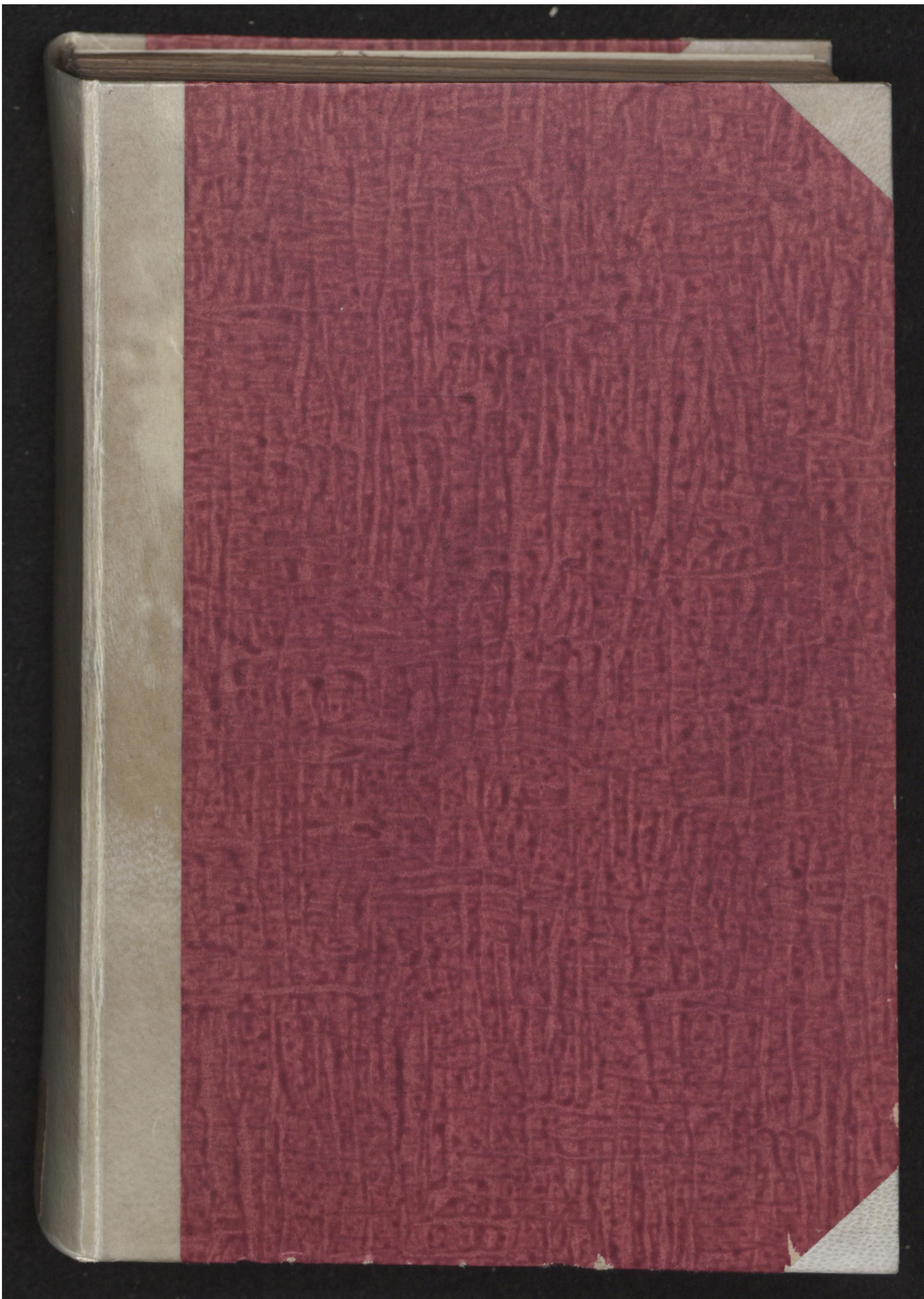
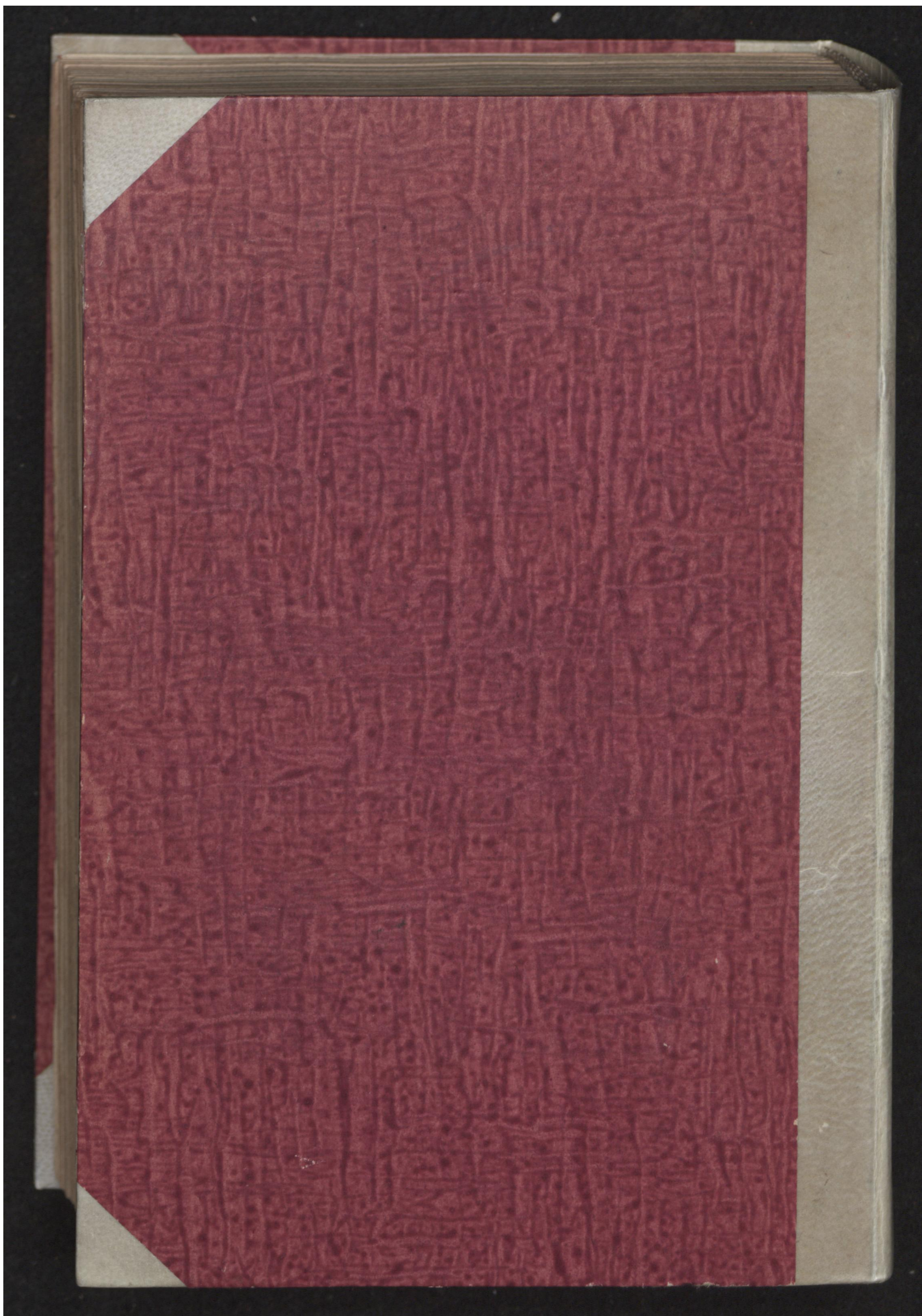
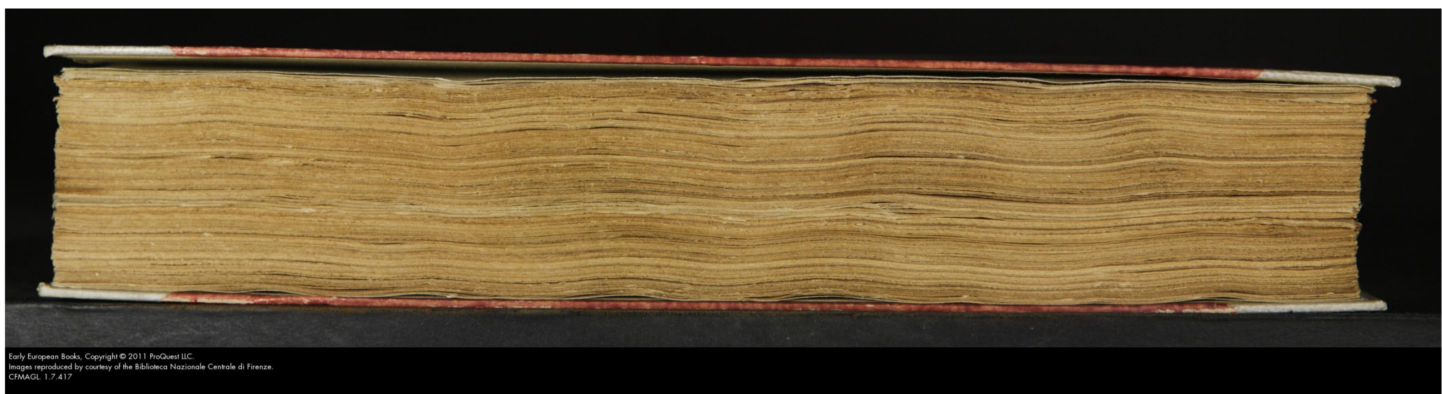

1
7
417

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBRI QVINQVE,

COMMENTARIVS AD POLYBIVM.

E parte primâ HISTORICÆ FACIS

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCVI.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

PHILIPPO III.
HISPANIARVM
ET INDIARVM
PRINCIPI.

QVÆ de MILITIA ſcripſi, magne Princeps, etiam tunc cùm ſcripſi, animo tibi deſtinaui & inſcripſi, & ſuſpendi, vt ſic dicam, ad tuam aram. Multa me incitabant. ſed præcipua: quòd tuus eſſem, in ſolo & vetuſtiſsimo patrimonio tuo natus: quòd res militaris, & ideò magnitudine & fortunâ tuâ non indigna. Enimuerò quem magis tractare aut ſcire hæc deceat, quàm Principem? & veriſsimè prudens ille noſter Cornelius: *Cetera vtcumque diſsimulari, ſed ducis boni Imperatoriam eſſe virtutem.* Quid verò talem Principem? Nihil

 blandi-

blandimur tibi, nec publicè locus ſit, aut gratia: ſed ab orbe condito non fuit, qui maior in re aut ſpe fuerit, quàm te fata videntur deſtinaſſe. Præeſt iamdiu maximus Regum pater tuus tot regnis; in vtroque orbe iura reddit, veteri & nouo; atque ecce nouam ad potentiam viam fortuna nuper aperuit, adiectâ Luſitaniâ: quæ ſola lacinia deerat pulcherrimæ & ſolidæ Hiſpaniarum veſti. Adſuta eſt, & vnà cum eâ Africæ & Aſiæ portus aut inſulæ: id eſt, clauſtra atque aditus, quibus ipſas illas inuadatis, & totas ſubijciatis in leges & iura veſtra. Pietas iamdiu huc vocat & religio: ſed recenter etiam iniuria, quam immanis ille hoſtis Auſtriacis tuis infert, factus & ſolens violare, rapere, & regna regnis adijcere nullo, niſi armorum, iure. O expergiſcere tu aliquando, adoleſcens & vegete, & magno PHILIPPO tuo eſto magnus ALEXANDER.

DER. Omnes isti Asiatici Darij se contrahent, & ad motum tuum timebunt quantum nunc timentur. Exempla tibi adsunt fortiter & feliciter capiendi imperij à maioribus illis tuis, quos immensâ serie è Cæsaribus & Regibus nectis. Sed eminent inter istos FERDINANDVS & ISABELLA proaui (fæminam nihil me pudet addere; non fæminam, sed vero verbo heroinam) eminent, inquam, primi auctores magnitudinis & claritudinis Hispanæ. Ii in Italiam arma intulerunt, ij in Galliam: ij nouum orbem tibi aperuerunt, arcanum depositum, & quid nisi limitem ad nouum imperium à Prouidentiâ diuinâ? Sed & CAROLVS inter istos luce suâ fulget, auus tuus, vir bello maximus, & idem moderati boníq; exemplar imperij. Quid PHILIPPVS pater? cuius vt ceteræ virtutes sileantur (viuit enim, & posteritas magis hæc dicet,) at

certè LENITAS & CONSTANTIA non omittentur, illuſtria ſidera in illo virtutum choro. Non fuit à natis regibus (te Fides & Veritas appello) qui magis propriè hæc ſibi vindicauerit: & addo ab illis fontibus ſcaturiginem, ſedatum regimen & quietum. Vt gubernator in magnâ naui flectit & regit omnia paruo motu. quid ad minuta eo? vt ipſe mundi ille rector Deus, machinam hanc quatit & mouet, ipſe inconcuſſus: talis tuus ille genitor, vetus regnandi & ſecurus. Tu ſuccede, ſed ſerò (pietas tua hoc poſtulat:) & illum atque illos nobis redde, quorum ſanguinem & partem præfers. Rapitur ad ſimilitudinem ſuorum excellens quæque natura, & ſimulacrum cæleſtium animorum refert decerpta ab ijs aura. En orbē Chriſtianum turbatum bellis aut diſsidijs: in te oculos conijcit, & aliorum aperta inclinatio eſt, aliorum occultus metus. Quid hæc

nisi

nisi maxima iam magno tibi præsagiũt?
tu vtere aduocante fortunâ; sed ita vt nihil ei debeas, & fecisse eam virtus tua videatur. Absque hac, Princeps, magnam famam habere potes, non potes bonam: sed nec firmam aut diuturnam potes, nisi nixa sit eo fulcro. Nam viuos & superstites premere in rectè factis etiam Liuor aut Inuidia potest, & plebeij sermones: at mortuos, & cùm tractu Veritas inualescit, splendor ille Famæ & Virtutis irradiat, & seria scripta ad memoriam tradunt posterorum. Hæc ad te: de me & meo munere, exiguum hoc vtrumque fateor, etsi in re magnâ. Quid enim maius Militiâ? quæ sola orbem temperat, nec regna solùm dat aut adimit, sed ipsam vitam. Nulla respublica aut status sine eâ floruit, nulla perennauit: & vt quæque melioribus legibus aut moribus fuit, ita hanc habuit meliorem. Talem ROMANAM apud te auda-
cter

ĉter profitemur: quâ nihil cultius, ſanĉtius, amplius, moribus, diſciplinâ, imperio fuit. Igitur nec Militiâ. & hæc eſt illud telum, quo, Virtute comite, terras ſibi ſub vtroque Sole ſubiecerũt, & ſubiectas in ſæcula aliquot tenuerunt. O ſi mens tibi ſit Princeps (facultas adeſt, & probæ inſtitutioni hoc debes, vt intellegas) ſi mens, dico, ſit vagandi per eorum Annales & geſta: quos flores virtutũ colligas? quæ præcepta paci & bello? Sed huic maximè, in quo excelluiſſe eos ſuper omnes gentes, dicere poſſumus cum gentium conſenſu. Tuam illam conſule, & ipſos Hiſpanos. qui etſi robore & bello ſemper validi, tamen ab arte deſtituti ſunt: & ea fecit vt caderent, quamuis ægrè & ſerò, ſub Romanas leges. In laudem eorum hoc dixerim. nulla natio vetuſtiorem hanc gloriam ſibi vindicat, nulla diuturniorem: non ipſi illi, quos laudatum imus, Romani. Ecce ab antiquo,

quo, & priusquàm Romana virtus se exsereret, bello Peloponnesiaco fama eorum ad Græcos ipsos venerat: & Alcibiades in oratione quapiam apud Thucydidem, *fortißimos* testatur *&* *pugnacißimos omniū* * *barbarorū*. Quid Liuius? *gentē natam instaurandis reparandisq́; bellis*: & alibi, *qui nullā vitārentur sine armis esse*. Annæus Florus, ipsam Hispaniam indigetat *bellatricem, viris armísque nobilem, Annibalis eruditricem*. Velleius Paterculus, ita fortem, vt duce Sertorio, *per quinquennium diiudicari non potuerit, Hispanis Romanisne in armis plus esset roboris, et vter populus alteri imperaturus esset*. Quid plus dici potest, ídque à Romanis: id est, & hostibus & superbis? Nec verba sunt: res docuit bello Annibalico, qui præcipuas suas victorias Hispano militi non inuitus referet acceptas. Sed & Romani, cùm primam prouinciarum Hispaniam inierint, postremam domuerunt: ducentos per annos in eâ, & de eâ, pugnantes, variè victi

* *Sic Græci appellant omnes non Græcos.*

aut victores. Sed victores tamen ad extremũ, ídq; ab hac militari arte quam adferimus: quam vel nũc ſi adſumitis, quis ambiget quin cũ æterno bono fructuq; veſtro? In parte tamen adſumitis: nã vt vniuerſam, nõ ſuadeo aut probo. Multa diuerſa à moribus armiſq; noſtris, quædam & aduerſa: iudicio opus eſt, quod tu & tui Duces facilè interponent. Mihi quidem animus fuit, in tui gratiam è tenebris hæc eruere, & res mortuas ſepultáſq; protrahere: faxit Deus vt haud in vanum, & ſedandis hæc in Europa turbis ſint, & extra eam imperio tuo propagando. Vires ſi pro animo non fuerunt, ignoſci poſtulo: & hunc laborem ſtudio potiùs mei cultus, quàm ſui pretio æſtimari. Ego quidem in te, ô Principum maxime, vel veterum Gallorum more adſicior, & lege illâ priſcâ me tibi ſacro DEVOTIONIS.

VM *opus aliquod iamdiu meditarer & solicitè quærerem, quod compendio esset tot scriptionibus, & lucem præferret ad historias: repperi cuius specimen & primitias nunc præbeo, quod* FACEM HISTORICAM *non ex superbiâ, sed ex proposito, appellaui. Id est, vt mores Romanos publicos priuatósque proferam (alibi & Græcos:) atque eos ita illustrem, vt simul loca scriptorum veterum, qui alludunt vel tangunt. Hoc cùm diffusum, imò & confusum sit (negare non possum:) placuit excerpere primùm ex omni cumulo quidquid ad* MILITIAM *facit, & id iunctim proponere, & serie aliquâ ac cohæsione rerum. Ideò quæ ad Militiam: quia ea non creberrimè, sed adsiduè, in historiâ occurrit, & omnem in eâ paginam, vt sic dicam, facit. Vt enim vita nostra publica est, sic scriptio: illa ab æuo in æuum, turbæ & bella: ergo & Annales, qui æuum repræsentant. Atque ego sciens & gnarus dico, nihil esse quod magis sistat aut remoretur iuuentutem, quàm militiæ priscæ ignorantia: cui malo ante omnia medemur, & hanc caliginem nostrâ* FACE *(pro copiâ quidem ingenij) imus depulsum. In tres partes totum hoc* DE MILITIA *diuisi: prima est, quam vides,* AD POLYBIVM: *in quâ generalis eius notificatio, & siquid ad ordinem, arma, leges facit, aperimus & reuelamus. Sunt libri quinque, quos habes. Altera,* POLIORCETICΩN,

siue De machinis, tormentis, missilibus, libri tres: *qui parati, & subsequentur. Tertia,* DE TRIVMPHO, *lætißima pars, & clausula felicis belli. Tum ad reliqua* FACIS *ordine ibimus, si auctor ille vitæ nostræ dabit vitam, sed & vires. Nam voluntas quidem & materies adest: sed valetudo sæpe intercedit plures hos annos hostilis & aduersa. Ah, quàm in hoc ipso scripto sæpe me ligauit, & ad scamma deductum retinuit? Scio, & apud me magis quàm publicitùs queror. Tamen & publicitùs tango, vt venia & miseratio aliqua sit, sicubi quod voluimus non fecimus, & euênit nobis in isto cursu quod dicitur,* Caballus in cliuo. *Tamen vt Flauiorum ille primus dicere solitus,* Imperatorem stãtem mori oportere: *sic nobis sensus, Hominem in opere deficere: nec desinere potius, quod suadebat olim priscus aliquis Censor. Certè vel in istis alibi languidis, fructus & vsus suus erit iuuentuti; & nostro labore quæsitũ aliquid aut erutum, in quo nonnemo inueniendo sudasset. Totum enim hoc Polybij scriptum perplexum & caligine obsitum: nec industriâ solùm, sed acritate ingenij opus ad peruadendum. Speramus, imò profitemur, in parte fecisse: ídque non adiutos à prioribus, nisi fortè à Franc. Patricio Italo, quem solum vestigia preßisse in hac semitâ equidem scio. Quid nos præter eum, lector viderit: quid alius præter nos, sequens item ætas. Nec enim nescio, vbi semel opus cœptum est, & velut fragmina aut sentes amotæ, concursum fieri, & postremos quosque priorum etiam laudem in se deriuare. Aliquid nempe reperient, & vnus sæpe locus aut remotior lectio est quæ rem conficit: quod*

non

non tam doctrinæ dixeris, quàm fortunæ. Ego verò & hoc excuso, quòd antè publica iudicia subire nobis opus, quàm priuata experiri: nec vllæ recitationes aut inter amicos lectiones sunt, sapientißimo consilio vsurpatæ antiquis. Typographia ista nos statim protrahit, & irreuocabiliter protrahit: nec fas, etiam cùm resipueris, resipuisse. Secunda tamen editio relinquitur, & mederi potest: sub eam vos æqui & iniqui aduoco, iuuate. Siue laudi nostræ fauetis, suggerite: siue carpere gaudetis, corrigite. ego vtroque affectu vtar in vnum finem, emendandi & discendi. Erũt ex verbo veteri, δεύτεραι φροντίδες. Iam, quod ad Polybij ipsum hoc opusculum spectat, re non mole magnum, haud ambigendum arbitror quin Polybij sit, & ipse agnoscit, vt* alibi notamus. Sed tamen ab alienâ manu contractum aut recisum aliquid videri, non nego: & est cetera Polybiana scriptio vber magis & diffusa. Titulus etiam qui* librum Sextum Historiarum *præfert, mihi est falsus: cùm nec ista sic continua, vllo modo aut veniâ historiæ sint, & ipse fateatur è libro an libris* De rebuspublicis *esse. Fuit videlicet introductio in Historias, & grande adiumentum, nosse quid Romani, Carthaginienses, Spartani, pace aut bello vsitarint: & tum, cùm breuiter inter narrandum tangitur, habere vnde doctior sis, & petas. Satis de meo & Polybij instituto: vtile vtrumque sit voueo; & hoc quoque, vt istis absolutis pedem mihi porrigere & promouere fas ad serium illum Sapientiæ callem, quò adspiro. Da hoc Deus, & in omni vitâ non mihi solùm vixisse.*

* Curæ secundæ.

* Lib. v.

INDEX
DIALOGISMORVM
LIBRI PRIMI.

LIBRI SECVNDI.

LIBRI

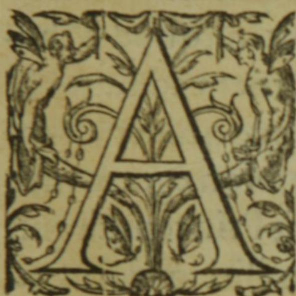
De

IVSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER I.

DIALOGISMVS I.

Præfatiuncula & occasio dicendi, tum laus aliqua militiæ Romanæ.

MERIDIE, vt ferè mos meus est, inambulabam, cupidis honestarum artium me præbens, & velut domesticas quasdam scholas habens respondendo aut disserendo. Venit ad me honestæ frontis & mentis adolescens AVDITOR meus (nec aliter nunc appellem) qui salute dictâ, Illud de Militiâ promissum Lipsi, inquit, quando expungis? Tardum nomen es, ne dicam malum. Ego, Cùm otium erit, inquam. Longa res est, nec paucarum aliquot horarum. Ille iterum, De otio ne obtende, feriæ sunt, & tam vacui nos nunc quàm ipsa Vacuna. Quando etiam aptiùs? Feruent omnia bellis, nec alij magis in mensis aut in circulis sermones. Quàm volupe sit inter ista veterem illam seriò intellegere, & decerpere ex eâ aliquid quod sit in hodiernum vsum? Ego risi, & Quid ais, inquam, decerpere? sæculum hoc ignoras, aut dissimulas. Nam contemnunt nostri Martes hæc talia, & nænias & ludos ea habent puerorum. Fortassis, inquit ille, vel ideò quòd parùm norunt. Nam plerisque horum iure illud occinas:

Initium sermonis.

Opportunitas.

*Πρὶν γὰρ φρονεῖν εὖ, καταφρονεῖν ἐπίστασαι.

**Priusquã sapere, didicisti contemnere. Chæremõ.*

Et quid de illis mirer? pauci nostrûm, qui libelliones habemur, scitè hæc scimus, & in nos quoque conuenit senis Coï dictum: * Πολλοὶ θαυμάζουσι, ὀλίγοι γινώσκουσι. Ne inter eos diutiùs ego sim, tu effice & adiuta. Nam pleraque video, non video, & vt in confinio lucis ac noctis positus, parùm certo oculo discerno. Iam facis? Volo, inquã: sed, nisi vt tibi gratificer, quâ spe fructus? Imò verò duplicis, inquit ille, Certi & Incerti. Certi quidem, quòd vera ea fax ad historias: quarum quæ alia ferè materies, quàm bella & pugnæ? Incerti autem, quòd & hodierni Duces aliquid ex iis fortasse haurient ad suum & præsentem vsum. Moui caput, &, De hoc quidem diffido, inquam, illud prius spero. Subiecit, Non ego: & meo animo ac vaticinio, aut iam est aut erit Princeps aliquis magnus, qui prauam & laxam hanc militiam corrigat, & ad veterem illam ordinet atque adstringat. O si ille dies! quas laureas & victorias videam? quàm longè lateq; sparsa Christiana signa? Inijce hanc mentẽ Deus, & ad priscam illam ac Romanam maximè militiam flecte. cum cuius Dilectu, Disciplinâ, Ordine, si nostra hęc nouitia arma iungantur, quæ vis aut acies resistat? Ego hîc manum sustuli, Euge, inquam, me quoque hac commemoratione incendis. Et vt scintilla in aridam materiem incidens facilè comprehendit: sic ego inflammor in nomine & virtute Romanâ. Et bonâ fide, quæ gens in militiâ fortior aut felicior? Dilectum vide; nihil accuratius. Ordinem; nihil aptius. Disciplinam; nihil seuerius sanctiusque. Itaque per annos septingentos, tot triumphos pænè quot annos numerant, & imperio suo subiecerunt quidquid validum aut bonum in orbe terrarum. Nam alios quosdam latiùs imperasse fortasse dixeris, aut

Multi admirantur, pauci intellegunt.

Vtilitas.

Ad historiam.

Ad vsum.

Romanæ militiæ laus.

nunc

nunc imperare (certè magnum noſtrum Regem:) ſed in tam ſelectis gentibus aut terris, non dices. Pœnos, Macedonas, Aſſyrios vicerunt, & imperium in eos vſurparunt qui antè imperarant. Quid Hiſpanos, aut Gallos? quos vincere non gloriæ fortaſſis maioris, ſed operæ fuit. Ita paullatim molem illam *maximi ſecundum deorum opes imperij* (Liuij verba agnoſcis) conſtituerunt, idque in optimâ Europæ, Aſiæ, Africæ parte. Quâ autem aliâ re, niſi militiâ hac quam laudamus? Nam ingenia, numerum robora hominum ſi vides; ſingulis aut omnibus ſæpè vincebantur: ſuperabat Ordo & Diſciplina. Ergo haud vanè olim vaticinatus apud Liuium Romulus: *Nullas opes humanas armis Romanis poſſe reſiſtere*. Quid Romulus? ipſe Romanorum hoſtis Taxiles, ille à ſinu & latere Mithridatis, libero ore apud Tigranem faſſus: Ἄμαχον πρᾶγμα τὰ ῥωμαίων ὅπλα. *Rem inuictam, Romana arma.* Atque hæc ita olim fuerunt, quamdiu diſciplina & ſanctitas quædam, vt ita dicam, armorum viguit: poſtquàm ſanguine ciuili infecta ea & corrupta ſunt, poſtquàm rapere & lancinare, atque etiam laſciuire, in morem vertit; reſedit illa virtus, & quod ſequitur, fortuna, nec aliud quàm vmbra & nomen fuit militiæ Romanæ. Ideò ſi vis me illuſtrare hanc & explicare; de Veteri modò promitto, nec inferiorem iſtam, niſi parcè, tangam. Ille alacer, Ergo promittis? ô me beatum! Et ſedeo, an porrò ambulo? Imò tu ſede, inquam: ego vtrumuis fecero, vt animus hic aut valetudo ſuadebunt. Atque vtinam iſta ſit quæ ſolet; & cum eâ vigor & alacritas etiam, quæ ſolent! Nunc vereor vt ipſa & ætas, ſed ipſa maximè, libauerint in me lætum illud aut lepidum etiam ſiquid olim fuit. Quid tamen eſt? vt in Vere anni

Lib. 1.

Lib. 1.

Plut. in Lucul.

Deprauatio eiuſdē.

Acceſſio ad explicandum.

Cum excuſatione.

flores ſcilicet plures gignuntur, Autumnus tamen eſt qui dat fructus: ſic in priori illâ ætate amœniora fortaſſe quędam dedimus, nunc vtiliora, ſi Deus & Tempora volent. De iſtis quidem non fruſtrà ambigo. quæ apud nos malarum ferè aut turbidarum artium, noſtras iſtas honeſtas & pacis oppreſſum eunt aut expulſum. Sed Deus videbit: quem, priuſquàm ordiar, veneror atque

Cum inuocatione. inuoco. & tu Lux æterna, Sol ſine ortu aut occaſu, per has antiqui æui tenebras euntem dirige,

Lucret. —— *clara meæ præpandens lumina menti,*
Res quibus occultas penitus conuiſere poſsim.

DIALOG. II.

Modus & Ordo dicendorum, tum de Dilectu, de Tribunis, de Stipendiis.

AT tu iam ſediſti. AVD. Animo & corpore compoſitus ad audiendum. LIPS. Audi igitur, ſed Modum atque Ordinem priùs, quem tenebo in diſſerendo. *Modus* hic erit, vt Polybij verba eligam & inſiſtam, qui vnus ſupereſt eorum qui de veteri militiâ ſcripſerunt. Nam Vegetius quidem nihil habet meri, ac ſui & ſuperioris æui inſtituta aut mores miſcet ac confundit. Polybium adhærebimus igitur. & vt ij qui iter ignotum ſuſcipiunt, limitem aut aggerem aliquem comprehendunt, quem inſiſtant: ſic nos illum, tuti ab errore aut lapſu. Sed *Ordo* tamen eius quia haud aptus vbique ad docendum, aut etiam plenus: ſuggeram alium, atque eum quem definitio hæc noſtra dabit. Ab eâ enim appoſitè Militiam exorſuri videmur: quæ eſt, MVLTITVDO APTA ET COMPOSITA IN ARMIS,

Modus tractandi, Polybianus.

Ordo noster.

Definitio Militiæ.

AD

AD VIM FACIENDAM AVT ARCENDAM, SVB CERTA LEGE. Quinque in definitionem iſtam partes incluſi, DILECTVM, ORDINEM, ARMA, ACIEM, DISCIPLINAM: quas ſingulas ordine, & totidem Sermonibus, educam: Polybij ipſa verba ſecundùm has partes aptabo, vbi ea quidem erunt: quà deficient, velut laciniam huic veſti à me aut ab aliis adtexam. Omnia deinde explanabo & illuſtrabo, ſed breuiter: quia iamdiu nobis illud ſedit, Οὐ τὸ μέγα εὖ, ἀλλὰ τὸ εὖ μέγα: *Non quod magnum, bonum; ſed quod bonum, magnum.* Ita olim Demoſthenes, valdè pro meo ſenſu. Sed Polybium ipſum iam audiamus, qui ſic de Dilectu. Vin' tu legere? cape. AVD. Et vtrâque manu quidem: ſed Græcis adſcripta quæ hæc verſio? LIPS. Noſtra eſt. nam etſi Ianus Laſcaris, homo Græcus, aptè & doctè pleraque iam verterat: tamen reuera alibi aliter, & quod caput eſt, non ſemper preſſè & adſtrictè. Id autem adprimè mihi placet in ſcriptoribus qui ſtilo tales, maximè cùm de re agitur: in quâ verbum additum, aut omiſſum, aut laxius etiam redditum, magnas facit vel mutationes vel errationes. At tu lege.

Partes eius.

Cauſſa verſionis noſtræ. Et qualis ea.

Ἐπεὶ δ' ἂν ἀποδείξωσι τοὺς ὑπάτους, μετὰ ταῦτα χιλιάρχους καθιστᾶσι, τέσσαρας καὶ δέκα μὲν, ἐκ τῶν πέντε ἐνιαυσίους ἐχόντων ἤδη στρατείας, δέκα δ' ἄλλους σὺν τούτοις ἐκ τῶν δέκα τῶν λοιπῶν, τοὺς μὲν ἱππεῖς δέκα, τοὺς δὲ πεζοὺς ἓξ οὓς δεῖ στρατείας τελεῖν κατ' ἀνά-

Cùm verò Conſules deſignauerint, tum Tribunoſmilitum conſtituunt, quattuordecim quidem ex iis qui iam quina ſtipendia annua confecerint; decem alios præterea ex iis qui dena. At reliquorum, equites quidem dena, pedites vicena ſtipendia explere opor-

POLYB.

γκην, ἐν τοῖς τετταράκοντα καὶ ἓξ ἔτεσιν ἀπὸ γενεᾶς, πλὴν τῶν ὑπὸ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς τετιμημένων. τούτους δὲ παριᾶσι πάντας, εἰς τὴν ναυτικὴν χρείαν. ἐὰν δέ ποτε κατεπείγῃ τὰ τῆς περιστάσεως, ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἴκοσι στρατείας ἐνιαυσίους. πολιτικὴν δὲ λαβεῖν ἀρχὴν οὐκ ἔξεστιν οὐδενὶ πρότερον, ἐὰν μὴ δέκα στρατείας ἐνιαυσίους ᾖ τετελεκώς.

tet neceſſariò in annis quadragintaſex à natiuitate. Excipio eos qui infra drachmas quadringenas cenſi ſunt, quos omittunt, & reſeruant omnes ad nauticum vſum. Quod ſiquando res & circumſtans neceſſitas eò adigunt, debent pedites facere annua vicena ſtipendia. Vrbanum verò magiſtratum non antè capere cuiquam fas, quàm decem ſtipendia militiæ adimplerit.

Satis: inſiſte. Orditur Polybius à Dilectu, quem in Definitionis meæ verbis primis incluſeram, MVLTITVDO APTA. Quomodo enim talis ſine iſto? quin niſi eligis & excerpis, non militem ſed turbam habes. De eo tria dicit: *Qui elegerint*, *Quos*, *Quomodo*. Duo prima ſunt in verbis, quæ legiſti: & quia Tribuni ſunt qui eligunt, de ipſis, & numero eorum nunc præmittit.

In Dilectu tria ſpectanda.

„ *Cùm Conſules deſignauerint, tum Tribunoſ militum conſtituunt.*] Quod fit ſcilicet principio cuiuſque anni. Et meritò Conſules priùs deſignantur, quia ij ſunt qui in parte Tribunos faciunt, in aliâ parte ipſe populus, * poſteà dicendum.

*Lib. II. Dialog. IX.

„ *Quattuordecim quidem ex iis.*] Diuiſio hæc eſt & numerus Tribunorum, qui ſcripti in quattuor legiones. Nam ad tot iſtas accommodat ſua Polybius: quia quotannis ferè ita ſcriptæ, ſingulis nempe Conſulibus binæ. Ergo ait quattuordecim Tribunos factos ex iis

Diuiſio Tribunorum.

„ *Qui*

„ *Qui iam quina ſtipendia annua confecerint.*] Qui ſunt iſti? Tribuni equeſtres, id eſt ex equitum corpore lecti. Nam ſemel mihi hoc nota. Duo genera Tribunorum Polybius facit, *Iuniores* & *Seniores*: quos à ſtipendiorum numero ſic appellat. Iuniores ſunt, Equites. quibus hoc datum vt priùs citiuſque Tribuni fiant, quàm plebeij. Quid ita? tum quia reip. intereſſe videtur, vt iſti ex optimis ſtatim ad eam accedant: tum etiam quia ſtipendiorum ratio & æqualitas ſic popoſcit. Moris enim erat poſt dimidiata ſtipendia confecta Tribunum capi, nec antè: ecce Equites dena conficiebant, Pedites vicena: ergo proportione illi poſt quina ſtipendia lecti, hi poſt dena. Hæc vera Polybij mens & ſententia, & cauſſa diuiſionis. Sunt autem quattuordecim iuniores ſiue ex equite, decem tantùm è plebe: quia plures nimirum habere voluerunt honeſtiores. *Iuniores Tribuni.*

„ *Decem alios præterea ex iis qui dena.*] Ego ita reddidi, pro ſententiâ iam dictâ: at vulgò legunt & vertunt implicatè. Laſcaris quidem ſic: *Decem autem alios, præter hos, ex iis qui decem reliqua fecerint*. Quæ ergo hæc *decem reliqua?* an quinque illis prioribus addenda, vt fiant quindecim annorum ſtipendia? nugatoria, aut falſa. Quin Græca leuiter corrigenda ſunt. δέκα δὲ ἄλλους σὺν τούτοις ἐκ τῶν δέκα. τῶν λοιπῶν τοὺς μὲν ἱππεῖς δέκα: ſententiâ à me verſâ. Nam hoc ait. Tribuni quidem fieri poſſunt ex equite, qui quina ſtipendia fecerint; ex plebe, qui dena: at reliqui iam milites in vniuerſum ſtipendia conficiunt, equites dena, pedites vicena. Non etiam diſpliceat: τὸ λοιπὸν, τοὺς μὲν ἱππεῖς: quod eſſet, *Ceterùm, equites quidem.* formulâ & modo ſermonis leuiter deflectendi. *Seniores Tribuni.* *Correctio Textus.*

„ *Pe-*

„ *Pedites vicena stipendia explere oportet.*] Iterùm à meâ correctione, vulgatam non est vt expedias: certè qui *Praua sententia, cùm Lascaris.* adnisi, hactenus non fecerunt. Lascaris ita reddidit: *pedites verò ex iis qui sextum & quadragesimum ætatis attigerunt annum.* Quam lectionem secutus sit, nescio: vulgatam non expressit. atque amplius, sententiam bonæ *Tum Sigonij & Grucchij.* mentis nullam expressit. Sigonius & Grucchius, viri talium curiosi & docti, ita hæc citant: *Quattuordecim ex iis qui quinque stipendia annua habeant, decem verò ad hos ex iis qui decem: equites quidem qui decem, pedites verò qui sex.* Et explicant, *Neminem qui equo meruisset* (sunt ipsa Grucchij) *Tribunum fieri potuisse nisi decem stipendia haberet, cùm interim satis esset pedibus vel sex annos meruisse.* Nego quidquam magis aut à Polybio, aut à ratione abire. Istud quidem de *sex* annis vbi lectum aut scriptum? quin disertè de *quinque* & *decem* in Polybio est. Quæ etiam ratio, vt equites tardiùs ad honores quàm plebeij perueniant? idque tot annis? Omnia con- *Verũ scriptura correcta.* trà sunt, vt dixi: & profectò Græcanica hæc emendanda: τοὺς δὲ πεζοὺς εἴκοσι δεῖ στρατείας τελεῖν: *pedites viginti oportet stipendia implere.* Nihil verius. Quòd equites dena, *Lib. XXVII.* ecce Liuius docuerit: *Addiderunt acerbitati & tempus,* *Equitum quot stipendia.* *ne præterita stipendia procederent iis qui equo publico meruerant, sed dena stipendia equis priuatis facerent.* Loquitur de iis qui ad Cannas fugerant, & hac ignominiâ affectos à Censoribus, vt ne in numerum venirent stipendia præterita, vtque iterùm à nouo stipendia sua dena facerent, & quidem equis suis ac priuatis. Idem ex Plutarcho clarius. apud quem Gracchus in Oratione quâdam iactat, Ἐστρατεῦσθαι δώδεκα ἔτη, τῶν ἄλλων δέκα στρατευομένων ἐν ἀνάγκαις: *Militasse se annos duodecim, cùm alij*

non

non nisi decem necessariò militent. Quis ambigit quin Gracchus hic inter equites? & in gloriâ suâ ponit & studio in patriam, quòd duodecim stipendia confecerit, præter morem & legem dena exigentem. Iam verò pedites vicena dicimus meruisse. *Quot peditum.* Qui auctores? Ipse Polybius palàm, qui mox subiungit: ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ στρατεύειν εἴκοσι στρατείας ἐνιαυσίους: *Pedites debent conficere annua stipendia viginti.* Idem ex Liuio est colligere. apud quem *Liuius explicatus.* Sp. Ligustinus quidam detractat militiam Macedonicam, & sic se excusat: *Viginti duo stipendia in exercitu* Lib. XLII. *emerita habeo, & maior sum annis quinquaginta.* Duplex caussa. quòd & stipendia largiter confecerit (duo supra numerum, vti & Gracchus:) & quod ætatis iam beneficio debeat vacare. Rescribere & mutare eum numerum *alibi volui: malè, & Seruius mihi dux in errorem. Nam *Ad I. Ann. Tac. apud eum legas, *eos qui sacramento rogantur & plenam militiam habent, viginti quinque annis teneri.* Quod nec veteri nec sequenti æuo vniuersè verum fuit, & corrigere humanius Seruium sit quàm corripere: *viginti quoque annis teneri.* Res quidem ita fuit. atque apud Tacitum, cùm milites per seditionem expressissent, vt *sextusdecimus stipendij annus finem adferret*; displicuit patribus I. Ann. & Principi, & eo abrogato, mos priscus repositus, decretumque *vt vicesimo militiæ anno veterani dimitterentur.* Ibid. Atque ita deinceps factum. Suidas: Βετερανὸς παρὰ Ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ ἐδούλευον: *Qui Veterani.* *Veteranus Romanis dicitur militiâ dimissus, in viginti autem annos merebant.* In Codice Iustinianæo consimiliter Veterani definiuntur, qui *post vicesima stipendia honestam, vel caussariam missionem sunt consecuti*: quod ita l. IX. Quãdo prouoc. non est nec. interpositâ distinctione legendum est: quia certè caussa-

ria miſſio poſt expleta ſtipendia non datur. Idem numerus in Codice Theodoſij aliquoties. etſi in eodem etiam de *viginti quinque aut quattuor* ſtipendiis leges: ſed in certo genere militum & conditionis deterioris. Hæc mihi ita videntur. quid erudito viro, qui in Polybio hîc corrigi voluit: τῶν δὲ πεζοὺς ἐξ οὗ δεῖ στρατείας τελεῖν: non equidem ſcio, nec ſcintillam lucis in iis verbis video.

Anni militiæ vtiles. » *In annis quadragintaſex.*] Eſt hæc Seruij regis definitio, qui annos eos vtiles militiæ fecit. Nam diſtinxit Claſſes in Centurias Iuniorum & Seniorum: illos qui militarent, hos qui vacarent, niſi in magnâ neceſſitate. *Juniores, ad annum quadrageſimumſextum* (ita Tubero apud Agellium) *ſupráque eum Seniores appellauit.* Cenſorinus anno vno minùs numerare videtur: *Vſque* quinque & quadraginta annos Juuenes appellatos, quòd remp. in re militari poſſent iuuare.* Hoc ergo Polybius nunc dicit, vicena illa ſtipendia complenda fuiſſe in orbe tot annorum. Sed cur non principium etiam militiæ ponit, cùm dixerit finem? Licet ex eodem Tuberone apud Agellium addas: *Seruius ab anno decimoſeptimo, quòd idoneos iam eſſe reip. arbitrabatur, milites ſcripſit.* Atque iſtud manſit. & in Punico ſecundo bello, cùm neceſſitas violaſſet, tum decretum *vt Tribuniplebis* (Liuij verba) *ad populum ferrent, vt qui minores annis ſeptem & decem ſacramento dixiſſent, iis proinde ſtipendia procederent, ac ſi ſeptem & decem annorum, aut maiores, milites facti eſſent.* Ecce, in iuuentutis inopiâ, quidam tunc etiam prætextati milites capti: id ne fraudi iis eſſet, & quia præter Seruij ac vetus inſtitutum, lege ſubuentum fuit, & anni illi in ſtipendia venerunt, haud ſecùs quàm ſi à decimo-

Lib. x. cap. XXVIII.
De die Natali.
* intellege completos.
Initium militiæ.
Lib. xxv.

cimoſeptimo cœpiſſent. Atqui ambitio etiam interueniſſe videtur, & quidam, vt citò ad honores & Tribunatus veniant, ante id tempus militiæ aſſcripti, quod Gracchi lex cauit, & interdixit *νεώτερον ἑπτὰ καὶ δέκα ἐτῶν μὴ καταλέγεσθαι στρατιώτην: iuniorem annis ſeptem & decem militem non legi*. Plutarchus id ita in Gracchis. Vegetium ergo miror ſcribere: *Si antiqua conſuetudo ſeruanda* Lib. I. cap. IIII.
ſit, incipientem pubertatem ad dilectum vocari. Quod diſtrictè verum non eſt, nec decimuſſeptimus certè annus *incipiens pubertas*. At Silius magis etiam intendit: Lib. II.

Pubeſcit miles caſtris, galeáque teruntur
Nondum ſignatæ flauâ lanugine malæ:

quaſi impuberes ad ea venirent. Habes carceres, habes metam militiæ. Sed an non igitur plura vicenis ſtipendiis? imò triginta erunt, ſi totum id tempus militarunt. *Nodi ſolutio.*
Caue erres. Continua olim militia non fuit (ſicuti cùm legiones perpetuæ inſtitutæ:) ſed per annos ferè, aut certè ſingula bella, inibant militiam & deſinebant. Lex *Interpellata olim militia.*
igitur volebat, vt in annis illis triginta vtilibus, quiſque neceſſariò impleret ſtipendia ſua viginti. Poterat quidem priùs: & exempli cauſsâ, qui continuò militabat, implebat ea trigeſimoſeptimo anno: ſed poterat, non debebat. Hi ſunt anni triginta illi, de quibus lex Tullia capienda, cùm *Iuniorum ætatem annis triginta definiuit*. *Quo ſenſu triginta anni militares.*
Item Salluſtius ad Cæſarem, cùm monet illum *vt videat ne militia iniuſta ſit, cùm alij triginta, pars nullum ſtipendium faciat*. Orat. de rep. conſt.
Itemque in Tacito, veterani queruntur *tricena aut ſupra ſtipendia ſe numerare*. 1. Annal.
Nec virum doctum audiemus hinc colligentem (Carolus Sigonius is eſt) legitima ſtipendia fuiſſe triginta annorũ. Sed iterùm hîc aliqua hæſitatio ad annum *quadrageſimumſextum*:

Nodus alter in metâ militiæ. quem finem militię dicti scriptores faciunt: at alij disertè *quinquagesimũ*. Seneca De breu. vit. cap. vlt. *Lex à quinquagesimo anno militem nõ cogit*. Fabius: *Vt militiâ vacaret ex lege, quòd quinquagenarius esset*. Legem vterq; nominat: an posterioribus tẽporibus latam? an potius iam olim illa lex, siue mos? Nam & in Liuio, bello Macedonico decretũ, *nulli qui non maior annis quinquaginta esset, vacationem militiæ esse*. Quî igitur conciliamus ista cum instituto Seruij? bellè. Nam existimo mansisse quidem illud de annis quadragintasex communiter: sed pone aliquem, casu aut morbo, stipendia sua intrà id tempus non implesse, dico cogi potuisse vsque ad annum quinquagesimum. Iste igitur quinquagesimus plenè liberabat, siue facta stipendia siue infecta. Ex verbis Ligustini suprà colligas, qui in clausulâ, velut decretorium, id ponit, *Et maior sum annis quinquaginta*. Hi anni in militiâ Romanâ: nec dissimiles admodum in Gręcâ. In Demosthene lego, *iussos omnes conscendere triremes, vsque ad eos qui quadragintaquinque annorum essent*. In quem tamen locum Vlpianus Scholiastes notat, *Nouum hoc fuisse. quia Lex apud Athenienses ad annum quadragesimum duntaxat iubet militare, exorsos à decimooctauo. Idq́ue his gradibus, vt ad vigesimum circà vrbem militent & castella custodiant, tutiori scilicet militiâ: à vigesimo autem ad longinqua bella & extra limites etiam eant*. Ita ferè Vlpianus. & dixeris Macrobium, Atticum hoc institutum adspicere, cùm de vi Septenarij numeri scribit: *Nonnullarum rerum publicarum is mos est, vt post sextam hebdomadem ad militiam nemo cogatur, in pluribus detur remissio post septimam*. Sexta hebdomas, quadragesimussecundus annus est, & tangere Athenienses videtur: septima qua-

Marginal notes: Lib. IX. Instit. — Lib. XLII. — *Is solutus.* — *Græcorum par ratio.* — III. Olynth. — Lib. I. in Sõn. Scip.

quadragesimusnonus, & ad Romanos pertinet. cùm dicat *post septimam*: qui est quinquagesimus annus. Plato in suâ republicâ paullo serius quàm alij & admittit & dimittit. Nam legem fert, statuitque ἀνδρὶ μὲν εἴκοσι μεχρὶ τῶν ἑξήκοντα ἐτῶν· γυναικὶ δὲ ἐπειδὰν παῖδας γεννήσῃ μεχρὶ τῶν πεντήκοντα: *viro quidem annos viginti, vsque ad sexaginta; fœminæ verò cùm pepererit, vsque ad quinquaginta.*

Platonis proprium scitum.
VI. de Leg.

„ *Excipio eos, qui infra drachmas quadringentas censi.*] Prima nota legendorum, fuit *Ætas*: altera nunc *Census*. Tangit eam magis, quàm explicat, quia tunc nota. Nam Ser. Tullius rex cùm censum instituisset, in classes populum diuisit, idque pro opibus: ex quibus dilectus atque alia reip. munia administrarentur. Non enim profectò viliores quosdam in militiam legebant, nec erat hoc inopiæ asylum, sed diuites, honestos, & quos res priuata rei quoque publicæ alligaret. Nabis tyrannus apud Liuium, cùm diuersa ostendit Spartana instituta à Romanis: *Vos*, inquit, *à censu equitem, à censu peditem legitis.* Et exstant ipsa discrimina & modus opum in classibus Seruianis, quas Liuius & Dionysius descripsère. Sed enim hîc nodus in Polybij verbis. Ait, *qui infra drachmas quadringentas*: quæ sunt Romano more & eloquio, *quaterna millia æris*. An ergo talis aliqua finitio census in classibus? nusquam. Vide & examina. Imò illa infima *Quinta* classis *vndecim millia* habuit, vt Liuius; siue *duodecim quingenta*, vt veriùs à Dionysio scriptum. Infra hanc autem qui essent, *immunes fuêre militiâ*, vt Liuius ait. Quid dicendum? mutationem aliquam, vt solet, interuenisse. Nam cùm olim tota *Sexta* classis vacua feriataque esset, Polybij & suprà æuo, aliter: nec placuit tan-

A censu miles captus.
Lib. XXXVII.
Huic rei classes.
Obscuritas in Polybio.
Ea depulsa.

tam multitudinem munerum omnium esse expertem. Itaq; instituta noua aliqua diuisio (quando, nescio: crediderim sub bella Punica) & *Sexta* illa numerosa classis distributa quasi in tres iterùm classiculas, pro ratione census. Prima fuit, de quâ hîc Polybius, eorum qui à *mille ducentis drachmis* (siue *duodecim millibus æris*) pertingerent ad *quadringentas*. Altera, qui ab istis ad *centum quinquaginta*. Tertia denique, qui ad *trigintatres*, paullo suprà. Hæc non à coniecturâ merâ ponimus, sed Iulij Paulli verbis apud Agellium firmamus. Quærebatur qui essent *Proletarij* in versu Ennij: atque ille sic explicat: *Qui in plebe Romanâ tenuissimi pauperrimíque erant, neque amplius quàm mille quingenûm æris in censum deferebant, Proletarij appellabantur: qui verò nullo aut perquàm exiguo ære censebantur, Capitecensi vocabantur. Extremus autem Capitecensorum census æris fuit trecenta sexagintaquinque.* Hæc si attentè cum Polybianis istis confers, necessariò infers & elicis diuisionem à me dictam. Sunt enim certè aliqui supra istum Proletariorum censum *mille quingenûm æris*: qui autem nisi illi *Quatermillenarij* à Polybio dicti? Atque est etiam proportio aliqua in his gradibus, quòd primus ille à duodenis millibus sic descendit, vt sit eius quasi triens; alter, trientis huius iterùm triens cum leui excessu; tertius, non iam triens, sed iustus quadrans, si tamen legas in Agellio *trecenta septuagintaquinque*. quod faciundum arbitror, & video libros quoque variare.

Sextæ classis diuisio eruta.

Ex Agellio adstricta. Lib. XVI. cap. IX.

„ *Quos omittunt.*] Clarè habes, tenuiores istos ad militiam non vocari. Nunquam igitur? imò verò, sed in necessitate aut tumultu. Idem loco dicto Iulius Paullus: *Quoniam res pecuniáque familiaris obsidis vicem pignorísque*

Pauperes non nisi in necessitate scripti.

risque apud remp. esse videbatur, amorisque in patriam fides quædam in eâ & firmamentum; neque Proletarij, neque Capitecensi, milites, nisi in tumultu maximo, scribebantur. Itaque Ennij versus huc ducit, & explicat:

Proletarius publicitus scutisque feróque
Ornatur ferro, muros, vrbémque, forúmque
Excubiis curant.

Duo ibi notes, & quòd arma iis data è publico Ennius dicit; & quòd muros dumtaxat custodierint & vrbem. Nam etiam cùm necessitas adigeret, non tamẽ in aciem hoc genus educebant, aut legionibus miscebant, sed in vrbe habebant sub oculis & curâ seniorum: qui & ipsi in armis solent adiungi. Paullatim tamen & eò ventum (sed post Polybij) vt Proletarij atque etiam Capitecensi in militiam vulgò scriberentur. Sallustius de Mario: *Ipse milites scribere non more maiorum, neque ex claßibus, sed vti libido cuiusque erat, Capitecensos plerosque.* Ecce, humiles eos ipse iam Consul legit, per eos ex humili talis factus. Plutarchus de eâdem re: Ἀναγορευθεὶς δὲ λαμπρῶς, εὐθὺς ἐστρατολόγει παρὰ τὸν νόμον καὶ τὴν συνήθειαν, πολὺν τὸν ἄπορον καὶ δοῦλον καταγράφων, τῶν πρόσθεν ἡγεμόνων οὐ προσδεχομένων τοὺς τοιούτους, ἀλλ' ὥσπερ ἄλλο τι τῶν καλῶν, τὰ ὅπλα μετὰ τιμῆς τοῖς ἀξίοις νεμόντων, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντος: *Consul declaratus splendidè, statim Dilectum habuit præter legem & morem, plurimos è pauperibus & seruili genere conscribens: cùm antea Duces hos tales non susciperent, sed arma quoque, vt aliud aliquid honestorum, non nisi honestis dignisque darent, cùm quisque velut pignus rem familiarem opponere videretur.* In cuius verbis *seruile genus* verti, quod alij *seruos* fecerunt: parùm verè, neque vnquam ipsos seruos Marius legit, sed libertinos & tales

In Iug.

Capitecẽsi scripti.

In Mario.

Incauta versio in Plutarcho.

tales qui nati è ſeruis. Ab eo autem principium, mox progreſſus. Nam bello Sociali cœpêre iam in militiam
Lib.LXXIII ſcribi, & manſêre. Eâ mente Liuij epitomen exaudio:
Libertini in militiâ. *Libertinos tunc primùm militare cœpiſſe.* Quid? non etiam anteà? non ſub Mario? Ita, ſed pauci, nec ita vulgò.
Lib. X. Nam quod in Liuio eſt iam olim, *Nec ingenui modò aut iuniores ſacramento adacti ſunt, ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertiníque centuriati*: id ſcilicet excuſes, quòd in tumultu, nec niſi ad tutelam vrbis. Sed propriè etiam Liuius *Libertinos* intellegit, τοὺς ἐξελευθέρους, id eſt
Et liberti. qui nati ex libertis: at Epitoma fortaſſe capienda de *libertis* ipſis. Ego ſuſpicor, nec vocem eam notione priſcâ
I. Saturn. cap. XI. ibi vſurpatam. vti nec in Macrobio, eâipſâ re: *Bello ſociali cohortium duodecim è libertinis conſcriptarum opera*
*Vt illa ætas paßim. *memorabilis virtutis apparuit.* Puto *libertos intellegi: & Appianus I. Ciuil. in hac hiſtoriâ ἀπελευθέρους nominat, qui ſunt profectò iſti. Ita vides paullatim, quod dixi, tenuiores etiam ciues admiſſos: tamen ciues. quid ni? cùm etiam ſocij paullo pòſt ciuitate donati, & ex iis milites in legiones ſcripti?

Naualis militia vilis. " *Reſeruant ad nauticum vſum.*] Quæ militia ſcilicet vilior, & talis habita ſemper. An quia periculorum ibi plus, & metus etiam ignauæ mortis? an quia parùm loci virtuti & robori militari? ars & nautæ pleraque adminiſtrant. An quia paullatim animos quoque dehoIIII. de Legib. neſtat & corrumpit? Tale aliquid Plato indicat, & optat ciues ſuos (etſi militiâ eâ ſolâ claros) res maritimas numquam attigiſſe. Sed Romanis quidem perpetuum hoc
Lib.XXXII. iudicium: & pro eo Liuius: *Nauales ſocij*, inquit, *relictis nuper claßibus ad ſpem honoratioris militiæ tranſgreßi*: id
I. Hiſt. eſt, terreſtris. Sic Tacitus: *Facta & reliquis* (claſſicis) *ſpes*

in

in posterum honoratioris militiæ. Ergo isti Sextani & viles, ait Polybius, ad mare sepositi & asseruati. Exempla in Liuio: *Magna vis hominum conscripta Romæ, libertini etiam, quibus liberi essent & ætas militaris, in verba iurauerant. Ex hoc vrbano exercitu, qui minores quinque & triginta annis essent, in naues impositi; alij vt vrbi præsiderent relicti.* Vbi silentio non transeo, quod addit, *quibus liberi essent*: vt scilicet quos opes reip. non astringerent, caritas ista liberorum & alterum pignus vinciret. Et an non isti, quos *Proletarios* Ennius dixit? Sed nefas fortasse à Paullo & Grammaticis dissentire. Exemplum aliud in eodem Liuio: *M. Junio Prætori datum negotium, vt in classem socios nauales libertinos legeret.* Et alibi: *Naues ciuibus Romanis qui seruitutem seruissent completæ, ingenui tantùm præfecti.*

Lib. XXII. E libertinis ferè lecti.

Lib. XXXVI

„ *Vrbanum magistratum non antè capere cuiquam fas.*] Mira & ad militiam bona lex, nescio an alibi legenda. Obserua. Ab honoribus exclusi, qui tot stipendia non fecissent: & miramur frequentem & volentem militiam illam fuisse? Sed ait, *vrbanum magistratum*: non ergo *militarem*: & certè Equites, Tribuni in legionibus facti, post stipendia quina. Definit etiam *decem* stipendia. cur illa? quia hic modus & finis militiæ equestris, è quo genere plerique ad magistratus. An rigidè autem seruata hæc lex, non lubet nunc inquirere, & vereor vt perruptæ eius (quid non ausit & possit Ambitio?) sint exempla.

DIALOG. III.

Ratio & modus legendi. Signa proposita, dies edictus. Tribuni per legiones distributi. Sortitio tribuum, & alia.

QVI legerint, & *Quos*, è Polybio vidimus: nunc ex eodem, *Quomodo.* An aliquid habes, aut interpellas? AVD. Ego verò nihil, & vt ij qui valdè sitiunt, silentio adhuc bibo. Sed didici etiam à viro *Ter maximo*: Συννοεῖν δεῖν τὸν ἀκούοντα τῷ λέγοντι καὶ συμπνεῖν, καὶ ὀξυτέραν ἔχειν τὴν ἀκοὴν τῆς τοῦ λέγοντος φωνῆς: *Consentire dicenti discentem & conspirare debere, ac celeriorem acutiorémque auditum habere eius linguâ.* LIPS. Hoc verè, & in philosophicis maximè, vbi instructio aut cura est animorum: hîc, vbi delectatio aut doctrina exterior, cur obnoxium te præbeas aut silentem? Nolo, veto, & interloqui te cupio atque etiam obloqui, siquid visum. Fræna tibi laxo, & do plenum ius. AVD. In tempore igitur vtar, nunc perge. LIPS. Imò tu perge, & Polybiana hæc consequenter lege. Intereà quieuero.

Trismeg. cap. x.

Ἐπὰν δὲ μέλλωσι ποιεῖσθαι τὴν καταγραφὴν τῶν στρατιωτῶν, οἱ τὰς ὑπάτους ἔχοντες ἀρχὰς, προλέγουσιν ἐν τῷ δήμῳ τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ δεήσει παραγενέσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἡλικίαις ῥωμαίους ἅπαντας. ποιοῦσι δὲ τοῦτο, καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν. τῆς δὲ ἡμέρας ἐπελθούσης, καὶ τῶν στρατευσίμων παραγινομένων εἰς τὴν ῥώμην, καὶ μετὰ ταῦτα συναθροισθέντων εἰς τὸ καπετώλιον, διεῖλον σφᾶς

Cùm verò Dilectum habituri sunt, Cõsules publicè diem prodicunt, quâ die Romanos omnes adesse oporteat, quibus ætas sit militaris. Faciunt hoc penè quotannis. Cùm igitur dies adest, & militaris omnis iuuentus in vrbe, & mox in Capitolio congregata; tum diuidunt se

αὐτοὺς οἱ νεώτεροι τῶν χιλιάρχων, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ δήμου κατασταθῶσιν, ἢ τῶν στρατηγῶν εἰς τέτταρα μέρη, διὰ τὸ τέτταρα παρ' αὐτοῖς στρατόπεδα τὴν ὁλοσχερῆ καὶ πρώτην διαίρεσιν τῶν δυνάμεων ποιεῖσθαι. καὶ τοὺς μὲν πρώτους κατασταθέντας τέτταρας, εἰς τὸ πρῶτον καλούμενον στρατόπεδον ἔνειμαν. τοὺς δ' ἑξῆς τρεῖς, εἰς τὸ δεύτερον. τοὺς δ' ἐπομένους τούτοις τέτταρας, εἰς τὸ τρίτον. τρεῖς δὲ τοὺς τελευταίους, εἰς τὸ τέταρτον. τῶν δὲ πρεσβυτέρων, δύο μὲν τοὺς πρώτους, εἰς τὸ πρῶτον. τρεῖς δὲ τοὺς δευτέρους, εἰς τὸ δεύτερον τιθέασι στρατόπεδον. δύο δὲ τοὺς ἑξῆς, εἰς τὸ τρίτον. τρεῖς δὲ τοὺς τελευταίους, εἰς τὸ τέταρτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων. γενομένης δὲ τῆς διαιρέσεως καὶ καταστάσεως τῶν χιλιάρχων τοιαύτης, ὥστε πάντα τὰ στρατόπεδα τοὺς ἴσους ἔχειν ἄρχοντας, μετὰ ταῦτα καθίσαντες χωρὶς ἀλλήλων κατὰ στρατόπεδον, κληροῦσι τὰς φυλὰς κατὰ μίαν, καὶ προσκαλοῦνται τὴν ἀεὶ λαχοῦσαν. ἐκ δὲ ταύτης ἐκλέγουσι τῶν νεανίσκων τέτταρας ἐπιεικῶς τοὺς παραπλησίους ταῖς ἡλικίαις καὶ ταῖς ἕξεσιν. προσαχθέντων δὲ τούτων, λαμβάνουσι πρῶτοι τὴν ἐκλογὴν οἱ τοῦ πρώτου στρατοπέδου, δεύτεροι δ' οἱ τοῦ δευτέρου,

Iuniores Tribuni eo ordine quo à populo siue ab Imperatoribus sunt facti, in quattuor partes. Quia nimirũ quattuor apud eos legiones totam & præcipuam copiarum diuisionẽ faciũt. Et primos quidẽ designatos quattuor Primæ legioni dictæ adtribuunt; tres proximos Secundæ; quattuor alios Tertiæ; denique tres vltimos Quartæ. Seniorum verò Tribunorum, duos quidem primos Primæ; tres alios Secundæ; duos sequentes Tertiæ; denique tres vltimos Quartæ. Factâ autem diuisione Tribunorum eiusmodi, vt omnes legiones iam pari numero habeãt duces, tum sedentes seiũcti & seorsim Tribuni cuiusque legionis, tribus sortiuntur singillatim, & euocant vt in quamq; sors cecidit. Ex eâ eligunt quattuor iuuenes ætate & habitudine propemodum æquales. Quibus productis, primi electionem faciũt Primæ legionis Tribuni; secundi Secundæ;

τρίτοι δ' οἱ τοῦ τρίτου, τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ τετάρτου. πάλιν δ' ἄλλων τεττάρων προαχθέντων, λαμβάνουσι πρῶτοι τὴν αἵρεσιν οἱ τοῦ δευτέρου στρατοπέδου, καὶ ἑξῆς, οὕτως. τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ πρώτου. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν ἄλλων τεττάρων προαχθέντων, πρῶτοι λαμβάνουσιν οἱ τοῦ τρίτου στρατοπέδου, τελευταῖοι δ' οἱ τοῦ δευτέρου. καὶ ἀεὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐκ περιόδου τῆς ἐκλογῆς γινομένης, παραπλησίους συμβαίνει λαμβάνεσθαι τοὺς ἄνδρας εἰς ἕκαστον τῶν στρατοπέδων.

tertij Tertiæ; vltimi Quartæ. Iterúmque quattuor productis, primi electionem habent Secundæ legionis Tribuni; & ſic deinceps; vltimi verò Primæ. Poſt hæc denuò quattuor productis, primi capiunt Tertiæ legionis Tribuni, vltimi verò Secundæ. Atque ita ſemper electione alternante & in orbem eunte, fit vt pares admodũ capiãtur in quamq; legionem.

Iam ſuſtine, & audi. Tribunos creauit, numerauit, de ætate & cenſu adiunxit: nunc denique Modum & formam exponit Dilectus.

Conſules Dilectui præſunt, Tribuni eligunt.

„ *Conſules diem publicè prodicunt.*] Etſi enim Tribuni electi, tamen pręcipua dilectuum Conſules ipſi obeunt, & ſummæ rei præſident, Tribuni adminiſtrant & exſequuntur per partes. Polybius de rep. Romanâ, inter munia conſularia hoc recenſet, καταγράφειν στρατιώτας καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καταλέγειν. *Cõſcribere milites, & idoneos diligere.*

Lib. III.

Sedent in curulibus.

Liuius non ſemel narrat. vt: *Conſules poſitis ſellis dilectum habebant.* Vbi & aliquid de formâ. nam in curulibus ſuis ſedebant, ſpecie magiſtratus. Dionyſius Lib. VIII: *Conſules in ſubiecto campo curules ſellas* (τοὺς στρατηγικοὺς δίφρους) *poſuerunt, vbi & dilectum habuerunt.* Vt nouum notat, quòd in campo. nam ſolent in Capitolio, vt iam dicemus: ſed eò factum, quò Tribunitiæ interceſſiones vitarentur, quibus non ibi locus.

„ *Diem*

„ *Diem prodicunt.*] Voce præconis, an ſcripto, an vtroque? De ſcripto credo, cùm ordinaria res fuit: de voce etiam, cùm aliquid ſubitum, & ſcriptum videbatur tardum. Scriptum Dionyſius ingerit: προέγραψαν ἡμέραν: *diem proſcripſerunt*, in hac re. & Liuius, qui *Edictum* nominat: *Iuniores Romam ad edictum ſine detractatione conuenerunt*. Sic etiam alibi: *Silentio patrum edicitur dilectus*. Nunquid & aliud huic rei ſignum? ita, ſed non niſi ſub ipſum conuentus diem, aut dies. Nam ſignum tunc ex arce tollebant, ſeruabantque donec is ſolutus. Arnobius inter ea, quæ olim vſitata, poſtea aboluerant: *Cùm paratis bella, ſignum monſtratis ex arce?* Virgilius alluſit:

> *Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce*
> *Extulit:*

nec eſt vt aliud capias. Dionyſius apertiſſimè: προὔθεσαν τὰ τοῦ πολέμου σημεῖα, καὶ τὰς δυνάμεις τῆς πόλεως κατέγραφον: *Propoſuerunt belli ſigna* (Conſules) *& copias vrbanas conſcripſerunt*. Ex quo ſuſpicêre, hæc ſigna ſola aliquando propoſita, & fortaſſe præcones circummiſſos, cùm res non ferret moram. Sanè Seruius in Virgilianum illum locum vult non niſi in Tumultu id factum: & agnoſcit non ſignum, ſed ſigna (quo numero & Dionyſius) *duplex ſcilicet vexillum, ruſſeum & cæruleum, illud ad pedites, hoc ad equites conuocandos*. Non auſim ſubſignare, cùm Liuius vnius tantùm meminerit: *Cùm*, inquit, *vexillo in arce poſito, comitiorum cauſſâ, exercitus indictus eſſet*. Feſtus in voce Iuſti: *Iuſti dies dicebantur triginta, cùm exercitus imperatus, & vexillum in arce poſitũ eſſet*. Dio Caſſius diffuſè ſatis ſuper hoc ritu ſcribit, idemque notat in comitiis centuriatis ſolere ſeruari, etiam Tulliano æuo: at centuriata quædam comitia fuêre hæc noſtra ad Di-

Diei prodictio.

Lib. VIII. *Aut proſcriptio.*

Lib. VI.

Item ſigni ſublatio.

Lib. VIII.

Lib. VIII.

Lib. XXXIX.

Lib. XXXVII.

lectum. Quòd autem idem *arcem Janiculi* definiat, ambigo: cùm sic *Arx* sine definitione posita Capitolinam magis designet, ἐξόχως: & Seruius disertè de eâ adfirmet. Quid quòd ipse Dilectus in Capitolio? id enim iam sequitur.

In Capitolio dilectus. „ *In Capitolio.*] Siue in eius areâ, vti opinor. Sed in loco tamen augusto, sacro: & quare? nisi vt ante oculos religio & Iupiter opt. max. obnoxios magis omnes fractioresque redderet ad parendum. Nam sæpe hîc controuersiæ & turbæ. Pertinet ad hunc ritum, quod Lib. XXVI. Liuius de Marcello Consule: *Ipse dimissis Siculis, in Ca-* Et bellica. *pitolium ad dilectus discessit.* Nec Dilectus solùm, sed In Lybic. alia quæ ad bellum, illîc agitata, si credis Appiano: ἡ δὲ βουλὴ ἐς τὸ καπιτώλιον, ὅπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνῆλθε: *Senatus in Capitolium, vbi super bello deliberare solent, conuênit.*

„ *Juniores Tribuni.*] Id est, equites: ab ætate tales, aut stipendiis.

„ *Eo ordine quo à populo aut Impp. sunt facti.*] Ne æmu- Primi Tribuni honestissimi. latio scilicet exsistat aut ambitus de locis. Nam in pri- Lib. XLI. mis, aliquis honos. Ita in Liuio: *L. Atius Tribunus primus legionis secundæ*, quasi per laudem dicitur. Hoc igitur cauerunt, inquit, & locarunt eos vti designati. Atqui * Vide lib. II. Dial. X. miscella ista designatio: *pars à populo, pars à Consulibus: ergo & plures loci primi, aut secundi. Quæ hîc decisio? Ego pro meo sensu dabo. Primùm vnius generis omnes vno loco sunto, id est Equestres aut Plebeij. Iam in Equestribus si duo primi (vnus videlicet à populo, alius à Consule:) me arbitro præeat ille Popularis. Nam publica illa suffragia semper honestissima habita, & viri clari ferè à populo hunc ipsum Tribunatum

petie-

petierunt. Historiæ docebunt, cùm obseruabis. Idem in Plebeiis censeo, præisse inquam Populares vbi idem gradus.

,, *Quattuor apud eos legiones.*] Ità plerunque sub id æui factum: & cuique Consuli adtributæ duæ legiones. Polybius ita ferè numerat, & metationem castrorum, aliaque, ad hunc modum aptat. Sed & Liuius: *Volumnius in Etruriam cum iusto consulari exercitu profectus.* Et alibi: *Duo Consulares exercitus scripti.* Vtrobique hos intellegit duarum legionum. At posteà crescente imperio, & Prætoribus creatis qui in prouincias mitterentur, & sæpe ad bella: notum testatumque est plures legiones scriptas. Quid postea? imò iam ante Polybij æuum, quoties magnum aliquod aut dignum discrimen esset. Ita sub initiũ statim liberatæ vrbis M. Valerio Dictatore, *quantus numquam exercitus* (sunt verba Liuij,) *decẽ legiones effectæ.* Quin idem generatim prodidit Lib. IX. *in omni sociorũ defectione, vrbano prope dilectu, decẽ scriptas legiones.* Sunt profectò magnæ copiç, & præsertim capitum sic electorum: idque ex vnâ Romanâ vrbe. Quid tamen admirationem hîc defigam? cùm bellis Punicis, atque adeò post cladem Cannensem, ciuibus tam multis illîc & alibi amissis, sociis passim deficientibus, legam *duodeuiginti legionibus rem gestam.* Et statim pòst, *Summam trium & viginti legionum effectam.* Hæc ita suis locis Liuius. At illud iam pænè supra fidem, cùm in exspectatione & metu bellum Gallicum esset, Romanos & socios armasse numerum quem Plinij verbis magis est vt dicam. Ille sic: *Italia L. Aemilio Paulo* (*Papo* legendum) *C. Atilio Regulo Consulibus, nuntiato Gallico tumultu, sola sine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc sine*

Lib. X. Consularis exercitus.

Lib. III.

Plures sæpe legiones.

Lib. II. Potentia & frequẽtia Romanorum.

Liu. XXIII. Lib. XXIIII.

Vigintitres legiones.

Italiæ olim vires.

Lib. III. cap. XX.

Trans-

Transpadanis, equitum octoginta millia, peditum septingenta millia armauit. Quid adstupescis? Orosius auget etiam hunc numerum, & quidem Fabio auctore. *In vtriusque Consulis exercitu octingenta millia armatorum fuêre, sicut Fabius Historicus, qui eidem bello interfuit, scripsit. Ex quibus Romanorum & Campanorum fuerunt peditum trecenta quadragintaocto millia ducenti, equitum verò vigintisex millia sexcenti. Cetera multitudo sociorum fuit.* Sed Polybius (fidelissimus in talibus scriptor) ad Plinianum calculum accedit, summâ etiam per singulas gentes conceptâ. Si voles, vide. Iam verò per bella ciuilia Romana quæ copiæ? Vnus Cornelius Cinna, vt Velleius ait, *ex nouorum ciuium dilectu trecentas amplius cohortes scripsit, & triginta legionum instar effecit.* Pompeij & Cæsaris bello, sparsas in variis locis plusquam quadraginta legiones memini adnotare. Quid in Mutinensi & Philippensi? (bonâ fide numero) supra quinquaginta. Imò malâ fide numero, & deminuo. Appianus enim auctor, soli Octauiano Cæsari fuisse *quadraginta legiones, cùm bellum pararet in Antonium, Domitium Ænobarbum, & Sextum.* Et quid censes de tribus illis aliis, copias pares aut maiores non habuisse? Verè stupenda ista: sicut & hoc eiusdem Appiani, in vnâ Siciliâ, vno tempore, *legiones fuisse quadragintaquinque, equitum vigintiquinque millia, leuis armaturæ tantundem & plus dimidio, naues lōgas & militares sexcētas, onerarias sine numero.* Hæc scriptor ille narrat & adfirmat, cùm Sextus Siciliâ pulsus fuit, & Lepidus ab Octauiano exarmatus. Et quid ais de potentiâ Romanâ? nónne hoc specimen? & nónne ille verè, qui scripsit, *Romanis viros & sobolem militarem, tanquam è perenni fonte, domi affluxisse?*

Nónne

Lib. IIII. cap. IIII.
Lib. II.
Lib. II.
Legiones triginta.
V. Ciuil.
Quadraginta.
Vtilitas boni dilectus.
Plut. in Pyrrho.

Nónne & Pyrrhus haud iniuriâ questus, *videri sibi pugnam cum Lernæâ quadam hydrâ susceptam, cui capite vno resecto, aliud aliúdque duplicetur & accrescat?* Atqui hæc à pulcherrimo isto Dilectu fuerunt, in quo pergamus. Ibid.

„ *Primos designatos quattuor primæ legioni attribuunt.*] Ingeniosa diuisio, vt omnia in hac militiâ, nec prudentiæ tantùm, sed acuminis plena. Miscuerunt plebeios cum equestribus: sed ita vt hi, alternante numero, aut pares essent aut superiores. Ita primorum ciuium par aut maius semper imperium. Quid autem si plures legiones? eadem ratio. Pone sex: erunt Tribuni Iuniores viginti & vnus: Seniores quindecim. Mixtio eadem. Quid si vna legio tantùm? credo Iuniores numero præstitisse, & quaternos fuisse. *Mixtio Tribunorum.*

„ *Seniorum verò Tribunorum.*] Caussam nominis intellegis, quia annis aut certè stipendiis maiores. Vir benè doctus Grucchius censet hos eosdem *Veteres* à Cicerone appellatos: *Hi tres homines, veteres Tribuni-militares sunt designati.* At Asconius aliter, qui explicat, *Veteres, graues & seueri.* Distinctiuncula igitur mutanda, scribendumque *Homines veteres.* *Seniores Tribuni.* II. in Verr. *Cicero aliter interpunctus.*

„ *Sedentes seiuncti.*] Hoc vult, senos & senos discretos fuisse & interuallis diuisos: eo fine, vt quique ad se vocarent & seponerent suos.

„ *Tribus sortiuntur.*] Itáne Tribus? at ego classes & centurias exspectabam, quia secundùm eas, imò ex eis milites lecti. Verum est: sed & hoc quoque, in omnibus comitiis centuriatis populum diuisum fuisse per Tribus: at in ipsis deinde tribubus, centuriæ & discrimen classis. Crede hoc (ne longiùs à re abeam) facilè & proli- *Quomodo è tribubus lectio.* *Et è classibus.*

D xè ali-

xè aliter docturo. Sed ecce in ipſâ noſtrâ re quòd iam
Lib. IIII. olim tribus, Liuius ſatis auctor: *Dilectum haberi non ex toto populo placuit, decem tribus ſorte ductæ, ex his ſcriptos Juniores duo Tribuni ad bellum duxêre.* Hoc ille non longè poſt Decemuiros exactos. Et nota inibi, non omnes ſemper tribus vocatas ad Dilectum, ſi exigua aliqua manus ſcribenda. Quid opus, cùm tam multæ (XXXV. erant) & tam frequentes? quod ex cenſibus poſterioris æui ſatis liquet. At quęras, Cur hîc ſors adhibita? cur non hanc illámue vocabant, arbitrio Conſulum? Cauſſâ duplici, vel vt æmulatio tolleretur, ne hæc poſthabita illi videretur: aut querela, ne iſta aut alia onerari, ſi fortè dilectus non iret per omnes.

„ *Singillatim.*] Ita capio, vt non ſolùm alia poſt aliam ſorte ducta ſit, ſed etiam Capitolium ingreſſa. Nam iunctim plures aut omnes non ceperit locus. Et opus laxitate aliquâ, vt Conſules præſiderent, Tribuni ſederent, milites ſeiungerentur componerenturque.

„ *Ex eâ verò eligunt.*] En iam electio, nec ſortis vltrà
Ratio & modus eligendi. mentio. Tribus ſic vocata in centurias ſuas iuit. omiſſis tamen ſenioribus: quos aduocari in ſuperuacuum, nihil opus. Ex ſingulis tum centuriis, & pro cenſu ac claſſe, milites citati nominatim. Dico *nominatim*: & aliquoties in hac re leges. Itaque Tabulas ad manũ fuiſſe opus eſt, in quibus nomina, ætates, & opes. Iſta igitur electio:
Sorte aliquando capti. nec aliter potuit, aut debuit. Appianus tamen immutatum id oſtendit bello Hiſpanico L. Lucullo Conſule,
In Iberic. qui fuit annus vrbis DCII. Ait: καὶ στρατιὰν εὐθὺς ἐκλήρουν ἐς Ἰβηρίαν, τότε πρῶτον ἀντὶ καταλέξεως: *Et exercitum ſorte ſcripſerunt in Hiſpaniam, tunc primùm loco dilectus.* Obſerua, atque etiam quam edit cauſſam. *Cùm enim multi,* inquit,

inquit, *accuſarent Conſules quod iniuſtè & iniquè dilectus haberent, & quoſdam ad leuiores aut minùs periculoſas expeditiones caperent, viſum tunc Senatui ſorte milites ſcribere.* Cauſſa ſpecioſa, nec ambigo quin ſæpe vera. Sicui enim factum vellent Conſules, non in longinquam eum aut aſperam militiam ſcribebant, ſed reſeruabant in mitiorem, vt *per opida militiam expleret* (vtar Taciti verbis in re ſimili) *nitidus & quæſtuoſus.* Cùm id ſæpiculè fieret, animaduerſum, & publicè culpatum. Sed enim duo hîc quæro. Prius, an tunc primùm milites ſorte capti? Negat Valerius, qui adhibet in dilectu M. Curij, ætatibus aliquot antè. *M. Curius,* inquit, *Conſul cùm dilectum ſubitò edicere coactus eſſet, & Juniorum nemo reſpondiſſet, coniectis in ſortem omnibus tribubus, Polliæ quæ proxima exierat, primum nomen vrnâ extractum citari iuſſit.* Vides ſortitionem tribuum fieri, nec id tantùm, ſed ipſum nomen extrahi vrnâ. Reſpondeo, id hîc præter morem paullò, atque ex occaſione factum. Res enim ſubita fuit, & ſcripti velut in tumultu, non curioſo dilectu, ſed ſorte. Itaque vocauit, & ſortitus eſt tribus, ex tribu quæ prima, hunc aut illum iuuenem. Siluerunt & detractarunt. Quid ipſe? exemplo & ſeueritate eſſe opus vidit. Ergo iterùm (ne in primam illam tribum aut citatos videretur deſtinatò ſæuire: ſiue etiam vt locus pœnitentiæ eſſet) iterùm inquam tribus coniecit in ſortem. Tum proxima (nota *proxima,* id eſt ſecunda: alioqui certè hæc *prima* eſſet, atque ita ſcribenda) exiit Pollia. Ex hac ipſâ, vt omnia ſorti permitteret, & ne quis diceret ſe in plurium culpâ eximiè electum ad pœnam, iterùm militem ſortitus eſt: & quem ſors dedit, vocauit. Renuentem, vendidit. Ergo rarum hoc exemplum, nec niſi in re tumultus.

Valerij locus excuſſus. Lib. VI. cap. III.

multus Alterum, ſuper quo ambigo, An poſteà ſortitio iſta ſemel vſurpata manſerit? Minimè. ipſe Appianus admonet, quinquennio circiter pòſt rediiſſe eos ad morem ſolitum: & *Fabio Æmiliano permiſſum, vt i militum dilectus iterùm haberet*: verè dico dilectus. Sub hoc tempus Polybius vixit: ideoq; nec ſortem iam agnoſcit.

Sors ſtatim deſita.

„ *Quattuor iuuenes, ætate & habitudine propemodum æquales.*] An id ex aſpectu, an è tabulis? Imò verò è tabulis. Nam vt ætatem ex aſpectu diiudicare potuerint, non certè cenſum, cuius habita maximè ratio. Et ait, *iuuenes*: ſignificans, quòd ab infimo genere militum orſi, id eſt, Velitari. In hac autem citatione ſeruatum per religionem, vt primus miles boni nominis eſſet. Captabant enim ex eo omen. Cicero: *In dilectu Conſules obſeruant, vt primus miles fiat bono nomine*. Feſtus: *Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus* (puto, *fruendus*. nec terram aut rudera quotannis, ſed piſces ex eo fructumque capiebant) *ominis boni gratiâ, vt in dilectu cenſúue primi nominantur Valerius, Saluius, Statorius.*

E tabulis lecti.

Miles bono nomine.

1. de Diuinat.

„ *Primi electionem faciunt Primæ legionis Tribuni.*] Negari non poteſt, quin hæc commoda & ingenioſa electio, & vt viri ac vires æqualiter in legiones diſtribuantur, ſine querelâ.

DIALOG. IIII.

Quædam Polybio *non dicta. Subitarij milites. Pœna & coercitio nonparentium. Item de Vacationibus.*

ABSOLVI Polybiana hæc & illuſtraui: éſtne quod requiras? AVD. O te benignum! vtar hac comitate, & ſubiiciam quod animo voluo. Vtrum ſemper

curioſus

curiosus hic Dilectus? & in omni bello? LIPS. Minimè. Pone in vicino hostem: pone repens alibi periculum, & auxilium subitò ferendum: omittebant tribus, centurias, sortes, & militem confusè ac raptim capiebant, educebant. Id genus *Subitarios* vocabant. Liuius: *Senatum Consules vocant, iubentur subitarium scribere exercitum, atque in Algidum ducere.* Idem: *Hernici & Colonia Antium dare Quinctio subitarios milites (ita tum repentina auxilia vocabant) iussi.* Ac solent istos scribere in tumultu. Liuius: *Senatum censere subitarios milites tumultus caussâ conscriptos primo quoque tempore dimitti.* Atque ita scribere, vt sine discrimine aut excusatione sæpe cogerentur, iuuenes senesque. Liuius: *Iustitium indici, Dilectum omnis generis hominum haberi Senatus iussit.* Iterùm: *Nec Iuniores modò conscripti, sed Seniores etiam coacti nomina dare, vt vrbis custodiam agerent.* Et alibi: *Dictator omnes Iuniores nullo detractante militiam, sacramento adegit.* Tale fuisse dico in M. Curij dilectu, de quo suprà: & ideò sortem adhibitam, non electionem, quia res festina. Satis tibi factum? AVD. Hîc satis: posco aliud. Dixisti citatos nominatim singulos: quid si non prodirent? & quæ coactio? LIPS. Iure hoc quæris, & miror Polybio omissum: sed ego reponam. Inuenio igitur pronos interdum & spontaneos valdè in militiam fuisse, interdum contrà. Pronos, cùm aut dux gratiosus. vt de Q. Fabio Liuius: *Concursus inde ad Consulem factus omnium fermè Iuniorum, & pro se quisque nomina dabant. Tanta cupido erat sub eo duce stipendia faciendi.* Aut bellum aliquod in spe lucri. vt de bello Persico idem Liuius: *Licinius veteres quosque scribebat milites, & multi voluntate nomina dabant, quia locupletes eos videbant*

Neglectus interdum dilectus.

Et subitò scripti.

Lib. III.

Ibid.

Lib. XL.

Lib. X.

Lib. V.

De citatis, qui.

Interdum volentes.

Lib. X.

Lib. XLII.

qui priore bello Macedonico, aut aduersus Antiochum in
Interdum refractarij. *Asiâ, stipendia fecerant.* In his talibus igitur vix citatione opus. At contrà in aliis, & sæpe citati ad nomen nec
Respõdere ad nomen. respondebant. Propria ea hîc locutio. Liuius: *Juniores*
Lib. III. *cùm sine prouocatione imperium esset, ad nomina responde-*
Lib. VIII. *runt.* Et sæpe in eodem. Dionysius alibi vertit, προσιέναι τῇ καταγραφῇ, *accedere ad dilectum*: quia non voce solùm & responso, sed corpore & progressu se sistebant Tribunis. Sicut contrà, non respondebant, qui silebant & se
Pœna detractantiũ. subtrahebant. Sed nunquid pœna his talibus? fuit. Polybius nec id dixit: ego breuiter, si quid lêgi alibi aut col-
An Mulcta fuerit? lêgi. Ac video esse qui de *Mulctâ* hîc suspicentur, quia
Lib. XI. cap. I. Varro ita apud Agellium: *M. Terentius Varro, quando citatus neque respondit, neque excusatus est, ego ei vnum ouem mulctam dico.* Sed profectò pro reliquâ seueritate in militiâ, leue istud & lene sit: ac potius Varroniana ceperim de citatione iudiciariâ & ad magistratuum tribunal. In Dilectu quidem reperio coërctionem magis ar-
Potius vincla. ctam, & pœnam non mulctam. Primùm *Vincla*, vt in
Lib. X. Dionysio: Πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκέλευσαν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν: *Multos ciuium iusserunt* (ipsi Consules) *in vincla & carcerem duci.* Itaque prehendi eos iubebant, & sic in
Lib. III. Liuio: *Quemcunque lictor iussu Consulis prehendisset, Tribunus mitti iubebat.* Nam Tribuni etiam, prauo certamine, sæpe interueniebant, & vim Consularem frangebant. Legas & collum iis tortum, vt scilicet ducerentur.
Lib. IIII. In eodem Liuio: *Hoc decreto Consul armatus, cùm paucis appellantibus Tribunum collum torsisset, metu ceteri sacra-*
Et verbera. *mento dixêre.* Sed & interdum *Virgæ* adhibitæ in contu-
Lib. VII. maces. Liuius: *Acerbitas in dilectu, non damno modò ciuiũ, sed laceratione corporum, partim virgis cæsis qui ad no-*

mina non respondissent, partim in vincla ductis, inuisa erat. Sed interdum, nec nisi à Consulibus immodicè seueris. Magis illud, quod ibidem tangitur, *Damno* affectos ciues: id est, direpta aut vendita eorum bona. Dionysius hoc diducit, & copiosè narrat de Valerio & Fabio Consulibus, qui dilectum extra vrbem habebant (nouo more) ne potestas eorum à Tribunis interpellaretur. Atque illi, inquit, *eos qui non parebant, si ipsos ducere non poterant* (absentes scilicet) *in bonis damno afficiebant. Qui prædia agrósque habebant, excidebant, deijciebant; qui in conducto habitabant, eorum agebant ferebántque supellectilem, boues, pecora, iumenta, & instrumentum omne rusticum.* Imò verò interdum *extremâ pœnâ* affecti, & morte ciuili, id est venundati in seruitutem. Valerius: *Tunc M. Curius, præfatus non esse opus reip. eo ciue qui parere nesciret, & bona eius & ipsum vendidit.* Varro in hoc ipso facto: *Curius Consul, in Capitolio cùm dilectum haberet, nec citatus in tribu ciuis respondisset, vendidit tenebrionem.* Vterque, vt vides, clarè de venditione eius. Eò miror in Liuij epitomâ scriptum: *Curius Dentatus cùm dilectum haberet, eius qui citatus non respondebat, bona vendidit.* Bona tantùm? mutilum arbitror, & iuuat lectio scripta: *bona primus vendidit.* Imò verò, *bona primùm, mox eum vendidit.* Sic aut fuit, aut esse debuit: & adfirmat hunc ordinem Valerius, qui multa sua è Liuio hausit. Sed hæc quidem pœna acris, & rara: ab Augusto tamen etiam vsurpata in eo, qui *duobus filiis adolescentibus, caussâ detrectandi sacramenti, pollices amputasset, ipsum* (ait Suetonius) *& bona subiecit hastæ.* Sed idem Augustus detractantes militiam, & bonis & famâ mulctauit, apud Dionem, sortitione tamen factâ. Καὶ ἐπεὶ, inquit, μηδεὶς τῶν

Bonorum ablatio.

Lib. VIII.

Libertatis ademptio. Lib. VI. cap. III.

Apud Non. in Tenebr.

Lib. XIIII.

Expleta Liuij Epitome.

In August. cap. XXIIII.

Ignominiosi facti refractarij Lib. LVI.

τῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν ἐχόντων καταλεχθῆναι ἠθέλησεν, ἐκλήρωσεν αὐτοὺς, καὶ τῶν μὲν μηδέπω πέντε καὶ τριάκοντα ἔτη γεγονότων τὸν πέμπτον, τῶν δὲ πρεσβυτέρων τὸν δέκατον ἀεὶ λαχόντα, τήν τε οὐσίαν ἀφείλετο καὶ ἠτίμωσε: Et quoniam Iuniorum nemo in militiam allegi vellet, ſortitus eſt eos: & eorum qui nondum quinque & triginta annos expleſſent, quintum quemque; eorum qui maiores, decimum ſorte ductos, & bonis priuauit, & infamiâ notauit. Vbi diſcrimen pœnæ factum in ijs qui minores trigintaquinque annis, quia hæc ætas pauciorum ſtipendiorum, & vegeta maximè, & geſtire ad militiam debebant. Iſta olim. & agnoſcit

Lib. IIII. De re mil. Menander I.C^tus. illam ſeruitutis pœnam, etſi æuo ſuo mutatam. *Qui ad dilectum olim,* inquit, *non reſpondebant, vt proditores libertatis, in ſeruitutem redigebantur: ſed mutato ſtatu militiæ, receſſum à capitis pœnâ eſt, quia plerumque voluntario milite numeri ſupplentur.* Habes pœnas.

Tribunicia interceßio. quas tamen ſæpe Tribuni tardabant, aut tollebant. Illi enim intercedebant, & de cauſſis etiam cognoſcebant. Itaque hac arte dilectus ſæpe impediebant, cùm aliquid

Lib. III. à Patribus vellent expreſſum. Liuius: *Tribuni, ſuo mo-*

Lib. VIII. *re, impedire dilectus.* Dionyſius: *Et cùm nomina,* inquit, *non darent, impotentes erant Conſules eos iuxta leges punire.* Προειστήκεσαν γὰρ τοῦ πλήθους οἱ δήμαρχοι, καὶ κωλύσειν ἔμελλον εἴ τις ἐπιχειρήσειεν ἢ τὰ σώματα τῶν ἐκλιπόντων τὴν στρατιὰν ἄγειν, ἢ τὰ χρήματα φέρειν: *Stabant enim pro plebe Tribuni, & impedituri erant ſiquis tentaſſet aut corpora eorum ducere qui militiam detrectabant, aut bona auferre.* Atque obiter

Cognitio cauſſarum istîc nota duplicem illam pœnam. Sed & cognitio ipſa

Lib. XXIIII. ſæpe ad Tribunos tracta. vt in Liuio: *Cùm milites Tribunos plebeios adiſſent, vti cauſſas cognoſcerent eorum quibus aut emerita ſtipendia, aut morbus cauſſæ eſſent, quò minus*

nus militarent. Etsi prima & propria hæc cognitio Consularis. Ipse Liuius: *Centuriones citati Tribunos plebis appellarunt. duo ex collegio ad Consules reijciebant, eorum cognitionem esse debere quibus dilectus quibúsque bellum mandatum esset. Ceteri cognituros se de quo appellati essent, aiebant. &, si iniuria fieret, auxilium ciuibus laturos.* Et statim addit: *Ad subsellia Tribunorum res agebatur.* Coercita tamen interdum hæc Tribunorum licentia, præeunte decreto Patrum. In Liuio: *Tribunos plebis non placere caussas militares cognoscere, quò minùs ad edictum conueniretur.* At enim haud iniuriâ quæres, Quæ caussæ igitur iustæ ad detrectandum? Triplices. nam & hoc huic notitiæ addam. Prima, *Vacatio.* atque ea triplex, ab *Ætate*, ab *Honore*, à *Beneficio*. Ab ætate, vt cùm aliquis supra quinquagesimum annum, siue impleuit stipendia sua seu non impleuit (puta non scriptum semper, aut aliâs ægrotasse) is talis vacat. Suprà dictum. Ab honore, vt siquis in magistratu, aut sacerdos. Nec enim aut illi à rep. aut isti abducti à sacris. De illis ratio & exempla dictant; de istis & auctoritas: Nam Plutarchus clarè, θέσθαι νόμον ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς τῆς στρατιᾶς, χωρὶς ἂν μὴ γαλατικὸς ᾖ πόλεμος: *legem positam, quâ soluebantur militiâ sacerdotes, nisi si Gallicum bellum esset.* Iam à Beneficio, vt sicui Senatus populúsve dedisset. Factum id sæpe pro meritis, aliâs in annos, aliâs in æuum. In annos, vt apud Liuium, *Prænestinis militibus Senatus duplex stipendium, & quinquennij militiæ vacationem decreuit.* In quinque ecce annos decreuit, qui de legitimo stipendiorum numero deducerentur. Aliâs tamen largiùs, & in æuum. vt apud Ciceronem indefinitè, *P. Vatienus & agro à Senatu, & vacatione donatus est.* Apud eundem: *Militibus*

Propria Consulum.
Lib. XLII.
Lib. XXXI.
Caussæ detrectandi.
Vacatio.
Senes immunes.
Magistratus & Sacerdotes.
In Camillo.
Et quibus indultum.
Lib. XXIII.
Lib. II. de Nat. deor.
Philip. V.

veteranis, qui libertatem populi R. defendissent, his liberisque eorum vacationem militiæ esse. Ista Senatus, sed dedit

Lib. xxxix. & populus. vt apud Liuium: *Consul cum Tribunis plebis ageret, vt P. Æbutio emerita stipendia essent, neu inuitus militaret.* Atque hæc de primâ caussâ, quæ est Vaca-

Item Emeriti. tio. Altera, *Emeritum.* Qui enim stipendia sua viginti finisset, tutò non dabat nomen. Suprà dictum. Caussa

Item morbidi vel defecti. tertia, *Morbus aut Vitium,* quæ latè patet. Nam & manci aut debiles, non habiles ad militiam iudicati: & nominatim ij, quibus pollices aut digiti non essent. Ex Suetonio suprà adduxi de patre miti & immiti: & simile in

Lib. vi. cap. iii. Valerio, *C. Vettienum sinistræ manus digitos, ne bello Italico militaret, sibi abscidisse.* Nota, *sinistræ* etiam. quid ita? quia ea manus inepta tunc ad scutum tenendum,

Lib. xv. sicut dextra ad gladium. Ammianus de Gallorum moribus: *Nec illorum quisquam, vt in Italiâ, munus Martium extimescens pollicem sibi præcidit, quos iocular iter Murcos appellant.* Sed & Menander I.C^tus.

L. iii. De re milit. *Eum qui filium debilitauit, dilectu per bellum indicto, vt inhabilis militiæ sit, præceptum Diui Traiani deportauit.* Dixi hoc genus latè patuisse: addo & fraudes interuenisse. Ideò non statim accepta quæcunque caussa, sed discussa. sæpe & plurimùm ante bellum, interdum post illud. Liuius:

Lib. iiii. *Cognitio vacantium militiæ munere post bellum differtur.* ita dubij quoque inclinant ad nomina danda. Idem alibi:

Lib. iii. *Consules in concione pronunciant, tempus non esse caussas cognoscendi. omnes Iuniores posterâ die, primâ luce, in Campo Martio adessent. cognoscendis caussis eorum qui nomina non dedissent, bello perfecto, se daturos tempus: pro desertore futurum, cuius caussam non probassent.* His talibus volentes reddebant etiam non volentes. Nec verò

dilatæ

dilatæ solùm caussæ, sed & sublatæ. Hoc in magno tumultu, & cùm publicum discrimen. Liuius: *Cùm, quod per magnos tumultus fieri solitum erat, iustitio indicto, dilectus sine vacationibus habitus esset.* Eidem rei Cicero: *Grauius esse Tumultum quàm Bellum vel hinc intellegi potest, quòd bello vacationes valent, tumultu non valent.* Quidam ibi libri *bello Gallico* edunt, non rectè. Nam id profectò olim eximium, & habitum ferè pro tumultu. Liuius: *Mamercinus Consul, cui bellum Gallicum euenisset, scribere exercitum sine vllâ vacationis veniâ iussus.* Ipse Cicero, iam suo æuo: *Consules duas Gallias sortirentur, dilectus haberetur, vacationes ne valerent.* Atque etiam aliâs in metu id factum, & caussæ pro non caussis. Liuius: *Exercitus ex Caussariis Senioribúsq; à L. Quinctio scribitur, qui vrbi mœnibúsque præsidio sit.* Caussarios istîc dicit, quibus morbus aut talis caussa, & à Senioribus distinguit. Seneca in hanc mentem scripsit, *In animo nostro esse caussarias partes, quibus adhibenda curatio sit.* nempe morbidas & vitiosas. Nec aliter Sex. Empiricus *Caussarium dentem, Caussarium oculum*, qui afficitur & dolet. Ipsa *Caussaria* missio nomen habet istinc.

Sublatæ caussæ in tumultu.
Lib. VII.
Lib. VIII.
Lib. I. ad Attic.
Lib. V.
Lib. VI. *Caussarij pro morbidis.*
Epistol. LXIX.

DIALOG. V.

Equitum dilectus. genera & discrimen. De equo publico accuratè dissertum, & transuectione.

HÆC de Dilectu peditum Polybius: Equitum adiungit.

Μετὰ ταῦτα τοὺς ἱππεῖς, τὸ μὲν παλαιὸν ὑστέρους εἰώθεσαν δοκιμά-

Olim quidem equites solent legere post pedi- POLYB.

 tes

ζειν ἐπὶ τοῖς τετρακισχιλίοις. δια-
κοσίοις. νῦν δὲ προτέρους, πλου-
τίνδην αὐτῶν γεγνομένης ὑπὸ τοῦ
τιμητοῦ τῆς ἐκλογῆς, καὶ ποιοῦσι τρια-
κοσίους εἰς ἕκαστον στρατόπεδον.

*tes, nunc verò priores ca-
piunt, iuxta opes ſecretio-
ne eorum à Cenſore factâ.
& conſtituunt in quam-
que legionem trecentos.*

Pauca verba, ſed nobis ad lucem totius rei diffundenda. Primùm de tempore lectionis notat, id variaſſe. &

Tempus huic dilectui.

„ *Olim*, inquit, *ſolent legere poſt pedites.*] Credo ideò, quòd facilis iſta lectio, nec ita vt peditum operoſa. Seruabant igitur in finem. Mutatum tamen ſub Polybij æuum, vt indicat: quâ cauſſâ? an non ambitione? & quia vt dignitate præibant, ſic ipſâ lectione voluerunt.

„ *Iuxta opes ſecretione eorum à Cenſore factâ.*] Oſtendit quomodo lecti, & facile id fuiſſe, quippe è corpore vno. Nam Cenſores iamantè, equites à reliquis ſepararant, & in tabulis habebant hoc genus. Separarant, inquit, ab opibus: id eſt, quicunque *quadringenta* habebant, & vita non improbabatur, in equites referebant. Sed tamen hîc ſciendum, ipſorum equitum duplex etiam corpus fuiſſe: alios Equo publico, alios ſine eo. Illi vetuſtiſſimi, & propriè ac ſoli equites olim dicti. Plinius: *Anuli planè medium ordinem tertiúmque plebi & patribus inſeruere, & quod antè militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt.* Significat, ſolos equites dictos olim ab ipſâ re, & quibus militares ſiue publici equi: ſed poſteà ac ſuo æuo, omnes quibus anuli aurei, pecuniæ indices ac teſtes. *Indices*, inquam: & hoc legi quàm *iudices* malim. Pro eâdem ſententiâ idem Plinius: *Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equo-*

Duplices equites. Priores equo publico.

Lib. xxxiii cap. i.

Leuis emēdatio in Plinio.

Ibid.

rum

rum publicorum. Et Feſtus: *Equitare antiqui dicebant, equo publico merere*. Certum igitur hoc genus, & manſit ad inferiora tempora diſtinctum. Cicero in Antonium: *Altera ſtatua eſt equitum Romanorum equo publico*. Et in lapidibus Principum æuo, ſæpe occurrit inter dignitates. Aſconius eos *Militares* dixit: *His decem annis, victore Sullâ, ſpoliatus eſt populus Romanus iudicandi iure quod habuit per equites Romanos militares*. Non quia ſoli tunc iſti, ſed quia neceſſariò & plurimùm militabant: & quibus equus publicus non eſſet, poterant etiam inter pedites merere. Sed olim iſti ſoli videntur in equis militaſſe: quod tamen mutatum, & bello Veienti etiam alij in eam militiam admiſſi. Liuius originem rei ſic aperit: *Cùm repente quibus cenſus equeſtris erat, equi publici nondum erant aſſignati, Senatum adeunt, factâ dicendi poteſtate, equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittunt*. Atque addit, gratum id Senatui fuiſſe, & *equis certum numerum æris aſſignatum: túmque primùm equis merere equites cœpiſſe*. Quid vult in eâ clauſulâ, niſi tunc primùm inſtitutum vt etiam alij quibus cenſus equeſtris eſſet, etiamſi equos publicos non haberent, tamen militarent & æra mererent? Sed æra, non vt illi Equo publico, ſed, ad exemplum peditum, annua ſtipendia, nec niſi cùm militarent. Hanc equidem mentem puto, & conditionem priorum illorum meliorem, aut certè digniorem. Nam accipiebant è publico pecuniam & ad emendum equum, & ad alendum: illam ſemel, hanc annuam. eſtque vtraque ſumma à Liuio in cenſu Seruiano (tam vetus res eſt) ſic expreſſa: *Ad equos emendos dena millia æris ex publico data; & quibus equos alerent viduæ attributæ, quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent*.

Philip. vi.

Militares equi.

Lib. v.
Quando equo ſuo merere cœperint.

Summa ad equum publicum.
Lib. i.

rent. Habes *dena millia* ad emendum, id eſt Philippicos noſtros circiter centum: *bina millia* ad alendum, id eſt Philippicos viginti. Satis grandis, pro illo æuo & opibus, vtraque ſumma, niſi quod tamen onera huic militiæ plura adiuncta, calones, equi aut muli ſagmarij, ornamenta, & talia. Sed in ſummâ priore abire à nobis Varro videtur, qui clarè definit, *Equum publicum mille aſſariûm eſſe*. Atqui *decem millium* è Liuio verum eſſet, & puto notâ numerali immiſſâ ſic legendum: *Equum publicum* x. *mille*. At in alterâ ſummâ concors teſtimonium Catonis reperio apud Chariſium, ex Oratione *quâ ſuaſit vti plura æra equeſtria fierent*. Ex eâ adfert: *Nunc ego arbitror oportere reſtitui, quo minus duobus millibus ducentis ſit ærum equeſtrium*. Credo & hîc immiſſâ negatione ſcribendum: *oportere inſtitui ne quo minus*. Augeri enim vult & ſuadet (titulus indicat) æra equeſtria, atque ita *ducenta* illa addit. Ipſa autem vetus ſumma in eodem Catone, ibidem: *De æribus equeſtribus, de duobus millibus actum eſt*. Atque hæc de præmio: niſi quis malit Catoniana illa ad numerum ipſum referri equitum, & vt ſuaſerit tot æra inſtitui, totidemque capita quæ haberent. Non abſurdum ſit: nec longè ab hoc numero fuiſſe arbitror illo æuo. Seruius quidem rex *octodecim centurias* inſtituit, ex Liuio: & quanquam intrà numerum illum manſerint, tamen ipſę Centuriæ largiter & valdè auctæ. Adeò vt Dionyſius ſuo æuo (id eſt Auguſti, & circâ) ad *quinque millia* numeret eorum quibus equus publicus eſſet. Magnæ vires. nec fruſtrà iis fiſi Romani, quod apud Liuium Perſes indicat, qui leui equeſtri prœlio victor ſuos excitat: *Præiudicatum euentum belli habetis. meliorem partem hoſtium, equitatum*

Roma-

Var. de L. L. *Varronis locus aduerſarius. Fortè corrigendus.*

Quot fuerint equo publico.

Præſtãtia Romanorum equitum. *Lib. XLII.*

Romanum, quo inuictos se esse gloriabantur, fudistis. Nec tamen temerè aut omnes ad equum publicum rescripti, sed cum dilectu & examine etiam morum. In Excerptis Glossarij veteris lêgi: *Dicente quodam esse sibi substantiam equestris dignitatis, sed cùm equum publicum peteret, prætermissum se esse; securum crimine quod ipsi concitauerunt: Hadrianus dixit, Qui equum publicum petit, emendatus esse debet, cetera autem vitæ tuæ ipse probabis.* Itaque non Consul aut Imperator, sed Censor olim eum dabat: iudex scilicet morum. In Liuio, de Sex. Ebulio, cui præmij loco Vacatio data: *Ne inuitus militaret, néue Censor ei equum publicum aßignaret.* Atque ille ipse Censor, cùm iam haberent, recognoscebat, & siquid vitij in iis, adimebat. Liuius: *His superioribúsque illis equi adempti, qui publicum equum habebant*: quod de Censoriis notis narrat. Aspexitque eò Persius: *Vita spectata in istis.* *Censor assignabat.* *Lib. XXXIX.* *Idē recognoscebat.* *Lib. XXIIII.*

Censorémue tuum vel quod trabeate salutas.

Obiter ad Transuectionem etiam alludens, quam trabeati solent obire. Sed ibi Commentator vetus: *Cognitio equitum Romanorum Censoribus erat subiecta, quæ nunc Consulum est officij.* Miror de Consulibus, nec exemplum lêgi: sed Principes ipsos id vsurpasse inferioribus temporibus, satis clarum. Suetonius in Caligulâ: *Equites Romanos seuerè curioséque recognouit, palàm adempto equo quibus aut probri aut ignominiæ aliquid inesset.* Et in eodem scriptore alibi exempla. Faciebat ad hoc examen ipsa Transuectio, propria equitū istorū pompa: de quâ operæ pretium audire Dionysiū loquentem: *Pugnæ*, inquit, *ad Regillum plura monumenta sunt, sed antè omnia insigne, pompa & transuectio equitum Romanorum qui equum publicum habent. Ij per centurias & turmas* *Postea Princeps.* *Cap. XVI.* *Trāsuectio eorum.* *Lib. VI.*

mas diuisi, ordine equis insidentes vehuntur omnes quasi è pugnâ venientes, ramis oleæ coronati, & purpureas palmatas togas induti, quas Trabeas dicunt. Incipiunt autem ab æde quadam Martis extra vrbem sitâ, transeuntésque cùm alia loca vrbis, tum forum, & ædem Castorum prætereunt, interdum ad quinque virorum millia, gerentes præmia & dona militaria quæcumque à Ducibus in bello acceperint. Egregium sanè dignúmque magnitudine imperij spectaculum. Clarè & liquidò omnia habes: quæ apud alios

Lib. II. cap. II. breuiùs. vt apud Valerium: *Trabeatos equites, Idibus*

Lib. IX. *Iuliis Q. Fabius transuehi instituit.* Apud Liuium: *Ab eodem* (Fabio) *institutum dicitur, vt equites Idibus Quinctilibus transueherentur.* Sed & Plinium in viris illustribus: *Fabius Rullianus primus instituit, vt equites Romani Idibus Quinctilibus ab æde Honoris, albis equis insidentes in Capitolium transirent.* Qui tamen ab *æde Honoris*

Plinij à Dionysio dissensus. eos deducit; at Dionysius à *Martis*: concilies, quòd Honoris ædes extra portam Collinam fuerit, nec longè ab eâ Martis. Idem in *albis equis* omnes collocat: & quis credat tot vnius coloris fuisse? quáue caussâ? Rescripse-

Ille & correctus. rim: *alti equis insidentes.* nec aliud vult quàm sublimes & conspicuos fuisse in equis. Quod etiam in Dionysio

Oleâ coronabantur. Lib. XV. cap. IIII. est de *oleaginis coronis*, idem in Plinio: *Oleæ honorem Romana maiestas magnum tribuit, equitum turmas Idibus*

Per Turmas & vexilla diuisi. *Iuliis ex eâ coronando.* Ait *Turmas.* incessisse igitur apparet turmatim, idque sub vexillis. E Tacito est colligere, qui inter honores mortuo Germanico decretos re-

II. Annal. fert: *Vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur.*

Lib. II. cap. II. De hac ipsâ Transuectione Valerius capiendus: *Equestris verò ordinis iuuentus, omnibus annis bis vrbem spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Luperca-*

lium,

lium, & Equitum probatione. Et qui hîc *magni auctores*? puto vel ipsi qui præibant & ducebant, è primoribus ciuium: vel potius qui instituerunt, vt Romulus Lupercalia, Fabius Transuectionem. Quam nunc *Probationem* Valerius dixit, quia, vt tetigi, in eâ examen & discussio vitæ. Suetonius clarè: *Augustus equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more Transuectionis. Sed neque detrahi quemquam in transuehendo ab accusatore passus est, & senio vel aliquâ corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum, quoties citarentur, pedibus venire.* Vides in ipsâ Transuectione accusatos, citatos, imò & detractos ignominiosè, quod tamen Augustus fieri vltrà interdixit. Spectat eò Ouidij carmen excusantis se apud Augustum:

Probatio eadē Trāsuectioni.

cap. XXXVII.

Ouidius explicatus

At memini, vitámque meam moréſque probabas
Jllo, quem dederas, prætereuntis equo.

Lib. II. Trist. Eleg. I.

Et tu, inquit, sæpe in Transuectione tacitus me probasti, cùm transirem & præterueherer, nemine accusante: transirem illo ipso equo, quem tu assignaras. Iterùm idem:

Carmináque edideram, cùm te delicta notantem
Præterij toties irrequietus eques.

Ibid.

Eodem *Prætereundi* verbo vtitur, & palàm indicat neminem se stitisse. Hærebant enim & quiescebant accusati: quo sensu fortasse illud *irrequietus* adiunctum. Etsi quidem malim, & verius arbitror, *ille quietus*: nempe ingenio & vitâ talis, in otio, ac nemini molestus. Quòd si igitur sine culpâ, abibant, & *equum traducebant*: si aliter, sistebant & iubebantur *vendere equum*. Sollenne in vtrauis re vtrumque verbum. Valerius:

Fortasse correctus.

Lib. IIII. cap. I. *Traduc equum*, inquit, *Sacerdos*, *& lucrifac censoriam*
Lib. XLII. *notam.* Liuius: *Claudius Liuium vendere equum iussit.* Et plura exempla, & in re censoriâ tibi prompta. Hæc igitur Transuectio, quæ ad ima etiam tempora mansit, etsi Neronis æuo aliquid in eâ mutatum. Dionis epito-
In Nerone. me ita narrat: καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἤδη παρηνόμει, ὥστε καὶ ἀζώ-
Xiphilini locus & sententia euoluta. στους χιτῶνας ἐν τῷ δημοσίῳ ἐνδύεσθαι· λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ ἱππεῖς οἱ ἐκ τοῦ τέλους ἐπὶ αὐτοῦ πρῶτον ἐφ' ἵπποις ἐν τῇ ἐτησίᾳ σφῶν ἐξετάσει ἐχρήσαντο. Quæ verba, vt scriptio quidem ista est, sic reddidero: *Jam & in istis ita à moribus patriis abibat Nero, vt & discinctas tunicas indueret in publico. Feruntur & equites equo publico, sub illo primùm equis insidentes in recognitione annuâ, iis esse vsi.* Sic inquam reddo, in nouam inopinatamque sententiam: cùm hactenus verterint: *Feruntur equites sub illo ephippiis primùm vsi*; quasi in Græco esset ἐφιππίοις. Atquin de ephip-
* Vide lib. III. Dial. VII. piis quis id credet? cùm constet sæculis aliquot * antè Romanos, & vulgò, iis vsos. Nostra sententia magis pro hac re. & vult equites depositâ sollenni trabeâ, tunicis solutis vsos, & Neronis exemplo in iis transuectos. Atque hæc de equo publico. quem confe-
Redditio equi. ctis stipendiis restituebant, & reducebant ad Censorem. Eius mentis Varronianum hoc fragmentum ar-
Non. in Caball. bitror: *In castris permansi, inde caballum reduxi ad Censorem.* Et optimè de eo ritu Plutarchus, in Pompeio: *Mos est*, inquit, *Romanis equitibus, vbi legitima stipendia impleuerint, ducere in forū equum suum ad Duumuiros, quos Censores appellant, & commemorantes Imperatores quosque sub quibus meruerint, militiâ solui.* Quod inibi factum etiam à Pompeio narrat: & Nummi in hanc rem hodieque exstāt. vt iste Claudij, in recognitione equitum:

Satis de hoc equo, quem lapides etiam memorant. vt: CN. POMPEIO: POMPEIANO. EQVO. PVBLICO. TRIBVNO. LEGIONIS. Iterùm: CVRATORI. REIP. MANT. EQVO. PVBL. PRÆF. FABR.

„ *In quamque legionem trecentos.*] De hoc numero commodiùs * infrà dicam. Lib. II. Dial. VI.

DIALOG. VI.

Sacramentum militiæ. Qui exegerint: quomodo datum aut dictum: quibus verbis.

DIlectui ciuium consequens est & adhæret Sacramentum. Itaque de eo Polybius sic adiungit: Tu verò lege.

Ἐπιτελεσθείσης δὲ τῆς καταγραφῆς τὸν προειρημένον τρόπον, ἀθροίσαντες τοὺς ἐπιλεγομένους οἱ προσήκοντες τῶν χιλιάρχων καθ' ἕκαστον στρατόπεδον, καὶ λαβόντες ἐκ πάντων ἕνα τὸν ἐπιτηδειότατον, ἐξορκίζουσιν ἦ μὴν πειθαρχήσειν καὶ ποιήσειν τὸ προσταττόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων κατὰ δύναμιν. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ὀμνύουσι καθ' ἕνα προπορευόμενοι, τοῦτ' αὐτὸ δηλοῦντες, ὅτι ποιήσουσι πάντα, καθάπερ ὁ πρῶτος.

Finitâ iam conscriptione ad modum dictum, Tribunimilitum suæ cuiusque legionis, eos congregantes & vnum ex omnibus maximè idoneum eligentes, Sacramento adigunt, Obtemperaturum se & facturum quidquid mandabiur ab Imperatoribus, iuxta vires. Reliqui autem omnes adiurāt singillatim prodeuntes, hoc ipsum affirmantes se facturos vt ille primus. POLYB.

Tribuni exigebãt.

„ *Suæ cuiuſque legionis.*] Obſerua legiones ſingulas iuraſſe, & apud ſuos quamque Tribunos. An non Conſules ipſi exigebant? non appâret. tamen in verba eorum iuraſſe ipſos certum eſt, & iis obtemperaturos ſe, ad formulam mox dicendam. Sed Tribuni, vt alia vice Conſulum, ſic hoc quoque adminiſtrarunt.

Vnus è legione iurabat.

„ *Vnum ex omnibus maximè idoneum eligentes.*] Palàm & ſignanter hoc dicit, vnum ex totâ legione electum qui ſingula iuramenti verba conceperit præiueritque: alios deinde ſecutos, hoc ſaltem dixiſſe, *Iurare ſe idem.* Hoc eſt quod Feſtus notauerat: *Præiurationes facere dicuntur, qui ante alios conceptis verbis iurant, poſt quos in eadem verba iurantes tantummodò dicant, Idem in me.* Ita Polybius: ſed in Liuio an non aliter? Nam ille, poſt ſeditionem Hiſpanienſem ad Sucronem: *Citati,* inquit, *milites nominatim apud Tribunoſ militum in verba P. Scipionis iurant.* De Tribunis, idem eſt quod in Polybio: ſed de militibus *nominatim citatos* facit, & iuraſſe. Poteſt tamen flecti ad hanc ſententiam, vt ſinguli citati & progreſſi, iurauerint in ea quæ vnus aliquis præiſſet. Si hîc aliter, factum nouiter eſto, & maiori vinculo ob priorem fidem in ſeditione violatam. Tale aliquid in Appiano lego à Fimbriâ tentatum, cuius milites cùm ad Sullam ſpectarent, ipſe, ſubornatis quibuſdam, nouâ religione ſacramenti adſtringere voluit: ἐκβοησάντων δὲ τῶν Ενετῶν, ὅτι δέοι καλεῖν ἐπὶ τὸν ὅρκον ἐξ ὀνόματος, ὁ μὲν ἐκήρυττε τοὺς εὖ τι παθόντας ὑπ' αὐτοῦ: *clamantibus autem Venetis, oportere nominatim citare ad Sacramentum, ipſe quoſdam ex beneficiariis ſuis citabat.* Ecce & hîc nominatim vocandi erant, eodem illo fine. Sed enim in Appiani verbis qui iſti Veneti? falſi, nec in ſuo loco: & reſcriben-

Liuij locus expenſus.

Et Appiani.

In Michrid.

ſcribendum τῶν ὠνητῶν. quod eſt, *clamantibus corruptis illis & venalibus*. Rem & narratiunculam totam vide, agnoſces: & pretio quoſdam iamantè huc induxerat Fimbria, vt id vellent. Ergo viritim iurarunt plurimùm: neſcio an ſemper. Dixeris quòd per centurias etiam, ex Cæſare: *Petreius princeps in hæc verba iurat, ipſe idem Sacramentum adigit Afranium, ſubſequuntur Tribuni militum Centurionéſque: centuriatim producti milites idem iurant*. Sed potuit & in Centuriis præiuratio eſſe, & mox viritim coniuratio.

Correctus Appianus.

II. Ciuil. Centuriatim iurare.

„ *Obtemperaturum ſe & facturum.*] Formulam tangit Sacramenti militaris, vellem vt religiosè verba. Nam ea, quidquid quæſiuerim, parùm mihi certa ſunt. Dionyſius aliquoties commemorat, ſed verbis non iiſdem. Alibi ad Polybij hoc ſcriptum ferè accedit: Ὁ στρατιωτικὸς ὅρκος, ὃν ἁπάντων μάλιστα ἐμπεδῶσι ῥωμαῖοι, τοῖς στρατηγοῖς ἀκολουθεῖν κελεύει ὅποι ποτ' ἂν ἄγωσι: *Sacramentum militiæ, quod omnium maximè Romani ſeruant, iubet ſequi Duces quocunque duxerint*. Alibi diſcedit, aut certè plura adiungit: Ἀκολουθήσειν τοῖς ὑπάτοις, ἐφ' οὓς ἂν καλῶνται πολέμους, καὶ μήτε ἀπολείψειν τὰ σημεῖα, μήτε ἄλλο πρᾶξαι μηθὲν ἐναντίον τῷ δήμῳ: *Secuturos ſe Conſules ad quæcumque bella vocauerint, neque ſigna deſerturos, neque aliquid aduerſum populum facturos*. Tria ibi complectitur. & poſtremum illud de Populo, nuſquam temerè legas: de Signis alterum, ſæpius. vt in eodem Dionyſio: τῶν γὰρ ἱερῶν ἔτι ταγμάτων κύριος ἦν τοῖς στρατιωτικοῖς ὅρκοις κατειργμένων, καὶ οὐδεὶς ἀπολείπεσθαι τῶν σημείων ἠξίου: *Sacrarum enim legionum dominus etiam erat, quæ ſacramento militari adſtrictæ, nec quiſquam ſigna relinquere auſit*. Vbi *ſacras legiones* nec intellego, nec retineo: tranſpono magis Græcam vocem,

Incerta ipſa verba Sacramēti.

Lib. XI. Dionyſius vt concipiat.

Lib. X.

Lib. VI.

Correctus obiter. cem, & lego: τῶν ἱερῶν σημείων: & *Signis* addo, quæ dicta & habita sacra. Ad hoc ipſum autem, de Signis in Sa- *Epiſt. XCVI.* cramento, Seneca aſpexit: *Primùm militiæ vinculum eſt religio, & ſignorum amor, & deſerendi nefas.* Hæc ita in *Vti Liuius concipiat.* Dionyſio: at in Liuio diuerſam etiam formulam repe- *Lib. III.* rio, & breuem iſtam: *Conuenturos ſe iuſſu Conſulum, neque iniuſſu abituros.* Hoc ille ſtatim à regibus pulſis ita prodidit, vbi P. Valerius Capitolium recuperat. Iterat *Lib. XXII.* & reponit ipſa verba in bello Punico ſecundo: *Milites tum primùm, quod numquam antè factum erat, iureiurando adacti à Tribunis militum, iuſſu Conſulum conuenturos, neque iniuſſu abituros.* Quid ais Liui? numquam antè id factum? Tu aliter docuiſti, & dedi iam totidem verba. Sed diſcriminat ipſe, etſi non ſine ambage & nodo. *Implicata Liuij ſcriptio.* Nam ſubdit: *Ad eum diem nil præter Sacramentum fuerat, & vbi decuriatum aut centuriatum conueniſſent, ſuâ voluntate ipſi inter ſe equites decuriati, pedites centuriati coniurabant, Seſe fugæ atque formidinis ergò non abituros, neque ex ordine receſſuros, niſi teli ſumendi aut petendi, aut hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi cauſſâ. Id ex voluntario inter ipſos fœdere, à Tribunis ad legitimam iuriſiurandi adactionem tranſlatum.* Dicit hîc duo. nec vinclum æquè validum fuiſſe, nec eadem verba. Non vinclum, quia Sacramentum & velut fœdus ſpontaneum quoddam inter ipſos erat, nec Tribuni adigebant. Non verba, quia formula tota diuerſa, nec quidquam ibi de ſequelâ Ducum aut Signorum. Ita hîc quidem Liuius: ſed quis cum Dionyſio conciliet, qui palàm de ducibus & ſignis habet? Quin habet etiam ipſe Liuius, vt dedi ſuprà. At inquies, non tamen iurarunt. Cur igitur idem Liuius ſic locutus? *Omnes qui in verba iuraſtis.* Item: *In*

verba

verba sua iuratos centuriauit. Atque hæc olim, & diu ante Punica. Præfatus sum intricatè hæc scripta, nec ego plenè & ad meum votum extrîco. Implicat & aliquid L. Cincius apud Agellium, qui iuramentum aliud suggerit: *Cùm dilectus antiquitus fieret, & milites scriberentur, in iusiurandum eos Tribunus militum adigebat hoc modo. In magistratu C. Lælij C. F. Consulis L. Cornelij P. F. Consulis, in exercitu decémque millia prope furtum non facies* : & alia quæ addit aliena à iam dictis. Sed moneo, alterum hoc, & posterius priore iuramentum esse. Hoc enim præstabant iam milites, & educendi: imò, si* Polybium audimus, in ipsis iam castris: at illud prius, statim à conscriptione. Istud ad Disciplinam modò pertinuit; illud ad militiam ipsam. Alia etiam verba sub Impp. vt * alibi scripsi.

Lib. VI. | Lib. XVI. cap. IIII. | *In castrorum metatione. | * Ad Annal. Taciti.

DIALOG. VII.

Sociorum electio. Discrimen inter Auxilia. Præfectus eorum, & Quæstor.

DE ciuibus finiuit, & iam ad socios se confert. Vide, & lege:

Κατὰ δὲ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς οἱ τὰς ὑπάτους ἀρχὰς ἔχοντες, παραγγέλλουσι τοῖς ἄρχουσι τοῖς ἀπὸ τῶν συμμαχίδων πόλεων τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας, ἐξ ὧν ἂν βούλωνται συστρατεύειν τοὺς συμμάχους, διασαφοῦντες τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρεῖναι τοὺς κεκριμένους.

POLYB. *Sub hoc ipsum tempus Consules denunciant magistratibus sociarum in Italiâ ciuitatum, è quibus auxilia & commilitium habere volunt, significántque iis & numerum, & diem, & locum in quem conuenire debeant quos legent. At verò*

ciuitates

αἱ δὲ πόλεις παραπλησίαν ποιησάμεναι τῇ προειρημένῃ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸν ὅρκον, ἐκπέμπουσιν, ἄρχοντα συστήσασαι, καὶ μισθοδότην.

ciuitates similem facientes iam dicto dilectum, itémque iuramentum adigentes, mittunt eos, Præfectum constituentes & Quæstorem.

Pars altera Romanarum virium, socij, qui pari numero legionibus iuncti, aut & maiori. De horum igitur Dilectu quoque tangit, sed breuiter, quia multa paria iam dictis.

„ *Sub hoc ipsum tempus.*] Nouorum Consulum.

Latini in vrbe, nouo anno, aut ante.

„ *Denunciant magistratibus.*] Aut coram ipsis, aut eorum legatis, qui ferè tunc Romæ. Veniebant enim sponte aut aduocabantur, ob has tales caussas. Liuius: *Consul sociis & Latini nominis magistratibus, legatísue eorum qui milites dare debebant, edixit vt in Capitolio se adirent.*

„ *Sociarum ciuitatum in Italiâ.*] Tota Italia sub hoc Polybij tempus subiecta Romanis, sed ita vt in prouinciam nulla pars redigeretur: liberi manebant, suis legibus plerique & magistratibus (excipio paucas Præfecturas:) & *Socij* appellabantur, quasi confœderati, & consortes armorum. Discrimen autem inter *Socios & Auxilia*, apud eos qui signatè & cautè sunt locuti: quòd Socij, semper Italici; Auxiliares, externi. Varro: *Auxilium ab auctu, cùm accesserant qui adiumento essent alienigenæ.* Disertim addit, *alienigenæ.* Festus: *Auxiliares dicuntur, in bello socij Romanorum, exterarum nationum.* Etiam ipse ad *exteros* refert. Et socij quidem semper gratis militarunt, id est sine impendio Romanorum (frumentum excipio:) Auxiliares aliter, & quanquam sæpe à

Socij & Auxiliares discreti.

Isti mercenarij.

regibus missi suopte sumptu, tamen & pecuniâ etiam *Qui primi Romanis.*
scripti. Primi in Hispaniâ, si Liuio credimus: *Id in Hispaniâ ad memoriam insigne est, quod mercenarium militem in castris neminem, antequam tum Celtiberos, Romani habuerunt.* *Lib. xxiiii.* Ambiguè hoc refero, haud frustrà: & euertit sanè Zonaras, qui diu antè initium huic rei facit. Nam *Dissensus Zonaræ.* illa Liuij incidunt in Annibalicum bellum, cùm duo Scipiones in Hispaniâ: at iste in Siciliâ, bello Punico primo, originem assignat. Μεταστάντας δὲ, inquit, ἀπὸ καρχηδονίων γαλάτας, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμάχων τινὰς οἱ ῥωμαῖοι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μήπω πρότερον τρέφοντες ξενικόν: *Deficientes à Carthaginiensibus Gallos, & alios quosdam sociorum, Romani stipendio conduxerunt, non antè peregrinum militem soliti alere.* *Tom. II.* Iuuat aliquid Liuium, *Tentata cōciliatio.* quòd isti per occasionem adsumpti, & reperti magis quàm quæsiti: at primi consilio & ex destinato, illi Celtiberi. Noto etiam *Socios* propriè dictos, post Italiam *Desinunt socij, post Sociale bellum.* ciuitate donatam, defecisse: & eorum vicem Auxilia fuisse, quæ variis gentibus solent imperare.

„ *Significantque iis & numerum.*] Cùm multæ Italorum gentes essent, non credo omni anno per omnes *Ratio indicendi.* itum: maximè si paucæ legiones scribendæ: sed in orbem iuisse, & vicissitudine quâdam ex his illisque cepisse. In eâ tamen ipsâ re non graues erant aut iniurij, cùm sic numerum præscribebant? Non, quia vires pro- *Idque pro numero & opibus.* pemodum sciebant, & pro iis indicebant. Liuius: *Ex coloniis quindecim millia peditum & quingentos equites, pro numero cuiusque Iuniorum, Consul scripsit.* Sed vnde sci- *Censūs habebant.* uit numerum? è tabulis Censoriis, quas probabile est Romæ quoque fuisse. Imò verò tandem ipsi Romani

Aut ipſi capiebant. Cenſores cenſum illîc egerunt, eidem Liuio narratum, *Lib. xxix.* in Liuio & Claudio Nerone Cenſoribus: *Duodecim deinde coloniarum, quod nunquam anteà factum erat, deferentibus Cenſoribus ipſarum coloniarum, cenſum receperunt. vt quantum numero militum, quantum pecuniâ valerent, in publicis tabulis monumenta exſtarent.* Itaque *Imperari ſociis dicitur.* pro imperio rem hîc gerebant, & tot aut tot milites imperabant. Imperabant, inquam. & ſic Liuius diſtinctè: *Lib. xxxvi.* *Præter eum numerum militum, quos L. Quinctius in eam prouinciam ſcripſiſſet, imperaſſetue.* Scripſiſſet, ad ciues refertur; imperaſſet, ad ſocios. Idem ſtatim: *Quos L. Quinctius milites conſcripſiſſet, & quos ſociis nominique Latino imperaſſet.*

,, *Diem & locum.*] Illa ipſa quæ ciuibus.

,, *Itémque iuramentum adigentes.*] Quale illud? in Romanos Conſules, an in præfectos ſuos tantùm? puto *Iurant in ducem & rem Romanam.* in Conſules & rem Romanam. Opus enim fuit vinculo hoc & alio, vt cùm pares viribus eſſent, nequid nouarent aut mouerent in Romanos. Denique oportuit ſubiectos omnes pariter eſſe vni Duci: ergo & in eum probabile iuraſſe. *Auxilia nō iurant.* Socij itaque iurabant, non tamen Auxilia. & hac mente ſcriptum à Dione accipio in bello *Lib. L.* Actiaco: Τοσαύτῃ γε προθυμίᾳ ἀμφότεροι ὁμοίως ἐχρήσαντο, ὥστε καὶ ἐνόρκους τὰς συμμαχίας σφῶν ἑκατέρω ποιήσασθαι: *Tanto autem ſtudio & promptitudine vtrique agebant* (Octauianus & Antonius) *vt etiam auxiliares ſuas copias Sacramento adegerint.* Narrat vt nouum, nec antè receptum.

,, *Præfectum conſtituentes.*] Quem verò illum? an ex eo genere *Præfectos*, qui cum Tribunis comparantur?

non

non opinor: & contrà Polybius* mox dicet, à Consuli- *Lib. II. Dialog X.
bus eos non à sociis constitutos. In Græco est ἄρχοντα. *Dubius Polybij locus.*
An *Prætorem* verti melius? quos interdum nominatos
hîc reperio. Vt in Liuio, de obsessis Casilini: *Prænestini* *Prætores in Latio.*
maxima pars fuêre. ex quingentis septuaginta minus dimi- Lib. XXIII.
dium ferrum famésque absumpsit: ceteri incolumes cum
Prætore suo Manitio (scriba is antè fuerat) redierunt.
Et alibi Prætoris in hac militiâ mentio. An ergo singu-
la opida sic Prætores suos dabant, qui ius aliquod in
suos haberent, eósque obseruarent: ex omnibus tamen
iunctim sociis duodecim alij, Præfecti in quodque Cor-
nu creabantur? idque à Consulibus? dicendum vide-
tur. Aut certè *Præfectus cohortis* intellegendus, non ille
Tribunicio iure.

„ *Et Quæstorem.*] In Græco est, μισθοδότην: Romano *Quæstor sociis.*
ego more verti, quocunque nomine dixerint Latini.
Res ita est, habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios,
siue mercedis exhibitores. Itaque suâ pecuniâ & omni *Suo sumptu militant.*
sumptu Socij militarunt, frumentum excipio tantùm,
quod habuere à Romanis. Magna hæc res, & grande
imperij instrumentum, fidas volentésque tot manus ha-
bere, nec suam aperire ad largiendum. Prædæ dumta-
xat participes fuêre, & siquid donorum aut aduentitij
lucelli. De stipendiis igitur, queruntur ipsi Socij graui
illo bello Annibalis: *Decimum annum dilectibus & sti-* Lib. XXVII.
pendiis exhaustos esse. Iterumque: *Nec militem qui legere-* Ibid.
tur, nec pecuniam quæ daretur in stipendium sibi esse. Video
ad hanc rem pacta fœderis cum Æquis initi, quod Dio-
nysius sic recitat: Αἰκανοὺς εἶναι ῥωμαίων ὑπηκόους, πόλεις τε καὶ Lib. X.
χώρας τὰς ἑαυτῶν ἔχοντας, ἀποστέλλειν δὲ ῥωμαίοις μηδὲν, ὅτι

μὴ στρατείας, ὅτε ἂν αὐτοῖς παρηγγελθῇ, τέλεσι τοῖς ἰδίοις ἐκπέμποντας αὐτάς: *Æquos Romanis ſubditos eſſe, vrbes agróſque ſuos retinentes, Romanis nihil dantes præter copias quoties imperabuntur, atque eas ipſorum ſumptu ſtipendióque.*

DIALOG. VIII.

Additum de Euocatis. Cur ita dicti, & quid, & quàm multi fuerint. Dignitas eorum, & paritas cum Centurionibus.

NEC plura de omni Dilectu Polybius: pluráne etiam ſunt? quædam, nec mihi omittenda. Neglegit de *Euocatis* verbo admonere, qui ſæpe tamen exercituum robur. Ij ex ciuibus, è ſociis; ex equite, ex pedite ſumebantur; ſed rogatione & precibus, atque ideo Euocati dicti. Veteranі enim fuerunt, gnari prudenteſque militiæ, qui expletis ſtipendiis ſponte in gratiam Conſulum aut Ducum militiam ſumebant. Et quia ſæpe litteris aut nunciis nominatim euocabantur, inde habuere nomen. Dio optimè: Τῶν ἠουκάτων σύστημα, οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατείας ἐπ' αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν: *Euocatorum manus, quos aliquis Anacletos Græcè, quaſi Reuocatos, quod defuncti militiâ iterùm ad eam reuocentur, dixerit.* Agrætius neſcio quid ſubtilius, & pro Grammatico: *Aduocatus, daturus patrocinium: Inuocatus, præſtaturus auxilium: Euocatus præbiturus obſequium.* Parùm ad noſtros iſtos: magis hoc Donati in Terentium, ad verba: *Simalio, Donax,*

Euocati crebri in copiis.

Vnde dicti.

Lib. XLV.

In eunuch.

Donax, Syrisce sequimini.] *Huiusmodi militia*, ait, *per tumultum repente suscipitur, & dicitur Euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui remp. saluam esse vultis, me sequimini.* Vnde Virgilius ait, vii. Aen.

—— desuetáque bello

Agmina in arma vocat subitò, ferrúmque retractat.

Et similia Seruius ad hosce versus. Nec dubium est, quin Virgilius huc respexerit: etsi nescio an hoc aptè vterque Grammaticus, quod id factum velint non nisi in tumultu. Non hoc dedero, imò ordinariò & vulgò in omni ferè bello. Quòd tamen origo prima à Tumultu, libens concedam: etsi desunt mihi exempla, sed ratio satis suadet. Noto autem vetus hoc genus, & Liuio indicatum bello in Volscos & Æquos, vbi T. Quinctium Consulem duxisse memorat *cohortes veteres voluntate sequentes. Voluntate*, inquit, *& veteres*: quæ duæ Euocatorum notæ. De volũtate Polybius infrà, vbi castra disponit, ponit apud Prætorium τῶν ἐθελοντηδὸν στρατευομένους τῇ τῶν ὑπάτων χάριν: *eos qui voluntate militant, in gratiam Consulũ.* Et cur non voluntate, cùm *veteres*, id est militiâ legitimâ defuncti? Vtramque notam signatè exprimit Dionysius de L. Siccio, iam veteri rep. & sub annum vrbis trecẽtesimum. *Erat in istis*, inquit, *L. Siccius, qui cohortem ducebat virorum octingentorum, qui iam supra ætatem militarem erant, nec in militiæ leges cadebant (vti nec ipse Siccius:) honorantes tamen virum, & beneficiis pluribus ab eo affecti, euntem ad bellum noluerunt deserere. Atque erat hæc manus exercitus totius, siue præliorum peritiâ siue in periculis constantiâ, longè princeps.* Omnia descripta habes; multos fuisse, voluntarios, veteres &

Errat Seruius cum Donato.

Iam olim Euocati.

Lib. iii.

Duplex eorum indicatio.

bellorum peritos: denique in gratiam etiam vnius Ducis iuisse. Quid Sallustius? breuiter, sed plenè, vti eius

In Iug. mos est: *Marius ex Latio fortissimum quemque, plerosque militiâ, paucos famâ cognitos, accire, & ambiendo cogere homines emeritis stipendiis secum proficisci.* Et obser-

E Latinis etiam sumpti. ua, non è ciuibus solùm, sed ex Latio etiam euocatos: siue & è coloniis aut prouinciis vt de se ipse Cæsar: *Multis præterea viris fortibus Tolosâ & Narbone nominatim euocatis.* Vides *nominatim euocari*, id est nunciis aut

Grādi numero interdum. litteris missis. Et fuit ea manus sæpe grandis. In Plutarcho de T. Quinctio ituro in Macedoniam lego, colle-

In Quinctio. gisse veteranos, Scipionis antè milites, ἀκμάζοντας ἔτι καὶ προθύμους, ὥσπερ στόμωμα, τρισχιλίους: *validos adhuc, & voluntarios, velut mucronem aciei, ad ter mille.* Cæsar Pom-

Lib. III. Ciuil. peio adiungit, *Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis superiorum exercituum ad eum conuenerant.*

Plerique beneficiis adstricti. Id est, ex iis qui beneficia & promotiones ab ipso habebant. Nam tales scilicet magis obstricti. atque ita Cæsar Octauianus ex colonis Campanis, patris sui benefi-

III. Ciuil. ciariis, collegit *ad decem millia* Euocatorum, vt in Ap-

Ordinatio eorum. piano leges. Quid autem isti sic collecti, in legiones sparsi & descripti? non opinor: sed propria quædam & seorsim manus fuit per cohortes quidem aut centurias

Sub vexillo habiti. disposita: sed sub vno tamen aliquo vexillo. Iuuat Appianus, qui illos Octauiani decem mille ait, ὡς ἐς μόνην τοῦ σώματος φυλακὴν, ὑφ' ἑνὶ σημείῳ, *tanquam ad solam corporis custodiam, sub vno vexillo*, habitos fuisse. Dionysij etiam octingenti illi, vna cohors dicuntur. Et ab hoc exemplo passim in Tacito, *Vexillum veteranorum: vexillarij legionum*, & talia leguntur. quia scilicet exauctorati

tunc

tunc milites, & nondum tamen plenè missi (dum præmia & agros exspectant) velut veterani & Euocati quidam, secreti à legionibus *ad vexillum retinebantur* (verba & hæc Taciti) *ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis*. Vbi & hoc notes in rem nostram, Euocatos immunes ab excubiis, operibus valli & castrorum fuisse. Quídni, quasi quosdam Centuriones & Principales milites, vt mox dicam? Ergo sub Vexillo erant, & seorsim. Quanquam non negem, interdum etiam aliis militibus mixtos & insertos, sed sic vt præessent. Indicare Cæsar videtur, de Pompeij bellico apparatu: *Multi vndique ex veteribus Pompeij exercitibus, spe præmiorum atque ordinum euocantur*. Nam & ordinum spes iis proponitur, quos scilicet essent ducturi. An tamen & inter ipsos, Centuriones non habuerint, quæri potest. Cicero *Præfectum* modò attribuere videtur, ad Appium: *Antonium Præfectum Euocatorum ad te misi*. Cæsar Centuriones etiam: & de Crastino. *Erat*, inquit, *in exercitu Crastinus Euocatus, qui superiore anno primum pilum in legione decimâ duxerat. Hic signo dato, Sequimini me, inquit, manipulares mei qui fuistis*. Manipulo præfuisse videtur: sed tamen ait, *qui *fuistis*, quasi iam non essent sic vocandi, non vltrà scilicet gregarij, sed veterani & insignes. Tamen in Liuio clarius lego de Scipione traiiciente in Africam: *Voluntarios septem fermè millia, postquam in Siciliam venit, ordinauit centuriauítque*. Ita Liuius fine libri vigesimioctaui & initio sequentis: etsi ambigo an veri isti Euocati, an non extra ordinem sponte sequentes, sed ætate adhuc militari. Nam video & *iuuenes florentes ætate* inter eos poni. Sed siue reuera Centuriones

Immunes operum & munium. 1. Ann.

1. Ciuil. *Ordines sæpe ducebant.*

III. Ciuil.

*Aut quia ipse iam nō iis præerat.

nes

nes etiam ſuos habuerint, ſiue modò Præfectum: ſinguli tamen profectò velut Centuriones fuêre, & hoc honore atque inſignibus affecti. Gloſſæ illæ bonæ: *Euocatus*, ταξίαρχος, id eſt *Ordinum ductor*. Et Cæſar paſſim iungit & æquiparat vtroſque iſtos. vt: *Pollicetur quaterna in ſingulos iugera, & pro ratâ parte Centurionibus Euocatiſque*. Iterùm: *Ex Pompeianis cecidiſſe reperiebamus Centuriones & Euocatos complures*. Atque à Dione vites etiam iis (proprium Centurionum geſtamen) tribuuntur. Vbi de Euocatis in ſatellitio Auguſti: καὶ εἰσὶ καὶ νῦν σύστημα ἴδιον, ῥάβδους φέροντες ὥσπερ οἱ ἑκατόνταρχοι: *Ac ſunt etiamnũc manus propria & diſcreta, vites ferẽtes vti Centuriones*. Interpres reddidit, *Legionem*, & *Faſces*, neutrum rectè. Quia igitur Centurionibus comparati, interdum & miſcentur. vt qui Valerio Maximo *Titinius Centurio* eſt in parte Caſſianâ, is Velleio Paterculo dicitur *C. Caßij Euocatus*. Inde Suetonij illa dubitatio, in origine gentis Flauiæ: *T. Flauius Petro municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium Centurio, incertum ſponte an euocatus, profugit ex acie Pharſalicâ, domúmque ſe contulit*. Quæ verò hæc dictio, *incertum ſponte an euocatus*? & nónne omnes Euocati (in militiâ quidem) ſpontanei ſunt? Habeo excerpta priſci libri, quo Turnebus olim vſus: in eo nulla hæc verba, *incertum ſponte*. Et profectò ab imperito addita, qui nec Euocatos nouerat, nec breue hoc dicendi genus digerebat, *Centurio an Euocatus*. Quod Suetonius omnino ſcripſit: eſtque in dubitando phraſis, Ciceroni, Plinio, Tacito, aliiſque frequentata. Vides quid Euocati fuerint: pedites plerique haud dubiè, an non & Equites? nonnulli. Cæſar docet.

Euocati, pro Centurionibus.

Ciuil. I.

Ciuil. III.

Vitem geſtant.

Confundũtur cum Centurionibus.

Lib. IX. cap. IX.

In Veſp. cap. I.

Maculoſus Suetonij locus.

Is emaculatus.

Equites etiam euocati.

Ger-

Germanorum aduentu, inquit, *quòd minùs idoneis equis vtebātur, à Tribunis reliquísque equitibus Romanis, atque Euocatis equos sumit, Germanísq; distribuit.* Galba etiam apud Suetonium: *dilegit equestris ordinis iuuenes, qui, manēte aureorum anulorum vsu Euocati appellarentur, excubiásque vice militum circa cubiculum suum agerent.* Qui tamen non verè Euocati, sed honestiore hoc nomine affecti, & exemplo illo Augusti, in custodiam allecti. VII. Gallic. cap. X.

DIALOG. IX.

Conquisitores ad Dilectum. Tirones possessoribus indicti. In cute puncti.

CIRCVMSPICIO siquid etiam in hanc rem non dictum. & occurrunt *Conquisitores*, qui adhibiti ad dilectus. Ij fuerunt, qui in agros & extra vrbem missi ad indagandam & conquirendam iuuentutem: atque ab eâ re dicti. Multi enim sæpe aut suo metu, aut parentum timido amore, militiam fugiebant, latitabant, nec dabant nomen. Ad eruendos eos & conducendos, isti. Liuius ostendit Triumuiros interdum huic rei creatos, vt aspero illo bello Punico secundo: *Creati Triumuiri bini conquisitionem ingenuorum per agros habuerunt.* Vsurparunt & exteri. atque idem Liuius de Annibale: *Magone fratre ad conquisitionem militum misso.* Idem in eiusdem rebus: *Duo populi dilectus acerbitate consternati, retentis conquisitoribus, cùm metum defectionis fecissent.* Sed iterùm de Romanis Cicero: *Si Italiæ dilectus, vt nonnulli conquisitores tui dictitant, contra Milonem parati sunt.* Idem: *Nec enim conquisitores φαινοπροσωπεῖν audent, cùm ille adsit.* Quibus locis simpliciter ij sunt, qui militem

Conquisitorum munus. *Triumuiri ad conquirendum.* Lib. XXIII. *Exteri vsi.* Lib. XXI. Ibid. Pro Mil. Ad Att. lib. VII. ep. X.

cogunt & ad militiam porrò adducunt. Crebrum munus inferiore æuo, & post bellum Sociale. Nam cùm ij iam ciuibus æquati, & ex totâ Italiâ scriberentur legiones, valdè vereor vt mutata sit tota Dilectuum forma; nec Romæ iam habiti, sed in opidis coloniisque passim. Ratio suadet. quomodo enim omnes illi, & tam dissiti, vno tempore Romam venirent? Quin reuera legiones in regionibus, vt Piceno, Samnio, Etruriâ, scribebant: & exempla addicunt. Cæsar: *Attius dilectum toto Piceno, circummissis Senatoribus, habebat.* Et vides honestiores quosdam, atque è Senatu conquisisse: imò ipsos Legatos. Cæsar idem: *Cato hæc magno studio agebat, in Lucanis Brutiisque per Legatos suos ciuium Rom. dilectus habebat.* Sed & extra bellum ciuile, idem de se: *Cæsar maiorem Galliæ motum exspectans, per M. Silanum, C. Antistium, T. Sextium Legatos, dilectum habere instituit.* Ita paullatim alia atque alia in moribus mutant aut succedunt. sicut sub Principibus illud valdè diuersum, vt iam nec Dilectus esset, sed indictio militum pro opibus cuiusque & agris. Exempla huic rei permulta sunt, & in Codice Theodosiano solo tota res explicata. Res improba, & ad perniciem militiæ germanæ inuenta. Partim enim ignauos aut ineptos tirones dabant, partim pro iis aurum inferebant, & mille hîc prædandi sinus & artes. Vegetius haud falsò queritur & declamat, caussam hanc Romani exitij. & *Hinc*, inquit, *tot vbique ab hostibus illatæ sunt clades, dum longa pax militem incuriosiùs legit, dum possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probantur, talésque sociantur armis quales domini habere fastidiunt.* Itaque eò ventum, vt etiam seruitia & vilia capita darentur: etsi leges reprimere conarentur,

sed

Dilectus ratio alia.

Milites in regionibus scripti.

1. Ciuil.

Idque per Senatores aut Legatos.

Ibid.

1. Gallic.

Tirones indicti.

Malo exemplo & exitu.

Lib. 1. cap. VII.

Serui in militiam.

ſed conarentur. Gratiani, Valentiniani, Theodoſij lex fuit: *Quotieſcunque ſe aliqui militiæ crediderit offerendum,* Lib. VII. Cod. Th. Tit. II. *ſtatim de natalibus ipſius ac de omni vitæ conditione examen habeatur: & ad militiam nullus adſpiret, niſi quem penitus liberum aut genere aut vitæ conditione inquiſitio tam cauta deprehenderit.* Eorumdem alia: *Inter optimas* Lib. VII. Tit. XIII. *lectiſsimorum militum turmas, neminem è numero ſeruorum dandum eſſe decernimus, néue ex cauponâ ductum, vel ex famoſarum miniſtris tabernarum, aut ex cocorum aut piſtorum numero, vel etiam eo quem obſequij deformitas militiâ ſecernit, nec tracta de ergaſtulis nomina.* Heu rem iam hoc ipſo non Romanam, quòd hæc vetentur! Olim quis fraudibus iſtis locus? cùm ex ingenuis milites ſcripti, atque iis non crimine, non infamiâ aſperſis. Nam hi tales aut vrbe, aut tribu mouebantur: è tribubus autem, atque iis honeſtioribus, miles ferè lectus. *Olim ingenui, & poſt libertini.* Itaque Liuius hoc vno probat, Atellanos *cenſoriâ notâ vacuos fuiſſe, quòd neque tribu mouerentur, neque à militaribus ſtipendiis repellerentur.* Lib. VII. At ſub Principibus etiam ergaſtula intrudere cœperunt: & quid mirer? ipſi eos habuere quaſi ſeruos. Ecce enim tirones iam captos compungebant, & in cute ſignabant. *Tirones ſtigmatiæ.* Vegetius: *Victuris in cute punctis milites ſcripti & matriculis inſerti iurare ſolent.* Lib. II. cap. V. Vera hæc ſtigmata fuêre, & quidem manibus impreſſa. Aëtius medicus: Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί: *Stigmata vocant quæ in facie aut aliâ parte corporis inſcribuntur, qualia ſunt militum in manibus.* Quid autem ibi ſcriptum, ſolidè neſcio, ſuſpicor tamen nomen Imperatoris. Diuus Au- *Nomine Principis inſcripti.*

Epist.L. gustinus inducit: *Sic error corrigendus est ouis, vt non corrumpatur in eâ signaculum redemptoris. Neque enim si quisquam regio charactere à signato desertore signetur, & accipiat indulgentiam: atque ille redeat ad militiam, ille autem esse in militiâ in quâ nondum erat incipiat; in aliquo eorum character ille rescinditur, an non potius in ambobus agnoscitur, & honore debito, quoniam regius est, approbatur.* Appellat enim *regium characterem*, nec dubium videtur quin sentiat de isto. Certè & olim nomen Imperatoris in statuis, hastis, vexillis solent inscribere, atque eo exemplo nunc in cute. An & à sacris hoc petitum? dici possit. Nam quos deo alicui consecrabant & initiabant, hos stigmatibus inurebant. Prudentius apertè:

Augustinus explicatus.

Initiandi, stigmate puncti.

περὶ στεφ' Hym.x.

Quid, cùm sacrandus accipit sphragitidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt vrere; vtque ignierint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stigmarit, hanc sic consecratam prædicant.

Potuit igitur exemplo quodam prauæ religionis primò hoc induci, vt talis quasi consecratus militiæ ostenderetur: tum etiam ab hac caussâ, vt agnosci posset, nec latitaret. Eam Imperatores Arcadius & Honorius præferunt: *Stigmata, hoc est notæ publicæ, fabricensium brachiis, ad imitationem tironum infligantur, vt hoc saltem modo poßint latitantes agnosci.* Adfatim hæc puto ad clarandum Dilectum totum: non quin aliquid desit, sed tenue, obuium, & per te vidend um accapiendum. Subtexo Tabulam memoriæ tuæ & intellegentiæ iuuandæ.

C.de Fabric.

TABV-

TABVLA seu BREVIARIVM
LIBRI PRIMI.

- DILECTVS est duplex.
  - CIVIVM
    - PEDITVM qui lecti.
      - *E tribubus honestissimus, & per classes:*
        - *Fit in Capitolio:*
        - *Præsident Consules,*
        - *Administrant Tribuni.*
      - *Cogunt nolentes*
        - *Vinclis,*
        - *Direptione aut venditione bonorum,*
        - *Venditione ipsorum.*
      - *Excusantur quibus* — *Vacatio*
        - *Aetatis, vt quinquagenarij.*
        - *Honoris, vt magistratus & sacerdotes.*
        - *Beneficij, quibus præmium Senatus aut populus dedit.*
    - EQVITVM *qui duplices*
      - *Equo publico,*
      - *Equo suo.*
  - SOCIORVM *qui sunt,*
    - *Propriè socij, qui capti*
      - *Ex Italia, per gentes imperati:*
      - *Militant suo sumptu.*
    - *Auxiliares qui sunt*
      - *Exteri:*
      - *Militant ferè mercede.*

Hi omnes sacramento dicunt in Consulum verba, post Dilectum.
Sunt & Euocati, veterani qui sponte militiam sumunt.

Vulgò & olim ista: postea Conquisitores sæpe adhibiti, qui in agris aut coloniis indagarent iuniores, cogeréntque.

Imò sub Principibus inferioribus tirones indicti possessionibus: sæpe viles, & non pro robore aut splendore prisco. Iidem in cute signati, seruilem in modum.

IVSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER II.

DIALOGISMVS I.

De Ordine, & is quotuplex. tum de quattuor generibus militum, Velitibus, Hastatis, Principibus, Triarijs.

DIES alter erat, & is iam medius atque *ad vmbilicum mortuus*, vt iocatur pater lepôrum Plautus: venit ad me Auditor, & vultu alacri, Quid velim ſcis, inquit, & quid etiam debeas. LIPS. Scio. ſed heus tu, an hodie tam bona nomina? Leges & Prætor ius ſuum vix obtinent: tu vnâ admonitiunculâ cenſes habere te rem factam? AVD. Nam fidem tuam noui. LIPS. Blandiris. ſed tamen mei, non æui huius, memor, reddam. Nolo reliquator eſſe tibi, qui alia probus, hîc ore ferreo ſis ad petendum. AVD. Scis quomodo? niſi totum & ad aſſem mihi reddis, nec mortuus per me quieſces. LIPS. Heu negotium! & quàm non ſemel benignitas mea mihi noxæ! ſed ſum eo fato. Tu ſede, atque audi. Heſternò de *Dilectu* ſatis diximus: *Ordo* excipit, qui cum his definitionis noſtræ verbis incluſus, MVLTITVDO COMPOSITA. Nam vt *apta* ea ſit per Dilectum; ſic *compoſita* per Ordinem, qui digerit, & facit vnius corporis velut habilia quædam membra. Is Ordo varius eſt, & in *Militibus*, atque in *Ducibus* ipſis. In Militibus dupliciter conſiderandus; ſecundùm *Genera*,

Ordo dupliciter cōſideratus. Iterū dupliciter.

nera,

nèra, & per *partes*. Genera appello, *discrimina ipsa militum, diffusa per plerasque partes*. At Partes, *ipsas diuisiones, & sub certis signis ac ducibus distributiones*. Intelleges ex sermone sequenti. Genera igitur sunt quattuor, *Velites, Hastati, Principes, Triarij*: quod tamen de Peditibus accipio tantùm, & Polybius noster sic reuelat. Lege: *Genera militum.*

Οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ χιλίαρχοι, μετὰ τὸν ἐξορκισμὸν, παραγγείλαντες ἡμέραν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ, καὶ τόπον, εἰς ὃν δεήσει παρεῖναι χωρὶς τῶν ὅπλων, τότε μὲν ἀφῆκαν. παραγενομένων δ' εἰς τὴν ταχθεῖσαν ἡμέραν, διαλέγουσι τῶν ἀνδρῶν τοὺς μὲν νεωτάτους καὶ πενιχροτάτους εἰς τοὺς γροσφομάχους· τοὺς δ' ἑξῆς τούτοις, εἰς τοὺς ἀστάτους καλουμένους· τοὺς δ' ἀκμαιοτάτους ταῖς ἡλικίαις, εἰς τοὺς πρίγκιπας· τοὺς δὲ πρεσβυτάτους εἰς τοὺς τριαρίους. αὗται γάρ εἰσι καὶ τοσαῦται διαφοραὶ παρὰ ῥωμαίοις, καὶ τῶν ὀνομασιῶν, καὶ τῶν ἡλικιῶν, ἔπι δὲ τῶν καθοπλισμῶν, ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ. διαιροῦσι δ' αὐτοὺς τὸν τρόπον τοῦτον· ὥστ' εἶναι τοὺς μὲν πρεσβυτάτους, καὶ τριαρίους προσαγορευομένους ἑξακοσίους, τοὺς δὲ πρίγκιπας χιλίους καὶ διακοσίους, ἴσους δὲ τούτοις τοὺς ἀστάτους. τοὺς δὲ λοιποὺς, καὶ νεωτάτους, γροσφοφόρους.

POLYB. *Tribuni verò Romæ cùm Sacramento milites dixerint, diem & locum cuique legioni denunciantes in quem conueniant, ídque sine armis, tunc quidem dimittunt. At ij cùm adfuerint die dictâ, horum iuuenes & pauperes maximè Tribuni seligunt in Velites; istis proximos, in Hastatos; ætate florentissimos, in Principes; ætate maximos, in Triarios. Tot enim & talia discrimina apud eos sunt & appellationum, & ætatum, & armorum, in quaque legione. Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate, quos Triarios dicunt, sint sexcenti; Principes mille ducenti; totidem Hastati; reliqui & ætate minimi Velites. Quòd si plu-*

ἐὰν δὲ πλείους τῶν τετρακισχιλίων ὦσιν, κατὰ λόγον ποιοῦνται τὴν διαίρεσιν, πλὴν τῶν τριαρίων. τούτους ἀεὶ τοὺς ἴσους.

ſi plures quattuor millibus ſint, pro ratâ diuidunt, exceptis Triariis quos habent ſemper numero eodem.

Poſt Dilectum ſtatim Ordo: ſed quâ ſerie atque ordine ipſe dicit.

„ *Cùm Sacramento milites dixerint.*] Ergo omnes iam milites & coniurati (ſic quoque appellabant) ſed nondum gnari in quo genere aut loco, niſi quod ex ætate & cenſu de ſe quiſque opinabatur. Tum igitur, addit,

„ *Diem & locum cuique legioni denunciant.*] E Polybio colliges triplicem in hac totâ re diem fuiſſe. Primum, ad dilectum: ſecundum, ad Ordinationem: tertium ad iter & expeditionem. Vno quidem tempore non potuerunt hæc omnia commodè peragi. Dicit etiam *locum*. quem illum? extra vrbem, opinor, & in aliquo campo. Nam pluribus opus fuit, cùm quæque legio euocata ſit ſeorſim, ne miſcerentur aut ſe impedirent.

Triplex dici editio.

Locus ordinationi.

„ *Idque ſine armis.*] Meritò. nam hæc pro aſſignatione ordinum & genere militum capienda.

„ *Horum iuuenes & pauperes maximè Tribuni ſeligunt.*] A Velitibus incipiunt, & attende. A duplici eos notâ excernunt, Ætatis & Opum. Qui vtraque ea parua habuit, in minimo iſto genere militauit. Quid, qui alterum tantùm? Da pauperem, ſed æuo & vſu veterem: credo in Triarios tranſlatum. Da diuitem, ſed annis modicum: credo in Haſtatos tranſſcriptum. Sanè illud dignum notâ eſt, hîc vtriuſque rei mentionem fieri: mox in quoque aliorum generum, Ætatis tantùm. Quod argu-

Velites è quibus lecti.

argumentum eſt, niſi valdè pauperes & infimarum claſſium inter Velites non militaſſe. Hoc ideò, quia non ſolùm parùm honorata hæc militia (quippe leues, & eminus ferè pugnant) ſed etiam quia parùm tuta, & in fronte plurimùm exponuntur hoſti & in ore, vt ſic dicam, belli: idque pænè inermes. *Viliſſimi Velites.*

„ *In Velites.*] Ita vertendum fuit, quod in Polybio eſt γροσφομάχους. At Laſcaris *Pilanos* fecerat; quàm diuerſos ab iſtis, & ipſe à vero! Nam *Pilani*, Triarij ſunt, vt mox videbis. Polybius autem, pro ſui æui moribus, ſolos Velites agnoſcit in leui armaturâ, & Accenſi ac Rorarij, quos Liuius, iam deſierant, *militiâ in hac parte leuiter mutatâ. *Laſcaris error.* *Vide infra Dial. III.

„ *In Haſtatos.*] Quos Varro vult dictos, *quòd primi pugnabant haſtis*. Nec malè ſi *primò* legas. Olim enim ita factum adſignificat, poſteà mutatum, etſi nomine manente. Nam Polybij æuo, atque etiam antè, Haſtati pilis & gladiis pugnabant: haſtæ iaculatoriæ apud Velites remanſerant ſolos. Olim tamen, vt Varro, aliter, & cum eo Ennius: IIII. de Leg. *Haſtati olim haſtis vſi.*

*Haſtati *ſpargunt haſtas, fit ferreus imber.* * Quod verbum ad emiſſionẽ.

Quinetiam Liuius, bello in Latinos, cuique Haſtatorum manipulo admiſcet *vicenos leues, qui haſtam tantùm geſáque gererent*: reliquias, vt appâret, veterum Haſtatorum. Sunt & alij nouitij in Ammiano ac Vegetio, ſed qui ſtabilibus haſtis pugnant ſiue contis. Itaque in Gloſſis, *Haſtatus* explicatur Κοντοφόρος. Lib. VIII. *Haſtati alio ſenſu.*

„ *Ætate florentiſſimos.*] In Liuio eſt, *Robuſtior inde ætas, quibus Principibus eſt nomen.* Sicut in eodem de Haſtatis, *Flos iuuenum pubeſcentium.* Ex quo facilè colligas, Lib. VIII. *Principes maturi.*

Haſtatos adoleſcentes aut iuuenes fuiſſe; Principes, viros aut viris proximos, Triarios, grandes & maturos.

Vnde dicti. „ *In Principes.*] Varro deriuat, *qui à principio gladiis pugnabant, & pòſt commutatâ re militari minùs illuſtres ſumuntur.* Verba obſcuriuſcula, ſed credo ſenſum: Olim Principes à principio pugnabant, vnde & nomen: poſteà alij minùs illuſtres ſumpti in eum locum. qui? nempe Haſtati. Tale aliquid fuiſſe ſub Seruio, & in acie ſtetiſſe ordine claſſium, *alibi ediſſeretur.

Varronis mens quæſita.

*Lib. IIII Dialog. II.

„ *Ætate maximos.*] In Liuio, *Veteranum militem & ſpectatæ virtutis.*

Triarij vnde. „ *In Triarios.*] Sic dictos, ait idem Varro, *quòd in acie tertio ordine extremis ſubſidio deponuntur.* Ergo ab ordine dicti, quia tertij. Eſt & in Gloſſis, *Tertiarius*, ἔφεδρος: quaſi dicas ſubſeſſorem, & in vicem locumque paratum. Ipſi etiam Triarij ſubſidebant, preſſo altero genu.

Tertiarij.

Pilani. Sed vetuſtam magis vocem credo Pilanos fuiſſe: ideò, inquit, Varro, *quòd pugnabant pilis.* Et ipſe totus ille ordo *Pilus* dictus. An & *Armites*? Gloſſæ ſuggerunt: *Armites*, ὁπλῖται οἱ ἐν ἐσχάτῃ τάξει.

Armites.

„ *Diuidunt autem in hunc modum, vt maximi ætate ſint ſexcenti.*] Addit numerum cuiuſque generis, & primùm Triarios facit ſexcentos: idque ſemper, & legionibus etiam auctis non augent ipſi. Quæ ratio iſta eſt? & cur tam diſpar ab aliis partibus iſta pars? Plures dari poſſunt. Prima, quòd robora hæc & flos ipſe virorum: atque ideò, ſi non numero, tamen virtute æquarent. Altera, quòd rarò aut nunquam hæc pars pugnabat ſola, ſed in extremo demum integrabat aciem aliis admixta. Tertia, quòd ob adiunctas etiam copias fuit acies iuſta.

Quot Triarij.

Cur pauciores aliis.

Nam

Nam cogita Imperatorem in hac parte (posteà docendum) cum eo Selectos & sæpè Extraordinarios, item plerosque Euocatorum: hi iuncti numero priores superent, nedum æquent. Quarta, à nobis recenter excogitata, quòd olim ita fuit in Pilanis: nec id mutatum, etsi in totâ re, institutione nouâ Velitum, mutatum. Ad Liuium* mox diducam: tu memento. *Dial. III.

„ *Principes mille ducenti.*] Quo ipso numero reliquæ duæ partes, Velitum dico & Hastatorum. Collige & consumma, reperies legionem Polybianam *quater mille virorum & ducentorum.* Ad numerum autem hunc ipsum vnius partis hauddubiè Liuij locus facit de Petilio Consule: qui auxilium laturus, *ad cornu suum tendit cum mille ducentis viris.* Est ipsa vna pars siue Principum, siue Hastatorum. Vnde enim aliter tam iustus numerus? nec diuisio alia in exercitu ad hanc summam. *Quot Principes.* Lib. VII.

„ *Quòd si plures quattuor millibus sint, pro ratâ diuidunt.*] Genera tali illo numero definiuit: sed quid si legio igitur maior, & quinque aut circiter millium? nam & id fiebat. Tunc, inquit, augebant partes proportione, Triariis modò exceptis. Facilè est. Pone legionem *quinque millium ducentorum*: habebunt genera milites *mille quingentos trigintaquattuor*: Triariis tamen exceptis. Sic in sexmillenariâ, aut tali. *Partes cũ legione augentur.*

DIALOG. II.

De Manipulis militum. Eorum numerus, & Græca nomina.

HABES *Genera* militum: eo ad *Partes.* Parùm enim sit sic distinctos, nisi & diuisio fiat vtilis ad

imperia, & ad pugnas. Erant igitur in quattuor his generibus *Manipuli*, ex iis *Cohortes*, ex his *Legio* tota. De Manipulis, doctorem nostrorum audiamus: & fac quod soles.

Ἑξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιάρχων διεῖλον τὰς ἡλικίας ἑκάστην εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γροσφομάχων. καὶ προσένειμαν ἑκάστῳ μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν, δύο ἡγεμόνας, καὶ δύο οὐραγούς. τῶν δὲ γροσφομάχων τοὺς ἐπιβάλλοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἴσους ἐπὶ πάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ μὲν μέρος ἕκαστον ἐκάλεσαν καὶ τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν.

Post hæc, unà cum Ordinum ductoribus diuidunt ætates singulas siue Genera, quamque in decem partes, exceptis Velitibus. Ipsos Velites, uti multitudo est, æquabiliter distribuunt in omnes partes. Atque vnamquamque harum partium appellant Ordinem, & Manipulũ, & Signum.

Pauca verba, sed grauida & plena sunt, dilatemus & reseremus. Ait:

Tribuni & Centuriones diuidunt. „ *Unà cum Ordinum ductoribus diuidunt.*] Qui diuidunt? Tribuni, de quibus anterior sermo. Sed id, inquit, cum *Ordinum ductoribus*, id est Centurionibus, quos in consilium & auxilium hîc assumunt. Nam etsi de iis posteà dicam, vt confusio vitetur; tamen scito creatos iam esse, atque id statim post Genera diuisa.

„ *Ætates singulas siue Genera, quamque in decem partes.*] Ætates appellat, quia pro ætate diuisi, vt dictum. *Quot manipuli in legione.* Leue est: hoc in magno, quod tam disertè ait *quamque ætatem diuisam in decem partes*, Velitibus tamen exceptis. Ergo triginta istæ fuerunt, & tot Manipuli in legione: quos hîc dicit Partes. Consentit L. Cincius apud Agellium: *In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta,* *Lib. XVI. cap. IIII.*

ginta, cohortes decem. Et est vetustissima hæc diuisio, imò à Romulo ipso, si Ouidio accredo. Is cùm de anno decem mensium dissereret, & quæreret huic rei argumenta, hæc quoque protulit: *Manipulorum vetus res & diuisio.*

Inde Patres centum denos secreuit in orbes *III Fast.*
Romulus, Hastatos instituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Et de *Patribus* ambigo an rectè scriptum, etsi probè scio centum eos à Romulo institutos. Sed quis me docet in decem partes, siue orbes, vt loquitur, diuisos vnquam fuisse? Quàm etiam non aptè, copulâ insertâ, curiæ milites statim miscet? Ego verò censeo litterulâ detractâ rescribendum: *Inde pares centum.* Pares ætate & habitudine, vt ferè in quoque genere seruabant. Mens igitur poëtæ, Inde factum vt Romulus decies centum pares eligeret, faceretque decem Hastatos: idem in Principibus, idem in Pilanis. Hastatos dico decem, ipsos Manipulos siue *corpora*, vt benè poëta appellat. Quàm verè etiam *centum*? Nam eo numero primi illi Manipuli fuerunt. Plutarchus aliique asserunt: & consensu traditur primam legionem Romuli non nisi *trium millium* fuisse. Ergo quodque dictorum generum mille habuit: etiam Pilani, nec accurata alia diuisio adhuc reperta. AVD. Pulchra & vera (aut fallor) correctio, & in litterulâ quod momentum? LIPS. Sæpe in nostrâ Criticâ, vtilissimâ & saluberrimâ, si modicè adhibetur & modestè. *Dubitatum de lectione in Ouidio.* *Coniectura in eo.* *Hastatus ipse ordo.*

„ *Ipsos Velites, vti multitudo est, æquabiliter distribuunt in omnes partes.*] Valdè hoc notandum, Velitum nec Manipulos vllos fuisse proprios, & quod sequitur, nec *Velites extra Signa.*

Subſignanus miles ab Auxiliis diuerſus.

Signa. Itaque *Subſignanus miles* diuiditur & ſecernitur ab iſto leui. Tacitus I. Hiſt. *Penino ſubſignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit.* Idemq́; III. Hiſt. *Monuit ſubſignano milite media firmare, auxilia paſſim circumfuſa ſunt.* Opponit Auxiliis, quæ in locum Velitum venêre. Sed ipſi igitur Velites, ſi propria nulla corpora, quos Duces habuêre? Credo Centuriones aliorum manipulorum, quo fine in eos ſparſi. Nam hoc eſt quod hîc Polybius dicit, *æquabiliter diſtributos in omnes partes*: id eſt, vt quodque genus *quadringentos* habuerit, quiſque manipulus *quadraginta*. Etſi raró tamen in agmine aut acie ſic inceſſêre, & ſeorſim ferè poſiti aut intermixti. Imperia tamen, & ſiquid opus, à Centurionibus illis quiſque habebant, & ad hos ſe applicabant.

Velites ſparſi per manipulos

Ordo, quid.

„ *Appellant Ordinem.*] Etſi propriè, ex Liuio, Ordo manipuli pars eſt dimidiata. Nam cùm duo Centuriones ſint in Manipulo, cuique ſuam partem aſſignarunt quam duceret, vocaruntque *Centuriam* aut *Ordinem*. Ea fuit *ſexaginta militum* in legione veteri & Polybianâ: atque ita Liuius *Ordinem* definit. Mox plura. nam hæc connexa inter ſe ſunt, & alibi repetenda.

Spira, quid.

Pro manipulo capta.

„ *Et Manipulum.*] Dixit Græcè σπεῖραν: ſed aliter hîc reddi non poteſt, non debet. Scio equidem *Cohortem* eâ voce Græcis vulgò notari: hîc res abnuit, & Polybius ipſe non ſemel eâ voce pro Manipulo palàm eſt vſus. Idem Dionyſius. cuius locum operæ eſt recitem atque illuſtrem. Gloriatur apud eum L. Siccius (Sicinium alij vocant) vir Romanus, & à robore notus, *triginta ſe annis in militiâ & in imperiis fuiſſe*, τοτὲ μὲν σπείρας ἡγούμενον, τοτὲ δὲ ὅλου τάγματος: *aliâs manipuli ductorem, aliâs legionis totius.* Ita vertendũ aio, & mecum, quibus notæ res

Lib. x.

Romanæ.

Romanæ. Nam quod faciunt *Cohortis Præfectum*, non potest pro istâ re militari. Inter ciues enim & in legionibus nemo fuit; sociorum Præfecti tantùm, inter quos constat hunc Siccium non meruisse. Ergo ait, aliâs se Centurionem fuisse & manipuli ducem, aliâs Primipilum & caput legionis totius. Atque hæc prima igitur diuisio est in Manipulos, quæ diutissimè in militiâ mansit. Nam & Principum æuo, Tacitus: *Concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet*. Idem de Prætoriis quoque cohortibus: *Manipulatim allocuti sunt Licinius Plotius & Proculus Firmus.* Etsi paullò post (an sub Hadriano aut Antoninis?) mutauit, & Centurias pro Manipulis habere cœperunt, istos pro Contuberniis aut Decuriis ipsis. Vegetius: *Contubernium Manipulus vocabatur, ab eo quòd iunctis manibus pariter dimicabant.* Appellat iunctas manus, cùm ad manus ventum esset. Ait etiam *vocabatur*, quasi de æuo prisco: ne te hîc aut alibi fallat, paullò superius æuum, vt Traiani aut talium, ille habet pro prisco. Iam in Ammiano Manipulus non alio sensu. *Conuocatis*, inquit, *cohortibus, & centuriis, & manipulis*. Postponit enim Centuriis, & vsurpat vt illud æuum. Quid, quod vnus miles alibi *Manipulus*? In Glossis est: πελτασής, *manipulus*, de leui & viliore. Nec longè ab eâ mente Statius:

—— arma manipli

Ponè ferunt.

de armigeris Adrasti aut ministris. At in iisdem Glossis est, *Manipularius*, ἀρχηγὸς ὄχλου: putarem λόχου, & *Ductorem manipuli* notari, etsi profectò in eum sensum apud veteres quidem non legas. Imò Manipularius, est gregalis.

Dionysij vera sententia & versio.

Manipuli diu in militiâ.

1. Annal.

1. Hist.

Aliâ significatione labēti imperio.

Lib. II. cap. XIII.

Lib. XVII.

DIALOG. III.

Inuoluta quædam Liuij super Ordine euoluta, partim emendata.

HÆC ita edisserui, & clara, firma videntur: nisi quod ventus à Liuio, qui turbat. Ille vbi bellum inter Romanos & Latinos narrat, & digressiuncula ordines (qui in vtroque populo eidem) recenset: Deus bone, quàm à nobis abit? Dixeris de aliâ prorsus militiâ, quàm Romanâ, aut certè Polybianâ, eum loqui. Operæ tibi videtur vt verbatim legamus, & euoluamus? AVD. Vnicè aueo. nam in memoriam loci, te monente, redeo: quem quoties lego & insisto, apud Cimmerios agere me censeo & in nigrâ nocte. LIPS. Vide igitur, &, seposito paullum Polybio, hæc lege:

Lib. VIII. *Fuit ciuili maximè bello pugna similis, adeò nihil apud
„ Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos,
„ erat. Clypeis anteà Romani vsi sunt, deinde postquam sti-
„ pendiarij facti sunt, scuta pro clypeis fecère. Et quod anteà
„ Phalanges similes Macedonicis, hoc posteà Manipulatim
„ structa acies cœpit esse: postremò in plures Ordines instrue-
„ bantur. Ordo sexagenos milites, duos Centuriones, vexilla-
„ rium vnum habebat. Prima acies Hastati erant, Mani-
„ puli quindecim, distantes inter se modicum spatium. Ma-
„ nipulus leues vicenos milites, aliam turbam scutatorum ha-
„ bebat. Leues autem, qui hastam tantùm gesáque gererent,
„ vocabantur. Hæc prima frons in acie Florem iuuenum pu-
„ bescentium ad militiam habebat. Robustior inde ætas toti-
„ dem Manipulorum, quibus Principibus nomen est, hos se-
„ quebantur, scutati omnes, insignibus maximè armis. Hoc*

trigin-

triginta Manipulorum agmen Antepilanos appellabant, „
quia sub signis iam alij quindecim Ordines locabantur, ex „
quibus Ordo vnusquisque tres partes habebat: earum „
vnamquamque Primumpilum vocabant: tribus ex vexillis „
constabat: vexillum centum octogintasex homines erant. „
Primum vexillum Triarios ducebat, veteranum militem, „
& spectatæ virtutis: secundum Rorarios, minus roboris „
ætate factisque: tertium Accensos, minimæ fiduciæ manum, „
eò & in postremam aciem reijciebantur. „

Ne vltrà. affatim turbarum aut tricarum in his verbis. Ait primò:

„ *Adeò nihil apud Latinos dissonum ab Romanâ republicâ, præter animos, erat.*] Communiter dicit, arma, ordines, manipulos, omnia eadem fuisse Latinis. Sed quod est, *ab Romanâ republicâ*: in scripto optimo libro saltem erat: *ab Romanâ re.* & malim.

„ *Clypeis anteà Romani vsi.*] Ab capite petit & ab alto. Sed quod tamen ait de clypeis, non sic capiendum quasi solis iis anteà vsi: imò verò & scutis (ipse in censu docuit:) sed quòd post stipendia instituta solùm vsi sint scutis, anteà etiam clypeis.* Posteà docebo. *Cautio in Liuio.* * Lib. III. Dialog. II.

„ *Quod anteà phalanges similes Macedonicis.*] Quando *anteà*? Nam sub Romulo iam Legio, atq; etiam Manipuli, vt videbo. Quid ergo vis? credo hoc. Manipulos quidem fuisse, sed non in acie diuisim & distinctè stetisse: concurrisse per totas legiones, siue, vt ipse appellat, phalanges. Nam & in ipsa illâ Macedonum phalange discrimina sua & sectiones erant vsque ad Centurias, Decurias: sed in acie iuncta omnia & deuincta. Tale igitur fuisse vult olim. In Athenæo lego: Ἔλαβον δὲ καὶ *Phalanges olim Romanæ.* *Quo sensu?* Lib. VI.

Athenæus explicatus. περὶ Θυῤῥηνῶν τὴν μάχην φαλαγγηδὸν ἐπιόντων: *Acceperunt & à Tyrrhenis pugnam per phalanges incedentibus.* Agit de iis, quæ Romani à variis gentibus ad ſe traxerint. Sed hoc *per phalanges ingredi*, ſiue φαλαγγηδὸν, aliter equidem acceperim quàm primò ſonat. Nec enim vult, credo, legiones ipſas ab Etruſcis ſumptas: ſed magis, manipulos aut ſectionem potiùs diuiſionemque per manipulos in pugnâ. Nec aliter ego interpretor τὸ φαλαγγηδὸν, quàm *manipulatim*. De eâ re ſequitur:

,, *Hoc poſteà manipulatim structa acies cœpit eſſe.*] Iterùm rogo, Quando *poſtea*? incuria tua eſt (audeo dicere) Liui, quòd non explicaſti. Quin tu natare mihi in totâ iſtâ re videris, nec vel cum aliis ſcriptoribus, vel tecum, ſatis conſentire. Age, de Manipulis hoc quale eſt?

Manipulorum vetuſtas. Enimuerò Manipuli ſtatim ab vrbe conditâ fuerunt, imò antè ipſam. Romuli primum tirocinium belli, & cùm eripiendo fratri Remulo paſtorum manum collegit, Manipulos habuit, vt fatentur priſci omnes qui hæc exſecuti. Illi ipſi Manipuli, centenûm hominum fuerunt. In Collectaneis de origine Romanâ: *Romulus coactâ paſtorum manu, eáque in centenos homines diſtributâ, perticas manipulis fæni variè vinctas dedit. Vnde inſtitutum, vt poſteà milites qui eiuſdem ſigni eſſent, Manipulares vocarentur.* Plutarchus eadem; & diſertè illam totam manum facit συλλελοχισμένην εἰς ἑκατοστείας: *diuiſam ordinatámque in centurias.* Ouidius:

III. Faſt.

Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos,
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Ex ipſo Liuio aſſerta. Lib. I. At enim deſierunt poſteà fortaſſe Manipuli. Imò tu ipſe Liui renouas, & iam ſub rege Tarquinio agnoſcis: *Miſcuit manipulos ex Latinis Romaniſque.* Quæ tamen mixtio

mixtio non diuturna fuit, etsi habuit suas caussas. Quin & sub primis statim consulibus ponis, atque etiam numerosè, & discretos: *Consulum alter T. Lucretius portâ Næuiâ cum aliquot manipulis militum est egressus*. Atque adeò vniuersè alibi, nec falsò, affirmas: *Disciplinam militarem, iaminde ab initiis vrbis, in artis perpetuis præceptis ordinatæ modum venisse*. Ita sanè, ab ipsis initiis, & Romulus decem Manipulos in classe quaque instituit; & Tullus Hostilius fortasse digesit magis & perpoliuit. de quo Florus: *Hic omnem militarem disciplinam artemque bellandi condidit*. Sed quid tamen hic pro te? quod antè dictum. non negare te de Manipulis, sed de eorum secretione in pugnâ, deque interuallis inter singulos, quæ posteà (Etruscorum fortasse exemplo, ex Athenæo) sunt instituta.

Lib. II. Lib. 13. Lib. I. cap. III. Excusatus Liuius.

„ *Postremò in plures ordines instruebantur.*] Ergo Ordo aliud Liuio quàm Manipulus est, quod nexus sermonis poscit, aut potiùs cogit. Primò in phalanges, inquit, diuisa acies, posteà in manipulos, postremò & in plures ordines. Quis gradationem hanc non videt, & cum temporibus res distinctas? Nec enim vult sectionem ibi stetisse: sed ipsius Manipuli factas duas partes, quos Ordines appellarunt. Itaque adiungit quid sit Ordo:

Ordo à Manipulò diuersus.

„ *Ordo sexagenos milites.*] Si ordo hîc ipse Manipulus, quod vulgò volunt: cedò, quis Manipulum tam exiguum (nisi fortè in Triariis, de quibus non hic sermo) legit? Imò iam à Romulo centenarij illi, vt dictum, posteà etiam auctiores. Nec tamen nego Ordinem interdum pro Manipulo sumi: quod in hac ipsâ narratione alibi Liuius: sed nô hîc, vbi palàm distinguit. Quid ergo

Quid Ordo.

hîc: idem, quod *Centuriam* idem Liuius appellat, Polybius *Partem*. Ille *Priorem* & *Posteriorem* in Manipulo agnoſcit; iste *Dextram* & *Læuam*. Nec alio ſenſu *Ordines petere*, & *Impetrare*: item *Ordinis ductor*, pro Centurione ipſo. Sequitur nodus,

Abſurda lectio. „ *Duos Centuriones.*] Itáne? hoc conuenit & æquum eſt, vt in vno ordine duo ſint Centuriones? vt Sexageni milites bis diuiſi, quæque pars ſuum habeat? nunquam factum, nec niſi hîc lectum. Age, pergamus. Addit quindecim Manipulos Haſtatorum fuiſſe: ergo triginta Ordines. Totidem Principum: quid conſequitur? In ſolis duabus claſſibus *centum viginti* Centuriones fuiſſe. Hæc talia ſunt, vt color iis allini nullus poſſit ad fallendum. Equidem lectionem & diſtinctionem muto leuiter: *Correctio.* *Ordo ſexagenos milites & duos, Centurionem & vexillarium vnum habebat.* Ipſa hæc res fuit. Primùm, vetus ille & Liuij hic Ordo non *Sexagenos* milites habuit, vt Polybij; ſed duobus plures, *ſexagenos* inquam *duos*. Palàm id euincit Liuij numerus infrà, qui in tribus vexillis (*Confirmatio.* ſiue Ordinibus. tot enim Vexilla, quot ordines) *centum octogintaſex* milites ponit. Vnde illi ſex ſuper rotundum numerum, niſi à duobus iſtis qui redundant? Attende, clarum & firmum eſt. Secundò, feci *Centurionem & Vexillarium vnum.* Nec hîc aliquid ambigui. vbi dux cumque, ibi Vexillum: & Polybius diſertè, *In quemque Manipulum duos ſigniferos* capit, ſcilicet in Ordine vnum.

„ *Haſtati erant Manipuli quindecim.*] Turbidus hic Auſter, qui inuoluit, & euertit dicta omnia in militiâ, *De numeris manipulorum.* aut dicenda. Ergóne xv. manipuli Haſtatorum? totidem Principum? totidem Pilanorum? Sunt igitur in legione

gione non *triginta*, vt prisci consensu volunt, sed manipuli *quadraginta quinque*. Si sequimur; ecce & Centurionum numerus atque ordo mutandus, & erunt in vniuersum *nonaginta*. Id quoque contra scripta veteribus. At enim Liuius apertè, & iteratò. nam & mox sequitur, *Hoc triginta manipulorum agmen*, de duabus classibus: & deinde *quindecim* iterùm adduntur. Quid dicam, aut expediam? Ades Critica, tu illa proba cùm necessaria: & hîc puto esse. Legam: *Manipuli decem*: aut copulâ insertâ, quæ errorem genuerit, *Manipulíque decem*. Etsi quid de caussâ erroris quæro? nusquam magis aut crebrius, quàm in numeris, peccatum. Correctio.

„ *Hoc triginta Manipulorum agmen.*] Meâ voluntate *viginti*.

„ *Antepilanos appellabant, quia sub signis iam alij quindecim ordines locabantur.*] Mirè hæc postrema inuoluta aut fœdata. Si sana sunt; aliâ mente & ingenio opus (ego cedo) ad eliciendum aliquid sani. Transilit ecce à Manipulis ad Ordines: & *alij*, inquit, *quindecim ordines*. Quid alij? quasi & Manipuli Ordines. Vide seriem, hoc euincit. Quid refutem, aut te teneam? sine fraude sententiæ dictio mihi esto. Corrigo: quia sub *signis iam alij decem ordine locabantur*. Qui alij *decem*? nempe manipuli. Quomodo locabantur? *ordine* (ita lego) *&* *sub signis*. Cur hoc monet? nónne & alij sub signis? Ita. sed quia hoc posteà immutatum, & Rorarij & Accensi (id est leuis armatura) sub nullis signis: ideò expresse addit *ordine* stetisse (non sparsim in fronte, ad latera, aut per interualla) idque sub signis. Qui veteris militiæ firmiter sciens est, hæc non refutabit. Quòd siquis totam vocem *Ordines* eiicit, per me licebit. Iterùm correctio.

Glossema sublatum.

„ *Ex quibus Ordo vnusquisque tres partes habebat.*] Nec id admitto. tollo *Ordinem*, ex repetitione praue insertum, & lego: *Ex quibus vnusquisque.* Quis vnusquisque? manipulus, de quo præiuit. Sententiam totam clarè mox videbis: sunt enim nexa.

Correctio.

„ *Earum vnamquamque Primumpilum vocabant.*] Falsò, falsò. quid stultius, quàm singulas partes *Primas* dicere? Vbi ordo & positio est, etiam numerus variat pro situ. Lego: *Earum vnamquamque primam, Pilum vocabant.* Tres, inquit, sunt Manipuli cuiusque partes, non duæ, vt in prioribus. Primam quamque harum partium (sunt enim decem ita primæ) appellant *Pilum*. Nónne id clarum est? Tres fuêre classes, *Hastati*, *Principes*, *Pilani.* Sunt isti vltimi, quibus subiuncti & adiuncti *Rorarij & Accensi.* Ergo in vno Manipulo tres partes, singulæ nominibus suis distinctæ. Ecce iam complexione sententiam totius loci: *Hoc viginti Manipulorum agmen Antepilanos vocabant. quare? quia iam sub signis & ordine alij decem Manipuli sequebantur; qui tres partes singuli habebant; & earum vnaquæque prima, Pilus dicebatur. Quia igitur ante Pilum positi illi, Antepilani dicti.*

Cur Antepilani dicti.

„ *Tribus ex vexillis constabat.*] Ipse Manipulus (Σπεῖρα κοινῶ) constabat tribus vexillis. Quid mirum? ratio exigit, & antè dicta. Nam quisque ordo suum Vexillum habuit: tres hîc ordines siue partes: ergo tria vexilla.

Amens lectio.

„ *Vexillum centum octoginta sex homines erant.*] Iterùm hîc vro & seco: Diodore vbi es? Nam age. decem manipuli in extremâ acie: cuiusque tres partes, & totidem vexilla: sunt igitur hæc triginta. Si autem in quoque

que

que vexillo homines *centum octoginta sex*; erunt in solâ hac acie *quinque millia quingenti octoginta*. Adde reliquas duas, quæ & quanta ista legio? Atque hæc ex nostrâ primâ correctione: si *quindecim ordines* retines, partes & vexilla magis etiam auges. Ergo iterùm necessariò seco, & vocē reiicio *Vexilli*. Lego: *Tribus ex vexillis constabat, centum octogintasex homines erant*. Id iustissimè & verissimè. Quisque ordo, vt antè dictum, sexaginta duo homines erant: tres sunt in Manipulo: ergo in totum homines *centum octogintasex*. Atque est hæc ipsa Polybiana militia & ordo, cum vnico saltem discrimine, quod est à Leui armaturâ. Nam Polybij, vt dixi, seorsim est, & extra ordines: hîc in Ordinibus & Pilanis coniuncta: Sed numerum si vides, nihil discriminis prorsus. Nam sunt Rorarij *sexcenti viginti*, totidem Accensi: ergo simul *mille ducenti quadraginta*. Nónne totidem Velites in Polybio? excipio, quòd quadraginta isti redundent, ex supernumerariis illis duobus. Idem est in Triariis siue Pilanis. ibi sunt *sexcenti*, hîc *sexcenti quadraginta*: & nunc vides ac discis caussam (suprà tetigi) cur & vnde illi tam pauci respectu priorum. Ab antiquo scilicet instituto est, & cùm in vno Manipulo Leues habuerunt: ij posteà diuulsi sunt & dirempti: manserunt igitur illi eodem numero, nec aucti. Dic sodes, quæ diuinatio hæc sic attigerit, & vndique pariauerit, nisi quia res fuit? Vt igitur consummem, habes triginta manipulos in Liuio: priores viginti, faciunt homines *bis mille quadringentos octoginta*: posteriores decem, *mille octingentos sexaginta*. Ergo est hæc legio *quattuor millium trecentorum quadraginta*. Superat Polybianam *centum*

Vox eiecta.

Paria hæc cum Polybio.

Situs leuis armaturæ alius.

Consummatio tota & digestio.

tum quadraginta: qui nati ſunt ex *duobus* ſupra ſexaginta
Obiectio. toties dictis. At in Liuio mox ſequitur, *Legiones tunc ſcriptas ferè quinis millibus peditum*: non ergo ad noſtrum numerum. Aio id quoque falsò, & in Liuio re-
Correctio. ſcribendum, *quaternis*. Bonâ fide, inuitus toties reſcribo:
*Dialog. v. infrà. ſed quæ mea culpa, ſi res, ſi Liuius ipſe poſcit? * poſteà docebo. Turbinem hunc vitaui, & quanquam colligere paullùm vela nos iuſſit & inhibere, non tamen ea ſcidit, nec eiecit de recto curſu. AVD. Per fidem, multa acutè, & me mirante. Vnum tamen quæro, de vltimo agmine. ſi tria illic vexilla, an etiam totidem Centuriones? nam id appâret. Si ita eſt, non ergo ſexaginta Centuriones, pro tuo & Polybij ſenſu. LIPS. Benè infers. Sed hac de re mihi non liquet, niſi quod ſuſpicor iamtunc Pilanos ſolos habuiſſe ſuos Centuriones, ijſque leuem illam manum paruiſſe. Itaque nec diuulſa poſteà, habuit vllos duces. Quod autem de Vexillo ais, id hîc fefellerit, nec ſemper dux vbi illud. Hîc autem fuit, ad diſcrimen, non ad imperium: & quia armis ordines iſti inter ſe diſtincti. Habes ad Liuianum locum quæ nobis viſa: ad quem ſi viros primores in doctrinâ adhæſiſſe dicam, quid faciam magnum? ego ad plures alios. & in iſto ipſo interdum Ariſtophanæum illud occurrit,

*An à viâ non prorſus exerrauimus? ἤ τῆς ὁδοῦ τὸ παράπαν ἡμαρτήκαμεν;

Vix tamen opinor. niſi ſi diuerſiſſima illa Militia ab eâ quæ ſecuta, imò quæ præceſſit. Tamen habe ſummatim & id quod colligitur ex lectione vulgatâ. Haſtati Manipuli quindecim, totidem Principes: ſinguli *ſexagenûm* militum, idemque quod Ordines. Sunt in quaque claſſe homines *nongenti*. Adde Pilanos, Rorarios,

Accen-

Accenſos, in quaque iſtarum claſſium *nongentos triginta*: erit tota legio *quattuor millium quingentorum nonaginta*. Sic tamen, vt poſtrema à nobis emendes, quæ nimis alioqui exorbitant.

DIALOG. IIII.

Cohors, Numeri, Spira. Cohors prima, Cohors Prætoria.

SED in viam redeamus, Liuio iam dimiſſo. AVD. Non hercules cum bonâ gratiâ. LIPS. Quid ita? AVD. Nimis ſecuiſti & vſſiſti, nec iniuriâ timebas alium Diodorum. Nam tuus ille fuit, & ad plures abiit: homicida, occidiſti. LIPS. Rides me? ſed ſeriò. Luſi ſiue pugnaui ſemel in Diodorum; ſed ſemel, ſed in re ſeriâ. In his minutis & litterariis impugnet qui volet, non repugno. Noſti ingenium meum? pacis eſt: & cum Theognide, ——τὸν γ᾽ ἐχθρὸν ἀλεῦμαι

Ὥστε κυβερνήτης χοιράδας εἰναλίας:

—— hoſtem ego vito,

Nauta velut ſcopulos vel vada nauifraga.

Sed ad rem noſtram. Dictum de Manipulis, è quibus conficitur deinde *Cohors*. Ea vox origine Græcanicâ eſt, & χόρτος illis, περιόριστμος καὶ περιχώρημα: ſiue vt Heſychius; περίβολος τῆς αὐλῆς: Vno verbo, quod clauſum & ſeptum in anteriore domo vel villâ, χόρτον illi dixerunt; & Latini *Cohortem*, vel *Chortem*. Nam & ſic ſcribebant, & vetuſta marmora docent. Sic in Martiali *Raucæ chortis aues*. Varro: *In plano cohors, in quâ paſcebantur gallinæ*. Vopiſcus in Aureliano: *Roſas in eiuſdem mulieris cohorte exiſſe purpureas*. Hodie quoque Galli, Hiſpani, Itali reti-

Cohors Græcum.

III. de R.R.

 nent,

nent, & superioris paullò æui scripta appellant *Curtes.* Græca vox igitur, etsi Varro tamen deriuat etiam à coercendo: *quòd circa eum locum pecus coerceretur.* Nostram ille idem ab hac rusticâ deducit. *quòd vt in villâ ex pluribus tectis coniungitur & quiddam fit vnum, sic hæc ex manipulis copulatur cohors.* E quot autem manipulis? tribus. Nam certum est, & prædocui, decem modò cohortes in legione fuisse. Sed quomodo è manipulis? an tribus eiusdem generis? exempli caussâ Hastatorum, aut Principum? Minimè. nec commodè id potuit: superasset enim manipulus vnus in quoque genere post tres cohortes. Verius est mixtam è triplici genere fuisse, sic quasi paruam aliquam legionem. Habuit Hastatos, Principes, Triarios, è singulis manipulum vnum: & adde Velites, qui manipulos solent comitari. Ita fuit iusta plenaque legionaria cohors, homines *quadringenti & viginti.* Quòd si pleniores manipuli aut legiones, plenior scilicet etiam ipsa: atque ita *Quingenarias* & *Sexcenarias* etiam leges. Græci Historici eas vulgò vocant & reddunt Σπείρας: quod & Ennius vsurpauit Græcissans *spiras legionibus nexunt*: puto de Socialibus, quæ legionibus adnexæ. Nazarius etiam vsus in Panegyrico: *Cum spiris tenebrísque congressus.* Suidas interpretatur Spiras, etiam *Numeros.* Σπεῖραι, inquit, πλήθη στρατευμάτων, φάλαγγες, νούμερα. Et scis *Numeros* inferiore æuo crebrò legi, siue de cohortibus siue de Legionibus ipsis. Cohortes autem istæ omnes in legionibus numero æquales, quia & manipuli erant. Hoc miraris? fortasse quia dignitas aliqua *Primæ* tribuitur. vt apud Ciceronem: qui vt magnum refert, *Bibulum amisisse totam cohortem primam.* Cæsar pariter attollit: *Duabus missis*

subsidio

IIII. de L.L.

Tres manipuli in cohorte.

Atque ij è diuerso Genere.

Spira.

Numeri pro Cohortibus.

Prima cohors dignissima.

Ad Att. lib. v. epist. xx.

Gallic. v.

ſubſidio cohortibus, atque his primis legionum duarum.
Sed moneo, non à numero hoc, ſed à ſplendore & primatu fuiſſe. Eminebat ceteris ideò, quòd primi in eâ Centuriones generis cuiuſque: fortaſſe & flos aliquis & electio virorum. Vegetius non te abducet. AVD. Iam rem tangis: is mihi in mente, & cõmouebat. LIPS. Non inquam te abducet dum ſcribit, in Primâ cohorte *mille centum quinque pedites* fuiſſe, in aliis non niſi *quingentos quinquagintaquinque*. Hæc nouitiæ militiæ ſunt, procul à noſtrâ priſcâ. Illud modò obſeruo, *Prætorias* fuiſſe quaſdam, velut extra ordinem, edecumatas & grandes. Earum origo à P. Scipione, vt adfirmat Feſtus: *Prætoria cohors, quòd à Prætore non diſcederet. Scipio enim Africanus primus fortiſſimum quemque dilegit, qui ab eo in bello non diſcederent, & cetero militiæ munere vacarent, & ſeſquiplex ſtipendium acciperent.* Non ergo anteà? inquies. Non ordinaria, nec in iſtas ſtipendij aut vacationis leges. Alioqui & olim tale aliquid. vt in Liuio, de A. Poſthumio Dictatore: *Cohortem ſuam dilectâ manu, præſidij cauſſâ, circa ſe habuiſſe.* & appellat ſtatim, *Cohortem Dictatoris.* Sed & raro factum leges, & fuit è voluntariis fortaſſis, aut in vnius pugnæ euentum captis, illa manus. Imò nec Scipionem priorem Africanum puto inſtituiſſe. Quo argumento? quia Polybius ſuper eâ ſilet, non facturus ſi in vſu iamtunc fuiſſet. Atque adeò eius loco *Selecti* è ſociis videntur fuiſſe, vt ex eodem diſces. Igitur ipſo Polybij æuo inſtitutam verius eſt ab Scipione Numantino. Indicat Appianus, qui de iſto Numantiam ituro: Ἐθελοντάς τινας ἐπηγάγετο καὶ πελάτας ἐκ Ῥώμης καὶ φίλους πεντακοσίους, οὓς εἰς ἴλην καταλέξας ἐκάλει φίλων ἴλην: *Voluntarios quoſdam & clientes amicóſque ſuos Româ*

Vegetius abit à priſcis.

Lib. II. cap. VI.

Prætoria Cohors.

A quo inſtituta.

Lib. III.

Vter Scipio inſtituerit.

Videri poſteriorem.

In Iberic.

 eduxit

eduxit ad quingentos, quos in cohortem conſcribens appellauit Cohortem amicorum. Nec mirare ſi ἴλην *Cohortem* verto (ſcio Alam aut Turmam plurimùm eſſe:) ſed res hîc ſuadet, & Appianus ipſe atque alij Græci, qui vſi pro peditum etiam manu. Neque neſcio Prætorianos etiam equites fuiſſe: ſed cum *quingentorum* hîc numerus ſit qui cohorti reſpondet; itemque Feſtus originem rei ad Scipionem referat: bellius viſum ſic interpretari. De Turmâ ſanè Prætoriâ, in Salluſtio eſt, de Mario: *Cum turmâ ſuâ, quam ex fortiſſimis magis quàm familiariſſimis parauerat.* Vides in hoc genus adoptatos ferè & tranſſcriptos amicos: etſi alij fortibus potiùs viris implebant. Plutarchus de Octauiâ, quæ ad Antonium vênit, adduxitque ſecum à fratre ἐπιλέκτους στρατιώτας διχιλίους, εἰς στρατηγικὰς σπείρας, κεκοσμημένους εὐπρεπέσι πανοπλίαις: *dilectos milites ad bis mille, in cohortes Prætorias digerendos, ornatos inſignibus maximè armis.* Arma hæc fuêre, thoraces ſquamei, & ſcuta imbricata. Dio ingerit in Macrino. quem ſcribit *Prætorianis ſuis abſtuliſſe* τοὺς θώρακας τοὺς λεπιδωτοὺς, καὶ τὰς ἀσπίδας τὰς σωληνοειδεῖς, *quò leuiores in prœlio eſſent.* Ac per bella ciuilia cohortes iſtæ auctæ, & vnus aliquis plures habebat: quo exemplo Auguſtus denique Romæ circa ſe habuit nouem Prætorias cohortes, firmamentum imperij, & poſteà peſtem. Veteres vt dixi non niſi vnam, nec ſcio an omnes. In Cæſare quidem, tot prœliis, nuſquam mentio (pro meâ nunc memoriâ) Prætoriæ ſuæ cohortis: niſi quod libro primo Gallicorum obiter ſcribit, *cum ſolâ decimâ legione ſe iturum, ſibíque eam Prætoriam cohortem futuram.* Salluſtius Petreio tribuit: *Petreius cohortem Prætoriam in medios hoſtes inducit.* Nec diſſimile, quòd Macedoni-

Turma Prætoria.
In Iug.

In Antonio.

Arma Prætorianorum.

Plures Cohortes factæ.

In Catil.

cedonibus fuit *Cohors regia*, de quâ in Liuio atque aliis legas. In Ammiano etiam Sapor Persarum rex *portis obequitat cum cohorte regali*. Vbi tamen Cohors de equitibus est, præter vsum antiquum. sicut alibi iterùm: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam*. Adeò non res solùm, sed verba in militiâ iam confusa: sicut & *Turmam* in eodem de Peditibus obserues. Lib. xix. Cohors pro equite. Lib. xxiii.

DIALOG. V.

Legio, & paullatim eius augmenta.

EX Cohortibus *Legio* fit, atque iis denis. Dicta, ait Varro, *quòd leguntur milites in dilectu*. Simile Plutarchus: Ἐκλήθη λεγεὼν τῷ λογάδας εἶναι τῶν μαχίμους ἐκ πάντων: *Vocata est Legio, quòd lecti ex omnibus essent militares*. Inuênit fecitque eam Romulus, sed quantam? *trium millium*, vt Varro, Dionysius, Plutarchus tradiderunt: cùm sumeret è singulis tribubus singula millia, atque eæ tres erant. Auxit idem Romulus, si Plutarchi verba sic capienda, post Tatium & Sabinos in ciuitatem acceptos. Nam tunc, vt inquit, αἱ λεγεῶνες ἐγένοντο πεζῶν μὲν ἑξακισχιλίων, ἱππέων δὲ ἑξακοσίων: *legiones factæ peditum sex millium, equitum sexcentorum*. Et vulgò erroris lati Plutarchum damnant, cùm certum sit diu pòst legiones tantas numquam fuisse. At non ego. & optimi scriptoris bonam hanc mentem malo, Romulum duplicasse legiones populo iam duplici, & binas fecisse tot millium. Sanè de sexcentis equitibus in vnam legionem, nullo æuo factum. Tamen aucta haud longè pòst, an à Romulo, an à Tullo Hostilio? de quo Flori hoc exstat: *Hic omnem militarem disciplinam, artémque bellandi condidit*: Vnde dicta. Quanta primò. Plutarchus excusatus. Lib. I. cap. III.

didit: vt appareat eum aliquid in militiâ & legionum numero aut ordine innouasse. Sed coniectura est: ista

Quattuor millium facta.

veritas, iam statim à regibus eiectis fuisse *quatermillenas.* Ita Dionysius à P. Valerio Poplicolâ scripta memo-

Lib. VI.

rat δέκα τάγματα ἐξ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἕκαστον: *decē legiones, è quater mille viris singulas.* Sed & Liuius haud longè

Lib. VI.

posteriùs, bello Volsco *quattuor legiones quaternûm millium* scribit. Auget & adijcit *ducentos*, post triginta cir-

Lib. VII.

citer annos: *Decem legiones scriptæ quaternûm millium & ducentorum peditum.* Hic vulgatus modus fuit, & diu mansit. Eò minus trepidè correxi in Liuio suprà

Firmata Liuiana correctio.

quaternis millibus: quia hæc ille bello in Latinos scripsit, id est decennio post iam dicta. Atqui si *quinque millia* scribebant vulgò: quid ita non antè, non pòst commemorauit? imò cur aliter commemorauit? Excute libros omnes sub hæc tempora, *quattuor millia* reperies, non *quinque.* Ecce de legione quæ Rhegium occuparat, bel-

Lib. XXVIII.

lo Pyrrhi: *Tota legio, millia hominum quattuor, in foro securi percußi sunt.* Sed & diu infrà initio belli Annibalici:

Lib. XXI.

Sempronio datæ legiones duæ, eæ quaterna millia pedites erant, & treceni equites. Imò expressè tempus idem Li-

Quinque millium facta.

uius adnotat, quo modus hic adauctus. Fuit eodem isto

Lib. XXII.

Annibalis bello. & *alij*, inquit, *quattuor legiones nouas scriptas tradunt, numero quoque peditum equitúmque legiones auctas, millibus peditum & centenis equitibus in singulas adiectis.* En, tunc demum ad *quina* millia ventum, nec satis firmiter: cùm pro re aut tempore ad *quaterna* sua redirent. Quod Polybius plus semel suggerit, & variatum in occasionibus ostendit. Denique facta etiam

Sex milliū.

sex millium, idque à Scipione in Africam traiecturo. qui

Lib. XXX.

suppleuit ita legiones (ait Liuius) *vt singulæ sena millia &*

ducenos

ducenos pedites, trecentos haberent equites. Iterarunt paullò pòst bello Macedonico. & idem Liuius: *Id præcipui prouinciæ Macedoniæ datum, quòd cùm alterius Consulis legionibus quina millia & duceni equites ex vetere institu- to darentur in legiones singulas, in Macedoniam sena millia peditum scribi iussa, equites treceni æqualiter in singulas.* Vbi obserua *vetus institutum* appellari *quina* illa millia: quia nouitium istud Scipionis, nondum habebat firmitatem. At enim ibidem (monendus omnino es) *equites duceni* adtribuuntur, quasi ex more. Falsò, vt pòst docebo: & iamnunc rescribe *pedites.* quod spondeo esse certum. Nam plerumque *ducenti* isti supra quattuor, quinque, sex millia addi solent: & malè exscriptor, qui in *equites* mutauit. Nam illi ecce sequuntur, *treceni æqualiter in singulas.* Variatum, inquit, in pedite fuit, nihil in equite, & treceni *æqualiter* (tam in quina millia, quàm in sena) adscripti. Ex his vides Festum culpæ vix liberari, qui sic scripsit: *Sex millium & ducentorum hominum primus C. Marius conscripsit legionem, cùm anteà quattuor millium fuisset. vnde etiam Quadrata appellabatur.* Bis aut ter falsus. primò quòd C. Marium *primum* scripsisse ita tradit: secundò, quòd anteà non nisi *quattuor millium*: tertiò, quòd ideò *Quadratam* dictam. Ego magis arbitror à formâ & ordine, quem in acie tenebat. Sed peccat in hac re aliter Eutropius, qui iam sub annum Vrbis CCCXCII. legiones sex millium facit: *Ex Romanis tantùm tirones lecti sunt, factæque legiones decem, qui modus sexaginta vel amplius armatorum millia efficiebat.* Erras ô bone Eutropi, aut quod mitius est, tuus exscriptor, & *quadraginta* verum esset. Cæsaris autem & circà æuo quid fuerit, quæro. an Marianus ille modus?

Lib. XLIII.

Correctus Liuius.

Festus incautè scripsit.

Item Eutropius.

Cæsaris legiones modicæ.

modus? non perſuadeor: imò ex Commentariis Iulianis legiones haud reperio (ſedulò inquiſiui) ſupra Polybianum longè modum. Quinimò veteranas infra.
Lib. v. Ipſe bello Gallico, *in duabus legionibus* ſuis *vix hominum millia ſeptem* fuiſſe diſertè ſcripſit. Item Hirtius bello Alexandrino, *Legionem ſextam veteranam adeò diminutam, vt minus mille hominum in eâ eſſet*. Nec eſt error in numeris. prœlia ſcilicet attriuerant alijque caſus, & tarda ſæpe ſupplementa. Auguſti etiam æuo ad Polybij modulum fuiſſe, euincit Taciti locus iſte, in ſeditione & ſæuitiâ legionum Germanicarum. Cùm enim Centuriones ſuos verberarent & occiderent, ſumpſêre ſibi, in-
1. Annal. quit, *ſexageni ſingulos, vt numerum Centurionum adæquarent*. Sunt ipſi Ordines, ſiue dimidiati manipuli veteres, militum *ſexaginta*.

DIALOG. VI.

Equitum diuiſio, Turmæ, & eorum in legione numerus.

PEREGI de Ordine peditum qui in legione, vis vt Equites adiungam? ratio poſcit. In iis *Genera* nulla quærenda, vniuſmodi ſunt: tantùm *Partes*. Eas ipſas paucis verbis promit Magiſter:

POLYB. Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. *Conſimiliter & equites in decem turmas diuidebant.*

Cùm dixiſſet Genera ſingula diuiſa in decem partes, infert pari diuiſione in equite vſos, & ſecuerunt, inquit,

Ἴλη pro Turmâ. „ *In decem turmas.*] Ita vertimus ἴλας, etſi primitus ea vox *Alas* inſonat, & Laſcaris ita ſcripſit. At quî id poteſt? vni legioni vna Ala eſt, in Alâ Turmæ deinde decem.

cem. Imò Legio propriè *Alas* non habuit: & est ea vox sociorum, quod curiosus Lector obseruet. Sunt igitur Turmæ. & satis auctor sic vertendi (ne ad alios eam) ipse Liuius. qui in pugnâ Hispaniensi Scipionis cum Hasdrubale, è Polybio, vt solet, transscribens, cùm ille *subductas ex acie* τρεῖς ἴλας ἱππέων dixisset: iste vertit, *ternas* Lib. XI.
equitum turmas. Sed & Polybius in ipso hoc scripto sæ- Lib. XXVIII
pius sic vsurpat. Quid est igitur Turma? ter deni equites *Quanta Turma.*
ex Varrone, qui & nomen à ternario illo numero petit. *Turma*, inquit, *Terma est. E in V abiit, quod ter deni* IIII. de L.L.
equites ex tribus tribubus Tatiensium, Ramnium, Lucerum fiebant. Eadem, paribus verbis & sententiâ, Festus. Quid Isidorus? *Turma triginta equites sunt*. Hoc verius est, quàm quod idem alibi: *Legio habet sexaginta centurias, manipulos triginta, cohortes duodecim, turmas ducentas*. Itáne *turmas ducentas*? imò *denas*, quod verum est; *Correctus Isidorus.*
aut, *turmales ducentos*, quod haud longè à vero, & interdum sic fuit. Corrige ibidem, *cohortes decem*. Vegetius Turmam paullò grandiorem facit: *Habet*, inquit, *vna* Lib. II. cap. XIIII.
Turma equites trigintaduos. Virgilius longè minorem:

Tres equitum numero turmæ, ternique vagantur Lib. V.
Ductores, pueri bisseni quemque secuti.

Duodenos enim in quaque turmulâ ponit: sed hoc in ludicro: in militiâ fuerunt dicto iam numero, idque ex veteri instituto. Nam iam olim sub ipso Romulo *trecenti* equites in legionem scripti, id est decem *tricenariæ* *Equites in legione treceni.*
turmæ, ex Liuio, Dionysio, Plutarcho. Mansit post reges exactos. & clarè idem Liuius: *Equites duarum legio-* Lib. III.
num, sexcenti ferè, ex equis desiliunt. ponit sexcentos in duabus, ergo dimidiatos in singulis. Idem haud longè pòst: *Decem legiones quaternûm millium & ducentorum*

peditum, equitum trecenorum. Iterùm in bello Latino:
[Lib. VIII.] *Scribebantur autem quattuor ferè legiones quaternis millibus peditum, equitibus in ſingulas trecenis.* Hæc liquida & clara ſunt, nubem inducit vnus Liuij locus in bello
[Lib. XXII.] [*Liuij ambiguus locus.*] Punico ſecundo: *Alij quattuor nouas legiones ſcriptas tradunt. numero quoque peditum equitúmque legiones auctas, millibus peditum & centenis equitibus in ſingulas adiectis: vt quina millia peditum, treceni equites eſſent.* Nebula hæc eſt, aut fabula: & malo *alios*, quàm Liuium ſic ſenſiſſe. An verò tunc demum *treceni* facti? nego aliter anteà legi, & à ſæculis multis. Vereor vt tota ſcriptio in-
[*Aegrè & ambiguè expeditus.*] terpolata ſit (quoties in Liuio, & præſertim his libris Punici belli?) & tantùm de peditibus fuerit. Si non placet, tum placeat *quadringeni equites* reſcribi. Id quoque enim factum reperio, etſi rarò, vt centenos adderent
[Lib. XL.] præter morem. Ipſe Liuius: *Nouam legionem quinque millium & ducentorum peditum, equitibus quadringenis Conſules ſcribere iuſſi.* AVD. Vtar iure quod dediſti, &
[*Polybij falſa lectio*] [Lib. III.] interrumpam. Tu negas de *ducentis*? audi Polybium palàm adfirmantem. Ρωμαῖοι, καθάπερ καὶ πρότερον εἰρήκαμεν, ἀεί ποτε τέτταρα στρατόπεδα προχειροῦσι. τὸ δὲ στρατόπεδον πεζοὺς μὲν λαμβάνει περὶ τετρακισχιλίους, ἱππεῖς δὲ διακοσίους. Ἐπὰν δέ τις ὁλοσχερεστέρα προφαίνηται χρεία, τοὺς μὲν πεζοὺς ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ ποιοῦσι περὶ πεντακισχιλίους, τοὺς δὲ ἱππεῖς τριακοσίους: *Romani, ſicut anteà diximus, ſemper ferè quattuor legiones efficiunt. Accipit autem legio pedites quidem circiter quater mille, equites verò ducentos. Quòd ſiquando maior neceſſitas appareat, pedites faciunt in quamque legionem quinque millia, equites trecentos.* En, definit quando ducenti, quando trecenti; & illos magis vulgò. LIPS. Si improuiſum mihi telum, percellerer: vidi antè, & animo remôui.

remôui. Nam clarum Polybij locum fateor, nego rectum. Ne mihi hoc credas, volo Polybio ipsi. Nónne remittit nos ad ea quæ super hac re antè dixit? *sicut*, inquit, *& antè diximus*. Vbi igitur tale mi Polybi? Ecce verba libro primo: Ἐστι δὲ παρὰ ῥωμαίοις τὰ πάντα τέτταρα στρατόπεδα ῥωμαϊκὰ, χωρὶς τῶν συμμάχων, ἃ κατ' ἐνιαυτὸν προχειρίζονται, τούτων ἕκαστον ἀνὰ τετρακισχιλίους πεζοὺς, ἱππεῖς δὲ τριακοσίους: *Sunt apud Romanos in vniuersum quattuor legiones, præter Socios, quas in annos singulos parant. Harum quæque habet ad quater mille pedites, equites trecentos.* Quid tu iam mi Auditor? nónne hic locus ex diametro pugnat in alterum, atque etiam vincit? me iudice. & immutetur ille, ἱππεῖς τριακοσίους, *equites trecentos*: quos certum est *Correctus Polybius.* semper & vulgò fuisse. Vniuersè Polybius in hoc nostro libello, vbi de Dilectu: ἱππεῖς ποιοῦσι τριακοσίους εἰς ἕκαστον στρατόπεδον: *equites faciunt trecentos in singulas legiones.* Atqui legiones hæ eius non nisi quaternûm millium sunt. Virgilius ad sollennem hunc numerum respexit:

—— equites ex vrbe Latinâ **Lib.ix.**
Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.

Et *iustum* hunc Liuius appellauit: *Decretæ duæ legiones* *Iustus equitatus.* *cum suo iusto equitatu*: Alibi simpliciter: *Binæ legiones* Lib.xxi. *cum suo equitatu*: quia de numero constabat, & nullâ in re minùs variatum. Absolui, nisi quòd Ouidij versum addo, qui facit diuisioni dictæ:

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat *Ouidius explicatus.*
Corpora, legitimo quique merebat equo.

Non solùm, inquit, peditum genera in decem quæque partes tributa, sed & eques. Nam & ille habuit decem Turmas. Hæc mens: & sunt igitur Turmæ in Alâ, quod Cohortes in legione: & Decuriæ, quod Manipuli. Ter-

 næ enim

næ enim in Turmâ. Quod autem scripsit *legitimo equo*, aspectare equum publicum videtur & legibus datum: etsi is profectò nondum sub Romulo.

DIALOG. VII.

Sociorum diuisio, & numerus. Extraordinarij, Ablecti, Alares, & Alæ.

ABSOLVI Ciues, Socios admitto: nisi quid tu me tenes. AVD. Ego te? tu me verò, vt suos à linguâ deuinctos Hercules ille Gallicanus. Quin perge, & tu Sol (si imperium mihi, quod olim Ioui, sit) siste. LIPS. Polybiana hæc igitur lege:

POLYB. Οἱ πρῶτον μὲν τοῖς ὑπάτοις τοὺς ἐπιτηδειοτάτους πρὸς τὴν ἀληθινὴν χρείαν ἐκ πάντων τῶν παραγεγονότων συμμάχων ἱππεῖς καὶ πεζοὺς ἐκλέγουσι, τούτους καλουμένους ἐκτραορδιναρίους. ὃ μεθερμηνευόμενον, ἐπιλέκτους δηλοῖ. τὸ δὲ πλῆθος γίνεται τὸ πᾶν τῶν συμμάχων, τὸ μὲν τῶν πεζῶν, πάρισον τοῖς ῥωμαικοῖς στρατοπέδοις, ὡς τὸ πολὺ· τὸ δὲ τῶν ἱππέων, διπλάσιον. ἐκ δὲ τούτων λαμβάνουσι τῶν μὲν ἱππέων εἰς τοὺς ἐπιλέκτους ἐπιεικῶς τὸ τρίτον μέρος· τῶν δὲ πεζῶν τὸ πέμπτον. τοὺς δὲ λοιποὺς διεῖλον εἰς δύο μέρη, καὶ καλοῦσι τὸ μὲν δεξιὸν, τὸ δ' εὐώνυμον κέρας.

Præfecti primùm ex omnibus sociis aptissimos eligunt ad proprium vsum Cōsulum, tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios. Id valet interpretatum, Electi. Multitudo autem omnis sociorum est, peditum quidem par Romanis legionibus, vt plurimùm; equitum dupla. Ex his accipiunt equitū quidem in Extraordinarios partem admodum tertiam: peditum, quintam. Reliquos diuidunt in duas partes, appellántque alterum Dextrum, alterum Sinistrum cornu.

Hæc ille de Sociorum diuiſione, numero, & ordine breuiter, & miſcet equites pediteſque. Sed res intellegitur, & ego explicatiùs dicam. Ait:

„ *Præfecti.*] Ita ij dicti qui ſociis præerant, vice Tribunorum, de quibus poſteà. Ij ergo nunc diuidunt & ordinant, ſicut in legionibus Tribuni.

„ *Tam equites quàm pedites, quos vocant Extraordinarios.*] Obſeruabis, pedites equiteſque ſociorum in duo velut corpora diuiſos, nec habitos omnes vnà. Id ordinis cauſsâ factum vt non nego; ita ſuſpicor etiam ſecuritatis. Nam cùm equites dupli eſſent ad legionarios, pedites numero pari: viri prudentes Romani (profectò ita fuerunt) non pro bono ſuo cenſuerunt coire omnes in vnum, vbi viſu & æſtimatione ſui fiduciam caperent, & animos fortaſſe nouandi. Occultum ſed verum dogma eſt, ad continendam militarem fidem, ſaluberrimum viribus non miſceri. Itaque abiunxerunt, muneribus & nominibus, etiam diſtinctos. Pars *Alares* fuerunt; pars *Extraordinarij*, de quibus primò agit. Ea vox, inquit, notat electos & eximios: quod verum eſt, & Ordinarij qui ſunt in vulgo. Suidas hunc Polybij locum adſpexit: Ἐκτραορδιναρίους, ῥωμαικὴ λέξις. δηλοῖ δὲ ἐπιλέκτους: *Extraordinarios, Romanus ſermo. ſignificat autem electos.* Quanti iſti fuerint, partitè dicit: Equites, inquit, *tertia pars*: id eſt, è ſexcentis *ducenti*. Tot enim in cornu vno ſociorum fuerunt. Horum equitum mentio certa in Liuio: *C. Scribonium Præfectum ſociûm ad vallum hoſtium cum equitibus Extraordinariis ſiniſtræ alæ mittit.* Etiam ambigua alibi: *Cedere inde ab Romanis dextra ala & Extraordinarij cœpêre.* Iterumque: *Siniſtra ſociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant.* Dico ambigua.

Diuiſi & diſtracti ſocij.

Extraordinarij.

Equites inter eos. Numerus.

Lib. XL.

Lib. XXVII.

Lib. XXXV.

gua. quia etsi suspicetur quispiam ob *Alæ* nomen adiunctum de equitibus capiendum; fortasse falletur, & magis est vtrosque pedites hîc capi. Mox dicam. Certè

Etiam pedites.

& *Extraordinarij* pedites, vt Polybius palàm nunc asserit, & numerum etiam pandit. Fuêre, inquit, *pars quinta*.

Eorum numerus.

Nempe totius cornus. id autem legionem plurimùm æquabat: ergo è *quater mille ducentis* essent in Extraordinarios *octingenti quadraginta*. Quid si maior numerus sociorum, vt sæpe? crescebant & isti, sed ad modum

Lib. XXXIIII.

dictum. Horum mentio item in Liuio: *Cohors Extraordinaria missa à Consule ad tuendum Quæstorium.* Et statim:

Quot istæ cohortes.

Quarta legio cum duabus Extraordinariis cohortibus portâ erupit. Imò videtur & numerum alibi præire:

Lib. XL.

Quatuor Extraordinariis cohortibus duas adiunxit præposito M. Valerio. Quattuor ecce facit, & duas adiungit siue Legionarias siue Alares. Sanè ille numerus *octingentorum quadraginta* aptissimè diuidatur in duas cohortes plenas, singulas *quadringentorum viginti*. Adde totidem è cornu altero, habes quattuor Liuianas. Sed tamen, ne te fallam, tam plenas eas fuisse non est censendum. Nam Polybius, etsi hîc nihil, tamen in castrorum positu suggerit, quod aliò nos vocet. Nam illîc disertè ex

Ablecti Extraordinariorũ.

vtroque isto genere capit & detrahit τῶν ἐπιλέκτων (ita loquitur) ἀπολέκτους: *Extraordinariorum ablectos*. Atque ait certam manum secerni ex istis solitam, qui semper iuxta Consulem, in viâ, in castris, in pugnâ, velut satellites quidam aut custodes. Nunc nota, in loco magis videbimus. Quot ergo opinamur istos fuisse? Opinamur.

Quàm multi.

nam ipse numerum expressit nusquam. Si è *ducentis* equitibus (tot dixi Extraordinarios fuisse) *quadraginta* detrahas in vnam Turmam *Ablectorum*, meo animo sit satis.

ſatis. Ita in Conſulari exercitu duas habebit Conſul. Reliquæ erunt Turmæ Extraordinariorum quattuor, & iterùm quattuor, ex vtrâque Alâ. Quid in peditibus? cenſeo cohortes quattuor vtriuſque cornus fuiſſe, ex Liuio: ſed quales reliquæ ſociorum, minus grandes, & hominum *trecentorum trigintaſex*. Ita vna cohors iuſta ſuperſit in *Ablectos*. In quoque enim cornu diximus octingentos quadraginta fuiſſe: deduc *ſexcentos ſeptuaginta duos* in cohortes binas, dimidiata vna ſupereſt, homines *centum ſexaginta octo*. Nectenda deinde & explenda alterius cornus dimidiatâ alterâ. Frontem ad iſta contrahis? triſtiora aut minutiora ſunt: ſed ſemel intellegenda ad ſeriam & plenam militiæ cognitionem. AVD. Non hercules mihi triſtia. & ſi à ſe talia, tamen vt lupini affuſâ aquâ macerantur & miteſcunt: ſic iſta diſſertione tuâ & linguâ. LIPS. Mi Auditor omitte. nam eloquentiæ quis hîc locus? quin verè hæc talia ſunt quæ *ornari negant, contenta doceri*, vt olim poëta. Sed habes Extraordinarios: pergo.

„ *Multitudo peditum quidem par Romanis legionibus, equitum dupla.*] Vniuersè nunc definit de totis peditibus, totis equitibus ſociorum. Et illi, inquit, vt plurimùm, æquant legiones; iſti excedunt. Liuius in eâdem ſententiâ: *Scribebantur quattuor ferè legiones, alterum tantum ex Latino dilectu adiiciebatur*. Et alibi: *Socij duplicem numerum equitum darent, pedites æquarent*. Denique & poſteriori æuo plurimùm hoc ſeruatum. vt in Suetonij Tiberio: *Bellum per quindecim legiones, paremque auxiliorum copiam geßit*. Et teſtimonia plura, quæ tute notabis. At enim in hac re variatum ſæpe, idque iam olim: vt non fruſtrà adiectione ſibi cauerit Polybius, *vt plurimùm*.

Numerus ſociorum.

Par ferè Romanis.

Lib. VIII.

Lib. XXIX.

Cap. XVI.

Interdum aliter, imò sæpe. *plurimùm*. significans vulgò id fieri, & nisi tempori aut Patribus aliter visum fuisset. Nam hæc duo temperabant; & sæpe necessitas aliqua maiorem numerum imperabat, sæpe arbitrium Patrum. Equidem reperio post bellum Punicum secundum plures Sociorum ferè lectos: quidni? totâ Italiâ iam domitâ, & in societatem *Parte tertiâ superant.* armorum adscitâ. Liuij libros si vides (non onero te exemplis:) ferè inuenies tertiâ aut alterâ parte socios excessisse, sed tertiâ creberrimè. Imò Liuius hoc quasi certum *Lib. XL.* & legitimum (aliter ac Polybius) refert: *Nouus totus exercitus Consulibus decretus, binæ legiones cum suo equitatu, & sociûm Latini nominis, quantus semper numerus, quindecim millia peditum, & octingenti equites.* Sed verba aut *Inuolutus Liuij locus.* scriptio mihi incerta. Itáne *semper* is numerus? Tu me longè aliter doces (vt Polybium hic omittam) libros tuos singillatim euoluentem. Iam addis etiam de *octingentis* modò equitibus: & hoc credam *semper* fuisse? Imò profectò *mille ducenti* esse debebant, ex more. Quid faciam huic loco? corrigam, quia sententiam non dirigo, faciamque: *quantus tum semper*, voculâ istâ insertâ, *Correctiuncula euolutus.* quæ adstringit & alligat ad tempora illa & annos. Credo verum esse. & cùm percurro eos libros & res sub bella Macedonum aut Antiochi gestas, sæpe reperio talem illum numerum, etiam in equitibus ipsis. Credes tu hoc nobis, aut quæres Ita tum igitur: at paullò pòst, Polybij iterùm æuo reditum ad priscum morem, & pedites *Equites cur plures è socijs.* vulgò alteri tanti, equites dupli scripti. Lubet quærere, cur equites magis dupli? Quia, opinor, latè socij per opida & agros sparsi: eoque facilius habere iis equos & tolerare. At Romani nec censu multi nimis equites tunc erant: & in vnâ vrbe haud tam commodè habebant.

» *Appel-*

" *Appellant alterum Dextrum, alterum Sinistrum cornu.*] Numerum dedit, nunc diuidit. & est, inquit, distributio simplex, qualis legionum: faciuntque duas partes, etsi non legiones, sed *Cornua* appellant. Ita vox Græca sonat: an pro mente tamen Polybij reddita? an pro re & more? Dubito, imò non dubito. Cedò exemplum vnum, vbi *Cornu* hac significatione, & peculiariter Socios notet, ego cedo. Scio & nimis memini, passim *Cornu dextrum* aut *sinistrum* legi in acie: sed tam de legionibus quàm de Sociis, nec de istis seorsim. Quid ergo ego? aliam vocem Latinam suggero, quæ sit in hunc sensum. Ea est, *Ala*. Dico *Alam dextram* & *sinistram* vocatas partes illas duas sociorum. AVD. Ne calor te Lipsi auferat. & scin' de peditibus non de equitibus sermonem hunc esse? LIPS. O tuam prouidentiam! abripiebar, nisi reuocasses. Quin sile homo, ego de peditibus probè me scio loqui, & *Alas* iis adsigno, præter vulgi ac tuam, vt video, mentem. Atqui res firma est: & Liuiana hæc audi. Primùm: *Dextera ala* (*in alas diuisum socialem exercitum habebat*) *in primâ acie locata est, in subsidiis duæ Romanæ legiones.* Totam narratiunculam vide, consenties statim de peditibus hæc palàm & altero illo cornu scripta. Atqui vt nouum refert, *diuisum in alas exercitum habuisse*: fallor ergo qui apto hoc ad morem. Imò litterula elapsa nos fallit, & omnino scribendum: *habebant*, numero multitudinis. Studiosè enim Liuius hoc ipsum, quod nunc ego, notat: & tunc, inquit, moris diuidi socios in duas Alas. Notat ideò, quia eius æuo & diu antè non iam socij: nec omnibus fortasse hoc gnarum. Iterùm: *Egregiè legiones, nec segniùs duæ alæ pugnabant.* Instructionem hîc pugnæ & ipsam totam vide, certum

Cornua sociorum.

Alæ in peditibus.

Lib. XXXI.

Leuis correctio, sed cum momento rei.

Lib. XL.

Lib. xxvii. est pedites intellegi sociales. Tertiùm: *Prima legio & dextra ala prœlium inibant.* Et ibidem: *Primæ legioni tertia, & dextræ alæ sinistra subiit.* Vtrobique cum legionibus iungit & pariat, & nihil in iis pugnis videbit qui hoc non videt. Sed & suprà in Extraordinariis exempla quæ adduxi, faciunt istuc. Iam clarissimè & ἀναντιῤῥήτως hoc euincunt, *Alares cohortes.* Quæ enim istæ sunt? non aliæ quàm sociales, & quæ in duabus istis alis. Ecce ista Liuij: *Sp. Nautius dux alaribus cohortibus erat.* Et ne de pauculis suspicère aut cauillère, numerum ipsum expressit qui in vtroque cornu. Nam mox ait: *D. Brutum Scæuam legatum cum legione primâ & viginti alaribus cohortibus ire aduersum hostem iubet.* Erant ibi duæ legiones, & duæ Sociorum alæ: ergo tot cohortes. Quin ibidem etiam clarè à Legionariis seiungit. Sed & in Cæsare *Alarij* hoc sensu. De pugnâ cum Ariouisto: *Omnes alarios in conspectu hostium pro castris minoribus relinquit, quòd minus multitudine legionariorum militum pro hostium numero valebat, vt ad speciem alariis vteretur.* Mens ibi & consilium Cæsaris, non disiungere legionarios, sed vnà habere ad pugnam: alarios autem, id est auxiliares & socios, pro castris alteris *in speciem*, vt loquitur, relinquere, terrendo hosti aut distinendo. Reuera enim huic manui (è Gallis plerique erant) non nimis fidebat. Iterùm in Cæsare hæc vox: *Legionibus completis duabus Varro, cohortes circiter triginta alarias addidit.* nempe auxiliares ex Hispanis. Ita in Capitolino: *Albino ex familiâ Ceioniorum duas cohortes alares dedi regendas.* Et iámne de pedestribus alis tibi persuasi? AVD. Non, sed extorsisti: cedo, credo, & cum meo bono. Nam hæc talia legebam magis anteà quàm capiebam. LIPS. Ergo pergamus.

Marginal notes: *Alares cohortes.* — Lib. x. — *Cæsar explicatus.* — 1. Gallic. — II. Ciuil. — In Clod. Alb.

pergamus. quò? porrò diuidere pedites, quod Polybius omittit. Quare? quiáne ſimilia omnia Romanis, exceptâ tamen cohortium frequentiâ? Nam cùm detracti ſint *octingenti quadraginta* in Extraordinarios, palàm eſt remanere in Alam non niſi *ter mille trecentos ſexaginta*. Diuide in cohortes decem: id quoque liquet, ſingulas *trecentorum trigintaſex* eſſe. Cetera igitur ſimilia. & hoc eſt quod Liuius aſſerit in bello cum Latinis: *Eodem ordine Latini inſtruxerant aciem, nec vexilla cum vexillis tantùm, Haſtati cum Haſtatis, Principes cum Principibus, ſed Centurio quoque cum Centurione, ſi ordines turbati non eſſent, concurrendum ſibi eſſe ſciebat*. Neceſſum enim eſt & Manipulos, & Centurias ſiue Ordines, eadem cum Romanis habuiſſe. Nos tamen ambigimus leuiter, an Polybij æuo ſic factum. Primùm, quia ipſe tale nuſquam: ſed nec Liuius temerè (excipio libro primo, vbi *manipulos Latinorum* nominat) niſi *cohortes* ingerit ſociorum. Secundò, quia in caſtris metandis Polybius ciues quidem per manipulos diſtinguit; in ſociis nihil tale, ſed locat ſaltem per decem corpora, velut cohortes. Tertiò, quia poſteriore etiam æuo cohortes auxiliorum legis, non manipulos, aut Haſtatorum, Principum, Triariorumque diſtinctiones. Denique ex iſtis Polybij argumentum, quòd Extraordinarios tot decerpit. Si ita, flos ipſe & robora abierunt, qui ſunt reliqui in Triarios? Tamen haud temerè hoc decîdo, imò etiam in æquabili lance, & mediâ quod dicitur aginâ, adhuc nuto. AVD. Quieſcere te video: res de Sociis facta? LIPS. Facta. AVD. Atqui Alæ peditum ab illis equitum te abduxerunt, & de iis nec verbum. LIPS. Iure ſuggeris, redeo & iam dico. Equites, cùm duplos ita ponimus,

Decem cohortes ſociorum.

Lib. VIII.

An & Manipuli & Ordines.

Alæ equeſtres.

Quantæ fuerint. nimus, fuêre in quamque pedeſtrem alam *ſexcenti*: detractis autem Extraordinariis, non niſi quadringenti. Hic quoque numerus *Ala* dictus, & ipſi illi equites *Alares*. An non confuſio in hac re? non, quia ferè *equites* addebant, aut *cohortes*: aut certè narratio indicium faciebat. De his in Salluſtio: *Ipſe Marius cum equitibus ſiniſtræ alæ eſſe*. Non niſi ſociales intellege, ſicut & Vegetius diſtinguit. *Alæ dicuntur*, inquit, *equitum, quòd ad ſimilitudinem alarum ab vtrâque parte protegunt acies, quæ nunc vexillationes vocantur. Eſt & aliud genus equitum, qui Legionarij vocantur, proptereà quod connexi ſint legioni*. Facit idem poſteà: etſi haud negem *Alam* commune nomen eſſe, & interdum de Romanis etiam dici, ſed (apud veteres quidem) perrarò. Liuius, de Scipione qui *trecentos iuuenes florentes ætate* ad Siculorum equos tranſſcripſerat: *Egregiam hanc alam equitum euaſiſſe ferunt*. Ipſi viri & numerus ſunt Romani. Sed exempla hæc, vt dixi, perrara. *Alarij* de ſociis in Liuio: *Alarij equites, poſtquam tam memorabile facinus equitum Romanorum vidêre*. Diſtinguit planiſſimè. atque iterùm alibi: *C. Liuium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quàm concitatiſſimos equos immittere iubet, & legionarios equites in ſubſidiis eſſe*. Hoc ille in pugnâ quapiam L. Cornelij Conſulis cum Gallis Boiis. in cuius principio errorem non te celo, aut veriùs culpam. Nam ſcribitur: *Siniſtra ſociorum equitum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant*. At ego aſſero *equites* ibi nullos fuiſſe, & temerè per inſcitiam inſertos. Scripſerat Liuius: *Siniſtra ſociorum ala*: & pedeſtrem intellexerat illam partem. Sciolus quiſpiam, qui Alas non niſi in equitibus norat, eos iniunxit. Malè. ni ita ſit (totam narrationem vide) nunquam

In Iug.

Alæ propriè de Sociis.

Lib. II. cap. I. & ſeq. vide.

Lib. XXIX.

Lib. XL.

Lib. XXXV.

Gloſſema eiectum è Liuio.

nunquam mihi apud te ſtet fides. Sed nec olim ſolùm *Alares* ſocij, ſed etiam poſteà Auxiliares dicti. Tacitus: *Alares Pannonij, robur equitatus*. Iterùm: *Alarios equites & leues cohortium mittit*. Sed ſatis hæc firmauimus, porrò imus. AVD. Reprehendo, & leuiter etiam ſiſto. Quanta hæc ala fuerit, dictum à te non doctum. LIPS. Ergo ſemper teſtes? ad morem me vocas, video, qui obtinuit: non inutilis herclè, vt omnia exemplis firmentur, ſed tamen cum ambitione coniunctus ſæpe, & interim cum tædio lectoris. Audi. Quadringenariam hanc ſocialem fuiſſe verè dixi, & Polybius euincit. Poſteà quoque tanta, ex Hirtio in elegantiſſimo libello (ita enim eſt) belli Africani: *Poſtquam equites quadringenti Juliani vim hoſtium ſuſtinere non poterant, Cæſar alteram alam mittit, quæ ſatagentibus celeriter accurreret*. Vides *Alam* dici quadringentos. Sed & grandiores tamen quædam fuere. vt in Liuio: *Campanorum ala, quingenti ferè equites*. In eodem alibi: *Numidarum ala equites quingenti* Nam *milliarias* quoque in Iulio Hygino lego: & in lapide priſco: PRÆF. AL. BRITANNICÆ. MILIAR. Sed quanquam paullò grandiores, manſit tamen diuiſio illa in decem Turmas, ipſas quoque ſcilicet paullò pleniores. Hoc in Sociis fuiſſe Polybij caſtrenſis metatio liquidò oſtendit. An poſteà, & ſemper? negat Hyginus, & in manuſcripto eius codice ita lêgi: *Ala habet turmas ſedecim, decuriones & reliqua prout numerum turmarum.* Non de noſtris & communibus eum credo loqui, & fuerint tunc maiores. Dat & Tacitus ſuſpicari: *Quattuor equitum turmas, vniuerſam Treuirorum alam cum Julio Claßico miſit. ex quibus pars in coloniâ Foroiulienſi retenta, duodecim equitum turmæ aduerſus hoſtem iêre.*

III. Hiſt. Annal. III. *Numerus in Alâ.* Lib. X. *Quot Turmæ in eâ.* II. Hiſt.

Si pro priſcâ diuiſione ſcriptum, duæ ſolæ turmæ remanſerint: ſi pro Hygini, octonæ. Sed & Turmas prægrandes Ammianus facit, numeratque, *Duarum turmarum equites circiter ſeptingentos*. Sed aut *ſeptuagenos* corrigendum eſt, aut voce eâ latè abuſus, non nouum illi æuo.

Lib. XVIII.

DIALOG. VIII.

De Centurionum numero, ordine, prærogatiuâ, de Optionibus, Primopilis, omnia accuratè.

IAM denique bonâ fide pergimus, nec te moror ſi moraris. Abſolui de *Ordine in militibus*: alter in *Ducibus* ſupereſt, vtilis atque etiam iucundus. Duces ſunt duorum generum, *Proprij* & *Communes*. Illi *qui certæ alicui & vni parti præſunt*: iſti, *qui communiter omnibus*. In illo genere *Centuriones* ſunt & *Tribuni*: in iſto, *Legati* & *Imperator*. Videamus ſingulos, & *Centuriones* primùm: de quibus ſic Polybius:

Diuiſio ducum.

Ἐξ ἑκάστου δὲ τῶν προειρημένων γενῶν, πλὴν τῶν νεωτάτων, ἐξέλεξαν ταξιάρχους ἀριστίνδην δέκα. μετὰ δὲ τούτους, ἑτέραν ἐκλογὴν ἄλλων δέκα ποιοῦνται. καὶ τούτους μὲν ἅπαντας προσηγόρευσαν ταξιάρχους. ὧν ὁ πρῶτος αἱρεθεὶς, καὶ συνεδρίου κοινωνεῖ. προσεκλέγονται δ᾽ οὗτοι πάλιν αὐτοὶ τοὺς ἴσους οὐραγούς.

Ex quoque autem dictorum Generum, exceptis natu minimis, eligunt Ordinum ductores, ſecundùm virtutem, decem. Poſt iſtos alterâ electione iterùm decem: atque hos omnes appellant Ordinum ductores. quorum is qui primus electus eſt, etiam conſilij particeps fit. Iſti autem rurſus eligunt totidem Uragos quos dicunt, ſiue Tergi-duces.

Poſt

ἑξῆς δὲ τούτοις μετὰ τῶν ταξιάρ-
χων διεῖλον τὰς ἡλικίας ἑκάστην
εἰς δέκα μέρη, πλὴν τῶν γεροσ-
φομάχων· καὶ προσένειμαν ἑκάστῳ
μέρει τῶν ἐκλεχθέντων ἀνδρῶν,
δύο ἡγεμόνας, καὶ δύο οὐραγούς. τῶν
δὲ γεροσφομάχων τοὺς ἐπιβάλ-
λοντας κατὰ τὸ πλῆθος, ἴσους ἐπὶ
πάντα τὰ μέρη διένειμαν, καὶ τὸ
μὲν μέρος ἕκαστον ἐκάλεσαν καὶ
τάγμα, καὶ σπεῖραν, καὶ σημαίαν·
τοὺς δὲ ἡγεμόνας κεντυρίωνας, καὶ
ταξιάρχους. οὗτοι δὲ καθεκάστην
σπεῖραν ἐκ τῶν καταλειπομένων
ἐξέλεξαν αὐτοὶ δύο, τοὺς ἀκμαιο-
τάτους καὶ γενναιοτάτους ἄν-
δρας σημαιοφόρους. δύο δὲ καθέ-
καστον τάγμα ποιοῦσιν ἡγεμόνας,
εἰκότως. ἀδήλου γὰρ ὄντος καὶ
τοῦ ποιῆσαι, καὶ τοῦ παθεῖν τι τὸν
ἡγεμόνα, τῆς πολεμικῆς χρείας οὐκ
ἐπιδεχομένης πρόφασιν, οὐδέ-
ποτε βούλονται τὴν σπεῖραν χω-
ρὶς ἡγεμόνος εἶναι καὶ προστάτου.
παρόντων μὲν οὖν ἀμφοτέρων, ὁ μὲν
πρῶτος αἱρεθεὶς ἡγεῖται τοῦ δεξιοῦ
μέρους τῆς σπείρας· ὁ δὲ δεύτερος
τῶν εὐωνύμων ἀνδρῶν τῆς σημαί-
ας ἔχει τὴν ἡγεμονίαν. μὴ πα-
ρόντων δ' ὁ καταλειπόμενος
ἡγεῖται πάντων.

*Post hæc deinde unà cum
Ordinum ductoribus diui-
dunt ætates singulas siue Ge-
nera, quamq; in decem par-
tes: & adtribuunt cuique
parti ex uiris iam electis
duos duces, & duos Uragos.
Reliquos autem Uelites, uti
multitudo est, diuidunt æ-
quabiliter in omnes partes.
Atque harum quamque
appellant Ordinem, & Ma-
nipulum, & Signum: ipsos
autem duces, Centuriones
& Ordinum ductores. Qui
etiam ex reliquis eligunt
duos, uigore corporis & ani-
mi præstantes, Signiferos.
Duos autem in quemq; ma-
nipulum duces faciunt, me-
ritò. quia cùm incertum sit
quid quisque facere aut pati
poßit, nec res bellica excusa-
tionem capiat, nũquam uo-
lunt manipulum sine duce
esse. Utroque igitur præsente,
qui prior electus est, præest
Dextræ parti manipuli; qui
secundus, Sinistræ. Cùm au-
tem alter non adest, is qui re-
linquitur præest omnibus.*

Hæc

Hæc ſunt quæ noſter doctor de numero & ordine inter ſe Centurionum, paucis benè intellecta etiam eruditiorum. Equidem in claram lucem dare enitar, tu animum & aures mihi. Ait:

Centuriones primi, è ſuo quiſque genere

„ *Ex quoque dictorum generum.*] Verba ſi examinas, efficiunt, non ſolùm in quoque genere creatos Centuriones, ſed ex quoque genere. Sic vt Haſtati ex Haſtatis, & deinceps. Quod in primâ iſtâ ordinatione ſeruatum fortaſſe, aliàs ſæpe neglectum aut calcatum: cùm è genere in genus ad honeſtiores ordines, virtutis alicuius cauſsâ, transferrent.

„ *Exceptis natu minimis.*] Ij ſunt Velites, qui nec ſigna propria habent nec duces.

Tribuni aßignant ordines.

„ *Eligunt.*] Ipſi Tribuni, ex ſermonis contextu: ſed ſic vt Conſulum iuſſu aut permiſſu. Nam iſti profectò ordines dabant, attollebant, pro arbitratu. Apud Liuium:

Lib. XL.

Conſul deprecatus eſt Tribunoſplebis, *ne prohibeant ſi quem cuique ordinem aßignari è republicâ ſit*, *eum aßignare.* Attamen vſi ſub initium, & vbi tam multi aſſignandi, operâ Tribunorum. Itaq; & de iis apud Liuium Sp.

Lib. XL.

Liguſtinus: *Ordinem*, *quo me dignum iudicent Tribunimilitum*, *aßignare ipſorum poteſtatis eſt.* Ibidem: Tribunimilitum *in legione primâ primum pilum ei virtutis cauſsâ aßignarunt.* Nota, quòd ait ſollenniter *virtutis cauſsâ*: in formulâ id fuit, & iam ſequitur in noſtro:

Ob virtutem dati.

„ *Secundùm virtutem.*] Quæ vtraque intellegenda, animi & corporis: ſed maximè iſta militaris. Lucanus de Scæuâ:

Lib. VI.

—— ibi ſanguine multo
Promotus, Latiam longo gerit ordine vitem.

Significat ob ſtrenua facta multaſque cædes promotum.

tum. *Promotum* dico, quæ frequens & velut propria in hac re vox est: eoque sensu Suidas: προμώτος, προκόπτων παρὰ ῥωμαίοις: *Promotus, qui prouehitur & ascendit apud Romanos.* Exempla tibi vltrò obuia. A fortibus factis igitur promotio: & hoc milites reddebat fortes. In Tacito pluscula & ordine expressa, quæ hîc spectabant; dabo verba. *Centurionatum*, inquit, *Germanicus inde egit. Citatus ab Imperatore, nomen, ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis fecisset, & cui erant donaria militaria, edebat.* Priora ad notitiam viri aut honestatem spectant, posteriora ad hanc rem propriè, & à strenuè factis aut donariis maximè promotio. De his Lucanus significat:

Promoti, & Promotiones.

Requisita in centurione.

1. Annal.

—— *summi tum munera pili*
Lælius, emeritique gerens insignia doni,
Seruati ciuis referentem præmia quercum.

Significat, inquam hunc Lælium ciuicâ insignem fuisse, & ob id quoque Primopilatu donatum. Non est dubium, quin ista res inter firmamenta fuerit militiæ Romanæ: & infractam eam, cùm hæc neglecta. Vegetius de suo æuo queritur, *Legionum robur infractum, cùm præmia virtutis occuparet ambitio, & per gratiam promouerentur milites, qui consueuerant per virtutem.* Benè Vegetius, & ita post Augustum paullatim factum. Nam & ipsi Principes inter beneficia cœperunt dare, & ab iis petebantur. Plinius de amico quodam: *Huic ego ordines impetraueram.* Capitolinus: *Per Lollianum Auitum consularem virum ordinis ducendi dignitatem petiit.* Nec aliâ mente Iuuenalis:

Lib. II. cap. III.

Per gratiã dati ordines.

Lib. VI. cap. XXV.

—— *perlege rubras*
Maiorum leges, aut vitem posce libello.

Sat. XIIII.

Centuriones à censu. Quin & census rationem habitam video, & quosdam ditiores statim ab initio Centuriones factos, sine militiæ aliis rudimentis. Mihi hoc Dio Cassius dicit, apud quem Mæcenas suadet Augusto, *recipi in Senatum quosdam Centurionum, modò non eos qui aliquando inter gregarios meruissent, & corbes ac storeas portassent. id enim indignum & turpe.* ἐκ γὰρ δὴ τῶν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἑκατονταρχησάντων οὐδὲν κωλύειν τοὺς ἐλλογιμωτάτους αὐτῶν μεταλαμβάνειν: *ex iis verò qui ab initio & semper Centuriones fuissent, nihil impedire prudentißimos eorum assumere.* Facit huc fortè illud Portij Latronis apud Senecam: *Census in castris ordinem promouet, census in foro iudices legit.* Quid, quòd etiam aliter facti per opes? emebant. Sed hoc apud turpes, & cuiusmodi Pisonem Cicero carpit: quem ait, *Centurionatus palàm vendidisse, ordinésque per seruulum aßignasse.* Seruulum, non Tribunum, & interpretem nempe nundinationis.

Lib. LII.

Lib. II. Contr. I.

Orat. in Pison.

„ *Decem.*] Hæc est prior electio, & ita fiunt triginta.

Caussa iteratæ electionis. „ *Alterâ electione iterùm decem.*] Adnota. duplex electio: & quo fine? cur non vno labore atque operâ defuncti, & statim initiò legerunt *sexaginta*? Noluerunt, & est hæc caussa. Triginta manipuli sunt in legione, vt diximus: in quoque Centuriones duo. Vt igitur constaret vter ex iis prior & quodam genere dignior esset, duplex hæc electio facta, & in quoque suo manipulo prælati electi illi primi. Mox magis aperiemus. Nota & amplius, clarissimè ex his verbis elici & asseri *sexaginta* Centuriones: quos etiam Tacitus, in verbis quæ suprà de numero legionum dedi: *Sexageni singulos, vt numerum Centurionum adæquarent.* Sed & Dionysius vbi de

Sexaginta Centuriones.

I. Annal.

Primi-

Primipilo, verbis infrà reddendis. Liquidum hoc est, & omnis ordo sic poscit: vbi mentem viri docti & harum quoque rerum curiosi habent, cùm *triginta* modò statuunt ex Polybij mente? valdè errant. Quid tamen insultem? Ἁμαρτάνει τε καὶ σοφοῦ σοφώτερος.

Et labitur sapiente vel sapientior.

ait quispiam. Illi hîc, ego alibi: maximè ille, qui minimè se putat.

» *Qui primus electus est.*] Primopilum intellegit. Ergo clarum, electionem istam factam primùm in Triariis, tum Principibus, tum Hastatis: ordine scilicet dignitatum.

„ *Etiam consilij particeps fit.*] Pluribus eminuit iste Primus; etiam eo, quòd more & iure ad Consilium venit. Militare accipi liquet. in quod primò omnium Legati veniendi ius habebant & Tribuni. Æquabatur igitur quadam parte istis. Liuius de prioribus Lib. IX: *Ad Consules mœstos, nec aduocantes quidem in consilium, suâ sponte Legati ac Tribuni veniunt.* De isto Cæsar: *Labienus noctu Tribunis militum primisque ordinibus conuocatis.* Iterùm: *Ad Consilium rem deferunt. L. Cotta complurésque Tribuni militum & primorum ordinum Centuriones nihil temerè agendum censebant.* Istos Primopilos vtrobique intellegi probabile est, ac cum iis, primos Principes & Hastatos. Etsi interdum plerosque omnes Centuriones aduocatos legam: sed pro tempore, & arbitrio Ducis magis, quàm more. Cæsar instante pugnâ in Ariouistum: *Conuocato consilio, omniúmque ordinum ad id consilium adhibitis Centurionibus.* Interdum & Equites admixti, digniores scilicet militum, & Centurionibus æquandi. Cato Priscus apud Liuium, bello Hispaniensi,

Consilium militare. E quibus?

Legatis ac Tribunis.

VI. Gallic.

V. Gallic.

Et Primopilis.

Interdum & aliis Centurionibus.

I. Gallic.

Et equitibus.

spaniensi,

Lib. XXXIIII. ſpanienſi, *Conuocari Tribunos Præfectóſque, & equites omnes, & Centuriones iuſsit.* Et Præfectos inibi accipiam Sociorum, qui Tribunis pares. Miror tamen de *omnibus equitibus*: nam duas legiones Cato habuit, ergo equites ſexcentos. Adde centum viginti Centuriones, duodecim Tribunos, totidem Præfectos ſociales, concio iſta non conſilium. Dubitaui legere: *Præfectóſque equitum omnes.* Atque ij ſint Decuriones, meritò ſanè vocati vbi omnes Centuriones. De equitibus aliquid indicaſſe Virgilius videtur:

Dubitatio in Liuij verbis.

Lib. IX.

Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus,
Conſilium ſummis regni de rebus habebant.

Vt quid enim *iuuenes* conſilio tam arduo miſcet, niſi conſideratione Romani moris (ita poëta hic amat) quo equites admiſſi? qui ferè è iuuentute.

" *Iſti autem rurſus eligunt totidem quos Vragos dicunt.*] Qui autem *iſti*? Centuriones, vt videtur, iam lecti: illi inquam *Vragos* ſibi legunt. Sed quos? & quo Latino nomine dictos? iamdiu equidem ambigo & quæro. Si Græcanicam vocem intueor, dixerim eſſe *Agminis coactores.* Horum cùm alibi, tum in Suetonio, mentio: *Renunciantes coactum agmen, ſicut erant, loricatos ad diſcumbendum adhortatus eſt.* Atque hi profectò à fine & à tergo curant. Si tamen hos intellegit, & ſi ordinarium hoc munus; mirum non ab hiſtoriæ aut militiæ ſcriptore dictum aut tactum. An magis eſt *Optiones* hîc accipi? quos ipſe cùm Græco verbo reddere non poſſet, ſimili notificauit? Credo hos eſſe. eò magis quòd à Centurionibus lectos dicat: & ſunt ſanè iſti ſubſidia & velut vicarij Centurionum. In Feſto: *Optio qui nunc dicitur, anteà dicebatur Accenſus. Is adiutor dabatur Centurioni à*

Qui Vragi Polybio.

An agminis coactores?

Cap. XLV.

An Optiones?

Qui ſint iſti.

Tribuno

Tribuno militum: qui ex eo tempore, quem velint, Centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. Clariùs scribatur: *qui ex quo tempore.* Nam hoc sentit dicitque Festus, anteà *Accensum* dictum, cùm Tribunus eum daret: sed postquàm Centurioni optandi eligendique ius fuit, factum *Optionem.* Nonius similiter: *Optiones in cohortibus, qui sunt honesti gradus, vt optatos, quod est electos.* Et Vegetius: *Optiones ab optando appellati, quòd antecedentibus ægritudine impeditis, hi tanquam adoptati eorum atque vicarij solent curare.* Quod aliquid etiam pro Polybij verbo. nam significat ipsos Centuriones *antecessisse*, istos à tergo fuisse. Et an fortasse in acie sic positi? opinor, etsi testibus haud firmem. Horum & Varroni mentio: *Optiones in turmis, Decurionum; & cohortibus, Centurionum appellati.* Item prisco lapide: BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. In Procopio Latino facto: *Gezon erat quidam inter pedites eius ordinis quos Optios Romani appellant.* Sed & Tacitus inter officia militaria nominat, *Proculum tesserarium speculatorum, & Veturium Optionem eorumdem*: paullò alio tamen, vt videtur, sensu. Sed in id æuum nunc non inquiro, & aliquid ad Tacitum dixi. An isti nostri sunt, quos *Succenturiones* Liuius? Ita enim bello Latino: *Centurioni primi pili permissum erat ab Consulibus, vt Succenturionem quem vellet legeret.* Credam; & hinc esse originem rei, à bello inquam Latino, occultè ab eo tactam. Nam anteà, inquit Festus, Tribuni dabant: nunc permissum, *legeret quem vellet.* Video & in Dione Cassio ἑκατοντάρχους καὶ ὑπομείονας iungi: id est ad verbum, *Centuriones & Sub-minores*: quasi dicas *Vicarios aut Procenturiones.* Ita acceperim: & no-

[Margin notes: *Rescriptus obiter Festus.* — Lib. II. cap. VII. — IIII. de L.L. — Lib. II. Vandal. — I. Hist. — *Succenturiones.* Lib. VIII. — Lib. XLII.]

tat, eos à Cæsare in Senatum etiam lectos. Simile in Tribunis & Ducibus fuit imo æuo, quorum *Vicarios* in Cæsareis scriptoribus sæpe leges.

„ *Adtribuunt cuique parti ex viris iam electis duos duces.*] Pars hîc manipulus est: tales in legione triginta: & in quâque duo duces siue Centuriones: quid ergo clarius quàm sexaginta eos esse? Mentem aut oculos alibi habuerunt, qui non viderunt.

„ *Centuriones & Ordinum ductores.*] Ipsa Latina vox in Græco est, χεντυρίωνες: sed adspiratè sic scripta. Credo quia sic solet illa ætas. Fabius: *Choronæ, Chenturiones, Præchones adhuc quibusdam inscriptionibus manent.* Lib. I.

Quot signa in manipulo. „ *Eligunt duos vigore animi & corporis præstãtes Signiferos.*] Ex hac scriptione clarum videatur, duo signa in quoque manipulo fuisse. Nec aliter è Liuio, qui in Ordine locat, id est dimidio manipulo, *Centurionem & Vexillarium vnum.* Videtur & Vegetius facere: *Antiqui cohortes in centurias diuiserunt, & singulis centuriis singula vexilla constituerunt.* Dat ecce singula singulis Centuriis: atqui in manipulo centuriæ duæ. Ipse *Vexilla* dicit, sicut & Liuius *Vexillarium*: non quia reuera vela aut panni fuerint (nummi certè aut lapides non ostendunt) sed quia confundunt, & cum *Signi* voce miscent. Nam *Vexilla* propriè olim non nisi equitum. Hæc ita dixerim, sed non sine retractatione & dubio assensu. Nam profectò nimia videtur Signorum illa pluralitas, vt fuerint in legione solâ, peditum sexaginta; equitum dena. Sociorum totidem in peditibus, in equitibus duplum. Nam singulis turmis signa sua fuisse, non videtur ambigendum. Hæc, inquam, tot signa an non confusioni fuerint? Accedit Varronis auctoritas, qui aliò ducit:

[Margin notes: *Duo viderī.* — Lib. VIII. — Lib. II. cap. XIII. — *An fortè & vnicum*]

Manipu-

Manipulus, minima exercitus manus, quæ vnum sequitur signum De vno aït, non duobus. Ipse Polybius, Manipulum passim Σημαίαν, id est *Signum* vertit & appellat: sed Signum, non Signa. Quid quòd vna modò legionis Aquila, & ea Primopilo commissa? cur non hoc exemplo in ceteris? Denique Cæsar etiam fortasse nos huc inclinet. qui prœlio Pharsalico *relata ad se* scribit, *centum octoginta signa militaria, aquilas nouem.* Atqui legiones Pompeianæ illîc vndecim steterant: ergo signa manipulorum circiter *sexcenta sexaginta*, ex priore illâ sententiâ: quod minimè conuenit in numerum Iulianum. Si enim nouem aquilæ captæ: quæ ratio aut proportio, vt tantùm *centum octoginta* è reliquis? Magis autem ea, si vnum modò signum manipulis demus, & tot capta faciamus è trecentis triginta. Minutè hæc deduco: quid refert? non alij inquisiuerunt, & semel hæc scire cupido est, non quia delectet τειχολογεῖν. Quid ergo assero? nihil firmiter, sed propendeo vnicum vni manipulo fuisse. Ad Polybij & Liuij dico, duos quidem Vexillarios dari: sed non consequi necessariò de duobus Vexillis. Possunt enim ita dari, vt alter alterius vicem obeat in defatigatione (grauia enim hæc signa) aut etiam in morbo. Quæ ipsa caussa in Centurionibus duobus à Polybio expressa. Ad Vegetium, parùm is mouet. Nam eius æuo manipuli veri & veteres desierant, eorumque vicem Centuriæ iam erant. Sistit tamen iterùm Liuius, qui disertè tria Vexilla in tribus Ordinibus ponit, libro octauo, verbis suprà, vbi de Triariis, Rorariis, & Accensis. Itaque hærere me fateor, nec iurgium hoc discingere. Quidquid sit, illud arbitror, in postremo Genere, id est Triariis, non nisi singula signa stetisse. Argumento ab

vnâ

IIII. de L. L.

III. Ciuil.

vnâ aquilâ; tum etiam quia exiguus ille manipulus, & numero non nisi vnus ordo: atque ita Liuius olim, cùm Rorarij & Accensi adiuncti, non nisi vnum Vexillum donat. Credo igitur mansisse.

„ *Qui prior electus est praest dextræ parti.*] Alio sensu hîc *pars*, & significat *Centuriam* siue *Ordinem*, id est Manipulum dimidiatum. Valdè autem notanda hæc Polybij, sine quibus quomodo de ordine & dignitate Centurionum expediamus? numquam satis certò. At nunc mihi omnia clara, & efficiam vt etiam tibi, si lubet attendere. AVD. Lubet? Ardeo. nunquam magis hæreo, quàm cùm ista in Historiis lego, de promotionibus ad altiores ordines, de primo Principe, octauo Hastato, & talia. Plenè hæc semel tu & planè. LIPS. Faciam. sed vereor vt tenuia intercurrant, ad quæ non erigitur vulgus. Sed hoc seponam, tibi canam & paucis.

Diuisio & discrimen Centurionum. Ordo Centurionum triplex, *A Numero*, *à Genere*, *à Situ*. *A Numero* est, qui in ipsis Manipulis aut cohortibus, & vt illi atque istæ non nisi Decimæ, sic Centuriones. *A numero.* A primo ad hunc numerum descenditur, nec itur infrà. Honestissimi autem semper, quod liquet, primi, & sic deinceps. *A Genere.* *A Genere*, qui in ipsâ cohorte vnâ spectatur, & honestior Centurionum ille qui in eo honestiore. Exēpli caussâ. Sex sunt Decimi in cohorte Decimâ: duo in Hastatorum manipulo, duo in Principum, totidem in Triariorum: qui honestissimi? Triariorum haud dubiè, tum Principum, vltimi Hastatorum. *A Situ.* *A Situ* denique, quod eos qui eiusdem Numeri, Generis, imò manipuli sunt, spectat. Quod discrimen aut præitio inter duos *Primos pilos*, duos *Octauos Hastatos*? istud quod Polybius in verbis ad quæ commentamur promit, vt dignior

dignior ſit qui *præeſt parti ſiue ordini dextro.* Quis ille? certus, inquit, & ſine controuerſiâ ſemper qui primus electus eſt in electione priore. Vt totum me aperiam, & diffundam vel ex ſuperuacuo, vide. Sunt duæ electiones (antè dictum:) & priore eligebant Centuriones triginta: nempe in quoque Genere & Manipulo decem: tum iterùm triginta, diuiſione eâdem. Ergo omnes qui primi, ſecundi, tertij, in tali Genere, in tali manipulo, priore electione dicti; ij præerant dextræ centuriæ, & hoc aſpectu in eodem Numero, Genere, Manipulo digniores. Hæc intellegi à te cenſeo: firmanda aut illuſtranda ſunt exemplis, eò promptiùs quòd quædam ex iis in tenebris ſunt aut lite: obſcura dico, aut incerta. Ad Numeros & Genera ſpectant (iungi enim ferè ſolent) iſta. Liuius de Sp. Liguſtino, in concione ad populum, quæ tota ſine hac notitiâ obtenebrat: *Virtutis cauſſâ mihi T. Quinctius Decumum ordinem Haſtatum adſignauit.* Fuerunt rudimenta eius militiæ, & ideò pro magno narrat, ordinem ſibi adſignatum, etſi ille vilis & imus. Cicero: *Naſcemius Cretenſi bello, Metello Imperatore, octauum Principem duxit.* Atque obiter, in his talibus, *Princeps* aut *Haſtatus* eſt ipſe ordo. Quo etiam modo Ouidius: —— *Haſtatos inſtituítque decem:* & dictionis talis plurifariàm exempla. Neſcio an hoc in Cæſare: *Q. Fulginius ex primo Haſtato legionis duodecimæ.* Quid enim aliud vult, quàm Centurionem fuiſſe (è ſequentibus appâret) in primo ordine ſeu manipulo Haſtati? Tamen nouitia & ſuſpecta locutio, non nego, vt multa in hodierno Cæſare: & an non fuit, *Q. Fulginius Centurio primi Haſtati?* malim, & puto: cauſſamque corruptioni dederit nota, quâ ſculpi & ſcribi Cen-

Duplicis electionis effectus.

Exempla priorum diſcriminum.

Lib. XLII.

Epiſtol. ad Brut.

Haſtatus pro Ordine.

II. Ciuil.

Diuinatio in Cæſare.

Nota Centurionum. turiones solent vulgo. Millies in lapidibus est, & curuatur in modum vitei flagelli. Nam vitis scilicet insigne Centurionum: eoque hac formâ illum notabant. Id in x. litteram aut *ex* præposiunculam transisse, non nouum. Phrasis sanè vulgata noua, nec nunc mihi transmittenda. Video etiam nominari sine notâ Numeri, *Lib. I. cap. XVIII.* cum illâ Generis tantùm. vt in Floro: *C. Minucius quartæ legionis Hastatus*. Sed quis intellegitur ergo? *Hastatus, pro primo Hastato.* Κατ' ἐξοχὴν ipse primus. Orosius docet, qui de eâdem re & homine: *Lib. IIII. cap. I.* *Minucius quartæ legionis primus Hastatus*. Simile *Lib. XXV.* in Liuio: *T. Pedanius Princeps tertiæ legionis*: accipe primum, & ipse antè sic dixit. An eo sensu Suidas: Πρίγκιψ, ὁ ἔξαρχος τῆς τάξεως παρὰ ῥωμαίοις: *Princeps, dux agminis apud Romanos?* an præstat simpliciter interpretari de quocumque Centurione Principe? & certè eò facit. *Exempla de Situ.* Exempla aliquot vtriusque prioris discriminis habes: etiam vltimi ista. Liuius in eâdem oratione Ligustini: *Lib. XLII.* *Hic me Imperator dignum iudicauit, cui primum Hastatum prioris centuriæ aßignaret*. Iterùm ibidem: *Mihi primus Princeps prioris centuriæ est aßignatus* Cur vtrobique hic de *priore centuriâ* tam disertim, nisi quia honestior, & est hæc ipsa quæ Polybio *dextra*? In eandem mentem Cæ*XII. Ciuil.* sar: *Omnibus primæ cohortis Centurionibus interfectis, Cæsar explicatus.* *præter Principem priorem*. Breuius dictum, sed æquiparat: *Princeps prior*, & *Centuriæ prioris*. Vereor vt in Liuio hîc *Lib. XXV.* corruptiuncula: *T. Pedanius Princeps primus Centurio*. *Liuius ambiguè correctus.* Vtro modo vis distingui? *Princeps primus*? benè est, sed tum *Centurionis* vox nónne vacat? An *Princeps, primus Centurio*? non potes, & falsum sit: quia Primopilo hoc conuenit, esse *Centurionem primum*. In notæ fidei libro repperi: *primo Centurio*: parùm est, sed tamen vacillatio

dat ſuſpicari ne fuerit, *primæ* aut *prioris centuriæ*. Nam & *primæ* non malè, aſpectu ad omnes inferiores viginti. En exempla huius diſcriminis quoque habes. Sed iam ad promotiones eamus, quas tangit Cæſar ſed non explicat, in his verbis: *Erant in eâ legione fortißimi viri, qui iam primis ordinibus appropinquabant, T. Pulfio & L. Varenus. Jj perpetuas controuerſias inter ſe habebant, omnibúſque annis de loco ſummis ſimultatibus certabant.* Obſeruare potes diuturnas, & vt ipſe ait, *perpetuas* has contentiones de loco fuiſſe, *omnibúſque annis* repetitas. Quid ita? quia non ſaltu, ſed gradu promouebantur, & ab infimis ordinibus perueniebant lento pede ad primos. Id quî factum, quæro. An per Genera aſcendebant? exempli cauſsâ, vt à *Decimo* Haſtato ad *Nonum*, & ſic conſequenter ad *Primum*? tum retrogradi à *Decimo* Principe ad *Primum*? denique à *Decimo* pilo ad *Summum*? Hæc non opinor, nec admitto. Per cohortes & manipulos magis eſt promotionem iſtam factam: hoc modo. Erant decem cohortes; infima *Decima*; & in eâ tres manipuli; in quoque horum duo Centuriones. Iſti omnes Numero pares, Genere impares: ideóque prima promotio in eodem Numero & Cohorte, à manipulo ad manipulum, ſiue à Genere ad Genus fuit. puta, à *Decimo Haſtato* ad *Decimum Principem*, ab iſto ad *Decimum Pilum*. Tum expletâ eâ cohorte, Numero adſcendebant, fiebantque *Noni*, mox *Octaui*, & denique *Primi*. Cùm iam illîc, à *Primo Haſtato* ad *Primum Principem*; à *Primo Principe* ad *Primum pilum ibant*. Hæc cùm ratio & analogia conſideranti ita ſuadent, tum & firma auctoritas Vegetij, iſta: *Vetus conſuetudo tenuit, vt ex primo Principe legionis promoueretur Centurio*

Promotio Centurionum.

v. Gallic.

Quo ordine.

Paritè explicatũ.

Lib. II. cap. VIII.

turio primi Pili. Si ita eſt, & non ex *ſecundo Pilo*; conuenienter profectò de toto illo ordine digeſſi. Cùm igitur Cæſar ait, *primis illos ordinibus appropinquaſſe*: ſignificat in *ſecundo Principe aut Pilo* fuiſſe, in cohorte inquam ſecundâ: & id certamen pluribus annis fuiſſe, quia pariter aſcendebant, & in pari virtute adnixi præire non præibant. Nam virtutis ſæpe hîc aſpectus, & ea eximia ad primos etiam locos ſaltu traducebat. O bona contentio! ô arcanum & vtile militiæ firmamentum! Sic Sp. Liguſtinus in Liuio, à *Decimo Haſtato* ad *Primum* traductus; ab iſto ad *Primum Principem*; iterùm ab iſto ad *Primum Pilum.* Hæc omnia virtutis cauſsâ: etſi tunc militia nondum continua, nec ita ordinariæ promotiones. At Cæſaris æuo iamdiu erant: ideoque magis inſigni exemplo Scæua ille apud eum; qui cùm ſe facto probaſſet vix humanæ virtutis, & poſteris quoque ſtupendo: ſtatim hunc Imperator *ab octauis ordinibus ad primum pilum traduxit.* Ita ipſe Cæſar ſcribit, nec diſtinguit quibus *octauis*, Haſtatorum, Principum, an Pilanorum. Quid opus? inter imos ille ordo totus erat, & longè à primo: ideoque & *longum ordinem* Lucanus dixit. In eâdem enim re, de eodem Scæuâ: —— *Latiam longo gerit ordine vitem*: id eſt qui longinquus, & tardæ promotionis, procul à metâ. Hoc ſenſu & Frontinus, de Veſpaſiano Principe: *Cùm adoleſcentem honeſtè natum, anguſtiarum rei familiaris cauſsâ ad longiorem ordinem deductum reſciſſet; cenſu conſtituto exauctorauit.* Laudatur humanitas eius Principis, qui cùm ordines tunc (ſuprà monui) à cenſu aſſignarentur, tenuem quendam, etſi ſtirpe honeſtum, ad infimos ordines detruſum videbat: è quibus cùm lentè debuiſſet aſcendere & emergere, liberali-

Virtus rũpebat ordinem.

III. Ciuil.

Lucanus illuſtratus.

Et Frontinus.

Lib. IIII. cap. VI.

beralitate potiùs illum iuuit, & militiâ ſoluit. Sunt ij dem, *inferiores* aut *infimi ordines* vt Cæſari: *Q. Fulginius ex primo Haſtato legionis duodecimæ, qui ob eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad eum locum peruenerat.* Eidem: *Fabius Pelignus ex infimis ordinibus de exercitu Curionis.* At contrà, *primi ordines* ſunt, illi in cohorte primâ: *Primus Haſtatus* vterque, *Primus Princeps, Primus Pilus.* Non aliter acceperim, quoties *primorum ordinum Centuriones* lego. Vt in Liuio: *Legati Tribuníque & primorum ordinum Centuriones approbauêre.* In Cæſare: *Legatos primorum ordinum Centuriones ad Cæſarem mittunt.* In Tacito: *Vrgebatur maximè ſeptima legio nuper à Galbâ conſcripta, occiſi ſex primorum ordinum Centuriones.* Nota & numerum: *ſex*, inquit, ergo omnes interfecti in cohorte primâ. Idem eſt, cùm *primos ordines* pro ipſis Centurionibus talium ordinum, compendio quodam dicunt. Vti Cæſar: *Cùm à Cottâ primiſque ordinibus acriter reſiſteretur.* Iterùm: *Labienus Tribuniſmilitum primiſque ordinibus conuocatis.* Apagete correctores. Hæc munda & bella ſunt, & Frontino quoque imitata: *Jmperauit Tribunis, & primis ordinibus, & centurionibus.* Vbi tamen quaſi ſeiungit à Centurionibus: ſed hoc ſenſu, quòd illi eximij ſuper alios, non gregales: & valet, *ceteríſque Centurionibus.* At enim *primum* etiam *ordinem* ſingulariè lego. In Tacito: *Juſtus Catonius primi ordinis Centurio.* In Velleio: *Non in cruentis Centurionibus, qui etiam primi ordinis cecidêre.* Et quia de vno ordine, magis eſt primorum primum capi, id eſt ipſos Primopilos. Qui verò *Principes ordinum*? nam & hos in Liuio obſeruo: *Tribunos Principéſque ordinum nominatim ad pugnam ſecum iterandam vocare.* De Impera-

Inferiores ordines. II. Ciuil.

Eodem libro.

Primi ordines.

Lib. x.

II. Gallic.

III. Hiſt.

V. Gallic.

Lib. I. cap. XI.

Primus ordo quis.

III. Hiſt.

Lib. poſter.

Principes ordinum. Lib. VIII.

ratore qui ſuos excitat: & puto eum iſtos cohortis primę maximè affatum. Idem paullò aliter, *Centurionum Principes. Non iam ſenſim, vt anteà, per Centurionum Principes poſtulant*: Sunt iſti quoque primorum ordinum, & poſtulata edita probabile eſt per cuiuſque Generis primos. En peruenimus iam ad apicem, & de ipſo Primopilo magnâ & inuidendâ militari dignitate, ſeorſim aliquid dicamus. Is appellabatur variè. *Centurio primi pili*, vt in Liuio: *Populus dedicationem ædis dat M. Plætorio Centurioni primi pili*. Quæ vetuſtiſſima eius mentio in Liuio, & ſtatim à partâ libertate: vt appareat hunc ordinem, quod ad*intricata illa Liuij monuimus, vel hoc teſtimonio perpetuum Romæ fuiſſe. Nominatur deinde crebrò. vt Velleio: *Primi pili Centurionem, nomine Vibullium, fuſte percuſſit*. Cæſari: *P. Sextius Baculus primi pili Centurio*. Dicebatur & ſimpliciter *Primipilus, Primopilus*, vocibus coalitis & iunctis. Cæſar: *Primipilo P. Sextio multis vulneribus confecto*. Liuius: *Duo Primipili in vtraque acie erant*. In lapidibus: PRIMOPILO. LEG. III. & locis ſexcentis. Dicebatur & abſolutè *Primus Centurio*. Liuius: *Primus Centurio, quem nunc Primipili appellant*. Nihil cùm aliis muta: *Primipili*, nempe Centurionem, & repetenda in ſtruendo ea vox eſt. Idem ἡγεμὼν τοῦ τάγματος, *dux legionis*, aliquoties Dionyſio: & στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος, *Præfectus legionis*: itemq́ue Primopilatus ipſe στρατοπεδαρχία. Cur tam honeſtè? quia res ita fuit, & caput ipſe omnium Centurionum, & ductor. Dionyſius de Flauoleio Primopilo, Ἦν δὲ ἀνὴρ δημοτικὸς, ἀλλὰ τῶν ἐπαινουμένων δι' ἀρετὴν, καὶ τὰ πολέμια ἄλκιμος, καὶ δι' ἄμφω ταῦτα ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ἣ τὰς ἑξήκοντα ἑκα-

Lib. II. — De Primopilo dictum. — Lib. II. — *Suprà Dial. III. — Lib. poſter. — II. Gallic. — Lib. VIII. — Primus Centurio. Lib. VII. — Dux legionis. — Lib. IX.

τοταρχίας ἕπεσθαί τε καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει ὁ νόμος. τούτους ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμοπίλους καλοῦσι: *Erat vir plebeius genere, ſed virtute nobilis & bello bonus, atque ob ea vtraque* (duplicem virtutem nota in Promotione) *ſpendidiſſimâ dignitate ornatus in vnâ legionum, cui ſexaginta centurias ſubſequi & quod iuſſerit exſequi lex iubet. Hos tales duces Romani patrio ſuo ſermone Primopilos vocant.* Ait ſequi eum *ſexaginta centurias*: id eſt, omnes. Tot enim in legione: & ergo etiam in collegam ſuum, Siniſtrum Primopilum, ius aliquod habet. Nam hæc de Dextro accipienda, & ſummo: niſi tamen imperium hoc inhibuere per vices. Ait & *iuſſa eius exſequi* debere. Ergóne aliis imperat? non iure profectò aut more: ſuæ duntaxat centuriæ: ſed quia Imperatoris ſæpe mandata aut Tribunorum per illum edebantur in vulgus. Nec dubitare fas erat aut retractare, parebant. Etiam in acie, in agmine, illum adſpectabant, & ad eius nutum ſiſtebant aut procedebant: ideò, quia Aquilam regebat, primum ſignum. Dionyſius hoc docuerit lectorem intentum, de L. Siccio: Ἑτέρου δὲ πάλιν ἀγῶνος ἐνστάντος, ἐν ᾧ τόντε στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος ἡμῶν συνέβη πεσεῖν, καὶ τὸν ἀετὸν ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι, τὸν αὐτὸν τρόπον ἀγωνισάμενος, τόν τε ἀετὸν διεσωσάμην, καὶ τὸν στρατοπεδάρχην ἔσωσα. ὅς ἐμοὶ τῆς τότε βοηθείας χάριν ἀποδιδοὺς, τῆς ἡγεμονίας τοῦ τάγματος ἀφίστατό μοι, καὶ τὸν ἀετὸν ἐδίδου: *Alio iterùm prœlio, in quo Præfectum legionis noſtræ contigit cadere, & aquilam venire in hoſtium poteſtatem, ego pariter pugnans & aquilam ſeruaui, & Præfectum eripui. qui gratiam mihi auxilij eius referens, ducatum legionis ceſſit, & aquilam dedit.* Hîc verti στρατοπεδάρχην τοῦ τάγματος, *Tribunum qui caſtris & legioni præerat*, video: ſed *Primopilum* intellegi

Omnes centurias ducit.

Aquila præeſt.

Lib. xi

Vera ſententia Dionyſij expreſſa.

tellegi verissimum est, nec aliud intellegi quàm *Primopilatum*, ipsam στρατοπεδαρχίαν, de quâ infrà addit. Argumentum certum, quòd nihil horum in Tribunum conuenit, omnia in Primopilum. quòd *Dux legionis*, quòd *Aquilam custodierit*. Nam cùm alij Centuriones sua signa adsisterent & tuerentur, hic totius legionis

Lib. II. cap. VIII.

aquilam: quod etiam in Vegetio clarè. *Centurio*, inquit, *Primipili non solùm aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias in primâ acie gubernabat.* De aquilâ, benè & ad vetustum morem: de quattuor centuriis, ad nouitium. æquè iste noster non nisi vni præfuit, & suæ. Ad eum-

Lib. I. cap. VI.

dem morem Valerius: *Aquilarum altera vix conuelli à Primipilo potuit.* Indicat ita præfuisse, vt etiam sub iter ipse euelleret refixam, & Signifero suo in manum daret. Quin etiam in ipsâ acie adsistebat, & tuebatur. Dionysiana illa suprà hoc ostendunt, tum istud Taciti:

III. Hist.

Ipsam aquilam Atilius Verus primipili Centurio, multâ cum cæde hostium, & ad extremum moriens seruauerat. Quia igitur aquila in Primopili tutelâ, & ei velut assi-

Aquila, de Primopilatu.

gnata; inde manauit, vt Aquila pro ipso illo munere & Primopilatu vsurparetur. A Plinio: *Centurionum in ma-*

Lib. XIIII. cap. I.

nu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas. Id verò est, Vitis insigne Centurionatus, & ea

Plinius explicatus.

per tardas promotiones & adscensus tandem perducit ad Primopili aquilam. Et velim inibi *lætas*, quàm *lentas aquilas*: tum quia de lentis ordinibus iam dictum, tum etiam quia re lætæ ipsâ & lætificantes, ob *præmia*, vt loquitur, *opima*. Nō enim dignitas solùm, sed opes adiūctę: ideoq; *locupletem aquilam* hoc sensu, mihi quidē, Iuue-

Sat. XIIII.

nalis dicit: *Vt locupletem aquilam tibi sexagesimus annus*
Adferat. ——

Osten-

Oſtendit, quod Plinius, tardum eſſe Primopilatum, & poſt gradatim ordines (ſi morem ſpectes, & niſi virtus perrumpat) decurſos: ſed tamen præmiis inſignem. Mihi, inquam, poëta & meis auribus hoc ſonat: Scholiaſtæ veteri aliter, qui de Signifero hoc accepit. Atqui nec illa tanta dignitas, nec tam in quæſtu. De iſtâ, etiam Martialis: *Grata Pudens meriti tulerit cùm præmia pili.* Quæ præmia? in pecuniâ primum, quam certam iis definiuit Auguſtus; & quam Papinianus tetigit: *Pater filiam ex ratione commodorum primi pili trecentos aureos accipere voluit.* Ad quam & Suetonius adſpexit, cùm ſcribit Caligulam, per improbam auaritiam, *pleriſque Centurionum maturis iam, & intra pauciſsimos quàm conſummaturi eſſent dies, primos pilos ademiſſe, cauſſatum ſenium cuiuſque & imbecillitatem.* Scilicet præmia magna Primipilorum vel ex eo colligas, quòd gregariis etiam militibus ſatis ingens ſumma definita: de quâ *alibi dictum. Pecunia igitur primùm, fortaſſe pro cenſu equeſtri: certè adiunctus is honos, & pro equite erant, qui Primopilatu functi. Martialis:

Item Iuuenalis.

Lib. I.

Pecunia Primopili

Lib. XXIIII. De adim. legat.

Cap. XLIII.

*Ad I. Annal. Taciti.

Dignitas equeſtris.

Soſpite me ſoſpes Latias reueheris ad vrbes,
Et referes pili præmia clarus eques.

Ouidius de æmulo ſuo in amore:

Ecce recens diues parto per vulnera cenſu,
Præfertur nobis ſanguine factus eques.

III. Amor. eleg. VIII.

Rem, ait, indignam, quòd mea puella præponit mihi ſtirpe equiti hunc nouitium à militiâ factum. Itaque de eodem:

Læua manus, cui nunc ſerum malè conuenit aurum,
Scuta tulit.

Oſtendit equitem ab inſigni & anulo aureo. Denique

clarissimè ad primum pilum hæc refert, cum indignatiunculâ:

Discite, qui sapitis, non hæc quæ scimus inertes,
Sed trepidas acies & fera bella sequi.
Próque bono versu primum deducite pilum.

AVD. Interpello. & bonâ fide, an non hodie, cum poëtâ, hoc liceat? quando nullus honos artibus, à quibus verus omnis honos. Nam sine iis quæ fama diuturna? LIPS. Omitte. ——*Τί δάκρυον εὕδον ἐγείρεις; Tale æuum est, & memento Καιρῷ λατρεύειν, μήτ' ἀντιπνέειν ἀνέμοισιν: *Temporibus seruire, nec aduersarier Austris.* Deus est qui hæc dirigit, alibi alia excitat aut deprimit, bona, mala, vt ei visum. Quis legem dabit? tu querelæ tuæ, si sapis, & ego sermoni huic ne euagetur. Habes de Primopilatu, eiusque honore aut commodis: ad quæ Suidas etiam adspexit: Πριμοπιλάριος, τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ Ῥωμαίοις: *Primopilarius, maximam inter milites dignitatem habens apud Romanos.* Cetera benè, sed non in ipsâ voce, confundit enim *Primopilarem*, cum *Primopilo*: id est qui habuit dignitatem, & qui habet. Nam certum est Romano vsu dici Primopilares qui fuerunt, vt *Consulares*, & tales. Tacitus circumscribit: *P. Actium primi pili honore perfunctum.* Sunt & in vtroque legum Codice (Iustiniani & Theodosij) Primopili: sed, ne erres, diuersi ab istis. Illo æuo (sic pleraque mutant) ministerium magis fuit, quàm honor: & sic dicti *qui ad pascendos milites sollenniter ad limitem destinantur.* Ita in Theodosiano leges, & ibidem *pastum primipili.* Facítne quod in lapide veteri: LEGIONEM. PAVIT? Sed quia olim quiddam eximium, petitum ambitiosè & repetitum. Atque adeò Tribuni ipsi, postquàm defuncti,

*quid excitas lacrimã dormientem? Phocyll.

Primopilaris quis.

XIII. Ann.

Alij Primopili postea.

Lib. VIII. Tit. IIII. L. VI. & VIII.

Qui militem pascũt

Olim iteratus hic honos.

functi, capiebant. Liuius: *Additum legi, nequis vbi Tribunus militum fuisset, posteà ordinum ductor esset. id propter P. Salonium, qui alternis propè annis & Tribunus militum & primus Centurio erat, quem nunc Primi pili appellant.* Lex igitur iterare vetuit, sed post Tribunatum: aliter, nihil obstitit. Ita in Liuio *Sp. Ligustinus, quater primum pilum duxisse* gloriatur: atque inibi quintum ducit. In Valerio: *Cornelius virtutis nomine quater honore primi pili ab Imperatoribus donatur.* Denique in Liuio: *Septimùm primum pilum iam Tullius ducit.* Septimùm, dico, vt iterationem tantùm, non numerum designet: nec quisquam arbitretur adiectione *Septimum primum pilum* dici, qui sermo in se pugnet. Credo me liquidum hoc satis è turbido de Centurionibus reddidisse: siquid minus tamen depuraui, posce. AVD. Tu verò non clarè solùm omnia, sed præclarè. Quem te dicam? totum Memoriæ dolium exhausisse mihi videris. LIPS. Eâ bonâ fuisse me, ad præceptorum admirationem non nego: sed anni & morbi hæc talia deprædantur. Tu de re, siquid voles, non de me. AVD. Approbè omnia, meo quidem sensu. Requisiui tamen inter exempla de Triariis, *Secundum* aut *Tertium pilum*, aut tale: nec dedisti. LIPS. Vt rem tibi dicam, non repperi, & in eâ enunciatione hæsito. Probabile tamen est fuisse, sic vt dicis, *Primum, Secundum pilum*, ab exemplo ordinum aliorum. Est quidem in Vegetio *Triarius prior*, & vidi qui pariter vellet *Triarium secundum*, & *tertium*: ô quàm vanè! Nam Vegetius (ipsum vide) longè hoc in aliam mentem: & totus hic ordo tunc alius, vt aliâs docebo.

Lib. VII.

Lib. XLII.

Lib. VI. cap. I.

Lib. VII.

DIALOG. IX.

De Tribunis militum. eorum electio. item discrimina, munia, insignia.

PROXIMOS à Centurionibus Tribunos pono, quia vt illi Manipulis, sic isti legioni toti præfuerunt. Totidico: nec enim certæ eius parti. Ne moueat, quod Græci χιλιάρχας, id est *Millenarios duces* passim vocant: à similitudine aliquâ est, non à veritate. Nam quia in Macedonum Græcorumq; exercitu, supra Centuriones Millenarij isti erant: ideò traduxerunt ad Romanam militiam, etsi caussa nominis non respondet. Illi ipsi Chiliarchæ apud Macedonas quãdo cœperint, Q. Curtius exponit. Sub Alexandro id fuit *Singulis millibus peditum*, ait, *præfuturi erant, Chiliarchas vocabant. tunc primùm in hunc numerum copiis distributis. Namque anteà quingenariæ cohortes fuerant, neque fortitudinis præmia cesserant* Ita lego, *cesserant*, non *gesserant* vt vulgò: quoniam adsignificat Chiliarchias istas dari ex virtute cœptas, anteà non factum. Distributio autem talis in legione Romanâ nulla fuit, siue Genera videas, siue Cohortes. Illa quattuor tantùm, istæ decem: at Tribuni sex fuerunt: quomodo aptes? Sed enim legio posteà sex millia habuit. Scimus: sed hoc manet, per millenarios numquam distributam. Tamen ecce & Latini Græcos imitantur, & Varro Atacinus in pulcherrimo carmine præfatur:

Tribuni cur Chiliarchæ.

Isti in Macedonum exercitu.

Lib. v.

Curtius obiter correctus.

At nos congeries obnubit turbida rerum,
Ferrataque premunt milleno milite curæ.

Potuit aspectus tamen esse ad sex illa millia, non nego, cùm

cùm & Tribuni ſex eſſent. Sed imperium tamen commune. & benè Horatius:

Quod mihi paruerit legio Romana Tribuno.

Benè totam legionem ſibi vindicat, quia bini & bini imperabant ei per vices. Apud Latinos nomen iis à tribu: *quòd*, vt Varro ait, *terni tribus tribubus Ramnium, Lucerum, Tatium olim ad exercitum mittebantur.* Quod non valet (Turnebo viſum) ternos è quaque tribu captos: non: ſed è tribus. Nam initiò hic numerus, qui vnà cum legione poſteà auxit. Creauit autem eos primò Romulus: eiuſque exemplo reges & conſules, vt opinor, donec & populus in hunc honorem ius ac ſuffragium ſibi ſumpſit. Id factum ex Liuio colligimus circa annum vrbis *trecenteſimum nonageſimum tertium. Cùm placuiſſet*, ait Liuius, *eo anno Tribunoſmilitum ad legiones ſuffragio fieri (nam & anteà, ſicut nunc quos Ruffulos vocant, Imperatores ipſi faciebant) ſecundum in ſex locum Manlius tenuit.* Quibus verbis vltimis non ille ſenſus, quaſi duodecim tantùm Tribuni tunc creati in legiones quattuor, eorumque partem mediam populus creauerit: non aſſentior erudito Sigonio ſic cenſenti: ſed quòd è locis vigintiquattuor ſex tantùm, exigua quædam pars populo deciſa. Ipſe Liuius hoc addocet, cùm poſt annos paullò plus centum (hoc eſt, anno CCCCXLIIII) iterùm mutatum narrat, atque ait: *Duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia. vnum, vt Tribuni ſenideni in quattuor legiones à populo crearentur, quæ anteà perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & Conſulum ferè fuerant beneficia.* Scribit populum anteà *perquàm paucos locos* habuiſſe: non ergo dimidios, vt voluit ille. Et abſurdum

Tribuni, vnde.

IIII. de L.L.

In Varr.

A populo quando primùm.

Lib. VII.

Liuij ſententia.

Lib. IX.

etiam ſit, legionem tunc quæ ſupra quattuor mille, non niſi tres Tribunos habuiſſe: aut ſi ita, Liuium de augmento pòſt non tradidiſſe. Nam quòd idem ille hîc indicari augmentum cenſet, clarè aliud eſt: nec auctum Tribunos eunt, ſed populi loca. Itaque anteà pars quarta relicta populo, id eſt ſeni: nunc pars tertia Conſulibus, & ſenoſdenos ipſe ſibi ſumpſit. Multos annos ita manſit, donec minùs idonei paullatim creati à populo, per ambitum & gratiam, vt ſolet. Igitur bello Perſei Macedonico, cùm id in metu, *Conſules*, ait Liuius, *ad populum ex SC. tulerunt, ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur, ſed Conſulum Prætorúmque in iis faciendis ius arbitriúmque eſſet*. Sed non id diuturnum; populus ius repetiit, & illo ipſo bello (idem auctor) *Tribunoſ militum non permiſſum vt Conſules facerent, populus creauit*. Itaque variabant & alternabant, donec *Senatus decreuit* (Liuij etiam verba) *vt in octo legiones parem numerum Tribunorum Conſules & populus crearent*. Æqualis hæc partitio, & nunquid in poſterum firma? crediderim. Certè vtrumque genus Polybius noſter ſuprà agnouit, cùm Tribunos in legiones diuidit *eo ordine quo à populo ſiue ab Imperatoribus ſunt facti*. Præmittit *à populo*: & monui illos quoque habitos digniores. Feſtus etiam de his vtriſque: *Rufuli appellabantur Tribuni militum à Conſule facti, non à populo: de quorum iure quòd Rutilius Rufus legem tulerat, Rufuli ac pòſt Rutili ſunt appellati*. Contrà videatur verius: *Rutili, ac pòſt Rufuli*. Nam Aſconij etiam æuo Rufuli vulgò dicti. Ille in Verrino Commentario: *Tribunorum militarium duo ſunt genera. primum eorum qui Rufuli dicuntur: hi in exercitu creari ſolent. Alij ſunt Comitiati, qui Romæ comitiis deſignantur*. Itáne *in exercitu?*

Excluſus populus.

Lib. XLII.

Mox admiſſus.

Lib. XLIII.

Lib. XLIIII.

Duplex genus Tribunorum.

Lib. II.

tu? Atqui Romæ dilectum Consules habebant, & ante eum Tribunos oportuit fuisse designatos. Verè hoc ex Polybio: sed sciendum Asconij, imò Ciceronis æuo, aliter fuisse. Perpetuæ iam legiones, nec annuo dilectu vltrà opus, nisi fortè in supplementa: ita Prætores aut Consules, aut qui pro iis, creabant in prouinciis sæpe. Nam & isti in annos mutabantur. Sic à Cicerone, cùm in Ciliciâ Proconsul iam esset, *Scaptius Tribunatum accipit.* Ipse ad Cæsarem in Galliam scribens, *Trebatio neque Tribunatum neque Præfecturam, sed beniuolentiam petit.* Plura exempla: sicut & ii ipsis tēporibus creationis à populo, quæ semper honesta. Cato per illum, vt Plutarchus in eius vitâ: *Marius à populo petiit*, vt Sallustius: ipsi Cæsari *primus hic Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit*, vt Tranquillus scripsit. A quibus creati, vides: sed qui creati? Duplex genus, Equites & Plebeij. Plures ex Equitibus, vt in Polybio dictum. Atque ideò Cæsar, cùm *Præfectos Tribunósque militum ad se missos*, maritimæ ciuitates in custodiâ habuissent: mox inter caussas belli recenset, *iniurias retentorum equitum Romanorum.* Equites clarè appellat. Idem alibi: *Centuriones ampliorísque ordinis equites Rom. in tribunitium restituit honorem*: de his qui ab Afranio ad se transissent. Vbi Torrentij Antistitis fidus liber sine copulâ habet, *amplioris ordinis.* Credo verius fore: *Centuriones ampliori ordini, equites R. in Trib.* vt pro conditione & genere velit quosque promotos: Centuriones ad altiores ordines, Equites ad Tribunatum. Ita autem isti ex Equitibus, vt etiam Senatores non raro sint electi: præsertim grauiore bello. Liuius: *Duo Consulares Tribunimilitum cum eo missi.* Apud eundem Senatus decernit, *creari neminem Tribunum*

Asconius illustratus.

Tribuni in prouinciis facti.

Ad Att. lib. VII.

Ad Famil.

Cap. V.

Tribuni ex equite.

III. Gallic.

II. Ciuil.

Diuinatiuncula in Cæsare.

Tribuni è Senatoriis.

Lib. XLII.

Tribunum eo anno, nisi qui magistratum gessisset. Scilicet vt experientiores bellorum essent, & æui iudicijque magis maturi. Sed id rarum: alioqui contrà, gradus hic ad Senatorium ordinem erat. Seneca hac mente: *Quàm multos splendidißimè natos, Senatorium per militiam auspicantes gradum, fortuna depreßit*? de Tribunis captis aut cæsis in clade Varianâ. Sic Dionis epitome in Domitiano: Ἰέλι😊 Καλέαςερος κεχιλιαρχηκὼς ἐς βελείας ἐλπίδα: *Julius Caluaster, qui Tribunus fuerat in spem Senatoriæ dignitatis*. Hoc fine Augustus, *Senatorum liberis protinus à virili togâ latum clauum induere permisit, militiámque auspicantibus non Tribunatum modò legionum, sed & Præfecturas alarum dedit*. Atque hinc illo æuo aliud discrimen Tribunorum subortum, vt quidam *Laticlauij*, quidam *Angusticlauij* essent: illi qui ex Senatu, isti qui ex equite nati. Vbique in libris & lapidibus occurrent TRIBVNI LATICLAVII: atque eos Statius intellexit,

Epistol. XLVII.

Suet. Cap. XXXVIII.

Laticlauij Tribuni.

Quem deceat clari præstantior ordo Tribuni.

In Silu.

Præstantior ordo, est iste. At de Angusticlauio Suetonius Othone: *Interfuit huic bello Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis Tribunus Angusticlauius*. Vtrumque genus ambitiosè petitum & datum: & quò pluribus gratificari possent, factum Semestre. Plinius: *Hunc ego rogo Semestri Tribunatu splendidiorem & auunculo suo & sibi facias*. Iuuenalis:

Cap. X.

Lib. IIII. epist.

Semestres

Jlle & militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.

Sat. VII.

De Paride sermo, qui gratiosus apud Domitianum tales hos Tribunatus impetrabat. Ipse explicat:

Iuuenali lux.

Præfectos Pelopeia facit, Philomela Tribunos.

Et appellat scitè *Semestre aurum*, quia anulo etiam aureo

Tribuni

Tribuni vtebantur, quod Appianus in Punicis notauit. Ita ego hunc locum interpretor. quid ego? Scholiastes vetus in vitâ Iuuenalis scribit: *Satyram non absurdè composuit in Paridem Pantomimum poëtámque Claudij Neronis, eius Semestribus militiolis tumentem.* Sic appellat istas Præfecturas & Tribunatus, à temporis scilicet modo. Suetonij locus est, in quo ego nihil verear verbi hoc reponere: *Equestres militias ita ordinauit, vt post Cohortem, Alam; post Alam, Tribunatum legionis daret.* Quid? Prȩfectura cohortis, & Tribunatus, equestres militiæ sunt? nugæ. ego seriò repono, *Semestres.* Credis? sunt quædam quæ examinata placent, alia in fronte: ego istud censeo ex illis. Atque hi sunt Tribuni legionum, reperio & alios Cohortium, minùs scilicet honestos. In Cæsare: *Consensisse Gaditanos cum Tribunis cohortium.* In Plinio: *Tribunus cohortis sub Classico fuerat.* Vetus Scholiastes illud Iuuenalis —— *curam sperare cohortis*, explicat *Tribunatum militum.* Et in Principum inferiorum historiâ vulgò leges, *Tribunos Maurorum, Assyriorum, Vocontiorum*, quæque aliæ gentes inter auxilia erant. In Vopisci Probo videbis, vnum etiam pluribus cohortibus præfuisse: *Tribunatum in eum contuli, datis sex cohortibus Sarracenis.* Vbi sanè, talibusque locis, non aliud ea vox quàm Præfecturam sonat: sicut & *Tribunus Voluptatum, Stabuli, Fabricæ*, & compluria huiusmodi posteriore æuo lecta tibi aut legenda. Priores illi tamen semper, vt dixi, magis honesti. ideoque in Epistolâ Valeriani apud Vopiscum leges: *Hospitia eidem, vt Tribunis legionum, præbebis.* Velleius Paterculus: *functum se Tribunatu castrorum* scribit: an à plebeio & vrbano illo sic distinguens? an hoc significans *Præfectum castrorum* se fuisse?

Claud. cap. XXV.

Suetonij forte correctio.

Tribuni cohortium

II. Ciuil.

Lib. III. epist. IX.

Sat. I.

Tribunus laxâ significatione.

Nam id munus ſub Auguſto & deinceps fuiſſe, è Tacito & Vegetio notum. At tu Tribunos iam pernoſti, ſi *Munia & officia Tribunorum.* Munia breuiter addam & Ornamenta. Munia ſunt Ius dicere. Liuius: Lib. xxviii *Tribunos & iura reddere in principiis ſinebant, & ſignum ab eis petebant.* Lib. ix. Iſidorus: *Tribuni vocati, quòd militibus ſiue plebibus iura tribuunt.* Complectitur vtroſque, & militum, & plebis. Tertullianus alludit, De Idolol. cap. xix. dum quærit an militia Chriſtiano conueniat *etiam caligata vel inferior, cui non ſit neceſſitas immolationum vel capitalium iudiciorum.* Oſtendit Tribunos atque iſtos altiores gradus etiam de capite cognouiſſe: quod verum eſſe in Polybij de Caſtris cognoſces. Secundò, Signum excubiis dant, Vigilias curant, munitiones, exercitia: atque alia in tempore dicenda. *Inſigne eorum.* Ornamenta ſunt, Anulus aureus, quo ceteros milites non fas vti. Appianus: In Punic. χρυσοφοροῦσι τῶν στρατευομένων οἱ χιλίαρχοι, τῶν ἐλαττόνων σιδηροφορούντων: *Aureos ferunt anulos inter militantes Tribuni, cùm alij inferiores ferreos geſtent.* Quid ais Appiane? etiámne equites non geſtant? Atqui notiſſima hiſtoria eſt de modiis anulorum à Magone in curiâ Carthaginiēſium excuſſis, quos niſi equiti etiam detraxerint, vnde ea copia? Imò verò illi geſtarunt: nec negat Appianus, cuius dictio non niſi ad pedites producenda. Equites autem pari pænè loco & dignitate cum Tribunis. Hoc diſcrimen tamen ſuſtulit diu pòſt Seuerus Imp qui inter alia militibus indulſit καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι, *etiam aureis anulis vti.* Herodianus in ipſo. Fortaſſe & inſigne alterum in veſte, quam ſplendidiorem paullo geſſiſſe vero aſſimile eſt. ſicut & Centuriones ipſos. Lib. vii. Liuius certè de Tribuno militum Decio: *Hæc omnia ſagulo gregali amictus, Centurionibus item manipularium militum*

tum habitu ductis, ne ducem circumire hostes notarent, perlustrauit. In Appiano est, Octauianum Cæsarem *vestes prætextas, & Senatoriam dignitatem obtulisse Tribunis & Centurionibus*, præmiorum loco. Τοῖς, inquit, λοχαγοῖς καὶ χιλιάρχοις περιπορφύρους ἐσθῆτας καὶ βουλευτικὴν ἐν ταῖς πατρίσιν ἀξίωσιν. Sed hoc per bella ciuilia, cum omnia immodica, & pleraque iniusta. De more, sub Augusto & deinceps, tunica laticlaui fuit Tribunis, iis qui Senatorij gradus aut stirpis essent. Nec aliud, nisi quod posteà *Apparitores* etiam reperio, sed ab Alexandro Principe sublatos. De quo Lampridius: *Apparitores nullos esse passus est. Tribunis aut Ducibus, nisi milites anteire noluit: iussitque vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Legatum decem.* Duces ibi Legati, quod ipse explicat: & ego iamnunc tangam. Ad hos enim eo. v. Ciuil.

DIALOG. X.

Sociorum Duces & Præfecti.

DEDI Proprios legioni duces, sed in Ciues, Peditesque tantùm: Equites & Socij supersunt, quos vnâ operâ nunc absoluam. Diuisi per se, fateor: sed quia pauca de vtrisque dicenda, tractatione coniungam. De Equitibus, tu istæc in Polybio lege:

Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. ἐξ ἑκάστης δὲ τρεῖς προκρίνουσιν ἰλάρχας. οὗτοι δ' αὐτοὶ τρεῖς προσέλαβον οὐραγούς. ὁ μὲν οὖν πρῶτος αἱρεθεὶς ἰλάρχης ἡγεῖται τῆς ἴλης. οἱ δὲ

Equites similiter in turmas diuiserunt decem. Ex vnaquâque tres sumunt futuros duces. Isti ipsi tres adsumunt Uragos, siue Tergiductores. Qui igitur primus electus est, imperat toti turmæ: reliqui POLYB.

δύο δεκαδάρχων ἔχουσι τάξιν. καλοῦνται δὲ πάντες δεκουρίωνες. μὴ παρόντος δὲ τοῦ πρώτου, πάλιν ὁ δεύτερος ἰλάρχου λαμβάνει τάξιν.

duo Decurionum locũ tenent, atque adeò omnes Decuriones appellantur. Cùm primus autem non adest, secundus Præfecti turmæ locũ adsumit.

Pauca omnino hîc dicenda, & tota res clara. Ait:

Tot Turmæ quot cohortes: Decuriæ quot Manipuli.

„ *Tres sumunt duces.*] Sunt igitur triginta in decem Turmis: & dignum obseruatu est, quòd Turmas cum Cohortibus componunt & numero æquant: Decurias cum Manipulis. Duces igitur etiam totidem: nisi hoc discrimine, quòd vna turma vnum, non geminos, vt Manipulus habet. Quid autem opus geminare inter tam paucos? præsertim, cùm, vt addit,

Optiones in equitibus.

„ *Isti ipsi tres adsumant Vragos.*] Vel hinc liquere potest, rectè nos de Optionibus suprà in Centurionibus affirmasse. Nam quos eâdem voce hîc vocat *Vragos*, non est

IIII. de L. L.

alios accipere quàm *Optiones*. Varro: *Primi singularum decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in singulis turmis sunt etiamnunc terni. Quos hi primò administros sibi adoptabant, Optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitionem Tribuni faciunt.* Attende & examina. *Terni*, inquit, *Decuriones in singulis Turmis*: idem hîc Polybius. Ij, addit, *primò administros sibi adoptabant, Optiones*: sunt palàm isti Vragi. Nam & Polybius ait, quod ipsi sibi eos legebant. Sed Varro hoc amplius notat, immutatum posteà esse, & Tribunos militum Optionatus iam istos dedisse. Idque *propter ambitionem*, inquit: quia honos scilicet in eo & præmium. quod *M. Cato in eâ quam*

Optionatus, ipsum munus.

habuit apud equites scripsit, apud Festum: *Maiores seorsum atque diuersum pretium parauere bonis atque strenuis,*

Decurio-

Decurionatus, Optionatus, Hastas donaticas, aliósque honores. Titulus ipse Orationis ad equites est, & res tota.

„ *Qui primus electus est, imperat toti turmæ.*] An igitur alio & Præfecti nomine dictus? negat statim Polybius, & omnes Decuriones ait appellatos. Etiam Vegetius: *Turmæ qui præest, Decurio nominatur. Vt enim centum pedites ab vno Centurione, sic triginta duo equites ab vno Decurione sub vno vexillo reguntur.* Vbi tamen notandum, mutatum iam in numero, nec tres sed vnum fuisse, nomine tamen prisco. Nam vt illa ætas Manipulos in pedite sustulit, sic etiam Decurias in equite neglexit. Amplius ait *sub vno vexillo.* Ergo quæque Turma vnum signum: non etiam quæque Decuria aut dux, vt in pedite factum. Nota, quia Polybius non dixit. *Decurio etiã Turmæ.* Lib. II. cap. XIIII.

„ *Cùm primus autem non adest, secundus.*] Idem est, quod in Centurionibus. Sed hoc quæro & velim scire, an in ipsis Turmis non etiam ordo? vt alia prima fuerit, alia secunda, sic deinceps? necessum hoc est. Et si fuit, an non inter Decuriones ipsos? vt dignissimus sit, qui primæ, & sic reliquis, vt in Centurionum serie? id quoque opinor: non dictum tamen, quia à se videbatur notum. *Ordo in Turmis. Et Decurionibus.*

„ *Præfecti turmæ.*] Ne te vox fallat, non existimo Latinis sic dictum. Reddidi quod in Græco est, ἰλάρχης: quâ voce aliquoties hîc vtitur, & reliquos etiam duos sic appellat. At Romani in suis Turmis non agnouerunt nisi Decuriones. Quid Socij? liquidò nescio: neque adfirmem an habuerint diuisiones istas tam varias in vnâ Turmâ, Præfectos habuisse, hoc nunc memini legere. vt in Floro: *Frentanæ Turmæ Præfectus Obsidius.* Si tamen *Præfecti Turmæ.* Lib. I. cap. XVIII.

& Decuriones suos; quia Turmæ maiores, plures scilicet in vnâ Decuriâ. Hæc de Ciuibus. in Sociis nihil inuenio distinctè, præter hoc in Polybio. Tu lege:

POLYB. Ἀθροισθέντων δὲ καὶ τῶν συμμάχων ὁμοῦ τοῖς ῥωμαίοις, τὴν μὲν οἰκονομίαν καὶ τὸν χειρισμὸν ποιοῦνται, τούτων αὐτῶν οἱ καθεσταμένοι μὲν ὑπὸ τῶν ὑπάτων ἄρχοντες, προσαγορευόμενοι δὲ πραιφέκτοι, δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ὄντες.

Iunctis congregatísque sociis vnà cum Romanis, horum quidem ordinationem & gubernationem habent à Consulibus constituti duces, qui Præfecti appellantur, duodecim numero.

,, *Iunctis congregatísque sociis vnà cum Romanis.*] Iis videlicet sociis, qui iungi duabus legionibus & vni Consuli debebant.

Præfecti ordinant socios. ,, *Horum quidem ordinationem*] Spectat eò, vt velit dispositos per cohortes, centurias, discretosque esse nutu Præfectorum, sicut ciues Tribunorum. Sed & iidem minores duces, id est Centuriones & Turmarum Præfectos videntur designasse.

A Consulibus Præfecti. ,, *A Consulibus constituti.*] Hoc valde ad rem Romanam & securitatem pertinet, vt arbitrio Consulum facti præcipui duces. Ideò non placet quod Lascaris vertit, *Constituti à sociis Principes*: inductus verbis, opinor, quæ* suprà aliter explicaui. Ego verò malo ipsos Consules, & mecum Polybius: ad Græca appello. Hoc, vt dixi, è re, contra omnem motum aut rebellionem; vt sociis duces Romani dederint, non altos scilicet aut animorum plenos, suspectos, aut parum fideliter Romanos.

* Lib. I. Dial. VII.

Varij Præfecti. ,, *Qui Præfecti appellantur.*] Passim leges, atque etiam Præfectos Alarum aut cohortium, sed qui diuersi ab

istis.

iſtis. Nam hi noſtri, vt numero, ſic iure & poteſtate Tribunis pares, & qui eadem omnia in Socios vſurpabant, quæ iſti in ciues. Ipſos Præfectos Cohortium puto inferioris æui eſſe, cùm ſociis in ciues receptis Auxilia inſtituta. De Alis ambigo, an olim habuerint: ſub Auguſto quidem. de quo Suetonius: *Militiam auſpicantibus non Tribunatum modò legionum, ſed & Præfecturas Alarum dedit, ac nequis expers caſtrorum eſſet, binos plerumque Laticlauios præpoſuit ſingulis Alis.* Cap. XXXVIII.

DIALOG. XI.

De Legatis, qui Imperatoribus attributi.

COMMVNES nunc duces profero, qui non huic aut illi parti, ſed omnibus copiis præfecti. Talium duo genera, Legati & Imperatores. De Legatis, vetus eſt: etſi non tam ad imperandum primò inſtituti aut miſſi, quàm ad conſulendum. *Legati vnde dicti.* Miſſi dico. quia hinc videtur ipſum nomẽ, quod Senatus quoſdã è primoribus in caſtra & ad Ducem legabat, militiæ gnaros, quorum operâ & conſilio vteretur. *Cauſſa & inſtitutio.* Dionyſius largiter explicat de L. Siccio, quem Decemuiri ex vrbe hoc prætextu & titulo miſerunt in caſtra, fraude illîc, vt putabant, tollendum. Dederunt autem ei, vt inquit, ἐξουσίαν πρεσβευτικὴν, *poteſtatem Legati.* tum ſubiungit: Ἔστι δὲ πάντων τιμιώτατόν τε καὶ ἱερώτατον ὁ πρεσβευτὴς παρὰ ῥωμαίοις, ἐξουσίαν μὲν ἄρχοντος ἔχων καὶ δύναμιν, ἀσυλίαν δὲ καὶ σεβασμὸν ἱερέως: Lib. XI. *Eſt autem omnium res honoratiſſima & ſacerrima apud Romanos, Legatus. vim quidem ac poteſtatem Imperatoris habens, ſanctitudinem verò & venerationem ſacerdotis.* Vides nomen explicari: quod etiam Græci veteres ita

ſeruant.

ſeruant. Dionyſius hîc πρεσβευτάς: Polybius ante eum ſemper, & cum additione interdum πρεσβευτὰς καὶ συμβούλους, *Legatos & Conſiliarios*, muneri ſcilicet eorum explicando. Iam olim in re Romanâ fuerunt, & quidem ſupra Tribunos. Liuius: *Concurrunt ad eum* (Appium Conſulem) *Legati Tribuníque monentes*. Idem: *Dictator Mamercus Æmilius Legatos ſe ſequi iuſsit Quinctium Capitolinum & Fabium Vibulanum*. Vbi de ratione conſtituendi etiam notes, & videntur ipſi Duces elegiſſe. Hîc de Dictatore, de Conſulibus Salluſtius: *Calpurnius Conſul, parato exercitu, legat ſibi homines nobiles*. Cicero ad Atticum: *Dolabella me ſibi legauit*. & alibi exempla. Imò verò proprium hoc Conſulum fuiſſe dixeris, & eos Prætoribus quoque Legatos nominaſſe. Polybij verba eò ducunt, in Fragmento belli Hiſpanienſis. vbi narrat *tantum fuiſſe eius terrorem, ob ferociam gentis & diſcrimina*, ὥστε μήτε χιλιάρχους προπορεύεσθαι πρὸς τὴν ἀρχὴν τοὺς ἱκανούς, μήτε τοὺς εἰσφερομένους ὑπὸ τῶν ὑπάτων πρεσβευτὰς ὑπακούειν, οὓς ἔδει πορεύεσθαι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ: *Ut nec Tribuni ſatis multi prodirent ad magiſtratum capiendum, neque nominati à Conſulibus Legati obedirent, quos oportebat cum Prætore ire*. Quod tamen ita verum cenſeo, vt conſilium conſenſuſque interuenerit Patrum. Liuius: *Senatus Cn. Seruilio Conſuli negotium dedit, vt is in Macedoniam quos L. Æmilio videretur, legaret*. Et Cicero in Vatinium, hoc maximè ei obiicit, quod morem hunc violarit. *Audire de te cupio, quo tandem S. C. legatus ſis. Ne hoc quidem Senatui relinquebas, quod nemo vnquam ademit, vt Legati ex eius ordinis auctoritate legarentur?* Etſi reuera alij quoque neglexerunt, & idem Cicero in Sextianâ: *Quos Legatos non modò nullo S. C. ſed etiam* repugnante

[Margin notes: *Vetus ea res.* — Lib. II. — Lib. IIII. — *Quis eligerit? Conſules ipſi.* — In Iug. — Περὶ πρεσβ. CXLI. — *Sed ſcito aut cōſenſu Patrum* — Lib. XLIIII]

repugnante Senatu, tute tibi legasti. Magna autem hæc dignitas, vt Dionysius exposuit: & munus eorum consulere, administrare, præesse, & vno verbo, vicariam operam Imperatori dare. Varro: *Legati qui publicè lecti* (nota *publicè:* ergo à Patribus.) *quorum operâ consilióque vterentur peregrè magistratus, quíue nuncij Senatus ac populi essent.* Eosdem Cicero appellauit, *nuncios pacis ac belli, curatores, interpretes, bellici consilij auctores, ministros muneris prouincialis.* Larga ergo potestas, sed tamen Imperatori deuincta, eique obnoxia. Cæsar: *Aliæ sunt Legati partes atque Imperatoris. alter omnia agere ad præscriptum; alter liberè ad summam rerum consulere debet.* Atque eâ re idem alibi scripsit, *Fiduciariam operam obtinere Legatum:* scilicet quòd reuocetur, cùm vult is qui dedit; propriam, & à se non habet. Cùm tamen habet, imperat, & imperij insignia etiam sumit. Liuius de Pleminio Scipionis Legato: *Sine respectu non maiestatis modò, sed etiam humanitatis, in Legatum impetum, lictoribus priùs indignum in modum mulctatis, faciunt.* Vides lictores habuisse. Et Cicero de Verre Legato Dolabellæ Proconsulis: *In Achaiam sumptu publico & legationis nomine, cum imperio & securibus missus est.* Quod tamen obtinuisse modò censeo, cùm absens Consul aut Proconsul, atque ipse sustineret eius vicem. De Numero eorum, parùm certum est. plures paucioresque fuerunt. vt Senatui visum, & vt bellum aut res poscebat. Plerumque tamen pro numero legionum adtributi. atque ita Polybius mox in re castrensi, *duos* eos agnoscit in legionibus binis; & ferè sic obseruabis. Sub Principibus quidem duo genera Legatorum facta: *Consulares*, & *Prætorij*. Quorum

Eorum munia.

In Vatin.

Potestas restricta.

III. Ciuil.

II. Ciuil.

Interdum imperant. Cum insignibus.

Lib. XXIX.

Quot Legati.

Singuli ferè singulis legionibus.

Duplices, sub Imperatoribus.

ille toti exercitui præesset; isti legionibus singulis: idque Augusti inuento. Quasi enim vnus ille iam Imperator esset, rem administrabat per Legatos: nec aliter dicebantur: eoque nec triumphi ius habebant, cùm omnia gererent auspiciis alienis. In Tacito atque illis scriptoribus hoc perpetuum: in quibus crebrò legas *Legatos consulares*, aut compendio *Consulares*: itemque *Legatos prætorios*, siue *Legionum*. A Dione tota res explicata oratione Mæcenatis, & alibi. vocatque hos posteriores ὑποστρατήγους καὶ ὑπάρχους, *Sub-prætores aut Sub-præfectos*: qui ipsi posteà *Duces* Latinis dicti. Apud Suidam aliquis scriptor: Ἐρρύετο τὴν πόλιν ἔνδον ἐξεταζόμενος Φορτωνίων ὑποστράτηγος τῶν ἐπὶ τῆς μυσίας, οὓς δοῦκας καλοῦσι: *Liberauit vrbem intus quæsitus Fortunio, Legatus copiarum Mysiæ, quos Duces appellant.*

Lib. LII. & LIII.

Duces pro Legatis.

DIALOG. XII.

De Imperatore ipso: Ductu & Auspiciis. Lictores, Paludamenta, Equi eius.

Imperator. AT supremus & communissimus, vt sic dicam, ducum, ipse Imperator, à quo ciues, socij, equites, pedites; denique omnes & omnia pendent. Ille est qui non ductum solùm, sed auspicia etiam habet. Distincta enim ista, & Suetonius benè de Augusto: *Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis.* Ductu, cùm ipse interfuit: auspiciis, cùm illo mandante alius, & fortunam ac deos suos (loquamur cum priscis) commodante. Horatius pulchrè ad Augustum, de priuignis:

Ductus & auspicia. *cap. XXI.* *Auspicia.*

Te

Te copias, te consilium, & tuos Lib. IIII. od. XIIII.
Prӕbente diuos.

Significat ipsos duxisse, hunc direxisse & iussisse. Idem Ouidius clarè de Tiberio, ad eundem:

Per quem bella geris, cuius nunc corpore pugnas, Lib. II. Trist.
Auspicium cui das grande deósque tuos.

Sed & Curtius hoc loquendi genus ad res Græcanicas transtulit, & sic apud eum Alexander: *Quorum alia ductu meo, alia imperio auspicióque perdomui.* Sumptum autem à more veteri, quo omnia gesta auspicatò, & præsertim in bellis. Cicero: *Rem bellicam maiores nostri administrari, nisi auspicatò, noluerunt.* Et Liuius prælio Alliensi, vt nouum, & triste prodigium habet: quod *nec auspicatò, nec litatò instruunt aciem.* Denique sæpe apud eum, aliosque mentio, *Consules auspicio operam dedisse.* Nec aliâ fini in castris ipsum *Augurale*, & iuxta Prætorium situm. Hæc olim ita, & seriò seruata, posteà non nisi imago & nomen mansit. Cicero: *Veritas auspiciorum spreta est, species tantùm retenta. itaque maximæ reip. partes, in his bella, quibus reip. salus continetur, nullis auspiciis administrantur.* Quid verò mirum, cùm pleraque iam à Proconsulibus aut Proprætoribus administrarētur, quibus ea nulla? Idem Orator: *Quàm multi anni sunt, cùm bella à Proprætoribus & Proconsulibus administrantur, qui auspicia non habent?* Caussa, quia soli magistratus auspicia habebant, atque ea *domo, Latinis feriis actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè nuncupatis, secum ferebant, nec priuatum auspicia sequebantur.* Hoc ita Liuius de Flaminio, qui ante initum Consulatum, malo nouoque exemplo, vrbe abierat. Etsi tamen res neglecta,

Lib. VI. | *Veterum hic religio.* | II. De diuinat. | *Augurale.* | II. De Nat. deor. | *Posteà hæc imaginaria.* | II. De diuinat. | *Soli magistratus auspicia habent.* | Lib. XXII.

nomen mansit: & P. Scipio quoque ea sibi vindicat, qui sine vllo magistratu, Proconsule in Hispaniam missus. Lib. xxviii Ita enim ad seditiosos milites: *Qui mihi nec hodie quidem scire videmini quò amentiæ progreßi sitis: quid facinoris in me, quid in deos sacraměti testes, quid aduersus auspicia sub quibus militatis, ausi sitis.* Dilatatio vocis. Atque adeò *auspicium* simpliciter pro *imperio*. vt apud Tacitum: iii. Ann. *Drusus vrbe egressus, repetendis auspiciis, mox ouans introiit.* Resumpsisse imperium Proconsulare significat, quod ingressu amiserat: nec ipsa auspicia fas capere extra vrbem. Summus igitur Dux, cui auspicium siue imperium: ei usque Insignia Imperatoris. insignia lictores cum fascibus, atq; ij paludati. Lictores paludati. Ita enim ad bellum egredi solent. Silius de Varrone Consule:

Lib. ix. *Jsque vt Varronem procul inter prœlia vidit,*
Et iuxta sagulo circumuolitare rubenti
Lictorem, Nosco pompam atque insignia, nosco:
Flaminius modò talis, ait.

Paludamentum ducis. Lictorem facit in rubenti sagulo ire, id est paludamento. Quin ipse Dux talis. Liuius iam olim de Fabio ad Lib. iii. Cremeram ituro: *Consul paludatus egrediens, in vestibulo omnem gentem suam videt.* Varro: *Paludamenta sunt or-* Lib. vi. de L.L. *namenta & insignia militaria. Jdeò ad bellum cùm exit Jmperator, & lictores mutant vestem, & signa incinuerunt, paludatus dicitur proficisci: quæ propterea quòd conspiciuntur qui ea habent, ac fiunt palàm, paludamenta dicta.* Ad tubam exibat. Obserua inibi ritum (nescio an alibi lectum) quòd etiam tubæ tunc incinuerunt, & ad eas facta profectio. Nisi fortassis huc referendum eiusdem Varronis fragmentum in Nonio: In Abolla. *Toga tracta est, & abolla data est ad turbam, vbi serâ militiâ in munera belli vt præstarem.* Legerem,

gerem, *ad tubam*, pro hoc ritu; & mox *vrbi serâ*: eò pronior, quòd Nonius inibi explicat *Abollam, vestem militarem*. Diceret igitur Varro, aut quicumque ille apud Varronem, togam sibi extractam, & paludamentum datum, incinente tuba. Tale in Sallustio: *Togam paludamento mutauit*. Et exempla plurima de hisce paludatis: cur obuia ingeram? nec temporis huius est, nec mei moris. Vnum Senecæ non transeo, quem & viri docti ereptum nobis iuêre aut inuersum. Scripserat ille, in detestationem publicarum cædium: *Ex Senatusconsultis plebisque scitis scelera exercentur, & publicè iubentur vetita priuatim. Quæ commissa capite luerent, eadem quia paludati fecêre laudamus*. Nihil clarius ad hunc ritum. At quidam immutarant, *palàm fecere*. quos secutum te M. Antoni nollem, qui Senecam iudicio tuo reformasti nuper: & (liberè dicam) sæpe tuo. Libris & membranarum fidei plus aliquid datum oportuit. Quid autem propriè *Paludamentum*? Varro dixit, *insignia & ornamenta militaria*. Militaria inquam, ne solorum Imperatorum censeas. Itaque & in Lucillij versu legas:

Ponè paludatus stabat rorarius velox.

Nempe sagulo militari amictus. & *Saliæ paludatæ* in Festo, sic ornatæ. Liuius de Curiatio è trigeminis cæso: *Cognito super humero fratris paludamento sponsi, quod ipsa confecerat*. Sagum est: & suprà Silius *Sagula* lictoribus dat, *paludatis*. Item Cicero: *Togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt, quibus illi acceptis sagula reiecerunt*. In ipso Imperatore *Sagum* aut *chlamydem* scriptores vtriusque linguæ passim appellant. Scholiastes Iuuenalis, in illud: *Cúmque paludatis ducibus*:] *Euntibus ad militiam*, inquit,

Seneca sua lectio asserta.

Epist. XCVI

Paludamentũ, sagum est.

Vulgariũ etiam militum.

In Saliæ.

Lib. I.

In Pison.

Chlamys dicitur.

Sat. VI.

chlamydatis ſcilicet. Plinius Agrippinam Claudij, in emiſſione lacus Fucini præſidentem, *paludamento auro*
Lib. XII. *textili* induit: Tacitus in eapſe re, *chlamyde auratâ*. Plutarchus & Dio χλαμύδα στρατηγικὴν vel στρατιωτικὴν non ſemel vertunt: id eſt, *chlamydem Imperatoriam*, vel *mili-*
Forma paludamẽti. *tarem*. Quæ eius forma? lapides dant, & mox effigiabo:
Lib. I. ſed & Strabo indicat, cùm ſcribit χλαμυδοειδὲς εἶναι σχῆμα τῆς γῆς τῆς οἰκουμένης: *Chlamydis figurâ terram habitatam eſſe*, id eſt, vt addit, extremis longitudinis vtrimque anguſtis, latioribus imis. Talis facies: at color in Impera-
Coccum ei proprium. torio eximius, & quidem è cocco. Plinius: *Coccum imperatoriis dicatum paludamentis*. Et Silius:

At contrà ardenti radiabat Scipio cocco.

Iſidorus: *Paludamentum pallium fuit Imperatorium, cocco, purpurâ, & auro diſtinctum*. Non credimus illi de auro, pro veteri quidem more: atque hoc reſeruatum triumphis. Ab hoc colore *Puniceum* dixerunt, ſiue *Puni-*
In Epod. *cum*, vt Horatius:

Horatius explicatus.

Terrâ maríque victus hoſtis Punico
Lugubre mutauit ſagum.

De M. Antonio Imp. qui victus ab Auguſto ad priuatum & triſtem ſe habitum dedit. Græci φοινικίδα crebrò. Plutarchus de Craſſo pugnaturo in Parthos: Λέγεται δὲ ἡμέρας ἐκείνης οὐκ ὥσπερ ἔθος ἐστὶ ρωμαίων στρατηγοῖς, ἐν φοινικίδι ἐλθεῖν, ἀλλ' ἐν ἱματίῳ μέλανι: *Dicitur autem eo die, non vt mos eſt Romanorum Imperatoribus, in puniceâ ve-*
Lib. I. cap. VI. *ſte progreſſus, ſed atrâ*. Idem de eodem Valerius: *Ducturus erat à Carris aduerſus Parthos. ei pullum traditum eſt paludamentum, cùm in prœlium exeuntibus album aut pur-*

pureum

pureum dari soleat. Atque habent hoc vterque inter tristia omina. Sed quod de *albo* etiam est in Valerio, nouum est: sed verum. Nam etsi puniceo creberrimè, tamen & illo interdum. Hirtius de Scipione Imp. in Africâ: *Cùm sagulo purpureo ante aduentum regis vti solitus esset, dicitur Juba cum eo egisse, non oportere illum eodem vestitu vti atque ipse vteretur. Jtaque factum est illicò, vti Scipio sese ad album vestitum transferret.* At de altero colore testimonia magis firmant. In Silio:

Album etiam paludamẽtum.

Bello Afric.

—— humeróque refulget
Sanguinei patrium saguli decus.

Lib. III.

De Sempronio Consule. Dio Cassius alibi de Cæsare, quem Alexandrini natantem ex paludamento nouerant, ἁλουργὰ ἱμάτια, *purpureas vestes* dixit. & alibi de Vibio Pansâ exituro in Antonium, *hominem qui puniceam ei vestem adferebat, prolapsum in effuso sanguine cecidisse, & vestem maculasse.* Id quoque inter tristia omina. & quod de sanguine ait, scito sacrificiorum fuisse, quia inter vota & immolationes exibant, & tunc vestem hanc capiebant. Cicero in Verrem: *Cùm paludatus exisset, votáque pro imperio suo, communique populi Romani nuncupasset.* Liuius: *P. Sulpicius secundùm vota in Capitolio nuncupata, paludatus, cum lictoribus ab vrbe profectus.* Quæ profectio etiam celebris esse solet frequentiâ deducentium prosequentiumque. Idem Liuius: *P. Licinius Consul, votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe est profectus. Semper quidem ea res cum magnâ dignitate ac maiestate geritur, præcipuè tamen conuertit oculos animósque, cùm ad magnum nobilémque aut virtute aut fortunâ hostem euntem Consulem prosequuntur. Contrahit*

Lib. XLIII.

Lib. XLVI.

Vota & sacra Imp. exeunte.

Lib. XXXI.

Deductio eorum.

Lib. XLII.

enim non officij modò cura, sed etiam studium spectaculi, vt videant ducem suum, cuius imperio consilióque summam remp. tuendam permiserunt. Tangit hunc morem Cicero in Gabinium & Pisonem: *An cùm proficiscebamini in* Orat. in Pison. *prouincias paludati, Consules vos quisquam putauit? Itaque, credo; si minus frequentiâ suâ vestrum egressum ornando atque celebrando, at ominibus saltem bonis, vt Consules, non tristißimis, vt hostes aut proditores, prosequebantur.* Atque hæc paludamenta siue insignia lictorum & ipsius Imperatoris fuerunt: addo & in equis eius tale aliquid vsurpatum. *Equi Imperatorij.* Tacitus: *Turbatus equus, qui consularia insignia gestabat, retrò euasit.* Lib. xv. Quod ille inter omnia aduersa refert Cæsennio Pæto facta expedienti in Parthos. Nec alium sanè equum intellegit, quàm Imperatorium, quem vnum pluresue insignibus istis ornabant. Plutarchus de Crasso, item in Parthos: ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη: *Equus vnus ex Imperatoriis, splendidè ornatus, per vim abstracto rectore in ipsum flumen, statim demersus disparuit.* Nec scio an ad hunc ipsum hoc Cæsaris non referam: III. Ciuil. *Pompeius iam cùm intrà vallum nostri versarentur, equum nactus, detractis insignibus Imperatoriis, decumanâ portâ se ex castris eiecit.* Ambiguum enim est, vtrum sibi detraxerit insignia, an equo, an potius vtrique. Et quæ hæc insignia? phaleræ & aurum, fortasse & coccineum stratum. *Phaleræ in eis: Et coccum* Priora de eodem Pompeio lego, bello in Sertorium, cùm in manus pænè hostium venisse Plutarchus narrat: nisi quod equum eius diripuerunt, χρυσῷ κεκοσμημένον καὶ φαλάρων ἀνάπλεων: *auro ornatum & faleris plenum.* Sed & Iulius

Iulius Obſequens prodigium triſte Vibio Panſę factum ſcribit, quod *equus faleratus in ipſius conſpectu feſtinans concidit*. Denique hunc talem inter imperij inſignia Dionyſius ponit, de L. Quinctio Dictatore ad aratrum capto: Ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἁλουργὰς, καὶ τὰ ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς: *Equos ipſi phaleris decoris ornatos admouerunt, & ſecures cum faſcibus, veſtéſque purpuratas; & alia imperij inſignia.* Ac vidi in columnâ illâ Traiani, cùm in Italiâ eſſem, hos tales exſtare ſculptos, & haud longè Principem à Stratoribus duci. An non apud Græcos ſimile? De Alexandro quidem Curtius ſcripſit, Taxili inter alia dona miſiſſe *triginta equos ex ſuis, cum iiſdem inſignibus, quis aſſueuerant cùm ipſum veherent.*

Lib. x.

In regibus tale aliquid,

Lib. VIII.

Sequitur Figura.

T

IMP. PALVDATVS
EQVI IMPERATORII.

Etiam decurri ſecundum hoc velut ſpatium *Ordinis* in meo miſſu: feſſus ſum, & interiungam. AVD. Non licebit etiam de *Armis*? LIPS. Non nunc, fruſtrà reuocas. Sol tua vota non audiit, inclinauit. & is cum Homero nos monet,

> Ὥρη μὲν πολέων μύθων, ὥρη δὲ καὶ ὕπνου:
> *Tempus ſermonis varij, tempus quoque ſomni.*

Abi, cras redi. Quid etiam hæres? AVD. Saltem, quod in primo ſermone, da ſummulam. LIPS. Benè mones, cape.

TABVLA ORDINIS
IN MILITIBVS.

- **MILITES DVPLICES** sunt:
  - **CIVES**, *quæ Legio dicitur: & habet*
    - **EQVITES** *trecentos, vnius omnes generis: diuisos in turmas decem: & has hominum triginta.*
    - **PEDITES** *quater mille ducentos. Atque hi sunt quatuor generum,*
      - **VELITES**, *mille ducenti: diuisi æqualiter per reliqua genera & manipulos, in quoque horum quadraginta.*
      - **HASTATI**, *totidem. diuisi in decem manipulos, singulos hominum* CXX. *Manipulus Ordines siue Centurias duas habet, hominum* LX.
      - **PRINCIPES**, *numero & diuisione pari.*
      - **TRIARII**, *numero dimidiato, id est sexcenti. Diuisio eadem, Manipuli & Ordines dimidiati.*
      - *Isti omnes rursus, iuncti diuiduntur in Cohortes decem, quæque habet tres manipulos: Hastatorum, Principum, Triariorum singulos: & Velites Manipulis suis adiunctos. Ergo sunt hominum quadringentorum viginti.*
  - **SOCII**, *quæ Ala dicitur, aut Cornu: & habet*
    - **EQVITES** *numero duplo, id est sexcentos. Diuiduntur in*
      - **EXTRAORDINARIOS.** *qui sunt ducenti: ex his vna Turma, id est quadraginta* ABLECTI.
      - **ALARES** *qui sunt quadringenti. Diuiduntur in decem Turmas, singulas hominum* XL. Nota, *Sociales Turmas decuriâ excedere Ciuiles.*
    - **PEDITES**, *quater mille ducentos, vt plurimùm.* Sunt duo genera
      - **EXTRAORDINARII**, *numero octingenti & quadraginta. Sunt Cohortes duæ hominum trecentorum trigintasex: & vna dimidiata, hominum centum sexagintaocto in* ABLECTOS.
      - **ALARES**, *numero ter mille trecenti sexaginta. Diuiduntur vel in Manipulos fortasse & Genera, ritu Ciuium; vel dumtaxat in Centurias & Cohortes.*
        Cohortes singulæ erunt, *trecentorum trigintasex; minores quàm Ciuiles.*

TABVLA ORDINIS IN DVCIBVS.

- DVCES sunt duplices:
  - PROPRII, vt sunt
    - CENTVRIONES, in Manipulis. Ordo & diuisio eorum per Genera, Velitibus exceptis. Sunt
      - HASTATORVM, decem paria. duo primi, duo secundi, vsque ad Decimum: & pro numero, ordo est dignitatum. Honestior in eodem pari, ille qui priori Centuriæ præest, siue Dextra.
      - PRINCIPVM, numero & ordine iisdem.
      - TRIARIORVM, numero & ordine iisdem, nisi quòd hîc Primopilus, caput & dux Legionis. is Primus Centurio dicitur, & Aquilæ præest. Sunt ergo in vniuersum Centuriones sexaginta, & totidem Succenturiones siue Optiones.
    - Quod ad EQVITES ciuium aut sociorum, per Turmas singulas habent tres Decuriones: quorum primus, Præfectus etiam dicitur. Sunt ergo Decuriones in Alâ triginta, & totidem Optiones.
    - TRIBVNI, in vnâquâque Legione, sunt numero seni, & totidem Præfecti in quâque Alâ sociali siue Cornu.
  - COMMVNES, vt sunt
    - LEGATI, consilij caussâ adiuncti, & auxilij ad imperandum. Sunt ferè bini apud Polybium, aliàs plures, & mox pro numero legionum.
    - IMPERATOR summus, cui ius in omnes.

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER III.

DIALOGISMVS I.

Ad Arma ventum. De Velitibus prædictum, eorúmque origine. tum Hastis eorum, Parmâ, Galeâ.

DIE tertio conuenimus, & statim à cibo. Ego orsus sum, Benè maturè te sistis, nec es è fœmineâ stirpe. AVD. Quid iam? LIPS. Nam eas è morâ natas, dixit Plautus: at tu vidêris potiùs è Metellis. AVD. Iterùm hæreo. LIPS. Quia enim *Celeris* cognomentum scis adhæsisse istis. AVD. Velim tibi, & statim venias quò te voco! LIPS. Quò istuc? AVD. Rogas? ad Circum nostrum, ad peragendos Martiales illos ludos. LIPS. Hodie adfatim talium, nec aliud in hoc mundi theatro. Galliam triplicem vide. ardet, imò exstinguitur, & vetus illa gloria abit in fauillas. Europam totam. hostis barbarus imminet, & ille ab Asiâ tyrannus cathenas minatur perpetuæ seruitutis. Itaque bella si vis, habes. AVD. Apage talia. nec vera & acria illa volo; sed hæc imaginaria, & quæ sensum ab iis abducant. LIPS. Non nego hunc quoque fructum esse in hisce studiis. & vt grauiora illa firmant in malis animum, sic hæc auocant & in se figunt. Ergo ad *Arma* imus? AVD. Imus. *Arma, arma.* LIPS. Tu quoque canis bellicum? Multæ hodie eiusmodi faces, vtinam vel

vel aquis Stygiis restinguendæ! Sed ARMA tertia pars facta nostri sermonis, & incluseram definitionis apertis verbis: MVLTITVDO IN ARMIS. Frustrà enim Dilectus & Ordo, nisi & hæc adsint, ac prompto iam pugnare militi dent quo pugnet. Arma igitur duplicia: *ad petendum, ad tegendum.* Illa *Tela* propriè, & hæc *Arma.* Sed Polybius in exsequendo discrimen hoc non seruat: seiungit ipse & describit secundùm Genera militum, quæ dixi. Dat primò Velitibus arma sua, tum reliquis: & vtraque illa mixtim pandit. Videamus, lege.

Καὶ τοῖς μὲν νεωτάτοις παρήγγειλαν μάχαιραν φορεῖν, καὶ γρόσφους καὶ πάρμην. ἡ δὲ πάρμη καὶ δύναμιν ἔχει τῇ κατασκευῇ, καὶ μέγεθος ἀρκοῦν καὶ πρὸς ἀσφάλειαν. περιφερὴς γὰρ οὖσα τῷ σχήματι, τρίπεδον ἔχει τὴν διάμετρον. προσεπικοσμεῖται δὲ καὶ λιτῷ περικεφαλαίῳ, ποτὲ λυκείαν, ἤ τι τῶν τοιούτων ἐπιτίθεται, σκέπης ἅμα καὶ σημείου χάριν, ἵνα τοῖς κατὰ μέρος ἡγεμόσι προκινδυνεύοντες ἐρρωμένως καὶ μὴ διάδηλοι γίνωνται. τὸ δὲ τῶν γρόσφων βέλος ἔχει τῷ μὲν μήκει τὸ ξύλον, ὡς ἐπίπαν δίπηχυ, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαῖον· τὸ δὲ κέντρον, σπιθαμιαῖον,

Et iunioribus quidem mandabant gladium ferre, & hastas, & parmam. Parma autem & firmitatē habet à structurâ, & magnitudinem quæ sit tegendo. Cùm enim formâ rotundâ sit, tripedalem habet dimensionem. Adornatur præterea & simplici tegmine capitis. atque est cùm lupinā aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi caussâ, vt ductoribus ordinum cùm strenuè aut aliter pugnauerint possint innotescere. Telum verò quod Grosphos vocamus habet in longitudine quidem plerumque duorū cubitorum, in crassitie verò vnius digiti. Ferrum est vnius spithamæ, POLYB.

atque

κατὰ τοῦτον ἐπιλεπτὸν ἐξεληλασμένον καὶ συνωξυσμένον, ὥστε κατ' ἀνάγκην εὐθέως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμβολῆς κάμπτεσθαι, καὶ μὴ δύνασθαι τοὺς πολεμίους ἀντιβάλλειν. εἰ δὲ μή, κοινὸν γίνεται τὸ βέλος.

atque adeò extenuatum & in aciem productum, vt necessariò statim à primo ictu inflectatur, nec poßint hostes retorquere. Nisi id sit, commune fiat hoc telum.

Ad verba ipsa priusquam venio, est quod prædicam. Velitibus arma hîc assignantur, sed quibus? propriè di-
Leuium militum plura genera. ctis. Nam ecce commune nomen est *Leuis armatura*: sed eius plura genera siue partes, vt *Rorarij*, *Accensi*, &
Veteres, quos *Velites* nunc dico. Illi priores duo, in *Veteri* leui
Et Noui. armaturâ fuerunt; isti postremi, in *Nouâ*. Hoc attende, & scito, nouum totum istud de Velitibus fuisse, & anteà *Funditores*, *Iaculatores*, *Sagittarios* & id genus in vsu habuisse, quos duobus illis nominibus dicebant. Credo me alibi explicaturum: nunc hoc imbibe, mansisse illos
Velites quando primùm. ad bellum Punicum secundum, quo Velites instituti. Anteà nego id nomen in Romanâ re aut historiâ esse.
** Anno Vrbis DXLII.* Sed tunc, inquam, instituti* obsidione Capuæ, & rem notabilem Liuius alijque notant. Cùm Romani, inquit ille, ab equitatu Campano (cui hodie quoque meritissima gloria) plerumque vincerentur, ægrè generosis animis fuit, & *quod viribus deerat, arte æquauerunt. Ex om-*
Lib. XXVI. *nibus legionibus iuuenes electi sunt, maximè vigore & leuitate corporum veloces. Eis parmæ breuiores quàm equestres, & septena iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro quale hastis velitaribus inest. Eos singulos in equos suos accipientes equites assuefecerunt & vehi post sese, & desilire perniciter, vbi signum datum esset. Inde equitatu*

quoque

quoque ſuperior Romana acies fuit. Inſtitutum vt Velites in legionibus eſſent. Habes inſtitutionem, cauſſam, & armaturam. Nec ſcio an exemplum non ſit à Germanis noſtris aut Gallis, quibus iam olim & diu antè id factitatum. Ipſe Liuius: *Galli inter equites raros ſagittarios expeditóſque leuis armaturæ interiecerant.* Idem poſteà: *Veniebant decem millia Gallorum equitum, par numerus peditum, & ipſorum iungentium curſum equis, & in vicem prolapſorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos.* Cæſar quoque de Germanis, qui cum Ariouiſto: *Erant equitum millia ſex, totidem numero pedites velociſſimi ac fortiſſimi; quos ex omni copiâ ſinguli ſingulos ſalutis ſuæ cauſſâ dilegerant. Cum his in prœliis verſabantur, ad eos ſe equites recipiebant. hi, ſiquid erat durius, concurrebant: ſi qui grauiore vulnere equo deciderant, circumſiſtebant: ſiquò erat longiùs prodeundum aut celeriùs recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, vt iubis equorum ſubleuati curſum adæquarent.* Denique ſuo etiam æuo in eâ gente Tacitus hoc obſeruat: *Miſti prœliantur, aptâ & congruente ad equeſtrem pugnam velocitate peditum.* Et quanquam iſtos equo vectos non legamus, quod de ſuis Velitibus Liuius: tamen certum eſt nec Velites poſteà vſurpaſſe, & tunc quoque cùm fecerunt, celeriter ex equis delapſos. Valerius de hac ipsâ inſtitutione primâ: *Q. Næuius Centurio è peditibus lectos expediti corporis, breuibus & incuruis ſeptenis armatos haſtis, paruo tegmine munitos, veloci ſaltu iungere ſe equitibus, & rurſus celeri motu delabi inſtituit. quo faciliùs equeſtri prœlio ſubiecti pedites, viros pariter atque equos hoſtium telis inceſſerent.* Hæc origo. & manſit res diu poſteà, & Iugurthæ bello Salluſtius: *Auxiliarios equites Tribunis legionum & Præfectis*

Etiam alij populi sic vsi. Galli: Lib. VII. Lib. XLII.

Et Germani. I. Gallic.

De mor. Germ.

Lib. II. cap. III.

Quamdiu Velites.

fectis cohortium dispertiuerat, vt cum his permisti Velites, quacumque inuaderent, equitatus hostium propulsarent. An & Cæsaris atque illo æuo, nescio. certè in scriptis eius non est mentio: imò si fuissent, quid opus ex antesignanis legionum eligere quosdam in hunc vsum?

III. Ciuil. Nam ita ipse bello in Pompeium: *Adolescentes atque expeditos ex antesignanis electos milites ad pernicitatem, armis inter equites prœliari iussit.* Atqui Ammianus etiam *Velites*, & *Velitare auxilium* nominat. scio: sed non hos veteres, dumtaxat eorum exemplo, auxiliares & leuiùs armatos. Ac mihi suspicio est (suspicio tantùm) post Socios receptos in ciues mixtosque legionibus, Velites desiisse, & eorum loco fuisse iuniores quosdam Antesignanos, atque ita reliquas classes auctas. Liuius tale indicare videtur, cùm scribit, pugnâ Africanâ Scipionis in Annibalem: *Velitibus (ea tunc leuis armatura erat) vias compleuit.* Vt quid enim sollicitè monet, *tunc eam fuisse leuem armaturam*, si etiamnunc erat? Sed non opinor. & profectò in Cæsare *Sagittarios* & *Funditores* leges inter leues, qui longè à nostris. AVD. Ego verò iamdiu post Cæsarem *Velitares*, & *Velitare auxilium* reperio in Ammiano Marcellino. Ergo iterùm rediuiui? LIPS. Non ipsi, sed vox in quorumdam vsu, qui tamen eo verbo non nisi leuem militem signant. Nec absurdè. Nam primos ipsos Velites Liuius indicat à *velocitate* dictos. & Festus asserit: *Velites dicuntur expediti milites, quasi volites, id est volantes.* Isidorus aliter, & *vel à velitatione vel à ciuitate Etruriæ quæ Velites vocabatur,* deriuat. Quæ ista ciuitas, nescio: *Veliates* quidem in Italiâ, sed alibi lego. Heus tu, fugerat me pænè dicere, hos esse quos Γροσφομάχους Polybius toto isto libro & alibi appellat:

Videri desiisse cum Sociis.

Lib. XXX.

Vnde dicti Velites.

appellat: nec Laſcarim tibi audiendum, qui *Pilanos* constanter vertit. Quàm ille errat? quàm ij (nec è grege homines) qui ſecuti? Quibus iiſdem *Haſta velitaris* eſt *Pilum*, eodem illo Laſcari præeunte. Quis autem neſcit, rei Romanæ non planè expers, *Pilanos* ipſos Triarios eſſe? & *Pilum* commune legionariis telum? Statim docebimus, nunc ad prima Polybij dicentis: *Laſcaris hic error.*

„ *Denunciant ferre gladium, & haſtas, & parmam.*] Vniuerſè primùm arma eorum nominat, mox partitè deſcribit. Sunt hæc quæ Salluſtius intellegit: *Ferè ſagittarij, & cohors Peligna cum velitaribus armis, itineris properandi cauſſâ.* *Velitaria arma.* *In Iug.*

„ *Gladium*] Non aliter deſcribit, nec opus erat, quia fuit Hiſpanienſis. Idem inquam ille, qui aliis quoque militibus, & poſteà ab eo exponendus. Liuius hoc mihi dicit, *Velitem* noſtrum nominans: *Hic miles parmam tripedalem habet, & in dextrâ haſtas quibus eminus vtitur, gladio Hiſpanienſi eſt cinctus. Quòd ſi pede collato pugnandum eſt, tranſlatis in læuam haſtis, ſtringit gladium.* Vides apertè quis gladius, & quo fine. *Gladius Hiſpanienſis.* *Lib. XXXVIII.*

„ *Haſtas.*] Benè multitudinis numero, habuit nam *ſeptem*, vt ſtatim videbimus. Cur autem γρόσφους (ita in Græco) *Haſtas* vertimus? cur non cum Laſcari *Pila*? Quia iſtud quidem ratio & Polybius ipſe vetat, qui mox deſcribit Pila: illud autem Liuius ſuggerit & exempla. *Haſtæ* inquam propriæ ſunt Velitum, & ſic appellant. Liuius: *Velites, emiſſis haſtis, cominus rem gerebant.* Ouidius: *Haſtæ Velitum.* *Lib. XXXI.*

Utque petit primò plenum flauentis arenæ
Nondum calfacti velitis haſta ſolum. *In Ibin.* *Ouidius cautè legendus.*

Etſi Velites noſtros tempore poëtæ eius fuiſſe non opi-

Iaculator pro Velite. nor, sed pro *Jaculatore* laxè sumit: vti contrà, istum pro Velite Vegetius: *Claudius pluribus iaculatoribus institutis atque perdoctis, hostem cui priùs impar fuerat, superauit.* Intellegit Appium Claudium Consulem, qui tunc ad Capuam imperabat, cùm Velites inuenti. Et primum sanè præcipuumque eorum munus fuit, iaculari. Istæ hastæ quia suâ quâdam formâ & minores; discretim ab aliis dictæ, *Hastæ velitares.* Festus: *Aduelitatio, iactatio quædam verborum figurata ab hastis velitaribus.* Liuius: *Consul ingentem vim pilorum, & velitarium hastarum, sagittarum, glandísque parauerat.* Plinius etiam scribit *Thyrrenum inuenisse hastas velitares, pilúmque.* Ex quo aliquid in Isidori mentem, qui Velites ex Etruriâ deducit. Sed profectò Plinius vniuersè ibi pro hastâ missili: vt Liuius, cùm de ipsis nostris Velitibus: *Jacula, inquit, præfixa ferro quale hastis velitaribus inest.* Atqui nónne de iisipsis sermo? ineptum ergo videatur eadem per eadem illustrare. Sed quia propriè Velites tunc perierant, communiter loquitur, & habuêre, inquit, hastas ferro quale nunc quoque in iaculatoriis hastis. Hæc ad Latinam vocem. de Græcâ, ea & in Plutarcho occurrit, sed semel atque iterùm, apud alios rariùs: tamen proba est, & Polybius assiduè hac vsus. Γρόσφον ipsum telum, & ab eo Γροσφομάχους Velites dixit. Vulgata adhuc lexica aut *Pilum* cum Lascari explicant, aut, si Deo placet, *glandem.* Ridiculè. audiatur optimus Scholiastes poëtæ optimi, Eustathius, in istud —— αἰγανέῃσιν ἵεντες, *hastis iacientes.* Οἱ, inquit, παλαιοί φασιν καὶ ὅτι αἰγανέα γρόχος, μικρὸν ἀκόντιον· καὶ ζητητέον μήποτε ἔσφαλται τὸ γρόχος. γρόσφος γὰρ μάλιστα εὕρηται διὰ τοῦ. φ. εἰ μὴ ἄρα μακεδονικὴ λέξις ὁ γρόσφος, ὁ δὲ γρόχος ἀκόντιον: *Antiqui dicunt Aiganeam*

Lib. I. cap. XV. — Lib. XXXVIII. — Lib. VII. cap. LVI. — *Liuij verba excussa.* — *Grosphi vox.* — Odyss. δ. vers. 631.

ganeam esse Groschum, paruum iaculum. Et quærendum an non error in isto, Groschus: crebrius enim reperitur Grosphus per ph. Nisi tamen mechanica dictio Grosphus, at Groschus iaculum. Vides (etsi de scripturâ ambigit) tamen planè explicatum pro Polybij & nostrâ mente.

„ *Parma & firmitatem habet à structurâ.*] Atque ea firmitas etiam sit à materiâ. Vnde igitur? ex ære? nugæ: nec honestiores ipsi talia nunc scuta habuerunt, nedum vt isti minimi. E corio? video eruditos quosdam velle inductos à Suidâ: Πάρμαι, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις: *Parmæ, coriacea scuta apud Carthaginienses.* Sed temerè fortasse inductos. Si talia apud Romanos, cur ad Carthaginienses restringit Suidas? Cur Polybius verbo non tangit, & discriminat à legionariorum? Nam istorum è ligno fuerunt, corio saltem superducto. Censeo idem in istis. Ipse Polybius alibi indicat, qui stabilitatem &* δύναμιν Romanæ parmæ tribuit: non habuisset è corio mero. Quòd ad Suidæ, certum est Afrorum pleraque scuta sic fuisse: sed Afrorum, vt * aliâs deducam.

Parma quâ materiâ.

An è corio?

E ligno potius.

*Vide mox de Scutis, Dial. seq.

*In Obseru. Milit.

„ *Formâ rotundâ.*] A quâ nomen petit Varro. Nam *Parma*, inquit, *quod à medio in omnes partes par.* Iustus orbis sit, ex iis verbis. Idem & *rotundas* in Fragmento quopiam facit: *Quem sequuntur cum rotundis Velites leues parmis.*

Parma rotunda.

In Non.

„ *Tripedalem habet dimensionem.*] Est Græcè διάμετρον: & scimus eo verbo venire normalem plerumque lineam & rectam: Latini *dimetientem* dicunt. Si tamen hîc; est cur hæream, & opponam. Age, tripedalis est Diametrus? ergo Perimetrus siue ambitus nouempedalis. Id enim sequitur ex certissimo scito mensuratorum.

Quanta fuerit, aduitatum

rum. Et tu talem parmam, *paruam* appelles, *breuem*, & denique *Parmulam?* His enim adiectiunculis aut nominibus Latini efferunt. vt Nonius: *Parma, breue scutum.* Isidorus: *Parma, leuia arma, quasi paruus clypeus.* Frontinus de ipsis nostris Velitibus: *Parmulis non amplis ornati.* Valerius: *Paruo tegmine muniti.* Si inquam omnes consensu breuitatem & leuitatem attribuunt; quî potest in isto modo? qui adfatim amplus, & nec maior ferè in grauiore armaturâ. Nam scutum legionarij militis etsi *quattuor pedes* habet in longitudine, tamen *duos & semis* tantùm in lato. Ergo eâ parte Parma vincat. Amplius. Liuius scribit, *Parmas iis fuisse breuiores quàm equestres*: id est minores. Ego non credo vllum equitem commodè tractare posse hanc vndique tripedalem. Quid ergo censeo? nihil definitè & pro sententiâ, sed iniicio *Diametrum* hîc esse fortasse totam in ambitu mensionem. An cum exemplo? ipsius Polybij infrà, apertè in Pilis. Atqui Parma tunc exigua, & non nisi pedalis in Dimetiente. Fateor. & ergo hoc est, quòd exiguam faciunt passim. Imò hoc est quòd C. Mario displicuit, & alias in vicem dedit. Festus ita: *Parmulis* (nota & hîc diminutionem) *pugnare milites soliti sunt, quarum vsum C. Marius sustulit, datis in vicem earum Bruttianis.* Quid istæ Bruttianæ? apud eundem Festum: *Bruttianæ parmæ, scuta quibus Bruttij sunt vsi.* Nec de formâ aliud scio. AVD. Mi magister, audebis hoc pertendere, cùm etiam in Liuio sit: *Hic miles tripedalem parmam habet?* LIPS. Nempe eodem illo sensu. AVD. Atqui & Polybius hîc adtribuit μέγεθος ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν, *magnitudinem quæ sufficiat ad tutelam.* An talis hæc exigua? LIPS. Hoc me mouet. nec adfirmo, aut pertendo: absit.

Lib. IIII. cap. VII.

Lib. XXVI.

Marius aliquid mutauit.

absit. quid in istâ re militari? in quâ ego quidem sum, quod dicitur, delphin in terrâ. Caussas tamen ambigendi me habuisse censeo: & alij * πολέμων ἐκ ἄγευστοι iudicanto. * bellorum non rudes.

„ *Simplici tegmine capitis.*] Significat ex ære aut ferro nihil fuisse, dumtaxat è pelle aut lanâ aliquid, & *Galerum* aut *Galeam*. Nam sic discernit hanc à Casside Isidorus: quòd *Caßis de laminâ est, Galea de corio*. Ille hoc verè, & pro eo Tacitus: *Vix vni alteriue caßis aut galea*, de Germanis sic scribens, & manifestò abiungens. Ipsa vox quoque præfert. quia *Galea* est propriè ἀπὸ τῆς γαλέης, *à fele aut mustellâ*: etsi Varro maluit petere à *Galero*. Sanè prisci tegmina ferè petebant à feris. vnde in Homero aliisque, ἰκτιδέη, κυνέη, ταυρείη, αἰγείη: *mustellina*, *canina*, *taurina caprilla*. Lego & in Suidâ: Ἀλωπεκία, ἡ περικεφαλαία: *Vulpina*, *ipsa galea*. Sic igitur dictæ, quia à talibus animalibus captæ. Mos qui passim tangitur à poëtis. vt Statio: *Galea à Caßide differt.* *Galeæ etymon.* *E pellibus olim.*

Tela rudes trunci, galeæ vacua ora leonum. Lib. VII.

Ipsas leoninas exuuias sumebant, & sic aptabant vt caput capite velarent, ceteris humeros & dorsum. Homerus de Agamemnone:

Ἀμφὶ δ' ἔπειτα δαφοινὸν ἑέσσατο δέρμα λέοντος Iliad. κ. vers. 23.
Αἴθωνος, μεγάλοιο, ποδηνεκές. ——

Atque humeros circumiecit pellem inde leonis
Ardentis, magni, crurum tenus. ——

Noster Virgilius de Auentino Italo:

Ipse pedes tegmen torquens immane leonis Lib. VII.
Terribili impexum setâ, cum dentibus albis
Indutus capiti, sic regia tecta subibat.

Nec de nihilo hoc poëta Romanus. quoniam & Romani

Signiferi Romani leoninam induti. mani in ſuâ militiâ vulgò vſurparunt, & adnoto in Columnâ Traiani ſigniferos omnes ſemper in hoc habitu. cum pelle dico leonis, quæ caput, humeros, dorſum tegat, & caudâ pedes flagellet. Etiam in Tacito, Germanicus *contectus humeros ferinâ pelle, adit caſtrorum vias.* Non ſic tamen in noſtro Velite, cui galea tantùm è tali

Galea è lupinâ. aliquo tegmine, & ſæpe lupo, (Romanâ ferâ, & Romuli nutrice) quod apertè Polybius hîc ſignat. Alludit Propertius, de caſcis illis Romanis:

Lib. IIII. eleg. I. *Et galea hirſutâ compta lupina iubâ.*

Virgilius: *—— ſpicula geſtant*

Bina manu, fuluóſque lupi de pelle galeros.

Aliâs ex vrſo, aut tali ferâ habuerunt. Statius:

Lib. IIII. *Ille Lycaoniæ rictu caput aſperat vrſæ.*

Quin Claudianus Afris dat è ſerpente:

Lib. I. de Laud. Stil. *Serpentum geſtant patulos pro caßide rictus.*

Galeri. Hæc talia *Galeros* appellat Virgilius ſuprà, & Frontinus

Cudones. Veliti noſtro *Galericulos* adaptat. Silius *Cudones* dixit:

—— caput his cudone ferino

Stat cautum.

Iterùm: *—— cudone comantes*

Diſiecit crines.

Sed & video Græcos iis vſos, aut finitimos. Xenophon

Lib. V. de Thracibus: Επὶ δὲ τῇ κεφαλῇ κράνη σκύτινα, οἷαπερ τὰ

Paphlagonũ galeæ. παφλαγονικά: *In capite galeæ è corio, cuiuſmodi Paphlagonum.* Sed & Macedones habuêre. Dio Caſſius ait

In Caracalla. Macedonum. M. Antonium Caracallam, *legionem Macedonum inſtituiſſe, & priſco ritu ornaſſe. Arma autem erant,* inquit, Κράνος ὠμοβόειον, θώραξ λινοῦς, *galea è crudo boue, lorica lintea*; & quæ addit. Facit hoc poëtæ in *Cauſiam* Macedonum:

Καυσίη,

Καυσίη, ἥ τὸ πάρσιθε μακέδδοσιν εὔκολον ὅπλον,
Καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ.

Causia, quæ Macetum genti fuit vtile tegmen,
Pilleus in nimbis, ínque acie galea.

AVD. Sed heus, Polybij verba cùm video: *atque est*, inquit, *cùm lupinam aut tale aliquid imponit, tutelæ simul & signi causâ*: hærere incipio, vtrum nudo capiti, an galeæ alteri imponat? Eò magis, quòd in Vegetio memini legere: *galeas ipsas ad terrorem hirsutis* (alij libri *vrsinis*) *pellibus tectas*. LIPS. Nòn ita hîc factum. cùm præmiserit de *simplici tegmine*: nec ratio est tam cautè & custoditè armare istos. Addo legere me *Galeam venatoriam*, pro hoc sensu, in Æmilio Probo, de Datami: *Ipse agresti duplicíque amiculo circumdatus, hirtáque tunicâ, gerens in capite galeam venatoriam, dextrâ manu clauam*. Ita enim veriùs distingui, quàm vt ad *clauam* referatur. Et quídni isti vsi, quibus è cæde ferarum copia? Sed pergo. Lib. II. *Galea venatoria.* In Datami.

„ *Habet lignum in longitudine duorum cubitorum.*] Sunt igitur in hastili *tres pedes*. Nam quod in Liuio est: *Septena iacula quaternos longa pedes data*. & in Frontino: *Septenis singulos hastis quaternorum circiter pedum armauit*: id ad telum totum referendum est, vnà cum ferri modo, qui fuit dodrantalis, id est haud lõgè à pede. *Concordia inter Polybium & alios.*

„ *Craßitie vnius digiti.*] Ergo tenue lignum, & vt hodiernæ sagittæ. Quídni tale cùm *septem* ea tulerint? suprà in Liuij & Frontini verbis habes. Septena igitur illa implebant manum. Huc facit Valerij locus, sed cum nostrâ correctione, qui scribit eos *breuibus & incuruis septenis armatos hastis*. Breuibus, pedum quattuor: sed quomodo *incuruis*? an à ferro? non dicit Polybius. & *Tenera hastæ Velitum.* *Valerij locus tẽtatus* Lib. II. cap. III.

pone hamatum fuisse, non tamen aptè hoc *incuruum.* Libri scripti quos consului habebant, *inturmis.* Putarem *infirmis* verum esse, & ad hanc tenuitatem referrem.

„ *Ferrum est vnius spithamæ.*] Ita Græcis dicitur, qui Latinis est *Palmus maior*, siue & *Dodrans.*

„ *Statim à primo iactu inflectatur.*] Tale aliquid in ipso Pilo machinatus C. Marius, vt pòst dicam. Hæc igitur arma Velitum: à quibus moneo haud longè *Peltastas* siue *Cetratos* abisse Græcorum. Vt alia loca omittam, Ælianus ita describit: Οἱ πελτασταὶ μέσῃ πως κέχρηνται σκευῇ. ἡ γὰρ πέλτη μικρά τις ἐστὶν ἀσπιδίσκη, καὶ κούφη, καὶ τὰ δόρατα πολὺ τῶν ὁπλιτῶν λειπόμενα: *Peltastæ mediâ vtebantur armaturâ. nam Pelta paruus quidam clypeolus est, & leuis, & hastæ eorum longè infrà modum Grauium.*

Peltastæ assidet Velitibus.

DIALOG. II.

De Scuto accurratè. Discrimen à Clypeo. Magnitudo eius, Circulus, Vmbo, Origo, & exemplum.

VELITIBVS arma sua dedit, dat nunc Hastatis; imò & aliis iunctim, quia armis isti leuiter inter se dissidebant: & siquid fuit, dicit. Lege:

POLYB.

Τοῖς γε μὴν δευτέροις μὲν κατὰ τὴν ἡλικίαν, ἁστάτοις δὲ προσαγορευομένοις, παρήγγειλαν φέρειν πανοπλίαν. ἔστι δ᾽ ἡ ῥωμαϊκὴ πανοπλία, πρῶτον μὲν θυρεός, οὗ τὸ μὲν πλάτος ἐστὶ τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας πένθ᾽ ἡμιποδίων. τὸ δὲ μῆκος, ποδῶν τεττάρων. ὁ δὲ μεί-

Secundis verò ætate, & quos Hastatos dicunt mandabant ferre omnia arma. Sunt ea more Romano Scutum primò. cuius latitudo est in gibbâ superficie duorũ pedum & semis: longitudo pedum quattuor. Maius verò

ζων ἔτι καὶ παλαιστιαῖος, ἐκ διπλοῦ σανιδώματος, ταυροκόλλῃ πεπηγὼς ὀθονίῳ, μετὰ δὲ ταῦτα μοσχίῳ δέρματι περιείληπται τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν. ἔχει δὲ περὶ τὴν ἴτυν ἐκ τῶν ἄνωθεν καὶ κάτωθεν μερῶν, σιδηροῦν σιάλωμα, δι' οὗ τάς τε καταφορὰς τῶν μαχαιρῶν ἀσφαλίζεται, καὶ τὰς πρὸς τὴν γῆν ἐξερείσεις. προσήρμοσται δ' αὐτῷ καὶ σιδηροῦς κόγχος, ἣ τὰς ὁλοσχερεῖς ἀποστέγει πληγὰς, λίθων καὶ σαρισσῶν, καὶ καθόλου βιαίων βελῶν.

vero etiam palmo prӕtereà excedit. Eſt ex duplici tabulatione, taurino glutino cum linteo compactum: dehinc vituli bouiſue corio tegitur exteriorem ſuperficiem. Habet in curuaturâ circa ſuperam inferámque partem ferreum munimentum, quo & cōtra ictus enſiū defenditur, & contra inclinationes aut depoſitiones in terrā. Aptatur illi & ferreus vmbo, qui vehementiores ictus auertit lapidum & ſariſſarum, & vniuerſè violēti cuiuſq; teli.

Aſſignat igitur primò.

„ *Scutum.*] Cui nomen παρὰ τὸ σκῦτος, id eſt à loro, è quo factum. Id verius, quàm aut *à ſecando, quaſi ſecatum*, quod Varro comminiſcitur; aut *ab excutiendo*, quod Iſidorus, *quia excutiat tela.* Moneo differre à *Clypeo*, & ſeparant quicumque ſignatè ac propriè locuti. Liuius: *Scuta pro clypeis fecère.* Et eſt diſcrimen à formâ. quӕ enim rotunda & in orbem iuſtum relata, *Clypeos* dixêre; quӕ in longum exibant, *Scuta.* Virgilius: *Scuti etymon. IIII. de L.L.* *Diſcrimen à Clypeo.* *Lib. VIII.*

—— clypeique ſub orbe teguntur. II. Aen.

Idem: *Argolici clypei aut Phœbӕ lampadis inſtar.*

Addit *Argolici*, quò magis orbem notet: quia talia illorum. Ammianus: *Iugum tereti ambitu, Argolici clypei ſpecie.* In Dionyſio: ἀργολικαὶ ἀσπίδες: *Argolici clypei*: in Lib. XXIIII.

Seruiano cenſu, qui ſimpliciter ſunt *Clypei* Liuio noſtro. At de Scutis, contrà leges *Scuta longa*: & mox audiemus ſic fuiſſe. Simile diſcrimen apud Græcos. & Homerus Ἀσπίδας εὐκύκλους agnomento dixit, *clypeos rotundos*: at θυρεὺς Polybius ſemper noſtra *Scuta*: nec aliter Dionyſius & Plutarchus. Dio & inferior illa ætas confundunt.

„ *Cuius latitudo in gibbâ ſuperficie.*] Metitur exterio-
Duplex ſcutum. rem ambitum, ſed vbi? Scutorum enim vnum & commune genus, inæquali latitudine: ac patet magis pro-
Ouatum: duciturque circa vmbilicum, extremis anguſtioribus. In tali, crediderim menſurari mediam partem. Alterum genus rarius, ſed tamen in vſu etiam, quod vndi-
Et Imbricatum. que æquali latitudine, & ianuæ velut formam habet, ſed incuruæ: & vt apertè dicam, ſectum canalem aut imbricem refert. Dio Caſſius vtrumque genus copulat, cùm Teſtudinem militarem ſtruit, & in eius medio lo-
Lib. XLIX. cat τοὺς τὰς πλατείας ἀσπίδας (confundit vocem, debuiſſet θυρεούς.) ἔχοντας: *eos qui lata ſcuta habebant*: in lateribus σὺν ἀσπίσι ταῖς κοίλαις ταῖς σωληνοειδέσι χρωμένους: *eos qui ſcutis cauis in modum canalium factis vtebantur.* Vtrumque in monumentis videmus: etſi cum diſcrimine vſurpatum,
In Macrino. vt oſtendit idem Dio. Nam notat Macrinum *Prætorianis militibus*, pugnâ in Antoninũ, *abſtuliſſe* τὰς σωληνοειδεῖς ἀσπίδας, *ſcuta imbricata*: *quo leuiores*, inquit, *eos redderet ad pugnam.* Ergo hæc grauiora & longiora etiam, quod Polybius indicare mox videtur, & palàm magis
Lib. IX. Apuleius: *Miles*, inquit, *è legione, habebat galeam nitore præmicantem, & ſcutum ceteris his longius.* Noſtrum intellegit, quod vulgaria anteibat, & digniores militum geſtabant. Neſcio an & Ammianus, de militibus quibuſdam

buſdam Romanis: qui *veriti ne remanerent poſt ſignum erectum, ſcutis quæ patula ſunt & incurua, firmiùs adhærentes, eáque licet imperitè regendo, per voraginoſum amnem velocitatem comitati ſunt nauium.* Poteſt hæc ſignare, poteſt illa alia: quia omnia leuiter incurua. Forma & facies vtrorumque ſic in ſculpturis. Lib. XXIIII.

„ *Longitudo pedum quattuor.*] Vides prominuiſſe igitur ſcuta, & oblonga magis quàm lata fuiſſe. Ioſephus ideò appellat Romanorum iſtos θυρεοὺς ἐπιμήκεις, *ſcuta longa*: & Plutarchus, ποδήρεις, *ad pedes demiſſos.* Nam reuera totum hominem tegebant, leuiter ſe inclinantem. Argumentum, quod Liuius ſcribit milites in vigiliis *ſtantes, capite ſuper marginem ſcuti poſito, dormiiſſe.* Si ſtantes, debuit fuiſſe productũ. Reperio & inferiore ac corruptâ iam militiâ hunc modum. Nam in Nicetâ Choniate, vbi *Euſtratius quidam è legione Macedonicâ ad ſingulare certamen in hoſtem producitur*: ἄσπις, inquit, αὐτῷ ἐς ἀνδρομήκες καθεστὰ δίδοται: *ſcutum illi ad hominis longitudinem datur.*

Scuta oblonga.

Lib. III. Exc.

In Aemilio.

Lib. XLIIII.

 „ *Maius*

„ *Maius verò scutum etiam palmo præterea excedit.*] Hoc fortaßis illud incuruum est, de quo dictum. Sed quis id gestauerit? Triarij, opinor, aut digniores Principum: nec vulgatam Liuij scripturam audiemus: *Spoliare cupientem Triarij obiectis clypeis arcuêre.* Illíne clypeis? nusquam iam ij Romanis, & *scutis* repone cum priscis libris.

Liuius correctus. Lib. XXII.

„ *Ex duplici tabulatione.*] Quo id sensu? an duas tabulas fuisse, incuruas sic aptatas? an duplicatum totum textum? Ego hoc opinor, & è pluribus minutisque tabellis corpus hoc iunctum. Varro subiicit, cùm etymon scuti quærit: *A secturâ,* inquit, *vt secatum, quòd minutè confectum sit tabellis.* Etiam Ammianus: *Cùm apud Parisios adhuc Cæsar Julianus quatiens scutum variis motibus exerceretur in campo, axiculis quîs orbis erat compaginatus, in vanum excußis, ansa remanserat sola.* Ostendit pluribus lignis & axiculis constitisse. Atque hæc è certis arboribus, quas Plinius designat: *Frigidißima quæcumque aquatica; lentißima autem, & ideò scutis faciendis aptißima, quorum plaga contrahit se protinus, clauditque suum vulnus, & ob id contumacius transmittunt ferrum. In quo genere sunt ficus, salix, tilia, betulla, sambucus, populus vtraque. Leuißimæ autem ex his ficus & salix, ideóque vtilißimæ.* Vides Salicem inter vtilissimas censeri, atque etiam vulgatissimas, vt aliunde disco. Adeò vt Græci poëtæ ἰτέαν siue *Salicem* dixerint pro ipso Scuto. Euripides: Κρέων γ' τοὐνθένδ' ἰτέαν λαβὼν χερὶ:

Scuti ligna cuiusmodi. De L. L. Lib. XXI. *E quâ arbore.* Lib. XVI. cap. XL. *E salice sæpe.*

Salicem Creon deinde suscipiens manu.

Hesychius: Ἰτέαι, αἱ ἀσπίδες. διὰ τὸ πρώτας ἐκ ταύτης τῆς ὕλης κατασκευασθῆναι: *Salices, scuta. quia primitus ex hac materie sunt factæ.* In Theocrito etiam est:

Ἀχθόμε-

Ἀχθόμενοι σακέεσι βραχίονας ἰτείνοισιν: Eidyll. xvi.
Brachia vimineis ſcutis preßi atque grauati.

De Syracuſiis loquitur. & neſcio an non aliud ibi ſcutorum etiam genus tangit, quod non è tabellis, ſed è viminibus textum. Ideò etiam ita verti. Nam Siculi & Syracuſij talibus vulgò vſi. Feſtus: *Cerrones leues, & inepti, à cratibus dicti. quòd Siculi aduerſus Athenienſes cratibus pro ſcutis ſint vſi, quas Græci γέῤῥας appellant.* Benè Feſtus. & cum eo Euſtathius: Γέῤῥαι, ἀσπίδες περσικαὶ ἐκ λύγων, καὶ οἰσύϊνοι: *Gerræ, ſcuta Perſica, ex viminibus, & ſalignâ.* Perſis adtribuit, quia creberrimè & recentiſſimè ij habuerunt. Gloſſæ item: Γέῤῥον, εἶδος ἀσπίδος περσικῆς: *Gerrum,* (hoc etiam genere vulgò extulerunt) *genus ſcuti Perſici.* In Xenophonte aliquoties ea vox: & Ammianus de Perſis etiam ſui æui: *Obtecti,* inquit, *ſcutis vimine firmißimo textis, & crudorum tergorum denſitate veſtitis.* Idem poſteà: *Manipuli peditum contecti ſcutis oblongis & curuis, quæ texta vimine & crudis coriis geſtant.* Ipſa deſcripta habes, & item formam. A quâ tamen aliquid Strabo abit. qui de Perſis: ὁπλίζονται δὲ γέῤῥῳ ῥομβοειδεῖ: *Armantur ſcuto rhombi ſpeciem.* Hæc figura non planè quadrat in Ammiani *oblongam & curuam.* Sed potuerunt à Strabone mutaſſe. In Eunapio lego Parthis quoq; (gens eadem, aut in eodem ſolo) ſcuta hæc talia, imò & galeas fuiſſe. Οἱ δὲ τῶν παρθῶν, inquit, οἰσυΐνας ἀσπίδας ἔχοντες καὶ κράνη οἰσύϊνα, πλοκήν τινα πάτριον πεπλεγμένα: *Qui Parthorum ſcuta habebant viminea, & galeas vimineas, ſuo & patrio quodam modo intextas.* Nec verò Perſæ tantùm, ſed Germani habuêre. Ex Tacito: *Nec ſcuta quidem ferro neruóue firmata, ſed viminum textus, vel tenues & fucatas colore tabulas eſſe.* Galli quoque in Cæſare: *Scutis ex cor-*

Scuta è vimine.

Gerra.

Perſæ ſunt vſi.

Lib. xxiiii.

Ibid.

Quâ formâ fuerint.

Lib. xv.

II. Annal.

Germanis hæc ſcuta.

Et Gallis interdum.

ex cortice factis, aut viminibus textis, quæ ſubitò vt temporis exiguitas poſtulabat, induxerant pellibus. De aliâ aliquâ gente Salluſtius, in fragmento: *Soliti nectere ex viminibus vaſa agreſtia, ibi tum quòd inopia ſcutorum fuerat, ab eâ arte ſe quiſque in formam parmæ equeſtris armabat.* Sed vterque oſtendit non optima aut firmiſſima ea ſcuta fuiſſe, & adſumpta in egeſtate aliorum. Significat & Thucydides: Ναύτας ἐξώπλισεν ἀσπίσι φαύλαις καὶ οἰσυΐναις ταῖς πολλαῖς: *Nautas armauit ſcutis improbis, & pleriſque vimineis.* Tamen Macedones etiam olim vſi, ſed quæ in ærea aut argentea Alexander mutauit: & hoc iis apud Curtium obiicit: *Lignea enim vaſa deſiderant, & ex cratibus ſcuta.* An non Itali & ipſi Romani? Dicas ex Virgilio, qui de Italis:

Improba hæc ſcuta.

Macedones olim vſi.

Lib. x.

Et Itali.

VII. Aen.

*Fortaſſe *plectunt.*

—— flectúntque ſalignas*
Vmbonum crates alij.

Ex Lucano, de Romanis Arimini:

Lib. I.

—— nudâ iam crate fluentes
Inuadunt clypeos.

Intellegit vetuſtos, & pelle ſciſsâ & fluidâ iam deſtitutos. *Crates* vterque dicit: quæ vox tamen & in tabellarum textum conuenire poteſt. Scuta tamen rotunda & equeſtria, cùm *Salluſtius, tum Dio, indicare videntur (leuitatis fortaſſe cauſsâ) talia fuiſſe. Dio ſic de Saluidieno, qui cymbas quaſdam contra Sextum Pompeium ridiculè inſtruxit: Δερμάτινα πλοῖα, κατὰ τοὺς ἐν ὠκεανῷ πλέοντας, ἐκποιῆσαι ἐπεχείρησεν, ἔνδοθεν μὲν ῥάβδοις αὐτὰ κούφαις διαλαμβάνων, ἔξωθεν δὲ βοὸς δέρμα ὠμὸν, ἐς ἀσπίδος κυκλοτεροῦς τρόπον, περιτείνων: *Coriacea nauigia, vt ſolent ij qui Oceanum nauigant, facere eſt aggreſſus, introrſus ea virgis leuibus intexens, extrorſus verò bouis crudum corium, in modum*

*In fragm. ſuprà.

Lib. XLVIII.

dum rotundioris clypei, circumponens. Cum rotundo clypeo disertè comparat; qui equitum ferè fuit. Sed heus tu, cur non me reuocas euagantem? & nónne hæc extra Polybium? AVD. Non extra historiam aut militiam: & sint vtrique illustrandæ. Quin ad tales excursus liber esto, & iamnunc mappam tibi mitto. LIPS. Reduc & contrahe. non enim lubet extra viam: ipsa longa affatim, & fatigat. Pergo.

„ *Taurino glutino.*] Quod & linteum tabellis iunxit (de quo linteo hîc in Polybio:) & tabellas ipsas inter sese. Denique & corium firmauit. Ausonius: *Glutinum in scuto.*

Tergora dic clypeis accommoda quid faciat? glux. In Monos.

Videntur & neruo aut ferro vinxisse. ex Tacito: *Ne scuta quidem ferro neruóue firmata.* Sed *ferrum* referri ad orbem circumpositum potest, de quo Polybius tangit, vel ad Vmbonem: *nerui*, non nisi huic rei & tabulis vinciendis fuisse videntur. *Et Nerui.* II. Annal.

„ *Vituli bouísue corio.*] Potius profectò *bouis*: & id robustius: tamen quia μοσχείῳ δέρματι in Græco est, de *vitulo* quoque expressi. Corij huius inducti apud Græcos Latinósque mentio, & creberrimè poëtas: qui coria etiam multiplicant & adaugent. Exempla illa omitto. propriè ad Polybium & ad verum, Statius: *Corium in scutis.*

Nec pudor emerito clypeum vestisse iuuenco. Lib. III.

Idem: ——*graues clypeos cæsis vestire iuuencis.*

Sed & Liuius testimonium, in re miserabili, suggerit, de obsessis Casilini ab Annibale: *Postremò ad id ventum inopiæ est, vt lora detractásque scutis pelles, vbi feruidâ mollissent aquâ, mandere conarentur.* Accusarem cupidi- Lib. XXIII.

nem vitæ, nisi quod à constantiâ non ab ignauiâ fuit. Silius idem de Saguntinis:

Lib. 11.

—— resolutáque nudos
Linquentes clypeos armorum tegmina mandunt.

Hegesippus de Iudæis, qui in vrbe sacrâ à Vespasiano obsessi: *Et cùm alia famis solatia non reperirent, detrahebant coria scutis, vt cibo essent sibi quæ præsidio non essent.*

Margo ferreus in scuto.

„ *Ferreum munimentum.*] In Polybio, σιδηρῦν σιάλωμα: quæ vox *labrum* & extremitatem talem mihi notat. Suidas ipsum hunc Polybij locum, opinor, respiciens: Σιάλωμα, σιδηρᾶ περιφέρεια τῦ ῥωμαϊκῦ θυρεῦ: *Sialôma, ferreus ambitus Romani scuti.* Vult idem dictum Hesychius, sed obscuriùs: Σιάλωμα, μέρος τί τῦ ὅπλυ τῦ καλυμένυ θυρεῦ: *Sialôma, pars aliqua armaturæ, quam Scutum dicunt.* Plutarchus λεπίδα dixit, & auctorem huiusce rei Camillum fecit. Ille in pugnâ contra Gallos, quorum immanes gladios timebat, cùm alia machinatus est, tum istud. Τοῖς θυρεοῖς, inquit, κυκλῳ περιήρμωσε λεπίδα χαλκῆν, τῦ ξύλυ καθαυτὸ τὰς πληγὰς μὴ στέγοντος: *Scutis laminam ferream in orbem adaptauit, ligno solo ictus parùm sustinente.* Ergo hæc caussa vna & prima rei; altera quam Polybius adiungit, ad scuti tutelam & seruamen. Inclinabant enim sæpe in terram, & ferè sic ante tentoria aut in excubiis habebant, pilis etiam (quod marmora nos docent) acclinatis. Ne ergo putisceret lignum, munimen à ferro.

Camilli inuentum.

In Camill.

Vmbo è vario metallo.

„ *Ferreus vmbo.*] Ita plurimùm & vulgò, è ferro. At poëtæ aureum etiam faciunt. vt Virgilius:

x. Aeneid.

—— vastos vmbo vomit aureus ignes.

Sed & Sidonius posteriore æuo reipsâ sic fuisse ostendit.

dit. *Clypeorum lux in orbibus niuia, fulua in vmbonibus, ita* Lib. IIII. Epist. XX.
censum prodebat vt studium. Hoc ille de Sigimere iuuene regio, eiusque comitatu selecto: & satis indicat ditiores argentum in ambitu, & aurum in vmbone gestasse. Non is luxus olim. Vmbonem autem certum est mediam *Quid Vmbo.* illam partem scuti dictam, quæ protuberat & exseritur cum rotundo tumore. Ideò Vmbo, quod Græcis est ἄμϐων. Montes & eminentias hac voce Statius poëta sæpe *Pro mõte.* appellat, quod iure suo doctus Scaliger nos docuit in Varronem. Sed & Latini vestis positum qui ad pectus *Pro vestis parte.* exibat in tumorem, sic dixerunt. Tertullianus: *Totum* De pall. cap. V. *contracti vmbonis figmentum.* Iterùm: *Recognito rursus* Ibid. *vmbone, & siquid exorbitauit reformato.* Persius:

—— *totáque impunè Saburrâ* Sat. V.
Permisit sparsisse oculos iam candidus vmbo. *Persio lux.*

De tirone loquitur, qui in viros transscriptus, & depositâ prætextâ candidam togam sumpsit: vnà cum eâ etiam libertatem. Non aliter ego illa interpretor. Apuleius huc etiam ducendus: *Palla sub dextrum latus ad* Lib. XI. *humerum læuum recurrens, vmbonis vice, deiectâ parte laciniæ, multiplici contabulatione dependula.* Et Glossæ priscæ: *Umbilicus*, ὀμφαλὸς ἀσπίδος, τηβέννης: an non corrigendæ? *Vmbo*, ὀμφαλὸς, & cetera. Nec enim *Umbilici* vocem profectò temerè in vtrâuis eâ notione leges.

„ *Ictus auertit lapidum.*] Atque vsus alter, quòd auertat etiam hostes. Nam in conflictu & pugnâ cominus vte- *Vmbone trudebant.* bantur eo ad impulsum. Suetonius de Acilio animoso milite: qui *abscisâ dextrâ, transiliuit in nauem, vmbone ob-* Iul. cap. LXVIII. *uios agens.* Curtius: *Totam aciem pauore suo fluitantem* Lib. III. *vmbonibus posse propelli.* Liuius: *Umbonibus incussáque alâ* Lib. IX. *sternuntur hostes.* Iterùm: *Alâ deinde & vmbonibus pul-* Lib. XXX.

 santes.

ſantes. Vbi Alam etiam dicit partem illam humeri brachiiq́ue adiutricem in hoc niſu. Quid, quòd ipſa incurua illa pars, Vmbo? Fallor, aut ſic Statius:

Vmbo pro humero.

Lib. II.

—— clypeum non ſuſtinet vmbo
Mutatum ſpoliis.

De Tydeo ait, defeſſo à pugnâ & vix arma ſuſtinente. Ibi Luctatius: *Hîc vmbonem pro humero poſuit, aut pro manu.* Martialis conſimiliter, de valente ſuo liberto:

In turbam incideris, cunctos vmbone repellet.

Profectò iſta pars brachij eſt, proiecta & incuruans. Satis de Scuto, pro Polybij quidem mente. AVD. Non etiam pro meâ. LIPS. Quid abeſt, aut aues igitur? AVD. Principium & inductionem ſcuti, ob Liuij verba (in mente habeo) quæ me torquent. Nam cùm illa de *Ordine legebamus, hæc quoque erant: *Clypeis anteà Romani vſi ſunt, deinde poſtquam ſtipendiarij facti ſunt, ſcuta pro clypeis fecêre.* Ergóne tunc demum ſcuta introducta, cùm ſtipendia, id eſt obſidione Veienti? Atqui ipſe Liuius aliter, & iam in armandis claſſibus Seruianis, dat primori dumtaxat *clypeos* (ἀσπίδας ἀργολικὰς Dionyſius:) reliquis *ſcuta*, quos θυρεοὺς idem ibi Græcus. Sed & ſæpius anteà Scutorum mentio. LIPS. Me ſpectas? propè eſt vt negem reſpondere ad talia quæ abducunt extra Polybianum campum. Sed tamen quia in margine hæres, fiat. Tetigi ſuprà leuiter de ſenſu verborum Liuij, qui non eſt (vt verba aſpecta præferunt) quaſi anteà clypeis tantùm Romani vſi, poſteà ſcutis. Id verò falſum: ſed quod vtrumque genus in vſu anteà, poſtinde ſola ſcuta. Breuiter hæc ſententia. Origo igitur Scutorum à regibus, imò à primo ipſo rege, ſi fidem habes Plutarcho. Ille ſic de Romulo: Θυρεοῖς τῶν Σαβίνων ὁ ῥω-

* Lib. II. Dial. III.

Lib. VII.

Quando Romanis ſcuta.

Liuij interior ſententia.

Romulus ſcuta induxit.

In Romulo

μύλος

μύλος ἐχρήσατο, καὶ μετέβαλε τὸν ὁπλισμὸν ἑαυτοῦ τε καὶ ῥωμαίων πρότερον ἀσπίδας ἀργολικὰς φορούντων: *Scutis Sabinorum Romulus eſt vſus, & mutauit ſua ac Romanorum aliorum arma anteà clypeos Argolicos ferentium.* Id verò palàm contra Liuium, & iſto auctore diu permutatio hæc ante Veiens bellum; tunc ſcilicet cùm accepti, vnà cum Tatio, in vrbem Sabini. Sed poteſt vterque verum dicere. & fuit ita ſub Romulo, mutatum à Seruio; iterumque mutatum, obſidione Veiorum. Tamen ex Græco illo dixeris ortum & notitiam ſcuti eſſe à Sabinis. At negat alius Græcus, Athenæus: qui inter ea quæ Romani à variis gentibus hauſêre: παρὰ σαυνιτῶν, inquit, ἔμαθον θυρεοῦ χρῆσιν: *A Samnitibus didicêre ſcuti vſum.* Cæſar apud Salluſtium hinc ſtare videatur: *Arma atque tela militaria à Samnitibus ſumpſimus.* Et Arma & Tela nominat: atque illa propriè ſcutum eſſe ſcimus, eaque quæ ab armo feruntur. Tamen ad Plutarchum magis ego eam, & à Samnitibus abiungam. Quid ita? cauſsâ duplici. Priore, quòd diu ante Samnitas notos, aut certè bello notos, in vſu Romanis ſcuta. Plutarchus, Dionyſius, Liuius teſtes ſunto. Nam iſti bello non tentati ante annum vrbis CCCCX: diu antè promiſcua iam ſcuta, ſi illis fides. Alterâ, quòd etiam forma ſcuti Samnitici diſſedit à Romani. Ita enim de illo Liuius: *Forma erat ſcuti* (Samnitici) *ſummum latius, quà pectus atque humeri teguntur, faſtigio æquali, ad imum cuneatior, mobilitatis cauſſâ.* Facilis intellectu hæc deſcriptio, & videmus etiam in maiorum noſtrorum inſignibus aut monumentis hæc talia ſcuta. Sed enim Romanum diuerſiforme fuit, & quale dixi: Non ergo meâ ſententiâ à Samnitibus. An non à Liguribus potiùs? ita enim Liuius pręire videtur,

An à Sabinis exē-p'um.

An à Samnitibus.

In Catil.

Potius à Sabinis.

Lib. IX.

Iterùm à Liguribus.

Lib. XLIIII videtur, & viri docti nuper ex eo firmant: *Stabilior aut parmâ aut scuto Ligustino Romanus erat.* En apertè distinguit, Romanísque tribuit & *Parmam* (nempe leuibus) & *Scutum*, (grauibus) sed *Ligustinum.* Nolo imponant tibi verba, aut viri cetera curiosi & docti. Hîc glaucoma in eorum oculis, & remouebo. Liuius ibi de leui tantùm milite agit, nihil de graui: Cur igitur scutum à parmâ diuidit? diuidit, sed Ligustinum. Scito igitur, totam illam à Liuio memoratam ibi pugnam, solius leuis armaturæ vtrimque fuisse. Et à Perseo, inquam, & à Romanis, graues non concurrerunt. Liuius hîc defectus & mutilus, eoque minùs id ex eo statim liqueat; at purissimè è Plutarcho, qui pugnam eam describit. Is facit Romanos Velites pugnasse, & vnà cum iis *septingentos Ligures*: qui leuiùs scilicet armati, & ideò expressim hîc Liuius *Parmam* nominat, quæ Velitum; *Scutum Ligustinum*, quod eius gentis. Quale id fuit? è Diodoro discas, & totam hanc litem sopias: Ὁπλισμὸν ἔχουσιν οἱ λίγυες ἐλαφρότερον τῶν ῥωμαίων τῇ κατασκευῇ. σκεπάζει γὰρ αὐτοὺς παραμήκης θυρεὸς εἰς τὸν γαλατικὸν ῥυθμὸν δεδημιουργημένος, καὶ χιτὼν συνειλημμένος ζωστῆρι. καὶ περιτίθενται θηρείων δορὰς καὶ ξίφος σύμμετρον: *Armaturam habent Ligures leuiorem Romanâ. Tegit enim eos scutum longum, ad Gallicum modulum factum, & tunica cingulo adstricta. Circumponunt etiam pelles ferarum & modicum gladium.* Ecce habes Scutum Ligustinum, & simul leuiter armatos Ligures fuisse. Fragmentum in Suidâ reperio, quod huc facit, si corrigas: Τῇ δυνάμει τῆς πάρμης καὶ τῶν λιβυστικῶν θυρεῶν ἀντεῖχον ἐρρωμένως οἱ ῥωμαῖοι: *Firmitate parmæ & Lybicorum scutorum fortiter resistebāt Romani.* Itáne Lybica scuta Romanis? nulla. Scribe λιγυστικῶν: & scito è Polybio

Fallax Liuij scriptū.

Id contra viros doctos explicatum.

Forma scuti Ligustini.

Lib. VI.

Quod dissidet Romano.

Correctus Suidas aut Polybius.

lybio fragmentum esse hanc ipsam velitarem cum Perseo pugnam denarrante. Ex eo deinde vertit, vt solet, pęnè verbatim Patauinus. Hæc ita vera me dixisse ipse Liuius etiam suggeret, qui paullò pòst adiungit, *Pugnatum vtrimq; leui armaturâ esse.* Facessite igitur scuta Ligustina à Romanis. AVD. Gaudeo quòd abduxerim; tu me reduxisti, atque alios fortassis, errantes. LIPS. Vtinam me quoque alius, cùm opus, sed clementer! Nam nostri pleriq; hodie Archilochi sunt, & gaudẽt ἰαμβίζειν.

DIALOG. III.

Gladius Hispaniensis. Origo, Vsus, Bonitas.

Sed nos ad Polybium. Dat secundò grauiori militi Gladium, & eum sic depingit:

Ἅμα δὲ τῷ θυρεῷ μάχαιραν, ταύτην δὲ περὶ τὸν δεξιὸν φέρει μηρόν. καλοῦσι δὲ αὐτὴν ἰβηρικήν. ἔχει δὲ αὕτη κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βίαιον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι.

Unà cum scuto gladium imperant, quem fert ad dextrum femur. Appellãt Hispaniensem, habétque mucronem eximium, & ictum vtrimque vehementem, quoniam lamina eius firma est & stabilis. POLYB.

„ *Gladium imperant.*] Gladium, inquit. non ergo plures, etsi posteà ita fuit. Nam sequenti æuo minorem etiam alium ferebant, quem *Pugionem* Latinâ voce Tacitus dixit; alij Græcanicâ, *Paramerium*, aut *Parazonium*, quia ad femur scilicet aut zonam pendêret. De hoc quia nihil Polybius, omitto. *Vnus olim gladius.*

„ *Fert ad dextrum femur.*] Nouum est nostris moribus,

Gladius an ad dextrā? bus, & videntur esse quæ resistant. Primùm, quomodo facilis ea eductio? quomodo vagina inibi non impedimento ad pugnam? Sed & Iosephus contrà, de ipsis

Lib. III. Excid. Romanis: Οἱ μὲν πεζοὶ, inquit, μαχαιροφοροῦσιν ἀμφοτέρωθεν. μακρότερον δ' αὐτῶν τὸ λαιὸν ξίφος πολλῷ. τὸ γὰρ κατὰ δεξιὸν σπιθαμῆς οὐ πλέον ἔχει μῆκος: *Pedites vtrimque gladium gestant. Longiorem quidem illum ad sinistrum latus: nam qui ad dextrum est, palmi siue duodecim digitorum mensum non excedit.* Nónne clarè longiorem, id est Hispaniensem istum ad læuam ponit? Sed & cum eo Sidonius, vbi vrbem Romam armat:

Panegyr. ad Anthem.

—— bullis hostilibus asper

Applicat à læuâ fulgentem balteus ensem.

Quis autem ambigit, quin Romam ornet pro Romano more? Amplius, sub ipsum Polybij æuum nummos reperio, in quibus gladij sunt sinistri. Hæc cùm ita sint, olim dubitaui ecquid ista Polybij vera satis aut sana.

Variatum in eâ re. Nunc minimè, & eò descendo vt mutasse hanc rem censeam, & aliter atque aliter gestasse. Certè quin Iosephi, id est Flauiorum, æuo ita fuerit vt scribit, gladij nempe sinistri, non est ambigendum: & fortasse id introductum, cùm Gladioli aut Parameria introducta. Etsi parùm etiam firmiter. nam ecce in columnâ Traiani plerosque militum cinctos iterùm pro prisco ritu dextros video, idemque in Antonini: etsi Imperator tamen ipse & Tribuni habent ferè sinistros. Omnino variauit ea res. & cur in Romanis ita miremur, quod non in Gallis? Nam ij quoque certò dextros gestarunt, quod Strabo & Diodorus clarè scribunt. Atqui incommoda eductio. Non in Romanis quidem; qui nec longi nimis erant, & ab humero non à medio cingulo pendebant.

Denique

Denique credo eos ſpectaſſe ſcuti vſum, præcipui inter arma. Id impediri videbatur eiuſque frequens motio, ſi gladius aut vagina ſub brachio ſiniſtro. Non ergo, inquies, in pugnâ idem, cùm vagina ad dextrum? Reciprocatio enim brachij ad ictus impedita. Fateor, nec habeo quod dicam, niſi reiici ſolere tunc ponè tergum. Vno verbo, arbitraria hæc res fuit, & vtrimque cauſſæ.

„ *Appellant Hiſpanienſem.*] Paſſim quidem & crebrò: ſed quid ita ante Hiſpanos etiam notos? Vt Liuius in pugnâ Manlij illâ veteri cũ Gallo: *Manlius Hiſpano cingitur gladio.* In eadẽ re Quadrigarius: *Scuto pedeſtri & gladio Hiſpanico cinctus cõtra Gallum cõſtitit.* Vterque diſertè notat de Hiſpanico, me mirante. Vnde is tunc? quæ commercia? cùm Romani nec in Italiâ ſuâ domini etiam eſſent. At intellegunt formâ Hiſpanici fuiſſe. Nec id quidem dicet ſcriptor incertus apud Suidam (an non ipſe Polybius?) qui hãc quoque refert ad tempora Annibalis & ſecundi Punici belli. Tunc ſcilicet, cùm Romani vires & conſtantiam experti militiæ Hiſpanicæ, adſumpſêre hunc enſem. Verba ſunt: Οἱ δὲ Κελτίβηρες τῇ κατασκευῇ τῶν μαχαιρῶν πολὺ διαφέρουσι τῶν ἄλλων. καὶ γὰρ κέντημα πρακτικὸν καὶ καταφορὰν ἔχουσι δυναμένην ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μερῶν. ἧ καὶ ῥωμαῖοι τὰς πατρίους ἀποθέμενοι μαχαίρας ἐκ τῶν κατ' ἀννίβαν μετέλαβον. τὰς τῶν ἰβήρων. καὶ τὴν μὲν κατασκευὴν μετέλαβον, αὐτὴν δὲ τὴν χρηστότητα τοῦ σιδήρου καὶ τὴν ἄλλην ἐπιμέλειαν οὐδαμῶς δύνανται μιμεῖσθαι: *Celtiberi paraturá gladiorum longè aliis antecellunt. nam & mucronem validum habent, & ictum potentem ex vtrâque parte. Quare & Romani vſitatos & patrios gladios deponentes, à temporibus Annibalis iſtos Hiſpanorum aſſumpſerunt. Et formam*

Gladius Hiſpanienſis quàm pridẽ notus.

Lib VII.

Agell. lib. IX. cap. XIII.

Videtur cũ Hannibale illatus.

quidem assumpserunt, ipsam verò bonitatem ferri & aliam accurationem nequaquam imitari potuerunt. Hæc si vera (puto esse:) quid pro Liuio aut Claudio? vnum. appellasse eos gladium Hispanicum, ipsum pedestrem: non quia re ipsâ talis esset, sed quoniam Manlius eques, depositâ parmâ & longiore suo gladio (talis equitum, vt videbimus) sumpsit pedestre scutum, & gladium breuiorem, Hispanicum posteà dictum. Si tibi color melior, alline.

Punctim gladio vsi.

„ *Habet mucronem eximium.*] Quo Romani etiam maximè vsi, & Hispani hodie, etsi gladij eorum aliâ à priscis formâ. Polybius: Οἱ δὲ ῥωμαῖοι οὐκ ἐκ καταφορᾶς, ἀλλ' ἐκ διαλήψεως ὀρθαῖς χρώμενοι ταῖς μαχαίραις, πρακτικοῦ τοῦ κεντήματος περὶ αὐτὰς ὑπάρχοντος, τύπτοντες ἐς τὰ στέρνα καὶ τὰ πρόσωπα διέφθειραν τοὺς πλείστους: *At Romani non cæsim sed punctim rectis gladiis vtentes, mucrone ad hanc rem efficaci, ferientes in pectora & facies, plerosque interfecerunt.* Scribit facies petiisse: ne primus Cæsar hoc iusserit Pharsalicâ illâ pugnâ, *Miles faciem feri.* De Hispanis,

Lib. XXII.

Liuius: *Gallis prælongi gladij ac sine mucronibus, Hispano punctim magis quàm cæsim assueto petere hostem breuitate habiles, & cum mucronibus.* Et vtilitatem huius rei in Vegetio habes. *Non cæsim,* inquit, *sed punctim tirones ferire discebant. Nam cæsim pugnantes non solùm facilè vicêre, sed etiam derisêre Romani. Cæsa enim quouis impetu veniat, non frequenter interficit, cùm & armis vitalia defendantur & ossibus: at contrà puncta duas vncias adacta mortalis est. Deinde dum cæsa infertur, brachium dextrum latúsque nudatur: puncta autem tecto corpore infertur, & aduersarium sauciat antequam videat.* Bonæ & veræ caussæ. &, quod ipse quoque notat, hac re facilè vicêre

Punctæ vtilitas. Lib. I. cap. XII.

eos

eos qui pugnabant cæſim. Dio Caſſius tetigit pugnâ Iulianâ in Ariouiſtum: Τά τε γὰρ ξιφίδια αὐτῶν (ῥωμαίων) καὶ σμικρότερα τῶν γαλατικῶν ὄντα, καὶ τὰς προσβολὰς χαλυβδικὰς ἔχοντα, χρησιμώτατα σφίσιν ἐγένετο: *Gladioli enim Romanorum & breuiores Gallicis, & mucrones è chalybe habentes, vtiliſsimi iis fuerunt.* Appellat ξιφίδια, *gladiolos*, adſpectu ad Gallorum illos immanes: & re ipsâ fuerunt haud magni. Lib. XXXVIII.

„ *Ictum vtrimque vehementem.*] Nota, *vtrimque*: & hinc facilè formam faciemque Romani gladij colligas, qualis ferè hodie eſt noſter equeſter. Appâret ita in monumentis priſcis: etſi in iiſdem etiam acie ſimplici, & ſupernè leuiter pandus, ad Orientalem aut Turcicam formam. Sed iſte rarior, & Polybio nunc ignotus. Ad cæſam igitur ſeruiit etiam hic gladius, & vt res erat, Romani vſi. Polybius, vbi Romanam militiam & arma cum Macedonum comparat: Τῇ μαχαίρᾳ ἐκ μεταφορᾶς καὶ διαιρέσεως ποιοῦσι τὴν μάχην: quæ ſupinè interpres (vt pleraque alia) vertit. Ego ſic: *Gladio punctim & cæſim pugnant.* Nam illud ἐκ μεταφορᾶς, *è tranſlatione*; ad punctam refero: & huic ἐκ καταφορᾶς *ex delatione* aut *emiſſione*, oppono. quia gladius ſcilicet in pungendo reciprocatur & transfertur, in cædendo demittitur. Ἐκ διαιρέσεως autem, cæſa eſt: ad verbum, *ex diuiſione*. quia ictus ille diuidit ſcilicet abiungitque. Tamen vide an non verius ſit, ἐκ διάρσεως: *è ſublatione*: quod Polybius alibi vſurpat in hunc ſenſum. Scribit de Gallis: ἴδιον τῆς γαλατικῆς χρείας, ἡ ἐκ διάρσεως μάχη: *Proprium Gallicani vſus, pugnare cæſim.* Fateor tamen in Suidâ alibi & fragmentum hoc legi: μαχομένων ἐκ διαιρέσεως ταῖς μαχαίραις: ſed hoc quoque fortaſſe malè. De vehementiâ autem ictus, exempla in Se-

Forma gladij Hiſpanici.

Is ad cæſam quoque vtilis.

Lib. XVII.

Lib. II.

Vis gladij Hiſpanici.

Lib. v. De benef. in Senecâ: *Galeam machærâ Hiſpanâ diuiſam*: in Liuio: Lib. xxxi. *Poſtquam gladio Hiſpanienſi detruncata corpora, brachiis abſciſis aut totâ ceruice deſectâ, & fœditatem aliam vulnerum viderunt*. Lib. vi. Auctoritas in Diodoro: Οὔτε θυρεὸς, οὔτε κράνος, οὔτε ὀστοῦν ὑπομένει τὴν πληγήν: *Neque ſcutum, neque galea, neque oſſum ſuſtinet ictum*. Plutarchus cum eo, pugnâ Æmilij in Perſen: In Aemil. Μαχαίραι ἐκείνων ὑπὸ βάρους καὶ καταφορᾶς διὰ παντὸς ὅπλου χωροῦσαι ἐπὶ τὰ σώματα: *Gladij illorum* (Romanorum) *grauitate & ictu per omnia arma ad corpora peruadentes*. *Breues fuère.* Ait, *grauitate*. ergóne tam magni? minimè, ſed craſſiuſculi potius & firmi. Sculpturæ veteres ſic oſtendunt, & erutos è terrâ ipſi vidimus, qui duos pedes in laminâ non explebant. Haud fruſtrà ergo Liuius dixit, *breuitate habiles*; idemque *ad propiorem habiles pugnam*: Dio ξιφίδια, *gladiolos*: & Lucanus *exiguos* iſto verſu:

Lib. vi. *Cantaber exiguis, & longis Teutonus armis.*

Nec enim de Scutis acceperim, quæ Hiſpanis Galliſque pænè eiuſdem formæ: magis de hiſce gladiis, qui ſic diuerſi.

DIALOG. IIII.

Pilum totum deſcriptum. magnitudo, forma, violentia: & ſiquid mutatum.

TERTIVM inter arma *Pilum*: quod Polybium licet audiàs deſcribentem. Lege:

Πρὸς δὲ τούτοις ὑσσοὶ δύο, καὶ περικεφαλαία χαλκῆ, καὶ προκνημίς. τῶν δ᾽ ὑσσῶν εἰσὶν οἱ μὲν παχεῖς, οἱ δὲ λεπτοί. τῶν δὲ στερεω-

Præter hæc pila duo, & galea ærea, & ocrea. Pilorum autem alia ſunt craſſa, alia tenuia. E craßis & firmioribus,

τέρων, τὰ μὲν στρογγύλοι παλαιστιαίαν ἔχουσι τὴν διάμετρον. τὰ δὲ τετράγωνοι, τὴν πλευράν. τά γε μὴν λεπτοὶ σιβυνίοις ἐοίκασι συμμέτροις, οὓς φοροῦσι μετὰ τῶν προειρημένων. ἁπάντων δὲ τούτων τοῦ ξύλου τὸ μῆκός ἐστιν, ὡς τρεῖς πήχεις. προσήρμοσται δ' ἑκάστοις βέλος σιδηροῦν ἀγκιστρωτὸν, ἴσον ἔχον τὸ μῆκος τοῖς ξύλοις, οὗ τὴν ἔνδεσιν καὶ τὴν χρείαν οὕτως ἀσφαλίζονται βεβαίως, ἕως μέσον τῶν ξύλων ἐνδέοντες, καὶ πυκναῖς ταῖς λαβίσι καταπερονῶντες, ὥστε μὴ πρότερον τὸν δέσμὸν ἐν ταῖς χρείαις διαχαλασθῆναι, ἢ τὸν σίδηρον θραύεσθαι, καίπερ ὄντα τὸ πάχος ἐν τῷ πυθμένι, καὶ τῇ πρὸς τὸ ξύλον συναφῇ τριῶν ἡμιδακτυλίων, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τοσαύτην πρόνοιαν ποιοῦνται τῆς ἐνδέσεως.

mioribus, iterùm alia rotunda, quæ palmarem habent diametrum; alia quadrangula, quæ latus. Tenuia autem sibynis modicis aßimilantur, quæ ferunt vnà cum prædictis. Omniũ verò istorum longitudo ligni, ferè tria cubita. Aptatur singulis telum ferreum, hamatum, longitudine par ipsi ligno, cuius nexum vsionémque ita validè firmant, ad mediũ vsque ligni inserentes, & crebris fibulis adstringentes, vt non prius deuinctio illa inter vtẽdum soluatur, quàm ipsum ferrum defringatur. etsi id craßitiem habet in parte inferiore & quà ligno infigitur digiti & semis. Intantum & tam proinde curant hanc connexionem.

Sustine, & iam me audi. Ait:

„ *Præter hæc pila duo.*] Pila rectè verto, quod est in illo ὑσσὸς. At Lascaris, & eum secuti alij, *Veruta.* Quis hoc dabit? quis non videt obnubilari aut eripi germanam *Pili* descriptionem, alienâ hac voce immissâ? Imò ὑσσὸς Plutarcho, Dionysio, Appiano, nostro assiduè, est *Pilum.* Res ipsa vociferatur: &, nónne hîc legionarium

De voce ὑσσῦ.

Ea Pilum in Latio.

Peculiare Romanis. militem armat, cuius proprium missile est Pilum? Inde Silius sanè quàm commodè Latinos sic armat:

Lib. VIII.

Non illis solitum crispare hastilia campo,
Nec mos penniger is pharetram impleuisse sagittis,
Pila volunt, breuibúsque habiles mucronibus enses,
Ære caput tecti surgunt super agmina cristis.

Latini, inquit, non hastas spargunt, non sagittas; sed pila iis telum, & breues Hispanici gladij, tum galea & cristæ. Est ipse legionarius miles expressus. Sed & in Vegetio *pilatæ legiones veterum*: & in Festo, *Pilumnus populus* explicatur ipse Romanus, *velut pilis vti assuetus.* Et quis populus præter eos vsus? Glossæ hunc faciunt: *Pilum*, ὑπερῷον, ῥωμαϊκὸν δόρυ: *cœnaculum, & Romanum telum.*

Corrupta Glossa. Duplex interpretamẽtum dant; posterius clarè verum, prius vitio exscriptoris obscurum aut falsum. Nam quid hoc noui aut monstelli est, *Pilum* significare *cœnaculum?* Græca tamen vox id sonat, sed leuiter mihi reformanda

Emendata. in ὕπερος: quod valet *pistillum.* Ita sanè. Pilum, inquit Glossographus optimus, duo notat, & *pistillum* & *telum.*

Varro illustratus. IIII. de L. L. Nihil hîc dubium. atque adeò Varro Pilum pro telo vsurpari cœptum vult ab illo. *Pilum enim dictum*, inquit, *ab omine quod hostes feriret vt pilum.* Ea lectio mihi proba. & sicut instrumento illo rustico aut cibario teri frangíque frumenta solent, sic isto hostes. Inde captum omen, & vox tralata in bellum. Alij tamen rescribunt, *quod hostis periret, vt perilum*: mihi quidem minus probè.

Quot Pila militi. „ *Pila duo*] Quem numerum poëtæ, vt solent, tangunt. Virgilius: *Bina manu lato crispans hastilia ferro.*

1. Aen. II. Theb. Duo videri.

Et Statius: *Quæ duo sola manu gestans, accliuia monti*
Fixerat, intorquet iacula.

Sed

Sed & Vegetius apertè: *Habebant bina mißilia, vnum maius quod Pilum vocabant, & aliud minus quod Verutum.* Dissensu tamen aliquo cum Polybio, quòd is videatur duo maiora pila dare militi, alterum rotundum, alterum quadrum. Si tamen is eius sensus. Cur non ambigam? pleraque hîc breuiter aut obscurè dicta: sicut hoc ipsum quod ait, *tenuia tulisse eos vnà cum prædictis.* Quid? an præter duo maiora, etiam tenuia? An ex Vegetij mente, cum vno maiorum, alterum minus? Hoc magis credam, ne nimis manum iis impleam aut onerem. Quod tamen Vegetius de Veruto addit & distinguit: vix scio an ita veteres. Imò ex Polybio & Liuio communiter hæc dicta Pila.

Lib. II. cap. XV.

Discrimen Vegetij vanum.

„ *Rotunda quæ palmarem habent diametrum.*] Iterùm hîc in voce Diametri hæsitatio. Si pro vulgi & communi sensu capio, erit directa & penetrans linea palmaris: atque ita consequenter in ambitu tres palmi. Atqui crassiusculum iusto telum ita fiat, & quod ægrè strinxerit manus aut librarit. Quomodo etiam plura eiusmodi commodè tulerint? Amplius. quæ proportio vel analogia ferri deinde ad lignum? Nam Polybius adiungit, ferrum quà ligno imo aptatur fuisse digiti & semis. Si autem lignum ipsum tripalme, quàm informis & inepta hęc deuinctio? Mouet & quod de quadrangulis pilis sequitur, ea latus habuisse palmare. Si quodque singulum latus; profectò nimis crescat, nec manus amplectatur. Ergo totum latus palmare facit, eoque exemplo de rotundis idem dicam. At enim vox Diametri mouet. Non me nimis, qui video aliàs etiam pro perimetro & ambiente lineâ eam capi. Quid si ab ipso Polybio? Fragmentum certè in Suidâ est de Cęstrosphendone, & stilus no-

Super voce Diametri.

Pro exteriore ambitu posita.

In voce κίστρος.

lus nostrum sapit: in quo scribitur, Τὸ ξύλον τῷ μὲν μήκει σπιθαμιαῖον, τῷ δὲ πάχει δακτυλιαίαν ἔχειν τὴν διάμετρον: *Lignum siue hastile longitudine spithamæ esse, crassitie digitalem habere diametrum.* Vbi Liuius simpliciter reddidit, *crassitudine digitali.* Puto & alibi notabis. Sed ea sententia certè hîc apposita: & iusta ita crassities sit Pili, tum etiam ferro suo conueniens. Adde quòd Hastæ velitum conueniens. quæ cùm non nisi digitum crassa sit; nónne largiter Pilum creuerit, si id digitos quattuor? Sed & Dionysius cum Pila χειροπληθῆ, siue *manum implentia* dixit (verba mox audies) magis est pro nostro isto capaci modulo, quàm illo qui excedit. Moneo Lascarim in hac re allucinatum, qui vertit *trientale latus*, & *trientalem diametrum.* Atqui Palmus, vtcumque consideres, quadrans pedis siue assis est, non triens. Moneo id, non quia errauerit, sed ne tu erres.

Lib. XLII.

Lascaris aberratio.

Pila vulgò quadrangula.

„ *Quadrangula.*] Quæ crebra magis fuisse rotundis videntur. Liuius certè vulgarem hanc Pili formam agnoscit, vbi de Falaricâ: *Hastili cetera tereti, præterquàm ad extremum vnde ferrum exstabat. id sicut in pilo, quadratum.* Nisi fortè rotunda etiam, eâ parte sic formabantur. Sed Appianus quadrata sola agnoscit, aut quidem describit, in pugnâ C. Sulpicij cum Gallis: Τὰ δὲ δόρατα ἦν οὐκ ἐοικότα ἀκοντίοις, ἃ ῥωμαῖοι ὑσσοὺς καλοῦσι, ξύλου τετραγώνου τὸ ἥμισυ, καὶ τὸ ἄλλο σιδήρου τετραγώνου καὶ τοῦδε μαλακοῦ χωρὶς γε τῆς αἰχμῆς: *Erant hastæ non similes iaculis, quas Romani Hussos* (imò *Pila*) *dicunt, è ligno quadrangulo parte mediâ, parte reliquâ è ferro quadrangulo, atque eo molli, excepto mucrone.* Breuis, sed bona descriptio. in quâ quod negat *similia iaculis fuisse*, ferri hoc sensu potest, non similia scilicet vulgatis leuibusque iaculis. Alioqui profectò

Lib. XXI.

In Celtic.

Explicatus Appianus.

profectò ſimilia ſunt, imò ipſa iacula: & ſuſpicetur aliquis reſcribendum potius, ἧν οὖν ἐοικότα, ſententiâ aiente. Addit *mediam partem è ligno, aliam è ferro*: & conſonat cum iis quæ Polybius hoc loco. Hoc diſſonat, quòd molle ferrum facit, credo ad inflexum, & vt in Velitum haſtâ. At nihil tale noſter, etſi poſteà opinamur ſic fuiſſe. *Fortaſſe correctus.*

„ *Sibunis modicis aſsimilantur.*] Variè vox ſcribitur, in primâ aut mediâ ſyllabâ, i. & y. alternante. Parùm hoc eſt. ſignificatio quidem certa, venabulum fuiſſe, ſiue iaculum venatorum. Feſtus: *Sibunam appellant Illyrici telum venabuli ſimile.* Ennius: *Illyrici reſtant ſicis ſibuniſque fodientes.* Qui vult vocem, vt vides, Illyricam fuiſſe: cur non magis Græcam, certè Græcis iam olim tritam? Et ipſi Illurij finitimi tunc, opinor, Græciſſabant; &, extra controuerſiam, ipſe Ennius. Magiſtri igitur Græci paſſim explicant & oggerunt hanc vocem. vt Heſychius: Σιβύνη, ὅπλον δόρατι παραπλήσιον: *Sibuna, telum haſtæ conſimile.* Idem iterùm, ſed preſſiùs: Συβίνη, καπροβόλιον: *Subina, telum figendis apris.* Quo ſenſu Athenæus ſcribit, illatos in conuiuium Carani συάγρους σιβύναις ἀργυραῖς διαπεπερονημένους; *apros ſibunis argenteis transfixos.* Cur tali pompâ? vt glorioſus conuiuator oſtenderet verè feros eſſe, nec domi à coquo ſed in ſiluis à venatore cæſos. Legi & in Suidâ: Σιβύνη, ἀκόντιον ῥωμαϊκόν: *Sibuna Romanum telum.* Quod verum ſit, pro Polybianâ hîc deſcriptione minoris Pili. *Sibuna.* *Athenæo lux. Lib. v.*

„ *Telum ferreum hamatum.*] Siue mauis, *vncinatum.* Sententia eſt, hamos retrò mucronem fuiſſe, ne facile eſſet euulſu ſemel impactum telum. Ipſe autem mucro quantus aut quâ latitudine, non dicit: ſuſpicor gran- *Mucro vncatus.* *Idem ſatis latus.*

Idem satis latus. diusculum fuisse, tum pro ferri modo, tum ex Flori verbis. Ait de primâ Romanorum pugnâ cum Philippo *Lib. II. cap. VII.* Macedonum: *Nihil tamen terribilius fuit ipso vulnerum aspectu, quæ non spiculis neque sagittis, neque Græculo vllo ferro, sed ingentibus pilis, nec minoribus adacta gladiis, vltra morem* (sic lege, non *mortem*) *patebant*. Pila vocat *ingentia*, nec *minores* iis *gladios*. quæ si de longitudine capis, quomodo vera? Gladij certè breuiculi, & valdè intra Pili modum. Magis est de latitudine dici & comparari, & ita mucrones fuisse pænè pares.

„ *Longitudine par ipsi ligno.*] Plusculum hîc igitur ferri, nec de nihilo Silius hoc iterauit, *pondera pili.* Sed & *Pilum ponderosum, & lentum.* Tibullus *Lenti* epitheto affecit: cur nisi quia pondus & grauitas tale faciebant, præsertim nec adiutum vllis *Ad Mess.* pennis?

—— celerémue sagittam
Jecerit, aut lento perfregerit obuia pilo.

Et violentum. Ostendit & idem vim telo fuisse, & obuia ab eo perfracta. Hoc quoque Liuius: *Pilum haud paullo quàm hasta* *Lib. IX.* *vehementius ictu missúque telum*. Vegetius magis apertè: *Lib. II. cap. XV.* *Arte & virtute directum scutatos pedites & loricatos equites sæpe transuerberat*. Et exemplum in Suidâ ex incerto scriptore: Ἐξακοντίσας ὑσσὸν διήλασεν αὐτοῦ τόν τε θυρεὸν καὶ τὸν θώρακα: *Emisso pilo perfregit scutum eius & loricam.* Sed ad Polybium: *ferrum*, inquit, *par ipsi ligno*. Quod verum est: sed ita, vt seorsim non exstiterit & prominuerit totus ille modus, sed pars eius dimidia circiter infixa fuerit vel adfixa ligno. Hoc satis ostendit, cùm dicit *ad medium vsque lignum insertum fuisse*. Eminuit ergo in mucronem & mansit cubitus & semis, alter ille modus *Magnitudo pili:* periit in ligno. Hoc notabis, vt iustam magnitudinem totius Pili noris: quæ ex hoc ratiocinio fuit quattuor

cubitorum

cubitorum & ſemis, id eſt pedum ſeptem paullo minus. Superauit igitur menſuram hominis: ideoque Silius niti in ea milites facit:

Stabant innixi pilis exercitus omnis. Lib. XIII.

Non longè ab hoc modulo Dionyſius abit, cùm Pilum de induſtriâ ſic deſcribit. Ἔστι δὲ ταῦτα (ὑσσοὺς præmiſit) βέλη ῥωμαίων, ἃ συνιόντες εἰς χεῖρας ἐξακοντίζουσι, ξύλα προμήκη τε καὶ χειροπληθῆ, τριῶν οὐκ ἧττον ποδῶν ὀβελίσκους ἔχοντα προὔχοντας, κατ' εὐθείαν ἑκατέρου τῶν ἄκρων, μετρίοις ἀκοντίοις ἴσα σὺν τῷ σιδήρῳ: *Sunt hæc tela Roma orum, quæ cùm in manus veniunt, iaculantur; haſtilia longa & manum implentia; trium non minus pedum mucrones exſtantes habentia rectâ lineâ ab vtroque extremorum; paria mediocribus iaculis vnà cum ferro.* Verba, quibus inſiſtendum leuiter & examinandum eſt. Ait haſtilia *manum impleuiſſe*: ſuprà monui & diduxi. *Mucrones non minus tres pedes exſtitiſſe*: imò magis, ſi Polybium audis. Et ſanè ſeſquipede toto minus in Dionyſio eſt: an quia æuo eius iam decreuerat? an quia de ipſo exſtante mucrone modò ſentit, nec ferrum metitur quod in ligno? Sed nec ſic conſenſio vſquequaque cum Polybio: & credo reuera æuo hæc talia mutaſſe. Quídni credam? ecce Vegetij aut ſuprà temporibus, ferrum *trigonum* non tetragonum fuit: idémque non niſi *pedale*. Sic enim ſcribit: *Mißilia quibus vtebatur pedeſtris exercitus Pila vocabantur, ferro ſubtili trigono præfixa, vlnarum nouem ſiue pedali, quod in ſcutum fixum non poſſet abſcindi.* Amplius in Dionyſio: *rectâ lineâ ab vtroque extremorum.* Dicit igitur obeliſcos iſtos ſiue mucrones (alij *verucula* reddunt) vtrimque fuiſſe præfixos, vt verba quidem volunt. Verba, ſed non res aut ratio. nam quomodo? vtne ab vtraque ligni parte

Lib. V.

Dionyſius explicatus.

Pilum in ferro decreuit.

Lib. I. cap. XX.

Suspecta lectio. tale ferrum? manifestò falsum & ἄλογον est. Fateor exiguum ferrum suprà addi potuisse ad defigendum, vt σαυρωτὴρ fuit in hastis: sed nunquam hoc tripedale. Corrigenda Græca censeo, ἐκ θατέρου, vel ἐξ ἑτέρου: *ex altero.*

„ *Crebris fibulis astringentes.*] Quod non miror in longitudine illâ ferri. Puto autem, & Polybius subindicat, non tubum siue auliscum fuisse tam grandem, in quem lignum immitteretur; sed potiùs duas vtrimque alas ferreas, quas fibulæ istæ comprehenderent & affirmarent. *Fibulatio in Pilo.* Fibulæ inquam crebræ (palàm in Polybio πυκναὶ λαβίδες) etsi è Plutarcho dixeris duas modò fuisse. *Diuersa in Plutarcho* Sed, vt verùm fatear, Plutarchi totum hoc mihi obscurum est, aut alia valdè ratio illigandi, & in breuiore ferro. Verba eius accipe, sed fideliter versa, in Mario: *Dicitur*, inquit, *Marius in pugnâ illâ cum Teutonis primùm innouasse hoc de Pilis. Nam cùm anteà immißio ligni in ferrum duabus fibulis* (δυσὶ περόναις) *ferreis comprehensa & obstricta esset; tunc quidem Marius alteram vt erat reliquit; alteram tollens, clauum ligneum fragilem eius loco imposuit. hoc commentus & spectans, vt pilum scuto aduersarij incidens rectum non maneret, sed fracto ligneo clauo flexus fieret circà ferrum, & telum ob incuruitatem mucronis sic inhærens traheretur.* *Duæ modò fibulæ.* Clarè adsignat duas tantùm fibulas, nec aliter potuit ad effectum quem denarrat. Fuerint igitur duæ alæ ferreæ, atque eæ vtrimque fibulâ suâ comprehensæ. *Cur altera lignea.* Harum alteram dicit è ligno suppositam, vt scilicet impetu & peruasione teli incidentis diffracta, solueretur ea ala, & sic inflexâ alterâ telum pendulum & incuruum traheretur. Cui bono? vt impediret scilicet pugnantem, & scuto is commodè vti non posset. Quid ergo?

ergo? inquies. nónne & antè inhærebat, & impediebat? Ecce in Liuio ante aliquot sæcula, pugnâ cum Gallis: *Oneratíque telis* (Pila præmisit) *quibus aut corpora transfixa aut prægrauata inhærentibus gerebant scuta.* Hoc ita fuit, ob vncos scilicet qui vetabant extrahi pilum aut reuelli. Sed Marius putauit maius impedimentum hosti, si pilum inflexum, non ita rectum pendêret, & motum translationemque scuti vetaret. Certè flexio hæc pili posteà etiam mansit; siue à Mariano inuento, siue à mollitie & tenuitate ferri, quam Appianus agnoscit. In Cæsare quidem legis, pugnâ cum Heluetiis: *Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quòd pluribus eorum scutis vno ictu pilorum transfixis & colligatis, cùm ferrum se inflexisset, neque euellere, neque sinistrâ impeditâ satis commodè pugnare poterant.* Adnoto etiam, Mariani huius facti memoriam exstare in Scholiaste prisco Horatij, qui hæc poëtæ:

Lib. IX. Flexus in Pilo. I. Gallic.

— nec enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuspide Gallos,
Aut labentis equo describat vulnera Parthi:

II. Serm. I.

Hæc inquam poëtæ istuc refert. & *Ex historiâ*, inquit, *de Mario hoc sumptum est. nam Marius aduersus Santonas* (legendum *Teutonas*) *talia tela commentus est vt fracta mitterentur, ne remitti ab hostibus possent.* In re, eadem Plutarcho dicit; in caussâ discrepat, & vult fuisse ne remitterentur. Vtrumque potuit esse, & hæc quoque caussa in Velitari telo à Polybio tacta.

De Galeâ, & multiplici cristâ.

SED perge, & lege:

POLYB. Ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις προσεπικοσμοῦνται πτερίνῳ στεφάνῳ, καὶ πτεροῖς φοινικίοις ἢ μέλασιν, ὀρθοῖς τρισὶν, ὡς πηχυαίοις τὸ μέγεθος. ὧν προστεθέντων κατὰ κορυφὴν ἅμα τοῖς ἄλλοις ὅπλοις, ὁ μὲν ἀνὴρ φαίνεται διπλάσιος ἑαυτοῦ κατὰ τὸ μέγεθος, ἡ δ' ὄψις καλὴ καὶ καταπληκτικὴ τοῖς ἐναντίοις.

Super hæc omnia adornantur apice plumeâ, pennísque puniceis aut nigris, rectis tribus, ad cubiti longitudinem. quæ cùm in summo vertice alijs armis addiderint, vir duplo maior appâret, & pulchra ea species fit, hostíque formidolosa.

De Cristis agit, cùm anteà breuiter & verbo de Galeâ dixisset. Est iis, aiebat, *Galea ærea*. Tales Liuius & Dionysius agnoscunt in Seruiano censu. Sed veteres cum χαλκᾶ aut *ærea* dicunt, ex alio metallo non excludunt. Camillus militibus suis ἐχαλκεύσατο (verba Plutarchi) κράνη τοῖς πλείστοις ὁλοσίδηρα καὶ λεῖα ταῖς περιφερείαις, ὡς ἀπολισθαίνειν ἢ κατάγνυσθαι τὰς μαχαίρας: *Fabricatus est galeas plerisque totas ferreas, & læues in ambitu, vt gladij aut laberentur in iis, aut frangerentur.* Hoc ille fecit contra Gallos & immanes eorum gladios. Dixeris ergo non omnibus tunc fuisse galeas ferro aut metallo solido, sed è corio aut tali materie, ferro aliquo per lineas aut circulos inducto. Galearum autem forma, cuiusmodi passim in prisci æui monumentis appâret, hæc. Antrorsum apertæ, & ferri aliquâ eminentiâ, sed repandi. vnde & Silæ dictæ Festo: *Silus appellatur naso sursum versus repando. vnde Galeæ quoque à similitudine Silæ dicebantur.* Ad latus &

Galea ex ære.

In Camillo.

Forma galeæ.

tus & malas vtrasque, *Bucculæ*: sic dictæ, quòd buccas tegant. Liuius: *Alij galeas bucculásque tergêre*. Iuuenalis: *Bucculæ.*

——*aut fractâ de caßide buccula pendens.*

Inde *Bucculary* in Paterno Iurisconsulto, qui has parant conficiuntque. Ab imis Bucculis lora, quibus stringerentur ad guttur & firmarentur. De his Silius: *Lib. XLIIII*

Caßidis à mento malefidæ vincula rupit. *Lib. XIIII.*

Item Sidonius: *Alij de concauo tibi caßidis exituro, flexilium laminarum vincula diffibulant. Flexiles* enim *laminas* Bucculas istas vocat, sic aptas vt pendérent à casside & flecterentur: *Vincula*, hæc lora. quæ & Suidas intellegit, & ὀχεῖς vocat. Ὀχεὺς, inquit, ὁ ἱμὰς τῆς περικεφαλαίας, ᾧ συνέχεται περὶ τὸν τράχηλον τοῦ φοροῦντος: *Ocheus, lorum galeæ, quo adstringitur circa collum ferentis*. Hæ partes Galeæ ad vsum; vna ad speciem aut terrorem, *Crista*. de quâ Polybius solâ dicit, aliis omissis. Quid ita? quia in hac mira & propria quædam superbia an lasciuia Romanorum, & valdè sibi in iis placebant. Itaque ad hanc eamus. Ait: *Lib. III. epist. III.* *Lora in galeis.* *Cristæ.*

» *Apice plumeo.*] Sic reddidi, quod in Græco est, πτερίνῳ στεφάνῳ: quod ad verbum esset *corollâ plumeâ*. Sed quia non propriè hæc corolla, malui *Apicem*, & habeo auctores. Virgilium: *Ardet apex capiti*. Statium: *Et cono Lædæus apex*. Ipsa vox Græca στέφανος aut στεφάνη valet etiam in hunc sensum. Nec enim temerè mutauerim, etsi vir eximius ingeniosè (fatendum est) fecerit, πτερίνῳ τε φάλῳ. Sed retinet Suidas, qui vt vulgò hæc lêgit: & Plutarchus, qui στεφάνην in hac re dicit. De Pyrrho rege: Τὴν στεφάνην ᾗ διάσημον τὸ κράνος ἦν ἀφελὼν ἔδωκέ τινι τῶν ἑταίρων: *Apicem quo insignis & cognobilis galea eius erat, amicorum alicui auferens eam tradidit*. Non enim de regiâ *Apex pro cristâ.* *In voce πτερίνῳ.* *In Pyrrho.*

vel au-

vel aureâ aliquâ coronâ ſentit (etſi vertunt ſic interpretes) ſed de hoc inſigni galeæ, quod proprium ipſe habuit *Cornua hirci.* Idem in eodem Plutarchus: Ἐγνώσθη τῷ τε λόφῳ διαπρεπόντι καὶ τοῖς τραγικοῖς κέρασιν: *Agnitus fuit ab eximiâ criſtâ, & à cornibus hircinis.* Reges enim, itemque digniores militum, inſignes maximè & ſuperbas faciebant has partes. Contrà plebeij. nec alio ſenſu Lucanus de M. Bruto, in acie Pharſalicâ:

Apex Pyrrhi.

Plebeia galea.

Lib. VIII.

Illic plebeiâ contectus caßide vultus,
Ignotúſque hoſti, quod ferrum Brute tenebas?

Vult eum habitu gregarij militis fuiſſe, & galeâ aut criſtâ minimè inſigni. Sed & Centuriones Romano more tranſuerſas criſtas hoc fine gerebant; vt inquam internoſcerentur. Vegetij quidem æuo ſic fuit: olim non arbitror. ſed ille ſic: *Centuriones habebant galeas ferreas, ſed tranſuerſis & argentatis criſtis, vt facilius agnoſcerentur.* Argenti aliquid mixti in criſtis agnoſcit, fortaſſe & auri in nobiliorum. Non pello igitur στεφάνου vocem: & totum illud criſtatum cum alio ſæpe additamento nónne coronæ etiam ſpeciem refert? maximè quia in capite, & cùm eſt triplex. Addo & φάλον propriè diſcretum eſſe ἀπὸ τοῦ λόφου. Ille *conus* eſt; hic *criſta.* Græci litteratores: Φάλοι, τὰ ἐπὶ τῶν περικεφαλαιῶν ἀσπιδίσκια, λόφοι δὲ αἱ τριχώσεις: *Phali, clypeoli in galeis; lophi, iubæ aut criſtæ.* Euſtathius: Φάλοι κατά τινας τῶν παλαιῶν συρίγγιά τινα ἐπὶ τῶν μετώπων, εἰς ἃ καθίεντο οἱ λόφοι: *Phali, iuxta quoſdam veterum, fiſtulæ aut tubuli ſuper frontem, in quos criſtæ immittebantur.* Ita iſti. nec nego tamen aut neſcio Heſychium confundere: Φάλος, inquit, ὁ λόφος τῆς περικεφαλαίας: *Phalus, criſta galeæ.* Fortaſſis & alij, quod alius quærat. Sed quod Euſtathio φάλος, hoc Latinis eſt Conus.

Lib. II. cap. XVI.

φάλος & λόφος diuerſa.

Statius:

Statius: —— *crista nitenti*
Insurgens cono. Et Glossæ explicant *Conum*, κύμβαλον καὶ ἄκρον τῆς περικεφαλαίας: *cymbalum, & supremam partem galeæ.* De cymbalo non credo: & rescribo, κύμβαχον, Homeri etiam voce. Nam κύμβαχος, Hesychio interprete est τὸ ἀνώτατον μέρος τῆς περικεφαλαίας. *Glossa re-scripta.*

„ *Pennísque puniceis aut nigris.*] Appâret olim, & cùm Polybius scripsit, non nisi pennas ipsas rectas sic tulisse, sine alio paratu aut diffusione; qui mos ferè hodie Turcarum. In monumentis tamen aliter conspicimus, & ferè ad exemplum hodiernum. Sed quidquid eius fuit; colores videamus, quos ponit duos. *Puniceum* primò. *Puniceus color in cristis.* quem credo honestiorum fuisse, & aptum sanè sanguineo huic Marti. Virgilius:

—— *cristáque tegit galea aurea rubrâ.*

Iterùm: —— *cristásque rubentes Excipiam sorti.*

Et tertiùm: *Purpurei cristis iuuenes.* Diodorus Hispanos quoque ostendit amasse: Περὶ δὲ τὰς κεφαλὰς κράνη χαλκᾶ περιτίθενται φοινικοῖς ἠσκημένα λόφοις: *Circum capita galeas æreas ponunt, puniceis ornatas cristis.* Ponit secundò, *Lib. VI.* *Nigrum.* Tristis ille & Diti sacer, ad quem multi in ferali hoc certamine ibant. Puto viliorum fuisse, nec lêgi *Item niger.* exemplum. Benè de *candido.* vt in Virgilio: *Et candidus.*

Cuius olorinæ surgunt de vertice pennæ.

In Statio: —— *capiti intremit ærea caßis,*
Ter niueâ scandente iubâ.

Is quoque color festus & dignior, datque Annibali Silius: —— *vibrant cui vertice coni* *Lib. II.*
Albentis niueæ tremulo nutamine pennæ.

Lasciuia posteà in hac re, & assumpsêre etiam Pauo-

num. Sed fallor, aut regia & Iunonia hæc auis non nisi in Regum & Principum vsu fuit. Indicat Claudianus, qui Honorio suo talem dat:

De VI. consul. *Quòd picturatas galeæ Iunonia cristas*
Ornet auis.

Et scriptor Panegyrici ad Maximianum: *Offert tibi etiam tum puero galeam auro gemmisque distinctam, & pennis pulchræ alitis eminentem.* Cui lux à Claudiano esto. Sed etsi de nigris aut fuscis negaui legere, non tamen ambigo quin tulerint: vt aquilæ, & talium auium, quæ pugnaces aut rapaces. vel ominis scilicet caussâ.

Triplex sæpè crista. „ *Rectis tribus.*] Triplex hæc crista est, siue τριλοφία Græcorum, itemque τριφάλεια. Quis non eius meminit? poëtæ certatim. vt ille:

Virg. VII. *Cui triplici cristata iubâ galea alta.*

Valer. III. Alter: ——*triplici pulsans fastigia cristâ.*

Suidæ inuentiuncula. Etiam alij. vt Suidas: qui Geryonem autumat dictum τρικέφαλον, siue *tricipitem*, ὅτι τρεῖς λόφους εἶχεν ἐν τῇ περικεφαλαίᾳ: *quòd tres cristas in galeâ haberet.* Vide & lepidam narratiunculam apud Plutarchum in Arato, de virgine, quam captam miles galeâ suâ tricristi insigniuerat, & in Dianæ templo deposuerat: vnde egressa subito aspectu terruit omnes, quasi ipsa ibi Diana, vrbemque seruauit. Hactenus de cristis Polybius. AVD. Quid de Iubis, eas omittis? LIPS. Vnà cum Polybio: nec enim, quod miremur, tangit. nisi tibi nostra coniectura sedeat, cui leuiter visum legere: ἢ ὀρθαῖς θριξίν: *aut rectis crinibus siue iubis.* Enimuerò quis nescit *iubas* creberrimè galeis impositas? Nec Græcorum tantùm (perpetuum pænè apud eos) sed & Latinorum. Virgilius de

Iubæ in cristis.

Mezen-

Mezentio: ——*cristáque hirsutus equinâ.* Lib. VII.

Silius de Curione Romano:

Horridus & squamis & equinâ Curio cristâ. Lib. VIII.

Idem de Flaminio Consule:

——*cui vertice fulgens*
Triplex crista iubas effundit crine Suëuo.

Cui Sueuum siue Germanicum etiam crinem adfingit, quia scilicet ille Flaminius triumphauerat de Gallis, quos cum Germanis confundi à poëtis id æui, haud nouum. Aliter ego quidem Silium non intellego. Est & in eodem Silio, de Marcello:

Circumstant rapidi iuuenes, aptántque frementi Lib. XII.
Sanguineas de more iubas.

Et cum recogito, etiam in lapidibus vidi, etsi minus sæpè.

„ *Pulcher is aspectus, hostique formidolosus.*] In re tenui momentum ad pugnam & victoriam ostendit: & *Vsus cristarum.* caussâ duplici, inquit, bonæ cristæ. siue quòd vir maior, & animo quoque crescit: siue quòd hosti terrorem magis præbet. Vtrumque verum, & nescio quo naturæ ductu vbique terrarum ferè bellatores hoc adfectant. Orientales passim, atque etiam rudes isti in nouo orbe. Maiores nostri studiosè, etsi nos vulgò omisimus: studiosè? imò ambitiosè, & hinc insignia ista familiarum tam varia, quîs superbimus. Primi auctores rei Cares, *Inuentores cristæ.* quod scriptores adnotarunt. vt Herodotus: Ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι Κᾶρές εἰσιν οἱ καταδέξαντες: *In galeis cri-* In Clio. *stas illigare Cares sunt qui ostenderunt.* Strabo: Τοῦ δὲ περὶ τὰ στρατιωτικὰ ζήλου τά τε ὄχανα ποιοῦνται τεκμήρια, καὶ τὰ ἐπίσημα καὶ τοὺς λόφους: *Studij sui erga rem bellicam testimonia adferunt scutorum ansas, & insignia & cristas.* Lib. XIIII.

Lib. VII. Idem Plinius prodidit vbi de inuentoribus rerum: idem Polyænus. Sed Galeas, & Cristas aliquot è monumentis vide.

DIALOG. VI.

De Loricâ, & variâ eius specie.

VLTIMVM inter arma, *Lorica*: quam duplicem fuisse ostendit in his verbis: Legito.

POLYB. Οἱ μὲν οὖν πολλοὶ προσλαβόντες χάλκωμα σπιθαμιαῖον πάντῃ πάντως, ὃ προστίθενται μὲν πρὸ τῶν στέρνων, καλοῦσι δὲ καρδιοφύλακα, τελείαν ἔχουσι τὴν καθόπλισιν. οἱ δὲ ὑπὲρ τὰς μυρίας τιμώμενοι δραχμὰς, ἀντὶ τοῦ καρδιοφύλακος σὺν τοῖς ἄλλοις, ἁλυσιδωτοὺς περιτίθενται θώρα-

At plerique capientes æream laminam quæ sit palmi maioris siue duodecim digitorum vndique, nec amplius, eam pectori apponunt, & vocant pectorale. ac sic plenam iustámque habent armaturam. Qui tamen super decem mille drachmas censi sunt, ij pro pectorali, super cetera arma loricas capiunt hamatas.

κας. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος τῆς καθοπλίσεώς ἐστι καὶ περὶ τοὺς πρίγκιπας καὶ τριαρίους πλὴν ἀντὶ τῶν ὑσσῶν οἱ τριάριοι δόρατα φοροῦσιν.

matas. Par ratio ſimiliſque armorum in Principibus eſt & Triariis, niſi quòd pro pilis Triarij ferunt Haſtas.

„ *Plerique capientes æream laminam.*] Vult pleroſque militum non habuiſſe loricas illas hamatas, de quibus mox dicit: ſed eius loco partem æris aut ferri procuſam, quæ tegeret ſummum pectus. Nam ima ventris ſcutum ſatis muniebat. Fuit adſimile quiddam hodierno pectorali, ſed minùs longum, & æquabiliter quadrum. Id, inquit, *Aeramẽtum ad pectus.*

„ *Vocant pectorale.*] Diu hæſi quomodo verterem καρδιοφύλακα, & ſedit tandem iſtud. Nam quod Laſcaris *Cordituum* fecit, ſcitè vocem expreſſit, non tamen ſcriptoris mentem. Cedò enim quis Romanorum ſic dixit? vbi vox ea lecta? Nec tamen dubium, quin obuiam vulgatamque vocem Polybius habuerit in mente. Eam cenſeo, *Pectorale*: & ſic à re & vſu dicebant, pectori tegendo. Varro: *De corio crudo pectoralia faciebant.* Plinius: *E pectoralibus eorum, ocreiſque & galeis.* *Pectorale.*
Alluſit & tetigit Silius:

Pectora pellis obit cæſi è venatibus vrſi: Lib. VIII.

pectoralia è corio vult fuiſſe, vti & Varro. Etiam è ferro, idem: *Jlle viris pila, & ferro circumdare pectus* Ibid.
Addiderat.

Xenophon de Perſis: Θώραξ μὲν περὶ τὰ στέρνα ἑκάστῳ ἔσται: *Lorica circa pectus cuique erit.* An Liuij ea mens in Saliis deſcribendis, qui armati ſaltabant? *Æneum pectori tegimen.* Ex ipſo dicas, è Dionyſio non dicas. qui hoc interpretatur, χαλκέαις μίτραις καταζωσμένους: *æreis balteis ſuccinctos*: Lib. I. Lib. II.

Lib. VII.

cinctos: & alibi clariùs appellat χαλκέους ζωστῆρας, *æneâ cingula*. Sed nec quod in eodem Liuio de Samnitibus: *Spongia pectori tegumentum*: huc conuenit propriè, nec illa ex ære. Hoc genus appellat Polyænus ἡμιθωράκια, *semiloricas*, in his verbis: Ἀλέξανδρος, inquit, ἡμιθωράκια τοῖς φεύγουσι στρατιώταις ἀντὶ θωράκων ἔδωκεν, ἵνα μένοντες μὲν ἀσφάλειαν ἔχοιεν, τῶν κατὰ πρόσωπον κρυπτομένων, φεύγοντες δὲ τὰ ὄπισθεν μέρη φυλάσσειν μὴ δύναιντο: *Alexander fugitiuis militibus semiloricas pro integris dedit, vt manentes quidem tuti essent, anterioribus tectis; fugientes postica tueri non possent*. Et Pausanias, loricas veterum & Homericas describens, ostendit habuisse duas partes. Δύο ἦν, ait, χαλκᾶ ποιήματα. τὸ μὲν στέρνῳ καὶ τοῖς ἀμφὶ τὴν γαστέρα ἁρμόζον, τὸ δὲ ὡς νώτου σκέπην εἶναι. γύαλα ἐκαλοῦντο. τὸ μὲν ἔμπροσθεν, τὸ δὲ ὄπισθεν προσῆγον· ἔπειτα περόναι προσῆπτον πρὸς ἄλληλα: *Duæ erant æreæ partes. illa quidem pectori & iis quæ circa ventrem apta; hæc vt dorso tegmen esset. Vocabant Gyala, siue Caua & incurua, à formâ. Illam antrorsus, hanc retrorsus inducebant: deinde fibulæ vtramque iungebant*. Vide & inquire, fateberis adsimiles aut ipsas esse hodiernas loricas nostras. Ergo duæ partes: nec dissimile in Hamatis, quo aspectu Valerium arbitror *duas loricas* ex eâ fecisse. Nam de Scæua ille cùm scriberet, & factum eius attolleret Britannico bello; in scopulo, inquit, relictus, & diu magnâ vi hostium sustentatâ, cùm solus esset, tandem *galeâ iam ictibus discussâ, & scuto crebris foraminibus absumpto, profundo se credidit, ac duabus loricis onustus inter vndas enauit*. Augendæ admirationi addit de *duabus loricis*. sed quas eas suspicer? ab hoste alteram? non id tempus aut occasio legendi spolia, cùm suum scutum ipse amisit, siue vt honestè Valerius, *impendit*.

Semiloricæ.

Lib. IIII. Strat.

Duplex lorica.

Lib. I.

Valerio quæsita lux.

Lib. III. cap. II.

pendit. Puto magis, intellegi duplicem hanc loricam, & hoc dilaudare, quòd fessus & duplici etiam loricâ onustus potuerit enatare. De fibulis quidem, quæ in latere vtroque loricas istas iungebant, in Silio est: *Fibulæ loricarum.*

—— quà fibula morsus *Lib. VII.*

Loricæ crebro laxata resoluerat ictu.

Et apud Suidam, de squameâ loricâ Parthorum: Περόναι δέ εἰσι περὶ ταῖς πλευραῖς: *Fibulæ sunt ad latera*. Sed & Pausanias hîc apponit.

„ *Plenam iustámque habent armaturam*.] Corpore scilicet iam vndique munito & tecto. Quod ita gloriatur Titus Cæsar de suis Romanis, apud Hegesippum: *Progredimur in bellum muniti vndique. Tegitur galeâ caput, loricâ pectus, totúmque clypeo corpus. Vbi feriat hostis Romanum militem reperire non potest, quem ferro tectum circumspicit.* *Romani vndique armati.* *Lib. III. cap. XXIIII*

„ *Qui tamen super decem mille drachmas censi.*] Designat genus militum, idque à censu, quibus necessitas ferendi non pectoralia, sed totas loricas. Ij erant ditiores, & quod summa ista indicat, è primâ classe. Atque isti etiam olim, ex Seruij instituto, eximiè & præter ceteros debebant armari: quod ex Liuio & Dionysio discas. Mansit sub Polybio, atque etiam posteà, vt videtur. Nam eâ caussâ Hirtius in Bello Hispaniensi aliquoties *Loricatos* exprimit & nominat, quasi militum digniores aut certè ditiores. *Loricatus vnus*, inquit, *ex legione vernaculâ ad nos transfugit*. Iterùm: *Centuriones loricati octo ad Cæsarem transfugerunt*. Nisi tamen ita agnominat legionarios, & ad discrimen armaturæ leuis. Ad Polybij mentem facit quod Panegyristes ad Constantinum: *Tibi vincendi erant milites, proh nefas! paullo antè Romani,* *Primæ classis arma meliora.* *Prætoriani loricati.*

Romani, & armis omnibus more primæ classis armati. Hoc ille de Prætorianis Maxentij, quos loricas eiusmodi gestasse mox docebo.

„ *Loricas capiunt hamatas.*] Græcè θώρακας ἀλυσιδωτὰς, quod ad verbum esset *Loricas catenatas*: sed Latini, vt ego, dixerunt. credo, quia circuli & catenæ nexæ, hamuli speciem dimidiatæ referebant: an quia & hami catenulas iungebant? Dicere hoc Sidonius videatur:

Lorica hamata.

Paneg. ad Anthem.

—— *nec sutilis illi*
Circulus impactis loricam texuit hamis.

Etsi potes etiam pro priore sensu interpretari. *Lorica* quidem *hamata* versa à veteri Bibliorum interprete, vbi in Græco θώραξ ἀλυσιδωτὸς: & hamos siue catenas legis hîc passim. In Virgilio:

Lib. I. Reg. cap. XVII.

Loricam consertam hamis auróque trilicem.

Lib. VII. In Lucano: —— *qua torta graues lorica catenas*
Opponit. In Statio:

Lib. XII. *Multiplicem tenues iterant thoraca catenæ.*

Et non aliud quidem fuit, quàm circuli siue anuli ferrei inter se nexi, more quem hodie Galli & Germani seruamus, etsi exolescentem. Imò origo à Gallis. Varro: *Lorica à loris, quòd de corio crudo pectoralia faciebant. Posteà succuderunt Galli è ferro sub id vocabulum ex anulis ferream tunicam.* Verè de etymo. etsi Isidorus aliter: *Lorica, quòd loris careat. solis enim ferreis circulis contexta est.* Ridiculè, vt solet. Sed *posteà*, inquit Varro, *Galli succuderunt è ferro.* Quando *posteà*? Quin ego loricas æreas Romę diu reperio ante Gallos notos. In ipso Seruij censu præscribitur primæ classi *lorica ex ære.* Sed credo eam fuisse, qualis Homeri & veterum, è laminâ non ex anulis: quod genus suprà diximus, & σαδίους vel σατοὺς appellabant:

Quid ea fuerit.

Galli repererunt.

De L. L.

Verba Varronis controuersa.

labant: ſcilicet quia ſolidi, & ſtabant ſine inflexione. Ergo hamatæ iſtæ à Gallis. quarum alterum etiam genus, quod non anulis ſolis ſed & ſquamis conſtat. Græci φολιδωτὺς vocant, vel λεπιδωτὺς, à ſquamis piſcium vel ſerpentum. Sic Lucullum Plutarchus ſcribit, ipſo die quo pugnauit in Tigranem, indutui habuiſſe θώρακα σιδηροῦν φολιδωτὸν: *loricam ferream ſquameam.* Et Dio Caſſius, Macrinum Imperatorem abſtuliſſe Prætorianis τοὺς θώρακας τοὺς λεπιδωτὺς, *loricas ſquameas*: noteſque ab his exemplis, honeſtiorum planè has fuiſſe. Has dico hamis & laminis ſolidis ſimul conſtitiſſe. ex Silio qui Flaminium Conſulem armans:

Lorica ſquamea. *In Lucul.* *In Macr.* *Eius textus & conſertio.*

Loricam induitur. tortos huic nexilis hamos
Ferro ſquama rudi, permiſtóque aſperat auro. Lib. v.

Et Iſidoro: *Squama eſt lorica ex laminis æreis vel ferreis concatenata in modum ſquamarum piſcis.* Ipſas ergo ſquamas catenæ iungebant. Tertullianus hanc intellegit & Alexandro Magno tribuit: *Pectus ſquamarum ſignaculis diſculptum* (malo *diſcalptum*) *textu pellucido tegendo nudauit.* Et Virgilius:

Tertullianus illuſtratus. De Pall. cap. IIII.

—— rutilum thoraca indutus aënis Lib. XI.
Horrebat ſquamis.

Silius: *Horridus & ſquamis & equinâ Curio criſtâ.* Lib. VIII.

Hanc aut priorem idem:

At laterum textus ſpatioſáque pectora ſeruat Lib. IIII.
Nexilis innumero chalybum ſubtemine thorax:

Haſipſas Squamas etiam *Plumas* video dici, à ſpecie pari. In Statio: *—— enſem germani in corpore preſſit,* Lib. XI.
Qua malè iam plumis imus tegit inguina venter.

Plumæ quid?

Atque explicat ibi Luctatius, *laminis.* Parthorum aſſiduum hoc tegmen, etiam in equis. Iuſtinus: *Munimen-*

Parthorũ cataphracta.

Lib. XLI. *tum ipsis equisque loricæ plumatæ sunt, quæ vtrumque toto*
Lib. XXIIII. *corpore tegunt.* Ammianus de iisdem: *Hostem vndique laminis ferreis in modum tenuis plumæ contectum.* Sallu-
In Fragm. stius: *Equites cataphracti, ferreâ omni specie, equis paria operimenta erant, quæ lintea ferreis laminis in modum plumæ adnexuerant.* Et ipse quidem linteo laminas supernectit, Virgilius pelli,

Spumantémque agitabat equum, quem pellis aënis
In plumam squamis auro conserta tegebat.

Quam etiam pellem *auro consertam* facit: an quia aurum in squamis mixtum, an quia ipsæ squamæ auro innexæ? id esset; catenulis aut filis ex auro. Certè squamas
Lib. IIII. ipsas ordine connexas & ratio vult, & Curtius: *Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis, serie inter se connexis.* Atque eo sensu *Hamari laminas* Claudianus
Lib. II. in Rufin. dixerit: *—— coniuncta per artem*

Flexilis inductis hamatur lamina membris,
Horribilis visu. credas simulacra moueri
Ferrea, cognatóque viros spirare metallo.

Nisi si ibi verius, *animatur lamina*: quòd quasi viuere in corpore & aggenita videatur. Ammianus, qui sæpe vi-
Lib. XVI. dit: *Praxitelis manu polita crederes simulacra, non viros,*
Corpori toti aptæ. *quos laminarum circuli tenues apti corporibus, flexibus ambiebant, per omnia membra diducti, vt quocumque artus necessitas commouisset, vestitus congrueret, iuncturâ cohærenter aptatâ.* Plenissimè scriptor Græcus apud Suidam: Θώραξ δὲ ἱππέως πάρθου τοῖος δέ ἐστι. τὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ πρόσω, στέρνα τε καὶ μηρούς, καὶ χεῖρας ἄκρας, καὶ κνήμας καλύπτει. τὸ δὲ ὄπισθεν νῶτά τε καὶ τὸν αὐχένα, καὶ τὴν κεφαλὴν ἅπασαν. περόναι δέ εἰσι, πρὸς ταῖς πλευραῖς πεποιημέναι, αἷς ἑκάτερον τῶν μερῶν συμπορπηθὲν ὅλον σιδηροῦν ποιεῖ φαίνεσθαι τὸν ἱππέα. κωλύει δὲ οὐδὲν ὁ

σίδηρος

σίδηρος οὔτε τὰς ἐκτάσεις τῶν μελῶν, οὔτε τὰς συστολάς. οὕτως ἀκριβῶς πρὸς τὴν τῶν μελῶν φύσιν πεποίηται. ὁπλίζουσι δὲ καὶ τὸν ἵππον ὁμοίως σιδήρῳ πάντα μέχρι τῶν ὀνύχων. διότι οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος ἂν εἴη τῶν ἰδίων ὅπλων, εἰ ὁ ἵππος αὐτοῖς προαπόλοιτο: *Lorica Parthi equitis est talis. Prior eius pars pectus & femora & manus extremas & crura tegit: posterior, tergum & ceruicem & caput totum. Fibulæ verò sunt ad latera, quibus vtramque partem iungunt, atque ita totum equitem ferreum dant videri. Prohibet verò nihil aut impedit ferrum membrorum extensiones siue contractiones: adeò curiosè factum sectúmque est ad naturam membrorum. Armant autem & equum similiter ferro, totum quidem & vsque ad vngulas. hoc ideò, quia nihil iis arma prosint propria, si equus interficiatur.* Isti igitur Parthorum Cataphracti siue Clibanarij, de quibus & Propertij versus: Lib. IIII.

Ferreus aurato neu cataphractus equo.

sed à Dousâ filio nostro emendatus, *ærato*. Nec soli illi, sed & Sarmatæ in hac armaturâ. Tacitus: *Cataphracta Principibus ac nobilißimo cuique tegmen, ferreis laminis aut præduro corio consertum.* Valerius Flaccus: *Clibanus Sarmatarum.* 1. Hist.

Sarmaticæ coiere manus, fremitúsque virorum Lib. VI.
Semiferi. riget his molli lorica catenâ,
Id quoque tegmen equis.

Et desculpti hi tales in columnâ Traiani, cum contis, atque etiam sagittis. Nec verò ferro solùm nectebant has loricas, sed & cornu. Ammianus: *Sarmatis & Quadis hastæ sunt longiores, & loricæ ex cornibus rasis & læuigatis, plumarum specie, linteis indumentis innexæ.* Ideò iure in Taciti loco suprà ambigam, (non enim asseram. absit.) an non reponendum *præduro cornu*. quoniam & Pausanias, vt proprium, Sarmatis hoc adtribuit, atque adeò *Lorica cornea.* Lib. XVII. *Suspiciuncula in Tacito.*

 negat

Lib. I. negat ferrum iis esse. Τοὺς οὖν θώρακας, inquit, ποιοῦσι τὸν τρόπον τοῦτον. ἵππους πολλὰς ἕκαστος τρέφει. ταύταις οὐκ ἐς πόλεμον χρῶνται μόνον, ἀλλὰ καὶ θεοῖς θύουσιν ἐπιχωρίοις. συλλεξάμενοι δὲ τὰς ὁπλὰς, ἐκκαθάραντές τε καὶ διελόντες, ποιοῦσιν ἀπ' αὐτῶν δρακόντων φολίσιν ἐμφερῆ. ὅστις δὲ οὐκ εἶδέ πω δράκοντα, πίτυός γε εἶδε καρπὸν χλωρὸν ἔτι. ταῖς οὖν ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς πίτυος φαινομέναις ἐντομαῖς εἰκάζων τὸ ἔργον τὸ ἐκ τῆς ὁπλῆς, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι. ταῦτα διατρήσαντες, καὶ νεύροις ἵππων καὶ βοῶν συῤῥάψαντες, χρῶνται θώραξιν, οὔτε εὐπρεπείᾳ τῶν ἑλληνικῶν ἀποδέουσιν, οὔτε ἀσθενεστέροις. καὶ γὰρ συστάδην τυπτόμενοι καὶ βληθέντες ἀνέχονται: *Thoraces verò ita faciunt. Multos equos quisque nutrit. iis non ad bellum modò vtuntur, sed & diis patriis suis immolant. colligentes verò vngulas, eas purgantes & dissecantes conficiunt ex iis quiddam draconum squamis simile. aut si quis draconem non viderit, vidit autem nucis pineæ fructum viridem, iis è nuce segmentis aut torulis si opus assimilarit, haud errarit. Has igitur squamulas perforantes, & neruis equinis aut bubulis consuentes, loricas ad vsum habent, neque decore Græcanicis inferiores, neque infirmiores. Nam & cominus percussæ, & iactu petitæ, resistunt & sustinent.* Graphicè ibi loricas istas descriptas habes: ad quarum exemplum Domitiani Principis illa fuit, Martiali laudata:

Lib. VII.

Quam vel ad Ætolæ securum cuspidis ictum
Texuit innumeri lubricus vnguis apri.

Martialis explicatus. Nec enim hîc optimo nostro Turnebo assentior, *squamas æneas* explicanti, *quæ aprinarum vngularum speciem referrent.* Imò ex ipsis vngulis. & imitari hoc ideò Domitianus ambitiosè voluit, quia expeditionem in Sarmatas ipse suscepisset (in Tranquillo leges) & laureum

de iis

de iis Ioui consecrasset. Sed satis de loricis hamatis. ad quas referendi Statiani versus isti:

—— latus omne sub armis Lib. IIII.
Ferrea suta tegunt.

Iterùm: *—— magnorúmque ærea suta* Lib. III.
Thoracum. Et tertiùm:

—— ter insuto seruant ingentia ferro Lib. VII.
Pectora. nam tergo numquam metus.

Vbi *suta* hæc appellat, siue catenas iunctas, siue laminas nexas, vtrum voles. Ait & in extremis versibus *ter insutum ferrum*: vt ostendat *trilicem* loricam eam fuisse. id est, catenas aut laminas sic geminatas. Sic in Virgilio: *Trilices loricæ.*

Loricam consertam hamis auróque trilicem.

In Valerio: *Per clypei cedentis opus, partémque trilicem.* Lib. II.

In Silio: *—— textam nodis auróque trilicem* Lib. II.
Loricam.

Etsi hæc postrema ad lineam loricam fas sit & tranferri. At de squamis etiam geminis Virgilius:

Nec duplici squamâ lorica fidelis & auro Lib. IX.
Sustinuit.

Atque hic talis textus an non *Crates* in Statio?

Omnibus æratæ propugnant pectora crates. Lib. IIII.

Item Silio: *—— clypeo stetit æris in orâ* Lib. V.
Cuspis, & oppositas vetita est transmittere crates.

An clypeorum * crates intellegunt, quibus coria inducta, & vmbo ex ære aut ferro? An potius, vt dixi, has loricas, in quibus anulorum ordines & textus velut crates referunt? An denique aliud genus, quod Statij & Silij æuo crebrum? cùm segmenta ferrea, tamquam fasciæ aliæ aliis superpositæ, corpus ambiunt. Nusquam lêgi, fateor: sed in columnâ Traiani assiduum & pæne vni-

* Suprà de iis, Dial. II.

Lorica segmentata.

çum in Romano milite hoc genus. Sunt & linei thoraces: ſed quid ad Polybium? omitto. AVD. Imò, te quæſo, exſequere. ſi non ad Polybium, nónne ad hiſtoriam?

Linea lorica. LIPS. Et Græcam quidem ac Romanam. In vtraque enim crebra mentio, ac varij populi vſi. Ipſi Græci primùm, & quidem vetuſtiſſimi, etiam apud Homerum:

Iliad. β. cui Aiax dicitur λινοθώρηξ, *lineo thorace indutus*, itémque Adraſtus. Quos locos Plinius adſpicit cùm ſcribit: *Ho-*

Lib. XIX. cap. I. *nos lino etiam Troiano bello. cur enim non & prœliis interſit, vt naufragiis? Thoracibus lineis, paucos tamen, pugnaſſe teſtis eſt Homerus.* In Alcæo etiam poëtâ apud Athenæum θώρηκες νεόλινοι recenſentur, *thoraces è nouo lino.*

Græcis crebra. Imò communiter Græci induerunt poſt Iphicratem ducem. de quo ita Æmilius Probus, an Cornelius Ne-

In Iphicr. pos? ſed quicumque is auctor: *Genus loricarum mutauit,*

Macedonibus vſurpata. *& pro ferreis atque æneis lineas dedit.* Geſtarunt & Macedones. quorum arma olim erant, Dione auctore, θώ-

In Caracallâ. ραξ λινοῦς τρίμιτος, ἄσπις χαλκῆ: *thorax lineus trilix, clypeus æreus.* Sed & Alexander ipſe apud Plutarchum in-

In Alex. duit θώρακα λινοῦν διπλοῦν: *thoracem linteum bilicem.* Iam

Et Thracibus: etiam Thracibus Xenophon adſcribit χιτωνίσκους ὑπὲρ

Lib. V. Anabaſ. γονάτων, πάχος ὡς λίνου στρωματοδέσμου: *tuniculas ſuper genua, craßitie vt linum quo ſtragula vinciuntur.* Cuiuſmodi

Hiſpaniſque. Hiſpanorum credo fuiſſe, quos pugnâ Cannenſi Poly-

Lib. III. bius deſtituit ἐν λινοῖς περιπορφύροις χιτωνίσκοις: *in lineis purpurâ prætextis tunicis.* Quod ipſum ex eo Liuius. Nam tunicæ illæ profectò vicem thoracum fuerunt. at-

Lib. III. que ita de iiſdem Hiſpanis Strabo: Λινοθώρακες δ' οἱ πλείους· σπάνιοι δὲ ἁλυσιδωτοῖς χρῶνται: *In lineo thorace plerique, pauci hamatis vtuntur.* Quinetiam Chalybes apud Xeno-

IIII. Anabaſ. phontem (atquin ferri ibi copia) in hoc thorace. Εἶχον, inquit,

inquit, θώρηκας λινοῦς μεχρὶ τοῦ ἤτρου: *Habebant loricas lineas ad imum ventrem vsque*. In Italiâ quoque vsurpa- *Et Italia.* runt. & Liuius Augustum legisse asserit *in thorace linteo* Lib. IIII. *scriptum*, de Cossi opimis spoliis. Qui vetus fuerit oportet, & ab illo æuo. Silius etiam populariter Faliscos ita armat: *Indutósque simul gentilia lina Faliscos.* Lib. IIII.

Meminit & alibi:

—— læuum quà tegmine thorax Lib. IX.
Multiplicis lini claudit latus.

Sed & Suetonius de Imp. Galbâ: *Thoracem induit lin-* Cap. XIX. *teum*. In vsu ergo plurifariàm: etsi Pausanias tamen de- *Pausaniæ de his iudicium.* primit, & venantibus magis, quàm pugnantibus commendat. Οἱ θώρακες, inquit, οἱ λινοῖ μαχομένοις μὲν οὐχ ὁμοί- Lib. I. ως εἰσὶ χρήσιμοι. διιᾶσι γὰρ καὶ βιαζόμενοι τὸν σίδηρον· θηρεύοντας δὲ ὠφελοῦσιν. ἐναποκλοῦνται γὰρ σφίσι καὶ λεόντων ὀδόντες καὶ παρδάλεων: *Loricæ linteæ pugnantibus non æquè vtiles. Transmittunt enim vel coactæ & fractæ ferrum: venantibus autem prosunt. Franguntur enim aut retunduntur in iis leonum dentes & pantherarum.* Ita Pausanias iudicat haud vanè de priscâ quidem conficiendi ratione, quæ erat vt è filis pluribus funiculos struerent, eósque deinde necterent & inter se aptarent. A multitudine filorum, an funiculorum? bilices, trilices, dixêre. Plinius auctor Amasim Aegypti regem thoracem habuisse, *cuius singula fila* Lib. XIX. cap. I. *trecentis sexagintaquinque filis constabant*. Idem de eodem Herodotus, nisi quod *trecenta sexaginta* modò scri- In Thal. bit. Diuersum paullò genus videtur, de quo in Nicetâ *Noua cōficiēdi ratio.* Choniate lego: Is in Isaacij rebus Cōradum quemdam Montisferratensem mirificè laudat, & robur eius extollit. addit deinde: Αὐτὸς μέντοι ἄνευ θυρεοῦ τηνικαῦτα διηγωνίζετο, ἐκ δὲ λίνου πεποιημένον ὕφασμα, οἴνῳ δυστηρῷ ἱκανῶς ἡλισμένῳ διάβροχον,

διάβροχον, πολλάκις περιπλυχθὲν, δίκην θώραχος ἐνεδύετο. ἐς τοῦτον δὲ ἦν ἀντιτυπὲς ἁλσὶ καὶ οἴνῳ συμπληθὲν, ὡς καὶ βέλεσιν εἶναι παντὸς στεγανώτερον: *Ipse tunc quidem sine scuto pugnabat, sed ex lino factum textum quoddam, vino austero affatim salito madidatum, sæpius replicatum, loco thoracis induerat. Adeò autem ictibus resistebat vino & sale coactum & perfusum, vt omni telo esset robustius.* Mirus ille thorax & conficiendi ratio: cur periit? requiri deberet, & fortasse posset ex iis quæ Nicetas scribit. Dixit autem πολλάκις περιπλυχθὲν, *sæpius replicatum fuisse*: & paullo pòst, συμπληθὲν οἴνῳ καὶ ἁλσὶ, quasi *fulloniâ arte confectum* indicans, vt coactilia solent. Et verò è lanâ etiam eiusmodi coactiles thoraces reperio. vt in Suidâ, è scriptore veteri: Φοροῦσι δὲ ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς θώρακας πιλητοὺς, ὧν τὰ κύτη ὑπάρχουσι στερρὰ διὰ τὴν χρηστότητα τῶν πιλημάτων: *Ferunt in capitibus thoraces coactiles, quorum sinuatio firma & stabilis manet ob bonitatem coactilium.* Significat à calonibus aut ipsis militibus per viam gestatos, vt onera alia, in capite, sic tamen duros vt nihil inflecterentur, & seruarent cauitatem suam & habitum corpori aptum. Video & Cæsaris æuo in vsu fuisse, etsi fortasse non tam probos. Scribit de suis in metu hostilium sagittarum: *Omnes ferè milites aut ex subcoactis, aut ex centonibus tunicas aut tegmenta fecerant, quibus tela vitarent.* Subcoacta dicit, quæ Vlpianus *Coactilia*, Plinius *lanas coactas*: & sunt nostra hodie *Feltra*. Plinij verba: *Lanæ per se coactæ vestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt.* Aceto ipse vim tribuit, quam Nicetas vino austero, nisi si & acetum ipse intellexit. Lanei igitur etiam Thoraces: & an non tale aliquid *Spongia* Samnitum in Liuio? *Spongia*, inquit, *pectori tegumentum*. Ego opinor, & *Spon-*

Lorica lanea.

III. Ciuil.

Subcoacta in Cæsare.

Lib. VIII. cap. XLVIII

Spongia in Liuio.

& *Spongias* item *retiariorum* Tertulliano. Labente æuo video tunicas integras ex his coactis factas, quas vulgò milites gestabant, & *Thoracomachos* dicebant. Exstat *descriptio plena in libello qui Notitiæ imperij subiungitur, & ne quærere habeas, cape verba. *Inter omnia quæ aduersum bellum prouida posteritatis cogitauit antiquitas, Thoracomachum quoque ad leuamen corporis armorum ponderi & asperitati subiecit. Hoc enim vestimenti genus, quod de coactili ad mensuram & tutelam humani corporis conficitur, de mollibus lanis timoris solicitudo sollertiâ magistrâ composuit. vt hoc inducto primùm lorica vel clibanus aut his similia fragilitatem corporis ponderis asperitate non læderent: membra quoque vestientis inter armorum hiemísque discrimen tali solatio adiuta labori sufficerent. Sanè ne idem Thoracomachus pluuiis verberatus, ingrauescente pondere adficiat vestientem, de Lybicis benè confictis pellibus ad instar eiusdem Thoracomachi faciem conuenit superinducere.* Plenè dicit omnia. Caussam inuenti, quæ leuitas & mollities; Materiem, quę lana coactilis; Vsum, qui ad muniendum & vestiendum. Dico ad vestiendum, & forma quoque talis fuit, demissa infra genua. Figura ostendit. & de istis Agathiam censeo loqui cùm in Narsetis acie instruendâ contra Francos, collocantur ἐπὶ τοῦ μετώπου οἱ πρωτοστάται θώρακας ποδήρεις ἐνημμένοι: *in fronte Principes, loricas ad pedes vsque demissas induti.* In alias profectò hoc non conuenit. Itaque Penulæ speciem & vsum contra frigus habuit, & sic etiam dixerunt. Glossæ veteres: *Thoracomachus, penula militaris.* Suidam hinc explicabis: Μανδύας, εἶδος ἱματίου ὅπερ καλεῖται λωρίκιον: *Penula, genus vestis quod lorica dicitur.* Hæc, hæc lorica: & in ipsâ descriptione vestimentum

*Etiam Figura.

Thoracomachus.

Pro veste fuit.

Lib. II. *Agathias explicatus*

Id genus, penula dicta.

Tegmen Thoracomachi. appellatur. Addit in fine tectam contra pluuias fuisse, & ne lana paullatim eas combiberet. Idem Isidorus voluit: *De ciliciis autem & poliuntur & teguntur loricæ.* Suidas Zabarîum hoc tegmen dicit: Ζαβαρεῖον, ἐν ᾧ αἱ ζάβαι ἀπόκεινται. ζάβα γὰρ λωρίκιον: *Zabarîum, in quo Zabæ reponuntur. nam Zaba, lorica est.* Ita illa ætas nominabat, & reperis in Leonis libello militari *Zabas cenductis tegi*: id est centunculis. In Iustiniani Nouellâ quapiam, τὰς λεγομένας ζάβας ἤτοι λωρίκια, *eas quæ Zabæ siue loricæ dicuntur.* Hem quò abeo? ad quàm diuersum à tuo Polybi æuum? cùm omnia lapsa, & militiæ Romanæ vix vmbra. Iuuat tamen & illa nosse ob scriptores infimos, quibus in occasione non inuidemus lucem. Absolui. AVD. Curiosè aliquid quæro. LIPS. Nego. AVD. Quid ita? LIPS. Hoc ipsum, quia curiosè. Non amo hoc genus, atque vtinam ad fructum & vsum magis referamus nostra! AVD. Imò tale erit. Rogo in veteribus illis loricis ecquæ grauitas? Nam scriptor ille de Thoracomacho hoc nomine maximè commendat illam nouitiam, quòd pondus præ eâ haberent veteres. LIPS. Quippe vt omnia metalla. Redeo tamen in memoriam loci in Plutarcho, qui non præit ad maximum pondus. Scribit in Demetrio: Θώρακες αὐτῷ δύο ἐκομίσθησαν ἐκ κύπρου σιδηροῖ, ὁλκῆς ἑκάτερος τεσσαράκοντα. δυσπάθειαν δὲ αὐτῶν καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενος ὁ τεχνίτης ζωΐλος, ἐκέλευσεν ἓξ καὶ εἴκοσι βημάτων ἀφεῖναι καταπελτικὸν βέλος. οὗ προσπεσόντος, ἄρραγὴς διέμεινεν ὁ σίδηρος, ἀμυχὴν δὲ μόλις εἶχεν ἀμβλεῖαν, οἷαν ἀπὸ γραφείου: *Loricæ illi allatæ fuerunt ex Cypro ferreæ, librarum vtraque*(an *vtralibet*?)*quadraginta. Earum impatientiam & robur cùm ostendere artifex Zoilus vellet, iussit immittere à sex & viginti passibus telum catapultarium. quod*

Zaba.

Nou. LXXXV. cap. IIII.

Pondus loricarum.

cùm

cùm violenter incidiſſet, ferrum ſine fracturâ manſit, ſtricturam verò vix leuem & cæcam habuit quaſi à ſcriptorio ſtilo. Non negabis & pondus hoc exiguum fuiſſe, & robur eximium, quod tamen & noſtri hodie æmulantur. Sequitur in Polybio:

„ *Par ratio ac ſimilis armorum in Principibus eſt.*] Tria igitur hæc genera pariter armata, & diſcrimen modò aliquod à cenſu, vti dictum. Vnum excipit, quòd

„ *Pro pilis Triarij ferunt haſtas.*] Pila enim iſti non habent, cauſsâ apertâ: quoniam in extremo depoſiti, longiùs ab hoſte erant quàm vt pila eorum pertingerent, aut vim perferrent miſſa. Altera etiam cauſſa, quòd fortaſſe contra equitum irruptionem & totam ordinum confuſionem muniuerũt iſtos haſtis: quibus acies, vt Liuius loquitur, *velut vallo ſepta inhorrebat.* Iſtas igitur haſtas ad ſtatariam & manuariam pugnam habebant, & vt idem Liuius, *ad ora fodienda.* Ipſi Polybio narratur, pugnâ cum Gallis, *Tribunos militum iuſsiſſe haſtas Triariorum tradi primis manipulis, atque ita iis pugnari in ora Gallorum.* Ne tamen erres, haſtæ iſtæ non nimis longæ, nec vt Macedonum ſariſſæ. Quî potuiſſent? ſcutum maius ſiniſtrâ Triarij gerebant, nec videntur niſi vnâ manu commodè tractaſſe iſtas haſtas.

Triarij ſine Pilis.

Lib. VIII.

Haſtæ eorum.

Ibid.

Lib. II.

CATAPHRACTAE
LORICAE
SEGMENTATÆ

DIALOG. VII.

De Ocreis obiter. tum ex professo & plenè de Equitum armis.

DE Armis, quod ad Pedites, plenè absolui. AVD. Interrumpo, & nego. Nam vbi Ocreæ? verbo tetigerat Polybius: exspectabam vberiorem à te explicationem. LIPS. Profectò iure me reuocas: nam exciderat: sed breuiter cape. *Ocream* singulari numero tribuit & nominat Polybius: an ergo vnam tantùm? Haud de nihilo hæc dubitatio est. & in Vegetio palàm scriptum: *Pedites scutati etiam ferreas ocreas in dextris cruribus cogebantur accipere.* Dat vnis modò cruribus, & signanter *dextris*. Cur istis? caussam inibi ex eodem elicias, quòd in pugnâ cominus, *dextros pedes inante milites habere debeant: at cùm missilibus certatur, sinistros.* Itaque iam olim legas quosdam populos contrà, sinistrum modò crus texisse, qui scilicet iaculis pugnabant. vt Liuius de Sãnitibus: *Sinistrum crus ocreâ tectum.* Silius de Sabinis:

Vna ocrea an duæ militi?

Lib. I. cap. XX.

In dextro crure.

Aliis in sinistro.

Lib. IX.

Lib. VIII.

> *Cunctis hasta decus, clypeúsque refertur in orbem,*
> *Vertice & inplumes, & læui tegmine cruris*
> *Ibant.*

Describit eos leues, cum hastâ, cum parmâ, sine cristis, & quales Velites Romani erant. Igitur & sinistrum modò crus armat ab hac, an ab aliâ causâ, aut more? Hæc ita ex Vegetio: tamen de priscis, magis est vt crus vtrumque fuerint tecti. Monumenta lapidea clamant & sic ingerunt: Liuius etiam & Dionysius in censu Seruiano, qui *Scutum & Hastam* singulariè, at *Ocreas* plurium numero eloquuntur. Nisi quis de monumentis dixerit,

Ocreas quidem conſpici, ſed non inferri ferreas eas vtraſque fuiſſe. Vt voles iudica. ego ad Equites tranſeo, an deſino, & ſatias te habet eiuſmodi ſermonum? AVD. Scin quomodo? Vt arena cùm multum bibit tamen aret, ſic ego ſitiens aſſiduè tuorum ſermonum. Perge & infunde. LIPS. Quin tu perge, & hæc lege:

POLYB. Ὁ δὲ καθοπλισμὸς τῶν ἱππέων νῦν μὲν ἐστι παραπλήσιος τῷ τῶν ἑλλήνων. τὸ δὲ παλαιὸν πρῶτον μὲν θώρακας οὐκ εἶχον, ἀλλ' ἐν περιζώμασιν ἐκινδύνευον. ἐξ οὗ πρὸς μὲν τὸ καταβαίνειν, καὶ ταχέως ἀναπηδᾶν ἐπὶ τοὺς ἵππους, ἑτοίμως διέκειντο καὶ πρακτικῶς, πρὸς δὲ τὰς συμπλοκὰς ἐπισφαλῶς εἶχον, διὰ τὸ γυμνοὶ κινδυνεύειν. τὰ δὲ δόρατα κατὰ δύο τρόπους, ἄπρακτα ἦν αὐτοῖς. καθὰ μὲν γὰρ λεπτὰ καὶ κλαδαρὰ ποιοῦντες, οὔτε τοῦ προτεθέντος ἠδύναντο σκοποῦ στοχάζεσθαι, πρὸ τοῦ τε τὴν ἐπιδορατίδα πρός τι προσερεῖσαι, κραδαινόμενα δι' αὐτῆς τῆς τῶν ἵππων κινήσεως, τὰ πλεῖστα συνετρίβετο. πρὸς δὲ τούτοις ἄνευ σαυρωτήρων κατασκευάζοντες, μιᾷ τῇ πρώτῃ διὰ τῆς ἐπιδορατίδος ἐχρῶντο πληγῇ. μετὰ δὲ ταῦτα κλασθέντων, λοιπὸν ἦν ἄπρακτα αὐτοῖς καὶ μάταια. τὸν γε μὴν θυρεὸν εἶχον

Armatura equitum nunc quidem cõſimilis eſt illi Græcorum. At antiquitus loricas non habebant, ſed in veſte ſuccincti pugnabant. Ex quo quidem ad deſcenſum aſcenſumq́ facilem in equos magis expediti erant, ſed ad congreſſus minus tuti & ſecuri, cùm inermes pugnarent. Haſtæ etiam dupliciter inutiles iis erant. quòd & graciles faciebant ac tremulas, eóque nec collineare rectè poterant & ſcopum tangere; & priuſquam cuſpidem in aliquo defigerent, concuſſæ ipſo motu equorum pleræq́ frangebantur. Addo quòd ſine imâ cuſpide factæ, ſolam plagam ictúmque primore parte dabant: eáque defractâ reliquum inutile & inefficax iis erat. At verò ſcutum habebant

ἐκ βοείου δέρματος, τοῖς ὀμφαλωτοῖς ποπάνοις παραπλήσιον, τοῖς ἐπὶ τὰς θυσίας ἐπιτιθεμένοις. οἷς οὔτε πρὸς τὰς ἐπιβολὰς ἦν χρῆσθαι, διὰ τὸ μὴ στάσιν ἔχειν, ὑπό τε τῶν ὄμβρων ἀποδερματούμενοι καὶ μυδῶντες, δύσχρηστοι καὶ πρότερον ἦσαν, καὶ νῦν ἔτι γίνονται παντελῶς. διόπερ ἀδοκίμου τῆς χρείας οὔσης, ταχέως μετέλαβον τὴν ἑλληνικὴν κατασκευὴν τῶν ὅπλων. ἐν ᾗ τῶν μὲν δοράτων τὴν πρώτην εὐθέως τῆς ἐπιδορατίδος πληγὴν εὔστοχον ἅμα καὶ πρακτικὴν γίνεσθαι συμβαίνει, διὰ τὴν κατασκευήν, ἀτρεμοῦς καὶ στασίμου τοῦ δόρατος ὑπάρχοντος· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἐκ μεταλήψεως τοῦ σαυρωτῆρος χρείαν, μόνιμον καὶ βίαιον. ὁ δ᾽ αὐτὸς ὁ λόγος καὶ περὶ τῶν θυρεῶν. καὶ γὰρ πρὸς τὰς ἐπιβολάς, καὶ πρὸς τὰς ἐπιθέσεις, ἑστηκυῖαν καὶ τεταγμένην ἔχουσι τὴν χρείαν, ἃ συνιδόντες ἐμιμήσαντο ταχέως. ἀγαθοὶ γάρ, εἰ καί τινες ἕτεροι, μεταλαβεῖν ἔθη, καὶ ζηλῶσαι τὸ βέλτιον ῥωμαῖοι.

bebant ex bouillo corio, vmbilicatis placentis simillimum, quas in sacrificiis solent apponere. quibus neque in pugnâ commodè erat vti, quia firmitatem non haberent; & ab imbre corio soluto aut vitiato, inutilia & olim & nunc fiant prorsus. Iccircò improba eorum vsio cùm esset, statim assumpsêre Græcanicam paraturam armorum, in quâ hastarum quidem primæ cuspidis plagam directam & validam esse contingit, quoniam stabile & immobile hastile est; itémque ex transsumptione, imæ cuspidis vsum firmum ac violentum. Eadem ratio in scutis. Nam & in aggressione & oppositione stabilia & firmiter tensa manent. quod cùm vidissent, imitati sunt statim. Boni enim promptique sunt Romani, siqua gens alia, assumere mores & æmulari siquid alibi bonum.

Habes hîc duplicem armaturam equitum, & quæ olim fuerat, & quæ tunc erat. De eâ quæ olim, ait:

„ *Lori-*

„ *Loricas non habebant, sed in veste succincti pugnabant.*] Ego sic verto & exaudio, quod in Græco est ἐν περιζώμασι. At Lascaris fecit *in subligaculis pugnasse*. Neque nego id quoque περίζωμα Græcis esse: sed quis credet nudos eos & campestri solo tectos pugnasse? Indecorum & inutile fuerit, tum etiam sine exemplis. Mea mens est, veste saltem fuisse tectos, & quò magis expediti essent, super eam cinctos. Iuuat Festus: *Endo procinctu, in procinctu. nam apud antiquos togis incincti pugnasse dicuntur.* Item Plutarchus de testamentis in procinctu: μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον: *Iam scuta capturis & togam accincturis*. Propriè autem ad equites, quod Dionysius in Transuectione scribit: *eos in togis quas Trabeas dicunt transuectos, tanquam è pugnâ venirent*. E quo colligas pugnasse eo habitu, & super trabeas fuisse cinctos. quod nec Virgilius abnuat:

Spreta vulgata versio.

Equites veste cincti.

Lib. VI.

Fortasse trabeati.

——*paruáque sedebat Succinctus trabeâ.*

Aliquid etiam huc Scholiastes vetus Horatij conferat, in illud ——*cinctutis non exaudita Cethegis.*

Cinctutis, inquit, *antiquè militaribus viris, & ad militiam paratis.*

„ *Ad descensum ascensúmque facilem in equos.*] Quod vtrumque meritò spectabant, cùm auxilio nullo aut fulcro vterentur ad alleuandum. Lego interdum hastâ innixos fuisse. vt in Liuio, de Cornelio Cosso: *Quem cùm equo ictum deiecisset, confestim & ipse hastâ innixus se in pedes excipit*. Videntur & equos quidam insueuisse ad flectenda crura, & sese demittendum. vt Silius de equo miræ fidei & ingenij:

Veteres quomodo in equum.

Lib. IIII.

Lib. X.

Inde inclinatus collum, submissus & armos,
De more inflexis præbebat scandere terga
Cruribus.

Nempe

Nempe herum suum grauiter læsum in pugnâ Cannensi suscipere voluit in dorsum, vt solet. Aliis dignioribus aut mollioribus (nec enim vulgò) fuit qui manu tolleret, & adiutaret. *Stratores* ij Latinis dicti, quia & sternerent equum, & in eum subleuarent. Spartianus: *Cùm illum in equum strator eius leuaret*. Ammianus de Iuliano: *Lapso milite, qui se insessurum equo dextrâ manu erexit*. Idem de Valentiniano: *Cùm eum elatus non susciperet equus, anteriores pedes præter morem erigens in sublime, dextram stratoris militis iussit abscindi*. Sunt isti Græcis ἀναβολεῖς, ab attollendo. Plutarchus: Ἅμα δὲ ἵππος τῷ κράσσῳ παρέστη χρυσοχάλινος, καὶ οἱ ἀναβολεῖς αὐτὸν ἀράμενοι παρεβίβασαν, εἶτα παρείποντο πληγῇ τὸν ἵππον ἐπιταχύνοντες: *Simul Crasso admotus est equus auratis frænis, & Stratores eum sustollentes imposuerunt, & secuti sunt equum verberibus incitantes*. Hoc sensu in Suidâ scriptor aliquis: Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν ἀναβολέα προσκαλεσάμενος καὶ ταχέως ἀναβὰς ἐπὶ τὸν ἵππον, ᾔτησε πιεῖν: *Rex stratorem vocans, & statim equum conscendens, petiit bibere*. Ac rectè ibi Suidas interpretatur Ἀναβολέα, τὸν ἐπὶ τὸν ἵππον ἀνάγοντα: *eum qui in equum tollit*. Sed quod idem addit: Ἀναβολεὺς, καὶ ἡ παρὰ ῥωμαίοις λεγομένη σκάλα: *Anaboleus, etiam ea quæ Romanis Scala dicitur*: quasi velit esse scansorium aliquod instrumentum: id verò mihi dubium est, nec exemplum quod affert euincit. Nam subiicit in fidem: Ὁ δὲ μασσίας γηράσας ἵππου χωρὶς ἀναβολέως ἐπέβαινεν: *Maßias cùm senuisset, in equum sine scansorio instrumento conscendit*. Non, inquam, euincit. Et moneo ex Appiani Lybico esse sumptum, atque ex eo corrigendum: ὁ δὲ μασανίσσας. De Masanissâ enim rege hoc narrat, eum inter cetera senectæ ætatis commoda, hoc quoque habuisse, vt agilitas non

Strator.

In Caracal.

Lib. xxii.

Lib. xxx.

Anaboleus pro Stratore.

In Crasso.

Etiam pro scansili instrumento fortasse.

deſereret, & vltrò ac ſine ſtratoris operâ (cur non ſic interpretêre?) iret in equum. Tamen pro Suidæ ſententiâ etiam Euſtathius, vber ſed vtilis Scholiaſtes, in Home-

Odyſſ. α. verſ. 155.

rum: Ἀναβολεὺς οὐ μόνον τὸ σιδήρεον ᾧ τοὺς πόδας ἐντιθέντες ἔφιπποι γίνονταί τινες, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ὃς εἰς τοιοῦτο ἔργον καθυπουργεῖ: *Anaboleus non ſolùm ferrum illud minutum dicitur, cui pedes imponunt quidam vt inſcendant commodiùs; ſed etiam vir ipſe qui ad tale opus adiutat.* Ex quibus do-

Pedanei ſubiices an veteribus.

ctiſſimus Budæus efficit veteribus notos etiam fuiſſe ſubiices illos pedaneos ex ephippio vtrimque dependentes, quibus hodie vtimur ad ſcandendum & innitendum. Quod tamen verba Euſtathij mihi clarè non dicunt: ſed potuit inſtrumentum deſignare non penſile, ſed portatile, quod apponerent iuxta equum, & eo velut gradu attollerentur. Fit hodie interdum in curribus, & eſſent verè ex Suidæ interpretatione *Scalæ*. Poſſet Plu-

In Gracchis.

tarchus huc trahi, dum notat *Gracchum vias reparaſſe, & lapides haud longè diſtantes in marginibus defixiſſe*, ὡς εἴη ῥᾳδίως τοῖς ἵππους ἔχουσιν ἐπιβαίνειν ἐπ' αὐτῶν, ἀναβολέως μὴ δεομένοις: *vt eſſet facile iis qui equos haberent eos inſcendere, inſtrumento ſcanſili non egentes.* Etſi nihil video cur non hîc quoque vertere fas ſit *Stratorem*. Sed quidquid huius ſit, illud tamen tene, Euſtathium dicere *quoſdam* vſurpaſſe, non ergo vulgò omnes: & eius æuo ſi pedanei illi ſubiices fuerunt, non certè priſco magis. quod ſtatuæ & imagines omnes euincunt. Nuſquam enim in iis forma aut veſtigium, & pedes ſemper penduli, ſine alio fulcro. Atque adeò res noua, vt nec ſit ei Latinum nomen: niſi quod patrum ætate Franc. Philelphus ne res cottidiana careret vocabulo, *Stapedam* appellauit, quòd pes in eo ſtaret. Budæus melius puriuſque putauit cir-

cumſcribi,

cumſcribi, & *Subijcem pedaneum* dici. AVD. Vt video non omnia laudabilium veteres inuenêre, quædam relicta & nobis. Nam certè hoc ferrum vtile. & firmiori ſeſſioni eſt, vtile & ſcanſioni. quæ meo animo difficilis fuit, vtique armatis. LIPS. Nobis ita ſit, nempe inexercitatis At illi continuo vſu diſcebant, idque inter militiæ rudimenta. Quid tamen tantopere mirandum? nónne & ruſticuli noſtri cottidie vſurpant, & nullo niſu ſubiiciunt ſe in equos? Ita veteres, atque id ſaltu quodam factum Virgilius tangit: *Inſiliebant equis priſci.*

—— corpora ſaltu
Subijciunt in equos.

Sed de Romanis propriè, Vegetium audi. *Non tantùm à tironibus, ſed etiam à ſtipendioſis militibus ſalitio equorum diſtrictè ſemper eſt exacta. Quem vſum vſque ad hanc ætatem, licet iam cum diſsimulatione, perueniſſe manifeſtum eſt. Equi lignei hieme ſub tecto, æſtate ponebantur in campo. ſuper hos iuniores primò inermes, dum conſuetudine proficerent, demum armati cogebantur aſcendere. Tantáque cura erat, vt non ſolùm à dextris, ſed etiam à ſiniſtris & inſilire & deſilire condiſcerent, euaginatos etiam gladios vel contos tenentes. Hoc enim aſsiduâ meditatione faciebant, ſcilicet vt in tumultu prœlij ſine morâ aſcenderent, qui tam ſtudioſè exercebantur in pace.* Vides ſalitionem hanc inter aſſidua exercitia vel ad Vegetij tempora, cùm bona pleraque iam perierant, retentam: haud æquè neceſſariam, ſi vel tunc equeſtria iſta fulcra. AVD. At in Vegetij verbis non diſſimulo mirari me de *gladio euaginato* quod ait, & ſic quoque inſiluiſſe. LIPS. Nihil eſt. Vſus hæc & plura potuit: & nónne de Pompeio Plutarchus tradidit, *iam ſenem exercuiſſe ſe inter milites, & in* *Pompeij dexteritas.*

Lib. I. cap. XVII.

In Pōpeio. *equo visum*, siue (vt verba eius sunt) ἱππότην, ἑλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα εὐχερῶς: *trahentem atque educentem gladium sine difficultate, equo incitato & currente, iterúmque facillimè reposuisse?* Quod factitatum, & quædam talia, Viennæ memini à Turcici generis equite, spectante D. Maximiliano Imperatorum optimo, & magnâ nobilium ac popularium turbâ.

In Cæs. Quid ille idem Plutarchus de Iulio Cæsare? Τὸ μὲν ἱππεύειν ἐκ παιδὸς ἦν αὐτῷ ῥᾴδιον. ἔθιστο γὰρ εἰς τοὐπίσω τὰς χεῖρας ἀπάγων, καὶ τῷ νώτῳ περιπλέκων, ἀνακράτος ἐλαύνειν τὸν ἵππον: *Equitare à puero illi facile erat. Assueuerat enim manus retrò inuertens & dorso suo implicans totis viribus equum admittere & concitare.* Ecce. hæc & talia, facilia reddebant iis quæ nobis sunt ardua, & discendo exercendoque verè militaris Ars fiebat. Sed alterum etiam moneo, cur facilior hæc salitio. nempe quòd Sellas istas equestres altiusculas, & è ferro lignoque compaginatas, non habebant. Quid ergo earum vicem? stragula quædam è panno, corio, pelle, quibus equos insternebant, eoque & *Strata* dicebant: ferè vt hodie nostri agasones. Seneca: *Stultus est, qui equum empturus, non ipsum inspicit, sed stratum eius & frenos.* Iterùm: *Equum empturus, solui iubes stratum.* Græci στρώματα pariter dixêre, itemque Ἐφίππια: quâ voce vulgò & Latini vsi. Varro: *Mihi puero modica vna fuit tunica & toga, sine fasceis calceamentum, equus sine ephippio.* Et ostendit quosdam duriùs aut fortiùs habitos, ephippiis etiam caruisse. Quod tamen non ita perpetuum fuisse arbitror, vt Neronis denique æuo Equites in transuehendo ea vsurparint: quod ex Dionis compendio suprà monui, & aliorsum traxi. Profectò iamdiu in promiscuo vsu ephippia, & omnis lectio docet.

Iulij Cæsaris equitandi peritia.

Veteribus non Sellæ in equis.

Epistol. LXXX.

Quidam & sine stratis.

cet. Quin Cæſar cùm Germanos oſtendit iis caruiſſe, hoc quoque addocet, Romanos habuiſſe, quos eo nomine vt molles illi contemnebant. *Nihil*, inquit, *eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippiis vti. Itaque ad quemuis numerum ephippiatorum equitum quamuis pauci adire audent.* Ac vide quàm mutauerint. Tales Germani olim, & in dorſis equorum nudis: nunc ſellæ iſtæ altiores & fabrè factæ, eorum quaſi peculiares. Quâ in re, vt multis aliis, conuenit iis cum Perſis, de quibus Xenophon: Νῦν δὲ στρώματα πλείω ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἵππων, ἢ ἐπὶ τῶν εὐνῶν. οὐ γὰρ τῆς ἱππείας οὕτως ὥσπερ τοῦ μαλακῶς καθῆσθαι ἐπιμέλονται: *Nunc autem ſtragula plura in equis habent, quàm in lectis. non enim tam equitationis curam habent, quàm mollioris ſeſsionis.* Notat & ipſe duriores olim fuiſſe Perſas, ſuo æuo degeneraſſe & has ad delicias veniſſe. Sed Germanis fortaſſe cauſſa alia eiuſmodi ſellarum, nimirum firmitas, & quia ſecuriùs ſic concurrunt & confligunt. Certè in ſola & paſſa illa ſtragula vt facilius aſcendere, ita & deiici aut delabi. Sed de Romanis igitur, dixi inſtrauiſſe corium aut pellem. eóque in Gloſſis priſcis ſcriptum: Ἐφίππιον, *ſcordiſcale*. Nam & in aliis Gloſſis explicatum reperio: *Sordiſcum* (an *Scordiſcum?*) *corium crudum*. E corio igitur aut pelle animalis cuiuſpiam: & poëtæ huc aſpiciunt, cùm nobilibus viris rariores quaſdam pelles ſubſternunt. Vt Statius Parthenopæo è lynce:

IIII. Gall. — Lib. VIII. Pæd. — Pelles pro ſtratis. — Lib. IIII.

Cornipedem trepidos ſuetum præuertere ceruos,
Velatum geminæ deiectu lyncis.

Silius Flaminio Conſuli è tigride: Lib. V.

Stat ſonipes vexátque ferox humentia fræna,
Caucaſeam inſtratus virgato corpore tigrim.

Silij fortaßis improuida scriptio. Non tamen sine notâ, quòd iamtunc Italiæ eam feram communicat, visam primùm sub Augusto, vt Plinius tradit. Sed vel poëticum ius excuset; vel quòd de pelle tantùm, quæ aduehi potuit etiam ignotâ ferâ. Alij etiam centunculos insternebant aut viliores pannos. Ex Frontino, in Stratagemate quopiam narrando: *Agasones lixásque armatos simul ire iußit, iumentorúmque magnam partem instratorum centunculis, vt per hoc equitatus species obiiceretur.* Ex Liuio, in re simili: *Mulis strata detrahi iubet, binísque tantùm centunculis relictis, agasones armatos imponit.* Vbi *Strata* intelleges clitellas & talia ad onera ferenda Sed honestiores vestem scilicet pretiosam magis instrauisse, aut tapetem. Silius:

Centunculi pro stratis.

Lib. II. Cap. IIII.

Lib. VII.

Et tapetes.

Illum Sidonio fulgentem ardore tapeta:

De equo dicit, qui sic instratus. Lego & apud Liuiũ: *Et cùm tibi viro liceat purpurâ in veste stragulâ vti, matremfamilias tuam purpureum amiculum habere non sines? & equus tuus pretiosiùs instratus erit, quàm vxor vestita?* In dissuasione legis Oppiæ hæc dicuntur, & temerè à quibusdam reponi video, *lectus tuus*. De equo verum est, & ius fuit purpurâ aut cocco insternere magistratibus & qui cum imperio erant. Atque hi sunt, quos suprà dixi, *Consulares* aut *Imperatorij equi*. AVD. Satis noua me doces. sed amplius, Sellæ ergo istæ nostræ nuper natæ? LIPS. Nequaquam, nec dixi. Negaui perueteres, non tamen facio nouitias: & fortasse Sidonij Apollinaris æuo iam in vsu. Inducunt hæc verba: *Alij sanguine ac spumis pinguia lupata suscipiunt, alij sellarum equestrium madefacta sudoribus fulcra resupinant.* Nam & *Sellas* nominat, & *resupinata fulcra*, vtrumque pro hodiernis. Quid, quod in columnâ Traiani (sæpe mihi aduocatâ aut aduocandâ.

Lib. XXXIIII.

Sellæ nostræ quando natæ.

Lib. III. Epist. III.

uocandâ. multa ibi imago rerum veterum.) forma quædam nostræ huic consimilis? Imperatorios equos ex eâ suprà dedi, & respice. Sed fortasse verius, structum farctumque aliquid è pannis ibi esse ad molliùs insidendum, sine ligno tamen aut ferro. An & Dionis ea mens, vt sub Nerone primùm hæc talia ephippia equites receperint? vix opinor, nec eò produxerim.

„ *Hastas graciles faciebant ac tremulas.*] Duplici ergo caussâ inutiles, cùm nec figerent fortiter, nec collinearent rectè. Sed de fixione tamen aliter apparuit in concursu Aruntis & Bruti, cùm *vterque* (Liuij verbis) *contrario ictu per parmam transfixus, duabus hærentes hastis ex equis moribundi lapsi sunt.* Dixeris fortes robustasque fuisse: aut potius illud pro Polybio, parmas tunc penetrabiles & infirmas. Atque id sequitur: Lib. II.

„ *Scutum ex bouillo corio.*] Accipio, corio mero, & nullâ materie subiectâ aut ligno. Si enim & ista, cur reiiciat? cur non pedestre scutum bonitate æquiparet? Sed credo è corio solo fuisse, arte leuiter durato, quod tamen per pluuiam (vt addit) resolueret. Fuit igitur cuiusmodi Afrorum olim scuta, de quibus Suidas: Πάρμαι, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις: *Parmæ, coriacea scuta apud Carthaginienses.* Sallustius & Numidis tribuit: *Super terga gladij & scuta, verùm ea Numidica ex coriis, ponderis gratiâ simul & offensæ, quò leuiùs streperent.* Item Afris Silius: Parmæ equitum. E corio mero. In Iug.

—— *rudis his tunc parma, breuique* Lib. II.
Bellabant ense.

Nec aliam quàm hanc rudem è corio intellegit, *Citram* vel *Cetram* propriè iis dictam. Isidorus: *Cetra, scutum loreum sine ligno, quo vtuntur Afri & Mauri.* Scholiastes Iuuenalis: *Oryx animal minus quàm bubalus, quem Mauri Vncem* Cetra, propriè.

ri Vncem

ri Uncem vocant. cuius pellis ad cituras (bene Pythœus *ci-
tras*) *proficit, scuta Maurorum minora.* Citra quidem &
in Glossis scribitur: Ἄσπις λῃστρικὴ, *citra.* An quia latroci-
nantes vtebantur? an rescribimus, λιβυστικὴ? sed vix au-
sim. Addo, Hispanorũ etiam Cetras fuisse, eorum ma-
ximè qui proximi Mauris & Afris: atque inde in Cæsare
1. Ciuil. *Hispanorum cetratæ cohortes.* & in Liuio: *Hispani cetris*
Lib. xxi. *suppositis incubantes flumen transnatauere.* Sed viden-
dum an non paullò aliæ, atque alibi quæsiuero.

„ *Sine imâ cuspide.*] Græci hoc vno verbo σαυρωτῆρα
Sauroter in hastâ. dicunt, siue etiam στύρακα & οὐρίαχον. Sed priore voce Po-
lybius hîc vsus, itemque Homerus:

Iliad. I. —— ἔγχεα δέ σφιν
Ὀρθ' ἐπὶ σαυρωτῆρος ἐλήλατο.

Vbi sic Eustathius: Σαυρωτῆς σιδήρεον κοῖλον εἰς ἄκρον ὀξὺ, ᾧ
ἐντιθέμενον τὸ ὀπίσω ἄκρον τοῦ δόρατος ὀρθὸν αὐτὸ ἑστάναι ποιεῖ
πηγνύμενον κατὰ γῆς: *Stauroter ferrum paruum cauum, in
acutum desinens, cui inserta infima pars hastæ efficit vt re-
cta statuatur defixa terræ.* Ac vides inibi alterum etiam
vsum eius ferri, nempe ad hastam rectam defigendam,
cùm ea feriata. Sed ad vsum Polybianum, exemplum
incerti scriptoris apud Suidam ecce istud: Καὶ τάχυ περι-
στρέψας τὸν ἵππον εἰς πεσόντα παίει τῷ σαυρωτῆρι διὰ τοῦ τραχήλου:
*Et celeriter equo conuerso ad iam lapsum, percutit eum cu-
spide imâ in gulâ.*

„ *Umbilicatis placentis simillimum.*] In Græco est vox
Popana. *Popani.* de quo genere Suidas: Πόπανα, πλακούντια πλατέα
καὶ λεπτὰ καὶ περιφερῆ: *Popana, placentæ latæ, & tenues, & ro-
tundæ.* Ex iis & formam equestris scuti vides, siue potiùs
Lib. II. *Parmæ.* Ita enim olim vocabant. Liuius: *Desiliunt ex
equis, & pro antesignanis parmas obiiciunt.* Iterùm: *Vexilla*

se suo-

ſe ſuorum parmáſque cernere equitum. Et ferè ita Liuius. ſicut & Gloſſæ explicant: *Parma*, ἄσπις ἱππική.

„ *Aſſumpsêre Græcanicam armaturam.*] Quæ ea fuerit, nemo melius Ioſepho dixerit: ſi tamen tam plena & instructa ea iamtunc Polybij æuo. Sed Ioſephus audiatur. Τοῖς ἱππεῦσιν μάχαιρα μὲν ἐκ δεξιοῦ μακρὰ καὶ κόντος ἐπιμήκης ἐν χειρί. θυρεὸς δὲ παρὰ πλευρὸν ἵππου πλάγιος· καὶ κατὰ γωρυτοῦ παρήρτηνται τρεῖς ἢ πλείους ἄκοντες, πλατεῖς μὲν αἰχμὰς, οὐκ ἀποδέοντες δὲ δοράτων μέγεθος. κράνη δὲ καὶ θώρακες, ὁμοίως τοῖς πεζοῖς, ἅπασι: *Equitibus gladius eſt ad dextrum oblongus, & contus item longus in manu. ſcutum ad latus equi tranſuerſum, & in pharetrâ portantur tria aut plura iacula, cuſpide lata, & haſtis magnitudine non cedentia. Galeas & loricas omnes habent, vti pedites.* Fida & multiplex hæc armatura, ac lubet per partes inſpicere. Ait primò *gladium fuiſſe ad dextrum.* Nota igitur, more Polybiano & veteri equites tunc geſtaſſe dextros gladios, etſi pedites eos iam haberent ſiniſtros. Sed addit, *oblongum* fuiſſe: aliter quàm in noſtris equitibus, qui breuiorem pedeſtri gerunt. Olim contrà, & valdè olim. Nam & in Dionyſio eſt de equitibus Romanis, ſub annum vrbis CCLXVII. Ἔπειτα οἱ μὲν εἰσακοντίζουσι τὰς λόγχας. οἱ δὲ τοὺς ὁμόσε χωροῦντας τοῖς ἱππικοῖς ξίφεσι μακροτέροις οὖσι παίοντες, πολλοὺς ἐρρίπτουν ἡμιθανεῖς: *Deinde alij eiaculati ſunt lanceas, alij eos qui propiùs accedebant, equeſtribus longioribus gladiis ferientes, multos proſternebant ſemineces.* Ad duo notabilis locus. quòd & lanceas eiaculati equites ſint: & quòd gladij eorum tales. Ac de iſtis, poſteriore etiam æuo in Dione Chryſoſtomo teſtimonium obſeruo, cùm ille de Charidemo quodam viro nobili: Παρέζωστο δὲ μάχαιραν μεγάλην τῶν ἱππικῶν: *Accinctus erat longiorem gladium.*

Equitum omnia arma, ordine.

Lib. III. Excid.

Gladius iis dexter.

Iſque oblongus.

Lib. VIII.

In Boryſth.

dium ex illis equestribus. Pergit porrò addere Iosephus, *contum in manu longum.* & intellegit grandiorem concursoriam hastam, ad hostem cominus feriendum aut deiiciendum. Non est dubium quin & olim hastæ huic vsui, non tamen femore aut genu obnixæ, ob ferrum in imo quod dixi. Alij tamen sic ferebant, cùm σαυρωτὴρ scilicet aberat: vt Afer ille, de quo Silius:

Contus vel hasta.

An femori obnixa?

Lib. XV.

Sustentata genu per campum pondera conti
Sarmatici prona aduersos vrgebat in hostes.

Vt Sarmata quispiam in Valerio:

Lib. VI.

—— *campis hostilibus vmbram*
Fert abies obnixa genu.

Sed Romani an sub brachium inclinauerint & ad latus applicauerint, haud assero: ratio illa & aspectus acutioris ferri sic poscit. At illud satis nouum, quod Iosephus subiungit, *in pharetrâ tria aut quattuor iacula.* Nihil tale in Polybio, aut vllo veterum: nisi quòd in Dionysij suprà verbis vidimus, *eiaculatos fuisse hastas.* Sed licet, imò oportet fortasse, intellegere concursorias illas hastas, quæ tunc minores & tremulæ habere potuerunt duplicem hunc vsum. Aliter in Iosepho, & palàm distinguit, & velitares istas hastas plures donat. Æuo igitur hoc accessit, ac cominus atq; eminus pugnare eques ille potuit. Postrema sunt, *galea ac lorica iuxta ac peditibus.* Dat igitur omnia arma, & pari, vt apparet, modo. Si ita est, quid igitur Appianum induxit scribere de Scipione, in pugnâ Africanâ cum Annibale: *Cùm pedites proculcarentur ab elephantis in acie mediâ, qui ob grauitatem armorum parùm agiles erant ad insequendum aut refugiendum, Scipio iussit Italicos equites ab equis desilire leuius armatos, & tela coniicere in elephantos?* Ecce, res tota & ver-

Hastæ etiã iaculatoriæ.

Galea & lorica.

Super Appiani loco

& verba dicunt clarè leuia arma equitum præ pedeſtribus fuiſſe. Atqui nónne omnia eadem peditibus habebant? Ioſephus aſſerit, & ex Polybio idem dicas. Niſi fortè tunc & illis bellis, nondum mutauerant armaturam veterem, & in togis pugnabant. Sanè per bella Græcanica paullo pòſt, armaturam Græcanicam, vt noſter vult, aſſumpſiſſe haud diſſidet à vero: atque ita factum Scipionis, & Appiani dictum probes. Nec mouet me, quòd in Silio aut poëtis iamantè loricæ ſunt equitum: quia poëtis, nec in talibus veri curioſis. Si tamen aliter; tum dixerim, loricas & ſcuta equitum breuiora fuiſſe, eoque ipſos leuiores. In rebus leuibus, mi Auditor, nónne interdum hæremus, & fortaſſe ſatagimus? ac vereor ne me dicas* Τὰς κέγχρους ἀποτορεύειν. AVD. Egóne? cui fructuoſa hæc cura, & iuuat atque opus in talibus recidere, ac ſtirpes tollere dubitationum. Tu perge cum Deo. LIPS. Cum Deo deſino: finis in Polybio armorum, nec aliunde arceſſo. Fruſtrà me aſpicis, haud aliter hoc fiet. AVD. Non audeo equidem impellere. & quod illa apud Plautum modeſtè ad ſuam matrem, ego ad te:

Ad loquendum atque ad tacendum tute habes
portuſculum.

Sed tamen apophoretum in abitu ecquod das? LIPS. Quod illud? AVD. Hoc ſollenne dico, de collectione & ſummulâ. LIPS. Fiat, etſi vix hîc opus.

*grana detornare.

COLLECTIO

ARMORVM.

Arma secundùm genera. Primò

VELITVM
- *Gladius Hispaniensis.*
- *Hastula, trium pedum longitudine, digitali crassitie, ferro molli duodecim digitorum.*
- *Parma, tripedalis.*
- *Galea, è pelle aut corio.*

HASTATORVM, & PRINCIPVM & TRIARIORVM
- *Scutum, latum duos pedes & semis, longum quattuor, & interdum palmum.*
- *Gladius Hispaniensis, firmus mucrone & vtrimque ictu.*
- *Galea area, cum cristis.*
- *Ocrea.*
- *Pila duo. Vnum maius idque Rotundum vel Quadrangulum. Minus, simile Venatorius hastiu.*
- *Omnium istorum longitudo in ligno, tres cubiti; in ferro, totidem. sed pars media fibulis nexa ligno. Mucro hamatus. Triarij ferunt hastas.*
- *Lorica duplex. vel è laminâ areâ seu ferreâ, digitorum vndique duodecim, Pectorale dicta:*
- *Vel ex catenis & squamulis confecta, quæ Hamata. Hæc ditiorum.*

EQVITVM
- *Scutum.*
- *Hasta.*
- *Gladius.*
- *Lorica.*
- *Galea.*

IVSTI

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER IIII.

DIALOGISMVS I.

Dispositio Aciei & communis ordo, tum viæ & interualla: pérque ista accessio & recessio.

DIE quarto venit meus ad constitutum, Ecce me, inquit, si vnquam auidum nunc audiendi. Aciei enim & pugnæ res erit. Subrisi, & cum hac spe, inquam, licet abeas. Vbi in Polybio verbulum? quære, vestiga, non reperies: atque ita cùm dux noster & magister deficit, ego subsisto & sileo. AVD. Túne? & sic me ludum facias? Dicat non dicat Polybius; si viuo ego, dices. LIPS. Flocci & pappi mihi tuæ minæ. ——*ἐλεύθεραι αἶγες ἀρότρων. AVD. Imò, tu hîc mihi obnoxius, ex promisso. Diuisio & definitio tua volunt, & cum primis ipsa res: quæ nulla est, si ACIEM omittis. Nónne eius caussa omnia? nec priora tantùm, *Dilectus*, *Ordo*, *Arma*: sed ipsa *Disciplina* huc respicit, & nihil eâ opus nisi ad fortiter & feliciter pugnandum. Ergo vno verbo mi Doctor, doce: aut. LIPS. Quid facies? AVD. In vincla te dabo, sed hæc brachiorum, nec dimittam, nisi impetrato. LIPS. Omitte, impetrasti: etsi reuera hęreo vnde ordiar, quà progrediar: quia orbita nulla pressa, quam insistam. Cùm omnia circumspicio, nihil melius quàm ad Liuium me vertam, qui Latinos & Ro-

**immunes capræ ab aratris.*

manos ordines, tum & Aciem, instruxit. Hæc tu mihi lege, & Polybium dimitte: non sine castigatiunculâ quòd rem ipsam præcipuam libarit nec verbo. Caussam tamen fortassis habuit, quòd ex historiis eius & variis pugnis dispositio hæc potuit esse nota. Sed legito:

Lib. VIII. *Vbi his ordinibus exercitus instructus esset, Hastati omnium primi pugnam inibant. Si Hastati profligare hostem non possent, pede presso eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant. Tum Principum pugna erat, Hastati sequebantur. Triarij sub vexillis considebant sinistro crure porrecto, scuta innixa humeris, hastas sub erectâ cuspide in terrâ fixas, haud secus quàm vallo septa inhorreret acies, tenentes. Si apud Principes quoque haud satis prosperè pugnatum esset, à primâ acie ad Triarios sensim referebantur. Inde rem ad Triarios redisse, cùm laboratur, prouerbio increbuit. Triarij consurgentes, vbi in interuallo ordinum suorum Principes & Hastatos recepissent, extemplo compressis ordinibus velut claudebant vias, vnóque continenti agmine, iam nullâ spe post relictâ, in hostem incedebant. Id erat formidolosissimum hosti, cùm velut victos insecuti, nouam repente aciem exsurgentem, auctam numero cernebant.*

Ecce tibi ACIES, quæ definitioni nostræ his verbis insita, AD IMPVGNANDVM AVT REPVGNANDVM. Nam duplici hac caussâ omnis acies instructa, idque victoriæ spe & fine. Pleraque autem ea omnis vno & simplici ordine disposita, quem hîc habes: ordine dico per Genera militum siue classes. Nam

Hastati omnium primi pugnam inibant.] Non planè aut vniuersè verum est, sed *primi omnium* dumtaxat

ex ſtatariâ & graui acie. Nam Velites certè ante eos, aut leues milites, pugnare ſoliti: & ſic per gradus virium pugna procedebat. Ab infirmioribus, paullatim ad magis firmos firmoſque ventum. Perpetuus & inuiolabilis ferè hic ordo, veteri & bonâ quidem re Romanâ. *Ordo in pugnâ vnus.* Aliter alibi in Liuio, ſed ſuſpectè aut falsò. Falsò hîc, in pugnâ Scipionis cum Syphace & Aſdrubale: *Romanus post Principes Haſtatorum prima ſigna, in ſubſidiis Triarios conſtituit.* *Lib. xxx. Liuij corrupta ſcriptio.* Non eſt ita. aliter Appianus & Polybius in eapſe pugnâ, & diſertè ſtatuunt (Polybij verba) Πρῶτον μὲν τὰς τῶν ἁστάτων σημείας, ἐπὶ δὲ ταύτας τῶν πριγκίπων, τελευταίας δὲ τῶν τριαρίων: *Primum quidem Haſtatorum ſigna, poſt iſta Principum, extrema verò Triariorum*: atque inſerit, factum id à Scipione κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθος: *iuxta morem Romanorum.* Simile Appianus, & nihil certius. Corrigatur ergo Liuius: *Romanus Principes poſt Haſtatorum prima ſigna*: à Carolo Sigonio quoque ante nos obſeruatum. *Correcta.* Suſpectè autem in loco Liuij altero: *Pugna exorta eſt, non illa ordinata per Principes, Haſtatóſque, & Triarios.* *Lib. xxiii. Suſpecta altera.* Enimuerò hæc pugna talis inordinata & præter mores, nec eſt vt Liuius ita ſcripſerit. Vereor vt hos tales locos non imperitia, ſed improuida peritia corruperit cuiuſpiam, qui aut vocem *Principum* attenderit, eoque primos fecerit; aut qui Vegetij ſcripta & monita ſic locantis: *In primâ acie, inquit, pugnantes Principes, in ſecundâ Haſtati, in tertiâ Triarij vocabantur.* *Vegetius aliter ac priſci ordinat. Lib. i. cap. xx.* Alibi iterat: *Prima acies Principum, ſecunda Haſtatorum.* *Lib. ii. cap. xv.* Moneo te, nequid hæc turbent aut offuſcent, alio ritu hæc ſcripta, & alio ſenſu. Ritu quidem, qui ſub Hadriano aut Traiano cœpit (habet hæc pro veteribus, vt obſeruabis, Vegetius) qui in militiâ multa immutarunt. Senſu autem,

Lib. III. cap. XIIII. tem, vt *Principes* fuerint (ipsemet sic definit) *in primo ordine exercitati & veteres milites: Hastati in secundo, circumdati cataphractis sagittarij, necnon optimi milites cum spiculis vel lanceis, quos prius Hastatos vocabant.* Vides diuersa omnia à priscis. & scribit etiam, *quos antea Principes vocabant.* Non ergo tunc & tuo æuo? non communiter, sed magis *Antepilanos.* Ex Ammiano: *Antepilanis Hastatisque & ordinum primis, velut insolubili muro, fundatis.* Allusit in Simplicio quodam, qui anteire decessorem suum omni prauitate studebat: *Hic in cruento certamine cum Maximino, velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium neruis studebat.* Is ergo tunc ordo. & firmat alius Ammiani locus, si emendetur, iste. *Imperator cateruis peditum firmis medium inter acies spatium, secundum Homericam dispositionem, præstituit.* Quid tu ais? *firmis*? & Homerum aduocas? planissimè aduersus ille est, &* infirmos in medio locat. Nota res est. eoque hîc rescribendum, *infirmis*, ad hunc Vegetianum morem. In fronte enim veteres & exercitati illi Principes, in medio Sagittarij & Hastati, in tergo Triarij. Ergo inter firmissimos interiecti infirmi. Non alirer tunc fuit: olim aliter, vt dixi, & pluribus exemplis (quid opus in re notâ?) possim firmare.

Antepilani tunc Principes.

Lib. XVI.

Lib. XXVIII

Lib. XXIIII.

*Vide infrà Dial. V.

Ammianus correctus.

„ *Eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant.*] Dispositio fuit, quam posuit: sed ratio pugnæ, inquit, diuisa & per partes. Hastati quidem primi è graui armaturâ pugnabant: quid si pellerentur, aut non pellerent hostem? retrocedebant in interualla ordinum, & Principes excipiebant. In hac re ars omnis & arcanum, vt sic dicam, militiæ Romanæ: habere vias inter manipulos, claudere & aperire eas, prout visum. Huic

Recessus & receptio in interualla.

inuento,

inuento, non fallor, omnes eorum victorias liceat pænè adſcribere. Appellat hîc *interualla ordinum*: aliâs, *Vias*. *Via ordinum.* Vt: *Vias patentes inter manipulos anteſignanorum*. Iterùm: *Lib. xxx.* *Panduntur inter ordines viæ*. Et in hoc ipſo textu quem *Lib. x.* libamus, *Veluti claudebant vias*. Nec aliud eſt, quod ſuprà dixit: *Manipuli diſtantes inter ſe modicum ſpatium*. *Lib. VIII.* Quod item de Camillo: *Obuerſus in aciem, ordines interequitans*: *Lib. VI.* nempe per hæc ſpatia. Græci διαχώρους vocant. Suidas: Διαχώρους, τὰ διαστήματα τῶν λόχων. Quæ autem, & quot, & quanta illa? dabo pro viribus, nec rem tam vtibilem patiar hærere in finibus Noctis. Duplicia primùm hæc interualla, *inter Genera*, & *inter Manipulos*. *Diſtincta hæc interualla.* Inter Genera, tranſuerſa erant, poſt ſingulum quodque militum corpus. Vt poſt Haſtatos, ſpatio relicto, *Prima tranſuerſa, & Generum.* Principes ſequebantur; iterùm ſpatio poſt iſtos, Triarij. Ergo tranſuerſa illa interualla, dumtaxat bina. Alia inter *Secunda directa, & Manipulorum.* Manipulos, directa ſpatia aut viæ, & quæ in vno ipſo Genere Manipulum à Manipulo diſcernebant. Hæc in denis manipulis neceſſariò nouem erant, vt facilè per te vides. Sed quanta ſingula? firmiter & ſolidè neſcio, imò *Modus eorum & quantitas.* credo pro locis, pro copijs, pro ducis arbitrio variaſſe. Tamen illa tranſuerſa grandiuſcula fuiſſe dixeris, ex Polybio notante, Annibalem in pugnâ Africanâ *tertiam aciem* (ita diuiſerat, Romano exemplo) *plus ſtadio à ſecundâ remouiſſe*. *Lib. xv.* Etſi de Romanis hoc non dixerim; ſed probabiliter, quod in poſitione & ſectione caſtrorum, id hîc fuiſſe. Quid enim aliud ea, quàm velut diſpoſita acies? Ibi ergo prima via tranſuerſa *Quintana*; *quinquaginta pedum* eſt: altera *Principialis* ſiue *Principiorum, pedum centum*. Vix ambigo quin tale in acie communiter. & Principes ab Haſtatis *quinquaginta*

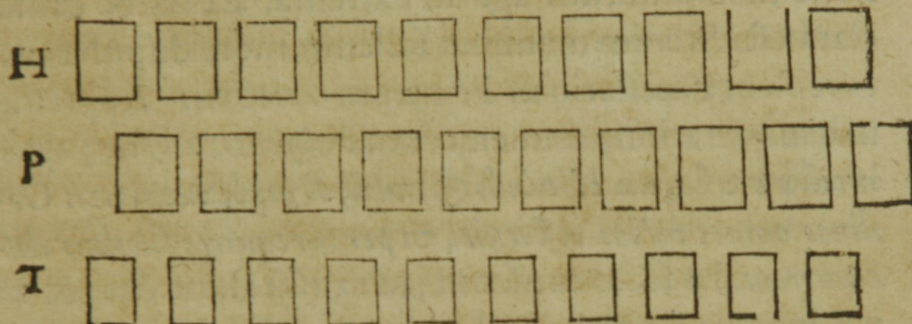
circiter pedes remoti, Triarij ab illis *centum*. Nam hîc Prætor erat, & ſigna, & Principiorum ipſa forma. Opus etiam profectò tali aliquo interuallo ad procedendum aut recedendum, & ne agmina miſcerentur. Iam in directis Vijs, aliter atque aliter fuit pro vſu. Si Velites (vt ſæpè) interiecti, latiuſculas fuiſſe oportuit, *pedum* xx. aut xxx. Si non, fuerint ſanè pedum x. Id quoque pro numero legionum aliter: & vbi hæ multæ; ac quod ſequitur, manipuli, ſpatia non potuêre eſſe magna: imò fortaſſe Cæſaris & inferiorum æuo, cùm iam non binæ, ſed quaternæ, octonæ, denæ pugnarent legiones, diuiſio & interualla facta non per manipulos, ſed per cohortes. Cogitetur. Sed vſus enimuerò iſtarum Viarum magnus, & quem Liuius hîc proponit. In pugnâ, etſi diuiſi ordinibus, tamen vnum omnes corpus ſtatim fiebant, cùm opus: & per vias iſtas iungebant ſe, diſiungebant. Hoc ita exempli cauſsâ, factum. Haſtati premuntur, volo Principes ſuccedere, & iſtos recipere: ſtatim id fiebat beneficio Viarum. Recedebant enim Manipuli Haſtatorum ſinguli, & auerſi leuiter vias Principum ingrediebantur, quas ij laxabant, & ipſi quoque leuiter procedebant. Tum aut retinebant apud ſe Haſtatos, duplicato agmine; aut planè feſſos retrò ſe locabant in grandiore interuallo, ordinibus ſemper (longus vſus id faciebat) ſeruatis. Idem in Triariis: ſi Principes improſperè pugnantes receptarent. Iámne hoc capis?

Vſus & fructus Viarum.

AVD. Propemodum. in vnâ re hæſito, quomodo manipuli manipulos non impulerint in hoc receſſu? niſi ſi in latus flexi & obliqui retroceſſerint. LIPS. Nihil horum. video te in vnâ & ſummâ re falli, quam mea culpa eſt quòd non prædixi. Cenſes Manipulos rectos oppoſitos

Ratio recedendi, & ſitus manipulorũ.

sitos fuisse, Vias item per tria Genera iuisse rectas: est error. Singula Genera Vias suas dimensas habuêre, sed non per alia Genera penetrantes. Manipuli Principum claudebant à tergo viam Hastatorum, & liberum per eam aspectum aut excursum habebant: idemque Triarij, per istorum. In quincuncem igitur dispositio ista manipulorum fuit, vt semel dicam. Vide formam:

Iam, aut tardâ manu & mente es, aut certè capis. AVD. Capio, sed auctorem das qui firmet? LIPS. Non ego sufficio? AVD. Mihi. sed quid si apud alium edissero, & refragetur? LIPS. Fundum auctoremque Polybium dabis, in pugnâ Africanâ. Attende, vnicus locus est, sed firmus. Ὁ μὲν Πόπλιος, inquit, ἔθηκε τὰς τάξεις τῶν ἰδίων δυνάμεων τρόπον τοῦτον. πρῶτον μὲν τοὺς ἀστάτους καὶ τὰς τούτων σημαίας ἐν διαστήμασιν. ἐπὶ δὲ τούτοις τοὺς πρίγκιπας, τιθεὶς τὰς σπείρας οὐ κατὰ τὸ τῶν πρώτων σημαιῶν διάστημα, καθάπερ ἔθος ἐστὶ τοῖς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ κατ᾽ ἄλλας ἐν ἀποστάσει, διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρὰ τοῖς ἐναντίοις ἐλεφάντων: *Publius ordines copiarum suarum sic instruxit. Primùm Hastatos eorúmque Manipulos per interualla. post istos, Principes, statuens manipulos non ad priorum manipulorum interuallum (vti mos est Romanis) sed alios post alios recto abscessu, ídque ob multitudinem hostilium elephantum.* Vide.

Scipionis diuersa locatio. Scipio, inquit, in hac pugnâ non seruauit communem receptumque Romanorum morem in manipulis collocandis. Neque enim manipulos ad interualla & vias opposuit, sed ipsos sibi & à tergo adnexuit, vt viæ directæ per omnia Genera sine obstaculo penetrarent. Cur ita? quia elephanti hostium timebantur, visumque pro bono locum iis dari per medias acies, & sine confusione manipulorum agi ad extrema. Et res & caussa clara est. Si enim manipuli sollenni more dispositi, incurrissent necessariò in Principes obiectos. Appianus in hac narratione conuenit cum Polybio: λόχους δ' ὀρθίους ἐποιεῖτο πάντας, ἵνα δι' αὐτῶν οἱ ἱππεῖς εὐχερῶς διαθέοιεν: *Ordines omnes rectos instituit, vt per eos equites facilius discurrerent.* In facto consentit; in caussâ aliam dat, & ad equites transmittendos. Sed parum est. Liuius mirificè

Obscuritas in Liuio. obscurat: *Non cōfertas autem cohortes, ante sua quamque*

Lib. xxx. *signa instruxit, sed manipulos aliquantum inter se distantes, vt esset spatium quò elephanti hostium accepti nihil ordines turbarent.* Si ausim dicere, non videtur animum ha-

Fortasse depulsa. buisse in Polybij animo, aut parùm intellexisse. Certè implicatè scribit. Tamen ea mens. non instruxit confertas cohortes, sed quamque in recto ordine ante sua signa. Nam in vulgari dispositione cohortes non sunt rectæ, nec signa signis respondent: quod facilè vides si tres quosque manipulos iungis: □□□ : & ex iis cohortem efficis. Ita enim debes. At erant rectæ in hac Scipionis: □□□. Vereor molestus aut putidus esse in istâ minutatim deductione: sed quid faciam? volo intellegi. Vir-

Virgilio lux. gilij versus commodè succurrunt, qui sunt pro com-

II. Georg. muni hac locatione. Vult arbores aptè poni & seri, idque ad militiæ exemplum:

Vt

Vt sæpè ingenti bello cùm longa cohortes
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
Omnia sunt paribus numeris dimensa viarum.

Comparat cum manipulis aut cohortibus explicitis in legione. Quis ergo dubitat, quin certissimo rei rusticæ præcepto, arbores seri velit in quincuncem? Atqui is ordo & situs est alternans ille, quem dixi. Habes de interuallis, in quibus momentum bonæ militiæ Romanæ posui: ego? imò Polybius ipse, cùm Flaminium culpat. qui imperitè aciem instruxerat in Gallos. παρ' αὐτὴν γὰρ, Lib. II. inquit, τὴν ὀφρὺν τοῦ ποταμοῦ ποιησάμενος τὴν ἔνταξιν, διέφθειρε τὸ τῆς ῥωμαϊκῆς μάχης ἴδιον, οὐχ ὑπολειπόμενος τόπον πρὸς τὴν ἐπὶ πόδα ταῖς σπείραις ἀναχώρησιν: *Ad ipsam enim ripam & supercilium fluuij aciem disponens, abstulit, quod proprium est Romanæ pugnæ, locum manipulis ad lenem retrorsum recessum.* Proprium hoc esse Romanorum ait: & ita fuit. Quæ gens alia habuit, sic per minutas partes? Atque hoc Liuius in eâ attollit, & Macedonicæ anteponit: *Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans, facilis partienti quacumque opus esset; facilis iungenti.* Lib. IX. Nec aliam sententiam Polybianis istis tribuo: Οὔσης γὰρ διασπάστου τῆς ῥωμαίων τάξεως καὶ δυνάμεως, Lib. XV. τὸν ἄνδρα συνέβη καὶ καθόλου καὶ κατὰ μέρη μάχεσθαι πρὸς πάσας τὰς ἐπιφανείας, διὰ τῆς μιᾶς ἐντάξεως ἀεὶ ἔγγιστα τῶν δύο σημαιῶν συνεπιστρεφουσῶν πρὸς τὸ δεόμενον: *Cùm enim esset diuidua & seiungi facilis Romana acies, eueniebat singulos & vniuersè & per partes pugnare in omnes aspectus & latera, idque vnius instructionis beneficio, semper in propinquo duobus signis se obuertentibus quà res vocaret.* Nam primùm διάσπαστον scribit, *diuidi facilem* Romanam aciem: & verissimum est, ex re &

Liuij verbis. Quid enim facilius quàm manipulos iungere, disiungere, abducere quò libêret? Non vidit vir eruditus, qui rescribi hîc censuit: δυσδιασπάστου. quasi hoc magis in laudem, quòd *ægrè solueretur,* & firma staret. Quod verum quoque, sed alio aspectu, nec hîc habet locum. Addit, *pugnasse quosque in quasque facies.* Id quoque verè, si irrupisset & insinuasset per interualla hostis, aut si ipsi seorsim abiuncti. Denique exiguo illo manipuli corpusculo, omnes vtiles, cùm ita vsus. In fine, *duobus signis se obuertentibus.* Ita feci & verti, quod etiam ante nos interpres. Sed quæ hæc duo signa? vnius nempe manipuli. nec aliud dicit, quàm duos Ordines siue Centurias in vno Manipulo sub duobus signis iunctos. Sed hoc tamen ambiguum, & melius fortasse scribi: ἐγγυτάτων δὴ σημαιῶν: *proximis quibusque signis.* Vulgò quidem vnâ voce editur διοσημείων, corruptè.

„ *Hastati sequebantur.*] Dixeris igitur à tergo positos Hastatos, solis Principibus iam pugnantibus. Nec abnuo: sed sæpè aliter factum, & iunctim quoque pugnasse sine fraude opinor.

Subsessio Triariorũ.

„ *Triarij sub vexillis considebant.*] A quâ sessione Ἐφεδροὶ, *Tertiarij* explicantur in Glossis: & Varro, *quòd Triarij subsideant, ab eo subsidium* vult *dictum.* Plautus respicit: *Agite, subsidite omnes, quasi solent Triarij.* Caussa huic subsessioni in Vegetio: *Triarij,* inquit, *genibus positis solebant intra scuta subsidere, ne stantes venientibus telis vulnerarentur.*

Lib. I. cap. XX.

„ *Scuta innixa humeris.*] In mentem aliquando venit legi posse, *innexa humeris.* quasi vellet loris quibusdam (τελαμῶνας Græci dicunt) ab humeris reuincta fuisse.

Mace-

Macedones ita ſolent, & commodius ſic fuiſſet tractare vtraque manu haſtas. Sed nihil muto, & capiamus à ſitu ipſo ſic ſubſidentium ſcuta in humerum inclinaſſe. Porrigebant enim & attollebant leuiter ſiniſtrum genu, eóque attollebatur & ſcutum.

„ *Sub erectâ cuſpide.*] Vnicâ voce verius, *ſubrectâ cuſpide,* à ſurrigendo. In Virgilio:—— *tot ſurrigit aures.* In Lucilio: *Nunquid mutino ſubrectóque huic opus ſigno?* malè editur, *ſubiecto.* Intellegit turpiculas illas res & phallos erectos. In ipſo Liuio: *ſubrecto mucrone.* *Surrecti vox.* *Lib. VII.*

„ *Compreſsis ordinibus velut claudebant vias.*] Claudi ergo ordines ſolent in ipsâ pugnâ, ad vim atque impetum maiorem: ijdem aperiri ad receptum ſuorum. Tacitus & ſuo æuo manſiſſe oſtendit: *Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos.* Sed enim hîc quæſtiuncula. Triarij, de more veteri, in cuſtodiâ ferè caſtrorum: quomodo nunc in acie? Dionyſius illud firmat: Οἱ τριάριοι, inquit, εἰσὶν οἱ πρεσβύτατοι τῶν στρατευομένων, οἷς τὰ στρατόπεδα ἐπιτρέπουσι φυλάττειν ὅταν ἐξίωσιν εἰς τὴν μάχην, καὶ ἐφ᾽ οὓς τελευταίους καταφεύγουσι διὰ τὴν ἀνάγκην: *Triarij ſunt vetuſtiſsimi militum, quibus caſtra ſolent commendare cuſtodienda cùm in aciem exeunt, & ad quos poſtremos confugiunt vrgente neceſsitate.* Iterùm: ἦσαν δὲ τοῦ χάρακος φύλακες οἱ τριάριοι λεγόμενοι, παλαιοί τε καὶ πολλῶν ἔμπειροι πολέμων, οἷς ἔσχατοις, ὅταν ἀπογνωσθῇ πᾶσα ἐλπίς, εἰς τοὺς περὶ τῶν μεγίστων ἀγῶνας καταχρῶνται: *Erant caſtrorum cuſtodes Triarij, veteres milites & multorum bellorum vſu docti, quos vltimos adhibere ſolent rebus deſperatis, & cùm nulla ſpes reliqua.* Cuſtodiæ eius & in Liuio notabis exempla. Quid ergo? non de more pugnabant? vix apparet, olim quidem. Nam quòd aliquis ſuſpice- *III. Hiſt.* *Triarij caſtra ſeruant.* *Lib. VIII.* *Lib. V.*

ſuſpicetur partem ad caſtra, partem in acie relictam, ægrè potuit. Exigua enim manus, & in duabus legionibus non niſi *mille ducenti*. Niſi tamen dimidia illa pars relicta, expleta & adaucta fuit Sociorum Extraordinariorum adiectione, itemque Euocatorum aliquot: quod haud temerè opinêre. Sed tamen ex Dionyſio ſenſeris, ſeruatos in caſtris ad res vltimas, nec niſi in magnâ neceſſitate ad aciem ductos.

DIALOG. II.

Velites vbi olim & poſteà Locati. item Equites, & Socij.

HABES totam Aciem, & qualis vulgò, imò ſemper, in communi iſto ordine fuit. AVD. Egóne totam? imò manca & mutila eſt, & pleræque partes deſunt. Vbi Velites? vbi Equites? vbi Socij? in Liuij aut tuis verbis nihil vidi. LIPS. De Socijs, ne mirare. nam pugna hæc in ipſos Socios fuit. Itaque oppoſitos, non appoſitos cogitabis: & Liuius dicere nihil potuit. De Velitibus, cum diſtinctione res explicanda. Fuit Vetus leuis armatura, vt monui, fuit Noua. Hîc de Veteri cogitandum, quæ conſtitit Rorarijs & Accenſis. Eorum diſpoſitio paullò alia, quàm poſteà fuit. nempe non in primâ acie aut viarum interuallis, ſed poſt Triarios, in extremâ acie ipsâ. Liuius clarè dicit in pugnâ iſtâ cum Latinis. Qui ergo orſi pugnam? Haſtati. qui deinde? Principes. Sed tum *Rorarij procurrebant inter antepilanos* (ita Liuius) *addebántque vires Haſtatis & Principibus*. Procurrebant inquam, per vias illas & interualla. De Accenſis, addit, defeſſis iam alijs, *ab nouiſsimâ acie procedere ante ſigna iuſſos*.

Diſcrimen leuis armaturæ.

Veteris eius diſpoſitio.

ſos. Itaque hoc ritu, profectò non committebant pugnam Leues iſti: quod poſteà factum, & ratio ſic volebat. Pugnabant enim fundis, iaculis, & telis quæ eminus mitterentur. Quod autem aliquis dixerit, non ſemper ita factum, ſed in eâ modò pugnâ, Conſule ob cauſſas ſic diſponente: non apparet id ſanè è Liuio. & Dionyſium alibi cùm examino, reperio ordinem hunc à Seruio ſic fuiſſe. Nam ille duobus locis, vbi claſſes recenſet & ordinat, oſtendit in militiâ & acie quoque ſic ſtetiſſe. Nam de *Primâ*, cùm cenſum & arma edidiſſet, ſubiunxit: χώραν δὲ κατεῖχεν ἐν τοῖς πολέμοις τὴν προαγω- Lib. IIII.
νιζομένην τῆς φάλαγγος ὅλης: *locum verò in bellis habuit primum, & ante reliquam totam copiam.* Iterum de *Secundâ*: ἐκοσμεῖτο ἐν τοῖς ἀγῶσι μετὰ τοὺς προμάχους: *Ordinabatur in acie poſt primos pugnatores.* De *Tertiâ* pariter, χώρα καὶ στάσις τούτων ἐν ταῖς μάχαις μετὰ τοὺς ἐφεστῶτας τοῖς προμάχοις: *locus horum & ſtatio in pugnis iuxta eos qui poſt Principes.* De *Quartâ* denique: στάσιν ἔχει ἐν τοῖς ἀγῶσι τὴν ὑστάτην: *locum in certaminibus vltimum habet.* Quid ergo *Quinta* Dionyſii? τούτους, inquit, ἔξω τάξεως ἔταξε στρατεύεσθαι: *hos extra ordinem iuſsit militare.* Eadem, & totidem ferè verbis, poſteà iterat in iudicio Coriolani. Quæ ego adduxi fuſiùs, vt ſemel de origine & Lib. VII.
ordine militiæ priſcæ conſtet, & quomodo is paullatim mutarit. Ergo Seruij inſtituto, ditiſſimi quique in primâ acie, & hoc eſt quòd Varro *Principes* deducebat, & Lib. IIII. de LL.
* *olim à principio gladijs pugnaſſe* adſeuerabat. Sequeban- * Vide ſuprà lib. II. Dial. I.
tur ordine opum alij, & in extremo denique ij viliores & pauperes, & qui leuibus telis pugnabant. Sed qui iſti extrà ordinem *Quintani*? Accenſi, ex Liuio, & qui iuſtus etiam miles non erat. Olim hæc ita. ſed cùm mul-

ta in eo ordine damnanda vſus & ratio docuiſſent, tempore mutarunt. Quæ enim ratio, optimos ditiſſimosq́ue omnes exponere periculis, in primâ acie obiectos? noluerunt, & Principes ſecundo loco ſtatuerunt. Poſteà etiam ætatum diſcrimina magis ſpectarunt, & reduxerunt ad morem, quem in Liuio vides. Sed nec ibi ſteterunt. res docuit Leues propugnare debere, atque eo exemplo Velites à Triarijs remouerunt, & ad principia locarunt. Vbi? aut quomodo? diſtinctè hoc dicam, quia variauit. Triplex ferè eorum locatio. Interdum ante omnia ſigna, & in fronte. vt pugnâ Manlij in Gallogræcos, apud Liuium: *Ante ſigna modico interuallo Velites erant.* Iterumq́ue: *Conſul primâ in acie locatâ Leui armaturâ.* Interdum mixta primis manipulis, aut potius inſita in iam dictis Vijs. Liuius pugnâ Africanâ: *Vias patentes inter manipulos anteſignanorum Velitibus complet.* Salluſtius pugnâ Metelli cum Iugurthâ: *Inter manipulos funditores & ſagittarios diſpertit.* Appianus pugnâ cum Antiocho: Ἀναμεμίχατό τε ἅπασι ψιλοί τε καὶ τοξόται πολλοί: *Intermixti erant omnibus Velites & ſagittarij multi.* Denique interdum, non in Vijs ſparſi, ſed in cornibus poſiti iunctim. Vt pugnâ Cannenſi Appianus: μέρος ἕκαστον αὐτῶν εἶχε τοὺς πεζοὺς ἐν μέσῳ, τοὺς δὲ ψιλοὺς καὶ ἱππέας ἑκατέρωθεν: *Quæque pars habebat pedites* (grauiores) *in medio, Leues & Equites vtrimque in cornibus.* Crebra ea diſpoſitio, vt obſeruabis: & Vegetius vt ſollennem recipit: *Funditores,* inquit, *& Sagittarij præcipuè in cornibus locabantur, à quibus pugnandi ſumebatur exordium.* Sed vbicumque poſiti, prodire ante alios ſoliti & pugnam committere, cùm datum ſignum. Polybius: Ἅμα δὲ τοὺς ἀκοντιστὰς προελθόντας ἐκ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων,

Varia locatio Velitum. *Ante ſigna.* Lib. xxxviii. Ibid. Lib. xxx. *Inter ſigna.* In Syriac. *In cornibus.* Lib. xx.

κατὰ τὸν ἐθισμὸν, ἐισακοντίζειν: *Vnà cum eo, quòd Iaculatores prodeuntes è Romanis legionibus, iuxta morem, eiaculabantur.* Ostendit morem hunc fuisse, etiam priusquàm Velites propriè dicti instituerentur. Itaque siue manipulis insiti, siue cornibus assiti, procurrebant, & vnà cum Equite ferè pugnabant. Cedentes autem inter legiones recipi solent, & à tergo poni, aut iterum aliâ procurrere. Ipse Eques, quid? dupliciter ferè locatus. *Equitum locatio.* Primò in cornibus, ita vt legiones sociosque medios haberet. Quæ ordinaria ferè positio, & in superuacuum *In cornibus.* adduxerim exempla. Altera, vt à tergo interdum pone- *A tergo.* rent, spatijs relictis inter manipulos, aut & legiones, quâ possent cum impetu emitti. Id fiebat fallendo hosti, & vt improuisa res esset. Liuius: *Dictator reliquerat in-* Lib. x. *terualla inter ordines peditum, quà satis laxo spatio equi permitti possent.* Idem: *Hispani inter cornua & mediam aciem* Lib. xxix. *interualla patentia satis latè fecerunt, quà equitatum, vbi tempus esset, emitterent. Et Romani more suo exercitum cùm instruxissent, id modò hostium imitati sunt, vt inter legiones & ipsi patentes equiti relinquerent vias.* Ad hanc dispositionem Velitum Equitumque, imò & legionum, Panegyricus scriptor facit, ad Theodosium: *Ecce lux tandem, & iam omnis campus horrebat. diuisi in cornua equites, leues ante signa Velites, dispositæ manipulatim cohortes, & gradu pleno ferentes agmina quadratæ legiones.* Item Apuleius: *Cùm tuba bellicum cecinit, protinus vnusquisque competens capessit officium. Velites executione* De Mundo *adornant ordines, principes curant, equites ordinibus præsunt.* Quæ in mendo, & fortè purganda: *Velites excursionem* *Tentata emendatio Apuleij.* *adornant, ordines principes curant, equites ordinibus præeunt.* * Præire inquam equites ordinibus malo, quàm * Nam procurrere cum Velitibus solent.

 præesse,

præesse, quia res magis sic fuit. Tentabam etiam: *Velites excutiunt, adornant ordines.* Sed fortasse in verbis ijs altior aliqua plaga, mihi nunc non sananda. Ad interrogata tua perēgi, nisi de Socijs: quod vno verbo potest. Stetēre enim plerumque in Cornibus & ad latera legionum, ipsi diuisi in cohortes, fortasse & Manipulos, vt legiones. Liuius: *Romani mediam aciem, Latini cornua tenuerunt.* Atque hinc est, quod ipsas Alas siue agmina sociorum *Cornua* appellata Polybius scripsit. Quid tamen, cùm nulla media acies, & duo cornua tantùm? Sæpè id, imò plurimùm olim, cùm duæ Romanæ tantùm legiones. Tum scilicet, exteriores cuiusque cornu partes Socij tenebant. Atque hæc, vt dixi, plurimùm. nam & in fronte, aut aliter, socios positos leges, pro loco aut vsu. Liuius: *Dextera Ala in primâ acie locata est, in subsidijs duæ legiones.* Idem de Equitibus. Quid te moror? numquam mihi res facta, si diductè omnia prosequar. Contraho, & tuæ obseruationi aut industriæ, cùm viam feci, quædam relinquo.

Sociorum positura.

Lib. XXXVIII.

Lib. XXXI.

DIALOG. III.

Signa quot, & vbi fuerint. Antesignani & Postsignani.

AVD. Magna mihi, fateor, lux affulsit per hos sermones; nondum plena. Sed vt solem sæpè cùm se explicuit, alia nubes excipit & intercipit: sic fit huic menti. Priora perrupi, & iam video: obnubilat de *Signis* & *Antesignanis.* Dic sodes, vbi illa locata, & qui isti? LIPS. Addam & hanc operam, & per me nihil deerit (pro copiâ quidem) quo minùs rem totam & ex asse cognoscas. De Signis ita habuit. Duplicia illa olim, Peditum

ditum & Equitum. Peditum, iterum duplicia: Manipulorum, & totius legionis. Manipulorum fuêre, perticæ cum ligno transuersario suprà, ferè in crucem. Quibusdam, dextræ, corollæ, aut alia ornamenta in vertice superposita; plerisque clypei rotundi, siue imagines ad perticam adfixæ. Da mihi veniam ne hîc fusiùs describam: alibi fiet. Legionis totius, Aquila fuit: id est alitis eius effigies siue corpus ex argento vel auro, summæ perticę insistens, & pede altero fulmen sæpe tenens. Hæc Peditum signa: Equitum, vexilla fuêre, siue quadri ad hastam volitantes pannuli, ritu ferè hodie in Bandis equitum nostrorum. AVD. Cohortium ergo Signa omittis? LIPS. Quia res antiquas tracto, nec censeo olim fuisse. Aut cedò mihi imaginem alibi in lapidibus aut nummis. Nisi tamen similia quædam manipulorum fuerunt, sicut in Prætorijs cohortibus video sculpi. Neq; enim liquida mihi tota res: cùm in Tacito legam: *Unà tres aquilas & signa cohortium locant.* Iterùm: *Concionem discedere in manipulos iubet. vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes.* Sed ego credam, *Cohortium* ibi signa, non nisi hæc Manipularia esse: ideò sic dicta, quia è manipulis cohortes. Tamen labente æuo non abnuo propria sua cohortibus fuisse, sed nouâ & distinctâ formâ. Vegetius: *Dracones etiam per singulas cohortes feruntur ad prœlium.* Dracones habes, sed qui non ante Traiani aut illud æuum in Romanâ militiâ conspecti. Qui Lucanum aspexisse putant, scribentem:

Peditum signa. *Equitum signa.* *An cohortibus olim seorsim signa?* *1. Ann.* *Ibid.* *Vix videri.* *Posteà fuêre.* Lib. 1. cap. XIII.

——*per signa decem felicia castris:* Lib. 1.

& explicant, *totidem cohortium signa*: id est decem: quàm illi pueriliter errant? Nam ibi quidem iuramentum est per *signa felicia decem castris*, siue decem annis. Ergo

non nisi manipulorum olim signa, quod ad pedites quidem attinet, & ea in numero de quo* suprà disputaui. Legionis etiam totius non nisi vna aquila: nec Socij, cùm in alijs pares, eam habuerunt. Ideò improuidè à Lucano scriptum aliquis censeat, de Arimino à Cæsare capto:

*Lib. II. Dial. VIII.

Aquila vna legioni.

Lib. I.

Ut notæ fulsère aquilæ, Romanáque signa.

Nam vna profectò fuit, nec tunc apud Cæsarem (consensu omnium) non nisi legio vna. Sed aut improuisio, vt dixi; aut de industriâ enallage quædam poëtica numerorum. Sanè per Aquilas, legiones ipsas numerant. atque ita Hirtius: *Erat Pompeij acies tredecim aquilis constituta:* significat & valet, totidem legionibus. Sed hæc clara; illud magis obtenebrat de Signorum loco. Tu Polybi cur hæc siluisti? verbo vno docere & firmare nos poteras, qui nunc pendente vestigio imus & quærimus per coniecturas. Dixeris in principio fuisse, ex eo quòd in agmine anteibant. Liuius: *Dictator signa efferri, ac sequi armatos iubet.* Clarum est præire. Sed & in Tacito, de ardore militum scriptum: *Nolle requiem, non exspectare ducem, anteire signa, vrgere signiferos.* Quod præter morem factum ostendit, & cupidine pergendi. Simile in Statio:

Bell. Hisp.

Signa vbi posita.

Lib. X.

I. Hist.

Lib. VII.

—— retrò vexilla tubaéque
Post tergum, & litui bellum inuenère secuti.

Sic ergo in agmine: an non idem in acie? haud prorsus, nec credam nuda & prima signa statim obiecta hosti. Munita fuerunt, & vallum aliquod, vt sic dicam, virorum obiectum. Atque ij sunt, quos passim legimus *Antesignanos*. Non enim ipsi Leues aut Velites eâ voce capiendi, & discernit palàm Varro: cuius versus hosce

Antesignani.

(versus

(versus enim sunt Trochaïci scazontes) in Nonio legas:

Quem sequuntur cum rotundis Velites leues parmis,
Antesignani quadratis multis insignibus tecti.

Vbi corrigam *quadrati:* & ipsos Antesignanos ita appellari credam, quia manipuli eorum tali formâ (posteâ disces) & situ quadro: aliter sanè quàm Velites, qui incompositi & sparsi. Facit etiam *multis insignibus tectos,* quod ad Cristas galearum, (eæ ipsæ deerant Velitibus) referas aptè, siue & ad insignia scutorum. An & Insignia hîc ipsa militaria Signa? sed quod primò dixi, propiùs verum puto. Antesignani ergo prima acies, & qui positi ante signa, ijsque propugnandis. Ideò Dionysius alijque Græcorum προμάχους τῶν σημείων vertunt, *propugnatores signorum:* siue etiam προτάκτους, *præpositos.* Liuius hoc satis dixerit: *Pugna orta est non illa ordinata per Hastatos Principésque & Triarios, nec vt pro signis Antesignani, post signa alia pugnaret acies.* Itaque duplex velut acies aut diuisio in quoque Genere, *Antesignanorum & Postsignanorum:* à situ scilicet & loco, cùm signa remota paullum à principio, & circa medium essent. In quoque dixi Genere. quod ipsum clarè Liuius: *Cadunt Antesignani, & ne nudentur propugnatoribus signa, fit ex secunda prima acies.* Arbitror enim dicere, quod pulsis Hastatis in periculo eorum signa versabantur, nisi Principes excepissent. Et sanè cùm quisque manipulus signum aut signa sua habuerit; nónne probabile in acie sub ijs & ad ea stetisse? Tamen dubitatiuncula hîc aliqua è verbis Liuij, narrantis pugnam Scipionis Africanam: *Vias patentes, inquit, inter manipulos Antesignanorum Velitibus compleť.* Factum totum considera. profectò inter ordines Hastatorum omnium interpositi Velites,

Lib. XXIII. Lib. IX. Lib. XXX. *Liuij locus consideratur.*

lites, non autem exiguâ eâ parte, quâ propriè dicti *Antesignani* erant. Itaque Polybius hæc ita refert: τὰ διαστήματα τῶν πρώτων σημαιῶν ἀνεπλήρωσε ταῖς τῶν γροσφομάχων σπείραις: *Interualla primorum manipulorum impleuit Velitari manu*. Ex quo inferas totos Hastatos venisse etiam in hoc nomen, quia positi ante præcipua & plurima signa. Hoc sensu Liuium alibi exaudio: *Legionum Antesignani pila coniecerunt*. Item Cæsarem: *Vnius legionis Antesignanos præcurrere, atque occupare eum locum iubet*. Iterùm: *Adolescentes, atque expeditos ex Antesignanis electos milites, inter equites præliari iussit*. Quæ etsi aliorsum trahi possunt, tamen intuenti propius totum corpus anterioris aciei apparebit sic dictum. Pro priore tamen illo sensu etiam *Prosignani* Frontino: *Sulla triplicem peditum aciem ordinauit, relictis interuallis propter leuem* (ita legendum est) *armaturam & equitem, quem in nouissimo collocauerat, vt, cùm res exegisset, emitteretur. Tum prosignanis, qui in secundâ acie erant, imperauit vt densos palos defigerent*. Intellegit Principum Antesignanos, vt narratio quidem præfert: nisi velimus triplicem aciem fuisse, & quamque triplici Genere suo distinctam: vt, si legiones aliæ post alias. Lego & *Postsignanos* in Ammiano: *Cum ad alios Postsignanos in acie locatos extremâ venisset*. Iterúmque: *Postsignani nostri, qui editiora collis tenebant*. Quos dixeris ipsos Triarios esse, aut certè totum illud post Aquilas & præcipua signa agmen. Signa igitur sic locata, vt ostendi, cuiusque manipuli circa medium: item Aquila circa medium totius legionis, & vbi Imperator.

Lib. xv.
Lib. xxxvii.
1. Ciuil.
11. Ciuil.
Lib. 11. Stratag. cap. 111.
Lib. xvi.

DIALOG. IIII.

Ducum, militúmque locatio distinctè: & pœna qui ordinem liquisset.

AVD. Ergóne Imperator mediâ eâ parte? LIPS. Probabile est, & exempla ostendunt. Virgilius:

——medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenens.

Imp. medius.

Ratio etiam vult, vt ibi sit vnde prospiciat & mandet facillimè in omnes partes. qui locus medius est, sed paullum tamen ad finem magis admotus. Nam inter Principes & Triarios, ante aquilas, stetisse censeo Imperatorem. Argumento, quòd is eius situs in castris, ante Principia dico & aquilas. Itaque & Sallustius de Catilinâ: *Ipse cum libertis propter aquilam adsistit*. Cum libertis, quos fidos habebat & ad sui custodiam: sicut Imperator Ablectos apud se & quosdam Euocatos. Sed vbi Legati & Tribuni? item iuxta Imperatorem: nisi tamen Legati curarent & præpositi essent certæ alicui legioni aut cornui, quod sæpe. Tunc enim in medio eius, loco Imperatoris agebant. Quod idem aliquando in Tribunis, vt huic aut illi parti præficerentur. Sed vulgò credo retrò Principes stetisse, quo ordine in castris: & iuxta eos, sociorum Præfectos. Tacitus indicat: *Ante aquilam Præfecti castrorum Tribunique, & primi centurionum, ceteri iuxta suam quisque centuriam.* De ingressu Vitellij eiúsque exercitus in vrbem scribit: qui compositus & sub signis. Notes inibi primopilos (ij sunt *primi centurionum*) ad aquilas suas stetisse: ceteros in manipulis & centurijs suis. Liuius quoque pro hac mente:

Iuxta aquilas.

Legatorum locus.

Tribunorum.

III. Hist.

Lib. IIII. *Duces legatique, & quod circa signa roboris de exercitu fuit, Thusculum petiêre*. Intellegit Tribunos, Primopilos, & Triariorum Centuriones, & fortasse Triarios ipsos, quorum custodiæ aquila erat & præcipua signa. At

Centurionum. Centuriones ipsi vbi? Tacitus dixit, *iuxta suam quisque centuriam*: id est, opinor, in capite ipso. Nam credo à fronte Centuriones præiuisse & curasse, vt Optiones eorum à tergo. Argumentum à castris. vbi item in manipulis primum locum, & sedem habent. Et sanè si *ordinum ductores* propriè, anteeunt & ducunt. Seneca al-

De constant. Sap. cap. vlt. lusit: *Quo quisque genere honestior, famâ, patrimonio est, hoc se fortius gerat, memor in primâ acie alios ordines stare*. Idem

De Tranq. cap. III. alibi: *Quid si militare nolis nisi Imperator aut Tribunus? etiamsi alij primam aciem tenebũt, te sors inter gregarios po-*

Seneca explicatus. *suit*. Vbi aliâs etiam scriptum, *inter triarios*: haud improbè. etsi prior lectio magis pro mente Senecæ videtur. & Non es, inquit, inter primos in republicâ, nec vt Imp. Tribuni, aut Centuriones: tamen inter gregarios & vulgus militas: milita igitur. Nec ea ibi sententia, tamquam Imp. aut Tribuni sint in primâ totâ acie: non: sed primi in suo extremo ordine, scilicet Triariorum. Etsi fateor interdum honestissimos, gloriæ aut exempli causâ, in primam ipsam aciem iuisse, ac pugnasse. Idem

In Epist. Seneca: *Prima acies Pompeianarum partium Senatus*. Multi enim Senatorij in illis castris, non legitimi milites sed voluntarij, & quasi Euocati: atque ij, ait Seneca, inter primos Centuriones & fronte aciei steterunt. Fecit hoc & Catilina, sed causâ aliâ: *Centuriones omnes lectos & Euocatos, præterea ex gregarijs optimè quemque armatum in primam aciem subducit*. Ecce Centuriones *omnes lecti, & Euocati* in fronte statuuntur, sed præter

morem

morem sanè. nisi esset, cur Sallustius signanter narraret? Sed fecit ipse, vt robur omne illîc haberet, & vi perrumperet ac laceraret. Non ergo omnes ibi de more Centuriones, imò tantùm Hastatorum: sed nec Euocati omnes, dumtaxat qui aut sponte vellent, aut qui manipulo pro Centurione essent. Talis Crastinus in exercitu Cæsaris, qui prœlium commisit, & *manipulares suos se sequi iussit.* Atqui ille euocatus: & pugnauit tamen in legione Decimâ, in quâ primum pilum duxerat, inter primos. Aliâs, ipse Cæsar Euocatos Pompij *totâ acie dispergit*. AVD. Video locatos iam Duces singillatim: sed hoc adde, in equis an pedibus pugnarunt? nam videor legisse de equis. LIPS. Distinctè hoc dicendum est. Imperator ipse plurimùm in equo. & sic Liuius de Camillo: *In equum insilit, & ante signa obuersus in aciem ordines interequitat*. Et hoc fine Imperatorij illi equi, de quibus dictum. Ipsi Tribuni sæpe in equis. Cæsar: *A Tribunis militum reliquisque equitibus Romanis atque Euocatis equos sumit.* Vides equos habuisse: imò interdum inter equites pugnasse. Liuius: *Equites ducibus Tribunis haud multo plus hostibus quàm suis præbuerunt tumultus.* Quod an in omnibus tribunis verum fuerit, nescio: fortasse in ijs tantùm, qui ordinis & loci equestris: plebeij, steterint pedites inter suos. Sed de his Cæsar quoque capiendus: *Cæsar primum suo, deinde omnium, è conspectu remotis equis, vt æquato periculo spem fugæ tolleret.* Intellegit de Ducibus alijs & Tribunis. Fecit idem Catilina apud Sallustium: *Remotis omnium equis, quò militibus, exæquato periculo, animus amplior esset, ipse pedes exercitum instruxit.* Sed & Spartacus fugitiuorum Imp. apud Plutarchum, pugnâ in Crassum, *admotum equum gladio*

Imperator in equo.

Lib. VI.

Sæpe & Tribuni. VII. Gallic.

Lib. X.

Lib. I.

In Crasso.

Lib. XVI. *confodit*, eâdem caussâ. Legi & in Ammiano: *Alemanorum peditum fremitus indignationi mixtus auditus est, vociferantium relictis equis secum debere versari regales, ne si quid contigisset aduersum, desertâ miserabili plebe, facilem discedendi copiam reperirent*. AVD. Teneo iam de Ducibus: ipsi gregarij milites quo ordine? & an quisque se locabat in suo manipulo vbi vellet? LIPS. Minimè. nec dubito quin hoc quoque compositè, vt alia fuerunt. In Vegetio lego: *tirones secundùm matriculæ ordinem in aciem dirigi.* An secundùm ordinem quo lecti & adscripti? an potiùs matricula hæc fuit ordinis à Centurione instituti? Nam ipsum credo suos iuxta vires, & pro iudicio, locasse, certis quemque locis, quos in acie & agmine tenerent. Ni hoc esset, quomodo Liuianum illud verum? *Sed signa vndique coibant, & notis ordinibus in veteri disciplinâ militiæ, iam sine præcepto vllius suâ sponte struebant aciem*. Nouisse quemque ordinem & locum dicit: nec potuit, nisi certum & vnum. Eo fine hoc exercitium, quod in eodem Liuio, cùm *crebrò decurrere milites cogebant, vt tirones assuescerent signa sequi, & in acie agnoscere ordines suos*. Quos quidem ordines pertinaciter seruabant. eoque Cæsar, cùm de Hispaniensi milite scripsisset: *Genus erat pugnæ militum illorum, vt magno impetu procurrerent, audacter locum caperent, ordines suos non magnopere seruarent:* tum denique de suis & Romanis subiunxit, *perturbatos eos fuisse insuetos huius generis pugnæ. Circumueniri enim sese ab aperto latere procurrentibus singulis arbitrabantur. ipsi autem suos ordines seruare, neque ab signis discedere, neque sine graui caussâ eum locum quem ceperant, dimitti censuerant oportere*. Imo verò mors pœna erat, si qui reliquissent. Iosephus: Οἱ νόμοι δὲ ἀεὶ καὶ τοὺς

Militum certus ordo. — *Lib. I. cap. XXVI.* — *Lib. IX.* — *Eum quisque nouerat.* — *Lib. IX.* — *Sedulò seruabat.* — *I. Ciuil.* — *Pœna deserentibus.* — *Lib. V. Excid.*

βραχύ-

βραχύτι τῆς τάξεως παρακινήσαντας θανάτῳ κολάζουσι: *Leges Romanæ ſemper eum qui vel leuiter ordine exceſſerit, morte puniunt*. Hegeſippus hoc vertit: *Legibus egredienti ordinem præſcripta mors eſt*. Tacitus: *Qui ſigna reliquerat,* XIII. Ann. *ſtatim capite pœnas luebat*. Quod idem in agmine ſer- *Pœna in agmine.* uabant. Tacitus de Corbulone: *Legiones veterem ad mo* XI. Ann. *rem reduxit, nequis agmine decederet, nec pugnam niſi iuſſus iniret*. Idem: *Vexillum ad ripam vertit, pro deſertore fore* I. Ann. *clamitans ſiquis agmine deceſsiſſet*. Etſi non mors hîc ſemper, ſed minor pœna. Liuius de Scipione Numantino: *Quem militem extra ordinem deprehendiſſet, ſi Romanus* Epit. LVI. *erat, vitibus; ſi extraneus, fuſtibus cecidit*. Quod intellegendum, vbi minor exceſſus & aberratio. quòd ſi maior, profectò deſertionis pœna mors erat. Quis autem in eâ, diſtinctè Appianus: τοῦ νόμου λειποστράτιον ἐν τοῖς πολέ- *Quatenus aliquis deſertor.* μοις ἡγουμένου τὸν ἀποχωροῦντα πορρωτέρω σάλπιγγος ἀκοῆς: In punic. *Lege deſertorem habente, qui longius quàm vnde tuba audiri poſſet, exceſsiſſet*. O priſci, ô noſtri mores, quàm diſſidetis? Hodie nihil tam impune quàm vagari, prædari, rapere: olim mors leuiter abeunti. Nec Romani ſolùm hîc ſeueri, ſed etiam Græci, qui hos tales ignominiâ notabant. Demoſthenes: Ὑμεῖς τὸν λείποντα τὴν ὑπὸ τοῦ στρα- *Græcis ſimile.* τηγοῦ τάξιν ταχθεῖσαν, ἄτιμον οἴεσθε προσήκειν εἶναι καὶ μηδε- Orat. de Rhodior. libert. νὸς τῶν κοινῶν μετέχειν: *Vos eum qui adſignatum à duce ordinem deſeruerit, infamem iudicatis eſſe debere, nec vllam reip. partem attingere*. Atque id, opinor, quia periuri. Athenienſibus enim ſollenne hoc iuramentum ante militiam: μήτε ἱερὰ ὅπλα καταισχυνεῖν, μήτε τὴν τάξιν λείψειν: *nec ſacra arma dedecore affecturos, nec ordinem deſerturos*: quod ita in Lycurgo Rhetore aduerſus Leocratem ſcriptum. Sed & Lacedæmonijs legem Demaratus apud *Et Spartani.*

 Herodo-

Lib. VII. Herodotum recenſet: ὀ φεύγειν οὐδὲν πλῆθος ἀνδρῶν ἐκ μάχης, ἀλλὰ μένοντας ἐν τῇ τάξει ἐπικρατέειν ἢ ἀπόλλυσθαι: *non fugere vllam virorum multitudinem in acie, ſed ſtantes in ordine vincere aut mori.* Duræ leges, inquies. duræ, ſed vtiles: & iſtæ ſunt quæ viros, quæ milites pepererunt, gentium hominumque victores. Nec miror de priſco illo æuo. ecce & Iulianus Imp. ſuo iam prauo & laxo, Lib. XXIIII. *decem milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali addixit ſupplicio, ſecutus veteres Leges.* Narrat in rebus eius Ammianus. AVD. Quàm vellem ſub talibus legibus noſtri milites? LIPS. Quid ita? AVD. Vt aut alij eſſent, aut non eſſent.

DIALOG. V.

In occaſione de Signis dictum, de formâ eorum ſingillatim, de cultu & religione.

AT enim alia etiam hîc mihi cupiditas. LIPS. Non amo cupidos. AVD. Imò, vt Lucilius ait,

—— cupiditas
Ex homine, cupido ex ſtulto numquam tollitur.

Honeſta hæc noſtra cupiditas, & diſcendi amor. De Siggnis deſerendis agis, antè de locandis: dic ſemel & explica quæ ipſa Signa. Diſtuliſti? ſed res poſcit, & ego. LIPS. Atqui ad Pugnam ego iam ibam. & vereor ne vt oculi, qui huc illuc flectuntur, parum intendunt: ſic ego minus aliquid in præcipuâ re videam, tuâ auocatione. AVD. Culpa hæc mea fuerit, recipio: * τὸ δ' ἐν ποσὶ ἴτω τρέχον, vt ait Pindarus. LIPS. Tu quidem ſi me iubeas ſidera exhibere, credo debeam: ita quod cœpiſti vrges. Obtempero igitur Euryſtheo meo, & ſcito, Duplicia

** Quod in pedibus eſt, eat & curſat.*

plicia in militiâ nostrâ Signa esse, *Peditum Equitúmque*. Peditum item duplicia, *Legionis* totius & *Manipulorum*. Signum legionis, Aquila, vt suprà tetigi: nec nisi vnius vna. Imò nec sociorum quidem, & quia hæc præcipui imperij signum; subiungi sub eam socios voluerunt & auxilia, non seorsum habere. Huius origo variè petitur. A Ioue alij, qui hanc insigne militiæ habuerit; quidam à Troianis; ego fortasse nihil errem, si aut ipsos à se Romanos reperisse dixerim, aut vicinorum exemplo. Sanè rapacium aliquot animalium effigies adsumi & præferri, bello conuenit: & video variè olim fecisse Romanos. Nec enim solam Aquilam prisci illi, sed plura eiusmodi animalia prætulerunt, nata in pugnas aut raptus. Plinius hoc docet: *Romanis Legionibus aquilam C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & anteà prima, cum quattuor alijs Lupi, Minotauri, Equi, Apri, quæ singulos ordines anteibant. Paucis antè annis sola portari in aciem cœperat, reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit.* Notanda nobis monitio hæc Plinij, & miranda. An non mirer rem tam nouam esse, & diu post Polybij æuum, de eximiâ & solitariâ hac dignitate aquilæ: & tamen non ipsum, non Liuium aut Dionysium, aliorum illorum signorum meminisse? Atqui fortassis cohortium illa fuerunt. Non potest: cùm quattuor ea tantùm nominet Plinius, cohortes autem decem sint: sed & addat, *singulos ea ordines anteisse*. An ergo manipulorum? id dicendum sit: aut fortasse ad veteres illos ordines & Genera militum Plinium respexisse, cùm instruebantur (anteà monui ex Dionysio) per quinque suas classes. Etsi posteà etiam quinque ordines, in ipso Liuio explicati; nempe *Hastati, Principes, Triarij,*

Aquila legionis.

Origo eius.

Alia quoque animalia olim.

Lib. x. cap. IIII.

Incertum, vbi ea.

Triarij, Rorarij, Accensi. An ergo fortasse singuli isti discretum tale signum habebant? sed Triarij ipsam Aquilam? qui volet, examinet: in Festo quidem lego: *Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello inter quos pax fieret cæsâ porcâ fœdus firmari solebat.* Ecce & ille *quintum locum* tribuit: ergo inter Accensos esto. Nam in manipulis aut cohortibus, vbi denarij sunt numeri, non habeo aptare hoc discrimen. Nominat & Festus *porcum*, qui Plinio est *Aper*. Idem &

* Etiam Vegetius lib. III. cap. VI.

de * Minotauro commemorat: *Minotaurus*, inquit, *inter militaria signa, quod non minus occulta esse debeant consilia ducum, quàm fuit domicilium eius Labyrinthus.* Bellè hæc dicuntur. sed vnde rusticulis illis Romanis Minotaurus & fabella hæc innotuit? Vide ne verè, non Minotaurus, sed taurus fuerit: vti alia animalia illa nota Italiæ, & capta ob caussam quam dixi. Certè & Taurus robustum ac ferox animal, atque aptum pugnæ: nec

Aquila Persarum.

aliter etiam Germani prisci *imagines ferarum* habuisse à Tacito scribuntur inter signa. Sed Aquilæ hæc dignitas etiam apud alias gentes fuit. Persis regale hoc sig-

VII. Pæd.

num: atque ita Xenophon de Cyro: ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δὲ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ περσῶν βασιλεῖ διαμένει: *Erat ei signum aquila aurea in hastâ longâ extensa. & nunc quoque ipsum hoc insigne Persarum regi manet.* Iterùm Xeno-

1. Anabas.

phon in rebus Cyri minoris: καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν ἐπὶ πέλτης ἐπὶ ξύλον ἀνατεταμένον: *Regium insigne videre se dicebant, aquilam auream in peltâ super hastam extensam.* Sed quomodo hæc *in peltâ*? depicta in eâ aut sculpta? an super peltam imposita, & velut pedibus ei insistens? quod voles, arbitrare. Meminit

nit Curtius, de Dario: *Inter hæc aquilam auream pinnas extendenti similem sacrauerunt*. Talis omnino Romana, vt ad eam redeam, quæ summæ hastæ insistebat ex auro vel argento, & fulmen sæpe vnguibus tenebat, quasi iaculatura. In Nummis M. Antonij & Augusti sic ap- Lib. III. Forma Ro. Aquilæ.

pâret: sed & in Dione alibi lêgi inter prodigia tristiora, *aquilas fulmina è pedibus abiecisse & remisisse*. Sed nec corpus ipsum aquilæ magnum, cùm Florus scribat, Clade Varianâ, *signiferum aquilam intra balthei sui latebras gerentem in cruentâ palude delituisse*: ne scilicet potirentur eâ hostes. Tale in Silio, pugnâ ad Thrasymenum: Lib. XLIIII. Lib. IIII.

Occulere interdum & terræ mandare parabat, Lib. VI.
Sed subitis victus telis labentia membra
Prostrauit super, atque illatâ morte tegebat.

Hæc forma Aquilæ: nisi quòd in Dione tamen intricatum aliquid de sacello vel ædiculâ, in quâ eam locat. Ὁ γὰρ ἀετὸς, inquit, ὠνομασμένος, ἔστι δὲ νεὼς μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται, καθίσταταί τε ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ καταλόγου στρατοπέδοις, καὶ οὐδαμόσε ἐκ τῶν χειμαδίων, πλὴν εἴποι σύμπας ὁ στρατὸς ἐξίοι, κινεῖται, καὶ αὐτὸν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μικροῦ ἐς ὀξὺ τὸν σύρακα ἀπηγμένου, ὥστε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι, φέρει: *Aquila quæ dicitur, est sacellum exiguum, & in eo aquila aurea locatur, statuitúrque in omnibus ordinarijs legionibus, nec quoquam ex hibernis effertur, nisi cùm omnis legio exit, quam vir vnus in hastâ paruâ* (ma- Lib. XL.

lim μακρȣ̃ in Græco, id esset *longâ*) *cuius inferior cuspis in acutum desinit vt in terram defigi poßit, portat*. Dico intricatum hoc de sacello. vbi enim in Numis vsquam talis effigies? quin nudæ eæ conspiciuntur (& centenæ aliquot exstant) sine tegmine vllo sacelli. Nónne etiam prægraue hoc pondus ferenti fuisset? In columnâ tantùm Traiani, nescio quid in alis aquilarum imponitur, quod fateor me non explicare. Nisi ergo Dionis infimo illo æuo mutata aquilæ forma, censeo mentem eius esse, aquilam cùm in hibernis esset in sacello repositam, atque inde motam cùm educenda. Id mihi Herodianus approbat, qui de Prætorianorum castris loquens, Antoninum venire facit εἰς τὸν νεὼν, ἔνθα τὰ σημεῖα καὶ τὰ ἀγάλματα τȣ̃ στρατοπέδȣ προσκυνεῖται: *in sacellum, vbi signa & imagines exercitus adorantur*. Sed & figulina opera nostrâ ætate ibi eruta, cum inscriptione, EX AEDICVLA AVGVSTORVM: quam hanc esse nihil absurdum. Enimuerò & olim Romæ signa in templo. Dionysius: Ἐκέλευσεν ἐκ τῶν ἱερῶν τὰ σημεῖα ἐκφέρειν: *Iußit è templis signa efferre*. Etsi *templum* verius esset, singulariter: quoniam reposita ea in ęrario, templo Saturni. Liuius: *Signa Quæstores ex ærario deferre iubet*. Et alibi: *Signa ærario prompta feruntur ad Dictatorem*. Illic igitur, & religionis caussâ, & custodiæ, quia pecunia ibi publica & argentum. Nec aliter Galli olim τὰς χρυσᾶς σημαίας τὰς ἀκινήτας λεγομένας ἐν τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερῷ εἶχον: *aurea signa, quæ Immota vocitabant, in Mineruæ templo habebant:* quod Polybius scripsit. Est autem in Dionis etiam descriptione, *defigi in terram solere*: quod in exemplis multis legas. Tacitus: *Plurimus circa aquilas labor quæ neque figi limosâ humo, neque aduersum ferri ingruentia tela poterant*. Figebantur

Obscura illa Dionis.

Signa in ædiculâ.

Lib. IIII.

Fixa in terram.

I. Ann.

gebantur igitur & in ipsâ pugnâ, cùm ea in loco ſtaret, nec impelleretur hoſtis. Sed & in caſtris defixæ ſtabant, ac legis inter prodigia cùm in hoſtem eundum eſſet non potuiſſe euelli. Huius ſententiæ puto quod in Thebaide Tragœdiâ, Senecæ inſcriptâ, legitur:

—— *æra iam bellum cient,*
Aquiláque pugnam ſignifer motâ vocat.

Non enim ibi ventilatio aliqua aut in aëre motus aquilæ capiendus, ſed quòd refixa ac loco mota ab Signifero fuerit præeunte ad pugnam. Etſi tota res vana, nec credimus Thebanos olim aut Græcos (de ijs ſermo) aquilam vſurpaſſe. Sed Romanos ſcilicet ritus poëtæ trahunt ad alios. quod ipſum Statius in iſtâ re, cùm de Adraſto loquitur, militare conſilium habente:

Ventum ad conſilij penetrale, domúmque verendam Lib. 2.
Signorum, magnis vbi dudum cladibus æger
Rerum extrema mouens fruſtrà conſultat Adraſtus.

Nam facit Signa adſeruari in tabernaculo Adraſti, ſiue in Prætorio. quod ipſum indicare Tacitus videtur de ſeditioſo milite, *Vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt*. Etſi aliud fortaſſe illud vexillum (in Tacito dixi) & certum ante Prætorium potiùs, quàm in ipſo Signa fuiſſe. Videndum etiam in Statio, an non verius diſtingui *Signorum cladibus*: enallage quadam poëticâ vt dicat, Adraſtum ægrum animi fuiſſe ob multa ſigna cladium quæ animo iam reuoluebat. Sed ego ab aquilâ noſtrâ abeo: de quâ tamen Ioſephi egregius locus: Αετὸς παντὸς ἄρχει ῥωμαίοις τάγματος, βασιλεύς τε οἰωνῶν ἁπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ὤν. ὃ δὴ καὶ τῆς ἡγεμωνίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδὼν ἐφ' οὓς ἂν ἴωσι τοῦ κρατήσειν δοκεῖ: *Aquila omni legioni apud Romanos præeſt, rex ipſa omnium auium,*

(margin: 1. Ann. beside "ſeditioſo milite"; Lib. 3. beside "παντὸς ἄρχει")

& eadem valentißima. Vnde etiam imperij signum ipsis est, & velut omen victoriæ in quoscumque eunt. Transeo ad Manipulorum Signa: quæ olim quid fuerint ipsa vox illa indicio est. Nam cùm perticis fæni manipulos seu straminis suspensos ferrent, illa ipsa manus quæ ea sequeretur dicti Manipuli. Poëta:

Manipuli signum.

Pertica suspensos portabat longa maniplos,
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Sed hæc rustica non mansêre. posterior forma fuit, hasta in cuius summo transuersum ligneolum, modum crucis. Nummi & monumenta passim ingerunt, &, sæpe cum manu suprà eminente: nónne allusione ad Manipuli vocem? Sed & orbiculos quosdam vel clypeolos, qui infrà crucem hastæ adnexi, ijdem nummi & lapides ostendunt. Quid fuerunt? ex argento vel auro imagines deorum primò, deinde & Imperatorum. Tertullianus: *Omnes illi imaginum suggestus in signis* (ita legimus) *monilia crucium sunt.* Trahit ad nostræ & sanctæ crucis gloriam: & omnes illi adtextus & structura imaginum, inquit, in manipularibus signis, quid nisi ornamenta crucis? Dixi deorum primò fuisse, nec ambigo quin Martis, Romuli, & talium innexa olim: qui scilicet militares dij, & conspiciuntur in nummis, ante Principum æuum: sed ab hoc exemplo ipsorum deinde Imperatorum. Sic Drusi imago inter signa, apud Tacitum: *Tua Diue Auguste cælo recepta mens, tua pater Druse imago.* Sed & Seiani per adulationem, in Suetonio: *Munera Syriacis legionibus dedit, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent.* At de Cæsarum, scriptores vulgò. Suetonius: *Artabanus transgressus Eufratem aquilas & signa Romana, Cæsarúmque imagines adorauit.*

Imagines in signis.

1. Ann.

Lib. cap. XLVIII.

Cal. cap. XIIII.

adorauit. Etsi distinguere ibi à Signis videri possit, & seorsim quoque effigies illorum adoratas. Sed in Arriano certius, Dissertationibus Epicteti: τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς, ἀετοὶ, εἰκόνες βασίλειοι, σέμματα, πάντα χρυσᾶ, ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἠργυρωμένων: *Signa selecti exercitus* (id est, legionum) *aquilæ, imagines Principum, vexilla, omnia aurea, extensa in hastis argentatis*. Nota, quòd aurea ipsa fuisse dicit, etsi hastas argentatas. Olim tamen & signa ex argento. & caussa in Plinio: *color argento clarior est, magisque diei similis: & ideò militaribus signis familiarior, quoniam is longiùs fulget*. Non abdicat aurea, sed magis vulgò fuisse ait ex argento. De his imaginibus Tacitus: *Vexillarius dereptam Galbæ imaginem solo adflixit*. Panegyristes ad Maximianum: *Demens qui nesciebat, quocumque fugeret, vbique numina vestræ diuinitatis esse, vbi vultus vestri, vbi signa coluntur*. Nec sustulit ea prorsus Constantinus Imperator. etsi in Eusebio scriptum, quòd *crucem signis inseri iusserit*, καὶ τῶν χρυσῶν ἀγαλμάτων ὁποῖα πρότερον αὐτοῖς ἔθος ἦν τὸ μηθέν: *& aurearum imaginum, cuiusmodi anteà solent, nullam*. Aut enim de mortuis tantùm Imperatoribus hoc sentit, aut non diuturnum fuit. Ipsius certè Constantini & filiorum imagines sunt in Signis, quæ nummi ab illo æuo repræsentant. Sed & Vegetius diu post illum: *Prima cohors imagines Imperatorum, id est diuina & præsentia signa veneratur*. Apud eundem, *Imaginarij vel Imaginiferi, qui imagines Imperatoris portant*. Sed nota, *Imperatoris*, vnius numero: ergo non iam defunctorum. Hæc talia Tacitus intellexit, in aduentu Teridatis: *Agmina legionum stetêre fulgentibus aquilis signisque & simulacris deûm in modum templi*. An & Isidorus, cùm scribit: *Pilam in*

Signa ex auro vel argento.

Lib. XXXIII

I. Hist.

Lib. IIII. de Vit. Const.

Lib. II. cap. VI.

XIIII. An.

Lib. XVII. *signa constituisse fertur Augustus, propter nationes sibi in cuncto orbe subiectas, vt * magis figuram orbis ostenderet.* Ergo olim sic accepi, & ad clypeolos illos rettuli: valdè nunc resilio, & scio signa hæc imaginum fuisse diu ante Augustum. Quid ergo Isidorus vult? nouum imò vetus, sed paucis notum, signum tangere: quod fuit pila vel globus in summâ hastâ. Turcæ hodie retinent, & equinos aliquot pilos ab eo globo pendulos demittunt. Fallor, aut hoc est quod Beda sic tangit de Eduino rege: *Nec non & incedente illo vbilibet per plateas illud genus vexilli quod Romani Tufam, Angli appellant Tuuf, ante eum ferri solebat.* De splendore & pompâ regis eius scribit, & vel pacis tempore semper incessisse cum hoc vexillo. Gratia tibi esto Beda qui nominasti, & per te Vegetio iam suppetiamur perpetuùm aliâs laborãti. Scribit iste in signorum recensu: *Aquilæ, dracones, vexilla, flamulæ rufæ, pinnæ.* Malè *rufæ.* quia etsi puniceas fuisse fateor, non tamen solas. Libri scripti (Stevvechius testatur) *tubæ*, imò duo ex ijs *tufæ*. Amplector, teneo, & in ordine isto signorum deinceps colloco: *flamulas, tufas.* Ipsa vox an non Gallis hodie *Pilam* sonat, qui E addito *Etufam?* Sed hanc tamen inter equestria magis fuisse arbitror, quia post Flamulas Vegetius recenset. Satis de Manipulorũ signis: ad Equitum imus. AVD. Cohortium ergo omittis? LIPS. Non enim propria opinor fuisse. Tacitus quidem ingerere videtur: *Concionem discedere in manipulos iubet, vexilla præferri vt id saltem discerneret cohortes.* Et iterùm: *vexillarius comitantis Galbam cohortis.* Tertiùm: *Unà tres aquilas, & signa cohortium locant.* Sed hæc talia non nisi de manipulorum signis capienda videntur, qui manipuli diuisi per cohortes. Si aliter: cedò, quod signum id fuit?

* E scriptis libris lego *malis* id est, pomis.

Signum Pilæ.

Lib. II. Hist. cap. XVI.

Lib. III. cap. V. *Vegetius correctus.*

An cohortibus signa?

1. Ann.

1. Hist.

fuit? Consule omnes nummos aut lapides, præter manipulorum & legionis non reperies. Rideo qui Lucanum eò traxit: —— *per signa decem felicia castris. Signa decem,* inquit, *totidem cohortium sunt*. O bone, quàm facis quod ego sæpe, & erras! Illa verò *castra decem* sunt, non signa: & per castra, totidem intellegit annos. Nusquam ergo cohortium signa? imò, sed inferiore æuo, quo multa iam nouata: & è Vegetio colligas singulis cohortibus fuisse suos Dracones. Sed quid ad Polybium aut priscos? Magis appositè addubites, an Sociorum manipuli signa habuerint, an tantùm cohortes. Equidem in Liuio lego: *Quattuor millia militum amissa, & legionis secundæ signa tria, vndecim vexilla sociûm nominis Latini.* Videtur *Signa* tribuere ciuibus, *vexilla* socijs: vti & hoc loco: *Proxima portæ cohors Peligna erat, cuius præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hostium iecit.* Tribuit Vexillum cohorti: sed an toti, an eius parti? Nam de voce, haud valdè moueor, & scio Liuium ac Tacitum cum Signo miscuisse. Equidem temerè nihil hîc adfirmem, qui nec de totâ distributione cohortis Socialis firmiter scio: etsi inclino magis, centurias etiam fuisse, & in ijs sua signa. Hoc olim. posteà nihil abnegem, Vexilla cohortium propriè dici. Sic in Ausonio: *Clara cohortis vexilla regens:* id est, cohorti Præfectus. In Capitolino de Pertinace: *Vexillis regendis adscitus est.* Omitto ista, & ad vetera ac propria *Vexilla* venio, quæ Equitum fuerunt. De ijs Liuius: *Vexilla se suorum parmásque cernere equitum:* de Romanis equitibus dicit. Idem de socijs: *Inferre vexillarios iussit signa.* Propriè *vexillarios:* & erant hæc vela quædam quadra expansa ad hastam: sed vela modica, vt in monumentis

Sociorum signa. Lib. XXXIX.

Lib. XXV.

Equitum vexilla. Lib. VIII.

compâ-

comparent. Nostra ætas retinet in equitum bandis, etsi formâ paulum diuersâ. Propius accedunt templorum vexilla, quæ in lustratione & processibus anteferuntur. Hinc *Vexillatio*, de ipsis equitibus aut eorum Alâ, crebrum posteris verbum. Vegetius: *Equitum alæ, quòd protegant acies, quæ nunc Vexillationes vocantur; quia velis, hoc est flamulis, vtuntur*. In Galbâ Suetonij, *Germanicorum vexillatio*: quæ Tacitus ambiguo magis sensu dixit *Germanica vexilla*. Sed in Vegetij verbis, sunt qui *Flamulas* in *Fameola* mutent. ô malè! abstineant. Georgius Cedrenus: Βιξιλατίωνες, οἱ ῥωμαίων ἱππεῖς. καὶ βίξιλα, παραπετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ, εἰς τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα. ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων, κυκλῷ παραπορευόμενοι τῶν βασιλέων, κατασκέπουσιν αὐτούς. Εἶεν δ' ἂν τὰ λεγόμενα φλάμουλα: *Vexillationes, Romanorum equites. Vexilla, passim panni seu veli è purpurâ & auro, in quadratam formam effecta. Hæc adaptantes longis hastis, circum Principes in orbem euntes, eos tegunt. Sint autem illa quæ nunc Flamulæ dicuntur*. Ille idem de Arabibus: τὸν τῆς εἰρήνης ἔγγραφον χάρτην ἐπὶ φλαμουλίου κρεμάσαντες: *Chartam conscriptam, pacis testem, super flamulâ suspendentes*. Sic vertendum id fuit: & ducendus huc etiam Suidas: Σαυρίων, εἶδος σημαίας ἢ φλαμούλου: *Saurion, genus signi vel flamulæ*. Quid tamen *Saurion*, ignoro. Noto vltrà in Cedreni verbis, *è purpurâ fuisse*. Potest aptari Capitolini illud in Gordianis: *Sublatâ de vexillis purpurâ Imperatores eos dicemus*: etsi Dracones tamen tunc etiam purpurei. Isidorus de coloribus Circi: *Russeos currere Marti sacrauerunt, à quo Romani exoriuntur, & quia vexilla Romanorum cocco decorantur*. Ille idem Cedrenus aurum miscet, & circum Principem ea locat.

Hoc

Vexillatio. Lib. II. cap. I.

Cap. XX.

Flamulæ.

Vexilla è purpurâ.

Lib. XVIII.

Auro mixta.

Hoc ipſum Ammianus de Conſtantio Cęſare Romam venire geſtiente: *ut pompam nimis extentam, rigentiáque* Lib. xvi. *auro vexilla, & pulchritudinem ſtipatorum oſtenderet tranquillius agenti populo*. Atque his vexillis, ſed & ſignis Nomen alijs, nomen Principis inſcriptum. Dio de Verginio Principis in Signis. Rufo: *Ipſum Cæſarem & Auguſtum appellabant. cúmque* In Nerone *non acquieſceret*, τῶν στρατιωτῶν τις ἑνὶ τῶν σημείων ταῦτα διαταχέων ἐπέγραψε: *militum quiſpiam vni è ſignis celeriter hæc inſcripſit*. Suetonius in Veſpaſiano: *Aſſensêre* Cap. vi. *cuncti, nomênque eius vexillis omnibus ſine morâ inſcripſerunt*. Alluſit auctor Thebaïdos:

—— *aureâ clarum notâ*
Nomen Ducum vexilla præſcriptum ferunt.

Oſtendit aureo textu fuiſſe iſtas litteras. Hoc quoque à ritu magis priſco videtur, cùm vnum aliquod & Imperatorium vexillum grande præferretur, nomen eius habens, non tamen aureis ſed puniceis litteris inſcriptum. eoque vexilla ipſa tunc non punicea, ſed candidi potiùs coloris. Dio de iſto in rebus Craſſi contra Par- Lib. xl. thos: Σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτοῖς πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων, εἰς τὸν ποταμὸν ἀπὸ τῆς γεφύρας περιτραπὲν ἐνέπεσε: *Vexillum quoddam ex illis magnis, quæ velorum ſunt ſimilia, & quæ puniceas litteras inſcriptas habent ad notitiam exercitus & ſummi eius Imperatoris, id tale in flumen è ponte inuerſum decidit*. Hoc ad equeſtres Flamulas commodè non referas, ſed fuit Signum potiùs Imperatorium quoddam ſignum: quod poſte- Imperatorium. rior ætas *Labarum* dixit. De quo vberius non nunc dico, non item de Draconibus, quia hæc inferioris æui.

AVD. De Labaro remitto, de Draconibus vrgeo: &,

Musarum fidem, dicito. LIPS. Non rogas, sed iubes,
Draconū origo. cùm sic rogas. accipe vbertim. Draconum origo vnde sit, inuenio magis, quàm credo. Isidorus ab alto petit
Lib. XVII. & à nostro Phœbo: *Draconis signa,* inquit, *ab ipso Apolline morte Draconis inchoata, dehinc à Græcis & Romanis in bello gestari cœperunt*. De Apolline, haud illepidè; de Græcis falsò. Nam quis ijs vnquam scriptor tribuit? Alijs
Aßyrijs vsi. aliquot gentibus magis reperio. vt Assyrijs, Ioannes Cu-
De offic. Cōstantin. ropalates: *Cyrus,* inquit, *vt Medorum principatum adeptus est,* Assyrijs quoque bellum intulit, & ab ijs cepit τὸ καβάδιον, καὶ τὸ δρακόντειον φλάμουλον: *tunicæ genus, & Draconis vexillum.*
Et Indi. Indis tribuit scriptor incertus apud Suidam, cuius ipsa verba dabo, quia graphicè depingit: Ἰνδοὶ, ἔθνος βάρβαρον. κατὰ δὲ τὸν πόλεμον ἦσαν αὐτοῖς σημαῖαι
In χιλιοστή, & voce Ινδοί. τῶν ἱππέων καθ' ἑκάστην χιλιοστὴν δράκων ἐπὶ κάμακος ἀνατεταμένος. οὗ ἀργυρᾶ μὲν ἡ κεφαλὴ πεποίηται, σεσηρότων ὀδόντων, καὶ τοῦ χάσματος ἀπειλὴν ἔχοντος. τὸ δὲ ἄλλο σῶμα σηρικοῦ ὕφου ἦν, ἔς τε μῆκος καὶ βάθος καὶ τὸ ποικίλον τῆς χρόας ἐς ἀλήθινον δράκοντα: *Indi, gens barbara. quibus in bello erant signa, in quosque mille equites Draco, extensus in perticâ. Eius caput ex argento factum erat, dentibus restrictis & nudis, minace rictu: reliquum corpus serico textu, longitudine & crassitie & varietate coloris in verum draconem.* Sed qui apud
Indi & Sindi ijdē hic populi. eum isti *Indi*? an Orientales illi, magnus nobilisque populus? minimè: *barbari,* vt ipsemet ille scriptor ait, & nisi fallor (imò non fallor) illi ipsi quos alij dicunt & scribunt *Sindos*. Sed illa prior scriptura alibi quoque reperi-
Scythæ Draconibus vsi. tur, & sunt populi Scytharum. Certè Scythas Draconibus vsos, ex eodem Suidâ haurio, apud quem innominatus item scriptor: Σημεῖα σκυθικὰ ἃ φέρουσιν ἐν τῷ πολέμῳ ὑφάσματά εἰσι βαφῇ πεποικιλμένα, ἃ εἰς ἰδέαν μάλιστα

λιςα ὀφέων εἴκασαι, καὶ ἀπηώρηνται κόντων συμμέτρων: *Signa Scythica, quæ ferunt in bello, ſunt vela vel textilia colore variegata, quæ in ſpeciem maximè ſerpentium aſsimilata ſunt, & ſuſpenſa è mediocribus haſtis*. Vides ergo Scytharum eſſe, quorum pars aut confines cùm ſint Daci; quid mi- Itẽ Daci.
rer eos quoque vulgò vſurpaſſe? Imò non alia ſigna habent in columnâ Traiani, bello illo Dacico, & ſæpe ibi videas expreſſa. Atque ego cenſeo ab illiſipſis Romanos Romani ab
ſumpſiſſe, vt fit, imitatione. Placuit enim ille terror iſtis.
quem moti in aëre faciunt, & viſum bello aptius quàm Romana illa ſigna. Ab ijs, inquam, origo, vel hoc argumento, quòd antè Traiani æuum non eos in rebus Romanis legas. Niſi quis tamen à Perſis magis petat, Aut à Per-
cùm in Vopiſci Aureliano legam, inter ſpolia à Zeno- ſis.
biâ capta & traducta, etiam *Perſicos dracones*. Atque hoc faciat pro ſententiâ Curopalatæ ſuprà dictâ. Deinceps quidem crebri in Romanâ hiſtoriâ: & Vegetius notat, *Dracones per ſingulas cohortes à Draconarijs ferri* Lib. II. cap. XIII.
in prœlium. Si per ſingulas cohortes, ſanè multi. Vt addam, proprios quoſdam & peculiares Principis fuiſſe, qui toti è purpurâ in eius comitatu. Significat, Ammia- Lib. XVI.
nus de Iuliano veniente in prœlium: *Quo agnito per purpureum ſignum Draconis ſummitati haſtæ longioris aptatum*, Diſertè *purpureum* ibi dicit, qui color imperij: & niſi fuiſſet, cùm tam multi Dracones in acie, vnde ex vno illo Cæſar * agnitus? Sed color eminebat, vt dixi: & * Niſi placet *longiorẽ haſtam* eam ceteris fuiſſe, ex Ammiano.
de ijs capiendus idem Ammianus ingreſſu Conſtantij Auguſti in vrbem: *Alternùmque poteſtatis greſſus multiplices alios purpureis ſubtegminibus texti circumdedère Dracones, haſtarum aureis gemmatiſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflatiles, & ideò velut irâ perciti ſibilantes,*

Dracones circa Principem. *caudarúmque volumina relinquentes in ventum*. Quorum sententia est (nam vulgò malè distinguuntur:) alias varias potestates siue Præsides & Duces circa Imperatorem incessisse, atque eos circumdedisse deinde Dracones. Poëta Claudianus Honorij Principis ingressum

VI. Cõsul. Honor. Draconibus quoque ornat: —— *quid fixa Draconum*

Ora velint, fluitent ventis, an vera minentur
Sibila, suspensum rapturi dentibus hostem.

Vbi *fixa ora* licet accipere (aliter, *fissa*, legerem, id esset aperta.) in ipsâ hastâ per guttur sic infixa, vt in columnâ Traiani alibi compârent. Nam vt te moneam, etsi ὑφάσματα suprà dicuntur; etsi *textu sericeo*; etsi *flamulæ*; denique *subtegminibus texti* Ammiano: tamen profectò ambigas, an in velo sic depicti fuerint aut acu texti; an potius corpus totum solidum è pannis & subtegmine factum. Moueor ita censere è Traiani columnâ sæpe dictâ, in quâ palàm sic exstant: corpora dico, non imagines: moueor & à verbis suprà Græcis, vbi *longitudo* & *profunditas* ijs datur. Quid, quod sibilasse eos volunt, concepto vento? Sed hoc ad sonitum, quem velum motum facit referri etiam possit: etsi Ammiani verba magis nos inclinent illuc. *Hiatu*, inquit, *vasto perflatiles, & ideò velut irâ perciti sibilantes*. Vastum hiatum vult perflari, & illinc sibilum nasci. Scriptor quispiam in Suidâ de hoc sibilo: καί τι καὶ ἠχεῖ πρὸς τὴν συγκίνησιν ὑπὸ τῇ πνοῇ διερχομένῃ βίᾳ: *Atque etiam sibilant & sonant aliquid ad motum, à vento aut spiritu per vim penetrante.* Videtur & eò Sidonius spectare, versibus hisce, pugnâ inter Vandalos & Romanos: —— *iam textilis anguis*

An in velo Dracones? An solida corpora?

Panegyr. Maior.
Discurrit per vtramque aciem, cui guttur adactis
Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiatu

Iratam

Iratam pictura famem; pannóque furorem
Aura facit, quoties crassatur vectile tergum
Flatibus, & nimium iam non capit aluus inane.

Adhibe mentem tuam & sensus, vix aliud possis dicere quàm defingi ab eo rotundum & inanem Draconem, ita textum vt vento turgescat quem per guttur admittit. At in sententiam tamen aliam ducat Prudentius:

Próque ventosis draconum, quos gerebant, pallijs, περὶ στεφ. Hym. 1.
Præferunt insigne lignum quod draconem subdidit.

De Draconarijs duobus loquitur, qui è militibus aggregati ad cœtum Christi. Et vocat ecce *Pallia draconum*, quod sit pro mente & ritu vulgi: cùm & hodie in velis militaribus varia sic pingamus. Habes quos voluisti Dracones: ego in gradu me compono vnde deieceras, imò ad lineam ipsam venio quam institi, de Signis *Signa sacra.* non deserendis. Hæc enim illa Romana signa, quæ sacra habuerunt, per quæ iurarunt, & quos vnicos bellorum deos. Bono consilio, vt religionem animis ingignerent, & signorum non amorem tantùm sed venerationem. Ergo firmiùs asseruabant, fortiùs amissa recuperabant. Quoties legis, integras acies iam fluctuantes, iam recedentes, restitutas & impulsas signis in hostem iactis? Suadebat enim repetere non pœna tantùm quæ *In hostem iaci solent.* manebat ijs amissis, sed etiam pudor & religio, & quasi deos ac sacra sua prodidissent. Pœnæ exempla, in Dionysio. *Quidam*, inquit, *è ducibus signa suis erepta in hostes* *Mors pœna, si amisissent.* *iecerunt, vt languidioribus aut timidioribus ex necessitate robur imprimerent, scientibus quòd ijs qui signa non retulissent,* Lib. IX. *cum ignominiâ esset moriendum.* In Liuio: *Inermes milites,* Lib. II. *signo amisso signiferos, duplicariósque qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percussit.* Religionis exempla, in *Deorum ijs cultus.*

Apologet. Tertulliano: *Religio tota castrensis signa veneratur, signa iurat, dijs omnibus præponit*. In rebus ipsis; quòd perfugium illic vt in sacris. Tacitus: *Signa & aquilam amplexus* 1. Ann.
Lib. XXV. *religione sese tutabatur*. Ammianus: *Qui fraudum conscius & noxarum ad militaria signa confugit*. Quòd ea ornabant, vngebant, colebant, vt ipsos deos. Claudianus:

—— Mauortia signa rubescunt
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.

Claud. cap. XIII. Suetonius eo sensu: *Neque aquilæ ornari, neque signa*
Neron. cap. XLVI. *conuelli potuerunt*. Nec aliter in eodem, de laribus: *Kalendis Ianuarijs exornati lares*. Etiam vngebant. Plinius:
Lib. XIII. cap. IIII. *Aquilæ certè ac signa illa pulverulenta & custodijs horrida, inunguntur etiam festis diebus, vtinámque dicere possemus quis primus instituisset*. Scilicet deos quoque solent vngere, & lauare, & cibos apponere, & omnia quæ in rebus lætis more humano. In marmore antiquo: CORONÆ. INLATÆ. SIGNAQVE. VNCTA. Seneca in hanc superstitionem: *Alius fictor est, alius vnctor, qui vano brachiorum motu imitatur vngentem*. Minutius Felix: *Lapides vncti & coronati*. Ab hoc ergo ritu Signa vncta, sed non seuero & Polybiano illo æuo; ipse Plinius ostendit rem nouitiam esse. Habes religionem in Signis, & verè de ijs Dionysius: τιμιώτατα ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρα-
Lib. VI. τείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται: *Venerabilia maximè ea Romanis, & tanquam deorum statuas, sacra arbitrantur*. Item Tacitus: *Conuersus ad signa & bellorum*
1. Ann. *deos*. Iterùm: *Sequerentur Romanas aues, propria legionum numina*: de aquilis. AVD. Cetera capio, Plinij locum ruminor de *custodijs signorum*. Appellat enim ea in ver-
Carcer ad signa. bis à te dictis, *custodijs horrida*. Quæ illæ? LIPS. Subitò rogas, subitò respondeo, videri ad aquilas & signa car-

cerem

cerem militarem fuiſſe: quia is locus maximè conſpicuus & nocte dieque cuſtoditus. Carcerem quidem in caſtris Tacitus agnoſcit, in ſeditione militum Pannonicâ: *Blæſus paucos adfici verberibus, claudi carcere iubet*. Et 1. Ann. ſtatim inibi, *carcere effracto ſoluunt vincula, deſertoréſque & rerum capitalium damnatos ſibi miſcent*. Iuuenalis: *Læuáque ſi longo caſtrorum in carcere manſit*. Finis eſto, figuras è columnâ Traiani vide, cuiuſmodi & in Nummis atque alijs lapidibus conſpiciuntur.

AVD. Auidè inſpicio: ſed dubium me magis quàm doctum figura hæc reddit. De aquilis ſolis dixiſti: quid iſta ſibi vult ouis, an aries in perticarum vnâ? quid ſphynx in alterâ? LIPS. Mehercules mihi quoque Sphynge opus ſit, quæ doceat ſoluere quidquid ponis aut ligas.

De

Ouis in signis. De oue, an cane, an lupo (haud clarè nimis diiudico) non aliud poſſum, quàm nouum aliquid eſſe: & ſi ouis, an pacis oblatæ ſymbolum? clementia & lenitas propoſita, ſi ſe dedant? Si canis, aut lupus, indicationes notæ, etſi non origo. Equidem in Appiano etiam lego, elephantem inter ſigna legionis cuiuſdam fuiſſe, & adſignant cauſſam: *Elephas.* *II. Ciuil.* ἡ δὲ στρατιὰ τοῦ καίσαρος ἐς τοσοῦτον ἀνεθάῤῥησεν, ὡς τὸ πεμπτὸν τέλος, αἰτῆσαν ἀντιταχθῆναι τοῖς ἐλέφασι, κρατῆσαι πάνυ καρτερῶς, καὶ νῦν ἀπ' ἐκείνου τῷδε τῷ τέλει ἐλέφαντες ἐς τὰ σημεῖα ἐπίκεινται: *Exercitus Cæſaris ita animo confirmatus eſt, vt Quinta legio popoſcerit opponi elephantis, eóſque egregiè vicerit, ac nunc etiam eâ de cauſſâ elephantes in ſigna huic legioni conſtituuntur.* Quod tamen ita intellego, vt amotam aquilam non opiner, ſed in clypeis ſigniſque manipulorum elephantem fuiſſe. Fortaſſe idem in iam dictis.

DIALOG. VI.

Homer.

Duplex, tripléxque acies, & aliquot eius formæ.

SED nobis euenire videtur, quod pueris qui ad aquas ludunt. ij cum lapillum in ſtagnum iecerint, paullatim magis magiſque maiores orbes faciunt: & tu ſcrupo vno iniecto, varios circulos conſequi facis rogationum, reſponſionum. Semel tibi dico, deſine. multa huic rei annexa, aut adſita: & ſi maximè coner,

Ἀλλ' οὔπως ἅμα πάντα δυνήσομαι αὐτὸς ἑλέσθαι:
At minimè potero complectier omnia ſolus.

Redeamus, vnde abiuimus, ad Ordinem aciei, qui tamen explicatus. Sequebatur *Forma*, id eſt quâ poſiturâ & velut facie acies inſtructa. Hæc non varia admodum

apud

apud Romanos: & fuit ferè aut *Duplex*, aut *Triplex*. Duplex, cùm tota acies in cornua duo secta, Dextrum ac Læuum. Ea sæpissimè obtinuit in exercitu Consulari: cùm duæ legiones, & singulis sua auxilia adiuncta. Hanc sectionem certum est veterem esse, & alijs quoque gentibus vsurpatam. Polyænus quidem eam refert ad Pana auctorem. Διονύσου, inquit, στρατηγὸς ἦν ὁ πᾶν. οὗτος πρῶτος τάξιν εὗρεν, ὠνόμασε φάλαγγα, κέρας ἔταξε δεξιὸν καὶ λαιόν. ταύτῃ τοι ἄρα κερασφόρον τὸν πᾶνα δημιουργοῦσι: *Dionysij siue Bacchi Dux fuit in militiâ Pan. Is primùm repperit ordinem, nominauit phalangem, cornu instituit dextrum & læuum. Ex quo cornutum etiam Pana vulgò defingunt.* Exempla aliquot eius locationis apud Romanos quærere, & ponere, sit stillicidium de situlâ sumere: sexcenta sunt. Triplex est, cùm præter cornua, alia etiam media exsurgit. Id quoque crebrum: non solùm vbi plures legiones, sed & cùm duæ: istis scilicet in medio positis, socijs ad vtrumque cornu. Res per se clara, & obuia exempla. Sed est & alia ratio Duplicis Triplicisque aciei: cùm præter simplicem illam diuisionem, à tergo etiam sectio fit & discrimen. Vt si quattuor legiones habeam, duas in fronte cum Socijs suis pono; totidem à tergo, velut in subsidijs suppono. Idem in duabus quoque factum, & aut Ala vtraque sociorum (siue Cornu mauis) præposita, subiunctis legionibus, aut contrà. In Liuio rem vide, pugnâ in Annibalem Marcelli: *Pugnatum amplius duabus horis est. cedere inde ab Romanis dextera Ala & Extraordinarij cœpère. quod vbi Marcellus vidit, duodeuicesimam legionem in primam aciem inducit. Dum alij trepidè cedunt, alij segniter subeunt, turbata tota acies est.* Iterùm alio prælio idem Mar-

Acies duplex.

Lib. I. Stratag.

Cornua Pan repperit.

Triplex acies.

Aliter duplex acies.

Lib. XXVII.

Ibid. antè. cellus: *Diu pugna neutrò inclinata stetit. primæ legioni tertia, dextræ Alæ sinistra subijt.* Sed & de legionibus ipsis

Lib. xxx. sic dispositis, exempla. In Liuio: *Prætoris legiones in primâ acie fuerunt, Cornelius suas in subsidijs tenuit.* Alibi: *In primam aciem suas legiones Sempronius induxit, in sub-*

Subsidia. *sidijs locatæ P. Licinij legiones.* Et plura. Has autem secundarias aut tertiarias legiones siue copias, *subsidia* aut

Lib. xxix. *subsidiarias* etiam vocabant. Idem Liuius: *Cedenti duodecimæ legioni quæ in læuo cornu erat, tertiamdecimam legio-*

In Iugurth. *nem ex subsidijs in primam aciem firmamentum ducit.* Sallustius: *Ibi commutatis ordinibus, in dextro latere, quod proximum hostibus erat, triplicibus subsidijs aciem instruxit.* Nec totæ semper legiones, sed cohortes aliquot sic sub-

Lib. IX. stitutæ. Liuius: *Subsidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ casus reseruabantur, in primam aciem extemplo emisit.* Ad has posituras Tibulli isti versus faciunt, ad Messallam:

Seu sit opus quadratum acies consistat in agmen,
Rectus vt æquatis decurrat frontibus ordo:
Seu libeat duplicem, seu iunctum cernere Martem,
Dextráque vt læuum teneat, dextrumque sinistrâ
Miles, sitq; duplex gemini victoria casus.

Tibullus explicatus. Facit variam *pugnæ faciem*, vt ipse appellat. Primò, *Quadratam* simplicem, fronte recto: secundò, *Duplicem*, vtroque cornu: tertiò *Iunctam*, quam capiebam *Triplicem*, aliâ scilicet ad duas iunctâ. nam sic fiebat, quod hîc dicitur, vt dextrâ suâ miles qui in læuo est sinistram medij aspiciat; sinistrâ suâ, qui in dextro eiusdem medij dextram. Inspice, intelleges. Sed remoratur aut potiùs reuocat, quod sequitur —— *sitq; duplex gemini victoria casus.* Ita enim non duplex, sed triplex è triplici acie

victoria

victoria sit & casus. An *Iunctam* igitur intellegit, subiunctam & duplicatam, de quâ diximus? vt acies aciei sit supposita? Hoc opinor. & vtrobique sanè dextrâ suâ sinistram appositi cornus cornu aspicit, & contrà. Nec mihi displiceat etiam scribi:—— *duplicem seiunctum cernere Martem.* vt duas modò posituras nominet, Quadratam simplicem, indiuisam: & hanc abiunctam, in duo cornua: facili ita sententiâ. Hæ præcipuæ sunt & receptæ Romanis instructiones: quas tamen leuiter variabant promouendo aut retrahendo. Quid velim, exempla docebunt. Plerumque enim æqualiter vtroque *Frons recta.* cornu & simul concurrebant: quod Cato apud Festum dixit, *Recto fronte*: Tibullus in citatis versibus, *æquatis frontibus*. Et de eâ re Vegetius: *Vna depugnatio est fronte* *Lib. III. cap. XX.* *longâ, quadrato exercitu, sicut etiam nunc & prope semper* *Ea vulgatissima.* *solet prœlium fieri.* Altera depugnatio *Obliqua*, cùm cor- *Frons obliqua.* nu ante cornu promouetur. Græci Tactici: λοξὴ φάλαγξ, ἡ τὸ μὲν κέρας ἕτερον, ὁπότερον ἂν προῃρῆται, πλησίον τῶν πολεμίων ἔχουσα, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν ἀγῶνα ποιουμένη. τὸ δὲ ἕτερον ἐν ἀποστάσει δι' ὑποστολῆς ἔχουσα: *Obliqua phalanx, quæ alterum cornu, vtrumcumque prædictum fuerit iuxtà hostes magis admouet & eo prœlium facit, alterum autem abiungit.* Vegetius de hoc genere: *Secunda depugnatio est Obliqua, plurimùm melior. Huius talis est modus.* *Ibid.* *cùm instructæ acies ad congressum veniunt, tunc tu sinistram alam tuam* (Cornu intellegit, & mox ita vocat) *à dextrâ aduersarij longiùs separabis, ne vel missilia ad eam vel sagittæ perueniant: dextram autem alam tuam sinistræ illius alæ iunge, & ibi primùm inchoa prœlium.* Sed ipse à Dextrâ modò committi vult prœlium, non æquè à Sinistrâ. & damnat ideò, *quòd tunc,* inquit, *quasi man-*

cus est impetus, & aperti cum difficultate aggrediuntur hostes.
Vegetio clarius. Benè monet, pro armaturâ veteri. Nam si cornu sinistrum tuum promoues aduersus hostile dextrum, profectò latus nudum obijcis hosti, qui missilibus aut sagittis à sinistro suo tutò petet. Hoc est quod ait, *apertos aggredi tunc hostem:* quia scuta nempe in sinistris. Qui aliam caussam quæsiuit, & ad infirmitatem sinistrarum partium retulit, næ ille Vegetium aut rem non cepit. Pro hac ratione Cæsar in Ariouistum pugnauit, & cùm triplicem aciem instruxisset, tamen *à dextro cornu*
1. Gallic. (eius verba sunt) *quòd eam partem hostium minimè firmam*
Sinuata acies. *esse animaduerterat, prœlium commisit*. Tertium genus, cùm in triplici acie, tertiam & mediam amoues ab hoste, & cornua modò immittis. Seneca tangit: *Quemad-*
De vita Beat. cap. IIII. *modum idem exercitus modò latiùs panditur, modò in angustum coarctatur, & aut in cornua sinuatâ mediâ parte curuatur, aut rectâ fronte explicatur.* Scipio vsurpauit in Hispaniâ. qui cùm aliquot diebus obseruasset sic structam hostium aciem, vt optimi in medio essent, infirmiores in alis: ipse contrà instruxit, & auxilia in medio posuit, ciues & quod roboris erat, in alis. *Vbi igitur* (ait Liuius)
Lib. XXVIII. *iam incipiendæ pugnæ tempus erat, Hispanos (ea media acies erat) presso gradu incedere iubet. ipse è dextro cornu nuncium ad Silanum & Martium mittit vt cornu extenderent in sinistrâ parte, quemadmodum se tendentem à dextrâ vidissent, & cum expeditis peditum equitúmque priùs pugnam consererent, quàm coire inter se mediæ acies possent. Ita diductis cornibus sinus in medio erat, quia segniùs Hispanorum signa incedebant.* Hæc prouisio & instructio certam victoriam dedit, cùm firmissimi cum infirmis concurrerent, & alij dum suum hostem exspectant in medio

dio

dio manent otiosi, denique alienâ fugâ & clade consternati. Quartum genus, huic aduersum. cùm scilicet ipsa media acies prominet & incurrit prima in hostem. Græci ἐπικαμπὲς, *flexum* dicunt, siue etiam κυρτὸν *gibberum*. Aelianus: Ἐπικαμπὴς παράταξις, ἐπὰν τὰ μέσα τοῖς πολεμίοις προσπίπτῃ, τὰ δὲ κέρατα ἐκ τῶν ὀπίσω μερῶν ὄρθια ὑφ' ἑαυτὴν ἔχῃ τεταγμένα: *Flexa instructio dicitur, cùm media hostibus incidunt, cornua autem retrò recta habet collocata.* Hac Annibal in pugnâ Cannensi scitissimè est vsus: sed cum eâ quoque arte, vt cornua robustissima haberet & integra seruaret; & medijs denique pulsis, sinu facto, immitteret ea vtrimque legionibus, victoriæ suæ certam caussam. Quàm vtiliter talia nostri Duces meditentur & vsurpent? & paullatim credo facturos, vt ingenia & institutionem quorundam video, qui succrescunt. *Gibbera acies.*

DIALOG. VII.

Aliæ quædam acierum formæ. Cuneus, Globus, Forfex, Turris, Serra.

AVD. Non aliæ igitur aut plures Aciei formæ? nam resistis & siles. LIPS. Cogito, siquid vtiliter etiam addam. Nam omnia congerere, & figuras aliquot subtiliter ex Tacticis delineare aut explicare, non est visum: quo fine? Romani raro vsurparunt, & sunt magis inuentiunculæ & schematismi ingeniorum. Quædam tamen apud Romanos etiam vsurpata interdum, quæ strictim & per indicem dat Cato. Festus ex eo citat: *Siue fortè opus sit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut serra vt adoriare.* Cato senior est, quem

 scripsis-

ſcripſiſſe ſcimus De re militari. Hæc & pauca alia Agel-
Lib. x. cap. ix. lius item prodit Capite proprio: *Vocabula ſunt militaria, quibus inſtructa certo modo acies ſolet appellari, Frons, Subſidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forfices, Serra, Alæ, Turres.* Sed Catonis verba atque ordinem inſiſtamus: quia quæ præterea Agellius, iam per me aut ipſum te nota. Nominat *Cuneum* primò. qui eſt cùm anguſta in fronte acies, trigoni formâ, paullatim ſe pandit. Igitur & *Trigonum* vocant. Vegetius: *In Trigonum, quem Cuneum vocant, acies mutanda eſt.* Item Ἔμβολον ſiue Roſtrum Græci. Illorum Scholia: Ἔμβολον παρατάξεως ὄνομα. ἔστι δὲ τὸ ἥμισυ τοῦ ῥόμβου: *Roſtrum inſtructionis nomen. eſt autem dimidia pars rhombi.* Dixêre & *Caput porcinum,* quia aſſimilatur, & quia velut fodit & ruit inuadendo. Ammianus: *Deſinente in anguſtum fronte, quem habitum Caput porcinum ſimplicitas militaris appellat.* Vegetius: *Cuneus multitudo peditum, quæ primò anguſtior, deinde latior procedit, & aduerſariorum ordines rumpit. Quam rem* (lego, *Quare*) *milites Caput porcinum appellant.* Sed vberrimè & optimè hæc omnia Agathias hiſtoricus, quem locum & Suidas exſcripſit, cuius verba fideliter vertam: *Erat ijs forma aciei velut in roſtrum. Litteræ enim Δ. aſſimilabatur. Et anterior pars quà in acutum deſinebat, tecta & denſa erat, quia ſcutis vndique muniebatur. Dixeris caput eos porci ſtructurâ eâ efformaſſe. Crura autem vtrimque ſecundùm ordines & cohortes in profundum compoſita, & pleraque parte in obliquum extenſa, deibant paullatim & diſiungebantur, donec in maximam latitudinem progreſſa deſinerent: ita vt medius locus vacuus relinqueretur, & terga militum nuda per ordinem conſpicerentur.* Hoc ille de Francis, qui pugnâ in Narſetem ſic vſi. Sed

Marginal notes: Lib. x. cap. ix. — Cuneus. — Lib. i. cap xxvi. — Lib. xvii. — Lib. iii. cap. xix. — Lib. ii.

&

& Hiſpani olim creberrimè. ac de ijs Liuius: *Celtiberi* Hiſpani
vbi ordinatâ acie & ſignis collatis ſe non eſſe pares legioni- vſi cuneis. Lib. XL.
bus ſenſerunt, cuneo impreßionem fecerunt. quo tantum va-
lent genere pugnæ, vt quacumque parte perculere, impetu
ſuo ſuſtineri nequeant. Romani etiam non rarò. vt apud
Liuium: *Cuneo quidem hoc laxum atque ſolutum agmen,* Lib. XXII.
ac ſi nihil obſtet, tranſibimus. Apud Cæſarem: *Milites* VI. Gallic.
caſtris excluſi, cuneo facto, & duce Tribonio equite Rom. per
medios hoſtes perrumpunt. Etſi vox ea notione etiam aliâ,
ne erres: ſignificatque hiſtoricis multitudinem confer-
tam. Ita Liuius: *Cuneum Macedonum, phalangem ipſi vo-* Lib. XXXII.
cant. Idem de manipulis vel cohortibus Latinorum:
Tantâ cæde perrupere cuneos. Tacitus: *Cateruis & cuneis* Lib. VIII.
concurrebant. Cæſar: *Hoſtes in foro ac locis patentioribus* VII. Gallic.
cuneatim conſtiterunt. Sed ſecunda Forma in Catone *Glo-* Globus.
bus. quem Vegetius explicat, & dici ait, *qui à ſuâ acie ſe-* Lib. III. cap. XIX.
paratus, vago ſuperuentu incurſat inimicos. Sed credo &
figurâ globosâ & in rotundum fuiſſe. Tertia, *Forceps:* Forceps.
quæ in Agellio *Forfex*: ſed in figurâ idem eſt. Dicitur,
cùm contraria Cuneo acies inſtruitur, latioribus primis
& apertis, ac paullatim deſinentibus in anguſtum. Ve-
getius de eâ: *Ex lectißimis militibus conſertis in V litteram*
hic ordo componitur, & illum Cuneum excipit, atque ex
vtraque parte concludit. Vbi & vſum eius vides, ad cu-
neum ſoluendum & atterendum. Fecit Narſes apud
Agathiam contrà Francos: τότε, inquit, ὁ νάρσης ἐπικάμ- Lib. II.
ψας ἠρέμα καὶ ὑπομηκύνας τὰ κέρατα, καὶ ἐπικάμπιον ἐμ-
προσθίαν (ὡς ἂν οἱ τακτικοὶ ὀνομάσαιεν) τὴν φάλαγγα κατα-
στήσας, παρακελεύεται, & alia: *Tum Narſes incuruans paul-*
latim & cornua producens, & Inflexam anteriorem vt
ſuo verbo Militares ſcriptores dixerint, aciem conſtituens,
iuſſit.

iussit. &c. Spectauit & huc Ammianus: *Cogitatum est enim soliciteque præstructum, vt sæuientes vltra solitum Alemãni vagantésque effusi, multitudine geminatâ nostrorum, forcipis specie, trusi in angustias cæderentur*. Quartum in Catone, *Turres*. Ea forma Græcis πύργος. & Hesychius explicat τάξιν ὁπλιτῶν ἐν τετραγώνῳ: *ordinem militum in quadro*. Eustathius in hoc Homeri:

Turris.

Iliad. μ.

Οἱ δέ τε πυργηδὸν σφέας αὐτοὺς ἀρτύναντες:
Ast hi turritim sese ipsos deinde locantes:

is, inquam notat: πύργος δὲ νῦν ἐῤῥέθη διάταξις στρατιωτικὴ τετραγωνοειδὴς, κατὰ πλινθίον συντεταγμένη: *Turris nunc à poëtâ dicta est instructio militaris, quadriformis, iuxta laterculum disposita*. Vultne idem cum laterculo esse? an constare è laterculis, & Turrim esse in altum profundúmque quadram instructionem? laterculum autem potiùs, iacentem, & in latum. Voces & imagines subindicant. Quintum *Serra*. de quâ in Festo: *Serrâ prœliari dicitur, cùm assiduè acceditur receditúrque, neque vllo consistitur tempore*. Id fiebat cùm manipuli primæ aciei modò inuadebant, modò resiliebant, & reddebatur dentata quædam forma. Potuit & aliter, cùm Velites ex interuallis manipulorum insiliebant & resiliebant. Ita Paulus Aemilius, pugnâ in Persem: *Triplicem aciem cuneis* (id est manipulis) *instruxit. inter quos subinde Velites emisit. Quo genere cùm profligari nihil videret, cedere instituit, vt duceret hostes in confragosa*. Non alia equidem de figuris habeo digna aut vtilia dictu.

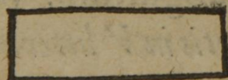
Serra.

Lib. II. cap. III.

Turris.

Laterculum

DIALOG.

DIALOG. VIII.

Exempla aliquot pugnarum: Crassi, Manlij, Cæsaris cum Afranio, Cæsaris cum Pompeio.

AVD. Commodum & comem te mihi exhibes, testari debeo, ita me Deus amet. Sed ecquid etiam magis? & per exempla etiam te diffundis, atque illustras aut approbas præcipuas istas formas? Insignes multæ pugnæ pugnatæ sunt, velim quasi * αὐτόπτης paullisper esse, & lustrare te designante. LIPS. Possim cum Socrate dicere, * σὺ δέ με οἴει λόγων τινὰ εἶναι θύλακον. Et vnde hæc mihi prompta? AVD. Nempe cottidie iis inuersaris, & Historiæ, tuum pabulum. Denique an vnquam * ἑρμῆς ἀμύθητος? LIPS. Pertendis, & ideò sequor. Molli fronte sum ad negandum. atque vt aqua in ligno aut læui lapide facilè ducentis digitos sequitur, sic ego preces. Videbo an memoria fauebit: audi. Esto prima forma *Quadrata* simplex, sine vllâ diuisione. Haud sæpe repperi: est tamen in Plutarchi Crasso his à me redditis verbis. Nam ille ita struxit in Parthos.

* *oculatus spectator.*
* *Tu me censes sermonum aliquē esse saccum.*
* *Mercurius infās.*
Quadrata iusta acies.

PLVT.

At Crassus attonitus fuit prorsus, & præ trepidatione non planè consistens struxit aciem. Primùm quidem, de Cassij sententiâ, raram & tenuem per plurimum campi producens, ne circumueniretur: & equitatum ad cornua diffudit. Posteà immutauit, ac contractis copijs ancipitem aciem fecit, & profundum laterculum, sic vt duodecim cohortes quodque latus teneret. Ad quamque cohortem equitum Turmam apposuit, vt nulla pars indiga auxilij equestris esset.

n Mira

Mira hæc fuit dipoſitio, ſingillatim examinanda. Ait:

„ *Raram & tenuem.*] Caſſiana hæc ſententia bona erat contra equitatum, quo hoſtis valebat. Alioqui contra grauem & ſtatarium militem non item, quia facilis perruptu cùm roboris nihil introrſus eſt.

„ *Profundum laterculum.*] Vides ergo plurimùm eſſe laterculum non profundum, id eſt, vt dixi ſuprà, expaſſum & iacentem. Sed iſte Craſſi æquilaterus fuit.

„ *Ut duodecim cohortes vnumquodque latus teneret.*] Iſtæ ſint cohortes non niſi quadragintaquattuor, ſimplici ordine ſic diſpoſitæ: ſi tamen repeti placet & in numerum bis venire cohortes aut turmas angulares. Si non, age ponamus reipsâ vndique duodecim: atq; erunt quadragintaoĉto. etſi neutrum ſine ſcrupulo fiet. Nam Craſſus legiones ibi habuit, ipſo Plutarcho auĉtore, *ſeptenas.* at ille cohortium numerus non explerit omnino *quinas*. Deſunt enim cohortes duæ. Cogitandum igitur & adſumendum, reliquas *vigintiduas* cohortes in mediâ quadraturâ ad ſubſidium ſitas. Idem de leui armaturâ ſupplendum. quam habuit ad *octo millia*, ex eodem Plutarcho. Vbi igitur hæc? vel inter equitatum & cohortes interieĉta, vt ſolet, vel ſparſa in fronte.

Penſitata Plutarchi verba.

„ *Ad quamque cohortem equitum turmam.*] Nec hîc res ſine nodo. In Græco eſt ἱππέων ἴλην. *Alam* igitur vertimus, vt alij? Oportet tum fuiſſe tot alas quot cohortes, & eſſent *ſeptuaginta*: inmanis numerus, etiamſi minuas & reducas. An magis ergo *Turmam*, vt ego? omnino verius eſt. etſi nec ſic numerus vndique iuſtus: quia Turmæ *ſeptuaginta* efficiant non niſi equites largiſſimè

Ἴλη pro Turmâ.

gissimè *bis mille octingentos*. At enimuerò *quattuor millia* equitum noster iste tribuit Crasso. Tamen hîc maneo & perseuero: sed cum indicatione, aliquot turmas equitum præsidij caussâ aut subsidij in medio stetisse, iuxta ipsos Duces. Paullò post quidem lego in Plutarcho, Crassum filium erupisse cum *mille trecentis equitibus*: atque ita facilè ad numerum dictum, aut suprà, pertingas. Hæc scrutari interdum vtile: nec cum vulgo, scriptores tenui lectione & velut summis labijs libare. Esto forma altera. *Quadrata* duplex. Exempla centena: sed sume acrem illam pugnam pro imperio inter Latinos & Romanos, ad quam Liuij verba pertinent quæ suprà adduximus, & hæc quæ addit: *Quadrata gemina.*

Instructis sicut antè dictum est ordinibus, processere in aciem. Manlius dextro, Decius læuo cornu præerant. Primò vtrimque æquis viribus res gerebatur, deinde ab læuo cornu Hastati Romani non ferentes impreßionem Latinorum se ad Principes recepêre. Liv. Lib. VIII.

Ecce quattuor hîc legiones fuêre, in quoque cornu igitur duæ. Quomodo instructæ? *ordinibus*, inquit, *quibus antè dictum est*: id fuit, vt diuisio corporum esset in Hastatos, Principes, Triarios. Quæ diuisio in quacumque dispositione olim firma: & in Simplici formâ aperta. Fiebat enim tum retrorsum quasi triplex acies, porrecta & in laterculum iacens. Homerica illa vetus non longè absistit *Ordo triplex.*

Ἱππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφι, Iliad. δ.
πεζοὺς δ' ἐξόπιθεν στῆσεν πολέας τε καὶ ἐσθλοὺς
Ἕρκος ἔμεν πολέμοιο· κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν:
Atque equites posuit cum curribus ordine primo,

A tergo pedites præstanti robore, belli
Munimen septúmque, sed in medio agmine viles.

Ecce, triplex in profundum est acies, cum vijs & interuallis: sed differt à Romanâ, quòd in medio viles sint & imbecilli, quos ipsi in fronte magis ponebant. Cetera vix abeunt, & fortissimi certè in tergo, vt Triarij nostri. Eustathius in hunc locum: *Herodorus & Apion,* inquit, *dicunt ad laterculum aciem hanc structam: hoc est, ad ordines oblongos, pari numero constantes, vt inter duos ordines via aliqua sit media, per quam progredi ac regredi liceat: quas vias poëta appellat pontes.* Tales igitur Ordines, siue Genera, vt ego appellaui: sed hæc ipsa deinde diuisa in manipulos, cum suis interuallis. Sed ipsi manipuli quomodo, & quàm densè ordinati? In quadrum fuisse hoc primùm moneo: & ex cuneis illis quadris quadratum deinde corpus totius legionis. Iccircò Ennio *Quadrata legio* dicta, non à numero quater millium, vt vult Festus. Et hoc sensu Panegyricus de acie iam dispositâ: *Gradu pleno ferentes agmina quadratæ legiones*. Ergo si iustè propemodum quadratos manipulos volumus; fuerint in quaque lineâ deni milites in latum, duodeni in longum. Ita legio Polybiana in fronte habuerit *centum* viros: in profundum *trigintaquattuor*, sic vt Triarios (ij dimidiati sunt) diuidas in senos & denos. Senos in latum, denos in profundum. Haud longè à meo calculo acies & phalanx Antiochi regis abijt: *quæ à fronte introrsus in duos & triginta armatorum ordines patebat*. Ita Liuius describit: qui non alibi (quod sciam) tenuiter ita de ipsis Romanis. Nisi quis tamen huc ducit, quod est in pugnâ cum Latinis: *Aciem in plures ordines instructam, ordinem sexagintaduos milites habuisse:* ita inquam, vt quisque

Quadrata legio.

Lib. XXXVII.

Examinata Liuij scriptio.

que manipulus diuisus in duas partes, in fronte *duos* viros habuerit, introrsus *sexaginta duos*. Ita legio vna Polybiana in profundum habuisset viros *centum quinquaginta:* in latum, non nisi *viginti*. Quod fortasse sub initia haud absurdum sic fuisse: & inde *Ordines* dictos, quia duplex ita series esset in Manipulo vno. Cogitetur. At posteà, non mihi dubium manipulos raros, densos, factos pro tempore & arbitrio ducum, & legionem tamen in latum magis extensam. Id eò, quò plures in fronte pugnatores essent, nec tot otiosæ manus; tum etiam, vt Principes pila sua possent permittere ad hostem. Quod identidem factitatum legimus, haud commodè si prior acies tam profunda. Huic rei etiam inuentum reperio, vt in genua primi subsiderent donec posteri emisissent. Appianus notat de Sulpicio Dictatore in Gallos: Ἐκέλευσε τοὺς ἐπὶ τοῦ μετώπου τεταγμένους ἐξακοντίσοντας ὁμοῦ συγκαθίσαι τάχιστα, μέχρι βάλωσιν οἱ δεύτεροι, καὶ τρίτοι, καὶ τέταρτοι. τοὺς δὲ ἀφιέντας ἀεὶ συνίζειν, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν ἐνεχθείη τὰ δόρατα: *Iußit eos qui in fronte erant cùm iecissent, simul inclinare & subsidere, donec secundi & tertij & quarti iecissent. Ut autem quisque emisisset, subsidere, ne in ipsos tela inferrentur.* Hoc etsi ibi factum Appianus velut singulariter notat; tamen credo & aliàs, & hunc fuisse communem morem. Quomodo efficaciter alioqui tot tela emissa? De ordinibus hoc possum dicere. quos tamen valdè interdum auctos, & * εἰς βάθος ductos non nego, cùm locus arctus ita vellet. Liuius appellat *Multiplicare ordines. Quæ res,* inquit, *& paucitatem eorum insignem, & multitudinem Etruscorum, multiplicatis in arcto ordinibus faciebat.* Ad quem locum Glareanus subsistere & caligare se fatetur, Sigonius & Robortellus digladian-

Ordo in manipulos.

Ratio mittendi pila.

In Gallic.

* in profundum.

Multiplicatio ordinum.
Lib. II.

gladiantur: ſententia autem planiſſima videtur & facilis tranſitu, cùm pauci in arcto loco ſunt, è propinquo numerari & conſpici quod in Romanis ibi: cùm multi, magis etiam apparêre, tergo retrorſum diffuſo & vaſto, quod in Etruſcis. Multiplicantur igitur ordines ſiue in

Lib. III.

profundum, ſiue etiam in latũ. vt in Curtio: *Triginta & duo armatorum ordines ibant. neq; enim latiùs extendi aciem patiebantur anguſtiæ. paullatim deinde laxare ſe ſinus montium & maius aperire ſpacium cœperant, ita vt non pedes ſolùm pluribus ordinibus incedere, ſed etiam lateribus circumfundi poſſet equitatus.* Ordines enim ſinguli viri, quos alij vel ponè ſequuntur, vel ad latus adhærent: pro duplici aſpectu. Vegetium video & *Acies* hoc ſenſu dixiſſe, libro II. cap. XV. Sed enim vt quanto loco quanti milites ordinari poſſint & ſoleant videamus, opus præ-

Spatium inter ſingulos.

noſcere ſpatium quod inter eos fuit. Id Polybius noſter expreſſit, cùm Romana arma & militiam componit

Lib. XVII.

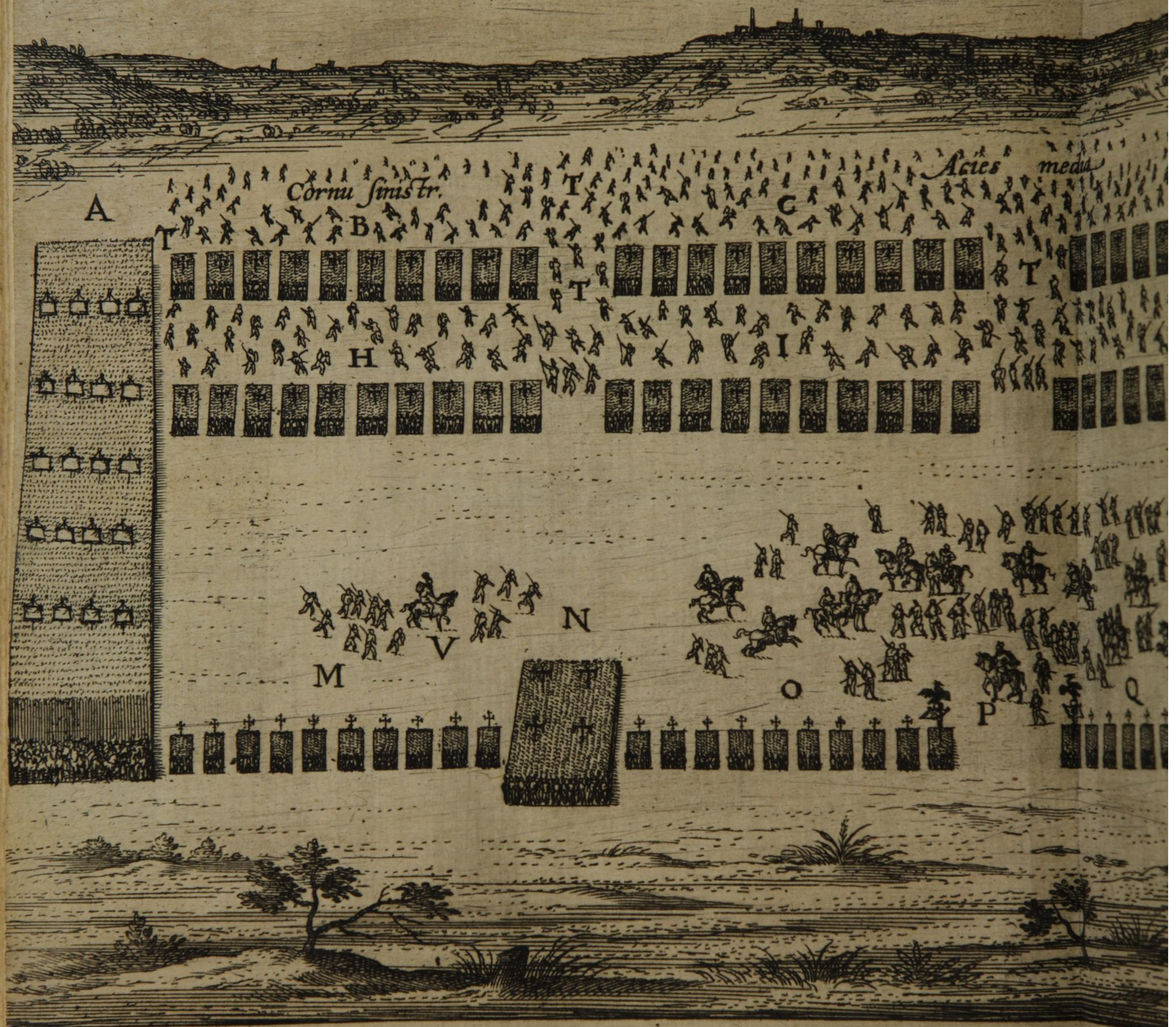
cum Macedonicis: ἵστανται μὲν οὖν ἐν τρισὶ ποσὶ μετὰ τῶν ὅπλων καὶ ῥωμαῖοι: *Conſiſtant igitur in tribus pedibus vnà cum armis etiam Romani.* Significat tam Romanos quàm Macedonas *tres pedes* ſpatij habuiſſe: idque vtrimque, à latere & à tergo. Ita enim addit: *ob gladij ſcutique vſum commodum, debere eos habere ſpatium, vt minimum, tres pedes,* κατ' ἐπιστάτην καὶ κατὰ παραστάτην, vt loquitur: *inter ſubſtitem, & inter adſtitem:* quod eſt, à tergo & ad

Diſſenſio Vegetij à Polybio. Lib. III. cap. XIIII.

latus. Vegetius paullum diuersè. *Singuli armati,* inquit, *in directum ternos pedes inter ſe occupare conſueuerunt, hoc eſt in mille paſſibus, mille ſexcenti ſexaginta ſex pedites ordinantur in longum: vt nec acies interluceat, & ſpatium ſit arma tractandi. Inter ordinem autem & ordinem à tergo in latum ſex pedes diſtare voluerunt, vt haberent*

pugnantes ſpatium accedendi & recedendi. Vehementiùs enim cum ſaltu curſuque tela mittuntur. Ecce in directum, vt ipſe ait, ſiue κατὰ παραστάτην cum Polybio, *pedes* dat *ternos*, & in hoc conſentiant: inter ordines, id eſt inter præſtites & ſubſtites, duplicat & facit *ſex pedes*. Atqui Polybius & hîc non niſi *ternos*. Concilies, quòd Polybius de pugnâ propinquâ & in manibus loquitur; Vegetius aſpicit magis longinquam, & cùm iacula emittuntur. Hîc autem pluſculo ſpatio opus: ſed poſteà coëunt & ſe denſant. Semel hæc dicta ad vniuerſam inſtructionem ſunto: & Imaginem tibi communis huius pugnæ pingo, ſed ad numeros Polybianos.

Inſeratur Iconiſmus
Aciei vulgatæ.

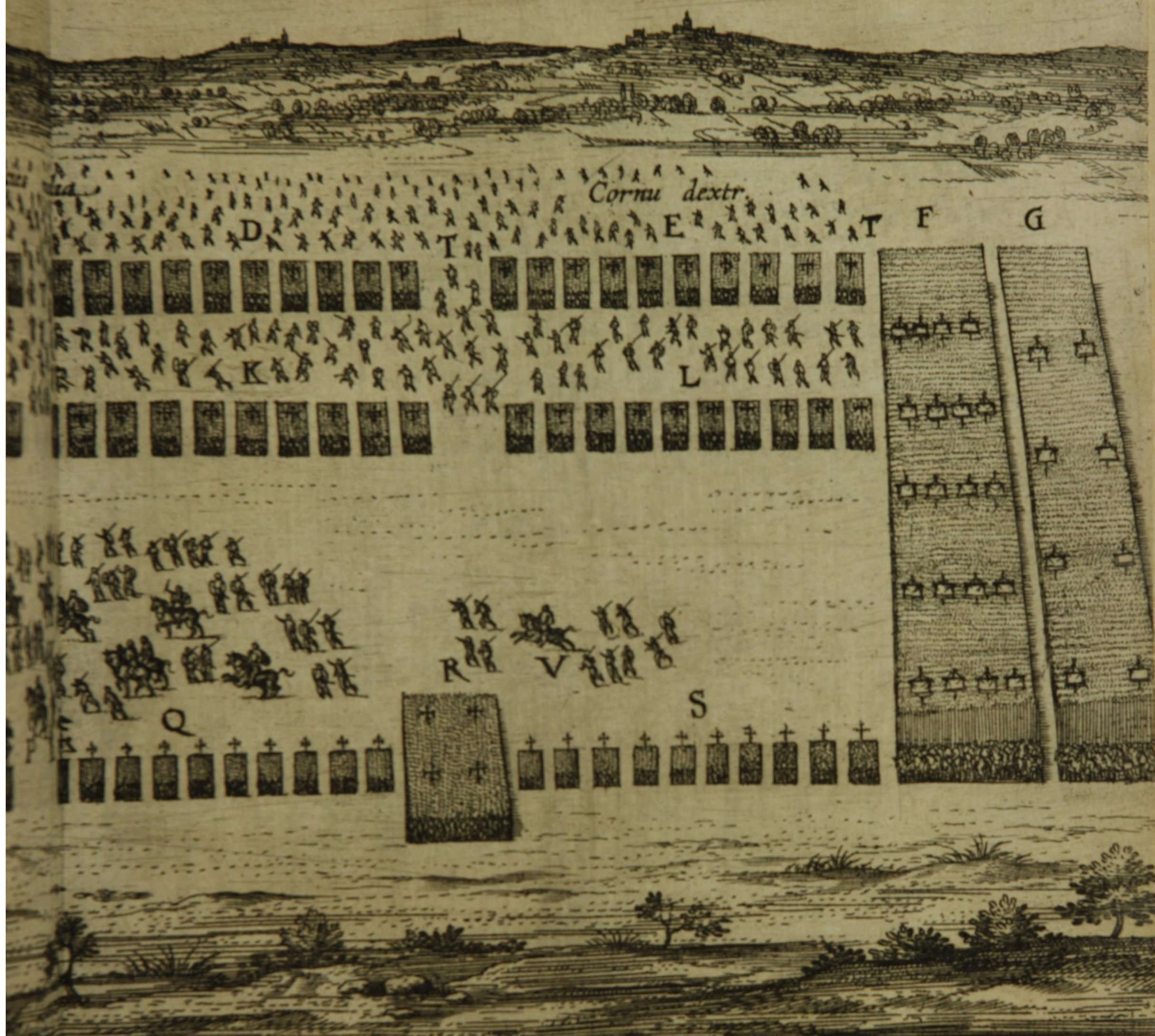

A. *Equites ſociorum, vtriuſque cornu viginti Turmae.*
B. *Haſtati ſociorum Alae ſiniſtrae.*
C. *Haſtati legionis ſecundae.*
D. *Haſtati legionis primae.*
E. *Haſtati ſociorum Alae dextrae.*

F. *Equites Romani, Turmae viginti vtriuſq; legionis.*
G. *Equites Extraordinarij, vtriuſq; cornu Turmae octo.*
H. *Principes ſociorum ſiniſtri.*
I. *Principes legionis ſecundae.*

K. *Principes legionis pri*
L. *Principes ſociorum dex*
M. *Triarij ſociorum.*
N. *Extraordinarij pedites, c vna & dimidia, duae, ſi voles.*

ACIEI VVLGATAE.

Princi legionis primae.
Princ sociorum dextri.
Triar ociorum.
Extra rij pedites, cohors
vna & dimidia, seu
duas, si voles.

O. Triarij legionis secundae.
P. Imperator, circa eum Tribb. & custodia equitum peditumque. Stat ante aquilas.
Q. Triarij legionis primae.

R. Extraordinarij pedites, vt ante, alterius Alae.
S. Triarij sociorum.
T. Velites sparsi ante et per interualla.
V. Legatus qui praeest cornui.

DECLARATIO ICONISMI.

ACIES *quæ media est, legiones habet duas, primam & secundam. Prima ad dextram esto: quoniam & hîc ambitio, & in Tacito legi cauendo dissidio*, legiones de ordine sortitas. *Etiam in Hirtio scriptum, seu quis alius auctor belli Hispaniensis:* Hîc Decumani suum locum, cornu dextrum, tenebant, sinistrum tertia & quarta legio. *Ostenditque eum sollennem, & honoris caussâ, locum optimæ legioni fuisse: Quod Cæsar etiam indicat, acie in Pompeium:* Cæsar superius institutum seruans, Decimam legionem in dextro cornu collocauerat. *nec aliud est hoc, quod tangit, institutum.* III. Hist.

IMPERATOR *inter duas legiones istas esto, & ad vtrasque aquilas: si tamen aquilæ sic sitæ. Ambigo enim, nequid celem, an sic ordine prima, secunda, tertia ad decimam cohortes locatæ sint: an non potiùs prima media; & iuxta eam secunda, dein latere altero tertia, & sic alternatim. Caussa ambigendi duplex. Prior, quòd media omnia ipsis honestissima, atque etiam tutissima; & videtur ideò meritò Primuspilus & aquila fuisse in medio manipulorum. Altera, quòd legiones video sæpe singulas & seorsim pugnasse aut iunctas cum Socijs: non ergo tunc decorè magis Aquila media? Quid decidam, firmiter non habeo: prius non displicet, vbi duæ aut plures legiones: displiceat vbi vna.*

SPATIVM *hic paullo maius relictum, vbi Imperator & Tribuni, tum etiam custodia Imperatoria Euocati quidam & Ablecti: Hos arbitrari est aut in spatio isto vtrimque constitisse ad Imperatorem; aut non absurdè, quoniam Triarij pauculi præ prioribus, aciem & agmen illud expleuisse: pedites quidem. Nam equites ex ijs discursauerint assiduè cum Imperatore.*

SOCII *in vtroque cornu locati, sed cohortibus aut manipulis non ita plenis. At subuentio & expletio ab Extraordinarijs fortasse: quos conuenienter ad tergum ijs iungo: atque id quasi Triarios quosdam, manum scilicet selectam. Nec numero longè à Triarijs, nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis,* 504. *Neque nuda hæc coniectura est. vestem & robur ei dat Liuius, qui aliquoties in pugnâ sic coniungit. Vt libro* XXVII. Cedere inde ab Romanis Dextra ala & Extraordinarij cœpêre. *Iterùm* XXXV. Sinistra sociorum ala & Extraordinarij in primâ acie pugnabant. *Nec enim aliud ibi* Alæ,

quàm cornua hæc sociorum peditum, vt à me doctum. Sic autem in corpore iungas, an magis diuidas, tui arbitrij esto.

VELITES interiecti manipulis sunt, etsi aliter fuisse etiam suprà dictum.

EQVITES vtrimque ad latera. sed quæro an ipsi diuisi, & inuicem sibi iuncti? an seorsim Romani, seorsim socij? Istud magis probo, & ex lectione obseruito, vbi seorsim aliquid sæpe de operâ equitum Romanorum. Quin vt pedites diuisi, sic profectò & equites fuerunt. Obstare videbatur, quòd pleniores Turmæ sint Equitum socialium: non me mouet. & potuêre octo illæ turmæ Extraordinariæ iungi, cùm ita visum, Romanis. Imò opus fuit: & vbi aliàs stetissent? nam iuxta Prætorem satis sui Ablecti: Socij autem, etiam absque Extraordinarijs, ducentis equitibus illos excedebant. Vtrimque ergo steterunt: sed ciues scilicet ad dextram. Quo ordine aut serie locati? per Turmas: easque densiores aut rariores, vt Ducibus visum. Credo plurimùm extensas in latum, vt plures pugnare possent: nec displiceat per Decurias partiri. sic vt vna Turma tres viros habuerit in profundum, & velut manipulo in locatione respondeat. Primus Decurio sit in lineâ vltimâ, siue tertiâ, alij in suis. Sed ipsæ Turmæ deinde ter aut quater geminandæ sint, ne in profundum vltra finem legionum excedant: quoniam certum est triginta equos in lineâ plus spatij tenere quàm trigintaquattuor viros. Ergo sunto quaternæ aut quinæ: seu quâ aliâ partitione, adiunctis Extraordinariorum octonis. Nimis hîc τριχολογεῖν non est opus. Sed illud etiam puto, equites haud indecorè paullum prominuisse vltrà pedites: exemplo Velitum, quibus iuncti, & vnà ferè pugnabant. Hæc tota est Acies. cuius latitudo in fronte pedites 400. equites 80. aut cum Extraordinarijs plures. Velites spatij nihil occupant, quia sparsi per interualla aut ante frontem. Singuli pedites inter se occupant* ternos pedes, ex Polybio: nec longè plus* equites. Totum spatium 1440 ped. Sed adde interualla inter manipulos, & legiones, & cornua, & turmas: haud minus isto erit, imò amplius, & facilè ad 1600 pedes accedat. Totus ergo podismus 3040. At verò in altitudine sunt homines trigintaquattuor: quibus spatium inter singulos trium item pedum ex Polybio, vel potiùs senum è Vegetio. Adde grandiora interualla duo inter classes militum: fiet podismus 360 circiter pedum. Multo igitur plus in latitudine: quod etiam Vegetius alibi docet. Etsi tamen nihil hîc definiti est: in exemplum modò hæc allata, & fuêre in arbitratu Ducum.

* Essent 1200.
* Essent 240.

AT NOS pergamus porrò, & exemplum etiam pugnæ vnius aut alterius ex inferiore æuo habe. Prius Cæſarianæ cum Afranio: etſi non pugnæ propriè (nec enim ad manus ventum) ſed inſtructionis ad pugnam, quæ ſperabatur. Cæſar ipſe ſic deſcribit:

Acies erat Afraniana duplex, legio quinta, & tertia in ſubſidijs locum alariæ cohortis obtinebat. Cæſaris triplex, ſed primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant, has ſubſidiariæ ternæ, & rurſus aliæ totidem ſuæ cuiuſque legionis ſubſequebantur. Sagittarij funditoréſque mediâ continebantur acie, equitatus latera cingebat. CÆS. 1. Ciuil.

Res perobſcura videtur, & eò magis quia parum pura verba. Scribitur, *acies Afraniana duplex legio quinta, & tertia in ſubſidijs.* Quid? eóne ſenſu, vt vna legio quinta in fronte fuerit, altera in ſubſidijs vt ſolent alariæ cohortes? An magis placet cum Faërno (viro & Critico bono, quod ſcripta mihi probant) reſcribere, *duplex ex legione primâ & tertiâ, in ſubſidijs locum alariæ cohortes obtinebant.* In parte melius vtriuſque, fateor: ſed vtrouis modo duæ tantùm legiones Afranio tribuuntur, falsò. Ille verò quinque habuit, quod ex Cæſaris priori ſcriptione certum eſt: imò vel ſeptem, ſi emendata eſt epitoma Liuiana. Sed ſunto quinque: & legamus igitur, *Deprauatus Cæſar.*

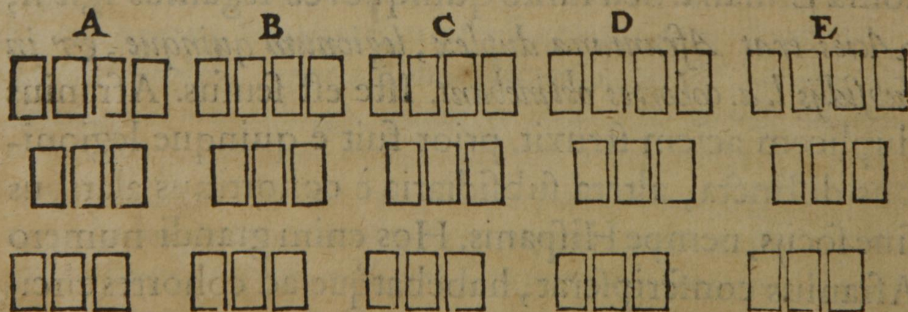
Acies erat Afraniana duplex, legionum quinque, & in ſubſidijs l. a. cohortes obtinebant. Iſte eſt ſenſus. Afranius duplicem aciem ſtruxit. prior fuit è quinque legionibus diſtincta, altera ſubſidiaria è cohortibus alaribus ſiue ſocijs, nempe Hiſpanis. Hos enim grandi numero Afranius conſcripſerat, habebatque ad cohortes circiter *octoginta*, quod è prioribus item Cæſarianis conſtat. Ergo quia numero æquabat ferè octo legiones, pro le- *Is correctus.*

gionibus ijs eſt vſus in acie ſecundâ. Quid autem Cæſar? ipſe triplicem ita ſtruxit.

„ *Primam aciem quaternæ cohortes ex quintâ legione tenebant.*] Si hæc ſequeris, non niſi pauculæ cohortes in totâ acie erunt, impar valdè numerus pro Afranij: & falſus etiam pro copijs, quas Cæſar tunc habebat. Nam & ipſi legiones quinque fuerunt, nec eâ parte vincebatur: ſed auxilia exigua aut nulla habebat, eoque artificioſâ diuiſione ſe muniuit, & copias locauit. Lege igitur: *quaternæ cohortes ex quinque legionibus,* & ſcito numerorum errorem eſſe. Diſpoſitio talis. In primâ acie quinquies quaternæ cohortes, in ſecundâ quinquies ternæ, in tertiâ totidem: atque addit, *ſuæ cuiuſque legionis.* id eſt, quamque vnam legionem ſic in tres partes diuiſam, vt primâ acie habuerit quattuor cohortes, ſecundâ & tertiâ ternas. Nihil verius aut clarius: & nónne bis ternæ & ſemel quaternæ cohortes, legio vna ſunt? Diſpoſitio autem haud dubiè cohortium fuit obliqua, cum interuallis ſuis, & ad inſtar manipulorum. Addit de Sagittarijs, qui in mediâ acie: hoc eſt vel in medio totius, vel in Partium interuallis. Equites ad latera, de more. Ecce delineabo craſsè hanc Aciem, nequid erres.

Reiecta vulgata lectio.

Vera repoſita.

A. Signat legionem primam, cuius ſunt ſubſitæ cohortes: B. ſecundam, & ſic deinceps.

Alrera

Altera explicanda mihi pugna & instructio eiusdem Cæsaris in Pompeium campis Pharsalicis. Ea pugna magna, inter magnos duces, vltima in libertate & pro libertate. Cæsaris verba plura sunt, excerpā quę meę rei.

Cæsar cùm Pompeij castris appropinquasset, ad hunc modum aciem eius instructam animaduertit. Erant in sinistro cornu legiones duæ, traditæ à Cæsare ex Sc^to. initio dissensionis. quarum vna prima, altera tertia appellabatur. in eo loco ipse erat Pompeius. Mediam aciem Scipio cum legionibus Syriacis tenebat. Ciliciensis legio coniuncta cum cohortibus Hispanis, quas traductas ab Afranio docuimus, in dextro cornu erant collocatæ. Has firmissimas se habere Pompeius existimabat. reliquas inter aciem mediam cornuáque interiecerat, numeróque cohortes centum decem expleuerat. hæc erant millia quinquagintaquinque. Euocatorum circiter duo millia, quæ totâ acie disperserat. CÆS. III. Ciuil.

Ipsa verba priùs lustranda breuiter sunt, verè inquam lustranda alibi & purganda. Ait:

„ *Altera tertia appellabatur.*] Ineptè hoc, *appellabatur*: nec vnquam ita ipse Cæsar. Qui hoc fecit, quasi de æuo veteri locutus est, & cùm iam non istæ appellationes. Sed hoc & alia vitia aut interpolationes crebrò nos in Cæsare deprehendimus, & protrahemus vnà cum ipso, si Deus volet. Nunc de re. *Tertia*, inquit. Imò *Quarta* est Lucano: *De cognomine legionis dubitatū.*

——cornus tibi cura sinistri
Lentule cum primâ, quæ tum fuit optima bello,
Et quartâ legione datur.

Poëtam hoc ignorasse, aut neglexisse? non solet in his talibus, & historicâ fide agit. Ego verò numerum eius in Cæsarem admiserim: hoc magis, quòd Commentarij

isti alibi in eodem numero vacillant. Nam quæ hîc est *tertia*, ea scribitur in octauo Gallicorum, *decimaquinta. Ex suo numero*, inquit Hirtius, *decimamquintam ex Sc. tradi iubet*. De primâ: ibidem iam dixerat.

„ *In eo loco ipse erat Pompeius*.] Dissentiunt Plutarchus, Appianus, Lucanus: quos vide. Cæsari in hac re cur non est creditum? an ipse mente totus in pugnam parum certò hæc animaduertit? & vidit ibi fortasse Pompeium, sed non substitit & aliò mox iuit?

„ *Cum legionibus Syriacis*.] Quæ duæ. Initio huius libri: *Exspectabat cum Scipione ex Syriâ legiones duas*.

Cohortes Hispanienses. „ *Cum cohortibus Hispanis*.] Caue imponat tibi, & putes Hispanos gente fuisse. Non. nec is honos vel fortissimis exteris, vt inter legiones locentur & pugnent. Intellegit Romanas cohortes, sed quæ in Hispaniâ fuerant cum Afranio, & ab eo traductæ ad Pompeium erant: aptiusque dixisset *Hispanienses*. Veteranus haud dubiè miles, & reliquiæ illarum legionum, quæ partim Cæsari adhæserant, partim domum iuerant relictis signis.

„ *Traductas ab Afranio docuimus*.] Nusquam in his *III. Ciuil. initio.* libris doctum, qui & aliâs mutili. Tangi tamen hos milites iudico in verbis, sed corruptis: *Magnum numerum ex Thessaliâ, Bœotiâ, Achaiâ, supplementi nomine in legiones distribuerat: his Antonianos milites admiscuerat*. Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio, & habeo *Diuinatio in Cæs.* falsos: vide an non *Afranianos*, de istis. Dicit Pompeium multos ciuium aut militum qui sparsi in Græciâ, collegisse in explendas legiones, iisque admiscuisse Afranianos quosdam: sic tamen vt seorsim etiam fuerint Hispanienses

nienſes iſtæ cohortes ad numerum legionis. Sed hoc coniecturale eſt, & ideò iuxta falſum.

„ *Has firmiſſimas ſe habere.*] Non ad cohortes tantum refer, ſed ad legiones omnes dictas: quæ veteranæ ſcilicet fuerunt.

„ *Reliquas.*] Nempe quinque legiones tironum. Ex ipſo Cæſare, qui Pompeio cohortes CX. tribuit: ergo legiones vndecim. De hac locaturâ Frontinus: *Legiones ſecundum virtutem cuiuſque firmiſſimas in cornibus & in medio collocauit, ſpatia his interpoſita tironibus suppleuit.* Sed quo ſenſu *ſpatia interpoſita ſuppleta* dicit Frontinus, aut Cæſar, *legiones reliquas interiectas*? An vt in fronte ſimplici vndecim iſtæ legiones fuerint? an vt, more manipulari illo, iſtæ quinque introrſum paullò reductæ & ad ſpatia appoſitæ fuerint? Mihi hoc aptius videatur, & vt triplex illa acies maneat diſtincta, fortaſſe alioqui confundenda: etſi verba tamen magis in priorem mentem, nec repugno. Steterint ſanè ſex legiones, binæ & binæ, ſuis locis: eæque velut robur totam aciem in cornibus & medio firmauerint ac coërcuerint: adſitæ deinde iſtis, ſed cum interuallis, quinque aliæ infirmiores. Lib. II. cap IIII.

„ *Hæc erant millia quinquagintaquinque.*] Negant Plutarchus & Appianus, qui de *quadragintaquinque* millibus magis dicunt. Nam Plutarchus Cæſarem habuiſſe XXII. *millia* ſcribit, Pompeium paullò *plus altero tanto*. Eſt etiam in optimo Torrentij (Antiſtitis noſtri in religione & doctrinâ) libro, XLV. *millia* palàm ſcriptum. Atqui vndecim legiones fuiſſe diximus. Quid tum? ſex veteranæ fuerunt, eoque parum plenę: ſed nec tironum illo æuo tam grandes. Argumentum è pluribus Cæſaris locis, *Modicæ aut paruæ legiones veteres.*

locis, ſed & ex iſto: cùm ſuas copias ſcribit non niſi XXII. *millium* fuiſſe. Atquin habuit *octoginta cohortes*, id eſt legiones octo. Ergo nec *termillenæ* ſingulæ fuerunt, ſcilicet quia prœlijs acciſæ, & veteranæ.

Euocatorum loci.

„ *Totâ acie diſperſerat.*] Hoc verò notandum eſt. & colligas Euocatos in acie certum locum non habuiſſe, ſed aut circa Imperatorem ſtetiſſe quoſdam, aut maiorem partem per manipulos variè ſparſos: idque in fronte iuxta Centuriones, reliquis regimen & exemplum. Nunc Cæſaris aciem videamus, & lege hæc verba:

CAES. *Cæſar ſuperius inſtitutum ſeruans, decimam legionem in*
„ *dextro cornu, nonam in ſiniſtro collocauerat, tametſi erat*
„ *Dyrrhachinis prœlijs vehementer attenuata. huic ſic iunxit*
„ *octauam, vt penè vnam è duabus efficeret, atque alteram al-*
„ *teri præſidio eſſe iuſſerat. cohortes in acie habebat octoginta,*
„ *quæ ſumma erat* XXII. ∞. *Siniſtro cornu Antonium,*
„ *dextro P. Sullam, mediâ acie Cn. Domitium præfecerat,*
„ *ipſe contra Pompeium conſtitit. ſimul his rebus animad-*
„ *uerſis quas demonſtrauimus, timens ne à multitudine equi-*
„ *tum dextrum cornu circumueniretur, celeriter ex ternâ acie*
„ *ſingulas cohortes detraxit, atque ex his quartam inſtituit.*

„ *Huic ſic iunxit octauam.*] Cæſar numero legionum non tam potens quàm Pompeius, robore præpollebat. Itaque ad eius exemplum aciem triplicem quidem inſtruxit, ſed non legionibus ſic denſauit. Dumtaxat ſiniſtro cornu duæ fuerunt, eæque ſemiplenæ: medio, & dextro, vtrobique vna. Superſunt ergo quattuor etiam legiones, vbi locandæ? nihil ipſe dixit, quod miror. ſed cogitandum, ab eodem Pompeij exemplo, fuiſſe interiectas. Vna & vna igitur ad vtrumque cornu, duæ circa aciem mediam. Sed addit:

„ *Ex*

„ *Ex ternâ acie ſingulas cohortes detraxit, & ex his* Correctus Cæſar. *Quartam inſtituit.*] Legendum, *ex ternâ acie ſenas cohortes.* Senas dico, & ita palàm Plutarchus: ἀπὸ τῆς ἐσχάτης τάξεως ἓξ σπείρας: *ab extremo agmine ſex cohortes.* Et in Pompeio: σπεῖρας ἓξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων: *cohortes ſex ex vltimis aut ſubſidiarijs.* In Frontino quoque is numerus: *Sex cohortes,* inquit, *in ſubſidio tenuit, ſed dextro latere conuerſas in obliquum.* De quo ſitu etiam Lucanus:

—— *tenet obliquas poſt ſigna cohortes.*

Atque hæc eſt quarta illa acies, victoriæ eius cauſſa. Detraxit autem eas binas è quaque acie vltimâ: atque ita rectè ſcriptum, *ex ternâ acie.* Si tamen *extremâ* etiam ſcribas, haud malè. Lubet Frontini verba addere ſuper vtraque hac acie: *Cn. Pompeius aduerſus C. Cæſarem Pa-* Lib. II. cap. III. *læpharſali triplicem inſtruxit aciem, quarum ſingulæ denos ordines haberent in latitudinem. Legiones ſecundùm virtutem cuiuſque, in cornibus & in medio collocauit, ſpatia his interpoſita tironibus ſuppleuit. Aduerſus hanc ordinationem Iulius Cæſar & ipſe triplici acie diſpoſitis in fronte legionibus, ſiniſtrum latus ne circuiri poſſet, admouit paludibus.* Noto quod ait, *denos ordines habuiſſe ſingulas Pompeij* Frontinus explicatus. *acies in latitudinem.* quo id ſenſu? opinor, hoc vult: cùm quæque acies duas legiones haberet, in fronte quinas & quinas ſtetiſſe, alijs quinis & quinis ſubiunctis: atque ita factos decem ordines, vt appellat, ſiue ſeries & velut ſtrigas. Non enim tam diſtinctè in manipulos hîc diuiſi, vbi tantus legionum numerus: ſed nec fortaſſe in Haſtatos, Principes, Triarios, nimis accuratè. Imò vereor vt poſt Sullam & ſocios receptos nomina quidem iſta in Ordinibus manſerint & Centurionibus: vix vſum habuerint in acie ipſâ. Appello ad Cæſarem, Ta-

citum & illos ſcriptores, nuſquam locatam aciem ſignatè ſic reperies: ſed per cohortes aut legiones diuiſam. In Cæſare quidem Anteſignani aliquoties nominantur, ſed loco Haſtatorum ferè, vt appâret. Sed quò eo? plura congero, & vetus tamen verbum monuit, *Retibus non ſepibus eſſe piſcandum.*

DIALOG. IX.

Allocutio exercitus ante pugnam, de ſuffragio & refragio militari.

AC iam abſoluimus totum hoc de Acie: ipſa ſtructa eſt, Signa diſpoſita, Forma expoſita: quid ſupereſt niſi pugna? quæ iam manuum eſt, non verborum. Ergo eamus. AVD. Enimuerò frigida hæc tua pugna, & non in magnâ ſpe victoriæ. LIPS. Quid iam? AVD. Non enim vides? languent tui milites, non *Alloquio* non *Claſſico* à te excitati. Et cur ſollemnia omiſiſti militiæ Romanæ? LIPS. Homo audacule, & cur edictum à te ſpretum Dictatoris? quod pro numine ſemper obſeruatum non ignoras. Nónne paulloante vetui ſubijcere aut interpellare? Age lictor, ſtringe ſecurim. AVD. Interritus exſpecto, nec à Papirio hoc ego Fabius Romam fugero. Quid fugero? imò vt Diogenes olim Cynicus, cùm aſſectaretur aſſiduè Antiſthenem & vel inuito adhæreret, atque ille tandem baculum etiam tolleret & minaretur, *Percute,* inquit, *vel ſic maneo*: idem ego mi doctor, *Cæde, non cedam.* LIPS. Tu quidem Canius mihi videris, & ludens ac cauillans ire ad mortem. AVD. Modò ne canis. LIPS. Imò & canis: vſque eò enim gannis aut latras, donec auſers. AVD. Ergo vnum hoc etiam

ſermonis

ſermonis fruſtulum, & das me in ſoporem. Spondeo, in hunc diem quieſcam. LIPS. Faciundum eſt, vt video: ſed cum tuâ lege. Attamen conſidera, an non ordine & orbitâ nos remoues crebrâ hac interpellatione? AVD. Imò in ipſam adeò repono. Nam profectò poſt ſtructam aciem, aut ſub id tempus, duo illa ferè ſecuta. LIPS. Ergo accipe ô auide Cerbere & has offas: priorem de *Allocutione*. Sic appello, cùm Imperator affatur publicè ſuos milites, & retinet aut impellit. Retinet aliquando nimis aut properè geſtientes; impellit, tardantes aut timentes. Ad ſummam, format in quacumque re & docet. Vtile haud dubiè vetus hoc inſtitutum, hodie vt alia omiſſum, & cùm licet illud Spartani cuiuſpiam vſurpare, * Ἔῤῥει τὰ καλά. Vtile inquam. cùm Imperator conſilio & ſæpe eloquio validus, & ſemper auctoritate, ſuos compoſitâ oratione excitaret, & vel timidis robur ac vires daret. Ab illo autem ardore ad pugnam rectà ibant, cùm præſentia Imperatoris adhuc in oculis, & verba in auribus verſarentur. Mihi certum eſt, acies aliquot erectas & ad victoriam firmatas ſolâ hac concione. Sed quâ ea formâ? videamus. Sæpe interequitans ordines, ita affatus eos eſt, ſub ipſam pugnam: ſæpe in caſtris, & ante egreſſum. Aliquando etiam extra ſuſpicionem omnem pugnæ, ſiqua ſeditio aut querela, aut alius animorum morbus, cui ſermone mederetur. Sed cùm in caſtris, aut etiam in ipſo campo interdum, fiebat in Tribunali, quod è ceſpite ſubitò erigebant. Altior enim eſſe Imperator debebat, & ad auditum faciliorem ac latiorem, tum ad auctoritatem. E ceſpite dixi Tribunal fuiſſe, etſi in Hibernis fortaſſe etiam è lapide nihil vetat: ſed illud ferè ſollenne, & è militiæ

Perierũt honeſta. *Fructus alloquij.*

Allocutio in Tribunali.

1. Ann. ritu reperio. Tacitus de ſeditioſis: *Congerunt ceſpites, exſtruunt Tribunal.* Lucanus de Cæſare:

Lib. v. *—— ſtetit aggere fulti*
Ceſpitis intrepidus vultu.

Statius, de Bolano:

Hic ſuetus dare iura pater, hoc ceſpite turmas
Affari.

Dio, de Böundicâ reginâ Britanniæ: ϗ ἀνέβη ἐπὶ τὸ βῆμα ἐκ γῆς ἑλώδους ἐς τὸν ῥωμαϊκὸν τρόπον πεποιημένον: *Et conſcendit tribunal è terrâ paluſtri, Romanum in morem factum.* (In Nerone.) Mulier ſcilicet illa plus cordis habuit, quàm multi viri: & militem ſuum non duxit ſolùm, ſed publicè affata eſt & inſtruxit. idque Romano ritu, in ceſpite, vt Dio notat. Circa autem hunc ceſpitem ſiue tribunal, milites diſpoſiti non confusè nec vt quiſque accurrerat, ſed per manipulos & turmas. (*Milites ordinati in audiendo.*) Germanicus Cæſar apud Tacitum, (1. Ann.) *Concionem, quia permiſta videbatur, diſcedere in manipulos iubet; vexilla præferri, vt id ſaltem diſcerneret cohortes.* Vbi & vexilla prælata notes, id eſt Signa manipulorum turmarumque & ipſarum legionum. Plinius in Laudatione Traiani: *Multa poſt ſæcula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec faſcium tantùm ſed pilorum ſignorúmque * honore circumdatum.* (*Nec male horrore.*) Laudat in Traiano, quod is quoque ritu priſco militem affatus ſit: ritu, qui exoleuerat ſub Domitiano & eiuſmodi ignauis. Affatus autem, inquit, *in ceſpite*: quem non cum faſcibus lictores ſolùm adſtarent, ſed circumſtarent milites cum Pilis & Signis. Ergo armati: & ſic Claudianus:

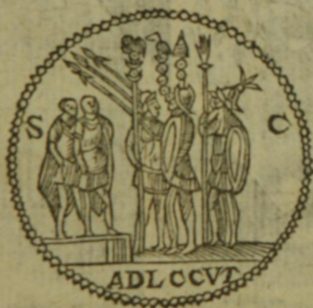
De bell. Gildon. *Dictis antè tamen Princeps confirmat ituros,*
Aggere conſpicuus. ſtat circumfuſa iuuentus
Nixa haſtis, pronáſque ferox accommodat aures.

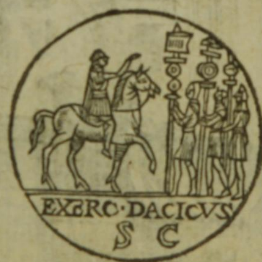
Signa

Signa autem anteſtabant, & iuxta ea Centuriones & Duces: etſi Legati & Tribuni fortaſſe à lateribus illi aut tergo. In figurâ mox videbis. Ammianus de Conſtantio: *Tribunal inſiſtens, ſigniſque ambitus & aquilis, & agmine multiplicium poteſtatum, his exercitum allocutus eſt.* Lib. XVII.
Idem de Iuliano: *Ipſe aggere glebali aſſiſtens, coronâque celſarum circumdatus poteſtatum, talia ſereno ore diſſeruit.* Lib. XXIII.
Vides *Aggerem*, vides Signa, vides poteſtates ſiue Duces. Etſi legas etiam vocatos milites in concionem ad ipſa Signa: id eſt ad Principia: cùm nempe in caſtris affatio eſſet. Ibi quippe ante Prætorium, vt dicam in re caſtrenſi, ipſum Tribunal. Hoc ſenſu Lucanus de Cæſare:

Conuocat armatos extemplo ad ſigna maniplos. Lib. I.

Sed nota & inibi, cum armis conueniſſe. Iſta in Nummis & lapidibus ſic expreſſa.

Tale igitur alloquium: quid in eo amplius? approbatio aut improbatio, & vtrumque per ſua ſigna. Veteri quidem ritu reperio clamorem in aſſenſu, & dextras ſublatas: contrà, fremitum aut mæſtam taciturnitatem. In Liuio: *Omniáque ea ingenti alacritate per clamorem militarem indicem omnium aſſenſus agebantur*. Idem ſcriptor in ipsâ Ducis oratione: *Si iam ſatis animi eſt decernique placet, agitedum, clamorem qualem in acie ſublaturi eſtis, hìc tollite, indicem voluntatis virtutiſque veſtræ.* Atque adeò appellat hunc communiter *aſſenſum militarem* alibi: *Hoc ſilentium milites, omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſeruandum eſt. Vbi ſententiam meam peregero, tum quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti tranſibitis.* Noluit enim Dux ibi clamorem, quia hoſtes fallendi erant, & pro militari Senatorium aſſenſum vſurpauit. Valerius Flaccus ad hunc ritum:

Clamor in aſſenſu. *Lib. VII.* *Lib. II.* *Lib. VII.*

—— oritur clamor dextræq; ſequentum
Verba ducis.

Vbi & Dextras elatas habes, vt in Lucano:

Item Dextræ elatæ. *Lib. I.*

—— his cunctæ ſimul adſenſere cohortes,
Elatáſque altè, quæcumque ad bella vocaret,
Promiſere manus.

Appoſito ſanè ſigno: ſiquidem manibus peragendum plerumque erat quod incitabantur. Sed & tertium aſſenſus genus exſtat, Concuſſio armorum: ſic, vt haſtis ferirent ſcuta. Ammianus: *Hac fiduciâ miles, haſtis feriendo clypeos, ſonitu adſurgens ingenti, vno propemodum ore dictis fauebat & cœptis.* Idem aliâs: *Nec finiri perpeſſi quæ dicebantur, ſtridore dentium infrendentes, ardorémque pugnandi haſtis illidendo ſcuta monſtrantes, in hoſtem duci exorabant.* Diſſentire tamen idem & abire à ſe videtur,

Vel Arma concuſſa. *Lib. XX.* *Lib. XVI.*

Lib. xv. detur, cùm ſcribit: *Militares omnes horrendo fragore ſcuta genibus illidentes, quod eſt proſperitatis indicium plenum (nam contra cùm haſtis clypei feriuntur, iræ documentum eſt & doloris) immane quo quantóque gaudio Auguſti probauêre iudicium.* Satis palàm quidem dicit, *haſtis ſcuta ferire*, in diſſenſu & irâ eſſe; in aſſenſu & fauore, *ſcuta genibus illidi*. Sed credo conciliari ſi dixeris, aſſenſum eum per iracundiam bonum optabilemque in hoſtem eſſe: itaque accipi, cùm Imperator de pugnâ aut acie affatur. At contrà infauſtum hoc idem, cùm aliâ de re allocutio, & in quâ animis iriſque nihil opus. Inuenias & paullò aliter aſſenſum hunc indicatum in eodem ſcriptore, videlicet ſublatis ſcutis. Vt libro XXIII. *Concluſâ oratione prœliator miles exſultans, ſublatis altiùs ſcutis, nihil periculoſum fore vel arduum clamitabat ſub Imperatore.* Quod ſimile eſt illi de ſublatis Dextris. Iterùm etiam aliter, in crepitu armorum. *Hac modeſtâ Imperatoris oratione delinitus pro tempore miles, auctoritatem eius ſublimitatémque cordis conſenſu extollebat in cælum. quod cum verè atque ex animo dicitur, ſolet amor ex crepitu leui monſtrari.* Sed hæc talia profectò non priſci nimis nec merè Romani ritus: ab exteris & barbaris cenſeo manaſſe. Germani quidem & Galli ſic factitarunt ab antiquo. Tacitus de illis: *Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur; ſi placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum genus aſſenſus eſt, armis laudare.* Iterùm de ijſdem: *Vbi ſono armorum tripudijſque (ita illis mos) approbata ſunt dicta.* At de Gallis Cæſar: *Conclamat omnis multitudo, & ſuo more armis concrepat, quod facere in eo conſueuerunt, cuius orationem approbant.*

[Margin notes: *Vel eadem ſublata.* — *Vel cum crepitu mota.* Lib. XXIIII. — *Germanorum hi ritus propriè.* De morib. Germ. — v. Hiſt. — VII. Gallic.]

DIALOG.

DIALOG. X.

De Claßico. de Tubâ, Lituo, Cornibus, Buccinâ, seorsim: item de Tympanis.

ALLOCVTIO finijt, *Claßicum* excipit. Id eſt, cùm ſigna omnia pariter canunt, & militem vocant incitantque ad pugnam. Ducta vox à Claſſe, quòd ſono tali claſſes olim ad concionem vocabantur: ſiue etiam, ipſa primitùs *à calando* (quæ Iſidori ſententia eſt) *calaſſica.* Sanè vocari claſſico ſolere, verum eſt. & ita Liuius: *Conſul claßico ad concionem vocat*. Simile in ipsâ vrbe olim. & in Lucillio lego:

Claßico concio aduocata. *Lib. VII.*

Rauco conuentionem ſonitu & curuis cogant cornibus.

Velit fortaſſe aliquis, *Rauco concionem*, cauſsâ verſus: etſi *conuentio* in hac quoque re bona. Ritus valdè antiquus: & Propertio ſi fides,

Buccina cogebat priſcos ad verba Quirites,

iam tum Romulæo illo æuo. Idem Dionyſius: τοὺς δημοτικοὺς ὑπηρέται τινες κέρασι βοείοις ἐμβυκάνοντες ἐπὶ τὰς ἐκκλησίας συνῆγον: *Plebem miniſtri quidam cornibus bouillis, id eſt buccinis, inſonantes ad concionem cogebant*. Vterque de Buccinâ, cui *Claßici* nomen propriè etiam aptare Vegetius videtur. *Claßicum*, inquit, *appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt*. Sed & Seneca in Oedipo:

Lib. II.

Lib. II. cap XXII.

Sonuit reflexo claßicum cornu.

Tamen contrà, ſoli etiam Tubæ Suetonius adſcribit: *Raptâ ab vno tubâ, ingenti ſpiritu claßicum exorſus eſt.* Sed in his talibus non aliud eſt, quàm τὸ πολεμικὸν ſiue τὸ παρακλετικὸν σημαίνειν, *bellicum & incitatorium canere*, certis videlicet modis. Quod in pugnâ quidem legitimâ

In Iul. cap. XXXIX.

Classicũ, è pluribus sonis. fiebat omni illo instrumento, & Cornuum & Tubarum. Fabius: *Quid autem aliud in nostris legionibus cornua ac tubæ faciunt? quorum concentus quanto est vehementior, tanto Romana in bellis gloria ceteris præstat.* Vegetius: *Quoties pugnatur, & Tubicines & Cornicines pariter canunt.* Video & *Lituum* misceri ab Horatio:

Lib. II. cap. XVIII.

Lib. II. cap. XXII.

Ode. I. lib. II.

Iamiam minaci murmure cornuum
Præstringis aures, iam litui sonant.

Litui, quid? Quid igitur isti? distincti à cornu? Horatius facit. à tubâ? Seneca:

Diuersi à Tubâ. In Oedipo.

Sonuit reflexo classicum cornu,
Lituúsque adunco stridulos cantus
Elisit ære.

Nam facit *aduncâ* esse formâ, quæ vix in Tubâ. Et Lucanus apertè seiungit:

Lib. I.

—— *stridor lituûm clangórque tubarum.*

Dixeris à similitudine Auguralis litui appellatos, qui in extremo incuruus. Festus ita de nostro, etsi alio etymo: *Lituus, quòd litis sit testis. est enim genus buccinæ incuruæ, quo qui cecinerit, dicitur Liticen. Ennius: Inde loci Lituus sonitus effûdit acutos.* Dat acutum sonum, vti & Statius:

Sunt inter cornua.

Lib. VI.

Et Lituis aures circumpulsantur acutis.

Stridulum Seneca, in versibus datis. & alibi idem:

Iam tacet murmur graue classicorum,
Iam silet stridor Litui strepentis.

E quibus colligimus grandem aut patulum canalem hunc non fuisse. Nec malè fortasse Charisius: *Liticen à Lituo, quod est genus tubæ minoris.* Fuit igitur medium aliquid inter Tubam & Cornu: non rectum prorsus vt illa, nec totum incuruum, vt istud. Quin tamen con-

Lib. I.

fundant

fundant interim ſcriptores, haud abnuo. vt Ammianus: *Vocum Lituorúmque intonante fragore cohorruit*: de claſſico ipſo, & laxè ac diffusè eâ voce eſt vſus. vt idem alibi: *Litui itinerarium ſonant*, de tubis cornibúſque: ſed & ſæpius. AVD. Sed ipſa igitur Tuba quæ, & cuiuſcemodi? LIPS. Huiuſce, cuius hodie apud Europæos ferè vides. Aere directo ducta eſt, canali ad exitum latiore. Itaque Ouidius diſcriminat à Cornibus: *Tubæ forma.*

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Et Iuuenalis:

Cornicini, ſiue hic recto cantauerat ære.

Neſcio, inquit, Cornicinem hunc an Tubicinem fuiſſe dicam. Ex ære igitur, & talis. Hac cauſsâ in Propertij verſu vidi qui mutarent, *Tuba ærea.*

Et ſtruxit querulas rauca per oſſa tubas. *Lib. IIII.*

Nolim nunc ego. poteſt enim ποιητικῶς per Tubam Cornu intellegere: poteſt dicere, primas Tubas ab exemplo cornuum ſtructas: poteſt denique ſimpliciter capi, & aſſeri in ipſa tubâ oſſeum aliquid fuiſſe, quod inſitum aut impactum ad ſonorem. Artemidorus dicet, qui de ijs *qui in ſomnio tubâ canere viſi, id tale ſomnium*, inquit, *ægrotantes tollit.* σύγκειται γὰρ (ἡ σάλπιγξ) ἐξ ὀστέου καὶ χαλκοῦ: *compoſita eſt enim tuba ex oſſe & ære.* Subtilis interpretatio. Mortem tuba prꝿſignificat. quianam? quòd ex oſſibus facta, notat in cineres & oſſa te iturum. Potuiſſet & alia addi, quod funera quædam * elata ad tubam, vt iamnunc dicam. Iſta militaris tuba, eſt & alia ſacrorum diſpare vſu, neſcio an formâ. Varro de eâ: *Tuba à tubis, quod etiamnunc ita appellant tubicines ſacrorum.* Deducit à tubo ſiue canali, quem referebat. De eâ Feſtus: *Armiluſtrum, feſtum quo res diuinas armati fa-* *Fortaſſe os oſſe mutta.* *Lib. I. cap. LVIII.* *Statim doceo.* *Tuba in ſacris.*

 ciebant,

ciebant, ac dum ſacrificant tubis canebant. Ipſe iterùm Varro: *Tubiluſtrum appellatum, quòd eo die ſacrorum tubæ luſtrantur*. Calpurnius in Eclogis:

Inter ſacra tubas, non inter bella ſonare.

Suidas. Σάλπιγξ, ἱερατικὸν τοῦτο ὄργανον. ἱερεῖς γὰρ ἐχρῶντο τῇ σάλπιγγι: *Tuba, ſacrum hoc inſtrumentum. ſacerdotes* Vbi ſuprà. *nam vtebantur tubâ*. Artemidorus, Σαλπίζειν δοκεῖν σάλπιγγι τῇ ἱερᾷ, δούλους καὶ πάντας ἐν ὑπηρεσίᾳ ὄντας τῆς δουλείας ἐλευθεροῖ. ἴδιον γὰρ ἐλευθέρων τὸ ὄργανον: *Videri ſacrâ tubâ canere, ſeruos & omnes qui in miniſterio aliquo, liberat & abſoluit. proprium enim liberorum hoc inſtrumentum*. Diſcis hinc & vile nihil in hac re fuiſſe, imò ſummates viros exercuiſſe. vt in Dione *Norbanus conſul tubâ canere ſolitus & in eâ re multus, prodigium tamen fecit, quòd ipſis Kalendis anni cecinit, quaſi belli ſignum dediſſet*. De Tubâ ſatis dictum, niſi vis me addere curioſa quædam de genere Tubarum & diſcrimine, ex Euſtathio petita. Ille adnotat, *Homerum quidem Tubam nouiſſe, nuſquam tamen heroibus tribuiſſe, quia nondum tunc in vſu Græcorum*. Facit autem ſex eius genera. primam quam *Minerua inuênit, quæ etiam Argiuis colitur hoc cognomento,* Σάλπιγξ ἀθηνᾶ. *Alteram apud Aegyptios, quam Oſiris repperit, quæ* Chnoue, *dicitur ipſis, vtuntúrque ad ſacrificia. Tertiam, * Gallicam, conflatilem, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatũ in beſtias, & canalem ipſum plumbeum, in quem inſpirant Tubicines: atque eſſe eam acuti ſoni. Vocatur autem ab ipſis Gallis Carnyx. Quartam, Paphlagonicam, cuius os effigie bouis, graui mugitu, ſurſum inflandam. Quintam, Medicam, è calamo tubum habentem, graui ſono. Sextam, Tyrrhenicam, cuius inuentores Tyrrheni, quæ ſimilis * tibiæ Phrygiæ, habens orificium ſciſſum*

Tubâ digniores etiã vtebãtur.

Lib. LVII.

In Iliad. Σ.

Tuba priſcis Græcis ignota.

Eius ſpecies plures.

* χνόυη.

* Nota hoc de Gallicâ.

* Obſerua.

scissum aut fractum. Ea valdè acuta est. Hæc ille Scholiastes. & notabis de Tyrrhenicâ, quam volunt esse hanc nostram & Romanam, atque ab ijs traductam. Voluntinquam Græci Latiniq́ue consensu. Diodorus Siculus de Tyrrhenis; τήν τε σάλπιγγα λεγομένην ἐξεύρον, εὐχρηστοτάτην μὲν εἰς τοὺς πολέμους, ἀπ' ἐκείνων δὲ ὀνομασθεῖσαν τυῤῥηνήν: *Et tubam dictam inuenerunt, vtilissimam ad bella, quæ ab ijs Tyrrhena appellatur.* Athenæus *Cornua* etiam adiungit: τυρρηνῶν δέ ἐστιν εὕρημα κέρατά τε καὶ σάλπιγγες: *Tyrrhenorum inuentum sunt, Cornua & Tubæ.* Statius: *A Tyrrhenis Tuba.* *Lib. v.* *Lib. IIII.*

Horrent Tyrrhenos Heliconia plectra tumultus. *Lib. VII.*

quod valet, Musas abhorrere (ô quam verum!) à bellico tumultu & sono. Hyginus aliquid addit singulare: *Tyrrhenus Herculis filius tubam inuênit. qui conchâ pertusâ buccinauit, & pagum conuocauit, testatíque sunt se mortuum sepulturæ dare. Vnde tuba Tyrrhenum melos dicitur. Quod exemplum hodie Romani seruant, & cùm aliquis decedit tubicines cantant, & amici conuocantur, testandi gratiâ eum neque veneno neque ferro perijsse.* Notabis de tubâ ad mortuos: sed mortuos nobiliores. neque enim vulgò ea, sed in funeribus, opinor, Indictiuis: scilicet ad populum classico conuocandum. Propertius amoliens illam pompam: *Fabulâ CCLXXIIII.* *Vel à Tyrrheno Herculis.* *Tuba ad funera.*

Nec mihi tunc fulcro sternatur lectus eburno,
Nec tuba sit fati vana querela mei.

Persius de beatulo, qui calces porrexerat: *Huic tuba, candelæ.* Quod ipsum in militibus decorè seruatum, vt ij sepelirentur ab bellicum hoc instrumentum. Tertullianus de Coronâ Militis: *Et mortuus tubâ inquietabitur æneatoris?* Sed ne euager, de Tyrrhenicâ tubâ Suidæ

locum addo: *κώδων καλεῖται τὸ πλατὺ τῆς σάλπιγγος. σοφοκλῆς· χαλκοστόμου κώδωνος ὡς τυρσηνικῆς. πολλὰ δέ εἰσι εἴδη σαλπίγγων, αἰγύπτιαι, λιβυστικαί, τυῤῥηνικαί. πρῶτος δὲ ἀρχώνδας συμμαχῶν τοῖς ἡρακλείδαις ἤγαγεν εἰς ἕλληνας τὴν τυῤῥηνικὴν σάλπιγγα. διὰ τοῦτο φησὶ τυρσηνικῆς: Codon dicitur latior pars & os tubæ. Sophocles: Tanquam ærei codonis è Tyrrheniâ. Sunt enim multa genera tubarum, Aegyptiæ, Libycæ, Tyrrhenicæ. Primus porrò Archondas*

*Anno circiter octogesimo post Troiã captam.

* *Heraclidis commilitans, adduxit in Græciam Tyrrhenicam tubam. Ideò Sophocles dicit Tyrrhenicam.* Totidem ista in Scholiaste Sophoclis: & obserues tempus signatum, quo ad Græcos denique hæc tuba. An ergo

Græca an diuersa à Romanâ?

Lib. xxv.

eadem Græcanica cum Romanâ? siquidem ab eâdem vterque populus gente desumpsit. Non vult Liuius, qui de captâ per insidias Tarento: *Terrorem* (potius *errorem*) *& tuba audita ex theatro faciebat. nam & Romana erat à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscienter à Græculo inflata, quis aut quibus signum daret, incertum faciebat.* Et sanè grandiorem fortiorisque soni Romanam fuisse, è Fabij suprà verbis discas. Dimitto Tubam, *Cornua* venite. De ijs Varro: *Cornua, quòd ea*

Cornua quid, & vnde.

quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu. Nihil verius. & prima origo à boum cornibus, & pastorũ instituto. Nã illi sic calabãt pecus aut boues. Propertius:

Nunc intra muros pastoris buccina lenti   *Cantat.*

Lib. IIII. Columella: *Ad sonum buccinæ pecus septa repetere consuescat.* Et in Dionysio supra fuêre, *κέρατα βόεια, cornua bubula,* de conuocando populo per Buccinam. Ergo

Discreta à Buccinâ.

olim nihil discriminis inter Buccinam & Cornu: posteà fuit, & Cornua ista ex ære facta grandiora, & magis reflexa. In lapidibus appârent. Distinguit & Vege-

tius

tius apertè, *Tubicines, Cornicines, Buccinatores: qui vel tubâ, vel ære recuruo, vel buccinâ committere prælium solent.* Lib. II. cap. VII. Artemidorus de Cornibus: στρογγύλῃ δὲ σάλπιγγι σαλπίζειν, πονηρόν. οὐ γὰρ ἱερὸν τὸ ὄργανον, ἀλλὰ πολεμικόν: *Inflexâ tubâ* (id est recuruo ære) *canere, malum. non enim sacrum hoc organum, sed bellicum.* At olim, vt dixi, confundebant. *Olim minimè.* nec aliter Dionysij hæc exaudio, in classium descriptione σαλπιγκτάς καὶ βυκανιστάς recensentis, qui Liuio sunt *Tubicines & Cornicines*: ipsi inquam Dionysio, *Tubicines & Buccinatores.* Confundere etiam posteà Vegetius videtur: *Buccina*, inquit, *quæ in semet æreo circulo reflectitur.* Sed vt rem dicam, implexa ista in Vegetio. vti cum *Cornu* etiam facit, *quod ex vris agrestibus argento nexum, temperato arte spiritu, auditur.* *Vegetius ex vris facit.* Inconstans est, & antè ex *ære recuruo* id conflauit. Lib. III. cap. V. Vnde autem Romanis vrorum ea copia? sed hæc inferioris æui sunt, & à barbaris fortasse desumpta. Ad *Buccinam* seorsim eo: quam seiunctam à prioribus fuisse, etiam Vigiliæ ostendunt. *Buccina.* Nemo illîc Cornu aut Tubam sonuisse dixerit, sed Buccinam signanter plerique omnes. Exempla audies in ipsis* Vigiliis. * Lib. V. Nunc quid fuit? Cornu bouillum initio, vt dixi: nec à boue malè deriues, vt instrumentum quod bubus canit, aut quod boues canit & vocat. Varro tamen *Buccinatorem à vocis similitudine & cantu* dictum mauult, quia *Bou Bou* canit. Quod Isidorus ineptè flexit, & *Buccinam à voce, quasi Vocinam* deriuat, *quòd Pagani eâ vocabantur.* Vtut de* verbo est, rem in re Romanâ teneo: * An & à Græco βυκάνη? an illud ipsum cornu? vix puto, sed & hanc ex ære factam, similitudine tamen retentâ, & sono. Suidam ride & reiice, qui in litterâ Iotâ initiali, Ἰβύκινον appellat, & ab Ibyco deducit. *Suidæ error.* Ride dico, & quæ citat ex Polybij

Polybij libro ſecundo eſſe ſcito, vbi *βυχανιτῶν*, non *ἰβυ-κανιτῶν* hodieque ſcriptum. AVD. Plura talia & Suidas
De ſcriptis eius iudicium. ille & Grammaticorum gens peccat, ter inepti ſæpè aut ſtulti. LIPS. Fateor. ſed admoneo, vtcumque pecus Suidas eſt, auream tamen eſſe, & è meliore metallo vellus ferre. Carpſit & ſumpſit ex optimis qui fuerunt, & non ſunt; vtinam iudicio & curâ, addo & fide, meliori! Nam & nomina ferè ſupprimit, & intendere oportet quid eius ſit, quid alienum. Ceterùm etſi ille, vt dixi, Arcadicum & Midinum ſapit; alios tamen lectores ſuos facit, qui curioſi quidem ſint & intenti. Hoc in occaſione volui: & peregi, opinor, de toto hoc genere quod in Claſſica venit. Vniuersè appellabant *Æneatores*, quia
Aeneatores. omnia ex ære. In Gloſſis: *Æneator*, σαλπιστής. In Ammiano: *Æneatorum occentu ſigno dato, progrediendi ad pugnam.* Idem iterùm: *Dato æneatorum occentu ſollenniter ſigno ad pugnandum.* Et in Suetonio aliiſque ea vox.
Quot in exercitu? AVD. Equidem diſcrimina hæc habeo; numerum, ſi id poteſt, velim ſcire. LIPS. Ægrè equidem diuino: ſuſpicor tamen multos fuiſſe, & cuique manipulo aut turmæ ſuos. Inducit Salluſtius, de Mario: *Cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes canere iubet.* Laxè Tubicines, & intellegit eâ voce etiam qui cornu. Sed vides cohortibus, id eſt manipulis, niſi fallor, & turmis, &
Non infrà Signorum fortè numerum. legionibus ipſis diſtinctè aſſignari. Quomodo? vt ſingularum partium ſui fuerint & tot fortaſſe quot Signa: tum etiam communes legionis. Illi tempore pugnæ, in ſuâ quiſque parte ſteterunt; iſti iuxta aquilas & Imperatorem. Dionis locum conſidero, & huc apto, pugnâ Phi-
Lib. XLVII. lippenſi inter Brutum & Octauianum: *Deinde Tubicen*
Modus incinendi Claßici. *vnus vtrimque inſonuit, & mox alij pariter reſponderunt.*

Priores

Priores quidem ij qui rotundo quodam loco constituti, tubis certum aliquid modulabantur, quo vt consisterent & prælio se pararent milites, admonebantur: tum deinde omnes reliqui, qui animos irásque militum acuebant, & ad pugnam excitabant. Obserua triplicem tubæ sonum. Primum, vnius & singularis; qui primopili fortasse, haud longè ab Imperatore, eiusque nutu incinuit: secundum, aliquot aliorum qui in loco quodam orbiculato & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas, vt existimo: tertium, omnium aliorum per cohortes, per turmas, qui pariter iam classicum canebant. Nam duo priores soni non nisi expediendo militi videbantur, paullatimque eius animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem euocandum. Ideò placent hîc quoque Romani, qui non in equitibus solùm Tubas, vt nos, sed & peditibus habebant. Tubæ autem illius primæ exemplum fortasse in Apuleio, in quo multi mores reconditi, paucis verbis aduelati: *Cùm tuba bellicum cecinit, milites clangore incensi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum frænis temperat.* Est enim adhuc non verum classicum, sed præparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab Hirtio, bello Africano: Cùm, inquit, Cæsar deliberaret etiã de pugnâ; *subitò dextro cornu tubicina iniussu Cæsaris canere cœpit.* Ecce in cornibus etiam tubicines, & omnino sparsi per manipulos: sed ij signum à Primopili Tubicine, aut Imperatoris, exspectare debebant, tum succinere. Lego & in Græcorum militiâ: ἑκατονταρχίαν ἐκτάκτους ἔχειν ε΄. σημειοφόρον, οὐραγόν, σαλπιστὴν, ὑπηρέτην, στρατοκήρυκα: *Centuriam quamque habere supernumerarios* (aut *extraordinarios) quinque. vnum signiferum,*

De Mundo. *Apuleius explicatus.*

Et Hirtius.

In Centurijs Græcorum Tubicen.

rum, Uragum, Tubicinem, Ministrum, Praconem. Itaque & hîc per centurias: si idem in Romanis, numerum tenes. AVD. In peditibus etiam Tubas locasti aut Cornua: nihílne tympanorum, & cuiusmodi hodie vasa

Tympana an Romanis? pulsamus? LIPS. In Romanis nihil: apud alias tamen gentes obseruitaui. AVD. Imò in Romanis, nisi aliud

Lib. IIII. doces: & redeo in memoriam legere apud Dionysium, in classibus describendis sub Ser. Tullio, *duas centurias*

* σαλπιστῶν τε καὶ τυμπανιστῶν. **Tubicinum & Tympanistarum, & qui aliis quibusdam organis ad bella vocabant*. Habes & alia etiam genera, nempe Cornua, præter Tympana & Tubas. LIPS. Loci commemini, sed semper mihi in suspicione. Quis enim vmquam Tympana præterea Romanis assigna-

* Simile in Senecâ & Quinctil. uit? Imò in conuicio apud illos, **Tympanotuba* (in Plauto) & Galli matrisdeûm, id est effæminati pulsabant. Quid etiam ipse Dionysius, non refellit? cùm dicta sua ibidem recolligens σαλπιστὰς καὶ βυκανιστάς nominat, tympanorum nullâ mentione. Idem libro septimo fa-

Dionysius. corrigendus. cit, vbi de classibus hæc repetuntur: ibi quoque, inquam, βυκανισταὶ leguntur, nec dubito quin verbis illis tuis reponendi. Maximè cùm Liuius in eâdem re, *Tubicines & Cornicines* vsurpet. Vetera tamen Tympana, & ab ipso Baccho, sed in eo ferè choro relicta & apud molles. Polyænus de Baccho eiusque rebus: καὶ κυμβά-

Lib. I. Strat. λοις καὶ τυμπάνοις ἐσήμαινεν ἀντὶ σάλπιγγος: *Et cymbalis & tympanis signum dedit, loco tubæ.* Et ab eo fortassis est, quòd in bello vsi etiam Indi. Curtius: *Indi tym-*

Habuerũt Indi. *pana suo more pulsantes*. Iterùm: *Post elephantos Porus*

Lib. VIII. Ibid. *peditem posuerat ac sagittarios tympana pulsare solitos. id pro cantu tubarum Indis erat*. Scriptor quispiam apud Suidam: Σαλπίγξιν ἰνδοὶ οὐ χρῶνται, ἀλλ' ἀντὶ σαλ-

πίγγων

πίγγων αὐτοῖς ἐστιν αἱ μάστιγες, ἃς ἀποκτυποῦσιν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ τύμπανα φρικώδη τινὰ βόμβον ἐξ ἑαυτῶν ἀνιέντα: *Tubis Indi non vtuntur, sed pro ijs sunt Flagella, quæ excutiunt in aërem; & tympana item, horribilem quemdam bombum emittentia.* Inuenio Abaros quoque, gentem barbaram (Hunos alij vocant) habuisse. Menander historicus: Οἱ δὲ ἄβαρες κατὰ τὴν τοῦ πολέμου κίνησιν ἐβούλοντο ἦχον ἐγεῖραι ξυμμιγῆ τε καὶ ἄγριον, ἔτι τὲ οὖν ξὺν τῷ ἀλαλάγματι ἐπιδουπῆσαι τοῖς τυμπάνοις: *Abari initio prælij statuerant excitare mixtum quemdam & ferum sonum, simúlque cum barritu personare tympanis.* Cuiusmodi tamen hæc tympana, haud probè scio: & à nostris certè diuersa illa Indorum. Nam in Suidâ describuntur: *ex palmæ arboris cauato stipite, cui tintinnabula ex orichalco introrsus adaptabant, & os deinde vasi taurino corio occludebant: atque id in altum ferebant, concutiebántque in acie. Tintinnabula igitur, quæ multa & magna intus, inconditum quemdam sonum edebant.* Plutarchus Parthos quoque facit *non cornibus, aut tubis incitare se ad pugnam:* ἀλλὰ, inquit, ῥόπτρα βυρσοπαγῆ καὶ κοῖλα περιτείναντες ἠχείοις χαλκοῖς ἅμα πολλαχόθεν ἐπιδοποῦσι. τὰ δὲ φθέγγεται βύτιόν τι καὶ δεινὸν, ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον: *sed stipites quosdam corio tectos & concauos tintinnabulis æreis circumpositis plurifariam simul pulsant. Illi verò obscurum aliquid & terribile resonant, ex vlulatu ferino & tonitru commixtum.* Hæc illi de Tympanis. etsi in marmoribus tamen Galli matrisdeûm conspiciuntur tympanum manu tenentes, rotundum infrà, suprà planum: atque ibi corium inductum, quod bacillis pulsant. cuiusmodi hodie equestria Germanorum vel Afrorum tympana. Plinius ab eâ for-

Et Abari.

Tympana Indorum qualia?

Et Parthis talia.

In Crasso.

Diuersa in lapidibus.

mâ margaritarum quoddam genus *Tympanium* vocat: *quibus*, inquit, * *vna tantùm est facies, & ab eâ rotunditas, auersis planities. ob id Tympania nominantur*. Describit Apollodorus hæc talia, & vult Salmoneum ijs tonitru imitatum: καὶ βύρσας μὲν ἐξηρημένας ἐξ ἅρματος μετὰ λεϐήτων χαλκῶν σύρων, ἔλεγε ϐροντᾶν: *Et pelles detractas, in curru, cum æneis lebetibus agitans, dicebat se tonare*. Imò tales etiam pelles non in ære tantùm, in ligno sic cauato & aptato, apud Isidorum: *Tympanum*, inquit, *est pellis vel corium ligno ex vnâ parte extentum*. Dimidiatum nostrate tympanum: iam plenum in eodem, sed alio nomine. nam *Symphoniam* vocat. *Symphonia*, inquit, *vulgò appellatur lignum cauum, ex vtraque parte pelle extensâ, quam virgulis hinc & inde Musici feriunt*.

* Lego, *ima*. Lib. IX.

Lib. I. Biblioth.

Tympana nostra lignea.

DIALOG.

DIALOG. XI.

Clamor militum sub pugnam & Baritus: concussio item armorum.

SED iam remos inhibeo, & demitto vela, portum attigi propositum in hodierno cursu. AVD. O si ausim! LIPS. Nouus hic pudor. eloquere. AVD. Imò vetus mi præceptor, nec ille solùm in animo isto habitat, sed in vultu sæpe rubor. Quòd apud te excusserim, alia virtus fecit (sic interpretor) cupiditas discendi. Sed si vis, hanc omitto: illa seruo. LIPS. Serua, serua fili, gemmas pulcherrimas in iuuentute. Quod ad me, cum Plauto,

Ego illum periisse duco, cui quidem periit pudor.

Sed & rubor ille non improbus, quem scitè aliquis dixit *Colorem virtutis*. Quid tamen vis? nam vel silentio & modestiâ istâ à me impetres, quod non verbis. AVD. Si vacat & commodum est, aliquid etiam de *Incitamentis* in Acie aut *Signis*: quæ videntur his abesse. Nam de *Allocutione* dixisti, item de *Classico*: sed ego & *Clamorem* legisse recordor, & *Signa* quædam pugnæ. Si inquam vacat, doce. LIPS. Ego verò faciam. & vt vinitor in vindemiando minutos etiam racemos repetit & colligit: sic ego vel hæc tenuia, siquid omisi. Subiicis de *Clamore*: benè atque ordine. nam ille Classicum excepit. Itaque edebatur in ipsâ imminente iam coniunctione & conflictu, incitatio pariter animi & virium, atque hosti terror. Nam hos habebat fines. Itaque antè, & cùm eminus, silentium vastum erat: idque Homerico versu Agellius approbat, apud quem *Græci taciti*

Clamor post classicum.

Quando is editus!

citi eunt, ſpirantes robur: at Troiani contrà *cum clamore, vt grues.* Subijcit deinde, quod huc valdè facit, & ad litteram dabo: *Quid ergo ille vult ardentiſſimus clamor militum Romanorum, quem in congreſſibus prœliorum fieri ſolitum ſcriptores Annalium memorauerunt?* Et reſpondet, ac prudenter diſtinguit: *An tum etiam gradu clementi & ſilentio eſt opus, cùm ad hoſtem itur, in conſpectu longinquo procul diſtantem? Cùm verò propè ad manus ventum eſt, tum iam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus eſt, & clamore terrendus.* Oſtendit incurſum & impetum dumtaxat cum clamore factum. Atque ita etiam Vegetius: *Clamor autem, quem Barritum vocant, non antè debet attolli quàm vtraque acies ſe iunxerit.* Vetus herculè hoc inſtitutum. & Cæſar ita memorat, cum cauſſis, vbi Pompeij conſilium damnat, qui id omiſerat: *Neque fruſtrà antiquitus inſtitutum eſt, vt ſigna vndique concinerent, clamorémque vniuerſi tollerent; quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimauerunt.* Duplicem dat cauſſam, à me tactam, Hoſtium terrorem, Sui incitamentum. Iam tum in Romuli rebus Liuius clamorem hunc agnoſcit: *Fuſi primo impetu & clamore hoſtes.* Et ſtatim poſt reges: *Conſul nec promouit aciem, nec clamorem reddi paſſus.* Et ſparſa in omni hiſtoriâ exempla: omni, etiam Barbarorum. Velut enim naturâ duce hic clamor vſurpatus: & facere hodie ſollenniter lêgi noui orbis gentes. Quis autem clamor ille, aut in quæ verba, Græcorum ſiue Romanorum? nam probabile eſt certa & perpetua quædam fuiſſe. Equidem velim ſcire, & indago, ſed vereor vt certò adipiſcar. Arbitror vocem aliquam confuſam, repetitam fuiſſe, nec quidem ſignificantem: cuiuſmodi ſubitæ & primi

Lib. I. cap. XI.

Lib. III. cap. XVIII.

III. Ciuil.

Lib. I.

Lib. II.

Quis ille clamor?

mi

mi impetus esse soleat, sillabæ potiùs quàm verba. Facit apud Græcos quidem ipsa vox, ἀλαλάζειν καὶ ἀλαλαγμὸς, assidua in istâ re: & quid aliud quàm formatæ à sillabâ istâ repetitâ, *Al al?* quâ vtebantur scilicet in prouocando. In Suidæ collectaneis hoc apertè satis dicitur: Οἱ προσιόντες εἰς πόλεμον τὸ Ελελεῦ ἐφώνουν μετά τινος ἐμμελοῦς κινήσεως: *Euntes ad prælium illud Eleleu acclamabant, cum modulato quodam motu*. Ibi tenuius, & malo litteram tamen grandiorem. Apud Romanos quid fuerit, planissimè ignoro: nisi quod *Baritum* vel *Barritum* posteriore æuo reperio, sed Germanorum verbum. Vsi tamen Romani. an quia sillaba illa repetita prior, vt hodie Germanis quibusdam, *Har har?* an à clamore ductum? quoniam * *Baeren* vel *Bêren* hodieque sublatè & ferociter clamare nobis signat. An denique ab vrsis formatum? qui *Bêren* item nobis: & haud absurdè ab ijs petitum, quod quasi vocem illam imitantur. Vox quidem nostras, Tacito teste: *Sunt illis* (Germanis) *hæc quoque carmina, quorum relatu, quem Baritum vocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. Affectatur præcipuè * asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussa intumescat*. Nec absonum quod de vrsis dixi, cum & λυκηθμὸν legam, quasi dicas *Lupinum sonum*, in re eâdem, & qui lupos vlulantes imitabantur. Scriptor apud Suidam: καὶ οὖν οἱ Ἄβαρες ἐσβάλλουσιν ἀθρόως, χρησάμενοι τῷ συνήθει λυκηθμῷ. φίλη δὲ αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ὠρυγή: *Igitur Abari ingruunt conferti, vtentes consueto suo lupino sono. gratus autem & solens ijs talis vlulatus*. Credo & Gallos vsos, ex Liuio: *Galli occursant in ripam, cum varijs vlulatibus cantúque moris sui*. Sed Germanorum

Alalagmus Græcorum.

Baritus.

*Vnde & fluctibus marinis apud nos nomen.

De morib. Germ.

* Quæ est in litterâ R.

Lupinus vlulatus.

Lib. xx.

norum igitur Baritus. quem & Romani inferiores aſ- *Baritus & Romanorum.*
ſumpsêre, nec vno loco ijs tribuit, & deſcribit Ammianus. Vt in concione Conſtantij Imp. ad milites: *Vt nec oculorum veſtrorum vibratæ lucis ardorem, nec baritus ſonum perferant primum.* Lib. XXI. Alibi: *Et Romani quidem voce vndique Martiâ concinentes, à minore ſolitâ ad maiorem protolli, quam gentilitate appellant Baritum.* Lib. XXXI. Vbi deſcribitur in parte etiam Baritus: clariuſque eidem, de Germanis ipſis: *Geſturientes Baritum ciêre vel maximum, qui clamor ipſo feruore certaminũ à tenui ſuſurro exoriens, paullatímque adoleſcens, ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorum.* Lib. XVI. Hic Baritus igitur. qui in Feſto etiam *Barbaricum* dictus: *Barbaricum appellatur clamor exercitus, quòd eo genere barbari vtantur.* At Romani non clamore ſolùm vſi, ſed ſtrepitu etiam & concuſſione armorum. Polybius in pugnâ Reguli cum Xantippo: κατὰ τὰ παρ' αὑτοῖς ἔθη συνεψόφησαν τοῖς ὅπλοις καὶ συναλαλάξοντες ὥρμησαν ἐπὶ τοὺς πολεμίους: *Ex more ijs conſueto armis concrepuerunt, & vnà clamantes inuaſerunt hoſtem.* *Armarũ concuſſa.* Lib. I. Idem in pugnâ Scipionis cum Annibale: Οἱ ῥωμαῖοι κατὰ τὰ πάτρια συναλαλάξαντες καὶ συμψοφήσαντες τοῖς ξίφεσι τοὺς θυρεοὺς, προσέβαλον τοῖς ἐναντίοις: *Romani, iuxta morem patrium, clamore ſublato, & gladijs ad ſcuta concrepantes, inuaſerunt oppoſitos.* Lib. XII. Dio Caſſius in pugnâ Pompeij nocturnâ cum Mithridate: πρῶτον μὲν οἱ σαλπιγκταὶ πάντες ἅμα τὸ πολεμικὸν ἀπὸ συνθήματος ἐβόησαν. ἔπειτα δὲ οἵ τε στρατιῶται καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος πᾶς ἐπηλάλαξε. καὶ οἱ μὲν τὰ δόρατα πρὸς τὰς ἀσπίδας, οἱ δὲ καὶ λίθους πρὸς τὰ χαλκᾶ σκεύη προσεπέκρουσαν: *Primùm tubicines omnes ex compoſito* ſimul bellicum cecinerunt: tum milites* Lib. XXXVI.

*Quod nõ ſic ſolet, vt antè monui.

& reliqua turba omnis (id est, calones & lixæ) *conclamarunt. Et illi quidem hastas aut pila ad scuta concutiebant, * isti lapides etiam ad ærea vasa:* Quâ tamen narratione hoc de calonibus nouum, & temporis illius modò fuit, nec trahendum ad morem: tunc scilicet vsurpatum, quò maior sonus strepitusque esset terrendo hosti. At de militibus ipsis, iterùm Dio in pugnâ Philippensi: καὶ τούτου ἀλαλάξαντες οἱ ὁπλῖται, τάς τε ἀσπίδας τοῖς δορατίοις ἔκρουσαν, καὶ ἐκεῖνα ἐπ' ἀλλήλους ἐξηκόντισαν: *Deinde* (post classicum) *clamantes milites, scuta sua pilis percusserunt, & eaipsa in sese mutuò iecerunt.* Mansit mos Ammiani etiam æuo, atque ipse cum caussâ additâ prodit: *Quibus occurrere benè pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastisque feriens scuta (qui habitus iram pugnantium concitat & dolorem) proximo iam gestu terrebat.* Quod ipsum vsurpabant etiam nondum vicino hoste, & cùm duci in eum vellent. Idem scriptor: *Nec finiri perpessi quæ dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardorémque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes.* Et meminisse huic rei oportet, quæ dixi in Assensu militari, suprà. Habes de clamore. qui tanti apud illos æstimatus, vt ex eo diiudicarent de euentu pugnæ. Liuius: *Clamor indicium primum fuit, quò res inclinatura esset. excitatior crebriórque ab hoste* (Volsco) *sublatus; ab Romanis dissonus, impar, segnis, sæpe iteratus, prodidit pauorem animorum.* Simile Plutarchus in futurâ clade Crassianâ. *Cùm is,* inquit, *suos clamorem tollere iussisset; mæstitiam eorum accusauit, quòd imbecillum, & inæqualem edidissent.* AVD. Hoc mihi mirum: & tantíne ea res? an homines, vt aues, olim clamore abigebantur? LIPS. Ne illude. momen-

* Calones tempe.

Lib. XLVII.

Lib. XIIII.

Lib. XVI.

Clamor momenta habebat.

Lib. IIII.

momentum habet ea res etiam à naturalibus caussis. Quippe duo sensus in nobis per quos Timor maximè in animum penetrat, Oculi & Aures. Alterutrum igitur illorum qui turbat, næ ille victoriæ suæ multum confert. Quid autem magis aures, quàm validus & magnus sonus? Itaque non iniuriâ Catoni Prisco hoc adscribitur: *Verba plus quàm gladium, & voces quam manum, hostes territare & in fugam vertere.* Sciuit Iosephus ille, & bonus dux, & scriptor. qui bello in Romanos, cùm morem eorum nosset occlamandi, metuens ne sui terrerentur: ἐκέλευσε πρὸς τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων ἐπιφράξαι τὰς ἀκοὰς, ὡς μὴ καταπλαγῆεν: *iussit ad clamorem legionum aures obstruere, ne percellerentur.* Idque illi vtiliter & suo bono fecerunt. Quid opus, si non violenta aliqua vis in istâ re? Itaque iam olim & aliæ vsæ gentes: idque Pane inuentore, vt vult Polyænus. Is scribit, *cùm Bacchus expeditione Indicâ in valle aliquâ cauâ cum copijs esset, ex aduerso autem infinita hostium multitudo; nonnihil in animo pertimuisse. Tum Pana suasisse, vt noctu Dionysij exercitus maximum clamorem tolleret, quem cùm & petræ & valles exceptum referrent & augerent, hostes territos in fugam se dedisse. Inde natum vt terrores eiusmodi Panici appellentur.* Imò verò Macedones & Persæ etiam vsi. de quibus ita Curtius; *Iam in conspectu, sed extra teli iactum, vtraque acies erat, cum priores Persæ inconditum & trucem sustulere clamorem. Redditur & à Macedonibus maior, exercitus impar numero, sed iugis montium vastisque saltibus repercussus.* Etiam Græci, quibus aut τὸ ἀλαλάζειν passim tribuitur, aut τὸ παιανίζειν. Thucidides: Ἐπεπαιώνισο αὐτοῖς ὡς ἐπῄεσαν:

Catonis dictum.

Lib. III. cap. XVIII.

Lib. I. Strat.

Lib. III.

Pæan Græcorũ. Lib. 1. *Pæan ijs clamatus ad naualem congreſſum.* Ibi Scholiaſtes: Δύο παιᾶνας ᾖδον οἱ ἕλληνες, πρὸ μὲν τοῦ πολέμου, τῷ Ἄρει· μετὰ δὲ τὸν πόλεμον, τῷ Ἀπόλλωνι: *Duos Pæanas norunt Græci. vnum ante prœlium, Marti; alterum poſt prælium, Apollini.* Illum priorem, ἐμβατήριον παιᾶνα, *congreſsiuum Pæana,* Plutarchus in Lycurgo dixit: hunc alterum, ἐπινίκιον παιᾶνα, *victorialem* in Romuli rebus. Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuiſſe, atque ideò Pæanes dicti. Manſit apud imos etiam Græcos, Christianorum. qui, tamen vt Chriſtiani, *Vicit crux,* pro pæane habebant. Cedrenus hoc tradit in Baſilio Imperatore, pugnâ cum Manichæis: Βοῇ γεγωνᾷ παιανίσαντες, καὶ τὸ (Σταυρὸς νενίκηκε) συμβοήσαντες, ἐπιτίθενται τοῖς ἐχθροῖς: *Voce magnâ Pæanem canentes, & illud, Crux vicit, conclamantes, aggrediuntur hoſtes.*

DIALOG. XII.

Signum pugnæ, Tunica punicea: ſignum pugnæ, vox & teſſera.

DE *Clamore* habes: qui rarus apud nos, aut nullus, niſi quòd Aſiaticos & Turcas audio ſeruare. Etiam Hiberni in Europâ ſuum *Pharro* ingeminant, & Hiberi interdum acclamant. Sed mos non in magno hodie, Signum mutum pugnæ. nec ſollennis. Supereſt de *Signo* pugnæ, quod diuerſum à Claſſico: quia iſtud mutum. Illud auribus, hoc oculis ſeruiit, & tempore Claſſicum præiuit. Nam Romani, Tunica ruſſa. cùm decretum iam pugnare, tunicam ruſſam in Prætorij faſtigio extendebant in haſtâ, vt eo ſigno miles moueretur

neretur parare ſe & arma; tum etiam, vt ſiqui diſperſi, conuenirent. Vtile fuit in re ſubitâ, & vt momento omnes monerentur. De hoc ſigno aut palàm, aut occultiùs, plures ſcriptores. Palàm, vt Plutarchus: Τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκεν. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος: *Pugnæ ſignum propoſuit. Eſt autem tunica coccinea ſuper tabernaculum Imperatoris extenſa.* Idem iterùm: Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν τῷ Βρούτου καὶ Κασσίου χάρακι σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών: *Unà cum luce propoſitum fuit Bruti & Caßij caſtris pugnæ ſignum, punicea tunica.* Iſidorus: *Ruſſata, quam Græci phœniceam vocant, nos coccineam. Hac ſub Conſulibus Romani vſi ſunt milites, vnde etiam Ruſſati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum eſſet, ante Principia poni, admonitio & indicium futuræ pugnæ.* Ait ante Principia, quod Plutarchus ſuper tabernaculum Ducis: & benè. quia Prætorium ante ipſa Principia ſitum. Sed quod iſti Tunicam, alij Vexillum appellant. vt Cæſar: *Cæſari omnia vno tempore erant agenda. Vexillum proponendum, quod erat inſigne cùm ad arma concurri oporteret.* Hirtius: *Cùm iter facere Cæſar vellet, renunciatum eſt à ſpeculatoribus Pompeium de tertiâ vigiliâ in acie ſtetiſſe. Hoc nuncio allato, vexillum propoſuit.* Ammianus: *Signis illicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, ſtetit regibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè ſubeundæ indicium pugnæ.* Et de hoc ſanè Vexillo Gloſſas capio: Ῥούσιον φάρος, *vexillum.* Fortaſſe & Tacitum: *Vexillum in domo Germanici ſitum flagitare occipiunt.* Ab hoc ritu fuit, quòd Scipio ad Numantiam, cùm caſtella circa vrbem plura ſtruxiſſet; inſtituit, εἴπ' ἐνοχλοῖεν οἱ πολέ-

In Fabio.

In Bruto.

Aut vexillum ruſſũ.

II. Gall.

Bell. Hiſp.

Lib. XXVII.

I. Ann.

μιοι, σημεῖον ἐξαίρειν, ἡμέρας μὲν, φοινικίδα ἐπὶ δόρατος ὑψηλοῦ, νυκτὸς δὲ πῦρ: *ſiquid hoſtes incurrerent aut moleſtarent, ſignum tollere, de die quidem puniceam veſtem in haſtâ altâ, de nocte ignem*. Ita Appianus in Ibericis. Et hæc ſatis aperta ſunt: tectè aut obſcuriùs alij etiam tangunt. Vt Liuius: *Poſcunt pugnam, poſtulant vt ſignum detur*. Quod tamen aliquis vel ad Claſſicum, vel ad vocale ſignum etiam trahat. Firmiùs alibi: *Lætus ad milites iam arma ad propoſitum pugnæ ſignum capientes proceſſit*. Nam ait *propoſitum*: quod non conuenit niſi in iſtud. Iterùm: *Varro nihil conſulto collegâ ſignum pugnæ propoſuit*. Nec minus apertè etiam Dionyſius: Ἐπειδὴ δὲ τὰ σημεῖα ἤρθη παρ' ἑκατέρων τῆς μάχης: *Poſtquam vtrimque ſigna ſublata ſunt pugnæ*. Iterùm: Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἐκέλευσεν ἀρθῆναι τῆς μάχης: *Poſtquam ſigna tolli iuſſit pugnæ*. Mihi, inquam, apertè: etſi alij de Signis militaribus capiunt & vertunt. Ea quidem ipſa Græcanica phraſis in Thucydide eſt, & in ſimilem huic meo ſenſum. Ἐπειδὴ τὰ σημεῖα ἑκατέροις ἤρθη, ἐναυμάχουν: *Poſtquam vtriſque ſigna ſublata ſunt, nauale prœlium inierunt*. Et pòſt: ὡς ἡ μάχη ἐγένετο καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, βραχύ μέν τι προῆλθον ὡς βοηθήσοντες. ἐπεὶ δὲ διὰ τάχους ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων ἐγίγνετο, καὶ τὰ σημεῖα κατεσπάσθη, πάλιν ἐπανεχώρουν ἐς τὸ τεῖχος: *Vt pugna facta eſt, & ſigna ſublata, paullum quid progreſſi ſunt vt auxilium laturi. poſtquam verò victoria Athenienſium celeriter fuit, & ſigna detracta ſunt, iterùm ad præſidium ſuum rediêre*. Ea Suidas & Scholiaſtes ſic interpretantur: Σύμβολά τινα εἶχον ἃ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης ἐδείκνυτο. καὶ ὅτε μὲν ἀνετείνετο τὰ σύμβολα, ἤρχοντο τῆς μάχης. ὅτε δὲ κατεσπῶντο, ἐπαύοντο: *Signa quædam habebant, quæ ſub tempus pugnæ oſtendebantur. & cùm*

Liuio lux. Lib. II.
Lib. VI.
Lib. XXII.
Lib. VI.
Et Dionyſio. Lib. X.
Lib. I.
Græcis tale aliquid.
Suid. in σημεῖα.

cùm ea erigebantur, pugnam incipiebant; cùm demittebantur, desinebant. Aliquid ad hunc morem, quod Dio Chrysostomus suo etiam æuo vsurpatum ostendit, vt in muris Signum poneretur, instante hoste. Nam ita in Boristhenetico: Καὶ αἵ τε πύλαι συγκέκλειντο, καὶ τὸ σημεῖον ἦρτο ἐπὶ τοῦ τείχους τὸ πολεμικόν: *Et portæ clausæ erant, & in muro signum sublatum bellicum.* Imò de istâ ipsâ russâ tunicâ reperio exempla. Plutarchus de pugnâ Antigoni cum Cleomene, *quiescere*, inquit, *quosdam iussit*, ἄχρις ἂν ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἀρθῇ φοινικὶς ὑπὲρ σαρίσσης διατεταμένη: *donec à rege sublata esset punicea vestis, super sarissam extensa.* Quod ipsum & in Polybio ita leges. Simile, quod Polyænus de Conone: Ἐπῆρε τὴν φοινικίδα. ἦν δ᾽ ἄρα μάχης σύνθημα τοῖς κυβερνήταις: *Sustulit puniceam vestem. erat ea autem signum pugnæ gubernatoribus nauium.* Est quidem in Homero etiam, de Agamemnone suos ad pugnam vocante:

In Philopœm.

Lib. II.

> Πορφύρεον μέγα φᾶρος ἔχων ἐν χειρὶ παχείῃ.
> *Purpuream endo manu validâ tollens sibi vestem.*

Il. 8. vers. 221.

Sed non nisi de propriâ & regali eius veste Eustathius accipit, quam suspicari licet manu alleuatam ab eo, in festinatione & cursu. Sanè de tali aut alio signo vix mentio in Homero. Nec huic rei aliud lêgi, nisi si fortè in Curtio, de Alexandro. qui cùm Tubæ sonis haud pariter ab omnibus exaudiretur, cùm castra mouenda essent, *Perticam quæ vndique conspici posset, supra Prætorium statuit, ex quâ signum eminebat pariter omnibus conspicuum.* Sed id quale fuerit, non dicit. Etiam Persas (in Ammiano) video ad oppugnationem vocari, *signo per*

Signum ad iter. Lib. V.

flammeum erecto vexillum. Et iam habes omnia Signa: an mentior? & vnum etiam superest, leue, facile, quod *pugnæ signum* item dicunt, aut simpliciter *Signum.* De Tesserâ. Illud idem, *Tessera*: & Græcis σωύθημα. quod datur in vno alteroque verbo sub ipsam pugnam ab Imperatore, vt eo symbolo commilitones inter se norint, & item hostem. Cuius vsus perit, cùm iste quoque tenet. Tacitus III. Histor. in bello ciuili: *Crebris interrogationibus notum pugnæ signum.* In Thucydide simile, pugnâ inter Syracusios & Lib. VII. Athenienses: Καὶ τοῖς ἐρωτήμασι τοῦ ξυνθήματος πυκνοῖς χρώμενοι, σφίσι τε αὐτοῖς θορυβὸν πολὺν παρεῖχον ἅμα πάντες ἐρωτῶντες, καὶ τοῖς πολεμίοις σαφὲς αὐτὸ κατέστησαν: *Crebris interrogationibus signi vtentes, sibiipsis tumultum crearunt omnes simul interrogantes, & hostibus notum id fecerunt.* Remedium huic rei non absurdum in Polyæno, qui inAcutum. Lib. I. ter Stratagemata recenset quod *Acues quidam dux Arcadum* τοῖς ἰδίοις ὁπλίταις ἔδωκε σωύθημα, κτείνειν τοὺς τὸ σωύθημα ἐρωτῶντας: *suis militibus signum dedit, interficere eos qui signum interrogassent.* Ita Arcades cùm non rogarent tacitique essent, interrogantes Lacedæmonios (noctu autem hæc gesta) interimebant. De hoc signo Cæsar caII. Gallic. piendus, pugnâ subitariâ in Neruios: *Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret: signum tubâ dandum, acies instruenda, milites cohortandi; signum dandum.* Cæsar illustratus. Tria hîc habes nostra signa: *Vexillum, Classicum, Tesseram.* de quâ postremâ, nisi verba postrema capis, superflua videantur aut inculcata. De eodem Hirtius, bello Africo: *Cæsar signo Felicitatis dato, equo admisso in hostem ire contendit.* Fuit igitur ibi signum, *Felicitas*: vt Bruto

Libertas

Libertas: & plerumque tale aliquid, breue, & ominis boni. Vegetius: *Vocalia ſigna dicuntur, quæ voce humanâ pronunciantur. ſicut in vigiliis, vel in prœlio, pro ſigno dicitur; vt puta, Victoria, Palma, Virtus, Deus nobiſcum, Triumphus Imperatoris, & alia quæcumque voluerit dare is qui in exercitu habet maximam poteſtatem.* Veteres magis, nomina ferè deorum dabant, quos aut patria, aut ipſi Duces colebant. Ita Cyro ſignum erat, Ζεὺς σύμμαχος, ἡγεμὼν, σωτήρ: *Jupiter ſocius, Dux, Seruator*, vt Xenophon tradit: Cęſari *Venus genitrix*, vt Appianus: Augusto, *Apollo*, vt Valerius. Etſi alia quoque, imò & dicta & verſus: quæ longum ſit perſequi, & ſpontè occurrunt. Ego verò peregi iam plenè, tu abi, cura corporis me vocat. AVD. Nónne in craſtinum reuocas? LIPS. Sub lege, ſi illud nobis erit. Ego in tam tenui valetudine quid mihi pollicear? nec *multa* aut longè *iaculor*, vt poëta loquitur, tam imbecillus. AVD. O vtinam aliter ſit! vtinam de meis viribus, imò & annis, tibi addam! LIPS. Amanter hæc potiùs, quàm ſapienter: nec è medio ſpatio reuocari ad carceres velim, vtique in tam exercito curſu. Tu BREVIARIVM cape, & ſalue.

Lib. III. cap. V.

VII. Pæd.

II. Ciuil.

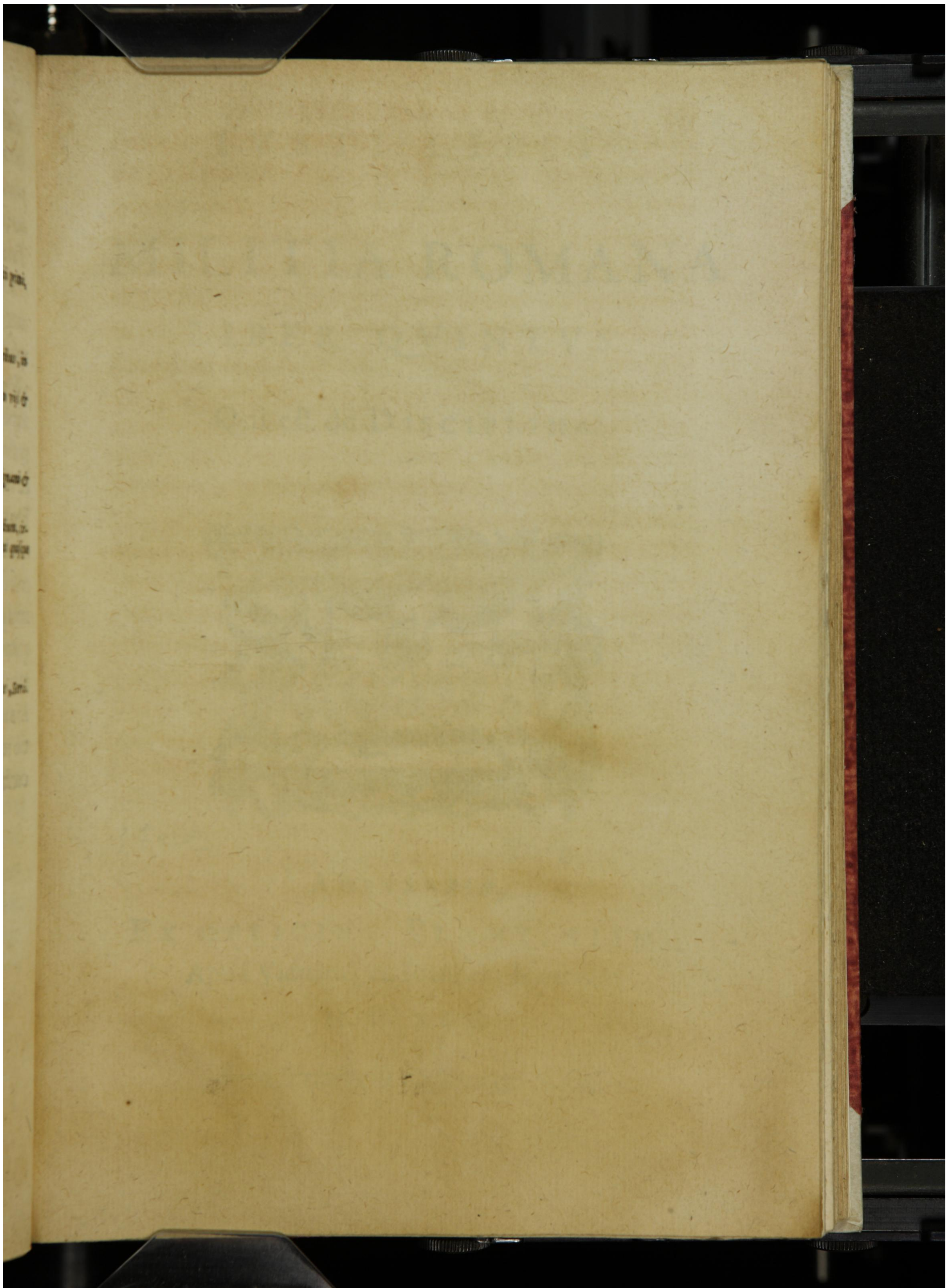
I. cap. V.

BREVI-

BREVIARIVM

LIBRI QVARTI.

- IN ACIE quattuor dicta:
  - ORDO & DIVISIO in GENERA
    - *Hastatos. qui per manipulos dispositi primi, cum interuallis.*
    - *Principes secundi, pariter.*
    - *Triarij tertij, pariter.*
    - *Velites sparsi in manipulos, in lateribus, in fronte.*
    - *Equites, ad latera, aut interdum in vijs & à tergo.*
  - SIGNORVM locatio & DVCVM
    - *Hæc circa frontem, in quoque Genere. Vnde Antesignani & Postsignani.*
    - *Ex his Tribuni, Primopili & Imperator, circa medium, circáque Aquilas: Centuriones in fronte, ad suos quisque manipulos.*
    - *De ipsis Signis & formâ, in occasione additum.*
  - FORMA instructionis
    - *Quadrata plurimùm: eáque duplex, aut triplex.*
    - *Aliter etiam duplex aut multiplex, cum Subsidijs.*
    - *Variatur Schematismis, Cuneo, Globo, Forcipe, Turribus, Serrâ.*
  - ADIVNCTA Aciei. vt
    - *Allocutio.*
    - *Classicum.*
    - *Clamor.*
    - *Signum pugnæ.*

IVSTI LIPSI DE MILITIA ROMANA LIBER QVINTVS.

Qui est de DISCIPLINA.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.

Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

2

IVSTI LIPSI
DE MILITIA ROMANA
LIBER V.

DIALOGISMVS I.

Ad Disciplinam transitum, ac primò de sede eius, Castris. Ea laudata, diuisa, partes recensitæ.

AVDITOR ad me solito maturior venit, & infit, Amœnior hic, Lipsi, dies est,

Diffusúmque nitet pacato lumine cælum:

vt ait Lucretius: vísne ambulemus? Aura prouocat, tum etiam liberior sermo atque animus erit in spatiis his camporum. LIPS. Non nolo: & scis me, cum Cicerone olim, tueri valetudinem crebrâ istâ domesticâ ambulatione: quídni magis amem & vsurpem, cùm licet, illam subdiualem? Fiat. heus puer, cedo calceos & pallium. Habeo. imus? quò? AVD. Ad mœnia hæc si voles, verè amœna. Aquam hinc vides, illinc viridia, paullo longiùs agros & camporum spatia olim culta, nunc, heu, deserta. LIPS. Deserta? imò excisa pleraque aut deiecta. En stirpes, en arbores, quę fuerunt! en domus & ædificia, quæ fuerunt! Ferum Martem, nec qui animata solùm vitâ deuoluit, sed euertit quidquid stetit. O etiam ferini animi, qui cladibus his auctores! qui delectamini, qui gaudetis, & per malam ambitionem fouetis. Meo voto, in vos & capita vestra expetant primæ glandes emissæ aut prima tela. AVD. Tu ille mitis sic loqueris? LIPS. Loquor. isti ma-

lorum fons & caussa, isti per prauam cupidinem aut metum bella nobis suscitant post ipsos mansura. Iterùm voueo. cadant, & his victimis Bellona placata abeat, & candida Pax succedat. AVD. Pacem laudare tecum possumus, atque etiam amare: sed te doctore didici, vt in aëre sic in terrâ suas esse bellorum tempestates, & deiici istâ grandine atque atteri hominum aliquot stirpes. Nónne ferre nostrum est? nónne iurare, vt sic dicam, in communem istam legem?

Euripid. *Μοχθεῖν ἀνάγκη. τὰς δὲ δαιμόνων τύχας*
Ὅστις φέρει κάλλιστ᾽ ἀνὴρ οὗτος σοφός:
Dolere & affligi necesse. at qui Deûm
Sortem optimè fert, ille vir verè sapit.

LIPS. Scio, & à me fiet. qui noui non casus solùm, sed ludibria rerum humanarum. In eo tamen maneamus, *τὸν σόφον μετριοπαθῆ μὲν εἶναι, ἀπαθῆ δὲ μὴ εἶναι. AVD. In istâc re maneo, in aliâ affectum vehementem habeo. LIPS. Quem, aut in quâ? AVD. Desiderij vel cupidinis potius peraudiendi de re institutâ. AD DISCIPLINAM ventum, quâ opus hodie maximè, & quæ non vsu solùm sed notitiâ videtur mihi cessisse. Tu renouas? LIPS. Non mearum virium. Suggerere aliquid possum ex illâ veteri, capiat ex eâ aut hauriat siquis volet. Ambulemus, fabulemur, Polybium habes? AVD. Ecce meâ præuisione puer habet. LIPS. Benè est, audi. Disciplinam comprehendi in definitionis meæ verbis, SVB CERTA LEGE. Nec enim aliud ea est, quàm *Præscriptum & lex quædam militandi, & in militiâ se gerendi.* Itaque ea continet, tempus, modum, munia, opera, militiæ: & quæ pleraque Polybius exsequitur, etsi nec disposité satis nec plenè. Sed siquid ille omittit, aut alibi

[Margin: Aristot. — *Sapiētem mediocres affectus habere, nullos non habere.]

[Margin: Disciplina definitio.]

aut

aut hîc dicam. Politicis enim nostris Monitis siue Notis quædam reseruamus, antè etiam à nobis factum. Tu librum cape, & lege:

Τούτων δ' εὐπρεπῶν γινομένων, παραλαβόντες οἱ χιλίαρχοι τοὺς ῥωμαίους, ὁμοῦ καὶ τοὺς συμμάχους κατεστρατοπέδευσαν, ἑνὸς ὑπάρχοντος παρ' αὐτοῖς θεωρήματος ἁπλοῦ ἐπὶ τὰς παρεμβολάς, ᾧ χρῶνται πρὸς πάντα καιρὸν καὶ τόπον. διὸ καὶ δοκεῖ μοι πρέπειν τῷ καιρῷ, τὸ πειραθῆναι καθόσον οἷόν τε τῷ λόγῳ τοὺς ἀκούοντας εἰς ἔννοιαν ἀγαγεῖν τοῦ κατὰ τὰς πορείας καὶ στρατοπεδείας καὶ παρατάξει χειρισμοῦ τῶν δυνάμεων. τίς γὰρ οὕτως ἐστὶν ἀπεοικὼς πρὸς τὰ καλὰ καὶ σπουδαῖα τῶν ἔργων, ὃς οὐκ ἂν βουληθείη μικρὸν ἐπιμελέστερον ἐπιστῆσαι ἐπὶ τῶν τοιούτων, ὑπὲρ ὧν ἅπαξ ἀκούσας ἐπιστήμων ἔσται πράγματος ἑνὸς τῶν ἀξίων λόγου καὶ γνώσεως.

His ita paratis, accipiunt Tribuni Romanos vnà & Socios, & castrametantur: vnâ quidem apud eos & pariformi metatione, quâ vtũtur in omni tempore & loco. Ideóque & visum mihi nũc decorum, conari, quantum id verbis potest, audientes inducere in notitiam modi & ordinationis, circà itinera, circà metationes, circà instructiones copiarum. Quis autem adeò abhorret abiunctúsque est à pulchris & honestis rebus, vt nolit paullò attentiùs hæc inquirere, quæ cùm semel audierit, gnarus erit vnius rei inter alias dignißimæ notitiâ & considerationẽ? POLYB.

Ad castra, vt vides, nos ducit: & Disciplinam ego istinc ordior, non quia sola ea pars, aut non ea alibi, sed quia hîc pręcipuè. Nam Castra re ipsâ gymnasium, palæstra, sedes imò & domicilium Disciplinæ. *Munia*, *Opera*, *Exercitia*, *Præmia*, *Pœnæ* sunt in castris: & vno verbo, hîc regitur miles & formatur. Ipsa Castra non sine Di-

Laudatio Rom. castrorum. sciplinâ fiunt aut constant: quæ accuratissima sanè apud Romanos. Audi hoc à me. si in togâ aut sago pars alibi aut specimen Romanę prudētiæ: hîc reperies, imò sapiētię, & iudicio eo verbo vtor. Non vanè aut leuiter Polybius hîc attollit, & *rem vnam omnium cognitione dignissimā* ait. Quis Polybius? quo vix alius scriptor iudicio firmior, & nemo certè vsu atque experientiâ doctior. Ergo verba cogitatè examinemus & pensiculemus.

„ *Castra metantur.*] Nam quamprimùm iuncti ciues & socij, non consident sine castris. Sed ea iunctio plerumque in locis hosti vicinis, aut certè extrà Romanum solum. Nullam illi noctem (vide curam & prouidentiam) sine castris agebant, & semper ligneis terreisque istis mœnibus, vt in vrbe, cincti. Quando id institutum? *Vetera castra.* ab antiquo, si Liuium & Dionysium interrogas, qui sub regibus & statim post eos, castra ponunt, vallo & fossâ cingunt. Pluries meminerunt. Eò mirer à Frontino hanc rem ad Pyrrhi tempora relatam, & asseri ab eius exemplo, institutam. *Frontinus tamē vult à Pyrrho.* *Lib. IIII. cap. I.* Nam ait: *Castra antiquitus Romani passim per corpora cohortium, veluti mapalia, constituere soliti erant: Pyrrhus Epirotarum rex primus totum exercitum sub eodem vallo continere instituit. Romani deinde, victo eo in campis Arusinis, castris eius potiti & ordinatione notatâ, paullatim ad hanc vsque metationem quæ nunc est peruenerunt.* *Non meo assensu.* Totâ in re dubito, & controuerto. Romani, inquit, anteà *per cohortes*? atqui Manipulos fuisse docuimus, & eam olim diuisionem. Pyrrhus *primus exercitum sub eodem vallo*? nec apud Gręcos quidem verum, & in Homero ipso exempla sunt quæ refellunt. Illud fortasse potuit, Pyrrhum (vt fuit diligens ordinis & instructionis) primum curiosiùs meliusque castra digessisse:

geſſiſſe: & fortaſſe ad illud inſtar Romani. Fortaſſe inquio. nam cur adfirmem? video in reliquo ordine omnia compoſita iam antè apud Romanos: potuit & debuit ἀναλόγως etiam in caſtris. Si aliter: cur Polybius, qui ſic libens abit & trahit in laudem ſuæ gentis, imitationem hanc ſiluit? Imò cur diuerſa tota & alia apud Gręcos ratio? quod ipſe infrà dicet. Sed ſiue à ſe, ſiue ab aliis Romani: pulchra & admirabilis hæc facies ipſis etiam Græcis. Philippus Macedonum, narrante Liuio, *ſubiecta cernens Romana caſtra, admiratus eſſe dicitur & vniuerſam ſpeciem caſtrorum; & deſcripta ſuis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum interuallis: & negaſſe Barbarorum ea caſtra vlli videri poſſe.* Idem hoc Pyrrho Plutarchus adſcribit: illi, dico, Pyrrho Epirotæ: ſi verè, quomodo Frontinus verè? Sed Plutarchi verba hæc: Τάξιν τε καὶ φυλακὰς καὶ κόσμον ῥωμαίων καὶ τὸ σχῆμα τῆς στρατοπεδείας ἐθαύμασε. καὶ τῶν φίλων προσαγορεύσας τὸν ἐγγυτάτω, τάξις μὲν, εἶπεν, ὦ μεγάκλεις αὕτη τῶν βαρβάρων οὐ βάρβαρος: *Ordinem, & vigilias, & apparatum Romanorum, & figuram ipſam caſtrorum admiratus eſt: & proximum amicorum affatus, O Megacles, inquit, hic ordo barbarorum non eſt barbarus.* Si ipſe Pyrrhus metationi huic adſtupuit: non ab eo profectò exemplum.

Lib. xxxi.

In Pyrrho.

„ *Vnâ quidem apud eos & pariformi metatione.*] Aliter quàm apud Græcos alioſque, qui pro locis & temporibus mutabant. Non ſic Romani, ſimplex ſemper & eadẽ, excipio quod minor vel auctior ſpatio, pro numero legionum. Sed quadrata ſemper, ſed portę & ſectiones eædem, ſed tabernacula ducum & militum eodem ſitu. Hinc vtiliſſima illa notitia caſtrorum, & præuiſa & inuenienda militibus omnia, ſicut ciuibus in aliquâ vrbe.

Vniformia Romanis caſtra.

Vniuſ-

Vniusmodi igitur semper castra, si formam consideres: paullò alia, si apparatum totum & instructum. Nam moneo, duplicia Romanis castra fuisse, *Æstiua* & *Hiberna*. Illa, quæ mobilia, & æstatis siue expeditionis tempore, in vnam sæpe noctem structa. Quæ iterùm duplicia à moræ mansionisque differentiâ. Si enim vna alteraque, aut omnino paucæ noctes in iis agendæ: sine aliâ additione *Castra* dicebant, aut *Mansiones* etiam posteriore æuo. Si diutius subsistendum, ab ipsâ re *Statiua*, aut *Statiuas*. In Suetonio Æstiua habes: *Obiit in castris Æstiuis, quæ ex eo Scelerata sunt appellata.* Statiua in Liuio, sub Rege Tarquinio: *In iis Statiuis, vt fit, longo magis quàm acri bello.* Dixi & *Statiuas* appellari, voce in postremis scriptoribus reperiendâ, & intellegunt *Sedes.* Verba edicti Alexandri Imp. apud Lampridiũ: *Illâ die, illâ horâ, ab vrbe sum exiturus, & si dij voluerint, in primâ mansione mansurus. Deinde per ordinem mansiones, deinde Statiua.* Sedes dixi intellegi: & ipsa ea vox pro castris. Vegetius: *Eruditi in sedibus milites.* Ammianus: *Militares numeri destinatas remearunt sedes.* Et pluscula exempla. At *Hiberna* sunt, quæ per hiemem & in diuturnâ mansione militibus receptaculum: ab ipso item sic tempore dicta. *Hiemalia* Vopiscus appellauit: *Tuum est illìc Hiemalia & Æstiua disponere, vbi tuis nihil deerit.* Istorum origo in Liuio, bello Veienti: *Hibernacula etiam, res noua Romano militi, ædificari cœpta.* Annæus Florus: *Tunc primùm hiematum sub pellibus, taxata stipendio hiberna.* Id fuit sub annum Vrbis CCCLVIII. Hæc non est dubium quin paratu & opere paullò accuratiora Æstiuis fuerint: & meritò, tum contra cæli iniurias, tum quia vsui plura necessaria in diuturnâ morâ. Itaque hęc talia, fortasse

Duorum generum. *Aestiua.* *Statiua.* Claud. cap. I. Lib. I. *Sedes, pro castris.* Hiberna. In Aurel. Lib. V. Lib. I. cap. XII.

fortaſſe & Statiua, partes ſiue membra habebant magis diſtincta, vt *Armamentarium*, *Fabricam*, *Valetudinarium*, & ſiquid reperis tale. Imò reuera inſtar opidorum ſæpe ſtruebantur, præſertim in finibus imperij, & vbi perpetuæ ſtationes & prætenturæ contra hoſtem. Tale in Euphratis, Danubij, Rheni noſtri ripâ: & hæc ea origo & genitura nobilium aliquot hodie opidorum. Ad hæc etiam, ea quæ *Proceſtria* dicebant, niſi fallor. Feſtus enim in eâ voce explicandâ nutat: *Proceſtria, quò proceditur in muro. Ælius Proceſtria ædificia eſſe dixit extra portam. Artorius quæ ſunt ante caſtra, etiam qui non habent caſtra, propugnacula quibus pro caſtris vtuntur ædificant.* Sententiæ tamen haud nimis diuerſæ, ſi attendis. Prima eſt, locum ſpatiumque ſic dici proceſſus in muro. quid vult? ambulacra illîc, à procedendo? vix opinor, & malim ſcribi, *quò proceditur à muro.* vt ſint Proceſtria, quidquid ante muros eſt. quomodo Ælius, *ædificia extra portam*: quaſi Suburbia aut προάστεια. At Artorius, vult ædificia eſſe ante caſtra: & ſi non ſint caſtra, illa ipſa quæ loco caſtrorum ſunt, *propugnacula ædificiáue.* Ita enim poſtremam vocem ſcripſerim, & me capis. Duplex eſt ſententia ſcilicet Artorij: aut ædificia ante caſtra eſſe; aut ipſa illa quæ vice caſtrorum vſurpantur. Sicut *Pro caſtris*, duo notat, & ante ea, & pro ipſis. Sed quid iuuat hæc* ἐξακανθίζειν? tenuis fructus: magis noto, pro Artorij priore ſententiâ morem caſtrenſem eſſe, quem Tacitus notat. *Subuerſa longæ pacis opera, haud procul caſtris in modum municipij exſtructa.* Sunt profectò hæc *Proceſtria*: quę adnexa ferè Hibernis aut Statiuis, vt eò reciperentur lixæ, aduenæ, & qui alij paganorum caſtra ſequerentur. Miſceri enim eos militibus, non Romanus

Membra caſtrorum

Proceſtria

Diuinatio in Feſto.

Et iterùm.

* *ſubtiliter vellere, ſpinas ablegere.*

Tacito lux. IIII. Hiſt.

vſus. Cęſar pro hac conſuetudine, cùm Germanos equites ſubitò ſcribit ad caſtra auolaſſe: *Nec priùs ſunt viſi quàm caſtris appropinquarent, vſque eò vt qui ſub vallo tenderent mercatores, recipiendi ſui non haberent facultatem.* Manifeſtò dat intellegi, lixas, id eſt mercatores & id genus, ſub caſtris tetendiſſe, non in caſtris; & receptum denique in ea habuiſſe, hoſte inſtante.

Lib. VI.

„ *Circa itinera, circa metationes, circa inſtructiones copiarum.*] Tria polliceri videtur iam dicturus, *Agmen, Caſtra, Acies.* Priora duo exſecutus eſt, etſi ordine alio: tertium deſidero, ſi tamen id ſenſit. Vox Græca ſanè eò ferè ducitur: & ſi ita eſt, abſoluo culpæ Polybium cuius antè reum feci, quaſi neglegenter de Acie omiſiſſet. Fortaſſe nunc non ipſe, ſed exſcriptorum aut temporum culpa hæc ſubduxit.

DIALOG. II.

Prætorij poſitura, eius magnitudo, & partes.

POLYB. Ἔστι δὲ τὸ γένος αὐτῶν τῆς στρατοπεδείας τοιόνδε. τοῦ κριθέντος ἀεὶ τόπου πρὸς στρατοπεδείαν, τούτου τὸν ἐπιτηδειότατον εἰς σύνοψιν ἅμα καὶ παραγγελίαν, ἡ τοῦ στρατηγοῦ σκηνὴ καταλαμβάνει. τεθείσης δὲ τῆς σημαίας, οὗ μέλλουσι πηγνύναι ταύτην, ἀπομετρεῖται πέριξ τῆς σημαίας τετράγωνος τόπος· ὥστε πάσας τὰς πλευρὰς ἑκατὸν ἀπέχειν πόδας τῆς σημαίας,

Eſt autem metatio caſtrorum eiuſmodi. loci ſemper, quem caſtris dilegerint, aptiſſimam & cõmodiſſimam partem aſpectui ſimul & iuſſioni, eam ſibi vindicat Prætorium. Signo autem poſito, vbi id defixuri ſunt, menſurâ definitur circùm id ſignum quadratum ſpatium, ſic vt omnia latera à ſigno centum pedes abſint, fiátque

τὸ δ᾽ ἐμβαδὸν γίνεσθαι τετρα-πλεθρον.	*tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*

CVM laudauit Polybius castra, ponit & designat: sed Prætorium primò. Quidni illud? honoris & decentiæ caussâ primo Duci primus locus. Tamen Vegetius ipsa Signa militaria præmittit, atque iis locum præmetatur. *Prima,* inquit, *signa suis locis intra castra ponuntur, quia nihil est venerabilius, eorum maiestate militibus. Deinde Duci Prætorium eiúsque comitibus præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur.* Et Polybius hîc quoque (& magis posteà) *Signi* aut *Vexilli* meminit primò positi: sed in alium sensum, nec illius militaris. Sanè Vegetij æuo dixeris Signa in vno loco circa Principia constitisse: quod & ex Taciti scriptis liceat opinari. At Polybius Signorum mentionem haud aliter facit, videturque locare in Manipulis suis quodque, aut Turmis. Ista quidem Signa, quæ ad locum notificandum, metatorum sunt, vt posteà dicam, non legionum aut manipulorum.

Signa primo locat Vegetius.

Lib. III. cap. VIII.

„ *Aptißimam & commodißimam partem aspectui simul & iußioni.*] Nempe eam partem quæ editior, aut cui aliunde nihil obstabat: quæ aspici vndique & aspicere poterat, è quâ dari mandata & audiri. Nam ecce Allocutio, Signi ad pugnam propositio, circa Prætorium aut super ipsum facta: quæ locum volebant liberum & conspectum. Ea ipsa res ad maiestatem aliquam & vim imperij faciebat, eminere loco qui dignitate eminebat. Ipsum etiam Tabernaculum, nisi fallor, non latius solùm ceteris, sed altius, & quasi in vrbe aliquâ templum.

Prætoriũ in edito aut conspicuo.

Ipsum erectius.

„ *Prætorium.*] Vna ista vox Latinis, quam duplici Polybius interpretatus est, τὴν στρατηγοῦ σκηνήν: *tabernaculum*

Strategiũ. *Prætoris*. Etsi Græci quoque simpliciter στρατήγιον, quasi *Imperatorium* aut *Prætorium* dicunt. Corrigi Suidam ita censeo: στρατήγιον ὁ τόπος τοῦ στρατοῦ: *Startegium locus exercitus*: imò verò τοῦ στρατηγοῦ, vel ex iis quæ Suidas adtexit. Sed cur Latinis *Prætorium*? Festum audi: *Initio Prætores erant, qui nunc Consules, & ij bella administrabant. quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium.* Augustæa ætas videtur & hoc *Augustale* dixisse: vt quidem in Fabio lego, sed solo: *Carmen funebre, propriè Nænia, & tabernaculum ducis, Augustale.* Potest ab Augustis ita dictum esse, qui in eo tendebant: sed exemplum tamen eius verbi aut vsurpationem, mirum nusquam reperiri. Aliter autem etiam Latinis vox *Prætorij*: nec pro loco solùm, sed pro conuentu & hominibus qui in eo loco. Hoc sensu *Prætorium dimittere* dicunt: quod est proinde, quasi *Curiam mittere, aut Senatum.* Liuius: *Tribunis edicit, vt vbi Prætorio dimisso signa concinuissent.* Idem iterùm: *Priusquam Prætorium dimitteret, denũciauit.* Iterumq́;: *Fuluius dimittens Prætorium Tribunis militum imperat.* Quę missio semper ad horam & statutum tempus facta, scilicet vespere & luce abeunte, cùm Vigiliæ mox constituendæ essent, & quisque ad corpora aut munia sua curanda abiret. Ideò mandata, siqua in noctem aut primam lucem Imperator vellet, tunc dabat: ne quies turbaretur castrorum. Dictio hæc restituenda Liuio, in rebus Annibalis, vbi acer ille Imperator & in dolos intentus, sub pugnã ad Trebiam, fratri suo Magoni in tabernaculo infit: *Delige centenos viros ex omni pedite atque equite, cum quibus ad me vigiliâ primâ venias: nunc corpora curare tempus est. Ita præconium missum.* Sic scribunt vsque adhuc, & explicant

Marginal notes: Prætoriũ vnde dictum. — Augustale. — Lib. VIII. cap. II. — Sed sine exemplo. — Alio sensu Prætoriũ. — Lib. XXX. — Lib. XXXVI. — Lib. XXI.

Præco-

Præcones circummissos qui edicerent corpora curare. Ego verò non admitto in Romanâ aut Punicâ militiâ *Præcones*: etsi Græcos habuisse probè scio: magisq́ue accedo veteribus libris, in quibus constanter repperi, *Prætorium missum*: & quis non probet? Simile est alterum illud è militiâ, *Mittere principia*. In Frontino leges: *Perstare in principiis, donec ea mitterentur, præcepit*. Quod ille de militibus dixit ignominiâ notatis, & oculis omnium in fœdo habitu ibi expositis. Tentanda non est aut immutanda ea scriptio (conati quidam:) firmaturq́ue iterùm à Frontino: *Tempus elegit quo missa principia quietem omnibus castrensibus dabant*. Quid igitur hoc est? pænè idem quod alterum prius: & dicuntur mitti aut dimitti Principia, cùm Tribuni non vltrà ibi præsident, ius aut mandata dispertiunt, sed sub noctem ad Prætorium eunt, mox ad se ituri. Id verò est *mittere principia*, & conuentum militum soluere qui ibi frequentes. Cùm de Vigiliis agemus, capies hoc magis.

Correctus Liuius.

Principia mittere.

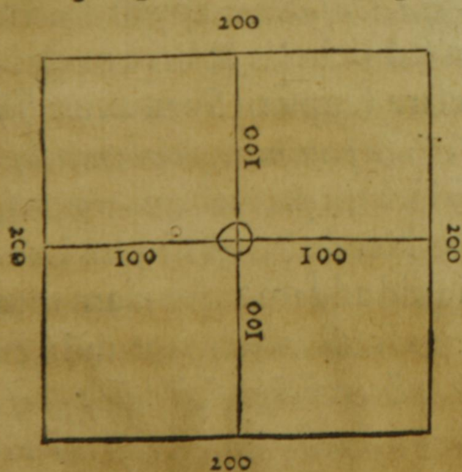
Lib. IIII. cap. I.

Lib. II. cap. V.

Quo sensu dictum.

„ *Vt omnia latera à signo centum pedes absint.*] Signum hoc fuit vexillum album, vt infrà dicam. Ab eo remouet quaquauersus latera pedes centenos. Est igitur quadratum hoc iustum, cuius latera singula *pedum ducentenûm*. Nam vide in figura. Grandis igitur & capax hæc metatio, ac par (vt mox videbis) illi quattuor manipulorum, siue hominum *quadringentorũ octoginta*. Ergóne opus tantâ? opus. Primùm, quia ipse

Area Prætorij.

Cur tam ampla.

ipſe Prætor pro ſe laxiùs paullo agere & tendere debuit, quàm caput aliquod è vulgo. Deinde, quia miniſtri aut comites illi plures, quos iuxtà ſe habebat. Inter miniſtros, lictores erant primò, & peculiares deinde ſerui ad varios eius vſus. Inter comites, honeſtiores multi qui amicitiæ cauſsâ aut militiæ ſponte eum ſecuti. Hi *è contubernio Prætoris*, aut *Contubernales* eius dicebantur, quoniam eâdem iſtâ pedaturâ tendebant. Imò Senatorum filij, & tale nobiliorum genus, comitari ita magiſtratus ſolebant. Atque ipſe Iulius Cæſar, cùm ſuâ quadam cauſsâ peregrinari nobiles nollet, tamen hoc vtiliter à maioribus inſtitutum non abrogauit, & cum exceptione edixit: *Neu quis Senatoris filius, niſi contubernalis aut comes magiſtratus, peregrè proficiſceretur.* Ita Suetonius in eius rebus. Et ſanè vtilitas hîc clara quòd iuuentus caſtè modeſteque agebat ſub oculis & in latere ducis: quòd ſermonibus ſæpe militaribus, & interdum conſiliis, intererat: denique *duces agere*, vt Plinius admonet, *parendo diſcebat*. Sed & laxitate Prætori opus, ad mulos & iumenta quæ plura habebat, itemque ad ſupellectilem & vaſa. Pecunia è publico ad *Mulos & tabernacula* dabatur: & altera ad *Vaſa*, *Vaſarium* appellata. In his quidem, adeò non vſum ſed delicias & luxum quidam ſpectabant, vt de Cæſare ſcripſerit Suetonius: *In expeditionibus teſſellata & ſectilia pauimenta circumtuliſſe.* ſcilicet quibus Prętorij ſui ſolum parte aliquâ tegeret, & ſterneret in breuem vſum. Nec de Prætorio plus hauſeris è Polybio: de meo aliquid addam? quoniam toto capite adnuis, fiat. Forma eius fuiſſe videtur rotunda, ex Varrone: *In cauædio ſi locus nullus relictus ſub diuo qui eſſet, teſtudo dicebatur, à teſtudinis ſimilitudine: vt eſt in Prætorio*

Miniſtri & apparitio Prætoris.

Comites & Contubernales.

Cap. XLII.

Muli & vaſa multa.

Iuliana delicia.

Cap. XLVI.

Forma Prætorij.

IIII. de L. L.

torio in castris. Significat testudineâ formâ id fuisse, pænè in rotundum. Hac caussâ fortasse Iosephus cùm templo componit: τὸ στρατήγιον, inquit, ναῷ παραπλήσιον: *Prætorium templo simile*, quòd templa pleraque rotunda: aut etiam, quòd eminebat in mediis castris, vt in vrbe aliquâ templum. An & quia religio ibi, & pars sacrorum? certè *Augurale* fuit, vbi sacrificare & auspicari Imperator solet. Tacitus de Germanico: *Nocte cœptâ egressus Augurali, per occulta & vigilibus ignara.* Meminit iterùm: *Structam ante Augurale aram subditâ face accendi.* Ita enim legerim magis, quàm vt vulgatur: *Structa ante Auguralem aram.* Quasi Ara aliqua cognomento *Auguralis* fuerit: quod non probo, nec etiam ante aram aliquid strui mos, sed in ipsâ, aut super ipsam. Itaque crediderim ante ipsum Augurale aram hanc fuisse, in quâ sollenniter libamenta aliqua illata & cremata, cottidianæ religionis ergo. An non Dionysius hanc intellegit, cùm inter prodigia scribit: Τοῦ ἑτέρου τῶν ὑπάτων γαΐου μαλλίου κεραυνὸς εἰς τὸ στρατήγιον ἐμπεσὼν, τήν τε σκηνὴν διέσπασε, καὶ τὴν ἑστίαν ἀνέτρεψε: *In alterius Consulum, C. Manlij Prætorium fulmen incidens, & tabernaculum disiecit, & focum siue Aram euertit.* Nisi si de Larum magis foco intellegit: quod in medio pono. At ipsum nostrum hoc est, quod *Auguratorium* Iulio Hygino dicitur (vir ille de Castris scripsit, & vidi in codice veteri ac libaui) *Auguratorium*, inquam, ipsi: qui & situm docet: *Auguratorium parte dextrâ Prætorij, Tribunal læuâ, vt accepto augurio insuper ascendat.* Ecce duo membra Prætorij, Augurale & Tribunal, & vtrique suum locum. Quod autem *dextrâ* ait, aut *sinistrâ*: puto capiendum pro intrantium ratione, & aspectu venientium à Decumanâ.

Lib. III. Excid.

Cum templo comparatur.

Augurale in eo.

II. Annal.

XV.

In Tacito nostra lectio.

Ara ad Augurale.

Lib. IX.

Vbi id situm.

manâ. Sed & Stabula, Culinam, & eiusmodi partes seorsim in Prætorio fuisse, tu tibi subieceris me silente, nec longè à Prætorio *Armamentarium*, cùm id fuit.

„ *Tota ipsa area siue pedatura iugerum quaternûm.*] In Græco *Plethra quaterna* sunt: nos fecimus *iugera*, etsi plurium opinione Iugerum est paullò maius. Possis verius firmiusque, *Versus*. Varro: *Versum dicunt centum pedes quoquouersus quadratum*. Quod ipsum dimensum quater est in areâ Polybianâ. Sed Varro addit, *in Campaniâ* vulgò sic appellare & metiri: contrà Hyginus *in Dalmatiâ*. *Iugerum*, inquit, *in Dalmatiâ Versus appellant, in prouincia Narbonensi alij Libram, alij Paralleuam*. Sed in verbis quid insistam, cùm rei adfatim? AVD. Etiamnum insistes, & te rogo. LIPS. Quid illud? AVD. *Pedaturam* hîc quam appellas, ea firmat mihi pedem. Libera & expedi. LIPS. In facili est: quia tamen voce eâ sæpe & necessariò vtar, audi. Quod Græcis ποδισμὸς, id Latinis *Pedatura*: etsi *Podismi* ipsâ Græcanicâ voce crebrò in hac tali re Vegetius vsus. Podismus autem, dimensio, aut & dimensum ipsum per pedes: sicut ςαδιασμὸς, per stadia. Ad verbum est, *Pedatura*. Glossæ illæ fidæ: ποδισμὸς, *pedatura*. Vegetius: *Singulæ centuriæ accipiunt pedaturas*. Cassiodorus: *Pedaturas murorum omnes subeatis*. Hyginus in istâ re castrorum: *Si strictior fuerit pedatura*. Et accipiunt, vt vides, non pro ipsâ mensurâ tantùm, sed pro spatio areaque quam sic dimensi. Nescio an Frontinus magis nouè hoc ipsum non *pedem* dixerit: *Pomiferam arborem*, inquit, *quam in pede castrorum fuerat amplexa metatio*. Interpreter equidem, pedaturâ & areâ: nisi quis extremum & finem castrorum malit. Sed pro priore tamen sensu sciat & Senecam esse:

Versus, quid. *I. de RR. cap. X.* *Pedatura.* *Podismus.* *Lib. III. cap. VIII.* *V. Var. IX.* *Pes pro eodem.* *Lib. IIII. cap. III.*

Exiguæ

Exiguæ sæpe areæ in multos vsus describentis arte patuerunt, & pedem quamuis angustum dispositio fecit habitabilem. De Tranq. cap.x.

DIALOG. III.

Tribunorum metatura, Quæstoris, Euocatorum, Ablectorum, Extraordinariorum.

IAM perge sodes, & lege:

Τούτου δὲ τοῦ σχήματος ἀεὶ παρὰ μίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευράν, ἥτις ἂν ἐπιτηδειοτάτη φανῇ πρός τε τὰς ὑδρείας καὶ προνομὰς παραβάλλεται τὰ ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα τὸν τρόπον τοῦτον, ἐξ ὑπερχόντων χιλιάρχων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, δυεῖν δὲ στρατοπέδων ὄντων τῶν ῥωμαϊκῶν ἀεὶ μεθ' ἑκατέρου τῶν ὑπάτων, φανερὸν ὅτι δώδεκα χιλιάρχους ἀνάγκη συστρατεύειν ἑκατέρῳ τῶν ὑπάτων. τιθέασι δὴ τὰς τούτων σκηνὰς ἐπὶ μίαν εὐθεῖαν ἁπάσας, ἥτις ἐστὶν παράλληλος τῇ τοῦ τετραγώνου προκειμένῃ πλευρᾷ. πεντήκοντα δ' ἀπέχει πόδας ἀπ' αὐτῆς, ἵπποις ἅμα δ' ὑποζυγίοις καὶ τῇ λοιπῇ τῶν χιλιάρχων ἀποσκευῇ τόπος. αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ προειρημένου σχήματος εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμέναι, πήγνυνται

Ad huius figuræ semper vnum adspectum & latus, quod optimum videatur aquationi & pabulationi locantur Romanæ legiones hūc in modum. Cùm sex Tribuni sint in legione, vt diximus, & duæ sint vtique legiones ipsius Consulis, liquet duodecim Tribunos alteri Consulum in militiâ adesse. Collocant horum tabernacula ad vnam rectam lineā omnia, quæ parallela sit & paridistās lateri Quadrati in hanc rem capto. Distet autem ab eo quinquaginta pedes: equis scilicet, & iumentis, & reliquis Tribunorum impedimentis locandis. Tabernacula autem prædictæ Figuræ auersa ponuntur, vt extror- POLYB.

πρὸς τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, ἥ σοι ἔστω καὶ καλείσθω δὲ καθάπαξ ἡμῖν ἀεὶ τοῦ παντὸς σχήματος κατὰ πρόσωπον. ἀφεστᾶσι δ' ἀλλήλων μὲν ἴσον αἱ τῶν χιλιάρχων σκηναί. τοσοῦτον δὲ τόπον, ὥστε παρ' ὅλον τὸ πλάτος ἀεὶ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων παρήκειν.

ſum ſpectent. quod ſit, & appelletur ſemel à nobis totius figuræ caſtrenſis frons & facies. Diſtant inter ſe Tribunorum tentoria æqualiter, & eò producuntur, vt omne ſpatium attingant Romanarum Legionum.

Statuto Prætorio & ſede Conſulis, proximum eſt locare ab eo proximos. ij ſunt Tribuni. Ponit: & indicat quâ parte ſemper. Ait:

„ *Ad huius figuræ ſemper vnum aſpectum & latus.*] Seriò hoc monet & præmittit, numquam variatum in hac poſiturâ. Semper ad vnum latus idemque huius Quadrati Tribuni collocati; & infra eos, legiones. Quod autem latus? id, inquit, quod aquando aptiſſimum ſit & pabulando. Igitur aptabant ita caſtra, vt Prætoria ferè porta hoſtem ſpectaret, Decumana auerſiſſima ab illo. Et per hanc plurimùm aquabantur & pabulabantur: ergo & facies caſtrorum tota verſa in illam.

Prætorij aſpectus Decumanã verſus.

„ *Quinquaginta verò pedes ab eo diſtat.*] Rimanti aut inquirenti omnia hîc ſatis clara. Linea iſta, inquit, parallela diſtat à lineâ Quadrati quinquaginta pedes. Quo fine hoc ſpatium? vt tabernacula illîc Tribunorum poſſint ſtatui: atque eaipſa laxiora, calonibus, equis, mulis. Quis neſcit honeſtius paullò comitatos inſtructoſque fuiſſe hos militum duces, & ſæpe Senatores?

„ *Totius figuræ caſtrenſis frons & facies.*] Id eâ cauſsâ, quòd omnia illuc ſpectent & intendant. Hac igitur conſideratione Prætoria porta, & quæ iuxta eam, tergum & po-

Frons caſtrorũ, duplici conſideratione.

& posteriora castrorum sunt: Decumana & introrsum alia, facies & pectus. Diuersa inspectio est, cùm Tacitus *auersa castrorum*, Decumanam appellat: & Liuius, *abs tergo castrorum* eam ponit: quod fit intuitu & relatione ad hostem. Nam hæc ferè semper illi auersa, & tum frons censetur pars ei proxima & opposita.

„ *Distant inter se Tribunorum tentoria æqualiter.*] Nota non continua igitur fuisse, nec connexa. Cur autem separata? credo ad vsum militarem, & vt commeatus ac transitus vndique ad Forum vtrumque esset, per minutas illas vias & spatia interiecta. Sed & dignitas locationis maior, sic diuisæ & abiunctæ. Quanta autem illa interualla? in Tabulâ videbis. Nunc, si placet, lege non quæ sequuntur, sed paullò inferiùs, quæ huc spectant. Etsi enim Polybius ipse Principia & legiones hîc adtexit: tamen ordini meo & intellectui tuo aptius, totam *Superiorem* partem simul describi, & tum ad *Imam* iri. Ergo ista nunc lege:

Ὁ δ' ὑπὸ τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνὰς ὄπισθεν τόπος ὑποπεπτωκὼς, ἐξ ἑκατέρου δὲ τοῦ μέρους τοῦ στρατηγοῦ παραστάσεως παρακείμενος, ὁ μὲν εἰς ἀγορὰν γίνεται τόπος, ὁ δὲ ἕτερος τῷ τε ταμίᾳ καὶ ταῖς ἅμα τούτῳ χορηγίαις. ἀπὸ δὲ τῆς ἐφ' ἑκάτερα τελευταίας τῶν χιλιάρχων σκηνῆς, κατὰ τὴν οἷον ἐπικάμπιον ἔχοντες τάξιν πρὸς τὰς σκηνὰς, οἱ τῶν ἐπιλέκτων ἱππέων ἀπόλεκτοι, καί τινες τῶν

At qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet, & ex vtraque parte Prætorio adiacet, eius vna pars Foro destinatur, altera Quæstori eiúsque apparatibus. Ab vtroque verò extremo Tribunorum tabernaculo, retrò quasi inflexam metationem habent Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui POLYB.

 vltrò

ἐθελοντηδὸν στρατευομένων τῇ τῶν ὑπάτων χάριτι. πάντες οὗτοι στρατοπεδεύουσι παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ χάρακος ἐπιφανείας. βλέποντες οἱ μὲν ἐπὶ τὰς τοῦ ταμείου παρασκευάς, οἱ δ' ἑκατέρου μέρους εἰς τὴν ἀγοράν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ συμβαίνει τούτοις, μὴ μόνον στρατοπεδεύειν σύνεγγυς τῶν ὑπάτων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς πορείας, καὶ κατὰ τὰς ἄλλας χρείας περὶ τὸν ὕπατον, καὶ τὸν ταμίαν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ τὴν ὅλην διατριβήν. ἀντίκεινται δὲ τούτοις ἐπὶ τὸν χάρακα βλέποντες οἱ τὴν παραπλήσιον χρείαν παρεχόμενοι πεζοὶ τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν. ἑξῆς δὲ τούτοις δίοδος ἀπολείπεται πλάτος ποδῶν ἑκατὸν, παράλληλος μὲν ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς. ἐπιθάτερα δὲ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τοῦ στρατηγίου, καὶ τοῦ ταμιείου παρατείνουσα, παρὰ πάντα τὰ προειρημένα μέρη τοῦ χάρακος. παρὰ δὲ τὴν ἀνωτέρω πλευρὰν ταύτης, οἱ τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἐπίλεκτοι στρατοπεδεύουσι, βλέποντες ἐπί τε τὴν ἀγορὰν ἅμα καὶ τὸ στρατήγιον, καὶ τὸ ταμιεῖον. κατὰ μέσον δὲ τὴν τούτων τῶν ἱππέων παρεμβολὴν, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ στρατηγίου πρόστασιν,

vltrò ac ſponte in gratiam Conſulum militant. Hi omnes locantur & ſpectant tranſuerſa latera, alij Quæstorium intuentes, alij Forum. Plerumque autem euenit, iſtos non modò metari circa Conſules, ſed & in agmine & viâ faciendâ, aliiſque adminiſtrationibus, curare atque agere apud Conſulem & Quæstorem. Opponuntur iſtis in vallum ſpectantes, conſimilem prædictis vſum præbentes Pedites. Supra deinde vtroſque via relinquitur lata pedes centum, parallela Tribunorum tentoriis, ad vtrumque autem Fori latus & Prætorij & Quæſtorij pertingens & ad omnes dicti valli partes. Ad ſuperum huius viæ latus ſociorum equites Extraordinarij metantur, Forum verſus aſpicientes, & Prætorium, & Quæſtorium. Circa mediam horum metaturam, & è regione ipſius Prætorij, via relinqui-

δίοδος ἀπολείπεται πεντήκοντα ποδῶν, φέρουσα μὲν ἐπὶ τὴν ὄπισθεν πλευρὰν τῆς στρατοπεδείας, τῇ δὲ τάξει πρὸς ὀρθὰς κειμένη τῇ προειρημένῃ πλατείᾳ. τοῖς δ' ἱππεῦσι τούτοις ἀντίτυποι τίθενται πάλιν οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι πεζοί, βλέποντες πρὸς τὸν χάρακα, καὶ τὴν ὄπισθεν ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης στρατοπεδείας. τὸ δ' ἀπολειπόμενον ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τούτων κένωμα παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων πλευρὰς δίδοται τοῖς ἀλλοφύλοις, καὶ τοῖς ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένοις συμμάχοις.

linquitur quinquaginta pedum, quæ fert ad postica castrorum, ordine autem & situ rectangula est prædictæ viæ latæ. His demum equitibus auersi locantur sociorum Extraordinarij pedites, aspicientes vallum & tergum castrorum. Quod autem superat vacuum ex vtraque harum partium, ad latera transuersa, id datur extraneis & siquis subitò & ex tempore socius aduenerit.

Tribunos cùm locauimus, videamus ecquis alius è dignioribus in isto tractu? Ita, inquit, etiam Quæstor. Vbi? designat:

„ *Qui ponè Tribunorum tentoria locus iacet.*] Amplius & ducentorum pedum scilicet in longo, maior in lato. Atque is ab vtraque parte Prætorij, vtrisque Tribunorum tentoriis respondet. Quid autem eo fit?

„ *Eius vna pars Foro destinatur.*] Quod & rebus venalibus, opinor, seruiit, & conuentibus, & legationibus etiam audiendis In Suidâ reperio fragmentum: Ὀλίγον ἐξωτέρω τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς, χωρίον ἦν ὥσπερ ἀγορὰ ἀπεδέδεικτο. ὃ δὴ γνῶμα προσηγορεύετο. ἐκεῖσε δὲ αἱ πρεσβεῖαι καὶ αἱ ἀγγελίαι καὶ *ὅλα ἐγίνοντο: *Paullum vltra tabernaculum Prætorium, locus ostensus fuit velut Forum, qui Gnoma appellabatur. Illic autem legationes & nuncij, & alia administrabantur.* * Lego ἄλλα.

bantur. Sed nescio tamen an non de loco & Foro Quæstorio hoc accipi verius sit, quoniam ad eum veniebant & deducebantur primò legati. Ita sanè in Hygino scriptum: *In Quæstorio maximè legati hostium & obsides, & siqua præda facta fuerit in quæstione* (forte *Quæstorio*) *ponitur*. Quod autem Suidas ait *Gnomam* appellari, mihi inauditum est: doceat qui nouit.

„ *Altera Quæstori, eiúsque apparatibus.*] Vtrumque hoc spatium grande fuit, & in omni latere circiter *pedum trecentorum*. Vnum igitur, atque id dextrum (respectu Prætoris in castra versi) Foro seruiit: alterum, de quo

Quæstoriũ vbi. nunc, Quæstori. Sed itáne Polybi ponis? palàm, & mox reponis. At nobis tamen dubitatio aut remora, ex Li-

Liuius dissentire videtur. uianis aliquot locis, qui in te pugnant. Narrat alibi, Samnites in castra Romana improuisos irrupisse: *& ab ter-*

Lib. x. *go*, inquit, *castrorum, portâ Decumanâ, impetus factus. itaque captum Quæstorium, Quæstórque ibi L. Opimius Pansa occisus*. Quid clarius, quàm haud longè à Decumanâ

Quæstoria porta. Questorium fuisse? Sed & *Quæstoriam portam* idem nominat, & ponit à Prætoriâ longè. vt cùm de L. Æmilio,

Lib. xl. qui suos instruit in castris aduersus Ligures. Is *M. Valerium erumpere Extraordinariâ portâ iußit: ad dexteram principalem hastatos legionis primæ instruxit: tertia legio aduersus sinistram principalem, Q. Fuluius Flaccus cum dexterâ alâ ad Quæstoriam portam positus*. Pressiùs hæc considera. Ad quattuor portas exercitum instruxit, & orsus ab *Extraordinariâ* (ea est *Prætoria*, ad vtramque *Principalem*, & tum *Quæstoriam* descendit. Quæ hæc esse potest, nisi *Decumana* ipsa? sic dicta scilicet, quia Quæstorio vicina. Indicat iterùm Liuius, cùm Galli Boij Sempronium in castris aggrediuntur. ac dum ille,

inquit,

inquit, ſuos diſponit & *duabus Principalibus portis ſigna efferre iubet: alius tumultus ab aduerſâ parte caſtrorum eſt exortus. In portam Quæſtoriam irruperant Galli.* Et mox addit: *tria prœlia circa caſtra locis diſtantibus fuiſſe.* Ecce duas *principales* portas abiungit à *Quæſtoriâ*, & hanc ait in *aduerſâ* (ſiue magis placet *auerſâ*, aut *diuerſâ*) *parte* fuiſſe: item, prœlia illa *diſtantibus locis facta.* Atquin profectò ſi Quæſtorium, vbi Polybius ponit; nihil clarius, quàm ad alteram Principalem id fuiſſe. Hæc talia ſunt mi Auditor, vt ego quidem ſine calumniâ nihil iis obtendam. Deſcendo illuc, vt olim & veteri æuo Quęſtorium fuerit è regione Decumanæ, viâ mediâ *Quintanâ.* Rationem ille ſitus habuit, quòd in vtraque caſtrorum parte voluerunt imperium aliquod & magiſtratum eſſe. Si ita eſt, tum & viam illam latiorem fecerim, & centum haud minus pedum. Argumentum aliquod pro hac re, quod etiam poſteà (Quæſtorio iam tranſlato) forum illud Quæſtoris *Quintana* appellata: quid niſi priſco nomine, vt ſolet, retento? Nam quod Iſidorus ait: *Quintana, pars plateæ quinta eſt, quà carpentum progredi poteſt*: aut nec verum eſt, aut nihil ad hanc noſtram facit. De quâ Feſtus: *Quintana appellabatur in caſtris poſt Prætorium, vbi rerum vtenſilium forum fuit.* Etſi in eo legitur: *Quintana appellabatur porta in caſtris.* Sed portæ profectò vox delenda (palàm enim falſa) aut in *partem* commutanda eſt. Vnde enim in portâ forum? Sed etiam alibi ſic appellabant, exemplo caſtrenſi. Suetonius de Nerone: *Quintanâ domi conſtitutâ, vbi partæ prædæ & ad licitationem diuendendæ pretium aſſumeretur.* Hæc olim dico ſic fuiſſe: ante Polybij tamen æuum mutaſſe, & viſum transferri Quæſtorium in Prætorij latus, vt vici-

[Margin: Lib. XXXIIII. — Conciliatio tētata. — Quintana. — Cap. XXVI.]

vt vicinius esset. Nescio an non huc Hygini nota faciat: *Quæstorium*, inquit, *dicitur quòd aliquando ibi Quæstores pedaturam acceperint, quod est supra Prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis ibi tendentibus Decimana est appellata.* Videtur agnoscere veterem illum situm, & retentam etiam appellationem: etsi aliter ostendit nunc esse. *Aliquando*, inquit, *ibi acceperunt pedaturam*: nempe priscis temporibus. An magis est intellegi, quòd iam æuo Principum Quæstores non amplius in militiam irent: atque ita nomen loci sine re esset? Sed tamen situs quem tangit, non est profectò iste Polybij & nouus: sed planè vetus ille, è regione Decumanæ. Nisi quis alius in verbis iis sensus, quem scrutari magis pensiculatè haud possum: quoniam scriptus ille codex non vltrà mihi ad manum, & paucula sunt excerpta. Siquis habet, & tanti est, videto, imò edito & videndum etiam aliis præbeto. Qualiacumque illa vetera, præ istis certè nouitiis ponenda quæ sic affatim Typographia atque etiam ἀκρίτως nobis protrudit. Vis dicam tibi verum verbum? Ars ea quæ instaurandis litteris fuit, eaipsa perdendis profligandisque erit, vt facilitatem hanc video imperitum quidquid aut ineptum diuulgandi. Sed ad meum Quęstorium. censeo igitur variasse, quod ad locum: & occurrit Liuij testimonium, è quo colligas satis longulè antè Polybij ætatem pro eius situ fuisse. Ita enim libro XLI: *Prætorio deiecto, direptis quæ ibi fuerant, ad Quæstorium, forum Quintanúmque hostes peruenerunt.* Appâret ad Prætorium & Forum adsitum tunc fuisse, vt verba hæc præferunt. Sed quid tam curiosè hæc persequor? & an non in ventum brachia iacto, aut cum Aristotele, *Τὰ πετώμενα διώκω? vereor: de modo Quæstorij magis

*Volantia sector.

magis addo: etsi nec id liquidò possum. Polybius siluit: credam dimidiatum ad Prætorij fuisse, id est *ducentos pedes* in longum, *centenos* in latum. Amplitudo quidem opus fuit, ad commeatus, vestes, pecuniam, prędam, aliáque reponenda. Sed in verborum textu pergamus.

„ *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Impleuit de præcipuis imperiis, transit ad milites qui vsui aut tutelæ eorum adiuncti. Nam Supera ista castrorum pars nihil habet præter duces, & eorum comites, aut administros. Valdè hoc notandum. atque omne corpus legionum & sociorum infrà metationem habuit: eaque caussâ ibi denique *Principiorum* nomen, & quasi hæc Supera esset extrà castra. Amplius obserua nihil aut parùm è ciuibus iuxta Consulem aut Tribunos fuisse: nónne mirum? & quæ ratio? sapiens, vt mihi videtur. Primò, Sociorum florem, id est Selectos & Extraordinarios, abiunxerunt loco & metatione à corpore reliquo, vt minor occasio coeundi esset, & fortasse in Romanos conspirandi. Certum est, vires abiunctas & discretas, minùs esse validas aut paratas. Deinde etiam: credo hoc spectasse, vt custodiam & tutelam suam Sociis permitterent, obligandæ eorum fidei: quia palàm sic iis creditum (naturâ humani ingenij) magis prouocabat vt tales se exhiberent quibus meritò crederetur. Fides habita fidem alligat, in animis quidem vbi alti aliquid est aut honesti. An & illa tertia caussa, vt robora hæc & apices sociorum circa se haberent, in oculis semper & aspectu? nequid dicere aut agere aliud possent clàm & in secreto? Quæcumque ex his caussis, certum est sic fuisse: nec nisi Euocatos solos è ciuibus (eosipsos sæpe pauculos) in parte eâ metatos. Hoc quoque ideò, quòd isti non legi-

Supera pars tota Ducum.

Socij custodia Cōsulis.

Quare?

Euocati ibidem, & quare.

timi aut ſcripti milites, ſed veterani quidam erant, & voluntarij, ideoque velut comites & amici Conſulis altrinſecus ad latus eius locabantur. Specie honoris haud dubiè factum; ſed & præſidij ac cuſtodiæ, vt fida ſaltem illa manus è ciuibus ad manum eſſet. Sed iam ad verba. AVD. Imò ad mea rogata. Nam dicebas, *impleſſe eum de imperiis*: itáne? Vbi ergo *Legati*, quos nuſquam video

Legatorũ metatio.

locatos? LIPS. Benè hoc iniicis, dabo. Polybius quidem etſi Legatos in caſtris ſtatim agnoſcit, & excubias iis adſignat; tamen omiſit & oblitus eſt Pedaturam. Quam aptè videor iis dare ad latus alterum Prætorij, & vbi Forum. Ita parte vnâ Quæſtor ſit, parte alterâ ipſi. Omnino ratio vult haud longè Prætorem eos tetendiſſe; quia & dignitate proximi, & ad eum ſermonis conſiliique cauſsâ ſæpe aduocati. Quid ſi plures iam Legati, & tot quot legiones, vt inferiore æuo factum? Credo, cùm tunc Quæſtor non ita vulgò comitaretur, eos vtrimque ad latus Prætorij fuiſſe, & ſic medium habuiſſe ſuum Du-

Lib. III. Excid.

Dux ſummus medius Ducũ.

cem. Ioſephus hæc talia vult: Μέσας δὲ τὰς τῶν ἡγεμόνων σκηνὰς τίθενται, μεσαίτατον δὲ τούτων τὸ στρατήγιον: *Media tabernacula ducum ſuorum ponunt, maximè autem medium & inter iſta Prætorium.* Quod veteri nouoque more verum eſt, & ſemper in medio Tribunorum aliorumque Ducum Prætoris locus. Profectò vt in ipsâ acie Prętor ſiue Conſul (confundimus iſta, vt ſcis) poſt Haſtatos & Principes ante Triarios ſtabat, mediâ ferè acie, & ad latera Tribuni; ita hîc, niſi quòd pro Triariis Ablecti & Extraordinarij & Euocati ſubſtituti. Quia igitur me-

Lib. XVI.

dium ita Prætorium, in Ammiano ſcriptum: *Alemannos aduſque Primanorum legionem locatam in medio per-*

Caſtra Prætoria.

ueniſſe, quæ confirmatio Caſtra Prætoria dictitatur. Nempe à

pe à

pe à similitudine istâ positura in castris. Sed ohe, iam ad verba.

„ *Ab vtroque extremo Tribunorum tabernaculo.*] Intellegit extremum, versus portas Principales, & vbi desinunt legiones, socij excipiunt. Nec tamen ita accipio, quasi ab ipso tabernaculo metatio ista rigidè cœperit: imò interuallum decorè medium aliquod fuerit, separandis Tribunis à Præfectis, vt mox dicam.

„ *Quasi inflexam metationem habent.*] Non incuruam aut lunatam, sed quæ in cubitum aut anconem. Figura castrensis, quam dabo, hæc & alia aperiet.

„ *Extraordinariorum equitum Ablecti, & quidam ex iis qui vltrò ac sponte militant.*] Duo genera hîc collocat, *Ablectos* equites & *Euocatos*. Vbi? & quo ordine? Vtrosque Forum aut Quæstorium intuentes: quod ex Tabulâ quoque clarum est: sed suprà, nisi fallor, Ablectos, infrà Euocatos. Istos enim digniores habeo, & ideò iuxta Præfectos Tribunosque statim eos loco. De modo pedaturæ, nihil ipse dicit: & in Euocatis incertus fuit: nec in Ablectis quidem nimis certus. Suprà disputaui de eâ re, sed ratiunculas nondum dispunxi: nec scio an vna in totum cohors, an duæ, id est è quoque cornu vna fuerit in hoc genus. Sed obserua etiam, quòd ait *quosdam* ex Euocatis. non enim semper *omnes*: & numerus si grandior extra exiguam hanc areolam iis locus, quem posteà dicet. Nam tibi lectione & mente hæc coniungenda sunt, aut mihi superuacuè multa iteranda, quod fugio, fugi, fugiam.

Incertum quot Ablecti.

„ *Euenit istos non modò metari circa Consulem, sed & in agmine & viâ aliisque administrationibus curare atque agere apud Consulē & Quæstorem.*] Clarè hîc habes mu-

nia Ablectorum & Euocatorum, tam equitum quàm peditum: qui fuit à custodiâ & velut satellitio Consulis esse. Plurimùm ij iuxta eum, in castris, in agmine, puto & in acie ipsâ.

„ *Via relinquitur lata pedes centum.*] Pari igitur magnitudine, quâ via principiorum. Cur tanta? vt foro latitudo sua maior & Quæstorij areæ esset, ad res vænales, ad prædam, ad circulos etiam & sermones. Quid si & illa caussa, vt in necessitate commodè in isto vacuo copiæ instrui & educi in hostem possent? puta, cùm eruptione pugnandum, aut tempore tali. Hæc est quam *Quintanam*, vt opinor, Hyginus appellat: *Lateribus Quæstorij tendere debet ad viam Quintanam centuria Statorum, vt posticum Prætorij tueantur.* Cùm enim de *Postico Prætorij* exprimat, non est intellegere aliam illam & inferiorem Quintanam. A quâ tamen & hanc ego censeo dictam, & quia Quæstor olim in verâ Quintanâ (à quintis cohortibus ibi tendentibus dictâ) nunc eo translato, hæc quoque proxima via, & quæ vsui vænalium, vt prior illa, seruiebat, vênit in idem nomen. Pars superior explicata est, quâ fini quidem opus. Nam verba Polybij singula rimari, non est otium aut pretium: & quamuis obscura quædam aspicienti videantur, in spicienti minimè. & siquid erit, in lucem dabit Tabula subiicienda.

Quintana duplex.

DIA-

DIALOG. IIII.

Inferior castrorum pars explicata, & deinde cum Declaratione & Podismis suis proposita.

AD Inferiorem partem eamus, & tu (quod ille de viro magno olim) *Cedò magistrum*. Polybij inquam hæc lege.

Ἀπομετρηθέντων δὲ πάλιν ἑκατὸν ποδῶν εἰς τὸ πρόσθεν κατὰ πάσας τὰς σκηνὰς, λοιπὸν ἀπὸ τῆς τοῦτο τὸ πλάτος ὁριζούσης εὐθείας, ἥτις γίνεται παράλληλος ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἀπὸ ταύτης ἄρχονται ποιεῖσθαι τὰς τῶν στρατοπέδων παρεμβολὰς, χειρίζοντες τὸν τρόπον τοῦτον. διχοτομήσαντες τὴν προειρημένην εὐθεῖαν, ἀπὸ τούτου τοῦ σημείου πρὸς ὀρθὰς τῇ γραμμῇ, τοὺς ἱππεῖς ἀντίους ἑαυτοῖς ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβάλλουσι, πεντήκοντα διέχοντας πόδας ἀλλήλων, μέσην ποιοῦντες τὴν τομὴν τοῦ διαστήματος. ἔστι δ' ἥ τε τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν σκηνοποιΐα παραπλήσιος. γίνεται γὰρ τὸ ὅλον σχῆμα καὶ τῆς σημαίας καὶ τῶν οὐλαμῶν

Iterùm cùm dimensi fuerint centum pedes antrorsus legiones versus, tum à lineâ rectâ spatium hoc finiente (quæ lineâ respondeat & parallela sit Tribunorum tentoriis) à lineâ illâ, dico, ordiuntur facere castra & domicilia legionum, hoc modo administrantes. Cùm diuiserunt prædictam lineam rectam in duas partes, ab hac sectione & signo rectis ad lineam angulis equites vtriusque legionis aduersos inter se locāt, quinquaginta pedum interuallo: sic vt mediam faciant sectionē ipsam eius interualli. Est autem metatio tentoriorum tam equitum quàm peditum similis. Fit enim vniuersa figura & Manipuli & Turmæ POLYB.

τετράγωνον. τοῦτο δὲ βλέπει μὲν εἰς τὰς διόδους, ἔχει δὲ τὸ μὲν μῆκος ὡρισμένον, τὸ παρὰ τὴν δίοδον. ἔστι γὰρ ἑκατὸν ποδῶν. ὡς δ' ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ βάθος ἴσον πειρῶνται ποιεῖν, πλὴν τῶν συμμάχων. ὅταν δὲ τοῖς μείζοσι στρατοπέδοις χρῶνται, τὸ κατὰ λόγον καὶ τῷ μήκει καὶ τῷ βάθει προστιθέασι. γενομένης δὲ τῆς τῶν ἱππέων παρεμβολῆς κατὰ μέσας τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνὰς, οἱονεὶ ῥύμης τινὸς ἐπικαρσίου πρὸς τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν εὐθεῖαν, καὶ τὸν πρὸ τῶν χιλιάρχων τόπον. τῷ γὰρ ὄντι ῥύμαις παραπλήσιον ἀποτελεῖται τὸ τῶν διόδων σχῆμα πασῶν, ὡς ἂν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους, αἷς μὲν ταγμάτων, αἷς δ' οὐλαμῶν. ἐπὶ τὸ μῆκος δὲ παρεμβεβληκότων, πλὴν τοῖς προειρημένοις ἱππεῦσιν κατόπιν σὺν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν στρατοπέδων τριαρίους κατ' οὐλαμὸν ἑκάστην σημαίαν ἐν ὁμοίῳ σχήματι τιθέασι. συμψαυόντων μὲν τῶν σχημάτων ἀλλήλοις, βλεπόντων δ' ἔμπαλιν πρὸς τὰς ἐναντίας τοῖς ἱππεῦσιν ἐπιφανείας, ἥμισυ ποιοῦντες τὸ βάθος τοῦ μήκους ἑκάστης σημαίας, τῷ

quadrata. Aspicit verò in vias siue exitus, & habet lõgitudinem definitam & certam illam quæ ad viam. Est enim centum pedum. Plurimùm verò & latitudinem adæquare conantur, præterquàm in Sociis. Quod si legionibus magis plenis & numerosis vtantur, pro ratâ ad longitudinẽ & latitudinem adiiciunt. Factâ igitur hac locatione Equitũ ad media tabernacula Tribunorum, quasi Strigâ aut Vico transuersario ad dictam rectam lineam (re enim ipsâ vicis assimilatur hæc Figura viarũ, ab vtraque parte & Manipulorum & Turmarum, in longum se extendentium) tum dictis Equitibus à tergo Triarios vtriusque legionis apponunt, quemque Manipulum cuique Turmæ, figurâ pari. Sic quidem vt figuræ se mutuò tangant, sed Triarij in alteram partem aspiciant Equitibus obuersi. Faciunt etiam dimidium latitudinis pro longitudine in quoque

Mani-

καὶ κατὰ τὸ πλῆθος ἡμίσεις ὡς ἐπίπαν εἶναι τούτοις τῶν ἄλλων μερῶν. διόπερ ἀνίσων ὄντων πολλάκις τῶν ἀνδρῶν, ἰσάζειν ἀεὶ συμβαίνει πάντα τὰ μέρη κατὰ τὸ μῆκος, διὰ τὴν τοῦ βάθους διαφοράν. αὖθις δὲ πεντήκοντα πόδας ἀφ᾽ ἑκατέρων τούτων ἀποστήσαντες, ἀντίοις παρεμβάλλουσι τοῖς τριαρίοις τοὺς πρίγκιπας. νευόντων δὲ καὶ τούτων εἰς τὰ προειρημένα διαστήματα, δύο αὗται πάλιν ἀποτελοῦνται ῥῦμαι, τὰς μὲν ἀρχὰς ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας λαμβάνουσαι, καὶ τὰς εἰσβολὰς ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσιν, ἐκ τοῦ περὶ τῶν χιλιάρχων ἑκατομπέδου διαστήματος, λήγουσαι δὲ πρὸς τὴν κατ᾽ ἀντικρυ τῶν χιλιάρχων πλευρὰν τοῦ χάρακος, ἣν ἐξ ἀρχῆς ὑπεθέμεθα κατὰ πρόσωπον εἶναι τοῦ παντὸς σχήματος, μετὰ δὲ τοὺς πρίγκιπας ὄπισθεν τούτων ὁμοίως ἔμπαλιν βλέποντας. συμψαύοντα δὲ τὰ σχήματα τιθέντες, τοὺς ἀστάτους παρεμβάλλουσι. δέκα δὲ σημαίας ἐχόντων ἁπάντων τῶν μερῶν κατὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς διαί-

Manipulo, quia Triarij numero dimidiati ſunt ad Manipulos alios. Itaq; cùm numero ſæpe impari ſint ipſi viri, tamen longitudinem æqualem eſſe contingit, quoniam latitudinem variant. Atque iterùm quinquaginta pedes ab iis vtriſque abſcedentes, oppoſitos & aduerſos Triariis locant Principes. His ipſis ſpectantibus & vergentibus in ſpatia atque interualla iam dicta, duo iſti iterùm vici fiunt, initium quidem capientes ab eàdem rectâ lineâ, & ingreſſus eoſdem cum equitibus, ex ſpatio illo centumpede quod ante Tribunos eſt; deſinentes porrò finientéſque in partem latúſque caſtrorum Tribunis oppoſitum, quod ab initio diximus velut frontem eſſe figuræ totius. Secundùm Principes verò, iterùm auerſos locant Haſtatos, figuris tamen & areis contingentibus ſe & iunctis. Cùm autem decem Manipulos ſingulæ partes ac Strigæ habeant, ex dictâ

ρεσιν, πάσας ἴσας συμβαίνει γίνεσθαι τὰς ῥύμας κατὰ τὸ μῆκος, καὶ τὰς ἀποτομὰς ἰσάζειν αὐτῶν τὰς πρὸς τῇ κατὰ τὸ πρόσωπον πλευρᾷ τοῦ χάρακος, πρὸς ἣν καὶ τὰς τελευταίας σημαίας ἐπιστρέφοντες στρατοπεδεύουσιν. ἀπὸ τῶν ἀστάτων πεντήκοντα πάλιν διαλιπόντες πόδας, τοὺς τῶν συμμάχων ἱππεῖς ἀντίους παρεμβάλλουσι τούτοις, ποιούμενοι τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς αὐτῆς εὐθείας, καὶ λήγοντες ἐπὶ τὴν αὐτήν. ἔστι δὲ τὸ πλῆθος τῶν συμμάχων, ὡς ἐπάνω προεῖπα, τὸ μὲν τῶν πεζῶν πάρισον τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις, λεῖπον τοῖς ἐπιλέκτοις. τὸ δὲ τῶν ἱππέων διπλάσιον, ἀφῃρημένου καὶ τούτων τοῦ τρίτου μέρους εἰς τοὺς ἐπιλέκτους. διὸ καὶ τὸ βάθος αὔξοντες τούτοις πρὸς λόγον ἐν τοῖς στρατοπεδευτικοῖς σχήμασι, πειρῶνται κατὰ τὸ μῆκος ἐξισοῦν τοῖς τῶν ῥωμαίων στρατοπέδοις. ἀποτελεσθεισῶν δὲ τῶν ἁπασῶν πέντε διόδων, αὖθις εἰς τοὔμπαλιν ἀπεστραμμένας, ὁμοίως τοῖς ἱππεῦσι τιθέασι τὰς τῶν συμμαχικῶν πεζῶν σημαίας, αὔξοντες τὸ βάθος πρὸς λόγον, βλεπούσας δὲ πρὸς τὸν χάρακα,

dictâ diuisione: efficitur vt omnes vici æquales sint longitudine, itémque fines & desinentiæ pares in latere castrorum ad frontem. in quam versos etiam extremos Manipulos locant. Ab Hastatis rursus quinquaginta pedum interuallo Sociorum equites ponunt, aduersos illis, initium facientes ab eadem rectâ lineâ, & desinentes in rectâ. Est autem multitudo Sociorum, vt prædixi, peditum quidem par Romanis legionibus, exceptis tamen detractísque Extraordinariis; equitum verò dupla, his quoque tamen vt detrahas tertiam partem in Electos. Ideóque & latitudinem istis augentes in figuris castrensibus, conantur longitudine exæquare legionibus Romanis. Absolutis igitur omnibus quinque viis, iterùm auersos ab Equitibus locant peditum socialium Manipulos, augentes latitudinem proportione, aspectum habentes vallũ versus,

& vtram-

καὶ πρὸς τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας ἑκατέρας. καθ' ἑκάστην δὲ σημαίαν τὰς πρώτας ἀφ' ἑκατέρου τοῦ μέρους σκηνὰς οἱ ταξίαρχοι λαμβάνουσιν. ἅμα δὲ τὸν προειρημένον τρόπον παρεμβάλλοντες καθ' ἕκαστον μέρος τὸν ἕκτον οὐλαμὸν, ἀπὸ τοῦ πέμπτου πεντήκοντα πόδας ἀφιστᾶσι. παραπλησίως δὲ καὶ τὰς τῶν πεζῶν τάξεις, ὥστε γίγνεσθαι καὶ ταύτην ἄλλην διὰ μέσων τῶν στρατοπέδων δίοδον, ἐπικάρσιον μὲν πρὸς τὰς ῥύμας, παράλληλον δὲ ταῖς τῶν χιλιάρχων σκηναῖς, ἣν καλοῦσι πέμπτην, διὰ τὸ παρὰ τὰ πέντε τάγματα παρήκειν.

& vtramque faciem aut latus tranſuerſum. In omni autem Manipulo, prima ab vtraque parte tentoria Centuriones habent. Ad prædictum verò modum locantes ad quodque latus Sextam Turmam, à Quintâ pedibus quinquaginta eam abducunt. ſimiliter & peditum Manipulos, vt fiat alia via per medias legiones, tranſuerſa quidem quòd ad Strigas, ſed parallela tentoriis Tribunorum: quam appellant Quintanam, quòd quinque illos ordines ſecat & peruadit.

Iam ſiſte. Diutius paſſus ſum te legere, vt ſemel liberarem. Nunc denique abſoluiſti totam Inferiorem partem, diuiſam & ipſam in duas partes, ſed conformes. Via enim media tranſuerſa ſecat quinos Manipulos à quinis: ſed in locatione aliâ, nullum diſcrimen. Percurramus igitur Polybiana verba, quia hoc ſolum & fundamentum eſt cui inædificamus: ſed verè percurramus. Faciam breue, & ſcio te velle. Ait:

„ *Iterùm cùm dimenſi fuerint centum pedes antrorſus.*] Vides hîc ſpatium centenarium à Tribunis ad Legiones: quid id fuit? *Principia* Romanis dicta. Etſi enim propriè ſic appelles initium ipſum caſtrorum vbi legio- *Principia in caſtris.*

Duplici sensu. nes (inde enim vox) tamen totum hoc spatium medium constat sic esse dictum. Plutarchus in Galbâ verbatim conuertens, ἀρχαῖα dixit, cum additione, ἃ πριγκίπια ῥωμαῖοι καλοῦσι: *Archaea, siue Initia, quae Romani Principia appellant.* Cicero ad Brutum: *Spes libertatis nusquam nisi in castrorum vestrorum principiis est.* Cur non tota castra nominat? cur hæc eximiè? quia in Principiis, aut iuxta illa, Tribuni, Præfecti, honestissimi Decurionum & Centurionum: quibus scilicet cura maior & amor reip. ac libertatis, quàm militari vulgo. Capita ergo intellegit & vertices castrorum, qui ibi metabantur. Liuius: *Tribunos iura reddere in principiis sinebant.* Credo sedisse eos iuri dicundo ante tentoria sua, non ad Signa aut Aquilas ipsas. Idem ibidem: *In Principiis Prætorióque, vbi sermones inter se serentium circulos vidissent.* Profectò viam & spatium ipsum intellegit inter legiones medium & Tribunos. Etsi legas propriè & strictè magis, ipsa initia castrorum militarium, & vbi Signa præcipua defixa, sic appellata. Suetonius: *Capite puniuit, & quidem ante principia castrorum.* Id valet, in viâ istâ & spatio ante signa. Simile in Quinctiliani Declamatione pro Milite: *Sed neque hoc Mars parens, neque signa militaria aquilæq; victrices sinant, vt tuâ quoque sententiâ quisquam vir, & Romanus, & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est.* Sed hoc pro priore fortasse sententiâ, quia probabile caussam hanc ad Tribunal dictam, & ante Prætorium ipsum. Potest & eò trahi Suetonianum scriptum: vt ille punitus sit viâ & vacuo eo quod Prætorio anteiacet. E Quinctiliani autem verbis colligas, sacra & casta hæc Principia habita, & fuisse in religione. Tacitus ipsum indicat, cùm de lasciuiente fæminâ

Ciceroni lux.

Lib. XXVII.

Othon. cap. I.

Principia sacra.

minâ narrat: *In ipsis principiis stuprum ausam.* Exaggerat flagitium, à sanctimoniâ loci. Et ita fuit, ob præcipua signa quæ ordine illîc antefixa. Nam primæ omnes Decuriæ & Manipuli metabantur illîc, vt intelleges è Polybio: ergo & signa quæque prima, id est primi Hastati, primi Principis, & Primipili etiam, id est Aquilæ ipsæ. An & hoc verum, omnium cohortium signa ibi defixa, ante Prætorium scilicet, & non mouenda nisi eo sciente, iubente? nonnulla suadent, maximè quæ lego in historiis sequentis æui. Sed vt nunc hoc non definiam, constat sanctiorem hunc locum habitum: vbi legionum scilicet numina, & vbi aræ item atque altaria exstructa. Quod verum esse volo tamen non nisi in Statiuis aut Hibernis. Tacitus de Planco: *Ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo altaria deûm commaculauisset.* Præmisit autem, Plancum in castris primæ legionis *signa & aquilam amplexum, religione sese tutatum fuisse.* De hisdem aris in Dione Cassio, qui inter signa Varianæ cladis refert, quòd δόρατα ἀπ᾽ ἄρκτου φερόμενα πρὸς τὰ τῶν ῥωμαίων στρατόπεδα προσπίπτειν ἐδόκει, μέλισσαί τε περὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν κηρία ἀνέπλασον: *Hastæ à Septemtrione delatæ incidere in Romana castra videbantur, & apes circa altaria eorum cerificauerant.* Castrensia altaria, ista sunt: fortassis & Ara ante Augurale obuersa, de quâ suprà. Equidem in Græcorum etiam rebus hunc morem & religionem recognosco. vt cùm Homerus de Achæis suis scribit:

1. Hist. — *Signa præcipua ibi.* — *Aræ in Principiis.* 1. Annal. — *Aræ in Græcorum castris.*

—— ἵνα σφ᾽ ἀγορή τε θέμις τε
Ἤην, τῇ δὴ καὶ σφι θεῶν ἐτετεύχατο βωμοί:
—— *vbi iis Fora, iudiciúmque,*

 Atque

Atque inibi constructa deorum altaria sancta.

In Foro ille ponit, & vbi iudicia: Romani in Principiis, vbi item iudicia, præmia & pœnæ.

„ *Quinquaginta pedum interuallo.*] Ordinaria ista dimensio, & viæ sic grandes, non decoræ solùm, sed vtiles ad equos & iumenta educenda inducenda. Interdum tamen contractas reperio, ob aliquam caussam. vt in Cæsare: *Castra etsi erant exigua per se vix hominum millium septem, præsertim nullis cum impedimentis; tamen angustiis viarum, quantum potest, contrahit.* Quin nomina sua Viis istis fuerint, vix ambigo: nondum tamen mihi fuit reperire.

Viæ castrenses.

v. Gallic.

„ *Latitudinem adæquare conantur, præterquam in Sociis.*] Longitudo, inquit, areolarum semper pariat: non æquè latitudo. & caussa est, quòd Turmæ quædam aut manus militares grandiores. Vt in Sociis ecce, equites quadraginta sunt in Turmam: at in ciuibus duntaxat triginta. Ergo meritò iis spatium & pedatura amplior: sed id accedat in latum. Et Socios quidem excipit ipse tantùm: tu potes & Triarios, qui angustiùs quàm longiùs (dimidiatus enim numerus) metantur. Obserua hîc autem, longitudinem castrorum Polybio dici & censeri, à Prætoriâ ad Decumanam: latitudinem, à Principali Dextrà ad Sinistram.

Pedatura diuersa.

Longitudo castrorum quæ?

„ *Quasi Strigâ aut vico transuersario.*] Ῥύμη est in Græco, quod sulcum & tractum notat, παρὰ τὸ ῥύειν. In Hesychio legas: Ῥύμη, τάξις ἔρημος. Putabam ἔρημος, quod esset *tractus, & ordo solus, singularis.* Iosephus in castrorum re adhibet hoc quoque verbi: Ῥυμοτομοῦσι δὲ διαθέτως εἴσω τὸ στρατόπεδον: *Diuidunt in strigas & ordines introrsus compositè admodum sua castra.* Latinam vocem *Strigæ*

Lib. III.

Striga.

Hyginus

Hyginus præit: *Poterunt Singulares in ſtrigâ Prætorianorum tendere.* In Feſto, *Striges* ſunt *ordines rerum inter ſe coniunctæ collocatarum à ſtringendo.* Verti & *Vicum.* nec malè: cùm in Gloſſis ſit, *ῥύμη*, *vicus*: in Apoſtolorum Actis, πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην εὐθεῖαν: vbi benè interpres, *Vade in vicum qui vocatur rectus.* Vt igitur Vici in vrbibus *id quod ex domibus constat*, ait Varro, id eſt medium illud inter vias: ita in caſtris manipulorum ordo cum tentoriis. quæ caſtra ipſe Polybius cum vrbe confert. De L. L.

„ *Figurâ pari.*]In longum, non in latum.

„ *Duo iterùm vici fiunt.*] Scilicet in quaque legione vnus: an duo, quia Quintanâ mediâ ſecantur?

„ *Ingreſſus eoſdem cum Equitibus.*] Siue & Triariis. Equites tamen nominat, quia illorum ἐξόχως hæc area, & Triarij additi ac ſubiuncti.

„ *In partem latúſque Tribunis oppoſitum.*] Nempe in decimo ſuo ordine deſinunt, ad vallum & Decumanam.

„ *Figuris tamen & areis contingentibus ſe & iunctis.*] Vt lucri locus fiat, nec via interſeratur non neceſſaria. Auerſi enim ſic poſiti & tergis contingentes, vtrimque exitus ſuos habent, nec alteri alteris moleſti.

„ *Ideóque & latitudinem iſtis augentes.*] Scilicet Equitibus ſociorum, qui Romanis plures.

„ *Omnibus quinque viis.*] Haud plures agnoſcit, directas quidem & in longum. Nam tranſuerſariæ tres ſunt, vt in Figurâ vides. *Quot viæ caſtrorum.*

„ *Iterùm auerſa locant ab equitibus peditum ſocialium ſigna.*] Hîc dubitatio mihi iuſta de ſociorum locatione. Vtrúmne, vt Romani, per manipulos ſuos & vias di- *Socij an manipulatim diſtincti.*

ſtinctè locati? an coniunctim magis per cohortes? Illud prius ſimilitudo ſuadere & ratio etiam videatur: quia ſic cum equitibus omnes iuncti iiſque appoſiti, conferti ſint, nec commodè poſiti ad ingreſſus aut egreſſus. Hoc tamen alterum magis pro Polybij mente videtur, certè verbis, cùm dicit: *Omnes quinque vias abſolutas*: omnes inquam: non ergo aliæ reſtant. Item cùm addit, *auerſa equitibus locari peditum ſocialium ſigna*: non diſtinguit Triarios tantùm, ſed vniuersè profatur. Ampliùs, cùm ſcribit *auctam latitudinem pro portione*. Itáne *auctam*? minutam oportuit, ſi manipulatim locati: quoniam minores & infrequentiores ij in ſociis, quàm in Romanis. His inducor, cohortatim locatos ſocios, ſed ſuâ quadam manipulorum fortaſſe diuiſione. Dicam ad Tabulam.

Cohortes ſociæ minores.

„ *Aſpectum habentes vallum verſus, & vtramque faciem aut latus tranſuerſum.*] Triplex ergo iis egreſſus: in vallum primò, & deinde ad Principia & ad Quintanam. Hoc appellat vtrumque latus tranſuerſum. Etſi duplex etiam vallum eſt, quod ſpectant, in latum & in longum. Vt paullum diducam. vide quinque ſuperiores cohortes, ex iis prima in Principia, ſi volet, exit: tres mediæ, in vallum oppoſitum: quinta, vel iſtuc, vel in Quintanam. Simile de quinque aliis: & iam iſta intellegis? nam contractiore fronte te eſſe video. AVD. Mentiri non eſt meum. quod igitur apud te mi Magiſter liceat, totidem hæc iſta, quot effatus es, perdidiſti verba. In ſitu hoc toto nihilo ſum tibi doctior. LIPS. Hem! te ſic eſſe, quod non es? Nam acumen & ſagacitatem tuam ſæpe in experimento didici. Sed quod euenit tamen, præuidi: & ſuſpicabar auditum vnum

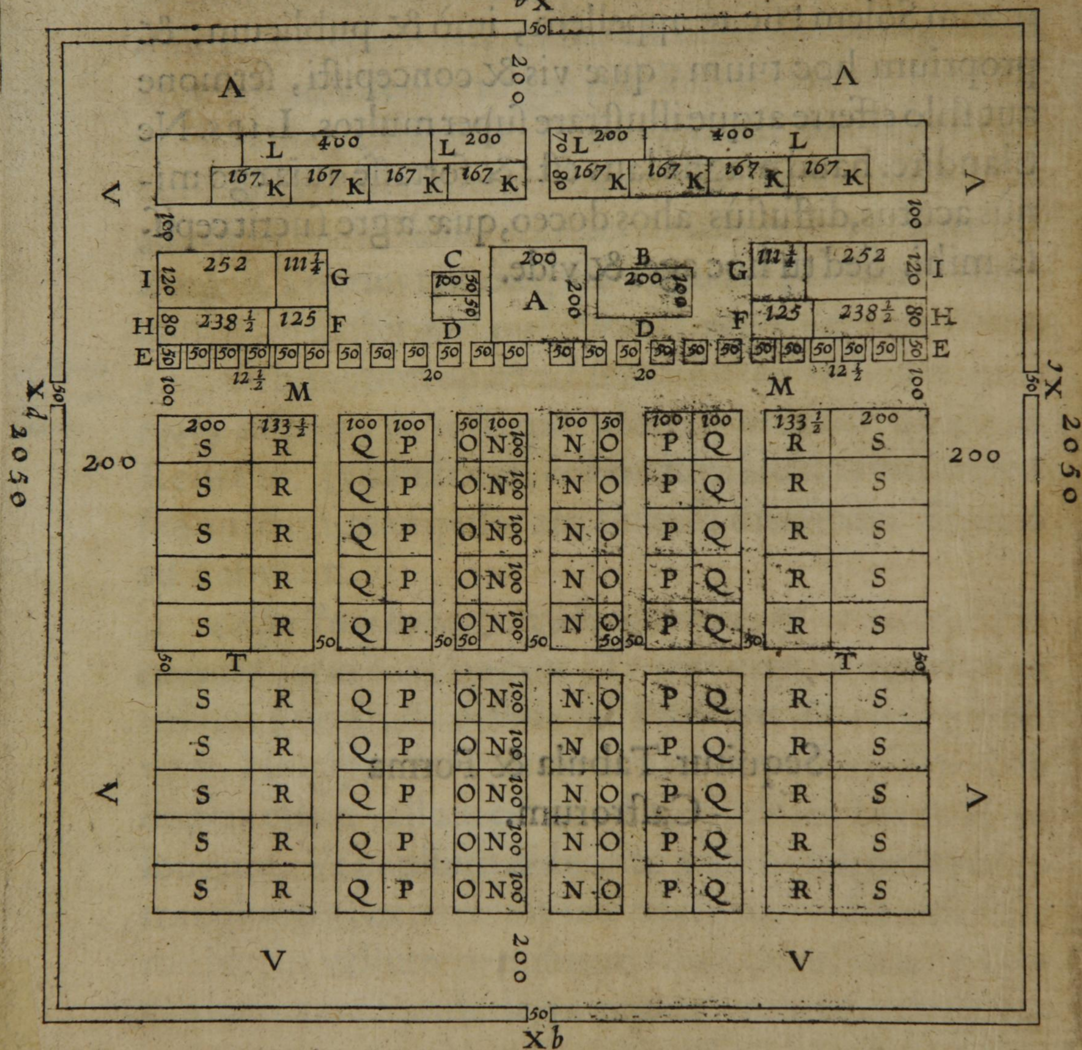
fugiti-

fugitiuum non esse combibendæ huic doctrinæ. Ad oculos me vertam, & Tabulam tibi habe, quam consultò attuli, depictam & descriptam. Intuêre. AVD. O meum Solem! sic te appellem, imò & publicum: & proprium hoc tuum, quæ vis & concepisti, sermone aut stilo efferre atque illustrare super multos. LIPS. Ne blandire. haud magna laus est: & fortasse quia ego minùs acutus, diffusiùs alios doceo, quæ ægrè fuerit cepisse mihi. Sed tu hoc age, & vide.

Sequitur Tabula & Forma Castrorum.

TABV-

TABVLA ET FORMA CASTRORVM.

A. *Praetorium.*
B. *Quaestorium.*
C. *Legati duo.*
D. *Tribuni.*
E. *Praefecti sociûm.*
F. *Euocati equites.*
G. *Ablecti equites.*
H. *Euocati pedites.*
I. *Ablecti pedites.*
K. *Extraordinarij equites.*
L. *Extraordinarij pedites.*
M. *Principia.*
N. *Equites Romani.*
O. *Triarij legg.*
P. *Principes legg.*
Q. *Hastati legg.*
R. *Equites socij.*
S. *Pedites socij.*
T. *Quintana.*
V. *Spatium ad vallum.*
Xa. *Porta Praet.*
Xb. *Porta Decum.*
Xc. *Porta Princip. dextra.*
Xd. *Porta Princip. sinistra.*

DECLARATIO ET DISQVISITIO TABVLÆ.

INTENTE aſpicis. dic ſodes, Tabula hæc te iuuat? AVD. Vel maximè, & ex ve eri verbo, non ſolùm oculis quàm auribus plus credo, ſed etiam plus diſco. Vtinam tu porrò adiuues, & velut diſſignator per ſingula loca me circumducas & illuſtres! LIPS. Comiter fiet: & tanquam ramulos omnes huius arboris excutiam ad tuum fructum. Prima eſto

PARS SVPERA, ET

PRÆTORIVM in eâ. quod in medio ſitum vides, non qv idem caſtrorum, ſed aliorum ducum. Magnæ rationis hic ſitus. Primùm, non longè ab hoſte, & ad Prætoriam portam, quæ illum ſemper ferè ſpectabat: nimirum vt obſeruet ſiquid ille moliatur aut moueat, & nuncios quoque aut exploratores ſtatim admittat. Cauſſa altera, vt duces omnes circum ſe habeat, quorum conſilio, cùm opus, ſtatim vtatur: item iubeat aliquid aut mandet. Tertia, vt in conſpectu habeat ſubiecta caſtra & militem totum, videatque ſiquid peccent aut turbent. Ipſe ille aſpectus coërcebat milites, qui ſciebant ſemper ſub oculis ſui Ducis ſe verſari, eoque in omnibus magis compoſitè ſe gerebant. Nec Ducis tantùm, ſed Ducum. quoniam Quæſtor, Legati, Tribuni omnes ferè huc ſpectabant. Denique cauſſa etiam hîc, honor & dignitas. quod media omnia honeſtiora, imò & tutiora. Atque ita in corpore etiam iſto cor circa medium, & ſubiectas habet inferas illas partes. Ad Prætorium ſitum eſt

Prætoriũ cur medium.

Ff QVÆ-

QVÆSTORIVM, ad latus, dextrum dicam an sinistrum? Si Imperatorem aspicio in castra versum, sinistrum fuerit: si Aquilas & ipsa castra, magis dextrum. Eadem dubitatio in Dextrâ & Sinistrâ portâ Principali. Sed quod ad rem, hilum non interest vtrum latus sic appelles: teneas tamen Quæstorium ad dextram fuisse. cur? & an supra Legatos? ita, quia iste magistratus populi Romani, alij non nisi in dignitate. Itaque supra Legatos Quæstor.

Quæstor, dexter.

LEGATI, meritò iuxta Prætorium à nobis siti, etsi Polybius non fecit verbum. In latum tabernacula illorum produxi, vt ne Prętorium eiusque conspectum Ablectis & Euocatis prorsus eriperent: quod idem in Quęstorio sum secutus. Alioqui siquis malit in longum obtendere, haud repugnem: nisi quod meum illud magis fortasse decorum. Alter eorum facie in Ablectos spectauerit, alter in subiectos Tribunos. Viam inter ipsos & Prætorem mediam feci, sed exiguam; quâ vel ad ipsum irent, & item qui in contubernio Prætoris illac exirent. Adiungi enim prorsus & adnecti haud placet.

TRIBVNI, sub ipsum Prætorium ordine siti. Diuisi in duas partes viâ mediâ, quæ à legionibus ad Prætorium ducit: & ita collocati seni, & seni, vt quisque ordo suam legionem habeat in conspectu. Exempli caussâ, sex Tribuni primæ legionis, huic sunt oppositi: sex secundæ, illi. Ordo etiam inter ipsos, vt primus Tribunus (nam scis dignitatem & ambitionem in eo fuisse) ad Prætorium primus esset, oppositis equitibus; secundus deinceps, & sic ad sextum. Tabernacula illorum secreta & disparata: siue quia dignitas in eo aliqua est, seorsim tendere: siue quia ratio voluit vias quasdam medias esse,

Situs Tribunorum distinctus.

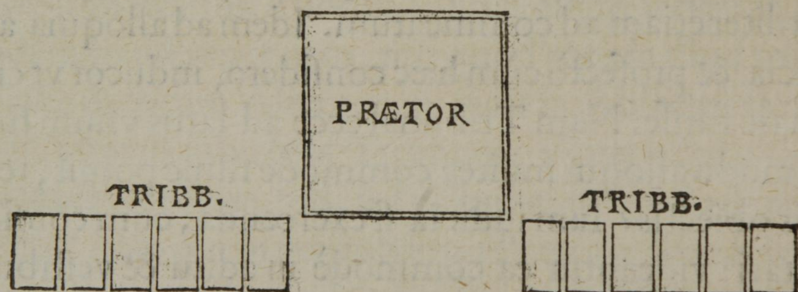
per

per quas ad Forum vtrumque sine ambitu iretur. Eæ viæ vtiles quattuor sunt in vtraque parte: quinta enim perit Prætorij obiectu. Caput tu moues? quid displicet? AVD. Displicet, quòd Prætorium totum non est liberum; & amplius, quòd viæ illæ duæ inutiles, & cum loci iacturâ. LIPS. Me quoque aliquid mouit initiò. sed cùm Polybij verba pensitaui, aliter non potui. Ait enim disertè, *Tribunorum tentoria æqualiter inter se distetisse*: ergo viæ & interualla fuerunt. Ait amplius cùm equites locat, *initium iis esse à mediis Tribunorum tentoriis*. Igitur palàm locanda duo prima, id est media, ad viæ illius vtrumque marginem, iuxta quam equites metantur. Nisi hæc in Polybio essent: ego verò libens totum Prætorij spacium vacuum liberumque reliquissem, pulchrè & vtiliter etiam ad commeatum. Idem ad alloquia aut iudicia. & profectò cùm hæc considero, inducor vt credam sic fuisse. Nam Tribunal ecce ad latus vnum fuit: quomodo alloqui milites commodè illinc potuit, tentoriis obiectis? Iam iudicia si exercenda, cum consilio militari: videantur ea commodè in aditu & vestibulo Prætorij exercita, sed spatio vastiore. Quod si placeat, remoueantur vndique Tribuni à Prætorio, imò via etiam inter ipsos & illud media sit pedum *vigintiquinque*: (ij pedes resultant ex quinquaginta pedum viâ Prætorio oppositâ: numera, & reperies) quæ via seruiat pulchrè ad transitus in Forum vtrumque: tum Tribuni excipiant, & degant in spatio iusto pedum trecentorum. Ita singulis pedatura sua manebit pedum *quinquaginta*: & decorè incipient à peditibus ipsis, id est Triariis: habebuntque equites (honestissimi ciuium) liberum in Prætorium aspectum & accessum. Ista placent: quid ta-

Viæ inter Tribunos.

Addubitatum in hac re.

men Polybij verbis fiet de interuallis? Vide an non seruare ea possis, imò debeas, legionibus magis plenis. Nam cùm eæ essent *quinque millium & ducentorum:* palàm est auctum modum in Principum & Hastatorum pedaturâ: ergo & in spatio opposito, v i Tribuni. Commodè igitur tunc & loces ita, & exigua des interualla. Etiam vt id non sit; verba tamen Polybij & præcepta serues, si in latum tentoria Tribunicia facias pedum modò *quadraginta.* Nihil impedit, & viæ tunc fuerint mediæ pedum *duodenûm.* Alterum de equitibus, quod obstat: benignè intellegendum sit, opponi eos mediis Tribunorum tentoriis in parte. quod verum esse ex situ vides: & accipe, si vis, tabellam.

PRÆFECTI sociorum. quos Polybius (ô incuriam! nec aliter possum dicere, si scriptum hoc integrum) nusquam locat. Nos ad latera Tribunorum ponimus, situ & modulo paribus: quidni? cùm pari munere & dignitate. Vbique eos Polybius æquiparat: nisi quod illi tamen honestiores, quatenus ciues. Ratio etiam vult opponi eos suis Alis siue Cornibus: sicuti legionibus Tribuni. Diuidantur ergo, & sint in quaque parte seni, eâdem metaturâ quâ Tribuni, nisi quòd viæ aut interualla hîc magis exigua, an potiùs nulla? Cui enim vsui? nec

Præfecti æquantur Tribunis.

Examinata eorum pedatura.

transitus

transitus hîc aut commeatus vlli, cùm à tergo excipiant Euocati & Ablecti. Quid ergo fiet spatio grandiori, quod est ped. *trecentorum sexaginta trium & semis*? Nam triginta pedes ex ipsâ illâ viâ capimus *quinquaginta* pedum, quæ Socios à legionibus abiungit. Hoc ideò, quia Polybius scribit Ablectorum & Euocatorum tabernacula incipere obliquo flexu statim ab extremis Tribunorum. Igitur non tam grandi interuallo abiungenda videntur: aliquo tamen, vt & ipsi, & Præfecti etiam, distincti sint à Tribunis. Meâ istâ mensione sint interiecti pedes *viginti*. Illinc ergo si ordiare Præfectorum tabernacula, possis in longum minuere de mensurâ Tribuniciâ, nec dare iis *quinquaginta*, sed *quadraginta* pedes tantùm. Ita pariabis, & reliquum supernè Euocatis vtiliter addes. Imò si plures infrà socij (quod sæpe, & non rarò duplici numero:) tum profectò magis etiam minuenda illa mensura altior, aut ipsi Præfecti non producendi ad vltimos Sociorum. Vtrouis modo, vacuum accedet supernè aut ad latus vtiliter imò necessariò, quia tunc quoque Extraordinarij augendi & Ablecti. *Hæc notanda.*

EVOCATI equites. quos hîc colloco proximos à Præfectis, quia dignitate supra Ablectos sunt. Polybius tamen Ablectos priores nominat, & parum refert supernè an infernè ponas.

EVOCATI pedites. Horum omnium numerus incertus est, & sępe plures quàm vt ista area capiat. Sed Polybius *quosdam Euocatorum* modò hîc ponit: vbi reliquos? Si plures fuerint, vel ad latera Pręfectorum locandi, vel Extraordinariorum, suprà in Vacuo: vel etiam noua area iis in Foro transuerso. Nam hoc quoque in-

terdum impleri, & tum Forum in Quæſtorium tranſ-
ferri Polybius infrà dicet.

ABLECTI equites. Turma vna.

ABLECTI pedites. Cohors vna nunc eſto.

EXTRAORDINARII equites. Sunt Turmæ in vniuerſum octo: vtrimque locantur quattuor. Eos infrà ponimus, Prætorium & Fora ſpectantes (etſi quidam aliter:) quia Polybij verba volunt. Eſt quoque pro ceterâ locaturâ, vt pedites à tergo equitum ſint (vt Triarij in legionibus) equis obſeruandis.

EXTRAORDINARIÆ Cohortes. quas tres faciamus nunc eſſe: & quomodo locamus, vt par vtrimque numerus? non poteſt ſine diuiſione. Eſto igitur vtrimlibet vna cum dimidiâ: ſed dimidiæ duæ viam aſpiciant, atque ita iunctæ quodammodo ſint, niſi pedum aliquot interuallo. Si plures hîc locas, & pauciores in Ablectis: facile è dictis pariare. Habes partem totam Superam, quę intricatior eſt, quia à Polybio minus ſignatè deſcripta. Itaque variant poſitione alij & numeris: ego me ſpero, ſi non vera, veriſimilia dixiſſe. Nunc conſidera, quod ad prudentiam Romanam, in omni hac parte vix ciues vllos eſſe. En cuſtodiam primarij Ducis & Ducum, committere ſociis voluerunt: quid niſi vt fide ſic habitâ magis adſtringerent eorum fidem? Sed & cauſſa occultior altera, quòd præcipuos ſociorum circa ſe & in ore atque oculis habebant, nequid clàm conſulerent aut innouarent. Etſi autem iſti vndique cingunt Imperatorem & in cuſtodiâ habent; non tamen ita, vt non ſit præſidium aliquod ciuile, ſi opus. Nam & Euocati vtrimque ſunt, veterani milites: ſunt in contubernio eius centeni aliquot homines: adſident cum ſuis Quæ-

Conſiderata poſitio Superior.

Tota è Sociis ferè.

ſtor & Legati: præſident Tribuni, ad quos ei ſemper receptus, & per eos in medias legiones. Conſideratio altera, quòd loca hîc magna & vacua. quare? vel quia decorè ibi, vel quia vtiliter. Decorè, vt Forum vtrumque: vbi ſiquid litis aut iniuriæ, in propinquo qui ſoluant aut vlciſcantur. Vtiliter, vt Quintana illa magna; quia ſi opus inſtruere exercitum in caſtris, ibi & in Foro vtroque facillimè fiat. Item ſi educendus; ſublatis Extraordinariis & in latus ſepoſitis, grande ſpatium ad ordinandum. Sequitur nunc *Cur ibi ſpatia vacua?*

PARS INFERA.

EQVITES Romani. Hi, vt digniſſimi, in medio locati, & liberrimos habent egreſſus. Tuti hîc: & quanquam in acie alia diſpoſitio; tamen recepti nunc inter pedites, quia in caſtris nullus eorum vſus.

TRIARII, honore & loco ab iſtis proximi, & conueniunt in vnam aream: tum vt via compendifiat, tum vt equos obſeruent, ne in caſtris ſoluti aut vagi dent turbas. Hoc Polybius infrà dicet.

PRINCIPES & HASTATI. in vnâ item areâ, & vides non manipulatim ſolùm, ſed cohortatim pulchrè locatos. Triarij enim, Principes, Haſtati, ſic in vnâ lineâ faciunt quique ſuam cohortem. Sed vbi Velites igitur? inquies. hîc verò dubitatio aut velitatio: & ô Polybi cur ſiluiſti? Per te ſumus in errore aut tenebris, & verbo vno alteroque poterat illucere. Non feciſti. & ideò ecce qui intentiùs hæc ſcrutamur, ſententiis diſſidemus. Volunt quidam Velites mixtos manipulis fuiſſe, & areas ſatis eſſe capaces. Mouet eos, quòd Polybius de Ordine antè dixit, *Velites per manipulos æqualiter eſſe distributos.* *De Velitũ metaturâ.* *Aliorum ſententia.*

Hîc

Hîc igitur, inquiunt, ſunto. Sed quid dicitis? *æqualiter?* Iniuria Triariorum ſit: quorum dimidiata pedatura habere & recipere tantos debeat, quantos in plenâ ſuâ Principes & Haſtati. Subueniunt, & aliter diuidunt, ac Principibus & Haſtatis duplum aſſignant, nempe *quadragintaocto*: Triariis non niſi *vigintiquattuor*, in manipulum quemque. Proportio eſt, fateor: ſed quomodo Polybio igitur innituntur, qui de *æquali diuiſione*

Ea refutata. aſſerit? Ruit hoc fundamentum: ſed nec aliàs firmum. Enimuerò ſi Velites mixti Triariis: cur non iis obſeruationem equorum potiùs Polybius iniungit? certè miniſterio illi propiores. Amplius, cur tam diſtinctè Triarios, Principes, Haſtatos collocat: nec verbum de iſtis adiungendis adiungit? At enim alibi non eſt eos collocare. Imò verò eſt, & fortaſſis Polybio præeunte. Certè

Noſtra Locatio. cùm verba eius examino, quæ infrà ſunt de Excubiis, ſedem videor Velitarem repperiſſe. Ait: Τὴν δὲ ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ᾽ ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα κατακοιτοῦντες: *Exteriorem ambitum Velites noctu complent, de die ad totum vallum accubantes*: ſiue vt alia lectio, παροικοῦντες, *adhabitantes*: quod magis etiam ſit pro meâ mente. Ait clarè Polybius noctu excubare Velites pro caſtris, & extra vallum: de die iuxta vallum (interius profectò) tendere & adiacere. Haud aliter acceperim, &

Confirmata ea. ſunt quæ inducant. Illud maximè, quòd ſicut in acie, in agmine, & paſſim extra ordines Velites ſunt: ita hîc quoque, & ad latera ſunt proiecti. Tota etiam caſtrenſis ratio ſic vult, in quâ optimi quique medij, & paullatim venitur ad extremos. Vt igitur infimi omnium ſunt Velites, ita extimo ordine meritò locandi. Quis is eſt? ad Vallum, & ſpatium illud quod caſtra interiora ambit.

Amplius.

Amplius. notat infrà Polybius Velites ab excubiis & ministeriis diurnis esse immunes: ergo, ne planè feriati, hîc ad vallum sint, & obseruent, & vt in acie quoque, proximi sint hosti. Sanè incustoditum hoc totum vallare spatium esse non conuenit, aut leuiter custoditum. Quid multa? considera, nihil aptius inuenies ad hos locandos. Partitio autem, cùm duplices sint Velites, legionum & sociorum, vt illi sint ad superam inferamque partem; isti ad latus vtrumque. Eadem enim partitio Polybij statim in opere castrorum, vt socij latera sua muniant: legiones quæque vnum, prima superum, & inferum secunda. Itaque *mille ducenti* Velites suprà Prætorium tendent, totidē ad Decumanam: *mille*, ad quamque Principalem. Tendent autem simplici ordine, nec multum spatij sument introrsum: quia scilicet grande vnumquodque latus est, & pedum *bis mille* ac suprà. Sed nec impedimēta multa Velites habent aut arma, & minore podismo iis opus. Opponat aliquis. At enim sic laxè nimis Principes & Hastati tendent. Non est ita. nam ἀναλόγως si equites triginta, & totidem equi, par spatium manipulo habent: cur non homines centum viginti? maximè cum centuriones, optiones, signiferi & honestiores illi militum, calones suos habuerint, & sarcinas, & iumenta. Nam cuique manipulo ego mulos fuisse arbitror ad tentoria, molas, & hæc talia ferenda: quæ non reperio gestasse milites ipsos. Cogitetur etiam aliquid loci perisse in tabernaculis figendis, & singulorum interuallis. quoniam omnia sic iuncta fuisse, vt exitus aut transitus non esset, haud opinor, nec fuerit decorū. Ista in eâ re mihi videntur, sed non adfirmatè; & hîc illud locū habeat, imò in pleroq; hoc antiquario studio,

Quomodo locati Velites.

Σοὶ μὲν τά δε δοκοῦντ' ἐστὶν, ἀλλ' ἐμοὶ τά δε.

Tibi illa sic videntur, ast isthæc mihi.

Pegamus: sequuntur

EQVITES socij. vniuersum autem corpus sociale extrorsum situm est, vt ferè in acie ipsâ. Nec imprudentiæ fuit eos diuidere, & vires seiungere: vt contrà Romani medij iuncti, & numero firmi.

PEDITES socij. quibus vias nullas dat aut interualla, sed sic per cohortes locat. Cohortes autem istæ, detractis Velitibus, modicæ sunt, nec nisi hominum *ducentorum trigintasex*. An autem confusè locati? an per genera sua diuisi? ponamus istud fuisse (etsi suprà disputaui) & Triarios seorsim, Principes, ac Hastatos fuisse. Ita dico seorsim, vt iuncti tamen lateribus essent, sicut Hastati & Principes tergis. Ideò autem lateribus hîc iungo: quia si Triarios iuxta equites in longum pono, profectò incommodissimo illi loco sint, & ad exitus inepto. Malim ergo aliter: & sic locare, vt omnes Centuriones Vallum spectent, aut Principia & Quintanam. Hoc ex dignitate eorum, & commodo: & facit, quòd Polybius *in capite vtroque cuiusque manipuli ordinum ductores* ponit. Hoc notare te volo in totâ metatione: & Decuriones aut Centuriones scire esse in capitibus ad Vias; & iuxta eos Signiferos, vt opinor. Præcipua hæc sunt monenda: nisi quid tu suggeris. AVD. Suggero. Prætoria cohors aut cohortes vbi sunt? nusquam locasti. LIPS. Non enim Polybius, nec tunc adhuc vulgò erat. Cùm fuit autem, omnino oportet iuxta Prætorium tetendisse, iuxta Legatos aut Quæstorem. Sed aliud mihi hîc occurrit. Superior tota pars Socios ferè habet: quid ergo cùm Socij non fuerint? cùm omnes ciuitate donati & in legiones trans-

Socij quomodo locati?

Prætoria cohortes, vbi?

Mutatio in castris.

transſcripti? quod haud longè nimis à Polybij æuo fuit. Cenſeo partem eam tunc occupaſſe Prætorias cohortes, quæ magis cœperunt inualeſcere, itemque equitum aliquos ſelectos. Puta idem de Euocatis, qui tunc quoque plures. In Hygino ad hanc rem reperio, *Prætorianos* & Equites *Singulares* iuxta Prætorium tetendiſſe, Principum ſcilicet æuo. Nec ambigere oportet, quin tunc multa mutata, præſertim in ſupernis. Siquis volet Vexillarios quoque legionum, id eſt Veteranos, ibi metaturam habuiſſe: meo animo haud aberret. Sed iam quoque dentur & declarentur Tabulæ noſtræ numeri &

PODISMI:

PODISMOS *appello, vt dixi,* Pedaturas *ſiue menſiones pedales. Sed cùm Pes duplex ſit,* Simplex *&* Magnus: *vtriuſque nobis vſus erit. illius, in menſuris longitudinis aut latitudinis; huius in vtriuſque. Nam pes magnus Varroni eſt, qui aliis* Planus *aut* Conſtratus, *&* *vulgo noſtro* Quadratus *aut* Superficialis. *Huius vſus in areis metiendis, & vt planities ac capacitas tota innoteſcat. Videamus.*

PRAETORIVM *quadratum iuſtum eſt,* ducentorum *vndique pedum. Latere in latus ducto efficitur area ped. 40000. paſſuum 1600.*

QVAESTORIVM *dimidiatum feci ad Prætorium, haud abſurdà cauſsà. Proximus ille dignitate eſt: dimidium ergo pedaturæ eſto. & magis ideò, quia ampla ei vaſa, & inſtrumenta. Habet 200. ped. in latum, 100. in longum. Planities ped. 20000.*

LEGATI *iterùm dimidiati ad Quæſtorem. Ergo habento in longum ſinguli 50. ped. in latum 100. Ne aberres in lato aut longo: ex Polybij mente longum appello, ſpatium à Prætoriâ ad Decumanam, latum à Principali ad Principalem. Eſt area 5000.*

TRIBVNI *iterùm dimidiati, & habent æqualiter in quadro 50. ped. Sunt in areâ 2500.*

PRAEFECTI *pares Tribunis, cum exceptiunculis quas dixi.*

EVOCATI, *quorum numerus incertus, & ideò pedatura. Sunto tamen triginta, id eſt Turma vna Romana: habebunt 80. ped. in lon-*

gum, 125. in latum. Area 10000. Superſunt inibi 238 ½. Ea area eſſet pedum circiter 20000. Caperet igitur manipulos duos ciuiles peditum, id eſt homines 240.

ABLECTI, ſint Turma vna ſocialis. ergo 40. equites: ergo area 13333 ⅓. Efficiunt eam numeri à me notati, in long. 120. in latum 111 ⅑. A tergo (item opinatione meâ) cohors vna eiuſdem nominis, 336. hominum. Area illi eſſe debet 28000. ergo eſſent in latum 233 ⅓. circiter, in longum 120. Superſunt ped. 19. Ego eos inſuper habui notare in meâ Tabulâ, & plenos adnumeraui.

EXTRAORDINARII equites, Turmæ quattuor ſociales. areolæ diuiſæ ad modum dictum. Idem in Cohortibus ſupernè tribus, vtrimque vna cum dimidiâ. Vacuum ſupereſt, palàm ita Polybio ſcriptum, ſociis aduentantibus relinquendum. In

PARTE INFRA, primi EQVITES. Podiſmus è Polybio notus, eſt area ped. 10000. Ad paſſus ſi redigas, ſunt 400. Hoc in omnibus manipulis æqualiter & turmis. An non grande ſpatium triginta equitibus, triginta equis? nec enim vnus plus vno militari equo, opinor, habuit. Dico non prægrande. nam cogitandi calones totidem, fortaſſe & Decurionibus ipſis aliqui honeſtiores comites aut miniſtri: item iumenta aut muli ad ſarcinas, hordeum, frumentum. Nec enim ipſi equites onuſti, aut eorum inſeſſorij equi.

TRIARII. Dimidiati ad equites. liquet. Cetera paria, & ratio eadem podiſmorum etiam in legionibus auctis.

VIAE definitæ à Polybio, ſuntque omnes aut quinquaginta, aut centum pedum. Excipio minuſculas inter Tribunos aut Præfectos: excipio & ſemitas inter tabernacula, ſiquæ fuerunt.

PORTAE ſingulæ 50. ped. meâ menſione. latiore enim ingreſſu opus vehiculis & iumentis.

VALLI modus parte vnâ 2017. ped. alterâ pluſculo maior 2050. Metatio ſuperior viſa mihi exigere: etſi potes aliquid recidere, ſi voles. Nam Polybius ſanè æquilatera caſtra mox dicet: ſed an capiendus ſic rigidè? Ego verò ſcio Martiam hanc eſſe, non Mathematicam arenam. Illi ipſi qui æquare voluerunt, cùm ad rem ventum non fecerunt. Vides in toto ambitu eſſe milliare vnum & ſemis, & aliquot paſſus. In eo ſpatio peditum 16800. locarunt bellè & commodè, equitum 1800: præter comites Prætoris, Legatorum, Quæſtoris Tribunorum, præter omne

genus

genus calonum, iumentorum & impedimentorum. An nostri sic hodie? militares sciunt, & ij viderint: ego non diutius his immoror, ne tibi cum Claudio videar morari.

DIALOG. V.

De Tentoriis, Fossâ, Vallo, Portis.

AVD. Tenet me & oculos hæc species, tota pulchra, prudens, imò sapiens, quod initio dixisti. Vnde rusticulis ista mens? nam tales putantur prisci Romani: etsi multa sub regibus, quæ & cor & elegantiam ostendunt. LIPS. Nobis sic videntur, fateor: sed velim examinari à peritis & Martialibus; quia, vt Fabius ait, *tum dignum operæ pretium venit, cùm inter se congruunt præcepta & experimenta.* Sed examinari dico ab iis, qui non omnium litterarum aut artium rudes: in quos profectò conuenit ——* νοῦς οὐκ ἔνι κενταύροις. At nos, si lubet, pergamus: enucleanda etiam quædam in his Castris. Polybij ista lege:

* Mens nō inest Centauris.

POLYB.

Τούτων δ᾽ οὕτως ἐχόντων, τὸ μὲν σύμπαν σχῆμα γίνεται τῆς στρατοπεδείας τετράγωνον ἰσόπλευρον. τὰ δὲ κατὰ μέρος ἤδη τῆς τε ῥυμοτομίας ἐν αὐτῇ, καὶ τῆς ἄλλης οἰκονομίας, πολὺ παραπλησίαν ἔχουσαν διάθεσιν. τὸν δὲ χάρακα τῶν σκηνῶν ἀφιστᾶσι κατὰ πάσας τὰς ἐπιφανείας διακοσίους πόδας. τοῦτο δὲ τὸ κένωμα, πολλὰς καὶ δοκίμους αὐτοῖς παρέχεται χρείας. πρός τε γὰρ τὰς εἰσαγωγὰς, καὶ τὰς ἐξα-

His ita constitutis, tota figura castrorum fit quadrata, æquilatera. Partes autem eius & in strigarum sectione, & in alio ordine, vrbi similem locationem habent. Vallum verò ipsum abiungunt à tentoriis quaquauersus pedes ducentos. Id vacuum multas & spectabiles vtilitates iis præbet. quoniam & ad egressus ingressúsque

γωγὰς τῶν στρατοπέδων εὐφυῶς ἔχει καὶ δεόντως. ἕκαστοι γὰρ κατὰ τὰς ἑαυτῶν ῥύμας εἰς τοῦτο τὸ κένωμα ποιοῦνται τὴν ἔξοδον, ἀλλ' οὐκ εἰς μίαν συμπίπτοντες ἀνατρέπουσι καὶ συμπατοῦσιν ἀλλήλους, τάς τε τῶν παρεισαγομένων θρεμμάτων, καὶ τὰς ἐκ τῶν πολεμίων λείας εἰς τοῦτο παράγοντες ἀσφαλῶς τηροῦσι τὰς νύκτας. τὸ δὲ μέγιστον ἐν ταῖς ἐπιθέσεσι ταῖς νυκτεριναῖς, οὔτε πῦρ οὔτε βέλος ἐξικνεῖται πρὸς αὐτοὺς, πλὴν τελείως ὀλίγων. γίνεται δὲ καὶ ταῦτα σχεδὸν ἀβλαβῆ, διά τε τὸ μέγεθος τῆς ἀποστάσεως, καὶ διὰ τὴν τῶν σκηνῶν περίστασιν.

gressúsque copiarum conuenit (singuli enim iuxta Strigas suas in hoc vacuum exeunt, nec confusi proterunt se & conculcant:) & pecudes adductas aut prædas ex hostico captas huc agunt ferúntque & noctibus seruāt. Præcipuum verò, quòd in nocturnis assultibus, neque ignis, neque telum ad eos peruenit, præter pauca: eáque ipsa innoxia ferè fiunt, tum ob interualli spatium, tum ob tentoria circumposita.

Paullò pòst:

Τῆς δὲ ταφρείας καὶ χαρακοποιΐας, δύο μὲν ἐπιβάλλουσι πλευραὶ τοῖς συμμάχοις, παρ' ἃς καὶ στρατοπεδεύει τὸ κέρας αὐτῶν ἑκάτερον. δύο δὲ τοῖς ῥωμαίοις, ἑκατέρῳ τῷ στρατοπέδῳ μία. διαιρεθείσης δὲ τῆς πλευρᾶς ἑκάστης κατὰ σημαῖαν, τὴν μὲν κατὰ μέρος ἐπιμέλειαν οἱ ταξίαρχοι ποιοῦνται παρεστῶτες. τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς δύο τῶν χιλιάρχων.

Fossæ verò ac valli struendi duo latera incumbunt sociis, ad quæ vtrumque eorum cornu metatur: duo alia Romanis, cuique legioni vnum. Diuisio autem latere vnoquoque per manipulos, curam partium Centuriones gerunt, iíque assistunt: vniuersi autem operis probationem duo Tribunorum.

Hæc

Hæc ſola noſter doctor de totâ facie Externâ: leuiter profectò, imò neglegenter, ſi fas hoc mihi dictu. Nam cùm tres ſint Externæ huius partis partes, *Foſſa*, *Vallum*, *Portæ*: duas priores libat, tertiam nec verbo tangit. Ait:

„ *Figura caſtrorum ſit quadrangula.*] Hanc formam Romani amauerunt, & elegerunt præ Græcanicâ, quæ ſæpe rotunda. Ita de Spartanis quidem Xenophon: Ἐρῶ δὲ καὶ ἣν στρατοπεδεύεσθαι ἐνόμισε χρῆναι Λυκοῦργος. διὰ μὲν γὰρ τὸ τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου ἀχρήστους εἶναι, εἰς κύκλον ἐστρατοπεδεύσατο, εἰ μὴ ὄρος ἀσφαλὲς εἴη, ἢ τεῖχος, ἢ ποταμὸν ὄπισθεν ἔχοιεν: *Dicam & quomodo caſtra poni oportere cenſuerit Lycurgus. Quia enim angulos diſpoſiti loci inutiles arbitrabatur, in orbem magis caſtra ponebat, niſi aut mons aliquis tutamen daret, aut murus, aut fluuium à tergo haberent.* Nec cauſſa nulla illa Lycurgi, quam in opidis ferè condendis ſecuti ſunt: tamen Romanis placuit aliter, & ex iuſtâ item cauſsâ. Interior enim illorum tota diſpoſitio hanc talem formam cupit, aut potiùs poſcit. Itaque Ioſephus etiam ſic deſcribit: Διαμετρεῖται, inquit, παρεμβολὴ τετράγωνος αὐτοῖς: *Ad menſuram conſtituuntur iis caſtra quadrangula.* Vegetius tamen & alias formas ſuo æuo in vſu oſtendit, & exemplo Græcorum ad locum ferè aptatas. *Pro neceſſitate loci*, inquit, *vel Quadrata, vel Rotunda, vel Oblonga caſtra conſtitues.* Vbi quæ ſint *Oblonga*, ne addubites: non ouatâ ſanè formâ, ſed *quibus*, vt mox ait, *vltra latitudinis ſpatium tertia pars longitudinis additur.* Itaque ea quoque *Quadra*, ſed non *Quadrata*, id eſt æquilatera, pro Vegetij ſenſu. Leo Imperator, cuius vtilem bonumque libellum De militiâ habemus, is quoque duas haſce quadrangulas agnoſcit: *Diuerſos ſitus & formas*

Græcorum rotunda caſtra.

De rep. Laced.

Lib. III.

Lib. III. cap. VIII.

formas Fossatorum antiqui tradiderunt in castris ponendis. Laudabilis autem Quadrata atque Oblonga est, tum quia ordinata, tum quia necessaria. Sed in Vegetio etiam Rotunda ponitur, tunc recepta: & exemplum eius in Ammiano: *In valle graminea prope riuum, multiplicato scutorum ordine, in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris, quieuimus.*

Lib. xxiiii.

„ *Æquilatera.*] Exiguo quidem discrimine, vt ego suprà depinxi.

„ *Urbi similem locationem habent.*] Iterat hoc infrà vberiùs.

„ *Vallum verò ipsum abiungunt à tentoriis.*] Quod vacuum, si manere in imagine istâ vrbis lubet, haud absurdè *Pomœrium* dicam, quia introrsum post muros est. Eius vsum triplicem Polybius promit. Primum,

„ *Ad egressus ingressúsque copiarum.*] Nempe vt compositi ineant, atque in vacuo eo per Genera & Manipulos se disiungant: iterumque in egressu, sic iungant. Quod vtibile maximè, si eruptione pugnandum, & instat hostis. Secundum,

„ *Ad pecudes adductas aut prædas.*] Mira prouidentia, & ne hoc quoque nomine confusio minima in castris. Nec tamen in longum ibi præda seruata: sed ab ipsis, aut Quæstore, mox vendenda. Pecudes etiam intellego, tam eas quæ ex hoste captæ, quàm has quæ in militarem cibum, etsi paucæ, sequebantur. Nec enim tales multæ deliciæ. Tertium,

„ *In nocturnis assultibus.*] Si hostis, inquit, noctu assiliat, aut per insidias & clàm tela immittat, innoxia ferè sunt ob illud spatium interiectum, & cùm perueniunt, viribus defecta.

„ *Neque*

„ *Neque ignis, neque telum.*] Ignis voce, tela ignita siue faces intellegit, in crebro vsu veteribus ad pugnas, vt *alibi scribo. *In Face Hist.

„ *Tum ob tentoria circumposita.*] Nihil nobis vsquam de tentoriis dixit, cuiusmodi ea fuerint: firma tamen fuisse hinc discas. An igitur ex asseribus aut tabulis, & ideò Tabernacula dicta? In hibernis fortasse & perpetuis illis castris nihil absonum: tamen vulgò minimè. & constat fuisse tentoria hæc è corio & pelle. Inde & nomen, quia funibus tendebant & detendebant. Cæsar: *Signo profectionis dato, tabernaculisque detensis.* Tacitus: *Incisis tabernaculorum funibus, suismet tentoriis coopertos trucidabant.* Isidorus: *Dicta Tabernacula, quòd cortinæ funibus distentæ tabulis interstantibus, appenderentur, quæ tentoria sustinerent.* Etsi ipse *Cortinas* dicit, & è lino fortasse intellegit, de quibus statim. Nec *Tabernaculorum* vox imponet. cùm Festus monuerit, *à tabernis tecta castrensia, quamquam pellibus contegantur, Tabernacula dicta.* A formâ igitur aut vsu simili, non à materie: & istæc è pellibus corioque fuerunt. Iosephus de Romanis: Τὰς δέῤῥεις αἷς ὑπεσκήνουν: *pelles sub quibus tendebant.* In epistolâ Valeriani apud Trebellium: *Tribuno Claudio pellium tentoriarum decurias triginta dabis.* Adnota obiter, è publico etiam datas: sed Ducibus. Nam Tacitus contrà, Tiberij æuo, *vestem & tentoria redimi* à militibus dicit. Sed de pellibus his & Tacitus, de Frisiis: *Tributum iis Drusus modicum iusserat pro angustiâ rerum, vt in vsus castrenses coria boum penderent.* In tentoriorum scilicet vsum, & si fortè scutorum. In eiusdem Taciti suprà loco: *suismet coriis coopertos* (non autem *tentoriis*) scripta lectio probè ad hunc sensum refert. Ita igitur de more: in-

Tentoria cuiusmodi.

E corio aut pelle.

VII. Gallic.

IIII. Hist.

In Claud.

terdum, vbi inopia, etiam ſtramentis, centunculis, aut veſtibus vſi. Sic Cæſar cùm milites in Africam expeditos & nihil præter arma ferentes tranſuexiſſet: *Attenuati illi, opidò perquàm pauci ſub pellibus acquieſcebant; reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis, atque arundinibus coriíſque contectis permanebant.* In Hirtio ita ſcriptum, nec ſine vitio. Quomodo enim *arundinibus coriíſque contecti*, ſi negat pelles habuiſſe? Corij ſanè vox falſa: & puto *ſtoreíſque* verum eſſe. In vetuſtiore tamen libro, *arundinum copiis* lego: ex quo haud malè, *arundinum copulis.* Ergo pellibus ſic vſi, & inde vulgata hiſtoricorum ſcriptio, *Sub pellibus eſſe.* Fecerunt & Græci, quibus Xenophon ϛεγάσματα διφθέρας adtribuit: *tentoria & tegmina, pelles.* Q. Curtius de Alexandro Macedone: *Pellibus ſæpe tabernaculi alleuatis, vt conſpiceret hoſtium ignes.* Quod autem in Polyæno ſcriptum de Ageſilào, eum *iuſsiſſe milites caſtra bis ter in die mutare, atque ita neceſſariò ligna multa incidiſſe cùm tentoria erigerent* (τὰς καλύβας ἐγείροντας:) *eáque arte Bœotiam callidè vaſtam reddidiſſe & ſine arboribus*: id non eò facit, quaſi tentoria tota è lignis, ſed dumtaxat fulcra & tigilla lignea fuiſſe quibus erigerentur & ſuſtinerentur. Quod ipſa eius verba ſignificant. Etſi tamen è ligno etiam reperio. vt in Procopio (verſionem modò vidi) de Beliſario: *Ipſe ſubitò tugurio ex craſſis aſſeribus compacto, quod Papilionem vocant.* Vocem & hanc notabis, quæ item in Trebellij triginta tyrannis, de Herode: *Homo Orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant ſigillata tentoria, & aurati papiliones.* In Lampridij Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit.* Iſidorus: *Papiliones, à ſimilitudine parui animalis volantis.* Hæc ita priſcis: etſi è lino etiam, noſtrate iſto ritu, adnoto fuiſſe.

[Margin notes: De bello Afric. — Correctus Hirtius. — 1. Anabaſ. — Lib. III. — Lib. II. Stratag. — Lib. II. Bell. Perſ.]

fuisse. Isidorus suprà indicat: & clarè Suidas: Τένδα παρ' ἡμῖν οἰκία ἐκ λίνου: *Tenda apud nos domus ex lino*. Res & vox est hodierna. Talia igitur tentoria, sed quàm multa in Manipulum? lubet inquirere: & credam duodecim fuisse. Vegetius quidem auctor vndecim homines vnà tetendisse, & id *Contubernium* appellatum. *Singula*, inquit, *contubernia, hoc est vndecim homines deputantur*. Idem præsidem iis dat Decanum, qui est ipse scilicet vndecimus: *Decani decem militibus præsunt, qui nunc caput contubernij vocatur*. An ab isto capite Italis hodie *Caporales*: etsi *Corporales* alij efferunt, & ad Ammiani *Concorporales* nos remittunt. Hyginus porrò numerum hunc minuit, & *octo* in contubernio ponit. *Centuria habet milites octoginta, papiliones tendit decem, papilio tegit homines octo*. Vegetij numerus magis pro Polybiano æuo, nec pro ipsâ areâ ineptus, vt terna & terna steterint tabernacula, ordine quaterno. Atque istæ sunt velut domus militares, cuique notæ, & sciebant quoto, & apud quem manerent. Itaque familiaritas quædam erat & nexus, *Contubernalem* esse: sicut *Adtubernales* Festo dicti, quorum tabernacula iuncta. Ipsi autem Centuriones in capite cuiusque Manipuli ad exitum siti, vt Polybius palàm scripsit: reliquos adsitos probabile est, vt ætas aut dignitas cuiusque erat. AVD. Sed enim hoc quoque aueo scire. nihil membrorum aut discriminum in his tentoriis? non culina, non cubicula & lecti? LIPS. Rideo. & tu verò parùm cogitas strictam & duram militiam Romanam. Quid culinâ opus? cùm panis cibus esset, & obsonia nulla aut rara? de quibus posteà tamen dicam. De cubiculis aut lectis, apage. Illi verò aut humi iacebant, aut super gramen aliquod aut stramen. Liuius

Quot tentoria in Manipulũ?

Contubernium.

Lib. II. cap. vlt.

Decani.

Lib. II. cap. VIII.

Militum stibadia.

Lib.xxi. de Annibale: *Multi sæpe militari sagulo opertum humi iacentem inter custodias stationésque militum conspexerunt.* Et lego Scipionem Æmilianum (cui comes noster Polybius) cùm solutam disciplinam corrigeret ad Numantiam, *lectos vetuisse habere, atque ipsum primum in*
In Iberic. *stramento dormiuisse.* Appiani verba: Κλίνας τε ἀπεῖπεν ἔχειν, καὶ πρῶτος ἐπὶ στιβάδων ἀνεπαύετο. Sed satis de Tentoriis, ad Polybij verba redeamus.

„ *Fossæ autem ac valli struendi duo latera incumbunt sociis.*] Vbique prouidentiam videas & mireris. Ecce & in
Ordo in munitione. muniendis castris perpetuus & certus ordo: & vt quisque in iis locum & tentorium suum nouerat, sic partem quoque operis, quæ obueniret. Nam Socij semper duo latera habebant, vbi tendebant: & eo ordine etiam, nisi fallor, quo tendebant: Romani duo reliqua, per manipulos sic diuisi. Quid autem, cùm desierunt iam esse Socij? tum per legiones diuisio facta; & si plures, singulis
III. Ciuil. suum latus. In Cæsare: *Singula latera castrorum singulis adtribuit legionibus munienda.*

„ *Curam partium Centuriones gerunt.*] Quisque in suo
Lib. III. cap. VIII. manipulo. Vegetius: *Opus Centuriones decempedis metiuntur, ne minus foderit aut errauerit alicuius ignauia.* Vbi velim legi, *eruerit*: sicut & *Rutra* in hac re legas.

„ *Operis probationem duo Tribunorum.*] Centuriones quidem per partes intendunt: sed toti operi præsunt &
Tribuni intendunt munitioni. curant duo Tribuni. vt scilicet vniuersè omnia aptè & cohærenter, & nequid ipsi Centuriones remittant. Ve-
Lib. III. cap. VIII. getius idem: *Tribuni circumeunt, nec antè discedunt quàm fuerint vniuersa perfecta.* Qui sunt autem isti *duo* Tribuni? è quaque legione vnus, qui per menses suos imperium habeat, vt mox disces. Nec plura nobis de Fossâ

aut

aut vallo Polybius: ego necessariò aliquid ad lucem tuam addam. Fossa igitur exteriùs vallo prędu*ct*a: prę- *Fossam* ducta, inquam, & sic ab ipsâ re dicebant. Tibullus: *prӕducere.*

Quà deceat tutam castris prӕducere fossam.

Vegetius: *Tunc opere tumultuario fossa prӕducitur.* Cæsar: *Fossas transuersis viis prӕducit.* etsi vulgò ibi *perducit.* In Silio: —— *fossas instant prӕducere muris.* Dicebant & *Deprimere fossam*, itemque *Percutere*: ac notabis per te exempla. Ea fossa lata plurimùm octo pedes, & totidem *Magnitudo eius.* alta. Iosephum sic interpretor, vbi de castris: Τάφρος *Lib. III.* ἔξωθεν περιβάλλεται βάθος τετράπηχυς, καὶ εὖρος ἴσον: *Fossa exteriùs circumiicitur profunda quattuor cubitis, lata ӕqualiter.* Definit quattuor cubitis: sed cubitum illîc maiorem accipio & duorum pedum: etsi nec sic modus Fossæ nimis amplus. Nec abs re fortasse in Iosepho legi: δεκάπηχυς. qui essent *quindecim pedes*: vt in Cæsare plus semel lego. Imò etiam alij adaugent. & Vegetius, etsi rebus labentibus, ac post Iosephum: *Milites*, inquit, *gladio* Lib. III. cap. VIII. *cincti fossam aperiunt, latam aut nouem aut vndecim aut tredecim pedibus: vel si maior aduersariorum vis metuitur, pedibus decem & septem vel nouem. Imparem enim numerum seruari moris est.* Ait primò, *accinctos fodisse*. quò facit hoc Taciti, inter Corbulonis seuera recensentis, *Militem quia vallum non accinctus, atque alium quia* XI. Annal. *pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos.* Ponit deinde modum, sed varium, vti reuera fuit, pro temporibus, pro arbitrio Ducis. Sed quod notat *imparem de more seruatum*: ipse contrait, dum alibi scribit: *Vbi vis* Lib. I. cap. XXIIII. *acrior imminet hostium, tunc legitimâ fossâ ambitum con-* *Vegetij à se* *uenit munire castrorum, ita vt duodecim pedes lata sit, &* *dissensio.* *alta sub lineâ, sicut appellant, nouem.* En, facit legitimam

fossam duodenûm pedum: quem parem numerum esse liquet. Sed quod dicitur hîc *sub lineâ*: idipsum Hirtio,
VIII. Gall. nisi fallor, *directis lateribus*. *Fossam duplicem*, inquit, *pedum quindenûm lateribus directis deprimi iubet*. Ita altitudo maior, quàm si iacentia latera facias & metiare.

Quid Vallum? Atque hoc de Fossâ: *Vallum* ipsum nunc describo, quod appello aggestum è terra & sudibus, ad labrum interius fossæ, velut murum. Duæ igitur eius partes (vt distinctè
In eo Agger. explicem) *Agger, & Sudes*. Agger est ipsa terra, de quâ Virgilius:

Castrorum in morem pinnis atque aggere cingunt.

Lib. I. cap. XXIIII. Describit eum Vegetius: *Si nimia necessitas non premit, cespites circumciduntur è terrâ, & ex illis velut murus in-*
Modus eius. *struitur, altus tribus pedibus supra terram: sed vbi vis acrior imminet hostium, tunc crescit in altum quattuor pedes*. Po-
Lib. XXXV. cap. XIIII. nit cespites ad hanc structuram: vti & Plinius. *Cespitum*, inquit, *natura castrorum vallis accommodata*. Huius &
Ibid. modulum præscribit Vegetius: *Cespes fit altus semissem,*
Cespes ipse quantus. *latus pedem, longus pedem semis*. Nam nec temerè aut pro arbitrio hunc exscindere licuit, sed omnia ad normam.
Ibid. Quid autem si *terra solutior fuerit* (vt Vegetius loquitur) *vt ad similitudinem lateris, cespes non possit abscindi?* Tum sanè, vt inibi addit, aut *fossa producitur, cuius in-*
Sepes aliquãdo circumposita. *trinsecus agger excrescit*: aut vt posteà, *sepibus ductis, vel interpositis stipitibus ramísque arborum, ne terra facilè dilabatur, Agger erigitur*. Hoc ipsum Hygino monitum:
Aut rami interpositi. *Ceruoli, trunci ramosi. ad hos decurritur, si soli naturâ, nimiâ teneritudine, cespes frangeretur*. Iste Agger est, qui sæpe, vt opinor, vltra Vegetianum modum. In Cęsare qui-
III. Ciuil. *Valli altitudo.* dem lego: *Erat eo loco fossa pedum quindecim, & vallus contra hostem in altitudinem pedum decem, tantumdémque*

eius

eius valli Agger in latitudinem patebat. In Hirtio etiam: *Castra imperat vallo pedum duodecim muniri.* Pars altera, vt dixi, *Sudes*: qui propriè *Valli*, & inde compositum ex vtroque, dixêre *Vallum.* Virgilius priore & propriâ notione: *Quadrifidasque sudes, & acuto robore vallos.* Sudes, & Valli, idē.
Ibi Seruius: *Bis idem dixit. nam & Valli & Sudes idem sunt.* Magis prisci dixêre & *Suros.* *Suri, fustes,* ait Festus, *vnde* ὑποκοριστικῶς *Surculi.* Idem Ennij *Crebrisuro* notat: eaque voce notari *vallum crebris suris, id est palis munitum.* Sed Sudium vox creberrima. vt in Valerio: *Tragulis & pilis, quia roboreæ sudes deerant, vallauit.* E robore eas sumit, ex acere Propertius: Lib. VII. cap. VII. E quâ arbore.

Hunc Tatius fontem vallo præcingit acerno. Lib. IIII.

Sed non est dubium quin è quocunque & obuio ligno, robusto tamen, cùm daretur. Iterùm de Sudibus Ammianus: *Vallo sudibus fossâque firmato.* Idem: *Vallum sudibus densis & fossarum altitudine cautius adstruebatur.* sæpiusque. In Vegetio igitur cùm legitur: *Quibus protecti bellatores, si lutum obfuerit, ciuitatis fossatum etiam comportatis lapidibus complent*: longè aliam lectionem scripti libri prçeunt: in quibus ferè est, *bellatores sudatum auferunt.* ex quo illud natum: *si lutum obfuerit.* Atqui (vide & considera) *luto* non ibi locus. Equidem lego: *Sudetum auferunt.* Sub musculis, inquit, protecti bellatores detrahunt sudes mœniorum, & fossas complent. Nam & in opidis etiam istæ sudes. Sidonius ad Narbonem Martium: Lib. XXXI. Lib. IIII. cap. XVI. Correctus Vegetius.

Non te fossa patens, nec hispidarum
Obiectu sudium coronat agger.

Igitur quâ formâ *Vepres Vepretum* faciunt, *Salices Salicetum*, tali *Sudes Sudetum.* In Suidâ est: Σέδετον, τὸ φωσσάτον: *Sedetum, fossatum.* Vide ne Σούδετον vera lectio sit, *Sudetum*: Et Suidas.

tum: nisi quis existimat à *Sedibus* dictum hoc *Sedetum*.
Ipsi valli quales? Forma Sudium siue Vallorum quæ fuerit, diffusè in Polybio ipso nostro habes, de rebus Quinctij Flaminini in Græciâ. Ipsum vide. Inter alia ostendit, non *æquabili &*
Lib. XVII. *simplici ligno fuisse, sed habuisse*, vt ipse appellat, δύο κεραίας ἢ τρεῖς ἢ τέτταρας: *duas eminentias & velut cornua, aut tres aut quattuor.* Significat ramos in maiore stipite, qui recisi vt cornua eminebant. Tales præsertim in summo erant, eoque Varro, me iudice, aspexit cùm scripsit: *Val-*
Varro explicatus. De L.L. *lum, vel quòd ea varicare nemo posit, vel quòd singula ibi extrema bacilla furcillata figuram habeant litteræ V.* Duplex etymon dat. siue quòd nemo ea varicando transscendat; siue quòd in capite & extremo bacillorum V. littera sit expressa. Ostendit amplius idem Polybius, Φιλοπόνως ἀπωξυμμένας τὰς κεραίας: *studiosè acutas fuisse*
Valli superne acuti. *eminentias illas vallorum*: & caussam addit, ne quis facile posset apprehendendo euellere, lubrico scilicet ligno. Caussa etiam altera in promptu, contra transgressum aut transcensum. Hæc acumina Ammianus ita exprimit: *Castra ponuntur, vndique, in modum mucronum, præ-*
Lib. XXV. *acutis sudibus fixis.* Isti sunt Valli aut Sudes: quas in Aggere illo terreo defixas satis liquet. Vegetius: *Super agge-*
Lib. III. cap. VIII. *rem valli, hoc est sudes vel tribuli lignei, per ordinem digeruntur.* Itaque longiusculos fuisse oportuit hos vallos, cùm pars in terram defigeretur, firmamenti caussâ, & pars emineret. Etsi implexos & deuinctos inter se etiam fuisse, ex Polybio discas. Hæc ratio tota vallandi nec antiquis Græcorum ignota, imò vsurpata fuit, ex Homero.
Valli ratio Græcis nota. Nam ille Agamemnonem sic facit castra ædificare ad Troiam:

Iliad. I. vers. 349. Καὶ δὴ τεῖχος ἔδειμε, σὺν ἤλασε τάφρον ἐπ' αὐτῷ
Εὐρεῖαν, μεγάλην, ἐν δὲ σκόλοπας κατέπηξεν:

Et mu-

Et murum construxit, & hunc fodit prope fossam,
Latam atque ingentem, & vallos posuit quoque in ipsâ.

Satis de Vallo: pars tertia, *Portæ*. Quot eas fuisse dici- *Portæ in castris.*
mus? quattuor. Ex Liuio: *Ad quattuor portas exercitum* Lib. XL.
instruxit. Vbi autem? ad vnumquodque latus vnam, ex
Iosepho: Πύλαι δὲ ἐνοικοδομοῦνται τέσσαρες, καθ' ἕκαστον τοῦ πε- Lib. III.
ριβόλου κλίμα: *Portæ inædificantur quattuor, ad vnam-*
quamque ambitus partem. Atque inter eas prima *Præto-* *Prætoria.*
ria, quæ scilicet vicina & à tergo Prætoris. Ammianus:
Ausi inter hæc equitum cunei, portâ perruptâ Prætoriâ, Lib. XXV.
prope ipsum tabernaculum Principis aduenire. Festus: *Præ-*
toria porta appellatur in castris, quà exercitus in prœlium
educitur. Et sanè solet ea plerumque obuerti hosti, vt
Decumana auerti. Vegetius: *Porta Prætoria aut Orien-*
tem spectat, aut illum locum qui ad hostes pertinet, aut illam
partem ad quam exercitus est iturus. Vbi igitur hostis in
vicino, illum spectat: vbi minimè, alterutrum ex iis quæ *Extraordinaria eadem.*
dicit. Hæc ipsa *Extraordinaria* Liuio dicta: *M. Vale-*
rium erumpere Extraordinariâ portâ iussit: ab iis ipsis Tur- Lib. XL.
mis & Cohortibus, quæ illic tendunt. Duæ laterales &
proximæ, *Principales*: è quibus *Læua* altera ad discri-
men, altera *Dextra*. Vnde nomen? à Principiis, quia his *Principales duæ.*
respondent. An non ergo veriùs scribi & appellari *Prin-*
cipiales? profectò puto. nec *Principales*, id est principes &
primariæ portæ verè dici possunt. Lucretius ita à Prin-
cipio *Principiale* vsurpat: *Principiale aliquod tempus cla-* Lib. V.
démque futuram. Et iterùm: *Haud sine Principiali aliquo* Lib. II.
læuore creata est. Harum mentio in Liuio satis crebra: &
loca alibi dedi, aut tu excerpes. Quarta, *Decumana*, à co- *Decumana.*
hortibus Decimis ibi tendentibus sic dicta. Ea est op-
posita Prætoriæ, & remota ab hoste. Tacitus: *Cuncti rue-*

bant ad portas, quarum Decumana maximè petebatur, auersa hosti & fugientibus tutior. Vegetius ostendit supplicia extra hanc sumpta: *Decumana quæ appellatur post Prætorium est, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam.* Hæc eadem *Quæstoria* olim dicta, vt suprà dissertum. Ista olim: nec inferior ætas valde mutauit, nisi

Posteà plures portulæ. quod minores quasdam portulas interstruxit. Leo Imp. *Ambitus fossati Portas quattuor maiores & publicas habere debet, portulas autem paruas præterea complures.* Sed illas maiores quantas fuisse arbitramur? Iosephus grandes fuisse ostendit, Πρός τε εἰσόδους τῶν ὑποζυγίων εὐμαρεῖς, καὶ πρὸς ἐκδρομάς, εἰ κατεπείγοι, πλατείας: *ad introitus iumentorum faciles, & ad excursus, si opus sit, latas.* Ergo suprà, non minus patuisse quàm Vias censui, id est pedes quin-

Fores in portis. quaginta. Fores & ianuæ etiã iis impositæ, ad serandum ac reserandũ. Virgilius indicauit, in castris Troianorũ:

Lib. IX. *Portam, vi multâ, conuerso cardine torquet,*
Obnixus latis humeris. Hirtius item expressè:

IIX. Gallic. *Portis fores altioresque turres imposuit.* Vbi & turres in

Turres in portis, Et Vallo. portis ad defensionẽ notes: quod item sæpe in toto ambitu castrorũ. Iosephus: Καὶ τὸ μὲν ἔνδον, εἰς σκηνὰς διαλαμ-

Lib. III. βάνουσιν, ἔξωθεν δὲ ὁ κύκλος τείχους ὄψιν ἐπέχει, πύργοις ἐξ ἴσου διαστήματος κεκοσμημένος. ἐπὶ δὲ τῶν μεταπυργίων, τούς τε ὀξυβελεῖς, καὶ καταπέλτας, καὶ λιθοβόλα, καὶ πᾶν ἀφετήριον ὄργανον τιθέασιν, ἅπαντα πρὸς τὰς βολὰς ἕτοιμα: *Et introrsum quidẽ tabernaculis locum capiũt, extrorsum verò ambitus muri præbet speciem, turribus ex æquo spatio instructus. & per interualla ballistas, & catapultas, & aliud omne instrumentum missile disponunt, cuncta ad iactum parata.* Quæ talia tamen non nisi in Statiuis & diuturnioribus sedibus credendum est habuisse. In vnam noctem, ne foribus quidem valdè opus.

DIA-

DIALOG. VI.

De operibus. qui Immunes in iis, qui Munifices. Secordia posterioris æui.

HABES exteriorem quoque castrorum faciem: in quâ tamen scito variatum interim aliquid maioris firmitatis aut tutelæ caussâ. Legas enim non raro duplicem fossam, & duplex vallum: sed quæ scilicet eadem iam dictis. AVD. Linguam mihi soluis, quam ægrè coercui: & rogare libido, an hæc talia & tot opera ipsi milites? LIPS. Ipsi nec pro nostro more aut secordiâ munitores quosdam seorsim cogita, circumductos. AVD. Non cogito. sed calones, lixas, & id genus in mente habeo: & an non ij potius ad seruilia hæc munera admoti? LIPS. Seruilia appellas? ad quæ ego reperio ipsos Imperatores manum interdum admouisse, in calcar & exemplum. Excute hæc nostri æui iudicia, & scito Romanos socios que communiter & sollenniter in his operibus fuisse. Cottidiana erāt, & si qua alia res, hæc militem firmabat & indurabat. Vt tamen semel tibi explicem, Polybio paullùm seposito, disce. Duo genera militum fuisse *Munifices* & *Immunes*. Illos, qui munus facerent: id est, fossas, vallum struerent, excubias stationesque obirent. Istos, qui his omnibus vacarent. De prioribus ita Festus: *Munifices, qui non vacabant, sed munus reip. faciebant*. Vbi illud, *reipublicæ*, suspectum leuiter habeo, nec scio an non magis publicè legendum, abiecto *rei*. Vegetius: *Munifices appellantur, qui munus facere coguntur*. In hoc genere omnes gregarij, & quibus honos aut gradus vacationem non dabat. Quidam enim, vt posui, *Immunes*

Ipsi milites muniuerunt.

Munifices.

Immunes.

munes erant, quos Festus *Beneficiarios* vocat. *Beneficiarij*, inquit, *dicebantur, qui vacabant muneris beneficio.* Et hîc displicet *beneficium muneris*: illud verò onus est. Lego: *muneribus, beneficio.* Sensus, sic dictos qui beneficio Imperatorum, muneribus vacarent. Duo enim genera eiusmodi Immunium: alij, qui ex lege & more vacabant; alij, qui ex beneficio. Ex lege, omnes Tribuni, Centurionesque, qui arbitri & exactores munerum erant, non actores. Item equites, ob dignitatem. Valerius me docuit in exemplo: *Equestris*, inquit, *ordinis bona magnáque pars, quadringenti iuuenes, censoriam notam patiente animo sustinuerunt, quia in Siciliâ ad munitionum opus explicandum ire iussi, facere id neglexerant.* Clariùs ex Frontino, in eâdem re: *Aurelius Cotta Consul, cùm ad opus equites necessitate cogente iussisset accedere, eorúmque pars detrectasset imperium, questus apud Censores effecit vt notarentur.* Ex quo liquet immunes eos vulgò fuisse, nec nisi in necessitate admotos: quod tunc quoque recusarunt in parte, ne ius scilicet suum remittere aut proiicere viderentur. In eodem numero pono etiam Veteranos & Euocatos, quos omnino probabile est, cùm sponte militiam sumerent, munerum hac necessitate non adstrictos, nisi item in necessitate. A quo exemplo exauctorati & qui sub vexillo habebantur temporibus Principum, *ceterorum immunes erant* (ait Tacitus) *nisi propulsandi hostis*. Atque isti tales lege vacabant: beneficio autem, quibus id indultum per gratiam, siue quia virtute meruissent. Tale cùm Annibal Imperator Campanis concedit, apud Liuium, *Ne ciuis Campanus inuitus militaret, munúsue faceret*: quod valet, nec ad militiam adigi debere; nec si in eâ sponte esset, ad munus. In eodem. Liuio,

Tribuni, Centuriones, Equites vacãt.

Lib. II. cap. IX.

Lib. IIII. cap. I.

Euocati vacant.

Item Vexillarij.

I. Annal.

Et quidam beneficiarij Imperator indulgebat

Lib. XXIII.

Liuio, octo cohortes Hernicorum scribuntur, *quæ duplex stipendium acciperent, immunes quoque operum militarium essent, in vnum pugnæ laborem reseruati.* Sed & apud eundem, Senatus inter cetera, quæ ignominiosè de Cannensibus reliquiis, censet: *Ne quis eorum munere vacaret, neu dono militari, virtutis ergo, donaretur.* Nec Imperatores solùm ipsi dabant, sed indulgebant aut conniuebant etiam pro tempore Tribuni. In Quinctiliani Declamatione, pro Milite: *Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandiùs adulatum militi Tribunum.* Talia olim: at remissiore iam & minus intentâ militiâ, inualuit, Vacationes pretio etiam, idque à Centurionibus emi. Inter alia, quæ militiam & rem Romanam euerterunt, hanc scito esse inter occultas caussas. Redimebant igitur, & iam per bella ciuilia cœptum mansit sub Augusto. Tacitus in seditione quæ statim ab eius morte, loqui milites facit: *Hinc* (è decem assium stipendio) *arma, vestem, tentoria, hinc sæuitiam Centurionum & vacationem munerum redimi.* Quomodo hîc sæuitia, & Centurionum etiam auaritia aut fraus, declarat idem ampliter in rebus Othonis. *Flagitatum*, inquit, *vt vacationes præstari Centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles* (nota *gregarium* tantùm exprimi) *vt tributum annuum pendebat, pars manipulis, pars per commeatus aut in ipsis castris vaga; dum mercedem Centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus, pensi habebat. Per latrocinia aut raptus, aut seruilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationē emeret. Vbi sumptibus exhaustus secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo in manipulum*

Lib. VII.

Lib. XXVI.

Et Tribuni.

Et Centuriones.

Vacationes emptæ.

I. Annal.

I. Hist.

pulum redibat. ac rursus alius atque alius eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem ac discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione Centurionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem haud dubiè vtilem, & à bonis posteà Principibus perpetuitate disciplinæ firmatam. Tota res explicata, & seueriter etiam damnata: nisi quod posteà remittit aliquid, & probat vacationes solui è fisco. Si te noui Tacite & rectum tuum sensum; non pro iudicio, sed pro tempore, & quia eò ventum vt foueri

In Tacito scrupulus. hæc vulnera possent non sanari. Quod autem ait, *rem eam à Principibus posteà perpetuitate disciplinæ firmatam*: quid hoc est? an vt nemo posteà munifex? omnes pretio è fisco soluto vacarent? Profectò non potuit, aut omnis iam munitio, & vigiliæ, & munia, cessarunt. Non ea

Is sublatus. mens. sed certo aliquo numero vacationes Centurioni solutas; ceterùm, militi nullam sæuitiam vltrà adhibitam, aut immodicè exagitatum; sed cùm opus, fecisse opus. Spes enim cùm recisa extorquendi, cessauit & tormentum. Sanè quin posteriore etiam æuo munierint opusque fecerint, dubitari non potest vel ex Vegetio,

Lib. II. cap. VII. *Principales milites. Munifices pro gregariis.* Lib. XVI. qui distinguit duo genera militum: *Principales, qui priuilegiis muniuntur, Munifices, qui munus facere coguntur.* Ipse *Principales* appellat, illos eximios & in gradu: *Munifices*, viliores & gregales. Ita Ammianus: *Munificis militis vili & fortuito cibo contentus*: quod ita scribit in laudem & continentiam Iuliani Imperatoris. Iterumque:

Lib. XXV. *Portio pultis parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario.* In Codice Theodosij: *Qui contra hanc san-*

Lib. VIII. tit. V. l. II. *ctionem fecerit, promotus regradationis humilitate plectetur, munifex pœnam deportationis excipiet.* Quibus locis

Muni-

Munifices palàm distinguuntur à Principalibus siue Promotis. Vides quid moris fuerit, quomodo minuerit. & facit eò Dionis scriptio, qui Mæcenatem Augusto suadentem inducit, *vt allegat in Senatum quosdam* Lib. LII. *etiam ex Centurionibus*, πλὴν τῶν ἐν τῷ τεταγμένῳ ἐστρατευμένων. τούτων μὲν γὰρ τῶν καὶ φορμοφορησάντων καὶ λαρκοφορησάντων καὶ αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστόν ἐστιν ἐν τῷ βουλευτικῷ τινὰς ἐξετάζεσθαι: *præter eos, qui aliquando inter gregarios militassent. Nam ex iis qui corbes aut sportulas tulissent, turpe & ignominiosum sit quosdam in Senatu censeri.* Ita Dio. qui *Dio explicatus.* censet Centuriones quoque Senatores fieri, sed nempe qui ab initio tales, aut in gradu aliquo: nec qui vnquam vilia ista obiissent. Vilia, vt ipse iudicat pro suo iam æuo: an pro veteri? absit, aliter ostendimus. Et quid C. ille Marius, nónne à caligâ ad Consulatum peruenit? nónne munifex, & qui vitem capite sæpe excepit & fregit,

Si lentus pigrâ muniret castra dolabrâ?

vt ait Satyricus. Sed molliore illo æuo, fracta & mollia etiam iudicia: puluerulenta virtus sorduit, & iam pænè dedecus, esse verè virum. Audi Tacitum de Syriacis legionibus, quas Corbulo desides & ignauas repperit: *Satis constitit*, inquit, *fuisse in eo exercitu veteranos, qui non* XIII. Ann. *stationem, non vigilias iniissent, vallum fossámque quasi no-* *Mollitia sub Principibus.* *ua & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi militiâ per opida expletâ.* O milites, sed Nerone non Corbulone dignos! Et tale, quod de Prætorianis Spartianus scribit: quos cùm Iulianus, is qui imperium ab iis emerat, in campum produceret & exercere militariter vellet: *illi vicarios operis, quod cuique præscribebatur, mer-* In Iuliano. *cede conduxerunt*. Planè, vt de Ægyptiis Valerius: *qui du-* Lib. IX. cap. I. *ctu Archelai aduersus A. Gabinium mœnibus egreßi, cùm*

castra

castra vallo atque fossâ cingere iuberentur, vniuersi succlamarunt, vt id opus publicâ pecuniâ faciendum locaretur. Rides? qui magis quàm in nostris hominibus & moribus, per quos certum est idem futurum si rogarentur? imò seditionem futuram, si iuberentur? Ista sunt quæ militiam perdiderunt, & perdunt: vilia habere & seruilia, quæ domini vsurparunt orbis terræ. Romani enim certè tales: atque etiam Macedones, de quibus apud Curtium, obsidione Tyri: *Macedonas inclytos armis, dorso, sicut iumenta, onera portare.* Quod iis obiiciunt obsessi, dum terram fodiunt & sportis egerunt: obiiciunt, inquam, sed mox subiiciendi. Nec Flori sanè illud æquis oculis lego: qui de Scipione ad Numantiam, priscam disciplinam reuocante: *Assiduis, & iniustis, & seruilibus maximè operibus attriuisse* milites suos scribit. Apage, *seruilibus.* numquam id in Romanis castris serui: quos semel dumtaxat lego manum his operibus admouisse. In Hirtio de bello Alexandrino: *Cum more operis cottidiani, magnam illam seruorum multitudinem quæ aggerem portabat, militum esse credidisset.* Nam Cæsar ibi seruos huic rei adstrinxit, quia militem paratum habere volebat in pugnam: atque id Pharnacem fefellit. Numquam dico legisse me id expressim, & quod serui soli: etsi quin milites interdum iuuerint, cùm opus subitum, haud negem. In Cæsare etiam, obsidione Massiliensi, cùm magnæ munitiones instituerentur, lego *C. Trebonium ad efficienda opera magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouinciâ euocasse.* Sed rara hæc exempla olim: posteà tota res abiit, & desierunt muniri etiam castra. Vegetius de suo æuo: *Huius rei* (metationis castrorum) *scientia prorsus intercidit, nemo enim*

Macedones operarij. Lib. IIII.

Lib. II. cap. XVIII.

Calones aut serui rarò muniebant.

II. Ciuil.

Interdum & Prouinciales.

Munitio desita.

Lib. I. cap. XXI.

iamdiu

iamdiu ductis foßis fixísque sudibus castra constituit. Obserues inde Valentiniani iunioris igitur tempore Vegetium vixisse: nam senioris, castra adhuc in vsu. Ammianus sanè aliquoties munit in Iuliani & Valentiniani rebus: & de huius fratre Valente in Alanos ducente, *Vallo*, inquit, *sudibus fossáque firmato.* Non ergo tunc scientia prorsus interciderat, aut vsus. Etsi iam aliud muniendi genus & leuius cœperat, vt non vallo sed scutis, idque multiplicatâ serie, cingerentur. Idem Ammianus in rebus Iuliani: *Quibus terminatis, reuocatus inuictißimus miles, prope supercilia Rheni tendebat, scutorúmque ordine multiplicato vallatus, victu fruebatur & somno.* Iterùm, in eodem Principe: *In valle graminea prope riuum, multiplicato scutorum ordine in orbiculatam figuram metatis tutiùs castris quieuimus.* Quod ipsum in obsidionibus opidorum aliquoties in eo scriptore factum aduertas. vt libro XXI. *Ordine itaque scutorum gemino Aquileia circumsepta.* Alibi de *triplici ordine*, imò & *quintuplici* legas. *Quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur ciuitas*: quod de Persis Ammianus scripsit. Sed hęc scuta sola & sine viris deposita non est arbitrandum: recta quidem sic & iuncta stetisse arbitror ad pila aut hastas acclinata, sed milites item appositos ad tuendum. Sed ad Vegetium quod facit, periisse hunc vsum: idem in fragmento Græcanici scriptoris apud Suidam mihi obseruatum: qui Mauricium quemdam diu desitam sepultamque hanc rem ait restituisse & eduxisse. Οἱ ῥωμαῖοι γὰρ, inquit, τὸ πρότερον οὐκ ἀπετάφρευον, οὔτε μὴν ἐν ἐπιστήμῃ πάμπαν τὸ τοιόνδε εἶχον πρότερον ἢ Μαυρίκιον τὸν Παύλου ἡγήσασθαι τοῦ ἑῴου πολέμου. ἐπειδὴ δὲ ὅτε τὴν στρατηγίαν εἶχεν, τὸ τοιόνδε ῥαθυμίας παροφθὲν ἐς τὸ δέον ἐπανήγαγε. ῥωμαίοις γὰρ μὴ βου-

Lib. XXXI.

Scutorum munitio.

Lib. XVII.

Lib. XXIIII.

Lib. XIX.

Instaurata iterùm munitio.

λομβοις ἦν τὸ χρῆμα, καὶ ἐς λήθην κατώλισθεν. πόνος γὰρ ὄκνῳ πολέμιος: *Romani antea castra non muniebant, atque adeò scientiam eius rei prorsus non habebant, priusquam Mauricius Pauli filius dux Orientali bello esset. Is postquam ducatum suscepit, hoc totum ignauiæ prioris correxit, & ad decorum atque vtile redegit. Romanis tamen ea res volentibus minimè erat, atque in obliuionem iam lapsa erat. Labor siquidem ignauiæ aduersarius.* Habes adfirmatum hoc ipsum quod in Vegetio, sed auctorem etiam resuscitatæ artis, dignum quem norîmus. Vir enim profectò fuit, quicumque iste Mauricius. Et sanè sub Græcis iterùm vixisse ea videtur, si Leonis Imperatoris præcepta vsum habuerunt, quæ de Castris exstant. Ea ipse, voce eius sæculi, Ἄπληκτα vocat: & interpretatur Ἄπληκτον, τὸ φοσσάτον. Suidas haud aliter: Ἄπληκτον, τόπος ἔνθα καταλύουσι τῆς ὁδοιπορίας τὰ στρατόπεδα: *Aplectum, locus vbi à viâ quiescunt legiones.* Quis alius ille locus, quàm castra? Est & in Constantino Porphyrogenetâ id verbi: οὗτοι, inquit, τὰ τῶν βασιλέων ἄπληκτα διορθοῦσι, καὶ τὰς ὁδοὺς ἐκκαθαίρουσι: *Isti & castra Imperatorum disponunt ac dirigunt, & vias mundant.*

Aplecta pro castris.

DIALOG. VII.

SED excessimus, in viam redimus & ad Polybium nostrum, cum quo etiam ratiunculæ aliquid subducendum de castris. Nam quia mutari in iis solet pro numero militum maiore, imò sub duobus Ducibus geminari: hæc quoque addit, non aliâ in re, fateor, quàm in hac castrensi, serius magis & accuratus. Nec omnino de nihilo, qui hũc libellum *De metatione castrorum* inscripserunt: quia plurima certè pars de istis. Verba hęc lege:

Quòd

Ἐὰν δὲ ποτε πλεονάζῃ τὸ τῶν συμμάχων πλῆθος, ἢ τῶν ἐξ ἀρχῆς συστρατευομένων, ἢ τῶν ἐκ τοῦ καιροῦ προσγινομένων. τοῖς μὲν ἐκ τοῦ καιροῦ πρὸς τοῖς προειρημένοις, καὶ τοὺς παρὰ τὸ στρατήγιον ἀναπληροῦσι τόπους, τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ ταμιεῖον συναγαγόντες εἰς αὐτὸν τὸν κατεπείγοντα πρὸς τὴν χρείαν τόπον. τοῖς δ' ἐξ ἀρχῆς συνεκπορευομένοις, ἐὰν ᾖ πλῆθος ἱκανώτερον, ῥύμην μίαν ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους τῶν ῥωμαϊκῶν στρατοπέδων πρὸς ταῖς ὑπαρχούσαις παρὰ τὰς ἐκ τῶν πλαγίων ἐπιφανείας προστιθέασι. πάντων δὲ τῶν τεττάρων στρατοπέδων, καὶ τῶν ὑπάτων ἀμφοτέρων εἰς ἕνα χάρακα συναθροισθέντων, οὐδὲν ἕτερον δεῖ νοεῖν, πλὴν δύο στρατείας κατὰ τὸν ἄρτι λόγον παρεμβεβληκυίας ἀντεστραμμένας αὑταῖς συνηρμόσθαι, συναπτούσας κατὰ τὰς τῶν ἐπιλέκτων ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου παρεμβολάς. οὓς ἐποίουν μὲν εἰς τὴν ὀπίσω βλέποντες ἐπιφάνειαν τῆς ὅλης παρεμβολῆς. ὅτε δὴ συμβαίνει γίνεσθαι τὸ μὲν σχῆμα παραμῆκες, τὸ δὲ χωρίον διπλάσιον τοῦ πρόσθεν, τὴν δὲ περίμετρον ἡμιόλιον. ὅταν μὲν οὖν συμβαίνῃ τοὺς ὑπάτους ἀμφοτέ-

Quòd si aliquando maior sit Sociorum multitudo vel ab initio comitantium, vel posteà fortè superuenientium: his quidem qui posteà, præter loca dicta, etiam eum qui ad Prætorium est complent, Forum ipsum & Quæstoriũ, si res exigat, in vnum conferentes. Iis verò, qui ab initio simul egreßi fuerunt, si iusta multitudo sit, Strigam vnam parte alterâ legionum addunt versus vallum. Omnibus autem quattuor legionibus, ab vtroque Consule, in vna castra conductis, nõ aliud mente concipere oportet, quàm duos exercitus, modo quem suprà dixi, pariter metatos, atque inuicem sibi obuersos esse: iunctos & sese contingentes, quâ parte Extraordinarij vtriusque exercitus locantur. quos feci scilicet metari ad castrorum tergum. Ita fiet, vt Figura quidem sit oblonga, locus priore duplo maior, ambitus sesquialter. Cùm igitur Consules vnà POLYB.

ρους ὁμοῦ στρατοπεδεύειν, οὕτως ἀεὶ χρῶνται ταῖς στρατοπεδείαις. ὅταν δὲ χωρὶς, τ' ἄλλα μὲν ὡσαύτως, τὴν δ' ἀγορὰν, καὶ τὸ ταμιεῖον, καὶ τὸ στρατήγιον, μέσον τιθέασι τῶν δυεῖν στρατοπέδων.

metantur, eiusmodi semper vtuntur metaturâ: cùm seorsim, alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstorium, & Prætoriũ in medio vtriusque exercitus ponunt.

Duo proponit, & exponit, quæ morari lectorem possint. Prius, de Sociis. Nam ij aliquando plures aut superueniunt (puta à regibus aut sociis gentibus missi:) aut simul lecti & egressi sunt. quod crebrum, cùm è Latio aliquando duplicem numerum aut sesquialterum, vt docui, capere soleret. Quid tum igitur factum? ordine explicat. & pro aduentoribus quidem, inquit,

„ *Præter loca dicta*] Quæ ista? Vacua, vt opinor, post Extraordinarios relicta. Nam hoc disertè dixit, spatij ibi aliquid redundare, aduenientibus implendum. Sed si ea non sufficiant; addit,

„ *Etiam qui ad Prætorium est, complent.*] Nimirum spatium illud centum pedum & viam latam, anteà relictam. Quod si opus etiam sit, totum Forum ad Prætorium vsque complent. Dixeris. vbi tunc igitur Forum? respondet, in vnum locum solere cum Quæstorio conferri: id est, vt locus ille vacuus anteà vsibus Quæstoris destinatus tantùm, nunc etiam foro rerum vænalium seruiat. At verò si ab initio maior fuerit multitudo, & castris nondum positis aut vallatis: tum aliter & magis compositè rem expediunt. quomodo?

Forum & Quæstoriũ iuncta.

„ *Strigam vnam parte alterâ legionum addunt.*] Castra scilicet in latitudine augent, & ad socios alios socios ponunt, prorsus formâ & modo dicto. Ita fit tunc via media,

Castra in latũ semper aucta.

dia,& alter Vicus. Sed hoc tantùm, si iusta multitudo, inquit, ad locum implendum. Si non, supernè scilicet locantur. Credo idem factum, si tres (quod tamen raro) sub vno Consule legiones: in latum, inquam, castra producta. Quid tamen si quattuor, & vterque ibi Consul? facilis ratio: & ait,

„ *Non aliud mente concipere oportere, quàm duos exercitus.*] Sententia tota. Binas esse copias, & bina velut castra, vno saltem vallo clausa. Itaque dispositio tota eadem manet; dumtaxat notandum binos istos exercitus à tergo sibi iungi, & Extraordinarios limitem castrorum esse. Atque istud facile: aliud mouet, obscurius aut implexius nobis. Quid enim si vnà quidem, sed non misceri volunt castris? vterque Consul seiunctos habere suos? Tum, inquit,

„ *Alia quidem sunt similia, Forum verò, Quæstorium & Prætorium in medio.*] Videtur dicere (videtur. nam satis hæc ambigua.) quod ad legiones, omnia tunc fuisse eadem: dumtaxat Prætorium, Quæstorium & Forum admota vtrimque ad vallum, & sic communionem inter Consules fuisse: singulis tamen castris vallo suo discretis. Nam hoc nisi fuisset, iam non esset metatio, & castra diuersa. Hoc autem fieri potuit, vel in Oblongâ illâ figurâ iam dictâ: saltem vt Extraordinarij amouerentur, & ad latus locarentur: vel in figurâ aliâ, vt castra velut geminarentur, sed duplici vallo secreta: Prætorium autem & adiuncta, ad latus vtrumque circa portas Principales. Ista ex Polybio. etsi raro aut non leges (in libris qui hodie) Consules sic iunctis castris, vallo tamen diuisos. Et quid opus? nisi si auctoritatis seruandæ gratiâ: etsi & aliter ea salua. Scipio Imp. ad Pompeium venit: & vt

Partitio castrorũ, vbi duo Impp.

III. Ciuil. Cæſar narrat, *receptis omnibus in vna caſtra legionibus, ille ſuum cum Scipione honorem partitur, claßicúmque apud eum cani, & alterum iubet Prætorium tendi.* Simile Au-
Lib. LIII. guſtus in Agrippâ. & vt Dio ait, *ſiquando ſimul ad bellum irent, tabernaculum ſui ſimile dabat, & ſignum ab vtroque peti iubebat.* Diuiſa quidem caſtra etiam lego, ſed loco etiam diuiſa & abiuncta: idque vel ob numerum militum maiorem, vt apud Cannas maiora & minora fuerunt: vel ob alium vſum, vt Cæſar in Ariouiſtum. Illud rari exempli, vtrumque Conſulem conueniſſe, & in caſtris nil mutaſſe: ſed Haſtatos ab Haſtatis, Principes à Principibus, & ſic ordine; itemque Centurionem à Centurione, Tribunum à Tribuno receptos. Quod Claudius Nero & C. Liuius vſurparunt, contra Aſdrubalem: ſed dumtaxat in vnam noctem, & ad fallendum hoſtem. Diſcas tamen ex eo, ſatis laxè metari ſolere, cùm tot millia in iiſdem locis poſſent recipere & inſerere: expulſis, niſi fallor, & in vacuum ad valla redactis calonibus & iumentis pleriſque.

DIALOG. VIII.

De miniſteriis, quæ Tribunis & Equitibus & alibi præſtantur, item de Excubiis & Stationibus.

SED de Caſtris ipſis denique iam peregimus, ſermone & re haud illepidâ, ſed longâ: & ſubinde cum Pindaro vereor*, μὴ κόρ☉ ἐλθὼν κνίσῃ. AVD. Harum quidem dapum haud ſatier, te condiente: & vetus illud verum didici,

Οὐ παντός γε παντὸς ἐστιν ἀρτύσαι καλῶς:
Condire ſcitè non cuilibet datum eſt.

**ne ſatietas veniẽs offendat.*

LIPS.

LIPS. Fortasse nec mihi, nisi quia amor tuus ita vult, cui bella etiam non bella. Sed sedem igitur Disciplinæ quia vidimus, nunc ipsam. Tria ad eam spectant, *Munia, Exercitia, Leges.* Quædam ex his prompta nobis in Polybio, quædam non erunt. Ipsum primò excutiamus: si quid deerit, & tempus & hic animus ferent, pòst dabo. *Munia* appellamus excubias, ministeria, & hæc talia: quæ in his Polybij verbis habes. Lege:

Ἑξῆς δὲ τούτοις διέταξαν τὰς σημαίας ἐξ ἑκάστου στρατοπέδου τῶν πριγκίπων, καὶ τῶν ἀστάτων, δύο μὲν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ τόπου τοῦ πρὸ τῶν χιλιάρχων. τὴν γὰρ διατριβὴν ἐν ταῖς καθημερίαις οἱ πλεῖστοι τῶν ῥωμαίων ἐν ταύτῃ ποιοῦνται τῇ πλατείᾳ. διόπερ ἀεὶ σπουδάζουσι περὶ ταύτης, ὡς ῥαίνηται καὶ καλλύνηται σφίσιν ἐπιμελῶς. τῶν δὲ λοιπῶν ὀκτωκαίδεκα, τρεῖς ἕκαστον τῶν χιλιάρχων διαλαγχάνει. τοσαῦται γάρ εἰσι τῶν ἀστάτων καὶ πριγκίπων ἐν ἑκάστῳ στρατοπέδῳ σημαῖαι, κατὰ τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν διαίρεσιν. χιλίαρχοι δὲ ἕξ. τῶν δὲ τριῶν σημαιῶν ἀναμέρος ἑκάστῳ τῶν χιλιάρχων λειτουργεῖ λειτουργίαν τοιαύτην. ἐπειδὰν καταστρατοπεδεύσωσι, τὴν σκηνὴν ἱστᾶσιν οὗτοι, καὶ τὸν περὶ τὴν σκηνὴν τόπον ἠδάφισαν. κἄν τι περι-

Deinde verò ordinant manipulos, ex utraque legione, Principum & Hastatorum, duos ad curam loci qui ante Tribunos est. In hac enim viâ plerumque diem plerique militum terunt: ideóque curæ iis est, vt aspergatur verratúrque diligenter. Reliquorum autem manipulorum octodecim quisque Tribunus tres sortitur. tot enim sunt Hastatorum & Principum in quaque legione manipuli, Tribuni autem ipsi sex. atque è tribus istis manipulis singuli & per vices Tribuno hoc ministerium ministrant. Cùm castra metantur, tentorium eius statuunt, & locum circà complanant: & siquid se- POLYB. *

piendum

φράξαι δὲ τῆς τῶν σκευῶν ἀσφαλείας χάριν, οὗτοι φροντίζουσιν. διδόασι δὲ καὶ φυλάκεια δύο. τὸ δὲ φυλάκειόν ἐστιν ἐκ τεττάρων ἀνδρῶν, ὧν οἱ μὲν πρὸ τῆς σκηνῆς, οἱ δὲ κατόπιν παρὰ τοὺς ἵππους ποιοῦνται τὴν φυλακήν. οὐσῶν δὲ σημαιῶν ἑκάστῳ χιλιάρχῳ τριῶν, ἐν ἑκάστῃ δὲ τούτων ἀνδρῶν ὑπερεχόντων ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν, χωρὶς τῶν τριαρίων καὶ γροσφομάχων (οὗτοι γὰρ οὐ λειτουργοῦσι) τὸ μὲν ἔργον γίνεται κοῦφον, διὰ τὸ παρὰ τετάρτην ἡμέραν ἑκάστῃ σημαίᾳ καθήκειν τὴν λειτουργίαν. τοῖς δὲ χιλιάρχοις ἅμα μὲν τὸ τῆς εὐχρηστίας ἀναγκαῖον, ἅμα δὲ τὸ τῆς τιμῆς, διὰ τῶν προειρημένων ἀποτελεῖται σεμνὸν καὶ προστατικόν. αἱ δὲ τῶν τριαρίων σημαῖαι, τῆς μὲν τῶν χιλιάρχων παραλύονται λειτουργίας. εἰς δὲ τοὺς τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς ἑκάστη σημαία, καθ' ἡμέραν δίδωσι φυλακεῖον ἀεὶ τῷ γειτνιῶντι κατόπιν τῶν οὐλαμῶν, οἵ τινες τηροῦσι μὲν καὶ τἆλλα, μάλιστα δὲ τοὺς ἵππους, ἵνα μήτ' ἐμπλεκόμενοι τοῖς δέμασι, βλάπτωνται πρὸς τὴν χρείαν, μὴ τελούμενοι καὶ προσπίπτοντες ἄλλοις ταραχὰς καὶ θορύβους ἐμποιῶσι τῇ

piendum aut claudendum sit ad vasorum custodiam, id præstant. Dant & duas excubias: quarum pars ante tentorium, pars post illud iuxta equos agunt. Cùm autem sint cuique Tribuno tres manipuli, & in quoque istorum viri supra centũ (Triariis exceptis & Velitibus. nam hi non ministrant:) leue munus fit, nec nisi in quartum quemque diem ad manipulum redit & incumbit. Tribunis verò simul & commoditas ex hisce ministeriis, simul & dignitas atque honos imperio accedit. Triariorum porrò manipuli liberi quidem sunt à ministerio Tribunitio, sed Turmis equitum excubiam cottidie præbent, vt quisque manipulus à tergo Turmæ aßidet. Atque hi curant cùm alia, tum equos maximè, ne aut vinculis impediti inque ligati lædantur, inutiles futuri ad militiam, aut soluti & ruentes turbas ac consternationem excitent

in

στρατοπέδῳ. μία δ' ἐξ ἁπασῶν καθ' ἡμέραν σημαία ἀναμέρος τῷ στρατηγῷ παρακοιτεῖ, ἥτις ἅμα μὲν ἀσφάλειαν παρασκευάζει τῷ στρατηγῷ πρὸς τὰς ἐπιβουλάς, ἅμα δὲ κοσμεῖ τὸ πρόσχημα τῆς ἀρχῆς.

in castris. Vnus verò ex omnibus manipulis in diem Imperatori excubat, quæ res & tutum eum præstat ab insidiis, & ornatum speciémque magistratui addit.

Positis castris, primùm post iuramentum (de quo dicetur in Legibus) præstitum, quod curant Tribuni, est partitio manipulorum ad ministeria, & munia diurna. Attende. pulchra videbis & composita, haud aliter quàm in familiâ boni patris.

„ *Ordinant manipulos*, inquit, *ex vtraque legione Principum & Hastatorum.*] Qui verò ordinant? Tribuni: quomodo? sorte. Quos? non omnes, sed Principum & Hastatorum ex vtraque legione. Triarios & Velites omittunt, quorum nullus hic vsus. Et ex vtraque legione ita, vt tamen sex & sex Tribuni, quique non nisi ex suâ legione manipulos capiant: nec miles extra suam legionem ministerium Tribuno præstet. Summatim hæc istis verbis primis dicuntur: quæ velim te libare oculis interdum, & eos tum ad me referre. Vix enim sermonem meum capias, nisi & Polybiana adiungas.

„ *Duos ad curam loci.*] Isti duo manipuli in totum sunt? an duo ex quaque legione? nempe vnus Principum, vnus Hastatorum ex quaque? Sunt verò ex quaque, atque ita quattuor simul, argumento claro ex verbis infrà, cùm *octodecim manipulos* reliquos in legione dicit. Sunt autem in quaque ex vtroque hoc Genere viginti, decem Principum, decem Hastatorum.

Quot manipuli ad primam curam.

„ *Loci qui ante Tribunos est.*] Ea sunt Principia, celeberrimus & sacerrimus locus, vt suprà dictum, & hîc quoque clarè vides. Sermones enim ibi & conuentus in totum diem, atque etiam iudicia, & siquid aliud publicè agendum.

Frequẽtia Principiorum.

„ *Vt aspergatur verratúrque diligenter.*] Heus tu Batave, qui munditiâ & politiâ prouocatis aut vincitis omnes gentes, quid Romani tibi nostri videntur? non & ipsi politi, munduli, idque in ipsis castris? Noluerunt sordium hîc aliquid: & quia frequenti itu & attritu necessum erat puluerem aut lutum fieri, iusserunt in dies viam hanc adspergi & mundari. Illud, cùm puluis; hoc cùm lutum. Sed fortasse etiam non fallar, si cespitem hîc dispositum tessellatim dicam, instar pauimenti. Sit pro reliquâ diligentiâ Romanâ: & Tribuniciis tabernaculis ita factum mox dicet. Hoc magis adfirmem in Statiuis aut Hibernis; si ista quidem lapide aut glareâ etiam strata non fuerunt. AVD. O gratam mihi curam! & quæ alterum iniicit à te celatum. LIPS. Quid illud? profer. AVD. Verecundor. LIPS. Quid tandem? impurum aut infandum aliquid in castis his castris? AVD. Non tale. à naturâ est, sed & naturâ duce silemus. LIPS. Dic clariùs. AVD. Ea inquam quæ natura requirit, cùm tam mundi Romani tui, vbi deposuerunt? LIPS. Profectò in risum me das inopinato hoc & iocoso quæsito. Tamen certè necessaria res, videamus. Quî autem definiam? veteres silent, quod tu quoque nunc ægrè proferebas. Coniicio, extra castra & vallum hæc fecisse, cùm liceret: id est, de die. Quòd si noctu vrgerentur, in tentoriis & vasis, ac calones aut ipsos asportasse. Discurrisse enim in tenebris per castra & excubias non opinor: & fraudi

Principia versa, tersa.

Vbi sordes humanæ?

fraudi fuerit locus. Quid ſi etiam, vt Turcas hodie audio, in foſſis quibuſdam hæc excreuerint, iiſque terrâ repletis, alias ſubinde nouas foderint? Id potuit, & Turcæ maioribus tabernaculis tentoriola quędam coniuncta habent cum his ſcrobibus: quæ tentoriola ſcilicet crebrò mutant. Faciunt ſimile in extis aliiſque reiectamentis carnium, & ea defodiunt atque humo operiunt ſtudioſè, contra fœtores. Salubria haud dubiè caſtra per minutas has obſeruationes. At enim Spartani liberiùs aut inuerecundiùs ſe hîc gerebant. de quorum militiâ caſtriſque Xenophon hoc quoque narrat: Καὶ τοὺς ἐπὶ τὰ ἀναγκαῖα ἀπόντας οὐ δεῖ θαυμάζειν, ὅτι οὔτε ἀλλήλων, οὔτε τῶν ὅπλων πλέον, ἢ ὅσον μὴ λυπεῖν ἀλλήλους, ἀπέρχονται· καὶ γὰρ ταῦτα ἀσφαλείας ἕνεκα ποιοῦσιν: *Atque eos qui ad neceſſaria ſecedunt, non oportet mirari quòd haud longius ab aliis aut ab armis ſuis recedunt, quàm quod ſatis ſit ne nares offendant. hoc enim ſecuritatis cauſſâ faciunt, & ne excipiantur.* Sed in miniſteriis noſtris pergamus.

Turcarum mundicies.

Spartanorum mos.

„ *Quiſque Tribunus tres ſortitur.*] Hîc de ſorte, antè non dixit: ſed antè quoque admiſi à ſollenni militiæ, in quâ ſors aſſidua aut certè crebra. Ait, *quemque Tribunum tres habere*: quid clarius? Sunt reliqui octodecim manipuli, ſeni Tribuni: tres igitur in ſingulos. Quid autem iſti faciunt? ſequitur,

„ *Tentorium eius ſtatuunt.*] Non ergo lautioribus hiſce Tribunis proprij miniſtri & ſerui? Fuerunt, ſed viſum tamen hæc omnia quæ militiam tangunt per milites fieri, tum contra ignauiam & otium, tum cauſsâ obſequij, & vt opportuni magis imperiis atque obnoxij eſſent. Hodie abnuant, per malum faſtum, qui in milite

bonus, ſed in hoſtem: apud Duces obſequioſi & flexi animi conueniunt.

„ *Locum circà complanant.*] In Græco, ἐδάφισαν: *pauimentabant.* Nec tamen de vero lapideoq́ue pauimento ceperim: vnde cottidiani & ſubiti iſti lapides? ſed de ceſpiticio, & credo virides ſic eos comportatos à milite & teſſellatim diſpoſitos. Si locus tamen vicinus præberet, aut diuturnior mora poſceret (vt in Statiuis aut Hibernis) non abnuam etiam de glareâ aut lapide, quia iſtos homines video omnia de facili præſtitiſſe, quæ ardua nobis & oneroſa. Iulius quidem Cæſar *ſectilia ſua & teſſellata* in hunc vſum circumtulit, vt ſuprà monui: ſed Iulius ille, qui omnia ſupra vulgus, & ipſe reuera non è vulgo. Hæc miniſteria Vegetius quoque tetigit: *Duci Prætorium præparatur, ac Tribunis tabernacula collocantur, quibus per contubernales deputatos aqua, lignum, & pabulum miniſtrantur.* Quæ poſtrema etſi Polybius non expreſſit: tamen fuiſſe olim cenſeo, & aquatum, lignatum, pabulatum milites iſtos iſſe in vſum Tribunorum.

Tentoria ceſpite ſtrata.

Cæſaris ſplendor.

Lib. III. cap. VIII.

Miniſteria alia Tribunis.

„ *Dant & excubias duas.*] Præter dicta, è ternis iſtis manipulis ordine Tribunis ſunt excubitores. Quid iſti agunt? velut cuſtodes quidam ſunt aut apparitores. Imò fallor, aut cum ipſis Tribunis, ſi exibant, pars eorum exibat: vt honeſtè ſcilicet per caſtra & alibi incederent, militibus ſic comitati. Hunc morem collapſum reſtituit Alexander Seuerus, Imperator inter optimos, ſiquis facta & dicta eius iuſtâ trutinâ librat: *Apparitores nullos eſſe paſſus eſt.* (ita in vitâ eius Lampridius) *Tribunis aut Ducibus niſi milites anteire noluit. iuſſitque vt ante Tribunum quattuor milites ambularent, ante Ducem ſex, ante Legatum*

Excubiæ Tribunis.

Comitantur eos.

Legatum decem. Ecce *quattuor* milites adtribuit, quid nisi ipsam vnam Excubiam nostram? *Duci sex.* quis iste Dux, qui olim Legatus dictus, legioni nempe præpositus: ex quo colligas tres excubias eum habuisse. At ipsi *Legato decem*: id est, legato Consulari, aut exercitus primario Duci. Ex hisce Lampridij arbitror Trebellium Pollionem castigandum in triginta Tyrannis, Balistâ decimoseptimo: *Est Valeriani epistola, in quá docet sibi præcepta gubernandæ reip. ab eodem* (Balistâ) *data, gaudens quòd eius consilio nullum adscriptitium, id est Vacantem haberet, & Tribunum nullum stipatorem, qui non verè pugnaret.* Scribo, *& Tribunus.* Est hoc ipsum quod Alexander sustulerat, sed posteà iterùm irruperat, ne Tribuni apparitores aut stipatores proprios haberent, qui annonas scilicet acciperent, & militum salaria absumerent: sed dumtaxat verè milites ante eos irent.

Trebellius leuiter rescriptus.

„ *Excubia est è viris quattuor.*] Notetur seriò excubiarum hic numerus. qui ipse fuit etiam Vegetij æuo: *De singulis*, inquit, *Centuriis quaterni equites, & quaterni pedites, excubitum noctibus faciunt.*

Quot hominum excubia?

„ *Leue munus, quoniam in quartum quemque diem ad manipulum redit, & incumbit.*] Ita est. Sunt tres manipuli, ergo ad primum quarto die munus redit. Sed in ipso Manipulo quoque, quindecim duplices tales Excubiæ: ergo quadragintaquinque in tribus: atque ita non nisi tali die ad singulos venit.

„ *Triariorum Manipuli liberi sunt à ministerio Tribunicio.*] Atque etiam Velitum, vt præmisit: sed Triariorum, ob dignitatem, istorum ob vilitatem: & quia vtrique aliò vocantur. Quò Triarij? addit,

„ *Turmis equitum excubiam cottidie præbent.*] Obser-

Equitibus excubia vna. ua & equitibus honorem habitum, qui primores ciuium & proximi à Tribunis. Sed nónne in vili, quòd istis ministrant Triarij? nónne dignius, si digniori? Non hîc quidem. aspectus ad locum metationemque fuit: & quia Triarij post ipsos equites, percommodum visum vt iis ministrarent, sine molestiâ vllâ suâ, & in suis tabernaculis manentes. Nam & hoc adiungit, quemque Manipulum Excubiam dedisse Turmæ præpositæ, & cui ipse subiunctus. Hoc leue. & amplius: dedêre tantùm excubiam vnam. Nam φυλακεῖον hîc singulari numero Polybius: conuenienter id ipsum. quoniam nec Equitum tanta dignitas; & quia ipsi Triarij etiam non nisi dimidiati ad alios Manipulos. Vide vbique, in minimis maximis, analogiam & circumspectionem.

„ *Turbas & consternationem excitent in castris.*] Cuius 1. Annal. rei exemplum in Tacito: *Fortè equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. Tanta inde consternatio in castris irrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas.* Et addit, sisti non potuisse, nisi quod ipse Legatus se proiecit in limine portæ, & pudore calcandi fugam repressit. Insigne exemplum etiam hæc talia minima cauenda, vicino maximè hoste: & vides Romanos veteres fecisse.

Excubia Imperatori. „ *Vnus verò ex omnibus manipulus in diem Imperatori excubat.*] Dubitare aliquis possit, vnúsne ex omnibus omnino manipulus, an tantùm ex triginta vnius legionis? Nihil enim definit, etsi hactenus sermo de vnâ legione fuit. Sed posteà tamen etiam in Vigiliis vnius Manipuli accubantis Prætorio mentio tantùm fit. Ergo hoc non decido: magis quęro, Sociis quid factum? Quęro? imò queror etiam de te Polybi qui siluisti. Certè

Sociorum excubia.

immu-

immunes & vacuos eos fuisse non ego opinor, nec ratio vlla suadet. Puto igitur tribuendos ad exemplum Legionis, vt quidam etiam Manipuli Principia munda habuerint in suâ parte: aliæ excubiæ item Præfectis, exemplo Tribunicio: denique & Imperatori manipulus fortassis vnus. Fortassis. nam hîc hæreo: sumam ex Cornibus, an ex iis qui adiacent Prætorio Extraordinariis ipsis? Posset non incommodè aut indecorè sic fieri, vt Manipulus vnus ciuium excubuerit à fronte & à tergo, diuisus: vnus Sociorum, ad vtrumque latus. Deinde ipsos etiam qui proximi Equitibus, siue in Cornibus siue in Extraordinariis, probabile est Excubiam vnam iis dedisse, exemplo Triariorum. Quæro amplius, Cùm hæc ita in castris, quid ad portas & vallum, quis seruauit? nam aliquam ibi tutelam & custodiam fuisse ratio & testimonia euincunt. Passim lego de excubitu in portâ, atque etiam ante portam. In Sallustio: *Neque secus atque si hostes adessent, iter facere, castra munire, excubitum in portâ* (lego cum priscis libris, **portas*) *cohortes ex legionibus, pro castris equites auxiliarios mittere.* Virgilius allusit, de animalculo aëreo: *Excubiæ ad portas.* *In Iug.* **plures enim in castris.*

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti. IIII. Geor.

Atque adeò Romanus mos fuit totas Cohortes & Turmas habere & ponere quietas ante ipsas portas: non vnum aut alterum militem, vt hodie solet, quos à sentiendo *Sentinellas* vocamus. Illi plures, atque etiam cùm periculum esset, alios super alios, & longiùs abiunctos. Id vocabant ab ipsâ re *Stationes.* Stabant enim. Cæsar: *Quæ in statione pro castris erant Afranij cohortes.* Palàm hîc pedites habes: at equites in Sallustio suprà, & nunc in Liuio: *Manlius super castra hostium cum turmalibus suis* *Stationes.* II. Ciuil. *E pedite.* *Ex equite.* Lib. VIII.

ſuis euaſit, vt vix teli iactu ab ſtatione proximâ abeſſet. Ibi Thuſculani erant equites. Communiter & indiſtinctè

VIII Gall. Cæſar: *Ij qui pro portis in ſtatione erant, Cæſari renunciarunt.*

V. Gallic. Iterùm: *Qui erant in ſtatione pro caſtris collocati, acriter pugnauerunt.* Virgilius:

Lib. IX. *Tunc quoque communi portam ſtatione tenebant.*

Stationes aliæ à Vigiliis. Et diſtinguunt paſſim à Vigiliis, quòd hæ diurnæ eſſent.

Lib. XXVIII Liuius: *In ſtationes ac vigilias ordine ibant.* Tacitus:

I. Annal. *Vigilias, ſtationes, ac ſiqua alia præſens vſus indixerat.* Iterùm Liuius: *Muros aliáque loca, in quibus ſtationes vigiliáſque eſſe placuerat.* Et ſunt omnino iſtæ, quas Grçci περιφυλακὰς benè & aptè vocant, quaſi dicas *Procu-*

Lib. L. *ſtodias.* Dio Caſſius: Ἀντώνιος ἱππομαχίᾳ τινὶ πρὸς ταῖς τοῦ καίσαρος περιφυλακαῖς ἡττήθη: *Antonius equeſtri quodam*

Lib. XI. *prœlio à Cæſaris ſtationibus eſt ſuperatus.* Dionyſius: οἱ περὶ τοῦ στρατοπέδου τὰς φυλακὰς φυλάττοντες, ſuo more explicat & dilatat: *ij qui ante caſtra cuſtodias agunt.* Ammianus *Stationes agrarias* aliquoties dixit, quòd in agris

Agrariæ. ſcilicet & ſub diuo: Vegetius compendio, *Agrarias*, quæ vox ſæpe apud eum in *Angarias* mutauit, malè. Hadr.

IV. Aduer. cap. VII. Turnebum vide. Atque hæ Stationes olim quidem totum diem habitæ: ſed mutauit Æmilius, ob cauſſas. Li-

Lib. XLIIII *Binæ in diem.* uius: *Stationum quoque morem mutauit, armati omnes, & frænatis equis equites, diem totum perſtabant. Id cùm æſtiuis diebus, vrente aſſiduo ſole fieret, tot horarum æſtu ac languore ipſos equóſque feſſos, hoſtes integri ſæpe adorti, vel pauci plures vexabant. Itaque ex matutinâ ſtatione ad meridiem decedi, & in poſtmeridiem ſuccedere alios iuſſit.* Man-

Lib. III. cap. VIII. ſit in æuum Vegetij: *Caſtris*, inquit, *poſitis alij manè, alij poſt meridiem, propter fatigationem hominum equorúmque agrarias faciunt.* Iſtæ igitur Stationes: &, meo iudicio, vtiles,

vtiles, quòd numquam hostis imparatos aut paucos deprehendebat, imò qui essent resistendo donec succurreretur. Anxiè autem seruatæ: & omnino capitale (nisi magnâ vi abriperentur potiùs, quàm pellerentur) deseruisse. Polybius: Πρόστιμον παρὰ ῥωμαίοις θάνατός ἐστι τῷ προεμένῳ τὸν τόπον καὶ φυγόντι τὸ παράπαν ἐξ ἐφεδρείας: *Pœna mortis apud Romanos, illi qui locum deseruisset aut omnino fugisset ex statione.* Suidas ex hoc siue alio eius loco: παρὰ ῥωμαίοις θάνατος ἦν πρόστιμον τῆς ἐφεδρείας λιπόντι τὴν τάξιν: *Apud Romanos mors pœna, siquis liquisset locum stationis.* Liuius: *Apud Romanos, præsidio decedere, capitale esse, & nece liberorum etiam suorum parentes eam legem sanxisse.* Suetonius de Augusto: *Centuriones statione desertâ, itidem vt manipulares, capitali animaduersione puniit.* Mitior posteà militia facta, & Modestinus de hoc delicto: *Qui stationis munus relinquit, plusquàm emansor est. Itaque pro ratione delicti castigatur, aut gradu militiæ deijcitur.* Sed qui igitur istas, quo numero, quo ordine subierunt? Adseueranter non dixero: sed ex omni genere militum (exceptis Velitibus) suspicor obiisse. Quot? ad singulas portas non minus Cohorte, & Turmâ vnâ: interdum & plures, cùm iuxtà hostis. Quattuor autem portæ, in vniuersum quadraginta cohortes, & totidem turmæ (exceptis iis qui ad Prætorium Extraordinarij aut Selecti:) ergo munus redijt decimo quoque die: imò quinto die, si illum medium diuidis (quod ab Æmilio institutum) & secas. Ab hac re Extraordinarij immunes? fortasse, quia Imperatorem exeuntem comitabantur, eique præsidio erant. Si non; tum Prætoria porta custodiæ illorum esto: sed non sine ciuibus. Dixi plures interdum aut geminatas cohortes fuisse: & verum est.

Stationem nefas deseri.

Lib. I.

Lib. XXIIII

cap. XXIIII.

Lib. III. De re mil.

Modus Stationū.

In Hirtio, de bello Africo: *Opera interim ipse cottidie* (de Cæsare) *circumire, & alternas cohortes in statione habere, propter hostium multitudinem.* Vbi vetus editio *alteras cohortes*: vt significet duas fuisse. Nam *alternas* profectò non conuenit, & fuerit hoc releuandis militibus, at non pellendis magis hostibus. In libro autem scripto Torrentij, *ad terras* compendio quodam scriptum: è quo libens fecerim, *ad ternas*. Imò mihi crede sic fuisse. Atque ita in stationibus Romani: paullò aliter Spartani, bonæ & compositæ item militiæ homines, de quibus Xenophon: Φυλακάς γε μὴν ἐποίησε μεθημερινὰς, τὰς μὲν πρὸς τὰ ὅπλα εἴσω βλεπούσας. οὐ γὰρ πολεμίων ἕνεκα, ἀλλὰ φίλων αὗται καθίστανται. τοὺς γε μὴν πολεμίους, ἱππεῖς φυλάττουσι ἀπὸ χωρίων ὧν ἂν ἐκ πλείστου προορῷεν: *Diurnas custodias instituit* (Lycurgus) *illas quidem quæ in castra & suorum arma versæ essent. non enim hostium caußâ, sed sociorum & amicorum eæ constituuntur. alteras quæ hostes obseruent, equitum, idq́; in locis è quibus longißimè sit prospectus.* Spartani igitur asseruabant fœderatos suos & armorum socios, vnâ illâ custodiâ, alterâ hostes. Custodia in socios peditum fuit; in hostes equitum, atque ea in locis ferè montanis aut excelsis.

Hirtius correctus.

DIALOG. IX.

De Vigiliis. Tessera in iis, Tesserulæ, & Diuisio, & Circuitio, omnia distinctè.

MINISTERIA dicta sunt & diurnæ Excubiæ, ad Vigilias transit, quæ propriè sunt noctis. Sed quia tria in his ordine dicit, de *Tesseris* primò, tum de *Vigiliis* earumq́ue numero, denique de *Circuitione*: hæc, inquam,

quam, omnia quia ipse distinctè, ego quoque partiar & distinguam, & singillatim de his dicam. Da te mihi, quæso: vereor enim vt tenebrosum aliquid in his Vigiliis & ab ipsâ Nocte. Verba Polybij cedò:

Τὴν δὲ τοῦ νυκτερινοῦ συνθήματος παράδοσιν ἀσφαλίζονται τὸν τρόπον τοῦτον. καθ' ἕκαστον γένος καὶ τῶν ἱππέων καὶ τῶν πεζῶν ἐκ τῆς δεκάτης σημαίας τοῖς τελευταίοις μέρεσι στρατοπεδευούσης κατὰ τὰς ῥύμας. ἐκ τούτων εἷς ἑκάστης ἀνὴρ λαμβάνεται καθ' ἐκλογὴν, ὃς τῶν μὲν κατὰ τὰς φυλακὰς λειτουργιῶν ἀπολύεται. παραγίνεται δὲ καθ' ἡμέραν δύνοντος ἡλίου πρὸς τὴν τοῦ χιλιάρχου σκηνὴν, καὶ λαβὼν τὸ σύνθημα (τοῦτο δ' ἐστὶ πλατεῖον ἐπιγεγραμμένον) ἀπαλλάττεται πάλιν. ἀναχωρήσας δ' ἐπὶ τὴν αὑτοῦ σημαίαν τό τε ξυλήφιον παρέδωκε, καὶ τὸ σύνθημα μετὰ μαρτύρων τῷ τῆς ἐχομένης σημαίας ἡγεμόνι, παραπλησίως δὲ πάλιν οὗτος τῷ τῆς ἐχομένης, τὸ δ' ὅμοιον ἑξῆς ποιοῦσι πάντες, ἕως ἂν ἐπὶ τὰς πρώτας, καὶ συνεγγὺς τοῖς χιλιάρχοις στρατοπεδευούσας σημαίας ἐξικνῆται. τούτους δὲ δεῖ τὸ πλατεῖον ἔτι φωτὸς ὄντος ἀναφέρειν πρὸς τοὺς χιλιάρχους, κἂν μὲν ἀνενεχθῇ πάν-

Nocturni signi traditionem tutam securámque hoc modo reddunt. In quoque genere equitum & peditum, ex decimo signo, quod vltimum est & in strigarum parte extremâ, vir vnus quispiam eligitur, qui à reliquo munere excubiarum immunis sit. Is cottidie, sole iam inclinante, ad Tribuni tentorium venit, & signum accipiens (id verò est tabella latiuscula, inscripta) iterùm abit. Rediens autem ad suum signum, ligneolum istud tradit proximi signi duci, atque ille similiter consequentis; denique alij sic ordine, donec ad prima & prope Tribunos metata signa perueniat. Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos. Quòd si omnes relatæ sunt quæ datæ erant, POLYB.

τὰ τὰ δοθέντα, γιγνώσκει, διότι τὸ σύνθημα πᾶσι, καὶ διὰ πάντων εἰς αὐτὸν ἥκει. ἐὰν δ' ἐλλείπῃ τι, παραπόδας ζητεῖ τὸ γεγονὸς, εἰδὼς ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ἐκ ποίου μέρους οὐχ ἥκει τὸ πλατεῖον. οὗ δ' ἂν εὑρεθῇ τὸ κώλυμα, τυγχάνει τῆς καθηκούσης ζημίας.

ta erant, cognoſcit ſignum ad omnes, & per omnes ad ſe veniſſe. At ſiquod deſit, confeſtim inquirit in factum, noſcens ex inſcriptione cuius partis ſignum non ſit perlatum: & cuius culpâ aut morâ id factum, is ſubit conuenientem pœnam.

„ *In quoque genere equitum & peditum, ex Decimo ſigno.*] Dicturus de Vigiliis, quia tota illarum ratio Teſſeris conſtat, de his præmittit, & qui eas acceperint, dederintque. Ait igitur ex decimo quoque Signo (Manipulum, Cohortem, Turmam intellegit) vnum aliquem eligi qui à Tribuno petat, auferat, diuidatque. Quare ex decimo & vltimo ſigno? quia commodum diuiſionem illinc fieri, vt ita ordine redeant ad Tribunos. In textu verborum habes.

„ *Vir vnus quiſpiam eligitur.*] Et cui vnum hoc munus: vtque ei vacet, eſt à reliquo munere immunis. Dictus ab ipsâ re *Teſſerarius*, quod nomen in marmoribus, inter militares titulos, ſæpius legitur: etiam in Tacito, *Teſſerarius optio*: & in Vegetio, *Teſſerarij qui teſſeram per contubernia militum nunciant*.

Teſſerarij.

1. Hiſt.

Lib. II. cap. VI.

„ *Ad Tribuni tentorium venit.*] Ergo à Tribuno ſignum petitur? ita, ſed non primò. Ille ab alio accipit, & acceptum transfundit. Nam ſummi Ducis hoc eſt, & conſenſu refertur inter imperij notas. Scipio cùm ſeditioſos increpat, hoc iis obiicit: *In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, ſignum ab iis petitum eſt?* Tacitus de

Signum à Duce, ſed per Tribunos.

Lib. XXVIII

Tiberio

Tiberio verbis abnuente, re Principatum arripiente: *Signum tamen Imperatoriis cohortibus, vt Imperator dederat.* 1. Annal. Dio cùm notat honorem Agrippæ habitum, & communicatum ab Augusto, vt Imperatori: Τότε σύνθημα παρ' ἀμφοτέρων αὐτῶν ἐδίδοτο: *Et signum ab vtroque eorũ dabatur.* Lib. LIII. Sed dabatur, nempe ipsis Tribunis. atque ita Suetonius Claudio: *Excubitori Tribuno signum, de more, petenti.* cap. XLII. Idem Nerone: *Signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem.* Cap. IX. Appianus de L. Antonio, qui se Octauiano submisit, & *Tribunos*, inquit, *misit tesseram militarem accepturos à Cæsare. Illi autem & numerum copiarum ei attulerunt: vti & nunc in more est, Tribunum petentem signum, dare Imperatori pugillares qui numerum contineant militis præsentis.* v. Ciuil. Attende quod inibi est, de numero militum cottidie relato. Quis præter Appianum tradidit? nisi quod Seneca tamen tetigit, De Tranquillitate cap. VIII. *Mos de annumerando milite.* De Pompeij liberto Demetrio agit, eiusque opibus: *Numerus illi cottidie seruorum, vt Imperatori exercitus referebatur, cui iamdudum diuitiæ esse debuerant duo vicarij & cella laxior.* Stomachatur in seruum, ita seruorum diuitem, vt ei, exemplo castrensi, cottidie referretur numerus superstitum. Vtile sanè hoc in militiâ, & omnino cauto Duci imitandum. vt quoniam multi per commeatus, aut quâ aliâ caussâ, diffluunt; *Valdè laudabilis.* multi casu aut ferro pereunt: sciat cottidie suas vires, & quid militum ad manum. Ruunt multi in pericula, fiduciâ virium quas habere putant, nec habent: & fraudes quæ hîc hodie, non est ignotum, cùm nomina magis Centuriarum quàm numeri constant. Ergo petebant & capiebant Tribuni ab ipso primo Duce: at à Tribunis deinde milites. Liuius de seditione in Scipio-

Lib. XXVIII. nem, quam tetigi: *Constabat tamen forma castrorum, quod Tribunos iura dare in Principiis sinebant, & signum ab iis petebant.* Nec pugnat cum eo quod Scipio dixit, *Albium & Atrium* dedisse: quia id quoque, vt dixi, factum. Hæc ita olim: Vegetij tempore dabat Præfectus

Lib. II. cap. IX. legionis. Scribit inter eius munia: *Vigiliarum vel profectionis tessera ab eodem petebatur.*

„ *Id verò est tabella latiuscula, inscripta*] Quia Synthe-

Signũ aut tessera militaris. ma nominauit, & sæpius iterandum est, quid & quale sit meritò dicit. Est inquit, *tabella paullò latior.* Græcè vno verbo, πλατεῖον. *Tabellam* quidem & è ligno esse, ipse statim dicit, cùm ξυλήφιον siue *ligneolum* appellat. Sed &

Lib. XVI. cap. XVIII. Plinius: *Ligustrum tesseris aptissimum.* In ambiguo ta-

Quis repperit? men an non Lusorias intellegat. Sicut & in eodem, cùm

Lib. VII. cap. LVI. scribit *Signi dationem, tesseras, vigilias Palamedem inuenisse bello Troiano.* Dixeris quidem ex adiunctis, eum has nostras militares intellegere; sed suspendunt assertionem nostram Græci, qui Palamedi non nisi illas ad

Palamedes lusorius. lusum adsignant. Sophocles:

——χρόνου τε διατριβὰς σοφωτάτας,
Πεσσοὺς, κύβους τε, τερπνὸν ἀργίας ἄκος
Ἐφεῦρε.

——catósque temporis furunculos,
Scrupósque tesserásque, fallendo otio,
Inuenit.

Gorgias in Oratione pro Palamede, inter alia quæ repperit, enumerat πεσσοὺς σχολῆς ἄλυπον διατριβήν: *calculos, otij sine fastidio transactionem.* Alcidamas contrà Palamedem, πεσσοὺς καὶ κύβους inuenisse item tradit. Hoc Pausanias, & alij: sed de militari isto synthemate, quod sciam, nemo. Nam φρυκτοὶ siue *ignes excubiales*, quos ad eum

quoque

quoque referunt, alij ſunt ab iſto ſigno. Quiſquis tamen inuentor, res vetus, & hiſtoricis ac poëtis nominata. Virgilius:

Claßica iámque ſonant, it bello teſſera ſignis. Lib. VII.

Statius: *—— dat teſſera ſignum* Lib. X.

Excubiis, poſitæque vices.

Nec ad ipſas Vigilias ſolùm, ſed ad mandata adhibuerunt, quæ Teſſeris ſic inſcripta. Liuius: *Scipio teſſeram veſperi per caſtra dedit, vt ante lucem viri equíque curati & pranſi eſſent, armatus eques frænatos teneret equos.* Hirtius bello Hiſpanienſi: *Teſſerâ datâ* (à Cęſare) *extra vallum omnes conciſi ſunt Mundenſes duces.* Suetonius de Galbâ: *Sollenni ſpectaculo plaudentes milites inhibuit, teßerâ datâ, vt manus penulis cohiberent.* Atque ex his vides, Teſſeras grandiuſculas ſæpe fuiſſe, & quibus inſcribi plura poſſent. Imò *libellos* Suetonius appellat, in Tiberio: *Præcepta ſequentis diei omnia, & ſiquid ſubiti muneris iniungendum eſſet, per libellos dabat, additâ monitione, vt de quo quiſque dubitaret, ſe neque alio interprete, quacumque vel noctis horâ, vteretur.* Hoc ille in bello Germanico fecit, etſi reuera hæc talia Teſſeræ non ſemper erant, non propriè quidem illæ noſtræ. Mandata potiùs, & ſecuritatis cauſsâ, nequis quid excuſaret, data in ſcripto: quæ tamen cùm omnes tangerent, ſic veſpere data & tranſmiſſa, iſto Teſſerarum exemplo, quid impediat? quia nempe tutò ſic data ſub noctem, & ſine periculo reuelationis, vigiliis iam ponendis. Denique & celeriter ſic tranſmiſſa, ordine noto. Statius hac mente:

Mandata per teſſeras. *Lib. XXVIII* *Cap. VI.* *Cap. XVIII*

—— longo fugit ordine velox

Teſſera. Velocem appellat, & Polybius mox oſtendit. Sed mandata igitur: atque adeò ſæpiſſimè

Teſſera ad iter.

quæ

Lib. xxi. quæ ad Iter. Ammianus: *Per tesseram edicto itinere.*

Lib. xxiii Idem: *Tesserâ datâ sollenni, armatos omnes celeri eduxêre procursu.* Et idem: *Missâ per Prouinciales numeros expeditionali tesserâ, cunctos transire iussit Eufraten.* Vides ad

Absentibus etiã missa. absentes etiam missam: nec aliud, quàm mandatorium hunc libellum. Idem scriptor: *Missam ad se tesseram finxit, redeundi cum milite Gallicano.* Iterumque: *Militem diffusum per prouinciales leui tesserâ colligere.* Sed de his vialibus tesseris Sidonius etiam:

—— nec tessera castris
In Ctesiphonta datur.

Dolet & tangit imminutas imperij vires, nec iam, inquit, tessera exspectanda, *Pete Ctesiphontem.* Silius de Asdrubale:

Lib. xv. *—— tacitum dat tessera signum,*
Dimissâ, in colles, pugnâ, siluásque ferantur,
Dispersi.

Quod ille Dux industriè fecit, & occultè præcepit ordinum ductoribus, vt si vincerentur, dispersi quisque suos

Lib. iii. cap. xvii. ducerent ad Pyrenæum. Allusit & Hegesippus: *Miles tesseram exspectat, seruus imperium. si quis horum sine præ-*

Stratagema in Tesseris. *cepto exierit, alter desertor, alter fugitiuus est.* Atque addo astutiæ vel cautioni potiùs locum etiam hîc fuisse. Dabant enim interdum Signatas, nec nisi tempore & loco referandas. Cæsar in more habuit, vt magis celaret

De bello Afric. suum iter, auctore Hirtio: *Neque certum locum gubernatoribus quem peterent, neque vt mos ipsius consuetudóque superioribus temporibus fuerat, tabellas signatas dederat, vt in tempore iis perlectis locum certum peterent vniuersi.* Si-

Lib. i. cap. i. mile olim Hamilcar Pœnorum dux: qui *vt in Siciliam inopinatus appelleret, non pronunciauit quò proficisceretur,*

sed

ſed tabellas, in quibus ſcriptum erat quam partem peti vellet, ſignatas gubernatoribus tradidit, præcepítque nequis legeret, niſi vi tempeſtatis à curſu Prætoriæ nauis abductus eſſet. Sed redeo ad verba Polybij, qui addit, πλατεῖον hoc *inſcriptum fuiſſe.* Nempe ipſo nocturno ſigno aut dicto, quod eſſe vellet Imperator. Sæpe vnum, alterum verbum erat; interdum mandatum, aut ſententiam habebat, aut verſum. Claudius quidem à Suetonio, in coniuratione dediſſe ſcribitur *excubitori Tribuno haud temerè ſignum aliud, quàm* Ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ. Qui integer Homeri verſus eſt. Et Imperator quidem ipſe ore dabat & pronunciabat (in hoc, aliiſque exemplis:) ſed Tribuni tum inſcribebant, & diuidebant. Modus diuidendi iam ſequitur: *Inſcriptio Teſſeræ.*

„ *Rediens ad ſuum Manipulum, ligneolum iſtud ſiue taleam tradit proximi Manipuli duci.*] Teſſerarius acceptâ teſſerâ à Tribuno, non loci aut dignitatis ordine dabat, incipiens à primis manipulis: ſed contrà, redibat ad ſuum & vltimum Manipulum, & Centurioni dabat: ille acceptam proximi Manipuli Centurioni, iſte iterùm proximi: donec ad primos manipulos peruentum eſſet. Bonus hic ordo dupliciter. tum, vt Vigiliæ in vltimis caſtris & hoſti propinquis ſtatim conſtituerentur; tum vt teſſera ſic viâ rectâ, & ſine flexu, ad Tribunos rediret. *Teſſera ab vltimis diuiſa.*

„ *Hos oportet tabellam, cùm lux nondum occidit, referre ad Tribunos.*] Vides celeritatem. Luce ambiguâ, & ſole occiduo, Teſſeræ à Tribuno datæ; ante eundem occaſum oportuit relatas. Quid ſi mora aut culpa? inquiritur, punitur. Et culpa quidem ſic cognoſcitur:

„ *Siquid deſit, confeſtim inquirit in factum, noſcens ex*

inſcriptione, cuius partis teſſera non ſit perlata.] Ecce, pono teſſeram vnam ad Tribunum non rediiſſe: inter plures, vnde ſciet ipſe cuius partis aut claſſis deſit? Ait Polybius, ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς, *ex inſcriptione.* Quid? nónne inſcriptio eadem in omnibus? ita, quod ad ſymbolum aut ſignum nocturnum attinet; vnum & idem omnibus, in vnam noctem: ſed præter hoc, alia etiam inſcriptio quæ notaret partem aut genus. Exempli cauſsâ, teſſerarius Haſtatorum, Principum, Triariorum, Equitum, quiſque ſuam Teſſeram accipiebat, cum notulâ H. P. T. E. aut tali, quæ initialibus aut pluribus litteris notaret genus. Quo fine? ne longè quærendum eſſet, ſi fraus aut delictum: ſed ſtatim conſtaret in tali parte peccatum. De ipsâ peculiari notâ, nihil certum habeo: ſed probabile talem aliquam fuiſſe. Quæro amplius. in ipsâ illâ claſſe, vbi peccatum, quid ſi neget aliquis ſibi datam? ſi, Thuſco quodam, vt dicitur, iurgio, alter alterum culpat? Non potuit. nam teſtibus adhibitis conſignatam, hoc eſt præſumendum: exemplo à Circuitoribus, qui in exploratione idem faciebant, Polybio mox teſte. In re cuiuſque capitali, credo hanc diligentiam & cautionem vſurpatam. Facile id autem: quia Centurionibus in tabernaculo, præſentibus militibus data. Hæc ratio Teſſerarum, mihi proba & firma, præ noſtrâ & hodiernâ. In aures ſaltem inſuſurramus, quàm facili lapſu aut veniâ, ſi neges intellectam? Diſcurſu datur: nihil hîc opus, & diſtribuitur in ſummâ quiete. Et ipſi quidem Centuriones legunt, & porrò tradunt: ſed lectam enunciant quorum ſunt vigilandi vices. Ita omnia ordine à ſummo Imperatore Tribunus; ab iſto Centurio; ab hoc miles in manipulo ſuo quiſque accipit. Denique ratio ſic imperi-

Inſcriptio generum in Teſſeris.

Laudata Teſſera.

imperitandi aliud etiam aliquid proba, & quæ ad omnes it sine tumultu. Sequitur de ipsis Vigiliis. Lege:

Τὰ δὲ περὶ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς οὕτως οἰκονομεῖται παρ' αὐτοῖς. τὸν μὲν στρατηγὸν, καὶ τὴν τούτου σκηνὴν ἡ παρακοιτοῦσα σημαία φυλάττει. σὺν δὲ τῶν χιλιάρχων καὶ σὺν τῶν ἱππέων οὐλαμοὺς, οἱ διατεταγμένοι, κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, ἐξ ἑκάστης σημαίας. ὁμοίως δὲ καὶ παρ' ἕκαστον τάγμα πάντες ἐξ ἑαυτῶν τιθέασι φυλακὴν, τὰς δὲ λοιπὰς ὁ στρατηγὸς ἀποτάττει. γίνονται δὲ ὡς ἐπίπαν τρεῖς φυλακαὶ παρὰ τὸν ταμίαν, καὶ παρ' ἕκαστον τῶν πρεσβευτῶν, καὶ συμβούλων δύο. τὴν δ' ἐκτὸς ἐπιφάνειαν οἱ γροσφομάχοι πληροῦσι, παρ' ὅλον καθημέραν τὸν χάρακα παρακοιτοῦντες. αὕτη γὰρ ἐπιτέτακται τούτοις ἡ λειτουργία, ἐπὶ τῶν εἰσόδων ἀνὰ δέκα ποιοῦνται τούτων αὐτῶν τὰς προκοιτείας. τῶν δ' εἰς τὰς φυλακὰς ἀποταχθέντων ἀφ' ἑκάστου φυλακείου, τῶν τὴν πρώτην μελλόντων τηρεῖν, εἷς ἐξ ἑκάστης σημαίας οὐραγὸς ἄγει πρὸς τὸν χιλίαρχον ἑσπέρας. ὁ δὲ

Ea verò quæ ad vigilias nocturnas spectant, sic ab iis administrantur. Imperatorem & Prætorium accubans manipulus custodit; Tribunos & Equitum turmas, ij qui è quoque manipulo constituti sunt, vt diximus. Similiter etiam per singulos manipulos omnes ex seipsis Vigiliam disponunt, reliquas ipse Imperator ordinat. Fiunt autem plerumque tres Vigiliæ apud Quæstorem, & apud quemque Legatorum duæ. Exteriorem verò aspectum castrorum Velites complent, per totum vallum de die accubantes. Hoc enim munus iis incumbit. In portis singulæ eorum decuriæ excubant. Qui verò ad Vigilias destinati sunt, ex singulis eorum excubiis, vnus cuiusque manipuli Tergiductor, ducit vespere ad Tribunum qui primas sunt acturi. Is verò POLYB.

δίδωσι τούτοις πᾶσι ξυλήφια κατὰ φυλακὴν, βραχέα τελέως, ἔχοντα χαρακτῆρα. *dat omnibus istis Tesserulas planè exiguas iuxta Vigiliam, habentes characterem.*

Excubiæ à Vigiliis discretæ. Iam ipsas Vigilias enumerat atque ordinat, quas νυκτερινὰς φυλακὰς *nocturnas custodias* dicit. Latini vno verbo *Vigilias*, & distinguunt ab *Excubiis*, quæ diurnæ etiam sunt. Isidorus non malè: *Excubiæ autem diurnæ sunt, Vigiliæ nocturnæ*: etsi illæ quoque pro istis vsurpatæ, & est generale nomen; at non contrà. Ait: *Lib. IX.*

„ *Prætorium accubans manipulus.*] Vti & in diurnis excubiis, & in numero nihil, sed homines mutantur.

Vigiliæ per manipulos „ *Per singulos manipulos.*] Græcè est, παρ᾽ ἑκάστον τάγμα. quod *per quamque legionem* sonare etiam potest: sed Polybius *Ordinem* & *Manipulum* ferè sic appellat, & res vult de istis capi. Quantulum enim esset, vnam Vigiliam in quaque legione excubare? at illud bonum & ad securitatem dispositum, esse ordine per singulos manipulos, in longum latúmque castrorum: atque ita nihil vsquam incustoditum. Sunt autem in quaque legione manipuli triginta: ergo excubabant homines *centum viginti.* Quid in Turmis equitum? non ponit, nec credimus fuisse. Iuncti enim iis Triarij dabant, & ipsi districti in circuitione. Si tamen aliter, nihil mali. De Socijs, paria dicenda.

„ *Reliquas ipse Imperator ordinat.*] Quas reliquas? An omnes, præter eas quas ex se ipsi manipuli? vix appâret. nam de more & sorte, vt in diurnis, probabile est in orbem iuisse. An istas reliquas quæ sequuntur, Quæstori & Legatis? Haud absurdum sit, dignioribus illis

Vigiles

Vigiles ab ipso Imperatore adsignatos: & fortasse è superiori illo corpore Extraordinariorum, qui vicini. An *reliquas* etiam intellegere est, vt istæ quidem manipulares tali numero manserint: aliæ variauerint pro libitu Imperatoris, & pro discrimine temporum? Considera. non iuuat me opinionem hanc* χύτρῳν ποικίλλειν. *ollam depingere.

„ *Tres vigiliæ apud Quæstorem.*] Versio & sententia nostra valdè abeunt à Ioh. Lascaris. qui sic reddidit: *Fiunt plerumque tres excubiæ, apud Quæstorem vna, binæ apud Legatos.* Quasi hoc vellet Polybius, reliquas excubias ab Imperatore disponi, atque eas ferè tres esse: vnam Quæstori, duas duobus Legatis. Ego malim capi (& verba mecum Polybij) de numero excubiarum. vt tres ipsi Quæstori fuerint, id est homines duodecim: cuique Legato binę. Etsi suprà tamen suspicatus sum huic quoque tres fuisse. Sed reuera suspicionibus hæc constant: & cur tam curiosè rimamur nullâ industriâ fortassis indaganda? *Ambigua Polybij sententia.*

„ *Exteriorem aspectum Velites complent.*] Ambigas quid velit. vtrum fuisse eos intra castra, medios inter vallum & milites, vacuo illo spatio: an extra ipsa castra, & ad fossas. Illud securitas magis suaserit; istud Festus, qui ita scribit: *Procubitores dicuntur ferè Velites, qui noctu custodiæ caussâ ante castra excubant, cùm castra hostium in propinquo sunt. vt M. Cato in eo quem De re militari scripsit.* Notandus locus, & omnino huc facit. nam ait *noctu* excubasse, & *ante castra.* Sed fortasse hoc intellegit, quod in portis, aut ante eas. Certè si ad ipsum vallum extrorsus, non absque periculo eorum fuerit: etsi video semper istos in leui habitos & in vili. Seneca: *Bona aduenticia eo nobis loco sint, quo in castris auxilia & armatu-* *Velites vbi?* *Velites proiecti & viles.* De Vit. beat. cap. VIII.

ra leuis. Seruiant ista, non imperent. Etiam de die Polybius eos ad vallum locat, & videntur illîc sedes & tentoriola sua habuisse. Sed ait idem, *compleuisse exteriorem aspectum.* Ergo multos vigilasse oportet, in tantâ latitudine valli, quod fuit pedum supra *bis mille* in quoque latere, vt diximus. Sed intellego, non confertim implesse & iunctos: sed sparsim, & per excubias diuisos. Pone (vt in manipulis) singulis centenis pedibus excubiam vnam: tutelæ satis erit. nempe viginti excubiæ in latere, siue viri *octoginta.* Adde eos qui in portis.

Portarum vigiliæ.

„ *In portis singulæ eorum decuriæ excubant.*] An soli Velites? an nulli è ciuibus aut sociis adiuncti? Equidem vereor, vt parùm firma sit hæc custodia, & Vegetio libenter accesserim qui & equites apponit. *Equites*, inquit, *extra vallum nocturnas excubias facere debent.* Id esset ab exemplo diurno, quo Stationes posuimus ante portas. Certè firmiorem aliquam manum ad ipsos aditus vt locemus, ratio inducit: & puto etiam manipulos, an cohortes potius, excubasse. Toties illud *Puto*? Quid enim faciam? vacillandum est, cùm scipio noster Polybius deserit, ille qui olim ipsius Scipionis.

Equites inibi.

Lib. III. cap. VIII.

„ *Ducit vespere ad Tribunum qui primam sunt acturi.*] Ex his aliisque certum est, Vigiles quaternos se diuisisse in quattuor partes, ita vt singuli vigiliam vnam noctis obirent, sorte diuidente. Ad quam sortem Virgilius aspexit:

Diuisio Vigilum.

Omnis per muros legio sortita periclum
Excubat, exercétque vices quod cuique tuendum est.

Ad vices autem & mutationem Vegetius: *Quia impossibile videbatur in speculis per totam noctem vigilantes singulos permanere, ideò in quattuor partes ad clepsydram sunt diuisæ*

Lib. III. cap. VIII.

diuisæ vigiliæ, vt non amplius quàm tribus horis nocturnis necesse sit vigilare. Bona & commoda ratio. Erant quattuor vigiles, atque ij vnà. sed vnus ex iis suâ vigiliâ quisque perstabat intentus & verè vigil, alij adiacebant aut accubabant. Itaque his quies aliqua; & ille stans si auxilium posceret, ad manum habebat. Multo melior hæc ratio quàm nostrorum Sentinellarum, qui prorsus solitarij, aut certè à suis abiuncti. Itaque facilè intercipiuntur, imò & occiduntur, sine aliorum sensu. Sed iam ad Polybium, ait: Tergiductorem siue Optionem, ducere primos quosque Vigiles ad Tribunum, quis ergo secundos, tertios, quartos? Nemo, nec vllus vltrà discursus in castris: sed probabile est, ipsos istos primos Tesserulas quoque eorum vicem accepisse. Castra quidem noctu omnino quieta: ideoque statuendum, Vigiles primos, etsi depenso suo penso, tamen non abiuisse ad tentoria, sed illîc reliquum noctis mansisse. Idem in secundis & tertiis, non pòst venisse sub suam horam: sed illîc eam otio exspectasse. Quærere lubet de Velitibus. an non iis Tesserulæ? si fuerint, quis deduxit? Non enim iis Optio aut Centurio. Fuisse Tesseras tamen, necessarium videtur pro fide Vigiliarum: & arbitrari liceat Optionem deduxisse manipuli eius, cui pars quæque Velitum adtributa. In Ordine suprà declaratum.

Per ternas quique horas.

„ *Dat omnibus tesserulas, planè exiguas, iuxta Vigiliam.*] Vide ne te confundant aut turbent iteratæ istæ Tesseræ. Nunquid enim anteà habuimus, & Tesserarius ipse eam à Tribuno accepit? Ita planissimè. sed nempe diuersam ab istis. Illa vniusmodi fuit, & signum aut dictum nocturnum, quo sese ab hoste internoscerent: istæ diuersiformes, & propriæ cuique Vigiliæ. Etiam in modulo

Tesserulæ à prioribus aliæ.

dulo diſcrimen. Illa *tabella latiuſcula*, vt dixit: iſtæ *planè exigua*, & vt appellat, κάρφη aut velut *taleolæ*. Omnino non aliud fuiſſe videntur quàm ligneola, cùm notâ duplici impreſsâ: alterâ manipuli, alterâ Vigiliæ ipſius. Id hoc fine, vt Tribunus eâ redditâ, ſtatim conſpiceret quis in quoque manipulo, & quotâ Vigiliâ, munus feciſſet aut non feciſſet. Puta igitur fuiſſe inſculptum, H. P. T. cum numeris *primi, ſecundi, tertij, quarti* manipuli: itemque V. I. V. II. aut talia, id eſt, *Haſtati, Principis, Triarij* ille & ille manipulus: & *Vigilia prima, Vigilia ſecunda*, ſic deinceps adiunctum. Sed iam de ipsâ *Circuitione* Polybium nobis lege:

POLYB. Ἡ δὲ τῆς ἐφοδείας πίστις, εἰς τοὺς ἱππεῖς ἀνατίθεται. δεῖ γὰρ τὸν πρῶτον ἰλάρχην καθ' ἕκαστον στρατόπεδον ἑνὶ τῶν οὐραγῶν τῶν αὑτοῦ παραγγεῖλαι πρωῒ παράγγελμα τοιοῦτον, ἵνα τέτταρσιν οὗτος ἐμφανίσῃ νεανίσκοις τῶν ἐκ τῆς ἰδίας ἴλης πρὸ ἀρίστου τοῖς μέλλουσιν ἐφοδεύειν. μετὰ δὲ ταῦτα τῷ τῆς ἐχομένης ἴλης ἡγεμόνι δεῖ τὸν αὐτὸν ἀφ' ἑσπέρας παραγγεῖλαι, διότι τούτῳ καθήκει τὰ περὶ τῆς ἐφοδείας φροντίζειν εἰς τὴν αὔριον. τοῦτον δ' ἀκούσαντα παραπλησίως ταυτὰ δεῖ ποιεῖν τοῖς προειρημένοις εἰς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἑξῆς. οἱ δὲ

Fides circuitionis equitibus committitur. Oportet enim primũ Turmæ Præfectum, aut Decurionem in quaque legione, vni Tergiductorum ſuorum præcipere manè præceptum huiuſmodi. vt quattuor iuuenibus Turmæ ſuæ indicet atque edicat ante prandiũ, iis qui debebunt circuire. Deinde ſequẽtis Turmæ Præfecto oportet eũdem veſpere indicare, quòd ad eum ſequentis diei circuitionis cura pertineat. Qui cùm audierit, oportet conſimiliter iam dictis eum facere in ſequentem diem. Pariter & eos qui ſequuntur. Qui verò

προκριθέντες ὑπὸ τῶν οὐραγῶν, ἐκ τῆς πρώτης ἴλης τέτταρες, ἐπειδὰν διαλάχωσι τὰς φυλακὰς, πορεύονται πρὸς τὸν χιλίαρχον, καὶ γραφὴν λαμβάνουσι, πόστην καὶ πόσας ἐφοδεῦσαι δεῖ φυλακάς. μετὰ δὲ ταῦτα παρακοιτοῦσιν οἱ τέτταρες, παρὰ τὴν πρώτην σημαίαν τῶν τριαρίων. ὁ γὰρ ταύτης ταξίαρχος τὴν ἐπιμέλειαν ποιεῖται τοῦ κατὰ φυλακὴν βυκανᾶν. συνάψαντος δὲ τοῦ καιροῦ τὴν πρώτην ἐφοδεύει φυλακὴν ὁ ταύτην λαχὼν, ἔχων μεθ᾽ αὑτοῦ μάρτυρας τῶν φίλων. ἐπιπορεύεται δὲ τοὺς ῥηθέντας τόπους, οὐ μόνον τοὺς περὶ τὸν χάρακα καὶ τὰς εἰσόδους, ἀλλὰ καὶ τοὺς κατὰ σημαίαν ἅπαντας, καὶ τοὺς κατ᾽ οὐλαμόν. κἂν μὲν εὕρῃ τοὺς φυλάττοντας τὴν πρώτην ἐγρηγορότας, λαμβάνει παρὰ τούτων τὸ κάρφος. ἐὰν δ᾽ εὕρῃ κοιμώμενον, ἢ λελοιπότα τινὰ τὸν τόπον, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς σύνεγγυς, ἀπαλλάττεται. τὸ δὲ παραπλήσιον γίνεται καὶ ὑπὸ τῶν τὰς ἑξῆς φυλακὰς ἐφοδευόντων. τὴν δ᾽ ἐπιμέλειαν τοῦ κατὰ φυλακὴν βουχανεῖν, ὡς ἀρτίως εἶπον, ἵνα σύμφωνον

verò ordinati ab Tergiductoribus fuerint, ex primâ Turmâ quattuor, postquam sortiti fuerint Vigilias, eunt ad Tribunum, & scriptum accipiunt, quotam & quot debeant obire. Post quæ illi quattuor accubant ad primum Manipulum Triariorum, siue Primum pilum. Eius enim Centurio curam habet ad quamque Vigiliam buccinâ signum dandi. Cùm verò tempus appetierit, primam Vigiliam circuit is qui eam sortitus est, habens apud se testes aliquos ex amicis. Perlustrat verò dictos locos, non solùm circa vallum & portas, sed etiam circa manipulos & turmas. Quod si reperit qui Primam agunt vigilantes, capit ab iis tesserulam. sin aliquem dormiẽtem, aut loci desertorem, testificatus proximos abit. Idem fit & ab iis qui sequentes vigilias lustrant. Curam verò buccinandi ad quamque Vigiliam, vt circuitoribus conueniat

 ueniat

ἢ τοῖς ἐφοδεύουσι πρὸς τοὺς φυλάττοντας, οἱ τῆς πρώτης σημαίας τῶν τριαρίων, ἐξ ἑκατέρου τοῦ στρατοπέδου ταξίαρχοι, καθ' ἡμέραν ποιοῦνται. τῶν δ' ἐφόδων ἕκαστος ἅμα τῷ φωτὶ πρὸς τὸν χιλίαρχον ἀναφέρει τὸ σύνθημα, κἂν μὲν ᾖ πάντα δεδομένα χωρὶς ἐγκλήματος, ἀπαλλάττονται πάλιν. ἂν δέ τις ἐλάττω φέρῃ τοῦ πλήθους τῶν φυλακείων, ζητοῦσιν ἐκ τοῦ χαρακτῆρος, ποῖον ἐκ τῶν φυλακείων λέλυται. τούτου δὲ γνωσθέντος, καλεῖ τὸν ταξίαρχον. οὗτος δ' ἄγει τοὺς ἀποταχθέντας εἰς τὴν φυλακήν, οὗτοι δὲ συγκρίνονται πρὸς τὴν ἔφοδον. ἐὰν μὲν οὖν ἐν τοῖς φύλαξιν ᾖ τὸ κακόν, εὐθέως δῆλός ἐστιν ὁ τὴν ἐφοδείαν ἔχων, ἐπιμαρτυράμενος τοὺς συνεγγύς. ὀφείλει γὰρ τοῦτο ποιεῖν. ἐὰν δὲ μηδὲν ᾖ τοιοῦτο γεγονός, εἰς τὴν ἔφοδον ἀναχωρεῖ τοὔγκλημα. καθίσαντος δὲ παραχρῆμα συνεδρίου, τῷ χιλιάρχῳ κρίνεται. κἂν καταδικασθῇ, ξυλοκοπεῖται.

ueniat cum vigilibus, Centuriones primi manipuli Triariorum in quaque legione per dies curant. Quisque autem circuitorum unà cum luce ad Tribunum defert Tesseram. & si omnes redditæ sint, sine culpâ abeunt. Quod siquis pauciores fert quàm pro numero Vigiliarum, inquirunt ex charactere quænam Vigilia defecerit. Quo cognito, vocat Centurionem, qui ducit eos quorum Vigilia fuerat. ij disceptant cum circuitore. Et si Vigilum delictum est, statim ostendit circuitor adhibitis testibus è proximis. id enim facere tenetur. Si nihil horum; in ipsum cadit culpa. Statímque consilio aduocato, Tribunus iudicat, & si damnatus fuerit, fuste percutitur.

Posuit Vigilias, non est satis: firmandæ sunt, alioqui in noxam ituræ adeò non in bonum. Dum infidis aut incautis vigilibus fido, parùm ipse caueo, & obijcior hosti. Absit, absit à Romanâ prudentiâ: benè & tutò muniemus. Ait ergo.

" *Fides circuitionis.*] Græcè ἐφοδείας, passim in re istâ: quod est, *obitus aut lustrationis*. Placet vox *Circuitionis* destinata in hanc rem olim, vt euincunt exempla. Magis tamen prisci aliter, dixeruntque (auctor Festus) *Fraxare, vigiliam circuire*. *Circuitio.*

" *Equitibus committitur.*] Optimâ ratione. quiescant paullum Tribuni & Cēturiones, fessi diurnis curis: succedant isti, dignitate & fide proximi, aut pares. Hoc ante Polybium obtinuisse, etiam Liuius docet, qui inter prodigia memorat bello primo Annibalico: *Circumeunti vigilias equiti scipionem, quem manu tenebat, arsisse*. Quem scipionem? fortuitum, opinor, & per tenebras ad fulcrum: nisi quis signum aliquod imperij fuisse vult, ritu Centurionum: quod non probo. Allusit ad hanc equestrem circuitionem & Statius: *Equites circūeunt.* Lib. XXII. *Liuio lux.*

—— monitu ducis acer agebat
Amphion equites, noctem vigilataque castra
Explorare datus. Lib. X.

Hæc de more. nec tamen nescias ipsos interim Tribunos circumiuisse, si propius discrimen. Liuius: *A custodibus probra in circumeuntes Vigilias Tribunos iacta.* Quin & ipse Imperator interdum. quod de Tito in obsidione Hierosolymorum, Iosephus prodit: & de Mario Sallustius: *Vigilias ipse circuire*. Idem & Legatos iungit, de Metello: *Vigilias crebras ponere, & eas ipse cum legatis circuire*. Posteriore æuo dixeris hac in re aliquid etiam Centurionibus fuisse. ex Tacito: *Deflagrante paullatim seditione addit consilium, vetitis obire vigilias Centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur*. Sed hoc magis sit intellegi de initiis vigiliarum, quæ Centuriones procurant: itemque de Tubâ, quâ solent Primi- *Tribuni aliquando idem.* Lib. XXVIII. *Et Imperator aut Legati.* *An & Cēturiones.* II. Hist.

xv. Annal.

pili ſingulas ordiri. Eſt etiam in eodem Tacito: *Initia vigiliarum per Centurionem nunciari.* Quod ille inter ſollennia Romanæ militiæ refert, & ea quæ Teridates mirabatur. Credo autem fuiſſe, vt Centurio (an non ille ipſe Primipili?) nunciaret Imperatori Vigilias iam poſitas, & caſtra in quiete eſſe. At ſub Vegetij æuum *Circitores* proprium munus fuit, & vt ipſe loquitur, *militiæ gradus.*

Circitores

Lib. III. cap. VIII.

„ *Primum Turmæ Præfectum.*] Turmæ, non *Alæ*, vt Laſcaris vertit. In quaque Turmâ tres Præfecti ſiue Decuriones: nunc ait, hanc curam fuiſſe primi è tribus. Idq́ue per vices iuiſſe in orbem: ergo vndecimo die redibat ad Turmam circumeundi munus. ſi tamen è quaque legione Circuitores capti, quod Polybij verba hîc oſtendunt. Ergo octo fuerunt in vnam noctem, & partiti ſunt luſtrationem, quod nunc dicet.

„ *Scriptum accipiunt, quotam, & quot debeant obire.*]

Inquiſita ratio luſtrandi.

Si quattuor modò Circuitores fuiſſent, atque ij tota caſtra luſtraſſent: quid opus ſcripto, aut deſignatione? nullâ Sed quia octo, & bipertitò obibant: ecce cuique parti adſignant Tribuni Vigilias quas luſtrent. Sed an per legiones? id eſt, vt cuiuſque legionis equites, ſuos luſtrauerint? hoc neſcio. Sed ſiue illud, ſiue aliter, vtile tamen ſcriptum. Si enim quique in ſuâ legione obibant; ſciebant quidem Vigilias in manipulis: ſed quis, cuius partis, ad Prætorium, Quæſtorium, Legatos, portas excubarent, id haud certò ſciebant. Optimè Tribunus, qui ideò ſcribebat. Sin autem Tribunus ipſe caſtra diuidebat, & partes luſtrandas, ne certum eſſet vnde inciperent, aut quos obirent: multo magis ſanè hoc opus. Sed dices, cur *quotam* etiam ſcribit? Nam id iam conſtabat,

& inter

& inter ipsos, vt Polybius dixit, sortiti erant. Maioris firmitatis caussâ, & vt quisque cum notâ suæ Vigiliæ omnes eas haberet. In re, vnde salus castrorum pendebat, nolebant quæstioni aut excusationi locum vllum esse. Posses etiam in Græcis interpretari & legere, πόσην καὶ πόσας: *quantam & quàm multas*. Quod esset, vt non solùm numerum Vigiliarum, sed modum & magnitudinem scirent. Nam hæc variabant: & alibi vna erat, alibi duplices, triplices, alibi manipulus totus. Hæc autem scienda, vt non de certitudine tantùm, sed de numero quoque referrent.

„ *Accubant ad primum pilum.*] Bonâ caussâ, vt proximi sint ad audiendum Signum, atque eiipsi attendendum vt in tempore detur. Sed & honestum decorumque id Aquilis; ante ipsas, velut equestres excubias illas esse. Vno enim abeunte, reliqui tres accubabant. *Circuitores ad Aquilam adiacent.*

„ *Cuius Centurio curam habet.*] Cur ille? quia magna hæc res: & ideò commissa capiti Centurionum.

„ *Ad quamque Vigiliam.*] Quæ quattuor erant, & singulæ diuisæ in horas ternas. Lucanus clarè: *Vigiliæ quaternæ.*

—— iam castra silebant, *Lib. v.*

Tertia iam vigiles commouerat hora secundos.

Quies, inquit, in castris erat, & tertiâ horâ parabant se Vigiles secundi. In Ausonio hîc Griphus: *In Ausonio salebra* In Gripho Ternario.

—— noctisque per vmbram

Tergemini vigiles.

Mihi quidem griphus, & ipse carmen sic inscribit. Vir doctissimus explicat: *Cùm sint quattuor Vigiliæ, in singulis ternos vigiles fuisse, quemque pro suâ horâ excubasse.* Id verò numquam factum, Vigiliis quas Polybius & nos hactenus explicamus. Sed nec Vegetij temporibus ali-

Lib. III. ter, qui Vigilias disertè *quattuor virorum* facit; & singulos *tribus horis* excubasse. Confusio fuisset illa* toties mutandi: & quo signo? quis de horâ indicasset? Nam buccina dumtaxat tertiâ quâque horâ sonabat. Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto: *noctisque per vmbram Tergeminam*. Vmbra inquam *tergemina*, non ipsi vigiles: id est, horæ ternæ in vigiliis: quod clarum. Poëtica quidem illa phrasis, eoque audacior; cur offendar? Tot igitur Vigiliæ, & Primipilus Clepsydris eas discernebat. Habebat vascula aquaria, siue *mensuras ex aquâ*, vt Cæsar appellat quibus quattuor illa tempora æqualiter distinguebant. Vegetius: *In quattuor partes ad clepsydram sunt diuisæ vigiliæ*. Cæsar de Britanniâ: *Certis ex aquâ mensuris breuiores esse noctes quàm in continente videbamus*. Agnitum id & obseruatum è vigiliariis hisce clepsydris significat, quæ castra comitabantur.

Vigiles per ternas horas.

*præsertim breuioribus horis æstiuis.

Clepsydræ ad vigilias.

Lib. V.

„ *Signum buccinâ dandi.*] *Tubâ* dixit Lascaris: sed est in Græco clarè βυκανᾷν: nec aliter factum. Buccina huic rei seruiit. Liuius: *Vbi secundæ Vigilæ buccinâ signum datum esset*. Idem: *Vt ad tertiam buccinam præsto essent*. Propertius: *Et iam quarta canit venturam buccina lucem*.
Silius: ——*mediam somni cùm buccina noctem*
Diuideret, iámque excubias sortitus iniquas
Tertius abruptâ vigil iret ad arma quiete.

Buccina ad Vigilias.

Lib. VII.

Lib. XXVI.

Lib. IIII.

Lib. VII.

Vbi attende item de sorte ad vigilias, & mediam noctem, id est tertiam iniquissimam habitam, quia turbaret totam quietem. Nam reliquis, bonam partem primæ aut sequentis noctis licebat dormire. Hauris etiam, dormisse Vigiles cùm eorum sors & vices non essent. Sed de Buccinâ, item Frontinus: *Sulla bello sociali nocte profectus*,

Lib. I. cap. V.

profectus, relicto buccinatore, qui vigilias ad fidem remanentium diuideret, & quartâ vigiliâ commissâ eum sequeretur, incolumes suos perduxit. Cicero huc aspexit: *Te* Orat. pro Mur. *gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat.* Sallustius communi verbo, & multitudinis numero, est vsus: *Marius quàm maximum silentium haberi iussit, ne signa* In Iug. *quidem, vti solent per vigilias, canere.* An quia reuera plura, an quia pluries. Istud Ausonius significat:

—— ter clara instantis Eoï
Signa canit serus, depenso Marte, satelles.

At illud è Vegetio firmes: *A tubicine,* inquit, *omnes vigi-* Lib. III. cap. VIII. *liæ committuntur, & finitis horis à cornicine reuocantur.* Itaque Tubam adhibet ad initia, Cornu siue buccinam *An & Tuba adhibita?* ad finem. Tacitus quoque in verbis suprà datis tangit, *Omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur.* Tubâ, di- II. Hist. sertè. Sed & Iosephus: Τὰς φυλακὰς καὶ τὰς ἐξεγέρσεις *σάλπιγγες προσημαίνουσιν: *Vigilias & excitationes, Tubæ* *Sed Græca ea vox communior est. *præsignificant.* Et certum est iam olim signa omnia cecinisse initio Vigiliarum, aut potius paullò ante ipsas, cùm *Signa omnia sub Vigilias.* scilicet Prætorium dimitteretur. Polybius, de Scipionis strategemate, quo castra Syphacis incendit: Ἔστι γὰρ ἔθος Lib. XV. ῥωμαίοις κατὰ τὸν τοῦ δείπνου καιρὸν τοὺς βυκανίτας καὶ σαλπιγκτὰς πάντας σημαίνειν παρὰ τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνὴν, χάριν τοῦ τὰς νυκτερινὰς φυλακὰς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἵστασθαι: *Est enim mos Romanis, sub tempus cænæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum, vt tunc vigiliæ nocturnæ constituantur.* Liuius ipsum illud narrans: *Vbi Prætorio* Lib. XXX. *dimisso signa concinuissent.* Atque hoc est illud signum imperij, quod Cæsar tangit: *Pompeius receptis omnibus* III. Ciuil. *in vna castra legionibus, suum cum Scipione honorem partitur, classicúmque apud eum cani, & alterum illi iubet Prætorium*

torium tendi. Haud dubiè hoc ipſum eſt: ſed ambigo an Liuius item eò aſpexerit, ſiue Aſdrubal apud Liuium: qui ſuſpicione iniectâ de aduentu alterius Conſulis in caſtra Liuij, *attendi iubet, ſemel bíſue ſignum canat in caſtris.* Et ſtatim addit: *Illud veterem ducem, & aſſuetum Romano hoſti mouit, quòd ſemel in Prætoriis caſtris ſignum, bis in Conſularibus referebant ceciniſſe. Duos profectò Conſules eſſe.* Putarem de ipſo iſto claſſico intellegendum: ſed Liuius ſingulariè *ſignum* dicit: & Silius in eâ re *Buccinam* nominat:

De Liuij ſententiâ.

Lib. XXVIII

Lib. XV.

—— bis clarum buccina ſignum
Præterea, gemino prodebat iuncta magiſtro
Caſtra regi.

Vt fortaſſe ad Vigilias ipſas hæc ſint referẽda: & in vnis caſtris Buccinam vnam ſonuiſſe: niſi cùm duo Prætoria, & duo duces. In Tacito autem quod legitur, inter ſollennes militiæ ritus: *Initia vigiliarum per Centurionem nunciari, conuiuium buccinâ dimitti*: referebam olim ad hoc Claſſicum. Sed reſiſto: quia ante cænam videtur illud ceciniſſe: hæc Buccina finit cænam. Sed & ea hîc ſola; in Polybio omnia ſigna. An non magis hic mos & ſenſus? Ante cænam claſſicum ceciniſſe: eo ſigno Prætorem alioſque cænaſſe: tum Centurionem nunciaſſe Vigilias incipere: & mox ad primam Buccinam conuiuium dimiſſum. vt quiſque ſcilicet ad ſe iret, nec vltrà diſcurſu vllo caſtra inquietarentur. Hoc nunc placet.

De Taciti. XV. Annal.

„ *Teſtes aliquos ex amicis.*] Primùm fidei cauſsâ, vt ſi culpam alicui ingerat, non ille regerat aut abnuat: deinde decori etiam cauſsâ & periculi, quia nec honeſtum, nec tutum fortaſſe, ſolos ita circuire. Ergo aliquem aut

aliquos

aliquos ex amicis assumebant: sæpe eiusdem illius ordinis,& quibus operam hanc in simili reddebant.

„ *Attestatus proximos abit.*] Tam illos, quos apud se amicos habet,quàm Vigiles proximos.

„ *In quaque legione per dies curant.*] Hoc ille de Primopilo iterùm,qui signum dat Vigilijs. Atque ait, *ex vtraque legione Centuriones per dies fecisse.* Ita vertere malo illud Græcum καθ' ἡμέραν,quàm cum Lascari *cottidie*. Non enim, opinor, bis signum datum, & ab vtroque Centurione, sed per vices id factitatum: & cùm quattuor essent (duo in quoque Manipulo) munus haud graue fuisse in quintum quemque diem. Si vt Lascaris, profectò graue, & singulis, aut alternis noctibus peruigilandum ad curam, in quâ nihil remissè aut otiosè agendum.

„ *Vocat Centurionem.*] Eius manipuli, in quo culpa. Cetera clara, vtique si vnà cum meis iungas: quod semel te hortor. Finem Vigiliarum habes: nihil omissum? quædam. Primùm de *Armis* nihil dixit: sed sciri etiam eo silente potest,armatos vigilasse. Tacitus de instauratâ disciplinâ à Corbulone: *Stationes, Vigiliæ, diurna nocturnáque munia in armis agitabantur.* Quod tunc omissum scilicet, per longam pacem. Æmilius Paullus tamen olim sine scuto ire eos censuit: *& nouo more*, ait Liuius, *scutum in vigiliam ferre vetuit.* Caussam dedit: *Stare enim galeatos, deinde vbi fessi sint innixos pilo, capite super marginem scuti posito, sopitos stare.* Seneca hoc ipsum euenisse testatur: *Vt si necesse fuerit, stans etiam aliquando saucius pro vallo peruigilet, & ne pilæ quidem incumbat, quia solet obrepere interim somnus in aliquod adminiculũ reclinatis.* Etsi hoc de Scuto non mansisse arbitramur: & in monumentis lapideis Vigiles cum scuto ante se deposito sta-

Vigiles cũ armis.

XI. Annal.

Scutũ olim ademptũ.

Lib. XLIIII

Epistol. XXXVI.

Posteà redditum.

to stare cerno. Sed de pilo aut lanceâ, cum eo stetisse etiam Tertullianus approbat, qui sic de milite Christiano, Cap. xi. libro De Coronâ: *Et excubabit pro templis, quibus renunciauit, incumbens & requiescens super luncho, quo perfossum est latus Christi?* In eodem etiam Senecâ lectum moneo, qui illo die in expeditione fuissent, ne vicibus De Tranq. cap. vlt. quidem suis vigilasse. *Miles*, inquit, *vigilias diuidit: at nox immunis est ab expeditione redeuntium.* Caussa ab humanitate, & quia tales egent quiete. Secundùm. Nihil *Voces Vigilum.* de *Vigilum vocibus* in Polybio: at Tacitus iniecit. 1. Annal. *Inualidi ignes, interruptæ voces*: de nocte quam Romani egerunt in angore, obsidentibus Germanis. Iterùm clariùs: v. Hist. *Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. Ita intermisso signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos.* Duo adhibita ostendit ad excitandum, *Signum* siue buccinam, & *Voces.* Et de his Dionysius iam olim. cùm Sabini castra Romana tentarent noctu, & illi de composito neglegentiam Lib. v. & somnum præferrent: οἱ πρῶτοι πορευόμενοι, inquit, οὔτε φέγγη λαμπτήρων ἑώρων, οὔτε φωνὰς φυλάκων ἠκηκουν: *Qui primi* (Sabinorum) *progressi sunt, neque splendores facium videbant, neque voces vigilum audiebant* Nota ibi & Faces, de quibus statim. Lego & in Polyæno, Clearchum cùm timeret incursuros noctu hostes, iussisse suis Lib. II. Strat. ἐν τοῖς ὅπλοις διατελεῖν, καὶ τὰς ἐγέρσεις ποιεῖσθαι πυκνάς: *in armis permanere, & excitationes crebras facere.* Ad voces has referendum videtur, quibus Vigiles cum clamore proximos & successuros excitabant. Ambrosius & eò Lib. v. Hexaëmer. cap. xv. respicit, de gruibus: *Post vbi vigiliarum munus fuerit completum, perfuncta munere in somnum se, præuio clangore componit, vt excitet dormientem, cui vices muneris Quæ ea fuerint? traditurа est.* Et quæ autem voces? opinor, ex ipsâ re: *Vigila,*

gila, vigila. Tale aliquid in Seruio, qui ſacerdotes ad templum Martis iuiſſe, inſtante bello, & *motis ancilibus dixiſſe, Mars vigila,* ſcriptum reliquit: quaſi illum, more militiæ, ad excubandum prouocantes. Facit magis, quod hodie apud Turcas ille mos, & in arcibus opidiſque excubias ita agunt, vt altâ voce inuicem appellent ſe & reſponſent. Petrus Bellonius diligens vtiliſque obſeruator monuit: itemque amicus noſter Carolus Cluſius, Pannones idem factitare, qui clarè & mutuò ſibi accinunt *SZolaij SZolaij virratZto, SZolaij,* id eſt, *Vigila vigila vigil, vigila.* Et cùm ſub auroram ſe recipiunt, canunt: *Haynal vagijon ſzep pyros, haynal haynal-vagijon,* hoc eſt, *Erumpit iam elegans rubens* (ſcilicet aurora aut dies) *erumpit iam.* Sed & Perſæ cantitare ſoliti in Vigiliis laudes ſui regis. Ammianus: *Noſtri obtruncarunt vigiles omnes, ex vſu moris gentici iuſtitiam felicitatémque regis ſui canoris vocibus extollentes.* Quæ omnia bona & vtilia contra ſomnum nemo neget. Atque iſtæ olim voces: Græcis etiam Tintinnabula ſiue Campanulæ, ad excitandum. In Thucydide: Τοῦ γὰρ κώδωνος παρενεχθέντος, οὕτως ἐς τὸ διάκενον, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν παραδιδόντα αὐτὸν, ἡ πρόσθεσις ἐγένετο: *Tintinnabulo enim prolato, priuſquam rediret is qui tradiderat, ita in vacuum locum ſcalarum admotio facta.* De Braſidâ loquitur, qui Potidæam conatus capere noctu, dum is qui circuit tintinnabulum porrigit, atque ita locũ paulliſper deſerit. Ibi Scholiaſtes: Ἕως γὰρ ὁ περιιὼν μετὰ τοῦ κώδωνος ἄλλῳ παρεδίδου τὸν κώδωνα, χρόνου ἐγγινομένου, ἔλαθε προσθεὶς τὴν κλίμακα: *Intereà dum is, qui circuibat cum tintinnabulo, alteri illud traderet, tempore aliquo medio, fefellit ſcalas admouens.* Hoc ipſum tempus (apud Plutarchum) Aratus inſidiis legit, cùm Sicyonem caperet: Ἀναβαινόντων δὲ τῶν πρώτων, ὁ τὴν ἑωθινὴν φυλα-

Turcæ his vocibus vtuntur.

Et Pannones.

Et Perſæ.

Tintinnabula Græcis.
Lib. IIII.

κὴν παραδιδοὺς ἐφώδευε κώδωνι, καὶ φῶτα πολλὰ καὶ θόρυβος ἦν τῶν ἐπιπορευομένων: *Ascendentibus primis, is qui matutinam vigiliam tradebat, transibat cum tintinnabulo, erántque lumina multa & strepitus ingredientium*. Dio Cassius Romanis Vigilibus in vrbe videtur ea dare. cùm scribit

Lib. LIIII. Augustum somnio monitum, *Iouem Tonantem quasi* περιφύλακα, *procubitorem Iouis Capitolini fecisse, eóque tintinnabulum ei appendisse.* ὅτι γὰρ, addit, τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντες, κώδωνι χρῶνται, ὅπως σημαίνειν σφίσιν ὁπόταν βουληθῶσι, δύνωνται: *qui enim vicos noctu custodiunt, campanulâ vtuntur, vt significare inter se, cùm voluerint, possint*. Etsi haud prorsus eadem ibi caussa. Sed Suidas de illo

In κωδωνοφορῶν. ritu: Οἱ περίπολοι οἱ τὰς φυλακὰς περιπολοῦντες καὶ περισκοποῦντες ἐρχόμενοι ἐπὶ τοὺς φύλακας, κώδωνας εἶχον, καὶ τούτοις ἐψόφουν πειράζοντες τὸν καθεύδοντα, καὶ ἵνα οἱ φυλάσσοντες ἀντιφθέγγονται: *Circuitores, qui vigilias circuibant & explorabant, euntes ad Vigiles, tintinnabula habebant, atque ea concutiebant explorantes si quis dormiret, & vt vigilantes voce responderent*. Quod nec hodie prorsus exoleuit, & in arcibus plerisque ad campanulam Vigiliæ excitantur.

Ignes Vigilum. Satis de istis: addo aliquid & de *Ignibus*, quos reperio crebrò. In Propertio:

Lib. IIII. *Ignes castrorum, & Tatiæ prætoria turmæ.*

Lib. IIII. In Statio: *—— noctísque per vmbras*
Nunciat excubiis vigiles arsisse plateas.

I. Annal. In Tacito: *Apud Romanos inualidi ignes*. In Liuio: *Pluribus*

Lib. XXI. *ignibus, quàm pro numero manentium, in speciem factis*. Ac possis ad ignes referre, quibus cænæ & corporum curandorum caussâ vtebantur. quò Diodorus du-

Ignes sub cœnā structi. cit, de Eumene: *Jussisse suos luculentam flammam facere,*

Lib. XIX. *per interualla circiter viginti cubitorum, tamquā ad cœnam curámque corporis; secundâ vigiliâ minorem; tertiâ minimam;*

mam; vt procul spectantibus vera castra viderentur. Quos scilicet ignes ita structos, in noctem & Vigilias producebant, donec paullatim exstinguerentur. Etsi tamen de Facibus propriè ad Vigilias, aliquid ex Dionysio suspicere, qui suprà φέγγη λαμπτήρων signanter dixit, id est *Facium lumina.* Item Statio, qui & ipse verbo Facium vsus: *Tamen & Faces aliæ.*

Incertæq; faces, & iam malè peruigil ignis. Lib. VIII.

de languidis excubiis & remissis, vti Tacitus *inualidos ignes.* Atque idem Statius, vbi crebras excubias & dẽsas notat, *Contractæq; vices, & crebrior excubat ignis.* Lib. XII.

Quin & in Columnâ Traiani, vbi Vigiles ponuntur, video super eos in turris fenestrâ exsertam facem: quid? ad illucendum, & vt accedentes noscerent? opinor.

Etsi alio etiam fine ignes in turribus aut speculis fuisse, probè scio: nempe ad indicandum aliquid aut significandum. quod genus Græci dicunt φρυκτοὺς. Suidas inter alios: *Phrycti, faces quædam è ligno factæ, quas super muros ferentes significant vicinis aut sociis cùm vident hostes aduentantes. Atque etiam cùm socios vel auxilium vident: sed cùm istos, gestant faces quietas; cùm hostes, quatiunt & mouent*. Talia Scholiastes Thucydidis: & res ab ipso Thucydide aliquoties memorata, & crebrò alibi in Græcorum actis. Conuenit quod Polybius διὰ τῶν πυρσῶν σημαίνειν, *per faces significare* dicit: & varium vsum eius rei explicat, & posse pro litteris etiam esse. Cur hodie ignorant aut neglegunt? & alia vsurpant magis molesta, & minùs certa. Sed ille scriptor diffusè exsequitur Decimi libri fine, quem vide. Inuentum hoc Sinoni adtribuit Plinius: *Specularem significationem Troiano bello Sinon inuenit*. An verius de Palamede? cui plerique Græci. vt Sophocles: —— ὃς στρατῷ φρυκτωρίαν,

Ὕπνου φυλάξεις, τά θοὰ σημαντήρια

Ἔδειξε.

Vt Alcidamas Oratione in Palamedem: Πυρσοὺς αὖ ἐσοφίσατο, ἀλλ' ἐφ' ἡμετέρῳ κακῷ: *Faces inuenit, sed in nostrum malum*. Ipse Palamedes apud Gorgiam ait, ἐξευρηκέναι πυρσοὺς, κρατίστους καὶ ταχίστους ἀγγέλους: *inuenisse faces, optimos & celerrimos nuncios*. Et quod tamen Plinius de Sinone, caussam habet, quòd illum volunt sustulisse facem quâ Græcos aduocabat. Q. Calaber:

Δὴ τότ' ἄρ' αἰθαλόεντα Σίνων ἀνὰ πυρσὸν ἄειρε

Δεικνὺς Ἀργείοισι πυρὸς σέλας:

Tunc Sino flagrantem faculam sublime leuauit,

Ostendens Græcis ignis decus.

Romani

φρυκτοὶ Græcorũ.

Eorum vsus pro litteris.

Quis inuenerit?

Lib. VII.

Romani etiam vſurparunt. vt Scipio apud Numantiam, quem Appianus ſcribit *diuiſiſſe caſtra & per partes aßignaſſe Tribunis, cum præcepto, vt ſi impeterentur ab hoſte, de die panno rubro in haſtâ ſublato ſignificarent; de nocte, igne.* Vt Cæſar: *Celeriter, vt antè imperauerat, ignibus ſignificatione factâ, ex proximis caſtellis eò concurſum eſt.* Vegetius inter vſitata refert: *Si diuiſæ ſint copiæ, per noctem flammis, per diem fumo ſignificari ſociis.*

Romani interdū vſi. In Iberic. 11. Gallic.

DIALOG. X.

De imperiis caſtrorum, & adminiſtratione in his talibus. Tribuni per vices faciunt. Et Salutationes ducum.

TANDEM, tandem, de Vigiliis abſoluimus, & ad *Exercitia* imus. AVD. Nec nunc quidem plenè. LIPS. Quid autem abeſt? AVD. De Tribuno, ſiue Tribunis, quos crebrò Polybius & tu nominaſtis, & ferè duos, aut vnum. Quis igitur iſte? certus, an quem caſus dabat? LIPS. Ille verò certus, & nihil hîc à caſu. Commodè autem petis: & dabo. quia facit non ad dicta ſolùm, ſed dicenda. Ordo in hac adminiſtratione certus fuit, nec omnes Tribuni ſimul imperitarunt, neque confuſio, aut diſſenſio etiam, eſſet. Scis illud vetus, *Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Quâ ſerie & diſcretione, iſta Polybij verba dicent: recita.

* *Multorū imperium non vtile.*

Τὴν δὲ καθόλου δοκιμασίαν τῆς πλευρᾶς, δύο τῶν χιλιάρχων· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν λοιπὴν τὴν κατὰ τὸ στρατόπεδον ἐπιμέλειαν οὗτοι ποιοῦνται. κατὰ δύο γὰρ σφᾶς

Vniuerſam lateris probationem duo Tribuni faciunt. Similiter aliam etiam caſtrẽſem curam hi ſunt qui gerunt. Nam in binos & binos

POLYB.

αὑτοὺς διελόντες ἀνὰ μέρος τῆς ἑξαμήνου τὴν δίμηνον ἄρχουσι, καὶ πάσης οἱ λαχόντες τῆς ἐν τοῖς ὑπαίθροις προεστᾶσι χρείας. ὁ δ' αὐτὸς τρόπος τῆς ἀρχῆς μὲν καὶ τῶν πραιφέκτων περὶ τοὺς συμμάχους. οἱ δ' ἱππεῖς καὶ ταξίαρχοι, πάντες ἅμα τῷ φωτὶ παραγίνονται πρὸς τὰς τῶν χιλιάρχων σκηνάς. οἱ δὲ χιλίαρχοι πρὸς τὸν ὕπατον, κἀκεῖνος μὲν τὸ κατεπεῖγον ἀεὶ παραγγέλλει τοῖς χιλιάρχοις, οἱ δὲ χιλίαρχοι τοῖς ἱππεῦσι καὶ ταξιάρχοις. οὗτοι δὲ τοῖς πολλοῖς, ὅταν ἑκάστων ὁ καιρὸς ᾖ.

binos se diuidentes, semestris spatij duos menses imperant, & quos ea sors tangit, vniuersæ administrationi castrensi tunc præsunt. Idem imperitandi modus Præfectorum in socios. Equites verò & Centuriones cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum, Tribuni ad Consulis: atque ille quidquid agendum Tribunis edicit: Tribuni equitibus Centurionibúsque: isti vulgo militum, cùm tempus cuique rei venit.

„ *Vniuersam lateris probationem.*] Hoc ad castrorum munitionem spectat, de quâ dictum.

„ *Duo Tribuni.*] E quaq; legione vnus, vt iam audies.

Munera Tribunorum.

„ *Aliam etiam castrensem curam.*] Nempe vigilias disponere, circuire; tesseras & signum dare; denique, quidquid ad vsum, imperare. Sed inprimis etiam ius dicebant, & caussas siue lites militares cognoscebant. Liuius: *Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab eis petebant.* Imò puniebant etiam, & de capite cognoscebant. in Polybio infrà.

Lib. xxviii

„ *In binos & binos se diuidentes.*] Totum hoc ita exaudio, vt velit vnius legionis sex Tribunos in tres se partes diuisisse, & binos imperasse per binos menses. Ita, cùm duæ legiones in castris, quattuor erant qui imperabant:

Diuisio Tribunorum.

bant: ſed nec ij continuò, diebuſque, niſi fallor, alternis. Id à Conſulibus quoque factum, cùm vterque in vnis caſtris, vt imperia in dies demutarent. Cauſſa ſic cenſendi non vno loco Polybius (in totâ hac re caſtrenſi:) qui ferè ad vnum Tribunum omnia refert. Ad vnum dico, cùm de vnâ legione; ad duos, cùm de duabus. Niſi obſeruas, hærebis ſæpè in eius verbis. Iſta diuiſio commoda fuit & prudens: commoda ad alternam requiem; prudens ad concordiam. Quiſque enim ſuis diebus & menſibus, in ſuâ legione, imperium inhibebat. Ad hanc diuiſionem ſpectauit Liuius: *Secundæ legionis Fuluius Tribunus militum erat. is ſuis menſibus dimiſit legionem.* Diſertè ait *menſes*, multitudinis numero: & Polybius hîc, *duos menſes*. Alioqui potuiſſet diuiſio inſtitui, vt è quaque legione vnus in menſem. Sed non eſt ita. & quę ratio in Centurionibus duobus valuit, ea hîc: vt altero ægro aut impedito, alter nihilominus munia obiret. Libet etiam quærere, cur in *ſemeſtre* tantùm? cur non diſcreti ſic in totũ annum? Ratio fuit, quòd annus actionibus & negotiis inæqualis. Æſtas tota in expeditione & opere; hiems pigra & otioſa. Ne quis ergo queri poſſet, aut honoratum ſe parum aut nimis oneratum; omnes ad res aut otium admittebant, prout tempora erant. Cogitandum etiam, an non hæc ſemeſtris diuiſio occaſionem dederit *Tribunis Semeſtribus*, de quîs dixi.

A Conſulũ exemplo.

Vnus in diem imperabat.

Lib. XXXIIII.

Alia diuiſio reiecta.

Cur ſemeſtris ea fuerit?

„ *Idem imperitandi modus Præfectorum in ſocios.*] Qui Præfecti Tribunis vbique adæquantur.

„ *Equites verò & Centuriones.*] Omnéſne equites? indefinitè dicit: ſed Decuriones intellegi tantùm, ratio & exemplum dictare videntur: vt iuerint modò ij, qui in imperio. Certè alius ille numerus prægrandis.

Equitum nomine Decuriones.

„ *Cum primâ luce veniunt ad tentoria Tribunorum.*] Ita me Deus, hoc pulchrum. Ecce sexaginta Centuriones, triginta Decuriones (in vnâ legione supputo.) veniunt agmine, & compositè, ad Tribunos: (omnésne? an eos modò, quorum illis mensibus imperium? hoc verius.) veniunt, inquam, ad Tribunos, per speciem officij, vt salutent & vt deducant. Quid tum? ipsi Tribuni cum hoc comitatu ad Imperatorem summum. Nónne decorè omnia & vtiliter, ad dignitatem imperantium augendam? ad imprimendam subditis venerationem? Iosephus de totâ istâ re: Ὑπὸ δὲ τὴν ἕω, τὸ στρατιωτικὸν μὲν ἐπὶ τοὺς ἑκατοντάρχας ἕκαστοι, πρὸς δὲ τοὺς χιλιάρχας οὗτοι συνίασιν ἀσπασόμενοι, μεθ' ὧν πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῶν ὅλων οἱ ταξίαρχαι πάντες: *Manè & sub auroram, milites quidem singuli ad Centuriones, ad Tribunos porrò isti conueniunt salutaturi: cum quibus ad Ducem primarium omnes deinde ordinum ductores.* Eadem dicit quæ Polybius: sed hoc amplius de militibus, quòd ij quoque venerint è suâ quisque centuriâ salutatum ducem. Iam addit noster:

Centuriones & Decuriones ad Tribunos.

Tribuni ad Imperatorem.

Lib III. Excid.

„ *Ille quidquid agendum, Tribunis edicit.*] Non otiosa hæc aut honoraria tantùm salutatio, sed visio. *Numquid vellent?* Itaque Imperator tunc iis *Signum dabat*, atque alia pro tempore edicebat agenda. De Signo, clarè ita Iosephus: Ὁ δὲ αὐτοῖς τό τε ἐξ ἔθους σημεῖον, καὶ τὰ ἄλλα παραγγέλματα δίδωσι διαφέρειν εἰς τοὺς ὑποτεταγμένους: *Ipse verò* (Imp.) *tunc illis ex more Signum dat & alia mandata perferenda ad subiectos.* Cur tamen tam manè signum? nam illud* nocturnum opinor intellegi, & vigiliarum. Ideò, quia & Tribuni plerumque diem occupati, & ipse Imperator huc illuc distrahi poterat, & abire. Prouidè igitur & maturè: atque ipsi tamen apud se habebant, donec

Signum manè datũ Tribunis.

Lib. III.

*Nisi & in diurnis Excubiis velimus fuisse.

donec promendi tempus, & veſpere peterent Centuriones. Sed vide mihi etiam pulcherrimum imperandi modum. Imperator Tribunis edicit; iſti Centurionibus; Centuriones ſuis. Qui ipſe apud Spartanos, vt ſcribit Thucydides: Βασιλέως ἄγοντος ὑπ' ἐκείνου πάντα ἄρχεται. καὶ τοῖς μὲν πολεμάρχοις αὐτὸς φράζει τὸ δέον, οἱ δὲ τοῖς λοχαγοῖς, ἐκεῖνοι δὲ τοῖς πεντηκοντατῆρσιν, αὖθις δ' οὗτοι τοῖς ἐνωμοτάρχαις, καὶ οὗτοι τῇ ἐνωμοτίᾳ: *Rex cùm ducit, ab eo omne imperium. & ipſe quidem Polemarchis* (velut Tribuni ſunt) *quod opus eſt edicit; iſti Centurionibus; hi Quinquagenariis; hi Decanis; hi Decuriæ.* Prorſus idem ordo, niſi quod pluſculum etiam ſectus. At in illo Romano leuiter innouaſſe Paullus Æmilius videtur, de quo ita Liuius: *Vt ordine ac ſine tumultu omnia in agmine, ad nutum imperiúmque Ducis fierent, prouidit. Vbi omnibus ſimul pronunciaretur quid fieret, neque omnes exaudirent, incerto imperio accepto, alios ab ſe adiicientes plus eo quod imperatum ſit, alios minus facere. clamores deinde diſſonos oriri omnibus locis, & prius hoſtes quàm ipſos quid paretur ſcire. Placere igitur Tribunum militum Primopilo legionis ſecretum edere imperium, illum & dein ſingulos proximo cuique in ordine Centurioni dicere quid opus facto ſit: ſiue à primis ſignis ad nouiſſimum agmen, ſiue ab extremis ad primos perferendum ſit.* Seneca huc ſpectauit, Epiſt. LX. *Quod in exercitibus his, quos magni Imperatores ordinant, fieri videmus, vt imperium ducis ſimul omnes copiæ ſentiant, ſic diſpoſitæ vt ſignum ab vno datum peditem ſimul equitémque percurrat: hoc aliquanto magis neceſſarium eſſe nobis.* Othonis etiam illud apud Tacitum huc refero: *Ita ſe Ducum auctoritas, & ſic rigor diſciplinæ habet, vt multa Centuriones Tribunóſque tantùm iuberi expediat.* Sic enim rectè ſcri-

Ordo in imperiis.

Lib. v.

Lib. XLIIII

I. Hiſt.

Tacitus explicatus.

pſimus, cùm anteà vulgatum eſſet; *multa per Centuriones*. Quis neſcit autem per Centuriones omnia iuberi? ſed hoc Otho ait, quædam ſecreta imperia eſſe, & ipſis tantùm Tribunis Centurionibuſque edita: qui cùm opus, promant.

DIALOG. XI.

Ad Exercitia tranſitum. Ea diuiſa, & primò dictum de Oneris exercitiis. Tuliſſe cibos, vallos, ſarcinas, præter arma.

SED heus, vel nunc denique Labyrinthum hunc euaſimus, & ventum ad *Exercitia*, alteram Diſciplinæ partem. Abſoluimus, an producimus? Longiuſcula enim eſt, & licebit Augurum verbo, *Alio die*. Hoc magis, quòd dum caſtra & Vigilias ambimus, vrbem ambiuimus, & ad locum venimus vnde digreſſi. Ergóne domum? Quid rides? AVD. Nam tu mihi facere, quod fœminæ in amantes, videris. LIPS. Quâ cauſsâ? AVD. Subducere te paullùm, vt magis incites. Quid autem opus? famem meam vides, quæ ipsâ auditione creſcit. Res enim magis magiſque allicit. & vt in puteis quò plus ſumitur, melior dulciórque aqua euadit: ſic in hac militari re, ad meum quidem guſtum. Perge, & ſuggere. LIPS. Sed enim ipſe puteus noſter deficit, Polybius inquam: nec ille de Exercitiis verbum. AVD. Tu Polybius eſto, & è pectore iſto prome. Ibi quoque Muſarum fontes ſaliunt. LIPS. Theatrum hoc, vt video, iterùm reſerandum eſt, & fabella tota peragenda. Ergo porrò ambulemus paullùm, vel extra hanc vrbem. De Exercitiis autem vt ordine dicam, triplicia ea facio: *Oneris*, *Operis*,

Armo-

Armorum. De primis, ſuccurrit M. Tullium aliquid ſcripſiſſe, quod vſui erit, & pro Polybio vicarium hunc dabo. Verba ſunt è Tuſculanâ ſecundâ, cùm laborem dilaudat & commendat ab exemplo militari.

CICERO

Noſtri exercitus primùm, vnde nomen habeant, vides. deinde quis labor & quantus Agminis? Ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſiquid ad vſum velint, ferre vallum. Nam ſcutum, gladium, galeam noſtri milites in onere non plus numerant, quàm humeros, lacertos, manus. Arma enim membra eſſe militis dicunt, quæ quidem ita geruntur aptè, vt ſi vſus foret, abiectis oneribus, expeditis armis vt membris pugnare poßint. »

Romani laborioſiſſimi.

Pleraque hîc omnia, quæ ad *Oneris* exercitia ſpectant; vſurpata Romanis præter & ſupra pleraſq; gentes. Quid ſimile vſquam, quale hîc legis, & audies? Atque eius rei fructus, indureſcere, & corpus habere cuique labori ferendo. Plutarchus quidē de Romanis noſtris tradidit, *eos ſic fuiſſe laboribus ſuetos factóſque* (διαπόνους vno verbo) *vt nec ſudantem, nec ſuſpirantem quemquam cerneres: ídque in diuturnâ illâ pugnâ cum Cimbris magno æſtu & acri concurſu, Q. Catulum notaſſe, & ad Senatum ſic ſcripſiſſe.*

Facti tolerare. In Mario.

» *Noſtri exercitus vnde nomen.*] Clarum, quòd ab exercendo. Vegetius: *Exercitus ex re ipsâ atque opere exercitij nomen accepit.* Varro: *Exercitus, quòd exercitando fit melior.* Planè melior, fortiorque. Hippocrates: οἱ γὰρ ἀγύμνασοι τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ παντὸς κοπιῶσι πόνου: *Inexercitati homines ab omni labore fatigantur.* Et idem generatim prolocutus: Ῥαθυμίη ὑγραίνει, καὶ ἀσθενὲς τὸ σῶμα ποιέει. πόνος δὲ ξηραίνει, καὶ τὸ σῶμα ἰσχυρὸν ποιέει: *Deſidia humectat, & imbe-*

Lib. II. cap. I. Fructus exercitij. Lib. II. de Diætâ. Ibid.

cillum corpus fluidúmque reddit; labor siccat, & robustum strictúmque corpus facit.

„ *Qui labor & quantus agminis.*] Alia enim exercitia omittit, illa sola agminis, id est Oneris diducit. Quæ profectò magna, & Virgilij verbo, pænè iniusta. Ille sic de istâ re:

III. Georg. *Non secus ac patriis acer Romanus in armis*
Iniusto sub fasce viam dum carpit, & ante
Hosti exspectatum positus stat in ordine castris.

Lib. XI. cap. III. Onera in fasce. Eius exemplo Fabius: *Assueta gymnasiis & oleo corpora, quamlibet sint in suis certaminibus speciosa atque robusta, si militare iter fascésque & vigilias imperes, deficiant & quærant vnctores suos.* Fasces & ipse dixit, quia sic alligatas ferebant velut in fascem sarcinas: & malè atque imperitè, qui hîc *Falces.*

„ *Ferre plus dimidiati mensis cibaria.*] Quattuor Oneris genera militibus imponit, *Cibum, Vtensilia, Vallum, Arma.* De cibo, ait, *Ferre plus dimidiati mensis.* Omnino

Cibos ferunt. Lib. XLIIII. *plus*: & sæpe etiam totius mensis. Liuius: *Prætore dimisso Consul, menstruo iusso milite secum ferre, profectus est.*

Lib. LVII. Idem in Epitomâ, de Scipione Numantino: *Militem triginta dierum frumentum ferre cogebat.* Paullò minus in

I. Ciuil. Cæsare, de Afranianis: *Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quòd dierum vigintiduorum ab Ilerdâ frumentum iussi erant efferre: cetrati auxiliarésque nullam, quorum erant & facultates ad parandum exiguæ, & corpora insueta ad onera portanda.* Tot dierum portasse

Auxiliares non ferũt. legionarios vides, sed solos. Auxiliares, inquit, insoliti erant & rudes ferendi. Mansit hæc durities etiam molliore æuo, & in Principum inferiorum rebus onera ista legis. In Alexandro Lampridij: *Milites expeditionis tempore*

pore

pore sic dispoſuit, vt in manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem, vt ſolent, dierum, niſi in barbarico: quamuis & illic mulis eos & camelis adiuuerit. En, illo quoque æuo ſeptemdecim dierum (id eſt, *plus dimidiati menſis*, vt in Cicerone) cibaria ferebant: idque etiam inter ſocios & amicos. niſi quod remiſit & laxauit paullùm Alexander. Remiſit, ſed non diſſoluit. nam & poſteà dierum hunc numerum reperio, in Ammiano: *Tutum ex annonâ decem & ſeptem dierum, quam in expeditionem pergens vehebat ceruicibus miles.* Sed an iſto æuo frumentum ipſum datum & latum, an verò panis excoctus, quem Buccellatum (quia ſectus in bucceas) vocabant, ambigo: imò potius iſte. Spartianus in Peſcennio: *Piſtores ſequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes, contentos eſſe.* Dat intellegi, Buccellatum communem cibum fuiſſe: ſed delicatiores quoſdam aſperitatem illam aut ſiccitatem refugiſſe, & habuiſſe in exercitu piſtores ad panem recentem. Ille vetuit, & iuſſit milites, imò & omnes (Legatos, Duces, honeſtiores) eo cum aliis vti. Ammianus in Iuliani rebus: *Viginti dierum frumentum ad vſus diuturnitatem excoctum, Buccellatum, vt vulgò appellant, humeris impoſuit libentium militum.* Atque vt verum fatear, poſterior iſta ratio veteri vtilior & prior: quia põderis minus, in menſurâ & modo eodem frumenti. Procopius de Iohanne quodam Præfecto Prætorij ſub Iuſtiniano: *Panem qui in exercitu fertur, bis eſt conſuetudo in clibanum ponere, vt diligenter coctus diu duret, neu citò corrumpi poſſet: verùm eumdem pondere à primo deficere, pro quartâ minimum parte, neceſſum eſt.* Addit deinde, varum & vafrum illum Iohannem, *vt pondus hoc lucri ſibi faceret, nec ſumptus tamen*

[Margin notes: Lib. XVII. — Buccellatū ferunt. — Lib. I: Bell. Wādal.]

men ad ignem adderet, panem hunc in balneis iußisse siccari, vt in speciem coctus videretur: sed eumdem in naues illatum (maritima tunc fortè expeditio erat) statim in farinam solutum, eámque olidam & rancidam, cuius esu milites inciderunt in morbos. Sed panis igitur talis, *bis* inquam *coctus*: quod nomen hodie retinet, atque ita olim Græcis. Δίπυρον enim dicebant, *bis ignitum*. Suidas: Δίπυρος ἄρτος, ὁ παρὰ ῥωμαίοις λεγόμενος παξαμᾶς: *Biscoctus panis, qui Romanis dicitur Paxamas.* Intellegit Græculos illos Romanos in imperio Byzantino, qui sic dixêre: siue *Paxamadium*, vt in Leone Imp. lego: *Commeatus paxamadij siue biscocti habeas viginti aut triginta libras.* Fragmentum super hoc pane in eodem Suidâ est incerti scriptoris: Σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο: *Saccos pelliceos in humeris ferentes, in quibus nihil aliud quàm panes biscoctos domi imposuerant, abibant.* Simile olim, quod ad saccos, quas πήρας, *peras* Polybius appellat. Eius quoque hoc fragmentum: Μηδ' ἐπὶ ὑποζυγίων, ἀλλ' ἐν πήραις δέχ' ἡμερῶν ἔχειν ἐφόδια: *Neque in iumentis, sed in saccis decem dierum habere cibaria.* Atque habes de onere frumenti. AVD. Quæro. ipsius olim frumenti an farinæ? LIPS. De frumento memini legere tantùm. AVD. Vnde igitur panis, cùm opus, & qui comminuebant? LIPS. Aut tundebant pinsebantque, aut molis manuariis frangebant. Certè istas quoque inter instrumenta militaria fuisse, & comitatas castra, dicas ex Liuio. apud quem varij Italiæ populi Scipioni ituro in Africam conferunt, *scuta, galeas, hastas, secures, rutra, falces, alueolos, molas.*

Bis coctus panis.

Cap. x.

Cibi in peris aut saccis.

Molæ in exercitu.

Lib. xxv.

„ *Ferre siquid ad vsum velint.*] Hæc sunt, quæ Vtensilia dixi.

dixi. quæ illa? Partem eorum Iosephus dat: *Ferunt*, inquit, Romani pedites *hastam & scutum*: Πρὸς δὲ τούτοις, πρίονα καὶ κόφινον, ἄμην τε καὶ πέλεκυν. πρὸς δὲ, ἱμάντα καὶ δρέπανον καὶ ἅλυσιν: *Præter ista, serram, & corbem, rutrum, & securim; amplius, lorum, falcem, & catenam*. Multa sanè hæc onera, & pertinent pleraque ad lignandum, pabulandum, muniendum: postremum, id est *Catena*, ad captiuos vinciendos. Sed tu me respicis, & vultu rogas an hæc tulerint omnia? Ista, & plura etiam. nam vbi olla, veru, & talia ad victũ? Atqui tulisse ista cùm Appianus in Ibericis dicit, tum ipsa res vult & monumenta antiqua ostendunt. In columnâ Traiani militem sic videas: *Vtensilia Romanorum.*

„ *Ferre vallum.*] Tertium id onus. Sed vallum, an vallos tulere? Sæpè & plurimùm vallos. In Liuio de septe- *Vallorum numerus.*

nis, vbi Scipio disciplinam reformat ad Numantiam: *Triginta dierum frumentum ac septenos vallos ferre cogebat.* In eodem de duodenis. *Armati cum cibariis in quinque dies, vallisque duodenis Martio in campo adessent.* Sed hæc rariora: ex vsu & more fuit, ferre ternos aut quaternos. Ipse Polybius, vbi ex professo de Vallis, libro XVII. Εἷς ἀνὴρ φέρει τρεῖς καὶ τέτταρας συνθεὶς ἐπ᾽ ἀλλήλους: *Vnus vir fert tres aut quattuor, simul eos componens.* Isti autem ferebantur, vt statim liceret vallare se & munire, si castra subitò locanda, aut alia necessitas esset. Cogita numerum militum, qui fuêre in Consulari exercitu supra *sedecim millia*: ter aut quater tot vallos: profectò densa & firma munitio statim strui potuit, contra equitem peditemque. Ita nec in agmine facile fuit eos opprimere aut dissipare.

Epist. LVII. Lib. III. Eorum vtilitas.

„ *Nam scutum, galeam.*] Quartum onus, Arma. Imò non onus, ait Cicero, & habent milites quasi sua membra. Tale de Annibalis veterano milite Silius, aspectu & imitatione non dubiâ Ciceronis:

Arma pro membris.

Ac ne nocte quidem clypeiue ensésue reposti,
Non pharetræ aut iacula, & pro membris arma fuêre.

Lib. XL.

Simile Hegesippus, apud quem sic Romani: *Aliis arma oneri sunt, nobis integumento quia vsu leuantur.* Sed addit Cicero, *aptè gesta fuisse.* quod videre est in imagine suprà positâ è columnâ Traiani. Pendet galea ab dextro humero ad pectus; scutum in sinistrâ; in eâdem, pertica cum sarcinis. Polybius tamen ait, *scutum ab humeris loro reuinctum pependisse, manibus tulisse pila & vallos.* Sed Galea cur non in capite? id quoque ad duritiem, vt incederent eo nudo. Sed tu quid ad ista? siles? AVD. Stupore quidem defixus. Tot & talia vt vir vnus tulerit? mihi

Lib. III. Ratio ferendorum. Lib. XVII.

mihi non vir, sed iumentum. LIPS. Rectissimè dicis. & sic Iosephus comparat, qui scribit ὀλίγον ἀποδεῖν τῶν ἀχθοφορούντων ὀρέων τὸν πεζόν: *Parum abesse à mulis sarcinariis peditem* Romanum. Itaque & *Mulos* ioco etiam vocabant, an ipsos milites, an Furculas eorum? Festus: *Muli Mariani dici solebant C. Marij instituto, cuius milites in furcâ interpositâ tabellâ, varicosiùs onera sua portare adsueuerant*. Frontinus: *C. Marius recidendorum impedimentorum gratiâ, quibus maximè agmen oneratur, vasa & cibaria militum in fasciculos aptata furcis imposuit, sub quibus & habile onus & facilis requies esset. Vnde & in prouerbium tractum est, Muli Mariani*. Tales istas Furculas appellarunt *Ærumnulas*: quod Festus in eâ voce notat. Et sic quidem onusti militis, quod admirationem tuam intendat, iter grande sæpe conficiebant. Vegetius tirones suos adsuefacit, *pondus baiulare vsque ad *sexaginta libras, & iter facere gradu militari: quibus in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter & arma portandi*. Quod verò istud iter? idem aperit: *Horis quinque æstiuis* (eæ paullò grandiores) *vigintiquinque millia passuum militari gradu confici*. Quid ergo in totum diem? Si de *triginta* aut *quadraginta* dicam, non aberrem. Polyænus hoc mihi de Macedonibus adfitebitur. *quos*, inquit, *Philippus exercebat vnà cum armis trecenta sæpe stadia ambulare, ferentes galeas, peltas, ocreas, sarissas, & prætereà commeatum, & quæcumque vasa cottidiani vsus*. Reddidi fideliter ipsa verba: & nónne hæc sunt milliaria *trigintaseptem* amplius? Vide & sarcinas, & arma, haud longè abeunt à duritiâ Romanâ. Imò verò in frumenti modo paria fecisse etiam lego, & menstruum tulisse. Frontinus: *Philippus cùm primùm exercitum constitueret*,

Romani muli.

Lib. IIII. cap. I.

Onusti diu ambulant.

Lib. I. cap. XIX. *Credo in veteri onere plus fuisse.

Iter militare.

Lib. IIII. Strat.

Macedones ad Romanam militiam.

Lib. IIII. cap. I.

tueret, vehiculorum vsum omnibus interdixit. equitibus non amplius quàm singulos calones habere permisit, peditibus autem denis singulos, qui molas & funes ferrent. In æstiua exeuntibus triginta dierum farinam collo portare imperauit.* O eximium regem, & dignum filio Alexandro! cuius felicitas tamen & magnitudo fuit à virtute & seminibus paternis. Nec Macedones ista solùm, sed de Cattis Tacitus: *Omne robur in pedite. quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant.* Quin & Turcas hodie, *ollam æneam, scutellam, securim, igniarium, sacculum cum annonâ*, & talia quædam ferre, scimus per eos qui vidêre. Quid nostra ad hæc ignauia? refragatur, aut ridet: & tantùm ab onere ferendo absunt, vt vix sua arma. quid arma? imò vix sese ferunt, & pedites etiam videas in equo vehi. Quàm malè memores dicti illius Scipionis! qui tales quosdam ignauos cùm in agmine suo vidisset, equis iussit detrahi, & addidit: *Nihil ab eo milite boni exspectandum, qui pedibus suis ambulare non posset.* Appianus in Ibericis. AVD. Quidquid adfers, non desino admirationis, nec video quî tot onera iis lata. LIPS. Commodè & facilè, sed doctore vsu. Nam à primo tirocinio condiscebant, & assiduò deinde vsurpabant. *Nihil autem est*, ait verè Vegetius, *quod non assidua meditatio facillimum reddat.* AVD. Sed quæro tamen, an non Serui iis & Iumenta? Si hæc fuerunt, quid opus illa ipsos ferre? LIPS. Respondebo distinctè. Habuêre seruos, sed nec multos, nec vulgò. Tribuni, Centuriones, & digniores militum habebant: gregarij non habebant. Sallustius, de Metello: *Ne lixæ exercitum sequerentur. ne miles gregarius in castris, néue in agmine, seruum aut iumentum haberet.* Vides amputata hæc adiumenta inertiæ, & neu-

*Nota de molis, vt suprà.

Etiã Catti prisci.

Turpe militem in equo vehi.

Calones etiã pauci.

In Iug.

trum

trum gregariis licuisse. Sed addit idem etiam Sallustius: *ceteris arctè modum statuisse.* id est, dignioribus quoque præfinisse, vltra quos & quot non haberent. Nec aliter in veteri militiâ: in sequenti, hoc & alia solutiora. Tacitus de Vitelliano exercitu: *Sexaginta millia armatorum sequebantur licentiâ corrupta. Calonum numerus amplior.* Grandis numerus, & supra ipsum militum: quod probo nostro Censori non probum, & inter corruptelas militiæ habet. Iosephus tamen aliter, qui de numerosis istis calonibus recenset, & parte aliquâ probat. *Erant*, inquit, *Vespasiano ad sexaginta millia militum, præter calones, qui multi admodum sequebantur, vsu & peritiâ militari vix infra dominos ponendi. Nam & in pace, assiduè exercitiis eorum intersunt; & in bello cum iis versantur & periclitantur. adeò vt nec peritiâ nec robore à quoquam, nisi à solis dominis vincantur. In quo admirari est Romanorum prudentiam, qui famulos ita assuefaciunt & instituunt, vt non solum ad vitæ officia, sed ad belli munia sint apti.* Discis ex eo Calones istos grandiores fuisse, & bello quoque bonos. quod Iosephus laudat & prudentiæ adscribit; me dissentiente, qui puto turbam hanc semper corrumpendæ disciplinæ esse. Sed de Seruis tantùm est: à quibus *Lixæ* diuersi, qui velut negotiatores, quæstus sui caussâ castra sequebantur. De quibus aliâs. Nunc de Iumentis, dico. ea quoque in castris plura fuisse, sed gregariis militibus non nisi ad vsum communem. nempe vt tentoria, vt molas, & siquid tale, ferrent. Digniores, sibi quædam habuêre & ad proprium vsum. Reperies & his & vehiculis modum etiam positum: imò rarenter vehiculis eos vsos. quia hæc scilicet impediunt aut morantur iter, præsertim per angusta aut confragosa. Mei

Posteà increbuerût.

11. Hist.

Calones illi militares planè.

Iumenta multa publica.

iudicij siquid est, malim & in nostrâ militiâ frequentiora iumenta *Sagmaria* esse, quàm currus: excipio quod ad Tormentorum vecturam.

DIALOG. XII.

De Agmine toto. tum de metatione castrorum, & metatoribus.

SED illud etiam opportunè hîc monebo (non enim ad lancem aut dimensum verba damus) compositos & ordinatos sub his oneribus iuisse, nec viæ tantùm sed pugnæ aptos. Mira eorum hîc prouidentia & dispositio, quam licet è Polybio cognoscas. Puer librum reddito, & tu legito: ego paullùm hîc consido.

POLYB. Τὰς δ' ἐκ τῆς παρεμβολῆς ἀναστρατοπεδείας ποιοῦνται τὸν τρόπον τοῦτον· ὅταν τὸ πρῶτον σημήνῃ, καταλύουσι τὰς σκηνὰς, καὶ συντιθέασι τὰ φορτία πάντες. οὔτε δὲ καθελεῖν ἔξεστιν, οὔτ' ἀναστῆσαι πρότερον οὐδένα τῆς τῶν χιλιάρχων καὶ τοῦ στρατηγοῦ σκηνῆς. ὅταν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατιθέασι τὰ σκευοφόρα τοῖς ὑποζυγίοις. ἐπειδὰν δὲ τὸ τρίτον σημήνῃ, προάγειν δεῖ τοὺς πρώτους, καὶ κινεῖν τὴν ὅλην παρεμβολήν. εἰς μὲν οὖν τὴν πρωτοπορείαν, ὡς ἐπίπαν, τάττουσι τοὺς ἐπιλέκτους. τούτοις δὲ

E castris suis discedunt hûc in modum. Cùm primum signum datum est, tabernacula sua destendunt, & sarcinas cōponunt omnes. Sed nec detrahere, nec cōstituere cuiquam tabernaculū fas, priusquam Tribunorum & Imperatoris erigatur deponatúrue. Cùm verò secundū signum sonuit, imponūt sarcinas iumentis. Cùm tertium, procedere oportet primos & mouere tota castra. Ad primum autem agmen plerūque ponunt Extraordinarios. his succedit

τὸ τῶν συμμάχων δεξιὸν ἐπιβάλλει κέρας. ἑξῆς δὲ τούτοις ἕπεται τὰ τῶν προειρημένων ὑποζύγια. τῇ δὲ τούτων πορείᾳ τὸ πρῶτον τῶν ῥωμαϊκῶν ἀκολουθεῖ στρατόπεδον, ἔχον ὄπισθεν τὴν ἰδίαν ἀποσκευήν. ἔπειτα κατακολουθεῖ τὸ δεύτερον στρατόπεδον, ἑπομένων αὐτῷ τῶν ἰδίων ὑποζυγίων, καὶ τῆς τῶν συμμάχων ἀποσκευῆς, τῶν ἀπὸ τῆς οὐραγίας τεταγμένων. τελευταῖον γὰρ ἐν τῇ πορείᾳ τάττεται τὸ τῶν συμμάχων εὐώνυμον κέρας. οἱ δ' ἱππεῖς ποτὲ μὲν ἀπουραγοῦσι τοῖς αὐτῶν ἕκαστος μέρεσι, ποτὲ δὲ παρὰ τὰ ὑποζύγια πλάγιοι παραπορεύονται, συνέχοντες ταῦτα, καὶ τὴν ἀσφάλειαν τούτοις παρασκευάζοντες. προσδοκίας δ' οὔσης κατὰ τὴν οὐραγίαν, τὰ μὲν ἄλλα παρ' αὐτοῖς τὸν αὐτὸν ἔχει τρόπον. αὐτοὶ δ' οἱ τῶν συμμάχων ἐπίλεκτοι, τὴν οὐραγίαν ἀντὶ τῆς πρωτοπορείας μεταλαμβάνουσι. παρὰ δὲ μίαν ἡμέραν τὰ μὲν ἡγεῖται τῶν στρατοπέδων καὶ τῶν κεράτων, τὰ δ' αὖ τὰ πάλιν ἕπεται ταῦτα κατόπιν, ἵνα τῆς περὶ τὰς ὑδρείας καὶ σιτολογίας ἀκεραιότητος πάντες ἐπίσον κοινωνῶσι,

succedit sociorum cornu Dextrum. Post istos sequuntur iumenta prædictorũ. Horum agmini succedit & consequitur Romana prima legio, à tergo habẽs vasa sua & impedimenta: tum secunda legio, cui subsequuntur iumenta sua, & sociorum item impedimenta, qui ad tergum locati sunt. Ultimum enim in agmine est sociorum cornu Sinistrum. Equites porrò interdum à tergo sunt quisque suæ parti, interdum ad latera iumentis adequitant, continentes & coërcentes ea & securitatem item præstantes. Cùm autem suspicio à tergo est, reliqua quidẽ eodem modo atque ordine manent, ipsi tantùm Extraordinarij pro fronte tergum curant, eóque traducuntur: alternis autem diebus altera legio & alterum cornu præcedũt, eadémque rursus sequuntur. ut cõmodi scilicet, quod ex aquatione aut pabulatione integrâ & illibatâ euenit, æqualiter omnes participes fiant,

mutantes

μεταλαμβάνοντες ἀεὶ τὴν ἐπὶ τῆς πρωτοπορείας ἐναλλὰξ τάξιν. χρῶνται δὲ καὶ ἑτέρῳ γένει πορείας ἐν τοῖς ἐπισφαλέσι τῶν καιρῶν, ἐὰν ἀναπεπταμένους ἔχωσι τόπους. ἄγουσι γὰρ τριφαλαγγίαν παράλληλον τῶν ἀστάτων καὶ πριγκίπων καὶ τριαρίων, τάττοντες τὰ τῶν ἡγουμένων σημαιῶν ὑποζύγια πρὸ πάντων. ἐπὶ δὲ ταῖς πρώταις σημαίαις τὰ τῶν δευτέρων, ἐπὶ δὲ ταῖς δευτέραις τὰ τῶν τρίτων. καὶ κατὰ λόγον οὕτως ἐναλλὰξ ἀεὶ τιθέντες τὰ ὑποζύγια ταῖς σημαίαις. οὕτω δὲ συντάξαντες τὴν πορείαν, ἐπειδὰν προσπίπτῃ τι τῶν δεινῶν, ποτὲ μὲν παρ' ἀσπίδα κλίναντες, ποτὲ δ' ἐπὶ δόρυ προάγουσι τὰς σημαίας ἐκ τῶν ὑποζυγίων πρὸς τὴν τῶν πολεμίων ἐπιφάνειαν. λοιπὸν ἐν βραχεῖ χρόνῳ καὶ μιᾷ κινήσει τὸ μὲν τῶν ὁπλιτῶν σύστημα λαμβάνει παρατάξεως διάθεσιν, ἐὰν μήποτε προσεξελίξαι δέῃ τοὺς ἀστάτους, τότε τῶν ὑποζυγίων καὶ τῶν παρεπομένων τούτοις πλῆθος ὑπὸ τοὺς παρατεταγμένους ὑπεσταλκὸς ἔχει τὴν καθήκουσαν χώραν πρὸς τὸν κίνδυνον. ὅταν δὲ κατὰ τὰς πορείας ἐγγίζωσι στρατοπεδεύειν, προπορεύονται χιλίαρχος καὶ

*mutantes semper ordinē, ut alternatim primi incedant. Utuntur & alio genere agminis tēporibus intutis, cùm patentes habent locos. Ducunt enim triplicem phalangem siue aciē æquidistantem, Hastatorum, Principum, Triariorum, iumenta primorum manipulorum omnibus præponentes; post autem primos manipulos, iumenta secundorū; post secundos, tertiorum: atque hoc modo semper alternatim iumenta collocantes. Ita agmine constituto, siquid hostile incidit, aliâs ad scutum inclinantes, aliâs ad hastam, producunt manipulos ex iumētis & impedimentis in hostium aspectum. Ceterùm breui tempore armatorum corpus accipit pugnæ ordinem: nisi quòd euoluere Hastatos oporteat, & iumenta ac subsequentem iis multitudinem * habere conuenientem locum ad discrimen. Cùm verò appropinquauerint vbi castra ponenda, præeunt Tribunus & Centu-*

* In Græco lego ἔχειν.

τῶν ταξιαρχῶν οἱ πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἀεὶ προχειρισθέντες. οἵ τινες ἐπειδὰν συνθεάσωνται τὸν ὅλον τόπον, οὗ δεῖ στρατοπεδεύειν, ἐν αὐτῷ τούτῳ πρῶτον μὲν διέλαβον τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, οὗ δεήσει θεῖναι κατὰ τὸν ἄρτι λόγον, καὶ παρὰ ποίαν ἐπιφάνειαν καὶ πλευρὰν τῆς περὶ τὴν σκηνὴν περιστάσεως παρεμβαλεῖν τὰ στρατόπεδα. τούτων δὲ προχειρισθέντων, διαμετροῦνται τὴν περίστασιν τῆς σκηνῆς. μετὰ δὲ ταῦτα τὴν εὐθεῖαν, ἐφ' ἧς αἱ σκηναὶ τίθενται τῶν χιλιάρχων. ἑξῆς δὲ τὴν ταύτης παράλληλον, ἀφ' ἧς ἄρχεται τὰ στρατόπεδα παρεμβαλεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἐπὶ θάτερα μέρη τῆς σκηνῆς κατεμετρήσαντο γραμμαῖς, περὶ ὧν ὑπεδείξαμεν ἄρτι διὰ πλειόνων κατὰ μέρος. γινομένων δὲ τούτων ἐν βραχεῖ χρόνῳ, διὰ τὸ ῥᾳδίαν εἶναι τὴν καταμέτρησιν, ὡς ἀπλῶν τῶν ὡρισμένων καὶ συνήθων ὄντων διαστημάτων. μετὰ δὲ ταῦτα σημαίαν ἔπηξαν μίαν μὲν καὶ πρώτην, ἐν ᾧ δεῖ τόπῳ τίθεσθαι τὴν τοῦ στρατηγοῦ σκηνήν, δευτέραν δὲ τὴν ἐπὶ τῆς προκριθείσης πλευρᾶς, τρίτην ἐπὶ μέσης τῆς γραμμῆς, ἐφ' ἧς οἱ χιλίαρχοι σκηνοῦσι, τετάρτην παρεντίθενται τὰ στρατό-

Centurionum illi, qui ad hoc munus semper electi sunt. Hi cùm totum locum conspexerint vbi metari oportet, in eo primum capiunt & designãt Prætorium, vbi id ponere oportebit iuxta ea quæ diximus: & ad quod latus aspectúmque loci Prætorio adiacentis ponere legiones. His electis & captis, dimetiuntur Prætorij ambitum: deinde lineam rectam, ad quam tabernacula Tribunorum locantur: tum aliam lineam æquidistantem, à quâ incipiunt metari legiones. Consimiliter & latera vtrimque ad Prætorium dimetiuntur & describunt lineis, de quibus diximus vbertim & distinctè. His in breui absolutis, quoniam facilis dimẽsio, omnibus interuallis definitis iamantè & consuetis: tum Vexillum defigunt, vnũ quidem & primum in loco vbi Prætorium ponẽdum: secundum in latere electo: tertium in mediâ lineâ vbi Tribuni tendunt: quartum, vbi legiones.

πεδα. καὶ ταύτας μὲν ποιοῦσι φοινικᾶς, τὴν δὲ τοῦ στρατηγοῦ λευκήν, τὰ δ' ἐπὶ θάτερα ποτὲ μὲν ψιλὰ δόρατα πηγνύουσι, ποτὲ δὲ σημαίας ἐκ τῶν ἄλλων χρωμάτων. γινομένων δὲ τούτων, ἑξῆς τὰς ῥύμας διεμέτρησαν, καὶ δόρατα κατέπηξαν ἐφ' ἑκάστης ῥύμης, ἐξ ὧν εἰκότως ὅταν ἐγγίσῃ τὰ στρατόπεδα κατὰ τὰς πορείας, καὶ γίνεται εὐσύνοπτος ὁ τόπος τῆς παρεμβολῆς, εὐθέως ἅπαντα γίνεται πᾶσι γνώριμα, τεκμαιρομένοις καὶ συλλογιζομένοις ἀπὸ τῆς τοῦ στρατηγοῦ σημαίας. λοιπὸν ἑκάστου σαφῶς γινώσκοντος ἐν ποίᾳ ῥύμῃ, καὶ ποίῳ τόπῳ τῆς ῥύμης σκηνοῖ, διὰ τὸ πάντας ἀεὶ τὸν αὐτὸν τόπον ἐπέχειν τῆς στρατοπεδείας, γίνεταί τι παραπλήσιον οἷον ὅταν εἰς πόλιν εἰσίῃ στρατόπεδον ἐγχώριον. καὶ γὰρ ἐκεῖ διακλίναντας ἀπὸ τῶν πυλῶν, εὐθέως ἕκαστοι προάγουσι, καὶ παραγίνονται πρὸς τὰς ἰδίας οἰκήσεις ἀδιαπτώτως, διὰ τὸ καθόλου καὶ κατὰ μέρος γινώσκειν, ποῦ τῆς πόλεώς ἐστιν αὐτοῖς ἡ κατάλυσις. τὸ δὲ παραπλήσιον τούτοις καὶ περὶ τὰς ῥωμαϊκὰς συμβαίνει στρατοπεδείας, ἧ καὶ δοκοῦσι ῥωμαῖοι κατὰ διώκοντες τὴν ἐν τούτοις εὐχέρειαν, τὴν ἐναντίαν ὁδὸν πορεύεσθαι

nes. Et hæc quidem faciunt punicea, illud autem Imperatoris album: ad latera porrò interdum tenues hastas defigunt, interdum vexilla coloris alterius. His factis, Strigas dimetiuntur, & hastas in quaque eâ defigunt: è quibus, cùm appropinquarunt copiæ & in conspectu habent castra, statim omnia omnibus innotescunt, indicio & ratiocinio vsis à Prætorij signo. Et cùm quisque sciat in quâ Strigâ, & quâ parte tendat, (semper enim in eâdem:) fit quiddam simile, vt si exercitus in notam & suam vrbem ingrediatur. Illic enim statim à portis declinantes procedunt, & quisque veniunt ad suas ædes sine ambage aut errore: quoniam & vniuersè & in parte cognoscunt, quâ regione vrbis iis diuertendum. Simile igitur & in Romanis metationibus euenit: eóque videntur Romani, facilitatem hanc spectantes, contrariam

Græcis

τοῖς ἕλλησι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος. οἱ μὲν γὰρ ἕλληνες ἐν τῷ στρατοπεδεύειν ἡγοῦνται κυριώτατον τὸ κατακολουθεῖν ταῖς ἐξ αὐτῶν τῶν τόπων ὀχυρότησιν, ἅμα μὲν ἐκκλίνοντες τὴν περὶ τὰς ταφρείας ταλαιπωρίαν, ἅμα δὲ νομίζοντες οὐχ ὁμοίας εἶναι τὰς χειροποιήτους ἀσφαλείας, ταῖς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τῶν τόπων ὑπαρχούσαις ὀχυρότησιν. διὸ καὶ κατά τε τὴν τῆς ὅλης παρεμβολῆς θέσιν, πᾶν ἀναγκάζονται σχῆμα μεταλαμβάνειν, ἑπόμενοι τοῖς τόποις, τά τε μέρη μεταλλάττειν ἄλλοτε πρὸς ἀλλήλους καὶ κατ' ἀλλήλους τόπους. ἐξ ὧν ἀνάστατον ὑπάρχειν συμβαίνει καὶ τὸν καθ' ἰδίαν, καὶ τὸν κατὰ μέρος ἑκάστῳ τόπον τῆς στρατοπεδείας. ῥωμαῖοι δὲ τὴν περὶ τὰς τάφρους ταλαιπωρίαν, καὶ τἄλλα τὰ παρεπόμενα τούτοις ὑπομένειν αἱροῦνται χάριν τῆς εὐχερείας, καὶ τοῦ γνώριμον καὶ μίαν ἔχειν καὶ τὴν αὐτὴν αἰεὶ παρεμβολήν.

Græcis hac in parte viam inſtitiſſe. Græci enim in metatione præcipuum cenſent, ſequi & captare ex ipſis locis firmitatem. ideóque & in vniuersâ caſtrorum poſiturâ, quamlibet formam aſſumunt neceſſariò, locis obſequentes, & partes ipſas commutare aliter atque aliter pro ſitu. E quibus incertum accidit locum eſſe & priuatim cuique & in partibus aſsignandum. Romani verò illam quæ circa foſſas eſt ærumnam & laborem, quæque alia adhærent, ſubire eligunt, cauſsâ facilitatis & aptitudinis, & vt notam atque vnicam eamdémque ſemper habeant metationem.

Pluſcula hæc verba ſunt, & ideò in pleriſque clara. Summa eorum eſt (vtiliter enim contraham:) duplex genus Agminis eſſe. Prius commune, & cùm ſine motu incedunt: quod eſt tale. Præeunt & exeunt *Extraordinarij*, & agmen ducunt. Cur illi? quia portæ Prætorię vicini, per quam ferè egreſſus: atque etiam quia ordine pænè illo exeant, quo metati. Secundi, *cornu Dextrum*

Duplex agmen.

ſociorum: tertij, *prima legio*: quarti, *ſecunda*; vltimi, *læuum cornu*. Ad latera *equites*, aut quiſque poſt ſuorum agmen: id eſt, Sociorum poſt ſocios, Romani poſt legiones. Habet enim quæque legio ſuam Alam, & item Cornu. Media his ſingulis ordinibus ſunt impedimẽta. Si conſideras, pulcher eſt, & pænè idem qui caſtrorum ordo: præſertim cùm equites medij incedunt. Alterum genus, non ita commune, & cùm in hoſtico, & vicino periculo, incedunt. Id tale. Præeunt impedimenta Haſtatorum, ipſi ſequuntur: tum iterùm impedimenta Principum, & mox ipſi: idem in Triariis. Eſt igitur tum quaſi compoſita ad pugnam acies, niſi quod euoluere ſe oportet ab impedimentis: quod fit, ad latus alterum declinando, & in hoſtem eundo, illis ſubſiſtentibus, aut retrò ſubductis. Summatim hæc ſententia: niſi quod adtexit de ratione metandi & delineandi caſtra. Nunc verba luſtremus. Ait:

Claſsicum ad iter.

" *Cùm primum ſignum datum eſt.*] Idque, vt opinor, claſſico: quod ferè eſt, cùm omnia ſigna canunt. Liuius: *Claſsico ſignum profectionis dedit.* Ammianus: *Extractâ quiete nocturnâ itinerarium ſonare lituos iubet.* Tubam tamen ſolam memini alibi etiam legere. Et ſigni quidem mentio in Polybio tantùm: etſi clamor etiam, de more, ſublatus videtur, alacritatis ſignum, & ne clàm ac per timorem viderentur ſe ſubducere. Cæſar: *Scipio noctu, ne conclamatis quidem vaſis, flumen tranſit.* Iterùm: *Cæſar legiones præmiſit: paruóque ſpatio intermiſſo, vt & militare inſtitutum ſeruaretur, & ne citiſsimè eius profectio cognoſceretur, conclamari iuſsit.* Palàm hoc recenſet inter ſolſennia inſtituta. At Ioſephus tertiam etiã notam miſcet, Incendium caſtrorum. Verba mox dabo.

Lib. II. Lib. XXIIII

Clamor ad iter.

III. Ciuil.

" *Cùm*

" *Cùm tertium.*]Nota ergo ter ſonuiſſe ſignum, vt ni- *Ter ſignū ſonuit.*
hil trepidè aut confuſè: & cuique ſigno actionem ſuam adnexam. Ioſephus ita prorſus: Ἐξεῖναι δὲ τοῦ στρατοπέδου δέον, ὑποσημαίνει μὲν ἡ σάλπιγξ, ἠρεμεῖ δὲ οὐδείς, ἀλλὰ ἅμα νεύματι τὰς μὲν σκηνὰς ἀναιροῦσιν, πάντα δὲ ἐξαρτύονται πρὸς τὴν ἔξοδον. πάλιν δὲ αἱ σάλπιγγες ὑποσημαίνουσιν παρεσκευάσθαι. οἱ δὲ ἐν τάχει τοῖς τε ὀρεῦσι καὶ τοῖς ὑποζυγίοις ἐπιθέντες τὴν ἀποσκευὴν, ἑστᾶσιν ὥσπερ ἐφ' ὕσπληγος ἐξορμᾶν ἕτοιμοι, ὑποπιμπρᾶσι τε ἤδη τὴν παρεμβολὴν, ὡς αὐτοῖς μὲν ῥᾴδιον ἐκεῖ πάλιν τειχίσασθαι, μὴ γένοιτο δὲ ἐκεῖνο ποτὲ τοῖς πολεμίοις χρήσιμον. καὶ τρίτον δὲ ὁμῶς αἱ σάλπιγγες προσημαίνουσι τὴν ἔξοδον, ἐπισπέρχοντες τοὺς δι' αἰτίαν τινὰ βραδύνοντας, ὡς μή τις ἀπολειφθείη τάξεως. ὅτε κῆρυξ δεξιὸς τῷ πολεμάρχῳ παραστὰς, εἰ πρὸς πόλεμον εἰσὶ ἕτοιμοι τῇ πατρίῳ γλώσσῃ τρὶς ἀναπυνθάνεται, κἀκεῖνοι τοσαυτάκις ἀντιβοῶσι μέγα τι καὶ πρόθυμον, ἕτοιμοι λέγοντες. φθάνουσί τε τὸν ἐπερωτῶντα, καί τινος ἀρηΐου πνεύματος ὑποπιμπλάμενοι, τῇ βοῇ συνεξαίρουσι τὰς δεξιάς. ἔπειτα προϊόντες ὁδεύουσιν ἡσυχῇ, καὶ μετὰ κόσμου πάντες, ὥσπερ ἐν πολέμῳ τὴν ἰδίαν τάξιν ἕκαστος φυλάσσων: *Cùm caſtris egrediendum eſt, ſignificat quidem id Tuba, nemo autem quieſcit, ſed vel ſolo nutu moniti* (fortaſſe in Græco melius ἅμα πνεύματι, quod eſſet, *vnà cum tubæ flatu & ſpiritu*) *tabernacula tollunt, atque omnia ad exitum aptantur. Iterùm verò tubæ ſignificant paratos eſſe. atque illi mulis & vehiculis imponentes impedimenta, ſtant velut in carceribus exire parati & auidi: incendunt verò tunc ſua caſtra, vt quibus facile eſt iterùm ea conſtruere, & ne hoſtibus quãdoque ea vſui ſint. Et ſimul tertiò tubæ dant ſignum, quæ vrgent & excitant ob cauſſam aliquam tardantes, nequis ordinem deſerat. At præco dexter Imperatori adſiſtens, an ad bellum parati ſint, patrio ſermone ter percunctatur: atque illi toties contrà acclamant altâ & alacri*

voce, paratos se esse. Occupant autem & præueniunt interrogantem, & Martiali quodam spiritu repleti vnà cum voce dextras attollunt. Tum progredientes viam faciunt silentio & quietè, decenter omnes, tamquam in bello, proprium ordinem asseruantes. Pulchrè ista narrat & explicatè, vt pleraque ille scriptor mente & iudicio bonus. Sed ait in primo signo σάλπιγγα siue *Tubam* singulariter sonuisse: in altero tertioque, σάλπιγγας, *Tubas*. Et credo sic fuisse: ac secundò tertioque classicum cecinisse. Nam etsi in Iosepho σάλπιγγες dicuntur siue tubæ, totum genus tamen intellegit: vt & Ammianus in verbis datis *Lituorum* voce. Singulare autem hoc, quod adnotat *Præconem ter interrogasse, An parati ad bellum?* mos quem non alibi ego lêgi: sed nec temerè de Præcone in Romanis castris. Sed etsi κήρυξ illi est, tamen licet intellegere & vertere, *Accensum*, aut *Curionem*: & de ipso ritu, censeo rogasse, *An in procinctu essent?* Et fortassis hic ille clamor est respondentium, quem Cæsar aliique tangunt, cùm *Vasa* aiunt *clamari*. Porrò quod ad tria signa, simile à Clearcho factum iussumque Græcis, cùm iret in Persas. de quo Xenophon: Ἐπειδὰν δὲ σημήνῃ τῷ κέρατι ὡς ἀναπαύεσθαι, σκευάζεσθε. ἐπειδὰν δὲ τὸ δεύτερον, ἀνατίθεσθε ἐπὶ τὰ ὑποζύγια. ἐπὶ δὲ τῷ τρίτῳ, ἕπεσθε τῷ ἡγουμένῳ: *Cùm signum cornu datum fuerit, vt solet ad quietem, tum vasa colligite; cùm secundò, imponite iumentis; cùm tertiò, sequimini vestrum Ducem.*

Mos singularis.

II. Anabas.

» *Aliâs ad scutum inclinantes.*] Id verò non aliud est, militari Græcanicâ phrasi, quàm *ad sinistram deflectere* & sese obuertere: sicut contrà, *ad hastam*, valet *ad dextram*. Ratio sermonis, quia in alterutrâ ea manu Scutum vel Hasta. Phrasis, quâ creberrimè Polybius, Diodorus,

Ad scutum inclinare.

dorus, Xenophon vsi. qui etiam dicunt ἐπιστρέφειν ἐπὶ δόρυ, περικλᾶν ἐπὶ δόρυ: item ἐκ δόρατος παρεμβάλλειν, & talia quæ nihil opus subtiliùs hîc explicare.

,, *Euoluere Hastatos oporteat.*] Ita accipio (etsi obscura vel ambigua) vt velit nihil rei aut operæ esse; nisi vt conspecto hoste, subsistant impedimenta, & ad latus explicent se, & libero loco statuant Hastati: quod idem Principes deinde ac Triarij: & sic pugna legitima instructa. Sed vbi, inquies, Velites? ego verò miror Polybium in neutro genere Agminis meminisse. Credibile est locum iis fuisse qui in Acie, id est in fronte aut lateribus iuxta equites ipsos. Malim tamen nunc in fronte, & præmissos ad explorandum hostem: quod factitatum aliâs legi. Ad hæc porrò duplicia Agmina pertinet, quod Seruius ex Varrone notat: *Duo sunt genera agminum: Quadratum, quod immistis etiam iumentis incedit, vt vbiuis possit considere: Pilatum alterum, quod sine iumentis incedit, sed inter se densum est, quò facilius per iniqua loca tramittatur. Scaurus de vitâ suâ: In agrum hostium veni, pilatim exercitum duxi, id est, strictim & densè.* Ita quidem Seruius. & videtur in altero genere nulla prorsus interponere iumenta: quod haud video quî verum esse possit. Nam, vt Polybius quidem describit, non immixta iumenta fuerunt, sed tamen intersita: sic vt ordines non turbarent, & triplex modò agmen omnium copiarum esset: haud aliter quàm in acie structâ suprà à me est ostensum. Nam cùm dixit Hastatos præiuisse, capere non Legionarios tantùm, sed & Socios debes: idemque in Principibus & Triariis: Imperatorem deinde & Extraordinarios cum Ablectis agmen clausisse, aut loco suo (si mauis) ante Triarios incessisse. Vera igitur

Euolutio quid?

Velites à Polybio neglecti.

Seruij locus ad Agmina.

Dubitatio super eo.

tur hæc acies, niſi quod interpoſita iumenta, in fronte
& grandioribus illis tranſuerſis interuallis. Amoueãtur:
ad manus imus. Habet me & hoc dubium, quòd idem
Quadratũ agmen. Seruius prius agmen *Quadratum* appellat: non magis
alterum? imò hoc verius. Certè de iſto in hoſtili agro
Salluſtius ſenſit, cùm de Mario ſcripſit: *Neque tamen vi-
ctoriâ ſecors aut inſolens factus, ſed pariter atque in conſpe-
ctu hoſtium, quadrato agmine incedere.* Item Seneca,
epiſt. LX. *Ire quadrato agmine exercitum, vbi hoſtis ab omni
parte ſuſpectus eſt, pugnæ paratum.* Prius quidem illud
quadrum eſt, ſed in longum magis magiſque extenſum.
Itaque damnari in hiſtoriis leges *longum & laxum ag-
men.* Moneo etiam, etſi hæc ſola duo Seruius cum Poly-
Variatũ in Agmine. bio commemorat: tamen aliter atque aliter agmina ſæ-
pè inceſſiſſe. A lectione & obſeruatione res pendet, ad
quam te remitto. Vnde omnia mihi prompta ſic am-
Iuliani agmen. bulanti & fabulanti? Occurrit tamen Ammiani de Iu-
liano Imperatore, qui in Perſide, haud malo conſilio,
Lib. XXIIII *ſarcinas & calones & apparitionem imbellem, impedimen-
torúmque genus omne, inter vtrumque latus inſtituit pro-
cedentium ordinum, nequâ vi ſubitâ raperentur, vt ſæpè
contigit, improtecta.* Quæ diſpoſitio fuit, vt vtrimque à
lateribus miles eſſet, in mediâ ſerie atque ordine iu-
Ioſephi ordo diuerſus à dictis. menta. At verò in Ioſepho ordo totus alius, quem ille
bis, vt ſollennem, pariformiter deſcribit. Breuius de Ti-
Lib. VI. Excid. to, qui Hieroſolyma ibat: *Progredientem in hoſtilem ter-
ram Titum præibant regia auxilia & omnes ſociales copiæ:
poſt quos Munitores viarum, & metatores caſtrorum: dein-
de Ducum iumenta: ac poſt eorum armatos ipſe Titus, cùm
alios ſelectos tum lancearios* (ſiue Speculatores) *habens.
Poſt ipſum equites legionum, qui machinas anteibãt: & poſt*

has,

has, unà cum selectis Tribuni & cohortium Præfecti. Secundùm istos, circa Aquilam signa, & ante eam Æneatores. Post istos ipsa phalanx (siue legionum agmen) *senûm virorum ordinibus dilatata. Seruitia autem & calones cuiusque legionis retro eam, & ante ipsa iumenta. Ultimi verò omnium, Mercenarij, eorúmque custodes* **Vragi, siue agminis coactores*. Diffusiùs de Vespasiano: sed quid verba adnumerem? quin tu è libro tertio eius pete. Ego pergo in reliquis quæ Polybius addit. Nam in occasione redit ad figenda castra, quod solet scilicet post iter: atque ita dicit vtiliter quædam anteà non dicta.

*Hic enim Vragi eâ notione.

„ *Præeunt Tribunus & Centuriones.*] Vnúsne Tribunus, an duo? ex quaque scilicet legione vnus, vt ante dictum in administratione totâ castrensi? istud opinor. Hoc etiam, Legatum aliquando aut tales adiunctos, cùm periculum maius esset & diligentiùs ponenda castra. Ita Statius in Bolani laudibus ponit, qui Legatus, quòd eum Corbulo sæpè dilegerit ad hanc curam:

Tribuni ad castra metanda. Vel Legati.

—— Bolanus iter prænosse timendum,
Bolanus tutis iuga commoda quærere castris,
Metari Bolanus agros.

v. Silu.

„ *Centurionum illi, qui ad hoc munus electi sunt.*] Ostendit munus fuisse in hominibus certis, quod & Vegetius ostendit: qui appellat eos *Metatores*. Sed credo eius æuo distinctos à Centurionibus fuisse. Ipse describit *Metatores, qui præcedentes locum castris idoneum eligunt*. Metari sanè non aliud, quàm diuidere, secare suis finibus & metis. *Vineas metari*, in Columella: *agros metari* in Virgilio leges, ad stationem. *Metata porticus* in Horatio, *mensurata, disposita* explicatur à Scholiaste. Tertullianus ita vocat *Tempus, arbitrum & metatorem initij & finis*. Se-

Metatores.

Metari.

parat enim & abiungit. Ipse *metator agrorum*, Ciceroni in Agrariâ est *Finitor*. Huic rei *Groma* & *Decempeda* seruiebat. Vnde in Lucilliano versu veteri: —— *viámque Vis degrumari, vt castris mensor facit olim.* In Glossis: *Gruma* (nam & sic scribitur) γνώμων, βασιλικὴ γνώμη, διόπτρα. Tot his verbis plurifariàm explicant. Eędem: *Grumat*, μετρεῖ, ὀξισοῖ: *metitur, exæquat*. Festus explicat: Groma, genus machinulæ quâ regiones agri cuiusque cognosci possunt, quod Græci dicunt γνώμωνα. At Decempedam Cicero huc aduocat: *Peritus metator & callidus decempedâ suâ Saxa diuiserat*. Inde pro Metatore *Decempedator*, in eodem: *Æquissimus agri priuati & publici decempedator*. Porrò Metandi vox, vt solet, fusa latiùs, & à castris in vrbem iit. Hospitia, mansiones, & quidquid tale adsignatum, *Metari* dicunt, & *Metata*. Primò quidem ipsorum militum, aut Palatinorum: sed mox & aliorum. In libris legum hæc exstant, & iam olim tibi innotuêre. In Cedreno est, *Theodosij milites turbasse Thessalonicæ* διὰ μιτάτα, *ob* metata*. Latinam ipsam vocem Græculus non insolens vsurpat. Sic in Suidâ μιτάτωρ, ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸς τοῦ ἄρχοντος: *Metator, præmissus nuncius à Principe*, nempe ad loca designanda: *Forrerius* nostro verbo. Cyprianus honestè transtulit, ad Martyres: *Hospitium vobis in carcere præparauit, & metator quodammodo vester nunc quoque vos antecedit*. Et Sidonius: *Metatoriam paginam, quasi cum Musâ præuiâ, misi*. Metator Musa fuit, & charta eius rei index. In Isidoro est vniuersè: *Hospitium, vbi quis ad tempus inhabitat, vnde & Metatum, quia mutatur*. In re nihil peccat, in etymo pueriliter, vt sæpe. Tertullianus: *Nostra metatio, totum versiforme est*. Id est, mundus in quo

Groma quid.

Et Decempeda.

Philip. XIIII.

Phil. XIIII.

Metari, de hospitiis.

*ob hospitia.

Lib. IIII. Epist. I.

Lib. VIII. epist. XI.

Isidori nugamentum.

De Pace. cap. II.

quo hoſpitamur aſſiduè mutat. Sic *Metatura* Nouatiano: *Eius metaturæ regio ad meridianam reſpicit plagam.* De Trinit. Cap. XI. *Metatorium* in Eccleſiæ hiſtoriis, pro domo aduentoribus paratâ. *Metacula deorum*, Marciano Capellæ, domicilia & ſedes ab Aſtrologis datæ. Simili ſenſu idem, *Apollinem Zodiaca hoſpitia præmetari*, id eſt Solem. In eâdem cæleſti re Ouidius:

Nos quoque ſub ducibus cœlum metabimur illis.

Diuidemus, & domos ſuas diis adtribuemus. Obſcurius in Ammiano. qui de mollibus & ad oſtentationem diuitibus, cùm anulis depoſitis in balneo, eoſdem abituri reſumunt, ſcribit: *digitis vt metatis abire*. Quiáne loca ſua & ſedes cuique anulo in digitis certæ? Sed ad rem meam redeo. Metator in militiâ, qui vel caſtra vel hoſpitia deſignat. Ille apud Lucanum ferox ad Cæſarem: *Ammianus fortè explicatus.*

Signa ſuper Thuſci ſi ponere Tibridos vndas,
Audax Heſperios veniam metator in agros.

Si in ipsâ Italia, imò ad vrbem matrem ponere me, inquit, ſigna iubeas & caſtra: en ego metator. Optatus Mileuitanus: *Cùm ante venturos milites, metatores, vt fieri ſolet, mitterentur.* Lib. III.

„ *Vexillum vnum ſtatuunt.*] Græcè eſt σημαίαν: ſed ita verti, quia vela quædam & pannulos paruos fuiſſe diuerſicolores ad indicium, ex Polybio ipſo diſcis. In militum tamen metaturis nudæ Haſtæ. Súntne hæc quæ *Metas* vocat Feſtus? *Metari dicuntur caſtra, quia metis diriguntur.* Etſi ad lineas aliaſque partitiones potes ducere.

„ *Quartum in eâ, ad quam ponunt legiones.*] Hoc obſcurè, imò prauè in Græco, nec Laſcaris expediuit.

Emendo: Παρ' ἣν τίθενται τὰ στρατόπεδα: sensu quem Latinè expressi, & res ipsa præfert.

„ *Vt si exercitus in notam & patriam vrbem ingrediatur.*] Pulchra imago & apta, quæ sic etiam in Vegetio: *Si rectè constituta sunt castra, quasi ciuitatem muratam videntur secum portare.* Et res ipsa est. Adeste omnes non periti solùm, sed sapientes: nego aliquid aptius, & per omnes partes effectius, cogitari à vobis posse. Xenophon vt magnum in Cyri castris laudat, quòd εἶχον καὶ σημεῖα πάντες οἱ ἄρχοντες ἐπὶ ταῖς σκηναῖς, *habebant signa quædam omnes Duces in suis tabernaculis.* Ex quo efficiebatur, inquit, *vt quemadmodum in opidis industriosi magis serui variorum domicilia norunt, & eorum maximè quorum opera crebra aut opportuna: ita in Cyri castris ministri eius & signa Ducum nossent, & si quo eorum conuento opus esset, nihil quærerent, sed rectâ statim ad eum irent.* At enim hîc non Duces solùm noti aut nobiles, & perpetuæ eorum sedes: sed singuli pænè milites, in quâ classe aut manipulo quisque esset. Polybij igitur comparatio verissima. Sunt hîc portæ, sunt directæ viæ, sunt fora, sunt omnia dimensa & disposita, vt in ordinatissimâ ciuitate solent.

Lib. I. cap. XXI. *Castra instar vrbis.*

Lib. VIII. Pæd.

DIALOG. XIII.

De Exercitio Operis. Exempla aliquot eiusmodi illustria.

ET de Agmine quidem ista in occasione, vtiliter an necessariò, dicta sunto: ad *Opera* vocamur, secundam Exercitij partem. Quis ea quoque suggeret? quis Theseus filum sermonis huius diriget? non reperio, nisi quod sparsim tangunt & vniuersè. Vniuersè quidem ita

ita Liuius: *Iam in Opere quis par Romano miles? quis ad* Lib. IX.
tolerandum laborem melior? Atque hoc ille, vbi Romanos cum Macedonibus comparat, & hac parte longè Macedones, operarii.
anteiuisse adfirmat. Tamen & illi profectò hîc laudabiles. & Polybius eos describit λειτουργοὺς, περὶ τὰς ταφρείας Lib. V.
καὶ χαρακοποιΐας, καὶ πᾶσαν τὴν τοιαύτην ταλαιπωρίαν φιλοπονωτάτους: *operarios, & circa fossiones & castrorum munitiones, & omnem eiusmodi ærumnam, laboriosissimos.* Sed haud dubiè superarunt Romani: nec fuerunt, aut erunt, istâ re iis milites comparandi. Horrescit mihi animus (vero verbo vtor) cùm opera illorum video, nec à magnâ manu, nec in magno tempore facta. Gygantes fabulata est vetustas, & Persicos quosdam reges, qui montes struxerunt, aut complanarunt? hîc veros eos habes. Isti patrarunt, quidquid fidem superat, & fieri humanâ manu vix posse videatur. Longus aut superfluens sim, si omnia colligam: rem asseram in paucis & illustribus exemplis. Cæsar dum in Galliâ est, præter alia, Atuatico- Cæsaris opus in Atuaticos.
rum opidum obsidens, *vallo pedum duodecim, in circuitu quindecim millium passuum, crebrísque castellis circummuniuit.* Vide & spatium, quod est *quindecim milliarium*, & valli continui altitudinem *pedum* XII. & pro ratâ latitudinem: amplius tot turres ligneas in ambitu exstructas: admiratio te tanget in paucis diebus, solâ militari manu hæc confecta. Quid idem Cæsar, ingressu Helue- Eiusdē in Heluetios.
tiorum in Prouinciam excitatus? is verò *cum vnâ legione* I. Gallic.
quam secum habebat, militibúsque qui ex prouinciâ conuenerant, à lacu Lemano ad montem Iuram, millia passuum nouemdecim, murum in altitudinem pedum sedecim, fossámque perducit. Eo opere perfecto, præsidia disponit, castella communit, quò facilius, si se inuito transire conarentur, pro-

bibere posset. Id quoque opus non multis diebus confecit, & Heluetios consilio & aditu deiecit. Grande mehercules spatium *nouemdecim milliarium*: non tam grandis munitio quæ ad Alesiam eiusdem Cæsaris, sed operosa magis & multiplex. Ipsa enim *in circuitu vndecim millia passuum tenebat*: sed (posteà addit) *fossa fuit pedum viginti directis lateribus ducta*. Iterùm *ab eâ fossâ pedes quadringentos recedens*, reliquas munitiones instruxit. *Eæ erant, duæ fossæ quindecim pedes latæ, eâdem altitudine: quarum interiorem aquâ ex flumine deriuatâ impleuit. Post istas, aggerem & vallum pedum duodecim exstruxit: siue loricam pinnásque adiecit, grandibus ceruis eminentibus, qui adscensum hostium tardarent. Et turres toto opere circumdedit, quæ pedes octoginta inter se distarent*. Omittas alias minores fossas, *Cippis* consitas; & scrobes *Stimulis* repletas. Quid amplius? certè amplius. Nam iterùm, *His rebus perfectis, pro loci naturâ quattuordecim millia passuum complexus, pares eiusdem generis munitiones, diuersas ab his contra exteriorem hostem fecit*. Vides duplicatum totum opus, & post tot illas moles contra opidanos, alteras tantas adiectas contra externum hostem si adueniret. Ita inclusus vtrimque Cæsar opidum clausit, & vim sustinuit *ducentorum quadraginta millium* peditum, equitum *octo millium*, qui subsidio veniebant: & erant in ipso opido hominum *millia ad octoginta*. Addo eiusdem Cæsaris munitionem, quâ Pompeium ad Dyrrhachium clausit, duplici etiam vallo circumseptus. *quo millia passuum octodecim in circuitu erat complexus*. Ita enim in Cæsare ipso scribitur; etsi in Floro paullo minus, & *sedecim millia* reperies. Sed fas mihi dubitare in his numeris, & ex Appiano valdè augere. Nam ille de hac

Item ad Alesiam. VII. Gallic.

Item cōtra Pompeiū.

III. Ciuil.

Ambigui numeri.

hac re. *Cæsar*, inquit, *aggressus est difficile & inopinatum opus, vt vno muro omnes Pompeij copias circumplexus, à mari ad mare eum duceret: etiam si cœptis excideret, magnam apud posteros super hac audaciâ gloriam laturus. Erant enim stadia ducenta & mille.* Hæc ita verbatim ex Appiano. Quæ si vera, abesse non potest quin ambitus operis fuerit, non *octodecim* aut *sedecim*, sed ad *centum quinquaginta* circiter milliarium. O rem incredibilem! sed vix mihi. præsertim cùm verba Appiani attendo τόλμημα, *magnum facinus*: itemque δυσχερὲς καὶ παράλογον, *arduum & supra fidem atque opinionem*: denique *tantæ gloriæ* apud posteros appellantis & asserentis. Quorum nihil est, si non nisi inuulgata illa magnitudo: quæ in eodem Cæsare, & ab eodem, alibi maior. Lucanum etiam qui inspicit, (poëtam in his talibus non poëtam. fideliter agit.) iudicabit pro numero illo maiore. Nam ipse grandi ore hoc opus attollit:

11. Ciuil.

Aucti ex Appiano.

Item ex Lucano.

Franguntur montes, planúmque per ardua Cæsar
Ducit opus, pandit fossas, turritáque summis
Disponit castella iugis, magnóque recessu
Amplexus fines, saltus nemorosáque tesqua,
Et siluas, vastáque feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
Castráque Cæsareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot cursus illic exorta fatigant,
Illic mersa suos: operúmque vt summa reuisat,
Defessus Cæsar, mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adscribátque Deis: fragili circumdata testâ
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi:
En, quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,

Assy-

Assyriis quantum populis telluris Eöæ
Sufficit in regnum, subitum bellíque tumultu
Raptum clausit opus. quanti periêre labores!

Et alia etiam præmisit & subserit, eiusdem admirationis & magnificentiæ: frustrà, si non nisi vulgare aliquod in obsidiis opidorum opus. Considera verò quod ait, *magno recessu saltus, tesqua, siluas* inclusisse: & Magnum sic clausum *castra* tamen *mutasse*, pabuli copiam habuisse. Quî potuerunt hæc à tot legionibus in vulgato illo spatio? Amplius, *Flumina* in eo spatio *oriri & desinere* dicit: ridiculè, in eo minuto. Etiam Cæsar vno die extrema & *summa operis* sui non videt: mansio nocturna interponi debet: nec id potest, nisi in numeris Appiani. Denique extra controuersiam, comparat hoc spatium cum terris quas Orontes aut Tigris ambit: quâ non dicam fide, sed fronte, si tam exiguum? Imò tota regna, inquit, in Oriente vix sunt maiora. Hæc nisi ad vastum illud spatium refers, non ineptè solùm dicta, sed stultè. AVD. Heu, res miras & nouas! alia iudicia induere cogor & sensus. LIPS. Quidni in rebus veteribus? quas ab ignauiâ aut impotentiâ nostrâ metiri, desipere est. Sed tu iam Appiano accedis? AVD. Pede timido. & Orosius etiam retinet, in quo (si commemini) *quindecim milliaria* legi. LIPS. Vt voles, non te vltrà impello: sed hoc superaddo, nihil magni miri in istis octodecim fore, cùm Licinius Crassus opus struxerit altero tanto maius. Leges in Plutarcho, bello Spartacio, *cùm fugitiui peninsulam Brutiorum insedissent quæ circa Regium, Crassum insecutum assedisse, & eum in breui tempore* (verba & hæc nota) *fossam à mari ad mare duxisse, per ceruicem peninsulæ, stadiorum trecentorum, latitudine & altitudine quindecim*

Crassi opus in Spartacum.

cim pedum. Super fossam verò vallum struxisse altitudine & firmitate mirandum. Sunt totidem in Græco pænè Plutarcho verba. Atque ecce, si hæc fossa *trecentorum stadiorum*: ergo milliarium *trigintaseptem cum dimidio*: duplo maius Cæsariano illo opus, præsertim cum vallo tam firmo, & alto. AVD. Eia, iam credo, manum tollo. Sed addoce, posteà etiam in vsu hæc Opera? LIPS. Posteà. Augustus certè aut eius Legati vsurparunt: vt bello in Cantabros Florus auctor, *Medullum montem perpetuâ quindecim milliarium fossâ obsidione cinctum.* Magis magna Appianus de eodem isto Octauiano, ciuili bello ad Perusium. Facit eam vrbem circumuallatam ab eo primùm *quinquagintasex stadiorum spatio*, nec longiore ob tumulos qui impediebant: sed brachia inde ducta ad Tiberim, quæ vsum fluminis eriperent: posteà alias fossas vallumque structum, *additis mille quingentis ligneis turribus, quæ sexaginta pedes inter se distarent.* Ex hac turrium distantiâ, valli vtriusque (duplex enim fuit) magnitudinem dimetiare. Quid Hadrianus Imp. & Seuerus, qui vallo & fossâ Britannos per multa milliaria à barbaris seiunxerunt? Plura etiam exempla: atque ea operæ & structione melioris: vt pontium, basilicarum, theatrorum, aquæductuum: & quæ talia peritè & adfabrè facta. Non quia olim in ipsis legionibus seorsum fabri: sed quia ipsi milites aut aliqui inter eos longo vsu sic docti, & mixti fortassis aliqui ex professo tales, denique præerat & dirigebat Præfectus fabrûm. At tempore Vegetij & suprà, quæque iam legio *habebat fabros lignarios, structores carpentarios, ferrarios, reliquósque artifices* ad hos vsus. Itaque etiam in pace & otio, sed contra otium, militari manu mansura multa struebant. Flaminius

Lib. IIII. cap. XII.

Octauiani opera.

Et varia passim.

Fabri in legionibus.

Lib. II. cap. XI.

Lib. XXXIX. nius Consul apud Liuium, *ne in otio militem haberet, viam à Bononiâ perduxit Aretium.* Apud Frontinum: Lib. IIII. cap. I. *P. Nasica in hibernis, quãuis classis vsus necessarius non esset, ne tamẽ desidiâ miles corrumperetur, naues ædificare instituit.* Augustus in Suetonio, *Fossas Nili manu militari detersit.* XIII. Annal. Domitius Corbulo, *ne segnem militem attineret, inchoatũ à Druso aggerem, Rheno coërcendo, absoluit.* Vopiscus de Probo Imp. *Milites otiosos esse numquam est passus. Exstant apud Ægyptum eius opera, quæ per milites struxit in plurimis ciuitatibus. Pontes, templa, porticus, basilicas, labore militum struxit, ora fluminum multa patefecit, paludes multas siccauit, atque in his segetes agrósque constituit.* Varia imò omnis generis opera vides à manu militum: quid si opida etiam tota? Dio Cassius Lugdunum illud hodie nobile à militibus structum in otio testatur: & quid si pleræque coloniæ ab iis qui in eas deductæ? ego nihil ambigo. O pulchras, ô salutares has curas! & quibus haud vanè adscripserim cultum & politum nostrum hunc orbem. Maiores nostri imitari in bello cœperant. & de Neruiis Cæsar: V. Gallic. *Vallo pedum vndecim, & fossâ pedum quindecim hiberna cingunt. hæc superiorum annorum consuetudine à nostris didicerant.* Sed mox desierunt, & nostro æuo quod specimen? Guicciardinus prudens ille ab Italiâ historicus, pro magno & mirando refert, *Prosperum Columnam, obsidione arcis Mediolanensis, fossas duas duxisse, ad intercludendum hostem, spatio milliaris vnius.* Rideo. & quid hîc noui? certum est Romana castra cottidie latiùs & operosiùs munita.

DIA-

DIALOG. XIIII.

Armorum exercitia, quàm crebra, & quàm paßim? Tum ordine quadam data.

AT de Operibus satis esto: ego exsurgo, & porrò ambulo, & simul ad Exercitia venio *Armorum*. Diligenter hæc quoque pars ab iis habita: & est sanè proprium militis, arma peritè tractare & habere, ad defendendum aut offendendum. Quid in hac re Romani, memoriâ teneo Iosephum & narrare & laudare. Eius sensus, & fortasse verba: Lib. III. Excid.

Quod si quis alium Romanorum ordinem in militiâ inspexerit, videbit hoc grande imperium eos habere virtutis meritum, non fortunæ beneficium. Non enim initium illis armorum ipsum bellum est, nec solùm cùm vsus aut necessitas est manus mouent, in pace feriati: sed tamquam congeniti armis, numquam pausam Exercitij faciunt, nec exspectant occasiones. Meditationes autem illis siue exercitia nihil à vero vsu fortitudinis & audaciæ abeunt, sed quisque cottidie miles omni alacritate tamquam à bello exercetur. Quò fit vt facillimè & penè sine laboris sensu pugnas tolerent. Neque enim vel confusio eos à consueto ordine amouet & dißipat, vel metus reddit attonitos, vel labor fatigatos. Sequitur verò victoria semper eos, cùm in hos pugnent qui non pariter confirmati. Nec sanè errauerit qui dixerit, Exercitia eorum pugnas sine sanguine, Pugnas exercitia cum sanguine esse. IOSEPH.

Primùm magnificat Romanos, & iudicat eos orbem terræ habere non Fortunæ beneficium, sed Virtutis meritum.

tum. idque maximè docet ab Exercitiis, quæ tam assidua, vt necessariò robur & peritia, ideoque & Victoria iis adsint. Dicit:

In pace exercitia.

„ *Non enim illis initium armorum, bellum est.*] Non hercules, sed ante bellum cogitant & præparantur ad bellum. Pulchrè Seneca: *In ipsâ securitate animus ad difficilia se præparet, & contra iniurias fortunæ, inter beneficia firmetur. Miles in mediâ pace sine vllo hoste decurrit, vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessario posit. Quem in ipsâ re trepidare nolueris, ante rem exerceas.* Ita sapiens noster scriptor, quem supra omnes Socratas veneror & miror. AVD. Indignantibus multis, & Agellios aut Diones tibi opponentibus. LIPS. Nunc ista & istos mitte. ego ex animo ita censeo, qui eum scriptorem non amat, non ipsam Virtutem. De nostrâ re, Theodericus rex apud Cassiodorum: *Discat miles in otio, quod proficere posit in bello. Animos subitò ad arma non erigunt, nisi qui se ad ipsa idoneos, præmissâ exercitatione confidunt.* Hæc mera oracula sunt. & miror acutum illum doctorem ab Etruriâ noluisse artem esse militiam, idque ob caussas quasdam: sed leues aut nullas, præut est vtilitas ab vsu, & per eum arte.

Epist. XVIII.

Iuniores senesque exercētur.

„ *Numquam pausam exercitij faciunt.*] Toto die exercentur, omni ætate exercentur. Vegetius: *Iuniores & noui milites, manè & post meridiem, ad omne genus exercebantur armorum: veteres autem & eruditi, semel in die exercebantur.* En discrimen. Tirones bis die, Veterani semel. Quid de militibus dicam? Ipsi duces faciebant, vt scientiam ostentarent, & in exemplum. Talis Scipio, qui pòst Africanus, describitur à Silio:

Ipsi Imperatores.

Lib. VIII.

Ipse inter medios venturæ ingentia laudis

Signa dabat, vibrare sudem, transmittere saltu
Murales fossas, vndosum frangere nando
Indutus thoraca vadum, spectacula tantæ
Ante acies virtutis erant. sæpè alite plantâ
Ilia perfossum & campi per aperta volantem
Ipse pedes præuertit equum. sæpe arduus idem
Castrorum spatium & saxo transmisit, & hastâ.

Laudat & P. Valerium Consulem Liuius: *Non alius militi familiarior dux fuit, omnia inter infimos militum munia haud grauatè obeundo. In ludo prætereà militari, cùm velocitatis viriúmque inter se æquales certamina ineunt, comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodẽ, nec quemquam aspernari parem qui se efferret.* Et de Pompeio Sallustius: *Cum alacribus saltu, cum velocibus cursu, cum validis vecte certabat.* De eodem Plutarchus: *in bello ciuili iam senem & duodesexaginta annos natum, peditem atque equitem, se inter suos aßiduè exercuisse.* Ipsi Imperatores posteà fecerunt, & de Traiano Plinius: *Quid apud milites? quam admirationem, quemadmodum comparasti? cùm tecum inediam, tecum ferrent sitim, cùm in illâ meditatione campestri militaribus turmis Imperatorium puluerem sudorémque misceres, nihil à ceteris nisi robore ac præstantiâ differens. cum libero Marte nunc cominus tela vibrares, nunc vibrata susciperes; alacer virtute militum, & lætus, quoties aut caßidi tuæ aut clypeo grauior ictus incideret. Laudabas quippe ferientes, hortabaríque vt auderent: & iam audebant. Cùm spectator moderatórque ineuntium certamina virorum; arma componeres, tela tentares, ac siquod durius accipienti videretur, ipse vibrares.* Ergo omnes exercebantur, atque etiam in dies. Quo sensu additur:

Vt Valerius. Lib. VII.

Vt Pompeius. In Pópeio.

Et Traianus. In Panegyr.

„ *Quisque cottidie miles.*] Iam diximus, quòd in dies. sed addo, quod id maximè in Statiuis aut Hibernis, cùm quies scilicet à vero certamine & ab hoste. Ideò in Plinio ad Traianum: *Cùm die Statiuorum proximum campum alacritate, discursu, puluere attolleres.* Vegetius notat, nec pluuiis & hiemantibus diebus cessasse: sed ei rei porticus quasdam & basilicas leuiter cannâ aut stramine tectas habuisse, in queis equites peditesque exercerentur. Aliâs, in campo. Inde *Campestres exercitationes* in Suetonio: *Meditatio campestris* suprà in Plinio: *Campidoctor* ipse ὁπλοδιδακτὴς (ita Glossæ reddunt) siue *Doctor armorum*, vt Vegetius. Certum hoc officium inferiore æuo: non certum veteri. sed tunc Centurio aliquis aut miles annorum armorumque vetus docebat. Plinius Panegyrico: *Postquam exercitationibus nostris non veteranorum aliquis, cui decus muralis aut ciuica, sed Græculus magister adsistit.* Ego verò talem elegissem, præ omnibus iis qui officio doctores. Vniuersè de Exercitio dictum: licuisset & decuisset forsitan partitè adiungere eius species & genera. sed quæ sermonum finis? & vt ij qui opido aut metæ accedunt quam destinant, magis properè properant: sic ego, mi Auditor, præceptâ iam quiete festino. AVD. At ne nimis. Ego ex meo & militari vsu censeo paullum te illa saltem libare. LIPS. Libare igitur. cape. Exercitia pleraque omnia Vegetius suppeditat, etsi haud vno loco. Ex ipso aliisque colligam, & disposita (ita amo) subiecta oculis tuis sunto. Primum, ad Ordinem facit, & gradum sub signis: dicebatur

In quiete exercitia maximè.

Lib. II. cap. XIIII

Sub tecto hieme:

Sereno, in campo. Campidoctor.

AMBVLATIO. Vegetius: *Nihil magis in itinere vel in acie custodiendum est, quàm vt omnes milites incedendi ordinem seruent. Quod aliter non potest, nisi vt assiduo exercitio*

Lib. I. cap. XI.

ercitio Ambulare celeriter & æqualiter discant. Ecce, duo in hoc Exercitio spectantur, *Celeritas* in ordinato incessu, sub signis & sub armis; tum etiam *Æqualitas*, vt suis iustisque interuallis. Idem alibi ostendit curæ hanc rem fuisse bonis Imperatoribus: & *Vetus*, inquit, *consuetudo permansit, & D. Augusti atque Hadriani constitutionibus præcauetur, vt ter in mense, tam equites quàm pedites educantur Ambulatum. hoc enim verbo hoc exercitij genus nominant. Decem millia passuum armati instructique omnibus telis pedites, militari gradu ire, ac redire in castra iubebantur: ita vt aliquam itineris partem cursu alacriore conficerent.* Insigne & vtile factum. & in quo notes *decem millia passuum*: quæ tamen vereor vt accipienda sint *viginti*. AVD. Corrigas igitur? LIPS. Minimè. non dixi: sed accipienda, nec inuitis Vegetij verbis, vt ego distinxi. Sic enim sonare ea volo, vt iuerint decem millia, eademque redierint: fiunt viginti. AVD. Nam quo argumento? valdè ad laborem addis. LIPS. Ex ipso Vegetio, qui libro primo, capite illo ipso de Ambulatione: *Militari gradu viginti millia passuum horis quinque, dumtaxat æstiuis, conficienda sunt. Pleno autem gradu, qui citatior est, totidem horis viginti quattuor.* Hęc seriò notanda, vt scias quid in Cæsare aliisque sit, *Eo die iustum iter confectum*: quod est, quantum militari gradu vulgò solet, aut certè circà: sic tamen, vt horas semper aliquot sumas ad quietem. Ad Ambulationem hanc pertinet Spartiani locus in Hadriano: *Exemplo virtutis suæ ceteros adhortatus, cùm etiam vicena millia pedibus armatus Ambularet.* Vtitur enim & Ambulandi verbo, & totidem illa millia vicena exprimit. In Tertulliano item obseruo: *In pace, labore & incommodis bellum pati iam ediscunt, in armis Deambulando,*

Lib. I. cap. XXVII.

Vegetius illustratus.

Iustũ iter diurnum.

Ad martyr. cap. III.

bulando, campum Decurrendo, fossam moliendo, testudinem desudando. Legerim hoc vltimum, *desidendo*. quia is habitus multorum in testudine, inclinantium se & subsidentium, vt fiat imbricatum illud decliue tectum. Alibi explicandum. Nunc secundum inter exercitia,

In Tertulliano notula.

DECVRSIO. Haud longè ab Ambulatione est, & fit in armis, & sub signis. Finem & fructum Vegetius pandit: *Ad cursum præcipuè adsuefaciendi sunt milites, vt maiore impetu in hostem procurrant; vt loca opportuna celeriter occupent; vt ad explorandum alacriter pergant; vt fugientium terga facilius comprehendant*. Nominauit Tertullianus suprà: & Seneca: *Miles in media pace decurrit sine vllo hoste, & vallum iacit, & superuacuo labore lassatur, vt sufficere necessariò possit*. Item Liuius inter militaria exercitia ludosque quos Scipio instituit: *Primo die Legiones in armis quattuor millium spatio decurrerunt*. Spatium & illîc habes, grande profectò si attendis cursum non itum fuisse. Capitolinus de hac ipsâ, in Maximinis: *Quintâ quaque die iubebat milites decurrere*. Suetonius Nerone: *Indictâ decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit*. Idem in Galbâ: *Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti millia passuum cucurrit*. Notanda hæc exempla, & rimanda vt admiremur. Cucurrit, inquit, viginti milliaria ad essedum, nempe incitatius: idque cùm iam prælato scuto etiam decurrisset. Magnum robur, & spiritus Galbæ, fateri oportet. Sed quid de scuto ibi laudatur? Puto tale esse. quòd viri Principes & Duces armigeros haberent, qui scuta ferrent: & quamquam in exemplum decurrerent, tamen plerum-

Lib. I. cap. IX.

Epistol. XVIII.

Lib. XXVI.

Cap. VII.

Scuti prælatio aut prætentio.

plerumque sine onere scuti. At Nero & Galba contrà. & vterque scutum suâ manu prætulit, sic extensum. Hæc Decursio ad Tubam facta, & ad eandem reuocata. quod Vegetio scriptum libro II. cap. XXII. Tertium

SALTVS. Eius vtilitas in Vegetio: *Ad saltum etiam exercendus est miles, quo vel fossæ transiliuntur, vel impediens aliqua altitudo superatur. vt cum eiusmodi difficultates venerint, possit sine labore transire.* Silius suprà de Scipione: —— *transscendere saltu Murales fossas.* Et Sallustius de Pompeio: *Cum alacribus saltu certare.* Quartum Lib. I. cap. IX.

NATATIO. Aperta vtilitas. Vegetius de ipsâ re: *Seu mare seu fluuius vicinus est* sedibus, æstiuo tempore ad natandum cogendi sunt omnes.* In ipsâ vrbe, aut ad vrbem, hoc olim factum. & *Romani veteres* (ait alio loco idem Vegetius) *Campum Martium vicinum Tiberi ideò delegerunt, in quo iuuentus post exercitium armorum, sudorem puluerémque dilueret, ac cursus lassitudinem natandi labore deponeret.* An nō *lauore deponeret*? nec labor sanè lassitudinem sedet. Fuit & Piscina huic rei, in Festo: *Piscinæ publicæ hodiéque nomen manet, ipsa non exstat, ad quam & natatum & exercitationis alioqui caussâ veniebat populus.* Cum curâ res habita, imò parentes quidam ipsi liberos suos docebant. vt Cato Priscus apud Plutarchum, *Filium suum præiuit & docuit ipse, non solùm iaculari, aut armis depugnare, & equitare, sed & pugillatum exercere, & æstum ac frigus ferre, ac fluminum vorticosa aut rapida natando superare ac transmittere.* Ergo iam fero in Suetonio legi, de Augusto: *Nepotes & litteras, & natare, & alia rudimenta per se pleraque docuit.* Et si *notare* ibi aliquando arrisit: nec nunc prorsus aspernor. Cogito

Lib. III. cap. IIII. *Ipsis castris.
In Tiberi natabant.
In Piscinâ.
In Catil.
Cap. LXIV.

gito enim Augustum splendore & æstimatione sui supra Catonem fuisse, & vix illum iam senem ad hæc externa se demisisse. Tamen esto, errauerim: quid noui aut mali in his talibus? Peruicacia aut assertio odio esto; aberratio risui, aut veniæ. Vetus est:

Αν πολλὰ βάλλῃς, ἄλλοτ' ἀλλοῖον βαλεῖς.

Si multa iacias, aliter aliâs ieceris.

Quintum in exercitiis,

PALARIA. Ampliter de his Vegetius lib. I. cap. XI. quem lege. Quid fuêre? non aliud quàm armorum exercitium & pugnæ quæ in manibus esset. Statuebatur palus in terram rectus & fixus, qui sex pedes emineret ad modum hominis: eumque hinc illinc tiro assiliebat, & variis ictibus, astante magistro, petebat. *In quâ exercitatione*, ait Vegetius, *seruabatur illa cautela, vt ita tiro ad inferendum vulnus insurgeret, nequâ ex parte ipse patêret ad plagam*. Meminit huius exercitij Seneca: *Exerceamur ad palum, & ne fortuna imparatos deprehendat, fiat nobis paupertas familiaris*. In Spartiani Hadriano legitur: *Equitauit ambulauítque* (nota de Ambulatione) *plurimùm, armísque & pilo se semper exercuit*. At ego verò *palo* mauelim: & duplex genus exercitij intellegi, *Armaturam*, & *Palaria*. Est tamen iterùm in Vopisci Aureliano: *Nullum prætermisit diem, quamuis festum, quamuis vacantem, quo non se pilo & sagittis ceterísque armorum exerceret officiis*. Sed nec ibi religio mihi sit in vicinam vocem *Pali* demutare. Sanè Pilum & Iacula aliorsum pertinuêre, nempe ad id quod subiungam. Nunc de Palo, etiam in Iuuenali (ô Venus specta, & ride) cùm de fæminis: *Quis nescit aut quis non vidit vulnera pali?*
Quem cauat assiduis sudibus scutóque lacessit.

Epist. XVIII.

Spartianus explicatus.

Pro

Pro *Sudibus*, *Rudes* ibi mallem, & mecum vetus interpres, qui *Ferulas* interpretatur. Quæ in Saturnalibus scripsi, huc adtexe. Sextum,

ARMATVRA. quod leuium fuit, vti Palaria grauium. De eo Vegetius: *Illo exercitij genere quod Armaturam vocant, & à Campidoctoribus traditur, imbuendus est tiro.* Lib. I. cap. XIII. Adde sequentia capita: disces, non aliud quàm hastilium, iaculorum, pilorum, sagittarum missionem sub hoc nomen venisse. Caussa, quòd ipsi leues milites dicti tunc *Armaturæ*. *Armaturæ de Leuibus.* Olim quidem, iuncto nomine altero *Leues armaturæ*, Liuio atque aliis: sed compendio posteà, sic vt posui. Vegetius: *Post hos erant ferentarij & leues armaturæ; quos nunc Exculcatores & Armaturas dicimus.* Lib. II. cap. XV. Aliæ sunt ab istis, de quibus Græcorum scholia: Ὁπλορχῆσται, οὓς καλοῦσιν Ἀρματούρας, οἷοι περ εἰσὶν οἱ μεθ' ὅπλων ὀρχούμενοι: *Armisalij, quos dicunt Armaturas, quales sunt qui cum armis saltant.* *De saltatoribus armatis.* Credo hoc intellegi ab Artemidoro, & ὅπλον simpliciter dici: Τὸ δὲ ὅπλον τὸ λεγόμενον, παρολκὰς σημαίνει. τελευταῖον γὰρ καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ ἆθλον: *Quod Arma dicunt, dilationes & moras significat, est enim vltimum & post alia præmium.* Inter Agones ponit, siue ludos Gymnicos; & Plato recenset libro VIII. De Legibus. Non id ad nos, & est Pyrrhica quædam, aliena à seriâ militiâ: ad nostram Seneca: *Iuuentutem maiores nostri rectam exercuerunt, hastilia iacere, sudem torquere, equum agitare, arma tractare.* In Silio suprà: ——*vibrare sudem.* Fortasse & hoc Festi: *Sub vineam iacere dicuntur milites, cùm adstantibus Centurionibus iacere coguntur sudes.* Item istud priori explicando: *Sub vitem hastas iacere dicitur veles, cùm eas sub manu sursum mittit.* Nota autem & hîc adstitisse Centuriones (in Festi verbis) quasi arbi-

De Iuuenalis versibus disceptatio.

tros & doctores. An non huc propriè faciunt Iuuenalis versus isti?

Tu scabie frueris mali, quod in aggere rodit
Qui tegitur parmâ & galeâ, metuénsque flagelli
Discit ab hirsutâ iaculum torquere capellâ.

Quidam, imò plerique volunt: etsi iam diu litigatur super germanâ sententiâ in Senatu nostro litteratorum. Nuper consularis vnus censuit, legendum in postremo versu, *hirsuto Capellâ*: vt viri nomen sit, nempe Centurionis alicuius aut armorum doctoris. Ille hirsutus & pilosus, vt solent fortes & minimè molles. Fundus & auctor huic sententiæ Scholiastes vetus, in quo est: *Capellâ, sene magistro, campi doctore.* Sed nulla inuidia sit censere aut sapere aliquid etiam præter veteres: ego hîc facio, & aliorsum totam rem traho. Primùm, si de tirone ij versus: cur illum maximè in exemplum aduocat vilium ciborum? cur parmâ tegit, quæ iam desierat? cur poma in castra transfert, quæ ibi rarissima? Sed respondent de pomis è Plinio, & stabiliunt sententiam eo fulcro. Nam ille sic de Ziziphis & Tuberibus: *Sex. Papinius, quem Consulem vidimus, primus vtraque attulit* (in Italiam) *Diui Augusti temporibus, in castrorum aggeribus sata, baccis similiora quàm malis, sed aggeribus præcipuè decora, quoniam & in tecta iam siluæ scandunt.* Vbi nihil equidem pro hac re video, imò contrà. Plinius ait seri iam & arbores in aggeribus castrorum: sed quas? peregrinas, & quæ in deliciis: atque ipse in eâ re indignatur. Quid censes igitur vilia illa poma hîc intellegi à poëtâ? Imò in pretio fuerunt: etsi reuera vix poma, & similia baccis, vt ait Plinius: sed exotica erant, & vmbræ ac decôri magis caussâ in castris hibernis sata. Quin istæ aut similes erant *Tri-*

Lib. XV. cap. XIIII.

chilæ

chilæ & vmbracula castrorum, de quibus*postea monebo. Tamen demus etiam de vilibus ibi pomis: an quod sequitur cadere in tironem potest? Ait, *metuentem flagelli*. Nemo liber ei subiectus, aut eius metuens, nedum miles. Vitis aut fustis eos puniit, nō flagrum. Quid ergo est? pro meo sensu, Venator hîc describitur & bestiarius, qui feras iaculari condiscit in capellâ. Quod talis, omnia addocent. Tegitur parmâ & galeâ; vt solent iaculatores isti & leues. metuit flagellum; sub eo enim arenarij & totum hoc genus erat, infimæ conditionis serui. Docui in Saturnalibus nostris: & addesis propriè de Venatoribus locum Tertulliani: *Alij inter venatorum taureas patientissimis scapulis inambulauerunt*. De Christianis loquitur, qui damnati ad bestias, fortes & alacres sustinuerant verberari taurinis istis tergis, id est flagellis. Claudianus etiam de hisce ludis: *Dial. xvi. Ad Mart.

—— *insonuit cum verbere signa magister.*

& noti sunt Mastigophori, Græcis in hac re dicti. Iam de vilitate cibi, in tenues istos & inopes conuenit, famelicos semper, nec in gladiatoriâ saginâ. Leue enim hoc genus & strictum esse debebat. Denique *in Aggere* conuenit. quo? non illo castrensi, ne errent: sed vrbano, & qui Romæ. Illinc vicinum & in oculis exemplum Satyricus mutuatur. Nam fuit à Tarquinio rege structus agger, *opere inprimis mirabili*, ait Plinius. quem magis explicat Dionysius: *Vrbs*, inquit, *ab Esquilinâ portâ Collinam vsque opere munita est. nam fossâ cingitur latâ centum pedes, & supra fossam muro siue aggere alto & lato.* Scholiastes Iuuenalis nominat: *Iuxta Aggerem primus castra posuit Seianus, id est iuxta Diocletianas*. Ipse Iuuenalis alibi: *Plebeiũ in Circo positũ est & in Aggere fatum.* *Agger Romæ.* Lib. ix. Sat. vi.

Sat. x. Iterumque: *Aut quæ ventoso conducta sub Aggere texit.* Vtrobique ostendit viliores & paupertinos illic egisse. Nominat & Victor, ac ponit, *Campum Viminalem sub Aggere.* *Plures alij. sed signanter Horatius:

*Suet. in Calig. Lāprid. in Eligab. Lib. I. Sat. VIII.

Nunc licet Esquiliis habitare salubriùs, atque
Aggere in aprico spatiari.

Et ostendit ambulationes illic & circulos fuisse. Idem Fabius de Voce: *Adducit animos naturali voluptate vox omnis, neque aliunde illi per fora atque Aggerem circuli.* Scito igitur & iuniores nouitiosque Bestiarios illic exercitos & à magistris doctos. AVD. Mihi verò in fronte sententia tua ridet: à tergo est quod displicet. Quomodo enim didicit *à capellâ iaculari?* nisi tu explicas. LIPS. Iam explicaui, sed breuiter, & te fugit. Ecce, discere debebat recta ferire feram aut bestiam currentem emisso iaculo. itaque discebat & experiebatur in capellâ. Nam in leone aut vrso periculum facere: id verò periculum. nec aut soluere istas expediebat, aut lædere, imò nec lacessere. Denique integræ seruabantur ad ipsos ludos. Ne vltrà de istis; tepidi iecoris es, si hæc non capis. Superest inter Exercitia

SALITIO. Ea ad equites spectat: discebantque celeriter & expeditè, ab vtrauis parte, gladiis etiam strictis, aut contum tenentes saltare in ligneum equum. Res tota descripta Vegetio lib. I. cap. XVIII. quem vide. Necessarium hoc illi æuo, quod adiumenta ad scandendum in equis nulla habuit. AVD. Non aliud in exercitio equitum? LIPS. Imò verò, cursus, flexus, orbes, aliaque didicêre: etsi seorsim Vegetius non dixit. Nostri equites tenuêre concursus quosdam ludicros, quos *Torneamenta* & *Giostra* vocant: sed ij ad delicias ferè versi

& ob-

& oblectamenta aulæ. Si vis de iis iam ante sæcula aliquot videre quid fuerit; lege Nicephorum Gregoram, & Nicetam Choniatem in Græcorum rebus. sed hunc maximè, qui floridè & vbertim descripsit, an depinxit?

DIALOG. XV.

Ad Leges itum, ac primò de eâ quæ Furta tangit, tum quæ Prædam.

ME seria nostra vocant, & veni ad vltimam Disciplinæ partem LEGES. Euge, recreor, aura à terrâ adflat. Dico Leges, *instituta militiæ scripta aut non scripta.* Ea multa & varia fuisse scio, sed pauca Polybius suppeditat, quæ persequamur. Primum est, quod *Furta* tangit. Eorum quia magna occasio & materies in castris, vbi pleraque aperta & incustodita; placuit seuerè cohibere & punire. Verba in hanc rem Polybij habes:

Μετὰ δὲ τὴν στρατοπεδείαν συναθροισθέντες οἱ χιλίαρχοι, τοὺς ἐκ τοῦ στρατοπέδου πάντας ἐλευθέρους ὁμοῦ καὶ δούλους ὁρκίζουσι, καθ᾽ ἕνα ποιούμενοι τὸν ὁρκισμόν. ὁ δ᾽ ὅρκος ἐστὶν, μηδὲν ἐκ τῆς παρεμβολῆς κλέψειν, ἀλλὰ κἂν εὕρῃ τις τοῦτ᾽ ἀνοίσειν ἐπὶ τοὺς χιλιάρχους.

Post metationem castrorum, Tribuni conuocantes omnem copiam, tam liberos quàm seruos, iuramento adigunt viritim, quod tale est: Nihil è castris furto tollere, imò si quis inuenerit quidpiam, id ad Tribunum relaturos. POLYB.

„ *Post metationem castrorum.*] Intellege, primam: & statim vt Dilectus habitus est, & educti sunt in campos.

„ *Tam liberos quàm seruos.*] Valde notandum, hoc iuramentum

ramentum calones & ſeruitia etiam aſtrinxiſſe, & quidquid humanorum capitum in caſtris.

„ *Adigunt viritim.*] Quò maior religio & firmior, nec per centurias aut manipulos hîc iuratur.

„ *Quod tale eſt.*] An ipſa igitur illa verba quæ ponit? Sed Cincius apud Agellium pleniùs & diſtinctiùs reponit, quæ antiquæ prouidentiæ cauſsâ opus eſt recitari: *Cùm dilectus*, inquit, *antiquitus fieret, & milites ſcriberentur, iuſiurandum eos Tribunus militaris adigebat in verba hæc:* IN MAGISTRATV *C. Lælij C. F. Conſulis, L. Cornelij P. F. Conſulis, in exercitu decémque millia paſſuum prope, furtum non facies dolo malo, ſolus neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies ſingulos, extráque haſtam, haſtile, ligna, pomum, pabulum, vtrem, follem, faculam, ſi quid ibi inueneris ſuſtuleríſue quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium C. F. Conſulem, L. ue Cornelium P. F. Conſulem, ſiue quem ad vtrum eorum ius erit, proferes aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris ſuſtuleríſue, ſine dolo malo; aut domino ſuo, cuium id eſſe cenſebis, reddes, vti quod rectum factum eſſe voles.* Accurata & pulchra formula, digna examinari, ſi otium nunc eſſet. Sed ad Polybium me recipio. Et quæ autem pœna, ſi quis in hac culpâ? neuter hîc expreſſit: ſed Polybius infrà clarè dicit, *Fuſte percuſſum qui furto aliquid abſtuliſſet è caſtris.* Hem! non hîc quadrupli, aut alia mitior pœna? nulla, ſed abſciſſa omnia, vt in cetero delicto militari. Exempla hercules etiam poſteriore æuo reperio. vt in Suetonij Tiberio: *Is*, inquit, *militem Prætorianum, ob ſurreptum è viridario pauonem, capite puniuit.* Eſto de pauone, quid in vili vno gallinaceo? Spartianus auctor, *Peſcennium Nigrum, ob vnius gallinacei direptionem,*

Lib. XVI. cap. IIII.

Furta ſeuerè punita.

Cap. LX.

In Peſcennio.

ptionem,**decem commanipulones,qui raptum ab vno comederāt,securi percuti iussisse.* Ista nostris moribus miracula & mera monstra sunt, sed, Deus bone,pulchra: & laudare liceat, si non lubet imitari. AVD. Ista profectò sunt *παλαιᾶ κόμματα,vt Græci dicunt: eiusmodi nummos non cudit nostra Moneta. Sed aueo quærere. furta si sic vetita,an etiam in hostico? non licuit prædari,rapere,res hostiles? LIPS. Dubito,an sic passim,& sparsim. In Sallustio lego inter flagitia militiæ relatum,quòd Albiniani milites *ab signis aberant,lixæ permisti cum militibus diu noctúque vagabantur,& palantes, agros vastarent, villas expugnarent,pecoris & mancipiorum prædas certantes agerent.* Hæc, inquam, inter turpia & dedecora,quæque adueniens Metellus recîdit. Non ergo liberum ius sic prædari: sed credo per manipulos,cohortes, legiones sæpe missos milites, vt agerent ex hostili terrâ & ferrent: sed cum lege,quam ex Polybio iam dicam, vt communis nempe ea præda esset. Sæpè dico,non semper: nec istud studium bonos vnquam milites aut fecerit, aut seruarit. Romani igitur auaritiæ huic, & quæ assita est, iniustitiæ coercendæ, Prædam omnem in publicum ferè vindicabant: Quæstor diuendebat,& ex pecuniâ militi persoluebat. Decius quidam in accusatione M.Coriolani,apud Dionysium hoc sic exprimit: *Scitis omnes, quòd spolia & præda ex hostibus, quæcumque nostrâ virtute adipiscimur,eam lex iubet publicam omnem esse. Nec solùm gregarius miles aut priuatus aliquis ius in hanc non habet,imò nec ipse Imperator. Sed Quæstor eam accipiens diuendit,& pecuniam in ærarium publicum refert. Quam legem,ex quo vrbem hanc incolimus, nemo non dicam soluit, sed nec culpauit.* Pulchrè & clarè Dionysius: & in eius

*Nota tot in Contubernio fuisse, vt dixi.

*antiquæ monetæ.

Prædatio non libera.

In Iug.

Præda publica erat.

Lib. VII.

verba passim in historiis sunt exempla. Præda igitur plurimùm relata in publicum: & siquando militi concessa, ad excitandum eum in re aliquâ arduâ, id quoque sub lege & diuisionis normâ. Siqua res, prudenter & hæc à Romanis aduersa, prudentissimè cauta. Quot victores exercitus prædę sectatio hæc afflixit? illâ & victoriâ simul exuit? nota & assidua exempla sunt. Cauerunt Romani hac lege vel instituto, quod ipsis Polybij verbis dicam. Ille in libro Historiæ suæ decimo, cùm Carthago Noua capta à Scipione esset, & in eâ magna prędâ:

Præda æqualiter diuisa.

„ *Est Romanis eiusmodi mos & administratio in expu-*
„ *gnationibus opidorum. Aliâs enim singulis diebus diuidunt*
„ *copias iuxta vrbis magnitudinem; aliâs per manipulos di-*
„ *stribuunt. sed sic, vt numquam plus dimidiâ parte ad hanc*
„ *rem adsumant. Reliqui in ordinibus suis manentes sunt in*
„ *subsidiis, interdum extra vrbem, interdum in ipsâ, ita vt*
„ *semper tamen se ostendant. Copiis verò plurimùm diuisis in*
„ *duas legiones Romanas, in duas alas Sociales (raro enim om-*
„ *nes quattuor legiones simul conueniunt) omnes qui ad præ-*
„ *dam & raptus destinati sunt, ferunt quisque ea quæ ceperint*
„ *ad suas Legiones vel Alas. Quo facto, Tribuni æqualiter*
„ *omnibus diuidunt, non solùm iis qui in præsidiis aut subsidiis*
„ *fuerunt, sed & qui castra seruauerunt: itémque ægris, sau-*
„ *ciis, aut ad munus aliquod aliò missis. Quod verò nihil frau-*
„ *daturi sint aut subducturi è prædâ, id omnes iurant cumpri-*
„ *mùm in castra veniunt ituri ad bellum. quâ de re pluribus*
„ *dictum est nobis in iis quæ De republicâ scripsimus. Ceterùm,*
„ *cùm sic dimidia militum pars ad prædam discurrit; dimidia,*
„ *seruatis ordinibus, iis curat & subsidiatur; numquam eue-*
„ *nit periclitari Romanos de summâ rerum. Spe enim lucri*

certâ

„ *certâ inter omnes, siue maneant siue prædas agant, nemo locum ordinémque deserit. quæ res sæpe noxæ aliis solet esse.* „

Vides Romanum laudabile institutum, perpetuum in omni prædâ. Imò verba paullùm scrutemur. Ait:

„ *Aliâs singulis diebus diuidunt copias.*] Id est, interdum cottidie permutari milites qui maneant, qui rapiant; interdum minimè, sed semel per manipulos seponi & secerni. Puta, ex quaque legione vel alâ, quinque cohortes mitti, quinque ad signa retineri.

„ *Numquam plus dimidiâ parte.*] Prouidè & ex tuto. in hostem profligatum quidni dimidia pars victorum sufficiat? abundè.

„ *Copiis plurimùm diuisis in duas legiones Romanas.*] Sententia est. cùm duæ sint partes totius exercitus, Ciues & Socij: horum iterùm duæ Legio, duplex, Ala duplex: seruari, vt qui ad raptus missi, quisque sua ad suos ferat, ciues ad ciues, socij ad socios. nec id tantùm, sed ad talem legionem suam, ad talem alam: Omnia confusioni vitandæ, & vt noti veniant ad notos. Cur verò Socij æqualiter sic mixti? quia pars eorum æqualis. Dimidium prædæ in omni diuisione habebant, idque ex veteri inter ipsos pacto. Dionysius promit in fœdere icto anno Vrbis CCLXI. *Auxilia inuicem sibi ferunto* (Romani & Latini) *si qui bello petantur, totis viribus. Spoliorum & prædæ ex bello æquam partem sorte vtrique accipiunto.* Nota etiam de *sorte*, quam interuenisse vbi res diuidebant intellegimus, non vbi manubias siue pecuniam ipsam. Hæc res vna est inter præcipuas, quæ Socios tot sæculis tenuit in fide, lucellum & gloria ex assiduis & felicibus bellis.

Socij æquas partes capiũt. *Lib. VI.*

„ *Quod verò nihil fraudaturi sint.*] Memorat iuramentum nunc contra subtractiones aut fraudes: iuramentum illud ipsum, quod iam explicatum. Et nota, quod hoc scriptum suum (quod nunc commentamur) aduocat, & germanum suum ostendit. De Furtis satis esto. à quibus quàm casti Romani, & quàm manus eorum continentes, exemplo illustri docuerit Frontinus;

[Lib. IIII. cap. III.] [*Mira abstinentia Romanorum.*] *Uniuersi quoque exercitus notabilis sæpè fuit continentia: sicuti eius qui sub M. Scauro meruit. Nam memoriæ tradidit Scaurus pomiferam arborem, quam in pede castrorum amplexa fuerat metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.* Iustitia vbi es? ride è cælo, & si terras iterùm inhabites, non aliter fiat.

DIALOG. XVI.

De stipendio militum, eius origine & auctu. De Frumenti modo, & hordei. de iis quæ ad victum.

AVD. Stipes sit, qui non stupeat, fateor: sed tamen, si hîc ita continentes, an igitur aliunde lucra magna quæ implerent? an non stipendium pingue & largum? LIPS. Ducis me quò iter affectabam. Nam id quoque mirabile, quàm exiguo ære meruerint; etiamtunc cùm publicè diuites, priuatim in re angustâ. Et ego Philosophis seriò hoc assentior, opes esse quæ vitiant, quæ effæminant, de quarum capite semina malorum orta. Vide igitur de Stipendiis, quod doctor noster ita dicit:

POLYB. Ὀψώνιον δ' οἱ μὲν πεζοὶ λαμβάνουσι τῆς ἡμέρας δύο ὀβολοὺς, οἱ δὲ ταξίαρχοι διπλοῦν,	*Stipendium pedites accipiunt in diem duos obulos, ductores Ordinum duplum, equites*

οἱ δ' ἱππεῖς δραχμήν. σιτομετροῦνται δ' οἱ μὲν πεζοὶ πυρῶν ἀττικοῦ μεδίμνου δύο μέρη, μάλιστά πως. οἱ δ' ἱππεῖς κριθῶν μὲν ἑπτὰ μεδίμνους εἰς τὸν μῆνα, πυρῶν δὲ δύο. τῶν δὲ συμμάχων οἱ μὲν πεζοὶ τὸ ἴσον, οἱ δὲ ἱππεῖς πυρῶν μὲν μέδιμνον ἕνα καὶ τρίτον μέρος, κριθῶν δὲ πέντε. δίδοται δὲ τοῖς μὲν συμμάχοις τοῦτ' ἐν δωρεᾷ, τοῖς δὲ ῥωμαίοις τοῦ τε σίτου καὶ τῆς ἐσθῆτος, κἄν τινος ὅπλου προσδεηθῶσι, πάντων τούτων ὁ ταμίας τὴν τεταγμένην τιμὴν ἐκ τῶν ὀψωνίων ὑπολογίζεται.

equites drachmam, id est triplum. Frumenti modiũ accipiũt pedites Attici medimni duas partes admodum; equites hordei septem medimnos in mensem, frumenti duos. Socij, pedites capiunt par Romanis, equites verò frumenti medimnum vnum & trientem, hordei quinque. Datur hoc autem socijs muneri, Romanis verò & frumenti & vestium, & siquibus armis egeant, omnium horum nomine Quæstor certam definitámque pecuniam de Stipendio deducit.

Stipendium triplex, in *Pecuniâ*, *Frumento*, *Veste*: quæ omnia aut tractat, aut tangit. Primùm de Pecuniâ, *Accipiunt*, inquit,

„ *Stipendium pedites in diem duos obulos.*] Quod nos *Stipendium*, ipse ὀψώνιον dixit. Sed certum est pecuniam tamen hîc signari, sicut à Thucydide aliquoties & Dionysio Halicarnassæo, qui & ὀψωνιασμὸν appellat: credo ideò, quòd velut in obsonium pecunia ea primò data. Est etiam in laudatissimis illis Glossis: *Stipendium*, ὀψώνιον στρατιωτικόν. Simile quod Latini inferiores dixêre *Annonas*. nec enim ipsum quod esui modò, sed mercedem militarem & pecuniam intellexerunt. Video Græcos infimos ῥόγας, *rogas* appellare: an ab *erogando?* Nam & ipsam

ὀψώνιον pro mercede Græcis.

Rogæ.

ipsam rem ῥογδύεσθαι etiam dicunt. Leges in Cedreno plus semel, atque etiam Suidâ: qui tamen pro Donatiuo Principis capit & interpretatur.

„ *In diem duos obol s.*] Modum habes diurni stipendij antiqui, de cuius origine & progressu in Electis scripsi. Scis me non amare ταυτέπειαν: addam aliquid non ibi

Sine stipẽdio olim Romani.

scriptum, aut non sic scriptum. Olim certum est Romanos nullo publico ære militasse, idque annis plus trecentis. Festus ita adnotat: *Priuato sumptu se alebant milites Romani, panè ad id tempus quo Roma capta est à Gallis.*

Quando cœperit?

Ait *panè*, & iure addit, quia Stipendium institutum *septemdecim* circiter annis ante vrbem captam. Liuius hoc docet libro quarto, statim post Anxur captum: *Additum*, inquit, *vt stipendium miles de publico acciperet, cùm ante id tempus de suo quisque functus eo munere esset.* Liuius dicit *de suo* militasse, Festus *priuato sumptu*: quid clarius? Et tamen hîc quæro & iniicio, an igitur nihil è

An non anteà frumentum?

publico? non arma, non frumentum? Ambigo, & sunt quæ inducunt accepisse. Dionysij ista, in bello cum Sa-

Lib. v.

binis: Τούτων δὲ πραθέντων δημοσίᾳ, τὰς κατ' ἄνδρα γενομένας εἰσφορὰς αἷς ἐστείλαντο τοὺς στρατιώτας, ἅπαντες ἐκομίσαντο: *Jis diuenditis* (prædâ scilicet) *publicè, collationes quæ viritim factæ erant in milites, eas omnes receperunt.* Nónne clarè satis collatum aliquid in milites dicit? & quo fine aliâs tributa, quæ Romani ex censu dabant? Amplius, in eodem Dionysio, cùm Veientes pacem peterent, scribitur

Lib. IX.

frumentum eos obtulisse exercitui in duos menses, pecuniam in stipendium sex mensium, vti victor imperarat. Hîc verò & frumentum in menses datum habes, sed & pecuniam in stipendium (Græcè, χρήματα ἐς ὀψωνιασμὸν) definitam. Etsi de pecuniâ, non opinor sed scio, oblatam eam non

ad mo-

ad modum ſtipendij viritim capti (nullum enim fuit) ſed in belli ſumptus & militum ſingulorum, pro æſtimatione victoris. Atque hæc talia aliquoties in Dionyſio leges, ſed benignè ſemper & æquiter capienda, ſtipendio nondum conſtituto. Idipſum cùm fuit, ſanè exiguum, & *duo oboli* etiam Polybiano æuo: id eſt * *tres aſſes*. Haud aliter Latinè extuleris: cùm duo oboli ſint tertia pars Drachmæ. At Drachma vincitur leuiter à Denario Romano: etſi alternant hæc & confundunt ſcriptores. Quantulum iſtud eſt? in menſem *decem denarij*, id eſt Philippæus noſter. En lucrum, quo obiecto tanto opere gauiſi milites (in Liuio habes) & viſi rem ſuam ſtabiliuiſſe. Sed ita tunc ſcilicet parcimonia & mores, quibus magis quàm opibus res Romana ſtetit. Lubet Liuianum elogium opportunè addere: *Nulla vnquam reſpublica nec maior* (quàm Romana) *nec ſanctior, nec bonis exemplis ditior fuit, nec in quam tam ſeræ auaritia luxuriáque immigrauerint, nec vbi tantus ac tamdiu paupertati ac parcimoniæ honos fuerit.* Benè & verè Liuius: iſta res docet. & in tot victoriis ac triumphis, imperio tam latè propagato, nihil additum ad ſtipendij modum reperio ante Iulianium æuum. Quis non miretur? vbi tot Tribuni populares, & per publica damna ad priuatam gratiam aut commoda graſſantes, nullum ex iis auxiſſe, aut (quod proditum exſtet) conatum augere? Iulius ille fuit, qui per milites magnus, hîc quoque leges fregit, & *legionibus ſtipendium*, ait Suetonius, *in perpetuum duplicauit.* Res ſemel mota non hîc ſtetit, ſed magis Auguſtus auxit, qui *omnes vbique milites ad certam ſtipendiorum præmiorúmque formulam adſtrinxit*, vt in vitâ eius Tranquillus. Eum modum fuiſſe, *decem diurnos aſſes*, ex Tacito

Modus primi ſtipendij.

* Aut vt iuſtiſſimè, cũ triente.

Vetus reſtrictio & frugalitas.

Lib. I. initio.

Cæſar ſtipendium auxit.

Cap. XLVI.

Item Auguſtus.

Cap. XLIX.

Vel potiùs firmauit.

cito liquet. Hæc ita ſcripta: etſi ſuſpicio mihi eſt, per bella illa diuturna ciuilia, magis etiam auxiſſe ſtipendia: ſed reciſa, rebus iam tranquillis, ab Auguſto, & in ſummam eam firmiter redacta. Manſit tamen non diu. ſed ſiue Nero ſiue Claudius, ſiue potiùs Otho aut Vitellius, aliquid imò multum addidêre: & iam Domitiani æuo, ſtipendium menſtruum erant *aurei terni*. Ij eſſent in diem *vigintiquinque aſſes*: quibus ipſe Domitianus iterùm addidit menſtruum *aureum vnum*, id eſt denarios *vigintiquinque*. Tanti enim Romanus aureus, & res hæc tota è Iohanne Zonarâ ad liquidum à nobis reducta. Ille ſic de Domitiano: Καὶ τοῖς στρατιώταις τὴν μισθοφορὰν ἐπηύξησε, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβάνοντος, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. μεταμεληθεὶς δὲ, τὴν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε: *Militibus ſtipendium auxit, ſcilicet ob victoriam. nam cùm ſeptuaginta quinque drachmas ſinguli acciperent, ipſe iuſſit centenas dari. Pœnitens verò poſteà, ſummam non imminuit, ſed multitudinem militantium recîdit*. Ex quibus certum, in Suetonio rectè nos olim emendaſſe: *Addidit & quartum ſtipendium militi*, **aureis ternis*. Inferiore æuo quid fuerit, non vltrà repperi, nec dicam. AVD. Iſta quidem Domitiani ſumma pinguiuſcula, ſed & Auguſti tolerabilis: illa Polybiana quid habuit *Cur quiſquam caput vnctius referret*? vt iocer cum poëtâ. Nam certè exigua: & cur tam multi tamen ad militiam prompti? LIPS. Ipſa illa ſumma exigua, non nego: ſed frumentum additum cogita, tum crebras etiam in triumphis donationes. Liuius hoc te docuerit, quoties & in quo modo, donati. Amplius, cogita promotiones, & quod per virtutem ad altiores ordines venirent; ergo & ad ſtipendia

Domitianus auxit.

Domit. cap. VII.
*Aut ſi velis, inſerâ voculâ *ad aureos ternos*.

Alia commoda militia.

ſtipendia meliora. Multi enim duplicarij, vt audiemus: & addit,

„ *Ductores Ordinum duplum.*] Ταξίαρχοι ſunt in Græco, quos licet Centuriones etiam reddere: ſed hîc conſpectè *Ductores* magis feci. Non enim ſolos Centuriones opinor intellegi, ſed & Succenturiones ſiue optiones, fortaſſe & Signiferos ipſos. In Liuio quidem lego, cùm Appius in fugacem ſuum exercitum animaduertit: *Adhoc Centuriones duplicarióſque, qui reliquerant ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit.* Ergo duplicarij aliqui præter ipſos Centuriones, vt palàm vides. Sed vnde, inquies, iam tum illo æuo, haud longè à regibus exactis? cùm ſtipendium nondum inſtitutum eſſet. Ergo memento quorum diximus, frumentum videri è publico militibus iam olim datum. Varronem aduoco: *Duplicarij, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur inſtitutum.* Oſtendit quoſdam etiam è grege milites fuiſſe, ſic honeſtatos ob egregia facta. Et tale in Liuio: *Milites qui in præſidio ſimul fuerant, duplici frumento in perpetuum, in præſentiâ ſingulis bobus donati.* Quod factum etiam diu poſt ſtipendium pecuniæ inſtitutum. Manſit hic vſus, & in Cæſare legas: *Cohortem poſteà duplici ſtipendio frumentóque, ſpeciariis, militaribus donis ampliſſimè donauit.* In Vegetio: *Armaturæ duplares, quæ binas conſequuntur annonas.* Sed & *Seſquiplares* in eodem, *qui vnam ſemis.*

Duplicarij. | *Lib. II.* | *Nodus in Liuio exſolutus.* | *IIII. de L. L.* | *Lib. VII.* | *III. Ciuil.* | *Lib. II. cap. VII.*

„ *Equites drachmam.*] Id eſt, ſtipendium triplex. Itaque ſuper Centuriones erant; tum quia genere digniores, tum quia onerum plus ferebant. Ipſe hic modus in Liuio: *Æquè impudens poſtulatum fuit, vt de ſtipendio equitum (merebant autem eâ tempeſtate triplex) æra deme-*

Equiti triplex in ſtipendio. | *Lib. VII.*

rentur. Hoc ille aliquot annis post Stipendia instituta: & vides vulgò inuidiosam hanc summam fuisse. Postularunt igitur minui, sed non impetrarunt: an non factum posteà? sed diu, inquam, posteà? Ex Liuij commatio suspicor, quod hîc inserit, *eâ tempestate meruisse*: non ergo tuo æuo? Appâret: frustrà alioqui submonuisset. Et hercules cùm recogito, stipendia à Iulio ab aliis aucta; ingens hæc summa & prægrandis in equitum fuisset, si pariter creuissent. Accedit, quod dignitas equitum non iam tanta, post Socios ciuitate donatos. Illi enim cùm equitatu abundarent, ferè ad bellum ibant, paucioribus paullatim è digniori & ciuili illâ stirpe. Sed suspiciuncula est, quam sperni tam facilè à te volo, quàm à me prodi. Ista Polybius de discrimine stipendiorum. Sed heus in Tribunis quid fuit? cur ij omissi? Magna eorum salaria, vt video, & sic celebrantur à Iuuenali:

Pensitata Liuij verba.

Tribunorũ stipendia.

—— alter enim, quantum in legione Tribuni
Accipiunt, donat Caluinæ vel Catienæ.

A Plinio: *Nec pudet Tribunorum militarium salariis emere*. Vterque de productiore summâ, & velut per adagionem vsurpat. Quanta igitur? Appiani locus est, nisi erro, qui scitiores nos eius faciat, iste. De Cæsare scribit, eiusque triumpho quadruplici. Καὶ διένειμε, inquit, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἀττικάς, λοχαγῷ δὲ αὐτοῦ διπλάσιον, καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον: *Diuisit deditque militi super quinque mille drachmas; Ductori ordinum, eius duplum; Tribuno militum & Præfecto equitum, iterùm eius duplum.* Ex analogiâ hac donorum, iustè & probabiliter inferas de Stipendiorum tali modo. Ergo Tribunus & Præfectus alæ quadruplum salarij vulgaris habuit, & alia vberiora in veste, frumento, speciebus.

Lib. xxxIIII. cap. III.

IIII. Ciuil.

bus. Hæc talia in Lampridio, Capitolino, Vopiſco videre tibi fas: vbi epiſtolæ aliquot Principum ad litteram poſitæ, cum Tribuniciis iſtis commodis aut donis. Haud diſſimile apud Græcos. & ſcribit Xenophon, *Græcorum ſtipendia.* *Seuthen regem Thraciæ, cùm Græcos mercede iungere ſibi vellet, obtuliſſe & pollicitum,* τῷ μὲν στρατιώτῃ κυζικηνὸν, τῷ δὲ λοχαγῷ διμοιρίαν, τῷ δὲ στρατηγῷ τετραμοιρίαν: *militi Cyzicenum, Centurioni duplum, Prætori quadruplum.* VII. Anabaſ. Hi Prætores, velut Tribuni Romanorum erant, aut noſtri Colonelli. Fecerunt idem Lacedæmonij in iiſdem copiis (quarum laus inclyta, & propagata per inclytum ſcriptorem) alliciendis, & inter promiſſa, hæc ſunt: δαρεικὸν Ibid. infrà. ἕκαστος οἴσει τοῦ μηνὸς ὑμῶν, λοχαγὸς δὲ τὸ διπλοῦν, στρατηγὸς δὲ τὸ τετραπλοῦν: *Daricum feret quiſque veſtrûm in menſem, Centurio duplum, Prætor quadruplum.* Vbi pariter obſerues, in ipſo ſtipendio haud longè à Romanis abire, præſertim ſub Auguſti æuum. *A Romanis vix diuerſa.* Nam etſi Darîcus non niſi viginti drachmis æſtimabatur; tamen alibi lego pluſculum etiam accepiſſe, & Drachmam habuiſſe diurnam. Thucydides de Athenienſibus: Δραχμὴν γὰρ τῆς ἡμέρας Lib. VII. ἕκαστος ἐλάμβανεν: *Drachmam in diem quiſque accipiebat.* Iterùm idem διδράχμους ὁπλίτας nominat in cuſtodiâ Lib. III. Potidææ: *qui binas drachmas* ferrēt, ſed (ne diſſimulem) extra ordinem & ſolitum morem. Idem cenſeo ſuprà. Paullum igitur infra drachmam meruerunt vulgò.

AVD. Contra te cenſere Demoſthenes me hîc iubet. Ille in Philippicarum primâ definit quæ opus ſunt militi: Στρατιώταις δισχιλίοις τετταράκοντα τάλαντα, ἵνα δέκα ἑκάστου μηνὸς ὁ στρατιώτης δραχμὰς σιτηρέσιον λαμβάνῃ. τοῖς δὲ ἱππεῦσι διακοσίοις οὖσι, ἐὰν τριάκοντα δραχμὰς ἕκαστος λαμβάνῃ τοῦ μηνὸς, δώδεκα τάλαντα: *Bis mille militibus talenta ſunto quadragin-*

ta, ita vt quiſque decem drachmas in menſem accipiat: equitibus verò ducentis talenta duodecim, ſi quiſque triginta accipiat in menſem. Alia hîc definitio, minor tuo dicto. Lips. Particulam verborum affers, plura inſpexiſſe oportuit. Redeo autem in memoriam, Oratorem illîc ſuadere & dicere, vt dumtaxat in annonam (Græcè σιτηρέσιον) tot talenta & menſtruas drachmas dent: at reliquam pecuniam in ſtipendium, bellum ipſum ſuppeditaturum. Hęc ibi poſteà, atque ita nihil diſſentit. Imò, quod valde notes, in triplici equitum Annonâ cum Romanis conſentit.

Demoſthenes explicatus.

„ *Frumenti modum accipiunt.*] Cuius diſtributi ſæpè mentio. vt in Cæſare: *Diem inſtare, quo die militibus frumentum metiri oporteret.* Iterùm: *Poſt diem ſeptimum ſe reuerſurum confirmat, quam ad diem legioni, quam in præſidio relinquebat, deberi frumentum ſciebat.* Ac vides etiam certo die datum, & cum curâ ne is laberetur. Bonum & vtile inſtitutum, militi ſemper victum eſſe, nec inopiâ cogi ad rapiendum, aut deſerendum. Si pecunia in hunc vſum, potuiſſet ire in alium vſum: igitur maluerunt rem dare ipſam. Atque ita, vt nefas etiam haberetur vendere. Salluſtius inter militaria probra recenſet: *Frumentum publicè datum vendere, panem in dies mercari.* Itáne culpa mercari, aut vendere? hodie nec rapere, & Vis aut Iniuria ferè eſt quæ militem alat. Sed quis finis, ſi noſtra incompoſita cum illo ordine componam? & verbo fortaſſe lædam, qui ferro poſſunt. At in ipsâ re, exemplum ſeueritatis quâ Galba vſus, apud Suetonium: *Militi*, inquit, *qui per expeditionem annonâ arctiſſimâ, reſiduum cibariorum tritici modium centum denariis vendidiſſe arguebatur, vetuit ſimulatque*

Frumenti datio.
I. Gallic.
VII. Gallic.
Ea laudata.
Non vendebant.
Cap. VII.

indigere

indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri. atque is fame extabuit.

„ *Attici medimni duas partes.*] Suidas sex modios in Medimno ponit: & ita est: ergo nunc militi, Romano modo & sermone, damus Modios quaternos. Quídni tantum, cùm ipsi serui eos acceperint in Dimenso? Donatus in Terentium: *Serui quaternos modios accipiebant frumenti in mensem, & id Dimensum dicebatur.* Liceret & de *quinis* suspicari ex Senecâ: *Seruus est, quinque modios accipit, & quinque denarios.* Sed arbitror hoc ita ibi in vtiliore & honestiore seruo fuisse, nempe actore scænico: cui & peculiola præter morem accessit. Aut si modij etiam quini dati? Sallustius tangere videtur Oratione Marcij Tribuniplebis: *Nisi fortè Frumentariâ istâ lege munia vestra pensantur, cùm tamen quinis modiis libertatem omnium æstimauere.* Dicas alludere ad seruile dimensum, & ideò indignari libertatem sic taxatam. Sed hoc incertum: de militibus nostris, è Polybio firmum. Magno & multo igitur frumento opus ad plures legiones: & vnde hæc copia? Nam eguisse Romanos, aut per hanc inopiam ab incœpto aliquo destitisse, rarò aut non leges. Censeo è prouincialibus frumenta hæc coacta, & è Decimis quas hoc fine aratoribus imponebant. Quid si ergo in hostili? etiam tum è vicinis prouinciis, aut ex ipso hostico: sed sic, vt non in commune & sibi miles raperet, sed desecta aut inuẽta frumẽta deferret ad Quæstorem. In publicum omnia seposita, & tum cum modo & ordine distributa. Magnæ considerationis res, & summi ad bellum vsus, de quo Politici vidento.

Militũ dimensum, vt seruorum.

Epistol. LXXX.

Vnde Frumenta Romanis.

„ *Equites hordei septem medimnos, frumenti duos.*] De hordeo, peculiate hoc equiti ad iumenta: sed in fru-

mento, inquies, cur tanto plus accipit? Nam duo medimni ſunt modij duodeni. Triplo igitur peditem excedit: quid miraris? fit idem quod in pecuniâ, quod in donatiuis, & triplum vbique capit. Neque ambigo in Ordinum ductoribus ſimile fuiſſe, & ſemel dictâ analogiâ duplum quoque frumenti eos cepiſſe. Cui tamen vſui equites tantum? vtne venderent? negauimus. vt abſumerent? quî potuêre ſoli? Ne cenſeas: non enim ſoli. Seruum aut ſeruos potiùs habuêre, & iuſtum eſt hoc Dimenſum in capita terna. De hordeo, ſatis etiam largiter: ſed certum eſt, præter equum militarem, iumenta alia habuiſſe. Eſt in Plutarchi Catone Cenſorio, quod huc faciat, & illuſtretur aut illuſtret. Narrat in ceterâ abſtinentiâ eius, ὅτι στρατηγῶν ἐλάμβανεν ἑαυτῷ καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν, οὐ πλέον εἰς τὸν μῆνα πυρῶν, ἢ τρεῖς ἀττικοὺς μεδίμνους, εἰς δὲ τὴν ἡμέραν κριθῶν τοῖς ὑποζυγίοις ἔλαττον τριῶν ἡμιμεδίμνων: *quod etiam in imperiis & Præturis accipiebat ſibi, & iis qui apud ſe, frumenti in menſem non plus tribus medimnis Atticis, in diem verò hordei iumentis ſuis minus ſeſquimedimno.* Si conſtaret de numero familiæ Catonianæ, facile eſſet aptare modum. etſi pęnè etiam conſtat, & in eodem Plutarcho lego *quinque* eum ſeruos in Hiſpaniam duxiſſe. Ipſę ergo ſextus: & habuere ſinguli modios non niſi ternos. Hoc ad aſtruendam frugalitatem Catonis recenſet: & ideò certum, accepiſſe eum intra legitimum modum. Sed, inquies, lictoribus ſuis & apparitoribus nihil accepit? Diſcas hinc eos ſibi & in capita ſeorſim è publico accepiſſe. Addo, quoſdam Imperatores laxiùs hîc ſe geſſiſſe. quod de Cæſare quidem lego: qui (ait Suetonius) *frumentum quoties copia eſſet, etiam ſine modo menſuráque præbuit militibus, & ſingula interdum mancipia & prædia viritim*

Frumentū triplex equiti.

Catonis abſtinētia.

Cæſar extra diſciplinam.

viritim dedit. O virum magni benignique animi, ſed non nati ad priſcam & ſtrictam Diſciplinam! quę ab illo profectò magis magiſque eſt lapſa.

„ *Socij pedites capiunt par Romanis.*] Meritiſſimò. nam & tantum capiebat eorum venter. At non tamen equites, de quibus ſubdit:

„ *Equites verò frumenti medimnum vnum & trientem.*] Iſti enimuerò minus quàm Romani, ab hac cauſsâ quòd minus digni aut opulenti: eoque nec à familiâ ſic inſtructi. Singulis ergo famulus vnus ſuffecerit: & eſt menſura hæc in duo capita, modiorum ſcilicet octo. Simile in hordeo, & habuêre pauciora impedimenta. AVD. Delectantia verò iſta, & mihi non niſi confusè adhuc audita aut nota. Sed voluo tamen in animo, an frumento tantùm ad cibos vſi? Nihil adiungis obſoniorum, aut aliûs alimenti? LIPS. Adiungam, etſi Polybius non fecit. Primùm dico, ſalem & leguminum aliquid militibus etiam datum, atque hæc fortaſſis veniſſe in frumenti dictum illum modum. In Plutarchi Craſſo huic rei ſcriptum inter omina triſtia: Συνέπεσε μετὰ τὴν διάβασιν μετρουμένοις τὰ ἐπιτήδεια τοῖς στρατιώταις, πρῶτα πάντων δοθῆναι φακοὺς καὶ ἅλας, ἃ νομίζουσι πένθιμα ῥωμαῖοι: *Simul euenit, vt poſt tranſitum fluminis, cùm emetirentur neceſſaria exercitui, primùm omnium darent lentem & ſalem, quæ Romani habent funebria.* De ſale quidem vix ambigi poteſt, ſine quo vita non eſt. Sed & legumina aut piſa in Syneſio reperio. qui de Caro Imp. militariter cænante: Τὸ δὲ δεῖπνον ἦν, πίσινον ἔωλον ἔτνος, καὶ ἐν αὐτῷ τεμμάχια ἄττα ταρίχη κρεῶν ὑείων: *Cæna autem erat, è piſis pulmentum pridianum, & in ipſo fruſta aliquot ſalitæ ſuillæ carnis.* Atque amplius, in eodem habes & Suillam: an ex vſu caſtrenſi? prorſus,

Legumina militi.

Orat. de Regno.

Suilla militibus.

prorſus, illius quidem, & ſuperioris etiam, æui. Nam Spartianus de Hadriano ita ſcribit: *Cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter vtens, hoc eſt larido, caſeo, & poſcâ.* Nominat & Vulcatius in Auidio, inter legitimos cibos: *Præter laridum, ac buccellatum, atque acetum, militem in expeditione quidquam portare prohibuit.* Vbi acetum ſcilicet ad potum militarem conficiendum, & iam dictam poſcam. At de larido, mirum ni Polybij etiam tempore fuerit in hos vſus. Scribit certè inter Galliæ Ciſalpinæ laudes, *glandes & porcos in eâ abundare*, & dat argumen-

Lib. II.

tum: *quod cùm plurimi in Italiâ cædantur, tum ad vſus vitámque priuatam, tum ad ea quæ in exercitus legionéſque præbentur, his tamen omnibus ſufficere Galliæ illam regionem.* Quid aliud intellegas, τὰς εἰς τὰ στρατόπεδα (ita verba eius ſunt) παραθέσεις: quàm repoſita & ſalita in militares

Militares cibi, viles.

vſus? Atque hi tales ſunt, quos *Militares cibos* ſcriptores appellitant. Vt Spartianus in Peſcennio: *In omni expeditione militarem cibum ſumpſit ante papilionem.* Lampridius de Alexandro: *Apertis papilionibus prandit atque cænauit, cùm militarem cibum cunctis videntibus atque gaudentibus ſumeret.* En virum, dignum titulo & loco Principali! Et obſerua indidem, bis eos die cibum ſumpſiſſe, ſuâ horâ quemque, & addo etiam ſuo cibo. Prandium enim tenuius, & ſine vllo apparatu. Didici è Polyæno, qui partitè deſcribit reſtitutam diſciplinam mili-

Lib. VIII.

tarem à Scipione ad Numantiam, atque inter alia: ἐκέλευεν ἀριστᾶν ὀρθοὺς ἄπυρον ὄψον, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεσθαι καὶ κρέας ὀπτὸν καὶ ἑφθόν: *Iuſſit prandere ſtantes ſine igne cibum*

Stantes prandent.

(id eſt, incoctum;) *in cænam verò proferre & addere carnem aſſam vel elixam.* AVD. Heus tu, mira hæc corre-

Cōſiderata Polyæni ſcriptio.

ctio, & ſatis equidem benigna, cum delicias etiam præ-

ſcribit

ſcribit carnis aſſę aut elixę. Atquin ego longè ſecius opinabar, & in Salluſtio legeram Metellum edixiſſe, *Ne quiſquam caſtris panem, aut quem alium cibum coctum venderet*. Ecce, alius iſte Cenſor, qui arcet ab omni cibo cocto. LIPS. Adoleſcens, cum Theocrito: *μὴ ἀπόδυ'. οὐ γάρ τοι πυρὶ θάλπεαι. Aliorſum & mea & Salluſtiana illa trahis. Intellege. Iuſſit Scipio in prandio leuiter ſtantes cibum capere: at in cænâ indulſit (non ſanè iuſſit, ne ſic accipe) ſi copia eſſet, carnem aſſam addere aut elixam. Metellus non in hæc, ſed pro his, pugnat. Nam ipſe lixas, coquos, & totum id genus caſtris eiecit: vetuitque, non *ſumere* cibum coctum (verba notabis) ſed *vendere*. Hoc nempe fuit, noluit proſtare cibos tales, & facilitate parandi gulam irritari: ſed ſi quis haberet, è prędâ aut pecuniâ, ipſe pararet & veſceretur. Germana ea ſententia. eoque intentiùs Frontini hæc conſideranda ſuper eâdem re & viro: *Q. Metellus bello Iugurthino ſimiliter lapſam diſciplinam pari ſeueritate reſtituit, cùm inſuper probibuiſſet aliâ carne quàm aßâ elixáue milites vti*. O riſu rem dignam! & ô cumulum ſeueritatis, ſi *inſuper prohibiti aliâ quàm aßâ aut elixâ carne vti!* Quid, malùm, igitur crudis anteà vſi? Conſiderare te iuſſi, imò nũc emendare (nec aliter euoluo:) *aliâ carne quàm àſe aßâ elixáue*. Vox aut voculæ duæ inſerendæ, quas eduxi è conſimili verbo. Id planè iam conſonat vero, & Salluſtianis item illis: *Ne quis cibum coctum venderet*. Itaque coctis vti licuit, vendere aut emere non licuit. Hoc fine, inter inſtrumenta militis *Verua & ollas* inuenio. vt in Polyęno, de eodem Scipione: Προσέταξε δὲ ἀποπέμψασθαι καινὰς τραπέζας, ἐκπόματα καὶ σκεύη πάντα, πλὴν χύτρας καὶ ὀβελίσκου καὶ ποτηρίου: *Iußit amplius, amoueri nouas menſas, ſcyphos*

*Ne propera neque enim igni tangeris.

Cibos coctos vendi non fas.

Lib. IIII. cap. I.

Frontinus forſitan correctus.

Militi veru & olla.

Lib. VIII.

phos & vasa omnia, præter ollam, & veru, & pocillum.
In Iberic. Atque ipsum est, quod Appianus de hoc Scipione: Καὶ σκεῦος οὐκ ἐξῆν ἐς δίαιταν ἔχειν οὐδενὶ, πλὴν ὀβελοῦ καὶ χύτρας χαλκῆς, καὶ ἐκπώματος ἑνός: *Et vasum non licuit militi vllum haberi ad victum, præter veru, & ollam æneam, & poculum vnum.* Et iam hæc credo tenes. AVD. Non elabentur. adde, sodes, de Pane etiam quem vetuit Metellus vendi coctum. Quid ergo? singuli ipsi pistores, & è prosapiâ atque artificio Plauti? LIPS. Ita verò, & hîc sua ratio. Nolebant curiosè & ab professo opifice panem

Miles ipse pistor sibi.

coctum edi, sed subitarium & quem suâ manu miles parasset. Scio me omnia mira loqui: sed quid faciam, si in tantum mores nostri & prisci diuertunt? Suâ manu, dico, coquebant illi ingenui, illi ciues. quid? imò ipse aliquis Imperator, nec ex Curiis aut Fabriciis, sed nouitiis Antoninis. Herodianus nobis auctor, Antoninum Caracallam, cùm duritiem & robur præferret, omnia militariter egisse. atque etiam, inquit, ἄρτον προσεφέρετο αὐτοσχέδιον. σῖτον γὰρ ἀλήσας τῇ ἑαυτοῦ χειρὶ, ὅ ἤρκει μόνῳ, μᾶζάν τε ποιήσας καὶ ἐπ' ἀνθράκων ὀπτήσας, ἐσιτεῖτο: *Panem addebat subitarium & neglegenter factũ. Triticum enim suâ manu molens, quod ipsi satis esset, massámque ex eo conficiens & in carbonibus coquens, eo vescebatur.* Singularem huic rei locum, & ad molendum & ad coquendum, sæpè apud me quæsitum. Ergo manuarias quasdam molas circumferebant, vt tetigi anteà, aut in lapide tundebant: denique sine furni aut clibani operâ, subitò sic in carbonibus aut sub cinere coquebant. Panis igitur ille grauis, madidus. ideoque Plinio scriptum: *Legem certam naturæ esse, vt in quocumque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat.* Militarem, talem subitum & subcineritium

Panis militaris.

Lib. XVIII Cap. IX.

cineritium appellat, nec benè aut diu excoctum. Sed & sine pane, frumento suo sæpè vsi in pulte. Notum à Plauto *pultifagos* Romanos appellari: & in Ammiano est, de Iuliano Imperatore, iam in castris: *Et Imperatori non cupediæ ciborum ex regio more, sed sub columellis tabernaculi cænaturo pultis portio parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario.* Ita ille Imperator militariter cænatus, inter bonos aut potiùs optimos, si non abiisset à pietate. Et dic tu meus, iam expleui te tam lautis epulis? AVD. Propemodum, sed lubet interbibere. Sine potu hoc conuiuium: quis is fuit? LIPS. Tetigi verò anteà. & quid censes, vinum aliquod Chium aut Falernum edentulum fuisse? Imò is pro cibo reliquo fuit, Aqua. Spartianus de Pescennio: *Cùm apud Ægyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, respondit, Nilum habetis, & vinum quæritis?* Plutarchus de Catone Censorio: Ὕδωρ δ᾽ ἔπιεν ἐπὶ τῆς στρατείας, πλὴν εἴποτε διψήσας περιφλεγῶς, ὄξος ᾔτησεν, ἢ ἰσχύος ἐνδιδούσης ἐπιλάβοι μικρὸν οἰνάριον: *Aquam bibit in militiâ, nisi si in acri siti & calore acetum posceret, aut viribus defectus exiguum aliquod villum sumeret.* Hæc Cato, inter equites, inter nobiles, inter duces. Benè, quod signatis tabulis ago; vt vultus tuus est, vix nunc mihi habes fidem. Sed Cato igitur aquâ merâ vulgò vsus, interdum aceto, non solo, sed cum aquâ scilicet mixto, quod suprà diximus *Poscam*, vel vt quidam scribunt *Puscam*. Eâ sententiâ Spartianus iterùm, in Pescennio: *Jussit vinum in expeditione neminem bibere, sed aceto vniuersos esse contentos.* Vniuersos, inquit, etiam igitur ipsos Duces. Seruorum hic potus olim, vt id quoque commune cum iis habeant, sicut Dimensum. Plautus:

Sed hic rex cum aceto pransurus est & sale.

Lib. xxv.

Aqua militibus.

Aut posca.

Exemplo seruorum.

Rudente.

Iocosè, vt aſſolet. cùm rex diceretur ſeruus; ô bone, inquit, hic rex poſcam bibet, & ſalem pro obſonio delinget. In eodem Plauto reponendum hoc verbi olim mihi

Milite. viſum: *Alij ebrij ſunt, alij poſcam potitant.*

Conſtat ita verſus, & ſententia. Alij ſeruorum, ait, vino ebrij, alij miſelli poſcam bibunt. AVD. Fateri volo, non ad meum guſtum hîc Romani: & ſi ego Imperator, vinum non exſulet è meis caſtris. Nónne viribus & animo addit? LIPS. Nouitium ſapis. alia mens iis, à quibus

I. Oecon. cap. V. cottidie diſcimus ſapere. Ariſtoteles te reformet: Καὶ ἐπειδὴ ἡ τοῦ οἴνου πόσις καὶ τοὺς ἐλευθέρους ὑβριστὰς ποιεῖ, καὶ πολλὰ ἔθνη ἀπέχεται καὶ τῶν ἐλευθέρων· οἷον καρχηδόνιοι ἐπὶ στρατιᾶς· φανερὸν ὅτι τούτου ἢ μηδὲν, ἢ ὀλίγον μεταδοτέον: *Ac quoniam vini potio etiam liberos homines ad ferociam & iniuriam propellit, & multæ gentes etiam liberæ eo abſtinent (vt belli tempore Carthaginienſes) palàm eſt, quod eius nihil aut parum ſeruis dandum.* Vini malitiam vniuersè notes; & propriè ad rem noſtram, Carthaginienſes, bonam & compoſitam olim rempublicam, eo per militiam abſtinuiſſe. Habes cibos, habes potus: vis inſtrumentum fortaſſe & apparatum menſalem? condigna omnia epulis. Menſæ an fuerint, vix ſcio. imò in Polyæni verbis ſuprà, vbi eſt Scipionem remouiſſe καινὰς τραπέζας, *nouas menſas*: aliter ac veriùs ſcribitur, καὶ τὰς τραπέζας. vt menſas dicat prorſus remotas è caſtris. Nam *nouæ* illæ quæ eſſent? Et

Ceſpites pro menſis. pro menſis plerumque iis elatior ceſpes. Lucanus, cùm Afranij & Cæſaris milites colloqui & concænare facit:

Lib. IIII. *Pax erat, & caſtris miles permiſtus vtriſque*
Errabat, duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt.

Cap. XVIII. Suetonius de Tiberio, exercitus ductore: *Trans Rhenum*

cum

eum ordinem vitæ tenuit, vt ſedens, in ceſpite nudo cibum caperet. Ad has menſas Varro reſpicit: *Menſam eſcariam Cibillam appellabant. ea erat quadrata, vt etiamnunc in caſtris.* Ceſpes enim iſte aut ceſpites, quadri. Sed eſt etiam in Suetonio, *ſedentem eum* cibum cepiſſe. Non ſcilicet iacentem delicatè aut recubantem, ciuili illo promiſcuo ritu. Imò ſtetiſſe, præſertim in prandio, ſuprà adnotaui. & ita de Iuliano Principe Ammianus: *Stans interdum, more militiæ, cibum breuem vilémque ſumere viſebatur*. Mamertinus in Panegyrico, quem Iuliano dixit: *Qui ſæpius ſtatarium prandium ad neceſſitatem humani corporis capiat, gaudens caſtrenſi cibo, miniſtro obuio, & poculo fortuito.* Nullæ igitur hîc menſæ meliores, aut triclinia. atque ita Hadrianus Imp. cùm iam irrupiſſent (narrante Spartiano) *Triclinia de caſtris, & porticus, & cryptas, & topia diruit.* Quæ ſcilicet ille ferre nec in Hibernis caſtris voluit: de quibus hîc ſermo. Eſt & in Cæſare, cum exprobatione Pompeianæ luxuriæ, ſcriptum: *In caſtris Pompeij videre licuit triclinia ſtrata, magnum argenti pondus expoſitum, recentibus ceſpitibus tabernacula conſtrata.* Etſi veteres ibi libri (inter hos Torrentij) *trichilas ſtratas* habent. Ac ſunt Latinis Trichilæ, vmbroſæ iſtæ pergulæ, Græcis σκιάδες. In Virgilianâ Copâ:

IIII. de L.L.

Lib. XXV.

III. Ciuil.

Trichilæ.

Et trichila vmbriferis frigida arundinibus.

Vſus & Columella ſic eâ voce:

At qui ſub trichilâ manantem repit ad vndam.

Significat ergo Cęſar paſſim vmbracula iſta (ęſtiuo tempore) ad cænationem inſtrata fuiſſe, lectos diſpoſitos, argentum expoſitum: omnia cum certâ victoriæ fiduciâ, & quaſi in reditum dominorum. Eſt ibidem, *tabernacula ceſpitibus conſtrata*: quod refer ad dicta ſuprà, de pauimentan-

mentando. Nec id damnat Cæsar (in vsu fuit) sed quòd *recentibus cespitibus*, quasi in lætum & festum apparatum. Carpit etiam *argentum expositum*. id meritissimò, nec olim admittebat frugalitas castrensis. Certè non copiosum.

Argentum rarum in castris.

In Liuio pro hac re, de Annibale spolia & prædam Cannensem colligente: *Præter equos virósque, & siquid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat (nam ad vestiendum facto perexiguo, vtique militantes, vtebantur) omnis cetera præda diripienda militi data est.*

Lib. XXII.

Legito cum libris, *ad vescendum facto*. & notat Liuius, iis temporibus & moribus rarum fuisse mensarium argentum, præsertim in castris.

Liuius emendatus.

Scipionem sanè edixisse ad Numantiam video, ἀργυροῦν ἔκπωμα (Polyæni verba) μὴ ἔχειν πλέον δικοτύλου, καὶ λούεσθαι μηδένα: *argenteum vas maius duabus cotylis neminem habere, itémque neminem lauare*, siue balneis vti.

Lib. VIII.

Pescennius simile, apud Spartianum: *Cùm milites quosdam in caueo argenteo, expeditionis tempore, bibere vidisset, iussit omne argentum submoueri de castris, addito eo vt ligneis vasis vterentur.* Sed & Plinius de Spartaco, *interdixisse castris suis nequis aurum haberet vel argentum*. additque: *Tanto plus animi fuit fugitiuis nostris*: significans iam irrupisse, & à diuitibus ac mollibus illis haberi.

Lib. XXXIII cap. III.

Quæ igitur vulgò pocula? lignea, quod ex Spartiano iam obseruaueris. & ex Herodiano, qui de Caracallâ Antonino militem imitante: Τράπεζάν τε εὐτελῆ παρετίθετο, ἔσθ' ὅτε καὶ ξυλίνοις ἐς πότον καὶ ἐδέσματα χρώμενος σκεύεσιν: *Mensam vilem apponebat. atque etiam interdum ligneis vasis ad potum cibumque vtebatur.*

Pocula è ligno.

Lib. IIII.

Omnia ad victum dedi: pro clausulâ, etiam de Horâ. Nemini fas prandium aut cænam sumere, nisi ad signum. Iosephus: Οὔτε δεῖπνον ἢ ἄριστον ὁπότε θελήσειαν αὐτεξούσιον ἑκάστῳ

Cibi tempora certa.

Lib. III.

πᾶσι

πᾶσι δ' ὁμοῦ: *Nec cœna aut prandium, cùm visum, cuique libera; sed omnibus ea simul.* Sed nos libero pede vagati per Stipendia sumus, & per hæc frumenta: in quibus tamen pars etiam lustranda in agro Polybiano. Addebat:

„ *Datur autem hoc sociis muneri.*] Benè & ratione factum. Cùm enim pecuniæ stipendium à suis acciperent, quid minus à Romanis debuêre quàm victum? illorum certè vsui & gloriæ militabant.

„ *Romanis verò & frumenti, & vestium, & si quibus armis egeant.*] Contra ait fuisse in Romanis, & iis nec muneri frumentum quidem datum: minùs arma aut vestem. Sed pro his omnibus, inquit, certa aliqua pecunia de stipendio detracta. In quo ego resisto leuiter, & miror Miror, an & vicem militum indignor? Nam age, stipendij exiguum aliquid in diem mihi porrigis, pretium sanguinis & forsitan vitæ: de eoipso in victum, vestitũ, arma, detrahis: dic sodes, quid apud me reliquum? Ludis, & ianuâ datum, quod dicitur, postico ad te redit. Non ita est, & placat nos Polybius consideratè lectus. nam scribit *certum definitúmque pretium deductum.* Certus igitur esto, pauxillum aliquid, nec pro arbitrio Quæstorum, aut grauitate annonæ, sed semper idem & semel definitum decessisse. In exemplum. Ecce vel Romæ & apud otiosos, plebs frumentum habuit aliâs *in modios assibus* æstimatum; aliâs (vt Gracchi lege) *semisse & triente*: cur non magis simile in laborioso milite? Omnino hoc fuit: nec aliter in veste aut armis, quæ ipsa clementi pretio addicta. Ego arbitror, militem vix diei vnius stipendium, in menstruum frumentum impendisse. At de veste, fortasse iam nec impendisse: & miror à Polybio sic scriptum.

Dubitatio in Polybio.

Exsolutio.

Iterùm dubitatio.

ſcriptum. Nónne tu, ô noſter, Gracchorum æuo vixiſti? imò ſub illud ipſum tempus & annos ſcripſiſti? certum eſt. Atqui C. Gracchus legem tulit, quâ iuſſit ἐσθῆτά τε δημοσίᾳ χορηγεῖσθαι, καὶ μηδὲν εἰς τοῦτο τῆς μισθοφορᾶς ὑφαιρεῖσθαι τῶν στρατευομένων: *veſtem è publico ſuppeditari, & nihil hoc nomine de ſtipendio militantium deduci.* Ita Plutarchus in Gracchis: palàm contrà hîc à te ſcripta. Quid ergo

Reſponſio. eſt? an nondum tulerat legem hanc Gracchus? an iam lata, ſublata iterùm fuit? Alterum dicendum eſt, & fortaſſe poſterius, præſertim cùm in Tacito milites querantur, de ſtipendio ſuo & *decem aſſibus, veſtem, arma, tentoria redimenda eſſe.* Quæ conſentanea ſunt iam dictis. De Frumento tamen inibi non queruntur, & dixeris publicè datum poſteà, ac verè datum: vtique poſt inſtitutas etiam in vrbe Frumentationes, de quibus nos in Electis.

1. Annal.

AVD. Multa hercules & varia à te dicta, atque etiam recondita: Plutarchi locum tamen cur omiſiſti, qui eximiè huc facit? LIPS. Quis is eſt? prome. nec ego profectò omnia habeo in numerato. AVD. Eſt in eius Pompeio, hac ſententiâ & pænè verbis: *Pompeius duas prouincias habebat, Hiſpaniam & Africam, quas abſens gubernabat, mittens eò Legatos, & Legiones inibi alens. quibus accipiebat è publico ærario mille talenta quot annis.* LIPS. Quid efficis? obſcurus is locus eſt huic rei, & inualidus.

Plutarchi locus ad ſtipendia.

AVD. Clariſſimus. Numerum dumtaxat legionum quas Pompeius habuit ſi inuenio & addo; nónne palàm impenſa annua in quamque vnam legionem? LIPS. Eià, rectè hoc inſiſtis: perge. AVD. Atquin decretæ tunc Pompeio (eodem Plutarcho auctore) legiones *quattuor*: abſumpta igitur in ſingulas talenta *ducenta quinquaginta.* LIPS. Iuſtiſſimè. & ij eſſent noſtrates Philippici, *centum*

tum

tum quinquaginta millia. Cùm examino, magna ſit hæc ſumma in militaria nuda ſtipẽdia: ſed frumenti & veſtis nomine aliquid detrahatur, & armorũ: tũ in Tribunos, Legatos, ipſum Imperatorẽ ſatis largiter: denique in mulos, vaſa, & talia quæ exercitui adhærebant. Benè profectò monuiſti, opportunus locus eſt: & ô noſtri Reges, quanto plus impẽditis in legiũculas incõpoſitas veſtras? Sed veſtra hæc cura, mea nec monitio: & in re pergo.

DIALOG. XVII.

Præmia militaria, Haſtæ, Armillæ, Torques, Phaleræ, Spolia.

DE Stipendiis peregimus, conſequenter de Præmiis ſubtexam. Nam hæc pars quæ omnem vitam & ſocietatem continet, vinculum & coagulum rerum publicarum, inprimis ſtudiosè à Romanis habita fuit: *Præmia* dico, & *Pœnæ*. Sed de illis lætioribus præmitto, & adhærent, vt lacinia, Stipendiis: quia & hæc militiæ aliqua commoda aut honos. Polybius ſic exſequitur:

Καλῶς δὲ καὶ τοὺς νέους ἐκκαλοῦνται πρὸς τὸ κινδυνεύειν. ἐπειδὰν γὰρ γένηταί τις χρεία, καί τινες αὐτῶν ἀνδραγαθήσωσιν, συναγαγὼν ὁ στρατηγὸς ἐκκλησίαν τοῦ στρατοπέδου, καὶ παραστησάμενος τοὺς δόξαντάς τι πεπραχέναι διαφέρον, πρῶτον μὲν ἐγκώμιον ὑπὲρ ἑκάστου λέγει, περί τε τῆς ἀνδρα-

Pulchrè autem iuuenes excitant ac prouocant ad pericula ſubeunda. Cùm enim occaſio ſe dat, & aliqui eorum fortiter aut animosè fecerunt, conuocans Imperator in concionem omnes copias, & circumponens ſibi eos qui auctores egregij facinoris, primùm quidem laudes eorum ediſſerit, & ſuper hoc POLYB.

facto,

γαθίας, κἄν τι κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς ἄλλο συνυπάρχῃ τῆς ἐπ' ἀγαθοῖς μνήμης ἄξιον. μετὰ δὲ ταῦτα, τῷ μὲν τρώσαντι πολέμιον γαῖσον δωρεῖται. τῷ δὲ καταβάλλοντι, καὶ σκυλεύσαντι, τῷ μὲν πεζῷ φιάλην, τῷ δ' ἱππεῖ φάλαρα. ἐξ ἀρχῆς δὲ γαῖσον μόνον. τυγχάνει δὲ τούτων οὐκ ἐὰν ἐν παρατάξει τις ἢ πόλεως καταλήψει τρώσῃ τινὰς, ἢ σκυλεύσῃ τῶν πολεμίων, ἀλλ' ἐὰν ἐν ἀκροβολισμοῖς, ἤ τισιν ἄλλοις τοιούτοις καιροῖς, ἐν οἷς μηδεμιᾶς ἀνάγκης οὔσης κατ' ἄνδρα κινδυνεύειν, αὐτοί τινες ἑκουσίως καὶ κατὰ προαίρεσιν αὑτοὺς εἰς τοῦτο διδόασιν. τῆς δὲ πόλεως καταλαμβανομένης πρώτοις ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι, χρυσοῦν δίδωσι στέφανον. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερασπίσαντας καὶ σώσαντάς τινας τῶν πολιτῶν, ἢ συμμάχων, ὅτε στρατηγὸς ἐπισημαίνεται δώροις. οἵ τε χιλίαρχοι τοὺς σωθέντας, ἐὰν μὲν ἑκόντες ποιῶσιν, εἰ δὲ μὴ, κρίναντες συναναγκάζουσι τὸν σώσαντα στεφανοῦν. σέβεται δὲ τοῦτον καὶ παρ' ὅλον τὸν βίον ὁ σωθεὶς, ὡς πατέρα, καὶ πάντα δεῖ τούτῳ ποιεῖν αὐτὸν, ὡς τῷ γονεῖ. ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης παρορμήσεως, οὐ μόνον τοὺς ἀκούοντας καὶ παρόντας ἐκκαλοῦν-

facto, & siquid aliud in omni vitâ gesserint, laude & memoriâ dignum. Post hæc ei quidem qui hostem percusserit, hastam donat; qui verò deiecerit & spoliauerit, pediti quidem phialam, equiti phaleras, olim autem hastam tantùm. Ista verò consequitur, nō qui iustâ acie, aut vrbis expugnatione percusserit aut spoliauerit hostem, sed qui in excursione aut velitatione, aut tali tempore in quo nulla necessitas fuerit viritim periclitandi, qui tunc, in quā, se sponte & vltro eò dederint. Similiter & qui ciuem aut socium defenderit ac seruauerit, eum & Imperator donis honestat, & Tribuni cogunt seruatos (nisi id quidem vltrò faciant) seruatorem suum coronare. Colit autem hunc qui seruatus est per omnem vitam, vt parentem, & omnia ei conferre ac deferre debet vt si genuisset. Hac tali incitatione porrò non solùm præsentes & coràm audientes prouocant

ται πρὸς τὴν ἐν τοῖς κινδύνοις ἅμιλλαν καὶ ζῆλον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν οἴκῳ μένοντας. οἱ γὰρ τυχόντες τῶν τοιούτων δωρεῶν, χωρὶς τῆς ἐν τοῖς στρατοπέδοις εὐκλείας, καὶ τῆς ἐν οἴκῳ παραχρῆμα φήμης, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν εἰς τὴν πατρίδα, τάς τε πομπὰς ἐπισήμως πομπεύουσι, διὰ τὸ μόνοις ἐξεῖναι περιτίθεσθαι κόσμον τοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπ᾽ ἀνδραγαθίᾳ τετιμημένοις, ἔν τε ταῖς οἰκίαις κατὰ τοὺς ἐπιφανεστάτοις τόποις τιθέασι τὰ σκῦλα, σημεῖα ποιούμενοι καὶ μαρτύρια τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς. τοιαύτης δ᾽ ἐπιμελείας οὔσης καὶ σπουδῆς, περί τε τὰς τιμὰς καὶ τιμωρίας τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις, εἰκότως καὶ τὰ τέλη τῶν πολεμικῶν πράξεων ἐπιτυχῆ καὶ λαμπρὰ γίνεται δι᾽ αὐτῶν.

cant ad certamen & æmulationem in periculis, sed & eos qui domi hærent. Nam qui adepti eiusmodi dona, præter gloriam in exercitu & domi etiam famam; cùm redierint in patriam, ludos pompásque conspicui ineunt. quoniam solis iis licet ornamenta hæc gestare & imponere, qui ab Imperatore, virtutis caussâ, donati sunt. In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia, indicia & testimonia suæ virtutis. Itaque tali curâ & diligentiâ cùm circa præmia, tum circa pœnas in castris, meritò etiam successus militiæ apud eos felices & illustres exsistunt.

Ista Polybius. & diuidit, si attendisti, Præmia in duo genera, *Minora & maiora. Minora* sunt, quæ præmisit, ob læsum aut deiectum hostem, Hastæ, Phaleræ, & talia: *Maiora*, ob seruatum ciuem, vt Coronæ, & quę in sermone dilatabo. Noster enim, vt solet, carpit, & res velut per transennam ostendit. Ait:

„ *Pulchrè iuuenes excitant.*] Nulla res magis, quàm isthæc. & vis bonum, fortem, ex voto militem? præmiare: sed & eumdem, cùm opus, puni. Vt in equo regen- *Præmium & Pœna opus.*

do calcaribus vtendum, sed & fræno: sic in milite, imò omni ciue, præmiis ad virtutem incitandi, pœnis à vitiis reuocandi. Lycurgus hoc pulchrè, Oratione in Leocratem: Δύο γάρ ἐστι τὰ παιδεύοντα τοὺς νέους, ἥ τε τῶν ἀδικούντων τιμωρία, καὶ ἡ τοῖς ἀνδράσι τοῖς ἀγαθοῖς διδομένη δωρεά. πρὸς ἑκάτερον δὲ τούτων βλέποντες, τὴν μὲν διὰ τὸν φόβον φεύγουσι, τῆς δὲ διὰ τὴν δόξαν ἐπιθυμοῦσι: *Duo sunt quæ iuuentutem instruunt ac formant, delinquentium castigatio, & bonorum præmiatio. Ad vtrumque enim horum aspicientes, illam quidem ob metum fugiunt; hanc ob gloriæ studium concupiscunt.*

Forma & pompa in donando.

,, *Conuocans Imperator in concionem omnes copias.*] Cogita cum animo tuo ipsam hanc scænam rerum. stare Imperatorem in tribunali, loco edito, te iuxta illum; à tergo, à latere, duces; antè & circà immensam multitudinem, notos ignotosque. vnum te illîc conspicuum voce Imperatoriâ laudari, mox donari: cuius animus non crescat? cuius pectus ad virtutem non incalescat, cui modò scintilla sit à meliori igne? Hæc igitur ita fiebant, & in historiis exempla leges.

,, *Ei quidem qui hostem percusserit, hastam, donat.*] Quid? omnibus, qui hostem? infinitum sit. Sed statim restringit, & addit, hæc talia non dari ob facinus in legitimâ & communi pugnâ (cuius manus ibi torpeant?) sed si quis extra ordinem, aut in singulari pugnâ eiusmodi facinus ediderit, eum donari hastâ. *Hastâ* dico & verto: etsi in Græco est γαίσῳ. quod iaculi genus esse scimus: sed hîc communiter sumit pro Hastâ. Latini quidem præmium hoc non aliter efferunt. vt Festus: *Romani viros fortes sæpè hastâ donarunt.* Cato apud eundem: *Hastas donaticas, aliósque honores.* Istæ sine ferro erant, eoque

Hasta in præmio.

In Hastâ.

Puræ

Puræ Latinis dictæ: ſicut *Argentum purum*, cui nihil in- *Pura & ſine ferro.*
ſculptum; *Veſtis pura*, cui nihil è purpura adtextum.
Suetonius Claudio: *Quem Britannico triumpho inter militares viros haſtâ purâ donauit.* Propertius:

Sed tua ſic, domitis Parthæ telluris alumnis, Lib. IIII.
Pura triumphantes haſta ſequatur equos.

Virgilius: *Ille, vides, purâ iuuenis qui nititur haſtâ.* Ibi Seruius: *ſine ferro.* Zonaras δόρατα ἀσίδηρα rectè conuertit.

„ *Qui verò deiecerit & ſpoliauerit.*] Obſerua gradus in rebus, & præmiis. Qui læſerit, Haſtâ donatur: qui hoc amplius, deiecerit & ſpolia legerit, duplex iam hîc præmium, diuerſum pro genere militiæ. Nam pediti, inquit, *Phiala* datur, equiti *Phalera*. Sed de phialâ ſiue paterâ, *Phiala in præmio.* etſi palàm ita ſcriptum, dubium animi & aſſenſus me eſſe non nego. Conſulo te & tuam memoriam, ſicubi inter omnia dona militaria de *Pateris* legiſti? Exſtat eorum longus & multiplex index in Valerio & Plinio, de his quæ Sicinio Dentato olim data. Omnia ille vir meruit, verus non fabuloſus Hercules, & pleraque iteratò & ſæpè. At in eâ omni congerie non eſt patella vna. Dumtaxat inferiore æuo in Probo Vopiſci lego, donatum eum poſt alia dona, *paterâ ſacrificali quinquelibri vnâ.* Sed hoc & ſemel legas, & inter grandiora dona, non hæc tralaticia & minora. Quid igitur adfero? auda- *Diuinatio in noſtro.* ciam, & telum quo multa concutimus aut euertimus, Correctionem. Vide num legendum: *ψάλιον. quod eſ- **Scribebãt & ψέλλιον.* ſet *Armillam*. Valdè mihi placet (ſic ſolent nouitiæ inuentiunculæ) & eſt ſanè pro re ipsâ, & creberrima hæc *Armilla in præmiis.* inter dona. Feſtus: *Armillas ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, dictas eſſe exiſtimant, quòd*

antiqui humeros cum brachiis Armos vocabant. Tertullianus: *Armillas ex virorum fortium donis.* Plinius: *Armillas ciuibus dedêre, quas non habent externi*: & nota ciuibus proprium fuisse hoc donum. Denique aureas & argenteas armillas reperies passim. Sistit tamen leuiter & coercet, quod in Polybio hîc est, *peditis* proprium fuisse: at ego etiam equiti reperio. vt in Liuio: *Equites omnes, ob insignem pluribus locis operam, corniculis armillisque argenteis donat.* Sed sistit, vt dixi, leuiter. quia Polybius quod plurimùm factum, id inspexit: negatum non voluit, quin aliter liceret aut soleret. Ipsum quod de Phaleris subiungit, equiti tantùm: falsum rigidè ita sit: cùm *L. Sicinius*, vel *Sicius* in Dionysio, simul vtrasque acceperit, & *phaleras & armillas.* Et sæpe misceri deprehendes. vt in lapide prisco: C. GAVIO. L. F. DONATO. A. DIVO. CLAVDIO. BELLO. BRITANNICO. TORQVIBVS. ARMILLIS. PHALERIS. CORONA. AVREA. Nec puto militiam tamen mutasse, aut à pedite ad equitem transisse, aut contrà. Sed pergo:

Obex aliquis.

Lib. x.

Sed is remotus.

Phaleræ in donis.

Lib. xv.

„ *Equiti phaleras.*] Silius inter dona Scipionis:

—— *Phaleris hic pectora fulget,*
Hic torque aurato circumdat bellica colla.

Sat. vlt.

Iuuenalis: *Vt læti phaleris omnes, & torquibus omnes.* Et distinguit vterque à Torquibus: sicut & Dionysius in Siccij donis discretè posuit, στρεπτοὺς καὶ τὰ φάλαρα: *torques & phaleras.* Quod ergo discrimen? nam Polybius miscuisse videtur, & de Torque certè non fecit verbum. Sed discrimen aliquod, è Silij suprà versibus hauriendum: quòd Phaleræ demissæ ad pectus pendebant, Torques stringebant magis & ambibant ipsum collum. Diuersitas etiam in formâ, quòd illę planiores & magis iacentes;

Distinctæ à Torquibus.

Lib. x.

iacentes; istæ contortæ (vox Latina & Græca indicat) & ex anulis aut catellis plexæ. An non ipsæ, *Catellæ* dictæ? *Catellæ.* In Liuio est: *C. Calpurnium donasse equites suos phaleris, Quinctium alterum Prætorem, suos catellis ac fibulis.* Lib. xxxix. Postponit Catellas Phaleris, & minoris habet: quia, quod ex narratione videas, minus laudabilis opera Quinctianorum. Idem iudicium de Torque, si tamen est idem. *Torques.* Frequens eius mentio. vt in Tacito, Flauius Arminii frater iactat *aucta stipendia, torquem, & coronam, aliáque militaria dona.* I. Annal. In Hirtio: *Cæsar ob virtutem turmæ Cassianæ donauit millia tredecim, & Præfecto torques aureos duos.* Bello Hisp. Credo hunc inter ciues fuisse. etsi tamen Plinius prodidit, *Auxiliares & externos torquibus aureis donatos, at ciues non nisi argenteis.* Lib. xxxiii cap. ii. Aliter Augustus, qui *C. Asprenatem* (in Suetonio) *lapsu equi debilitatum aureo torque donauit.* Ille verò ciuis. In Vegetio etiam: *Torquati simplares, quibus torquis aureus solidus virtutis præmium fuit.* Lib. II. cap. VII. Mansit ad infimum æuum hoc præmium, & in Suidâ scriptor, de Belisario, sub Iustiniano: Ἐς μὲν οὖν στρατιώτας φιλοδωρότατος ἐγεγόνει ἀνθρώπων ἁπάντων. τῶν τε γὰρ ἐν ξυμβολῇ ἠτυχηκότων χρήμασι μεγάλοις παρεμυθεῖτο τὰ τραύματα, καὶ τοῖς εὐδοκιμήσασι ψέλιά τε καὶ στρεπτοὺς ἆθλα παρείχετο: *Belisarij laudatio.* *In milites omnium mortalium beneficentissimus fuit. nam & eorum, qui infeliciter pugnauerant, vulnera multis pecuniis solabatur; & qui prosperè, armillas & torques præmia donabat.* Et quamquam non nesciam, Torques Gallorum iam olim gestamina propria & patria fuisse; tamen ab hoc militiæ ritu manasse magis arbitror, quòd hodie nobilitas Europæa tam passim sibi vindicat torques. Nec aliud de *Minoribus* donis Polybius: qui siluit etiam de *Vexillis.* *Vexillum inter dona.* Quid? an veteri illo æuo non fuerunt? in Siccij profectò

donis

donis non recenſentur, qui vir tamen omnia adeptus quæ mereri virtus potuit. At ipſius Polybij æuo fuiſſe, vincam ex ipſo. qui apud Suidam ſcribit: τούτους δὲ ἐτίμησε ὑφάσμασι καὶ λόγχαις, βουλόμενος ἀκόλουθον εἶναι τοῖς ἔργοις τὴν διὰ τῶν λόγων ἐπαγγελίαν: *Iſtos verò donauit Vexillis & Haſtis, cùm vellet facta reſpondere promiſsioni verbis conceptæ.* Sed & Marius apud Salluſtium inter vſitata recenſet: *Haſtas, vexillum, phaleras*; & ſe ea accepiſſe. Marmor antiquum: DONATO. HASTIS. PVRIS. V. VEXILLIS. VIII. In Vopiſco dantur Aureliano: *Haſtæ puræ decem, vexilla bicolora quattuor.* In eodem, Probus bello Sarmatico, donatur *vexillis puris quattuor, armillis aureis duabus.* Pura appellat, quæ vniuſmodi & fortaſſe albi coloris, nec tincta. At illa Aureliani *bicolora* fuerunt: vtra honeſtiora? Auguſtus verò Agrippæ *poſt naualem victoriam cæruleum vexillum donauit*, ait Suetonius: qui color maris. Fuiſſe autem vulgò argenteis vel aureis filis & textu dixerim, ex Polybio, qui ὑφάσματα χρυσᾶ expreſſit: *vexilla aurea.* Item ex Aſconio. *Quædam*, inquit, *præmia & honori & lucro ſunt, vt haſtæ, vexilla, phaleræ, coronæ ciuicæ; at anuli aurei ingenuitatis ſigna.* Niſi & hoc pro lucro depútat, quòd ſic donati, ſtipendiis etiam fuerint aucti. quod ſæpè eueniſſe ſcio, nec puto tamen ſemper.

In voce ἀκόλουθον.

In Iug.

In Aurel.

In Probo.

„ *Similiter ei qui ciuem aut ſocium defenderit.*] Tangit *Maiora* dona, ſed verè tangit. Ea ſunt coronæ, atque eæ plures, ob plures cauſſas. Ipſe *Ciuicam* ſolam nominat: quæ data illi, *qui ciuem ſeruauerat, & eodem tempore etiam hoſtem occiderat.* Quod ita ex Maſſurij ſententiâ Agellius putat addendum. E quercu ſiue ilice fuiſſe idem notat, & Feſtus: *Ciuicam coronam ciuis ſalutis ſuæ cauſſâ*

Corona ciuica.

Lib. v. cap. vi.

caußâ seruatus in prœlio dabat, quæ erat ilignea frondem habens perennem. Claudianus:

Mos erat in veterum castris, vt tempora quercu De laud. Stic. III.
Velaret, validis fuso qui viribus hoste,
Casurum potuit morti subducere ciuem.

Inde Augusti iocus apud Fabium: *Cùm ei Galli torquem* Lib. VI. *aureum centum pondo dedissent, & Dolabella per iocum, tentans tamen ioci sui euentum dixisset, Imperator torque me dona, Malo te, inquit, ciuicâ donare.* Cetera quæ ad coronam hanc pertinent, in Polybio habes. Caussas cur è Quæst. Rom. XCII. quercu, apud Plutarchum etiam, si lubet, vide. Plinius cetera quæ ad hanc coronam suppeditabit, qui exsequitur curiosè. Sed ait: *Auxilia, quamuis rege seruato, decus* Lib. XVI. cap. IIII. *hoc non dant.* Quippíni ciuica est, & dicitur, ab ciue non ab extero seruato. Tamen Polybius comprehendit πολίτας καὶ συμμάχους, *ciues & socios*: sed nempe priscos illos Latini nominis, qui cum ciuibus tunc æquati. Plinius autem non de hisce *Sociis*, sed de *Auxiliaribus* exterisque definit. Iam altera vel potiùs prima est (superat enim dignitate Ciuicam) *Obsidionalis. quam ij qui liberati sunt,* Corona obsidionalis. ait Agellius, *dant ei duci qui liberauit.* Nulla est hac nobilior, vt inquit Plinius: & meritò, cùm non vnus, sed plures ciuium morte erepti. E gramine hæc fuit, decerpto è loco intra quem obsidebantur: *quia summum vi-* Lib. XXII. cap. IIII. *ctoriæ indicium erat, herbam porrigere victos.* Caussam eam dat Plinius: & Festus etymon Gradiui quosdam ait petere, *quia gramine sit ortus. quod interpretantur, quia corona graminea in re militari maximæ est honorationis.* Hanc ipsi quoque dant qui seruati sunt, vt in Ciuicâ factum. Liuius de P. Decio Tribuno militum: *Legiones* Lib. VII. *gramineam coronam obsidionalem, clamore donum appro-*

bantes, Decio imponunt. Eadem Q. Fabio Maximo à Senatu populoque data, & aliis paucis quos in Plinio vide. Non omitto, abusum, aut nouiter vsum, hoc nomine Ammianum. qui cùm opidum quoddam Persicum captum à Romanis scribit, addit deinde, *eos qui fecêre fortissimè, obsidionalibus coronis donatos, & pro concione laudatos veterum more.* Nouiter hoc profectò, nec ista *Obsidionalis* sed *Muralis* fuit, de quâ iam dicam. Ea est, *quâ donatur ab Imperatore qui primus murum subiit, inque opidum hostium per vim ascendit.* Ita Agellius, & sæpe exempla. Vicina est *Castrensis*, quæ eius, qui primus hostium castra pugnans introiuit. Vtraque hæc aurea fuit. & de illâ Polybius, cùm Scipio suos adhortatur ad oppugnandam Carthaginem Hispanicam: Λοιπὸν χρυσοῦς στεφάνους ἐπηγγείλατο τοῖς πρώτως ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβᾶσι: *Deinde coronas aureas pollicitus est iis, qui primùm murum conscendissent.* Festus de alterâ: *Castrensi coronâ donabatur, qui primus hostium castra pugnando introisset. cui insigne erat ex auro vallũ.* Vallis igitur distincta ista fuit, & ideò *Vallaris* quoque dicta: sicut illa prior habuit & prætulit murorum pinnas. Adfirmat de auro etiam Agellius: *Et Muralis autem, & Castrensis, & Naualis, fieri ex auro solent.* Eò mirum, quid Suetonius sibi velit in his verbis, de Augusto: *Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat.* Nam omnia hæc profectò auro constabant: quid ergo mirum minus indulsisse, quod & pretio & honore anteibat? Haud facilè expedio, nisi si sic: *quidquid auro argentóque constaret, vallares ac murales coronas, quàm quæ honore præcellerent, dabat.* Retrahenda particula illa videtur,

Obsidionalis, alter in Ammiano. Lib. XXIIII.

Muralis corona.

Castrensis.

Lib. X.

Vallaris eadem.

Cap. XXV.

In Suetonio coniectura.

tur,

tur,& antithesis facienda vbi posui. Libentiùs dabat, inquit, inter minora præmia phaleras & torques & quidquid è metallo; itemque inter maiora coronas vallares ac murales, quàm ciuicas, aut si fortè obsidionales. Sed, inquies, ergo Imperator etiam istas? *anteà dictum, seruatum seruatori imposuisse. Imposuisse, an obtulisse? nec id sine cognitione & decreto Imperatoris. Atque adeò in Tacito lego, ne Proconsulem quidem ius sibi vindicasse donandi, sed Principi (vt vnico & summo tunc Imperatori) seruasse. *Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatúsque est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque Apronius iure Proconsulis tribuisset, questus magis quàm offensus.* Spectat huc illud Suetonij in Tiberio: *Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorum ius ipsi haberent.* Fortassis autem inter eas, *quæ honore præcellerent*, Suetonius etiam *oleagineas* intellexit: quas, inter magna præmia, comperior illo æuo datas. Nam etsi Agellius scripserit: *Postremam coronam esse Oleagineam, quâ vti solent, qui in prælio non fuerunt, sed triumphum procurant*: etsi inquam ille (quos auctores, aut quod æuum aspiciens, nescio:) tamen contrà, virtutis caussâ inuenio militibus donatam. Dio Cassius de Augusto præmia tribuente in Siciliâ, Sex. Pompeio victo: Καὶ πᾶσι μὲν πεντακοσίας δραχμὰς, τοῖς δ' ὴ ναυκρατήσασι καὶ στέφανον ἐλαίας ἔδωκε: *Et omnibus quidem* (militibus) *quingentas drachmas, iis verò qui nauali certamine vicissent, etiam coronam oleagineam dedit.* Et antè à Senatu ipso id factum tradit, bello & victoriâ Mutinensi: qui cùm nollet omnes milites Octauiani

*In ipso Polybij textu.

Imperator coronas imponebat.

III. Ann.

Cap. XXXII.

Oleaginea corona.

Cap. XLIX.

Lib. XLVI.

præmiis afficere, ne efferrentur ſuperbiâ, nec omnes prætermittere poſſet, auderétue: διὰ μέσου, inquit, ἐποίησαν, τοὺς μὲν ἐπαινέσαντες αὐτῶν, τοὺς δὲ οὔ· καὶ τοῖς μὲν στέφανον ἐλαίας ἐν ταῖς πανηγύρεσι φορεῖν δόντες, τοῖς δὲ οὔ: *mediâ viâ ingreßi ſunt, hos laudantes, illos minimè; hos coronis oleæ donantes vti per ludos ferrent, illos nequaquam.* Hæc de Oleagineâ: cui tamen quis locus aut pretium fuerit, non aſſigno. & ſuſpicor in locum *Aureorum communium* veniſſe, de

Naualis corona. quibus mox addam Sed eſt & *Naualis* corona ex auro,

Agell. vt tetigi. eius, *qui primus in hoſtium nauem armatus vi tranſiliuit.* Re igitur & materie non abit à Murali aut Caſtrenſi. Nominatur in Vopiſci Aureliano, quem facit accepiſſe *duas coronas nauales.* Roſtris nauium hanc

Diſtincta à Roſtratâ. diſtinctam non equidem opinor, & diuerſam facio à *Roſtratâ.* Nam ecce hæc in ſummo pretio, & non iis data qui in nauim aliquam tranſſcendiſſent (ſæpè id factum) ſed qui nauale aliquod magnum decus, magnâ induſtriâ peperiſſent. Data dico Ducibus ipſis, & aſſimilanda aliquatenus Obſidionali. Plinius cedere eam ſoli

Lib. XVI. cap. IIII. Ciuicæ facit: *Cedunt huic & Roſtratæ, quamuis in duobus maximè ad hoc æui celebres, M. Varrone, piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itémque M. Agrippâ, tribuente Cæſare, Siculis.* Hinc clarus Dionis lapſus & improuida affirmatio: Τῷ Ἀγρίππᾳ στέφανον χρυσοῦν ἐμβόλοις ἠσκημένον ἐδωρήσατο. ὃ μήτε πρότερον, μήτ' αὖθις ἄλλῳ τῳ ἐγένετο: *Agrip-*

Lib. XLIX. *pæ coronam auream roſtris diſtinctam dedit, quod nec anteà nec poſteà alij cuiquam contigit.* Iſta de Coronis, dictu quidem digna, habeo. niſi quod addo, communiter ſæ-

Corona aurea. pè donatam *Coronam auream* ſine alio agnomine, virtu-

Lib. III. cap. II. tis ergô. De Siccij donis Valerius, & alij: *Præferebantur aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obſidionalis*

dionalis vna. De Manlio, posteà Torquato, cùm Gallum occidisset, Liuius: *Dictator coronam auream addidit donum, mirisq; eam pugnam laudibus tulit.* De Lælio, idem: *Ante omnes Scipio C. Lælium, Præfectum classis, & omni genere laudis sibimetipse æquauit, & coronâ aureâ ac triginta bubus donauit.* Idemque à Marcello factum Sosidi & Merico, etsi exteris, quorum operâ Syracusæ maximè captæ. De triumpho eius Liuius: *Non minimum fuère spectaculum, cum coronis aureis præcedentes, Sosis Syracusanus & Mericus Hispanus.* Sed & exercitus obsidione à L. Quinctio ereptus, *coronam ei auream libræ pondo decreuit*: in eodem Liuio scriptum. Vt *communis* ea fuisse videatur, in quocumque egregio facto. A Græcis hoc manasse videtur, & maximè Atheniensibus, qui viritim & populariter sic donabant. Ita Demosthenes coronâ aureâ insignitus: ita *Rhodiorum populus* (in Liuio) *coronâ aureâ virtutis ergô donatus*: & quę plura talia legas. Illud non omittendum, Pœnos quoque videri hoc de Coronis vsurpasse. Liuius quidem, vbi Annibal Casilinum oppugnat, ita suggerit: *Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur, vtique posteaquam corona aurea muralis proposita est.* Etsi factum id esse potuit exemplo & imitatione Romanâ. Quæ singillatim de Donis dixi, pleraque ea iunctim Zonaras alicunde transscripsit, & operæ est audire. De triumpho narrat, & qui in eo ritus, atque inter plura, ait: Καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ, καὶ κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ τινὰς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρήματα. ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τε τισὶ, καὶ δόρατα ἀσίδηρα παρεῖχε, καὶ στεφάνους τοῖς μὲν χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, ὄνομά τε ἑκάστου καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. εἰ γὰρ τείχους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τείχους ὁ στέφανος εἶδος ἐφέρετο. ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι,

Lib. VII.

Lib. XXVI.

Lib. III.

Lib. XXXI.

Lib. XXIII.

Zonaræ locus de donis plerisque omnibus. Tom. II. Annal.

καὶ τοῦτο κἀκεῖνος εἰκόνιστο. ἐναυκράτησέ τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμητο. ἱπποκράτησέ τις, ἱππικόν τι ἐξετετύπωτο. ὁ δὲ πολίτην τινὰ ἐκ μάχης, ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πολιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμβανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυὸς, ὃς πολὺ πάντων καὶ τῶν ἀργύρων καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προετετίμητο. καὶ οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρείχετο: *Et is qui triumphaturus erat, cùm laudasset communiter, & viritim quosdam, dabat iis pecunias. Honestabat etiam ornamentis & donis; & Armillas quibusdam, & Hastas puras dabat; & Coronas aliis aureas, aliis argenteas, nomen cuiusque & strenui facti specimen atque imaginem referentes. Si enim murum aliquis primus ascendit, & muri speciem corona ferebat. Siquid expugnasset,* (puta castrum aut vallum) *id quoque corona assimilabatur. Si mari vicisset, aut nauim scandisset, nauibus corona ornabatur. Si equo vicisset, equestre aliquid insculpebatur. Qui verò ciuem in prœlio, aut alio periculo, siue & obsidione liberasset, maximâ in laude erat, donabatúrque coronâ è quercu factâ, quæ longè & aureis & argenteis honoratior digniórque habebatur. Atque hæc non singillatim modò & viritim conferebant, sed in manipulos aut legiones totas.* Hæc ista Zonaras. qui tamen *Ciuicam* largè satis donat, & qui ciuem non solùm in prælio, sed & *alio periculo aut obsidione* seruasset: præter alios, qui de solo prælio adfirmant, & leges addunt satis arctas, *Ciuem seruare, hostem occidere: vtque eum locum, in quo sit actum, hostis obtineat eo die: vtque seruatus fateatur, alias testes nihil prosunt.* Quæ sic in Plinio scripta, & consimilia in Agellio quædam. Ostendit amplius Zonaras, imaginem facti insculptam fuisse, aut expressam coronis. Expressam interdum ipsâ formâ, vt in Vallari, Murali, Rostra-

Lib. XVI. cap. IIII.

Roſtratâ: interdum in auro ipſo inſculptum aliquid & depictum, ſicuti ſiquis in equo ſtrenuum aliquid feciſſet (quod hîc ait) equeſtre aliquid exſignatum. Sed & addit Zonaras, hæc præmia totis manipulis aut legionibus etiam data. Vetus in Liuio exemplum de Papirio Curſore. qui *quattuor Centuriones, manipulúmque haſtatorum, armillis aureíſque coronis donat.* Armillas ad totum manipulum, coronas ad Centuriones putem referendas. Atque hic mihi nota Armillas diſertè peditibus datas, ad ſuperiorem noſtram emendationem, an coniecturam? Lib. x.

„ *Ludos pompáſque conſpicui ineunt.*] Commoda ſunt adiuncta his donis, ſed quæ honore ferè conſtant. Vt primum iſtud, quòd ludos ita ineunt. Quo exemplo, Pompeio etiam lege conceſſum, *vt is ludis Circenſibus* (Velleius tradidit) *coronâ laureâ & omni cultu triumphantium vteretur.* Et ſuprà in Dionis verbis, aliquid in hanc rem dictum. Secundum (quod tempore tamē primum) vt in triumpho ornati ſic incedant. Liuius de Papirij triumpho: *Pedites equitéſque inſignes donis tranſiêre, ac tranſuecti ſunt: multæ ciuicæ coronæ, vallaréſque, ac murales conſpectæ.* Idem de triumpho Manlij: *Multi omnium ordinum, donati militaribus donis, currum ſecuti ſunt.* Quod ſi plures etiam aliquis coronas aut dona meruiſſet, tuliſſetq́ue: ea ipſa præferri moris fuiſſe videtur. Valerius de Siccio, vel Sicinio (variè ſcribunt:) *Nouem triumphales Imperatorum currus ſecutus, totius ciuitatis oculos in ſe numeroſâ donorum pompâ conuertit. Præferebantur enim aureæ coronæ octo, ciuicæ quattuordecim, murales tres, obſidionalis vna, torques centum octogintatres, armillæ centum ſexaginta, haſtæ octodecim, phaleræ vigintiquinque:*

Ludos ſpectat cum coronis. Lib. II. *In triumpho tranſeunt.* Lib. x. Lib. XXXIX. Lib. III. cap. II.

quinque: ornamenta etiam legioni, nedum militi satis multa. Tertiò, equites equo publico in Transuectione annuâ donis istis vsi: in verbis Dionysij, suo loco datis. Quartò, solent in iudicium quoque aut discrimen hæc producere interdum, virtuti ostẽtandæ. Liuius de Manlio Capitolino: *Decora quoque belli non commemorasse tantùm, sed protulisse etiam conspicienda, spolia hostium cæsorum ad triginta, dona Imperatorum ad quadraginta, in quibus insignes duas murales coronas, ciuicas octo.* Opportunè ibi de Spoliis, de quibus iam Polybius:

In Transuectione.

In iudiciis.

Lib. VI.

„ *In ædibus verò, conspectissimâ earum parte, ponunt Spolia.*] Appellant Spolia, arma & exuuias detractas cæso hosti. Nam id iam olim, apud Græcos etiam solent, & ostendere monumentum virtutis. Honori ea res apud Romanos. & apud Valerium legas, de militibus ignominiâ notatis: *Recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, si quis bina spolia ex hostibus tulisset.* Apud Liuium, cùm Senatũ legeret & suppleret M. Fabius Dictator: *lêgit qui Ædiles, Tribuni, Quæstorésue fuerant, tum ex iis qui spolia ex hoste fixa domi haberent, aut ciuicam coronam accepissent.* Aduerte, pænè pro magistratu hæc decora fuisse, & lectos è priuatis quíque honorem nullum cepissent, eos eximiè quibus spolia, aut corona. Ait autem *domi fixa.* Rectè. nam solent postibus ipsis & foribus suspendi, in transeuntium aspectum Id est, quod Polybius dicit, *in conspectissimo ædium loco posita*: etsi poëta Silius in atriis etiam locat:

Spolia hostilia.

Lib. II. Cap. VII.

Lib. XXIII

Suspensa in ædibus.

Lib. VI.

—— vos atria raptim
Nudate, & clypeos in bella refigite captos.

Sed in postibus magis, & exempla euincunt. Festus: *Antipagmenta, valuarum ornamenta, quæ antis adpanguntur,*

id est

id est adfiguntur. *Antas* autem idem explicat *latera ostiorum*, siue postes. Liuius: *Spolia eius vrbis ante currum laturus, & fixurus in postibus suis.* Vides triumphales quoque vsurpasse, atque eos in primis. Silius de Regulo: Lib. XXXVIII. Etiam à triumphalibus.

Affixi clypei, currúsque, & spicula nota Lib. VI.
Ædibus in paruis, magni monumenta triumphi.

Tibullus ita ad Messallam:

Te bellare decet terrâ Messalla maríque, Lib. I.
Vt domus hostiles præferat exuuias.

Propertius ad Mæcenatem:

Cùm tibi Romano dominas in honore secures, Lib. III.
Et liceat medio ponere iura foro,
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hostes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum.

Virgilius aspexit:

Barbarico postes auro spolijsque superbi.

Iterùm: *Multáque prætereà sacris in postibus arma,*
Captiui pendent currus, curuæq; secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculáque, clypeíque, ereptáque rostra carinis.

Nec aliter Senecam interpretabere: *Præteri istos gradus diuitum, & magno aggestu suspensa vestibula.* Vides etiam in Virgilij postremis versibus Rostra suspensa fuisse, id est spolia marina. Quò facit hoc Tullij in Antonium: *An tu illa in vestibulo rostra & hostium spolia cùm aspexisti, domum tuam introire te putas?* Pompeij enim domũ ille possidebat, in quâ hæc insignia purgati maris. Ipsa illa est, quam Capitolinus in Gordianis intellegit: *Exstat silua eius memorabilis, quæ picta est in domo rostratâ Cn. Pompeij, quæ ipsius, & patris eius, & proaui fuit.* Nam Gordiani ex Antoniis, & habuêre à M. illo An- Epistol. LXXXV. Rostra in ædibus.

Spolia nõ fas reuellere.

tonio. Nacta autem nomen à Rostris, quæ etiam tunc exstitisse si dicam, quid mirum? Certè ex ære fuerunt, quod fert ętatem: & illa lex in Spoliis, quam Plinius memorat, *vt nec ædibus abalienatis liceret emptoribus refigere ea aut tollere.* Tempore labi debebant. iterumque alia lex, siue obseruatio, vt nefas censerent sic collapsa reficere aut instaurare. Plutarchus hoc docebit in Caussis. Hic Spoliorum honos. & quia magnus, multi ambitiosè, nec meriti, affectabant. Cautum Cato Priscus olim iuit, & Orationem scripsit cui titulus, *De spoliis, ne figerentur nisi quæ de hoste capta essent.* In Festo reperies, verbo *Resignare*.

Lib. XXXV. cap. II.

Quæst. XXXVII.

DIALOG. XVIII.

De Pœnis, quis inflixerit, & quas: tum etiam de variis Ignominiis.

A PRÆMIIS ad *Pœnas* ordo ducit, & quia hæc vnà semper in bonâ rep. etsi in diuersos. De iis Polybij ista leguntor:

POLYB.

Δεῖ δὲ προσέχειν τοὺς μὲν στρατιώτας τοῖς χιλιάρχοις, τούτους δ' ἔτι τοῖς ὑπάτοις. κύριος δὲ μὲν καὶ ζημιῶν ὁ χιλίαρχος, καὶ ἐνεχυράζων καὶ μαστιγῶν: τοὺς δὲ συμμάχους οἱ πραίφεκτοι. ξυλοκοπεῖται δὲ καὶ ὁ κλέψας τι τῶν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καὶ μὴν ὁ μαρτυρήσας ψευδῆ, παραπλησίως. καὶ ἐάν τις τῶν ἐν ἀκ-

Oportet attendere & auscultare milites Tribunis, Tribunos Consulibus. Tamen & Tribunus ius habet poténsque est mulctandi, pignoris capiẽdi, & verberandi. Idem in socios Præfecti. Fuste autem percutitur, & is qui furto aliquid abstulit è castris, & qui falsum testimonium dixit, & qui in flore ætatis

μὴ παραχρησάμενος εὑρεθῇ τῷ σώματι. πρὸς δὲ τούτοις, ὁ τρεὶς περὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας ζημιωθείς. ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἀδικήματα κολάζουσιν. εἰς δ' ἀνανδρίαν τιθέασι καὶ στρατιωτικὴν αἰσχύνην τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων· ἐάν τινες ψευδῆ περὶ αὑτῶν ἀνδραγαθίαν ἐπαγγείλωσι τοῖς χιλιάρχοις, ἕνεκεν τοῦ τιμὰς λαβεῖν. ὁμοίως δ' οἵτινες ἐς ἐφεδρείαν ταχθέντες, φόβου χάριν λίπωσι τὸν δοθέντα τόπον. παραπλησίως ἐάν τις ἀπορρίψῃ τι τῶν ὅπλων κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον διὰ φόβον. διὸ καί τινες μὲν ἐν ταῖς ἐφεδρείαις προδήλως ἀπόλλυνται, πολλαπλασίως αὐτοῖς ἐπιγινομένων, οὐ θέλοντες λιπεῖν τὴν τάξιν, δεδιότες τὴν οἰκείαν τιμωρίαν. ἔνιοι δὲ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἐκβαλόντες θυρεὸν, ἢ μάχαιραν, ἤ τι τῶν ἄλλων ὅπλων παραλόγως, ῥίπτουσιν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους, ἢ κυριεύειν ἐλπίζοντες ὧν ἀπέβαλον, ἢ παθόντες τι, τὴν πρόδηλον αἰσχύνην διαφεύξεσθαι, καὶ τὴν τῶν οἰκείων ὕβριν.

ætatis, corpore suo deprehenditur abusus, itemq; qui ter ob eamdem culpam mulctatus fuerit. Hæc talia ut crimina puniunt: at ignauiæ & militari probro adscribunt ista. Si qui falsò strenuum aliquod factum suum referũt ad Tribunos, honoris præmiique caussâ. Si qui in præsidio aut statione positi, per metum deseruerunt locum. Si quis abiecerit armorum aliquid in ipso discrimine per metum. Eóque fit, ut quidam in præsidiis certò pereãt, pluribus ingruentibus, dum locum verentur deserere metu huiusce pœnæ. Quidã etiam in ipso conflictu, excusso scuto aut gladio, alióue ex armis, casu fortuito, iaciunt se ipsi in hostes certi aut recuperare quod amiserint, aut occumbentes effugere manifestam ignominiam & opprobria suorum.

Pœnas dicturus præmittit de iis qui irrogant, & ostendit Tribunorum id fuisse.

» *Tribunus ius habet poténsque est mulctandi.*] Tria re-

censet quæ imperij eorum & iuris. quòd mulctam dicunt, quòd pignus capiunt, quòd verberibus castigant. An & capite puniunt? non hîc addit. Suprà tamen, vbi de Vigiliis, scribit: *Si nihil tale factum, redit in circitorem culpa, statímque aduocato consilio à Tribuno caussa cognoscitur, & si damnatus fuerit, fustuarium subit.* Ex quo dixeris, etiam capitis caussas Tribunum cognouisse, atque adeò in equites Romanos (tales Circitores) animaduertisse, si ij in culpâ. Neque nimis id negauerim, cum lege, si Consilium adiunctum, & vnà cognoscant. At ea quæ hîc recenset, videntur fuisse in arbitrio Tribuni vnius. Tamen, cùm res capitis, sæpiùs legas ipsum Ducem cognouisse, damnasse. Sallustius ita de Turpilio, qui opidi Præfectus turpiter amiserat: *Jussus à Metello caussam dicere, postquam sese parùm expurgat, condemnatus, verberatus, atque capite pœnas soluit.* Metellus ibi Consul, & primus Dux, cui etiam sine caussæ dictione (nempe vbi res liquida) fas condemnare. Dionysius me docuit, & exempla. Ille sic: Ὅ,τε νόμος ἔδωκε ἀποκτείνειν τοῖς ἡγεμόσιν ἐξουσίαν, τοὺς ἀπειθοῦντας, ἢ τὰ σημεῖα καταλιπόντας, ἀκρίτως: *Lex dedit Ducibus facultatem interficiendi eos qui non obediunt, aut signa deserunt, ídque caußâ indictâ.* Exempla etiam, vt in Floro de Atilio Regulo: *Nec deerant qui ipso Punici maris nomine deficerent, augent & insuper metum Tribuno Nannio. in quem, nisi paruisset, securi districtâ Imperator metu mortis nauigandi fecit audaciam.* In Liuio de Papirio Cursore, qui in Prętorem Prænestinum *Lictorem expedire securim iußit, sed metu vltimi supplicij perfusum, multâ dictâ, dimisit.* Sed & Torquatus Imp. apud eũdem, filium suum, qui inter equites merebat, statim & sine consilij aduocatione vllâ, capite

Tribunii ius in castigando.

Quatenus capite puniat.

Dux summus capitis inquirit.

In Iug.

Etiam solus.

Lib. XI.

Lib. II. cap. II.

Lib. VIII.

pite puniit. Plura exempla. atque adeò rigidum hîc ius, vt prouocatio etiam nulla esset. Cicero: *Militiæ, ab eo qui imperabit, prouocatio ne esto: quódque is qui bellum gerit imperasset, ius ratúmque esto.* E more veteri lex, vt eius pleræque. quem morem & Liuius tangit: *Neque enim prouocationem esse longiùs ab vrbe mille passuum.* Significat in vrbe, etiam militem lectum, prouocare potuisse, & Tribunos auxilio fuisse: at tanto illo spatio extra vrbem, minimè, & fuisse omnia in manu imperantis. Hoc tam liberum ius valdè submisit militem, & ad omnia promptum volentemque fecit. Sed tamen ambigi potest, an post legem Porciam non aliquâ id imminutum, nec capite sed exsilio in ciuem animaduersum. Constat legem sic fuisse: sed an militiæ etiam valuerit, quæro. Valuisse, argumentum aliquod è Sallustio. qui post damnationem illam Turpilij, & cùm *verberatum & capite pœnas dedisse* scripsisset, statim addidit: *Nam is ciuis ex Latio erat.* quasi in veteres verósque ciues non idem ius. Sed Polybij tamẽ tempore aliter fuisse videmus, & de morte hîc passim, atque alij etiam scriptores. Illud fateor, à Principibus nouatum, quibus non ex vsu aut dignitate suâ visa tam libera hęc potestas, & circumciderunt. Gregales puniri à Ducibus permiserunt, Centuriones aliósque primorès sibi adseruarunt. Dio Cassius Męcenatem ita suadere facit Augusto: *Legatum Prætorium militibus præficito, exceptis iis quæ mortem aut ignominiam spectant. Hæc enim ad solum Consularem Legatum pertinebunt, exceptis etiam Centurionibus & primariis militibus aliis. Hos enim vtrosque nulli permittere debes puniendos, ne quemquam istorum sic metuant, vt & contra te aliquid ausint.* Rem & vnà caussam habes. Duplices Legati ex-

Et sine prouocatione. III. De legibus.

Lib. III.

An idem post legem Porciam?

Principes minuerũt.

Lib. LII.

ercituum illo æuo, Prætorij & Consulares. Illi ius in vitam non habent; isti habent, sed cum exceptione, vt ne in digniores. Iterat hoc ipsum in fine Suasionis: *De his caussis, & equitum, centurionúmque è legionibus, & priuatorum primariorum, tuipse cognosces, vbi caput aut infamia agetur. nam hæc ad te solùm debent referri, ac nemo alius de*
Lib. LIII. *iis iudicare.* Quin idem scriptor posteà tradit, *Legatis Cæsareis concessum, vt plus quàm annum in imperio essent, & militarem habitum* (Paludamentum) *gestarent, gladiúmque & ius capitaliter animaduertendi militis haberent. Neque enim aliter vlli Proconsuli aut Præsidi gladio se accingere licebat, quo ipso ius necandi militis negabatur.* Atque hæc haud dubiè valuerunt. eoque exemplo ad
Suet. cap. XXX. Tiberium missus fuit *Præfectus alæ, de vi & rapinis reus.* quem tamen ille, vt quasi maiestatem Curiæ attolleret, *caussam in Senatu dicere coëgit.* Sic Centurio adulterij reus apud Plinium memoratur, in vxore Tribuni. Iste
Lib. VI. epist. XXXI. *Legato Consulari, ille Cæsari scripserat. Cæsar excussis probationibus centurionem exauctorauit, atque etiam relegauit. Cæsar & nomen Centurionis, & commemorationem disciplinæ militaris sententiæ adiecit, ne omnes eiusmodi caussas reuocare ad se videretur.* Considera. Adulterij caussa erat, apud ordinarium tribunal meritò disceptanda: sed reus Centurio erat. accusatus ergo apud Legatum Consularem, sed ille gnarus suæ potestatis, Cæsaris sententiam exposcit. Hîc damnat, & adiicit in sententiâ disertè, *Centurionem*, & memorat institutum militiæ: nec de gregariis aut talibus velle cognoscere. Sed vt ad Polybium redeamus, dat igitur ille Tribunis ipsis potestatem *Mulctandi*, &

„ *Pignoris capiendi.*] Nisi mulctam scilicet soluerent.

An facit eò hoc Festi? *Censio hastaria dicebatur, cùm militi mulctæ nomine, ob delictum militare, indicebatur, quòd hastas daret.* Priuabatur igitur parte armorum, eaque pecuniâ debebat luere.

„ *Verberandi.*] Ad castigationem, vitibus aut virgis. Sed & ad mortem, fuste: de consilij tamen sententiâ.

„ *Fuste autem percutitur.*] Intellegit *Fustuarium*, Latinis ita dictum, quod ipse Polybius paullò antè descripsit. Nam vigiliis aut circuitioni neglectæ pœnam fuisse tradidit ξυλοκοπίαν, *fustuarium*: & addit, *Ea pœna est talis. Fustem capiens Tribunus condemnatum leuiter tangit & delibat. quo facto, omnes qui in castris sunt, ferientes alius fustibus, alius lapidibus, plerosque in ipsis castris* (nota ibi supplicium sumptum, & opinor in ipsis Principiis) *occidunt. Quòd si quis euaserit, nec sic saluus erit. quomodo enim? cui nec in patriam reditus, nec quisquam è necessariis tecto eum receperit. Itaque planissimè pereunt, quos ea calamitas attigit.* Vides modum sumpti eius supplicij, & effectum. Neque hîc lictores vlli administri, aut carnifex, sed Tribunus signum modò dat, & obiicit multitudini militari. An quia honestior illa mors? an quia tristior, & magis in animos penetrabat id exemplum? Profectò enim triste, commilitonum & commanipularium manibus interfici. Seruatum posteà, & bello Hispaniensi (Hirtius tradit) *miles qui fratrem suum in castris iugulasset, interceptus est à nostris, & fuste percussus.* Apud Tacitum, Dolabella sub Tiberio, *Decimum quemque ignominiosæ cohortis fuste percussit.* Etsi alia etiam tunc ratio, nec absimilis, puniendi. Obijciebant enim & militum gladijs. In Tacito: *Stabant legiones pro concione districtis gladiis,*

Fustuarium.

Sine carnificu operâ.

III. Ann.

Gladiis obiici.

I. Annal.

gladiis, reus in suggestu per Tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat cædibus miles tanquam semet absolueret. Ammianus: *Quid de istis nefariis proditoribus fieri oportere contubernales deuoti censetis? secutúsque adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more, militibus dedit occidendos.* Simile apud Macedonas. Curtius: *Omnes à Nicomacho nominati, more patrio, dato signo saxis obruti sunt.* Arrianus in aliâ coniuratione: Τοῦτον μὲν δὴ αὐτὸν καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ξυλληφθέντας καταλευσθῆναι πρὸς τῶν παρόντων: *Hunc* (Hermolaum) *& reliquos cum eo comprehensos lapidibus obrutos ab iis qui aderant.* Vt videatur lapidatio Macedonum hac in re fuisse, quam & Romani adhibuerunt, Polybio hîc indicante. Sed quæres, solum Fustuarium tunc inter pœnas quæ ad mortem? Polybius non aliam recenset: sed alibi inuenio. Tu quoque notasti, non dubito. nam quid promptius, quàm etiam securi percussos, aut gladio? De securi, Liuius, statim liberâ republicâ: *Appius Consul Centuriones duplicarióssque, qui reliquerant ordines, virgis cæsos securi percussit.* Apud eumdem, seditione ad Sucronem, auctores eius *deligati ad palum, virgisque cæsi, & securi percussi sunt.* Quinetiam *legio vniuersa* (in Epitomâ Liuij) *quæ Rhegium occupauerat, obsessa, deditione factâ, securi percussa est.* At Securi Gladium sub Principum tempora successisse, ad Tacitum memini me notare. Quæ caussa tamen discriminis? an arbitrarium fuit? an de more Consul & supremus Dux securi puniebat, cùm ipse iudicabat, quia lictores scilicet habebat & securim & fasces? Tribuni autem aliter, quibus nulli tales administri nec instrumenta: eoque fuste puniebant, peculiari

[Margin notes: Lib. XXIX. — Lib. VI. Saxis occisi. — Lib. IIII. — Securi percussi. Lib. II. — Lib. XXVIII — Lib. XV. — Gladio percussi.]

peculiari caſtrenſi pœnâ? De Tribunis autem, eorumque ordinariis iudiciis, Polybius hîc agit. Adiungo, *Fuſtuarium* hoc nominari Ciceroni. *Nam ſi ille Conſul, Fuſtuarium meruerunt legiones, quæ Conſulem reliquerunt.* Phil. III. Liuio: *Fuſtuarium meretur, qui ſigna relinquit, aut præſidio decedit.* Lib. V. Eſt & alia Fuſtium pœna, caſtigando, non occidendo, (caue miſceas) de quâ ſtatim.

„ *Et is qui furto aliquid abſtulit.*] Vigiliæ aut excubiæ neglectæ aut perperàm habitæ Fuſtem merētur: ſed prę terea, inquit, etiam iſta dicenda. Sunt autem quattuor: primò *Furtum*, quod Polybius palàm dicit: at Catoni non ea, ſed manuum reſectio eſt pœna. Ita enim in Frontino: *M. Cato memoriæ prodidit in furto comprehenſis, inter commilitones dextras eſſe præciſas: aut ſi leniùs animaduertere voluiſſent in principes, ſanguinem miſſum.* Emenda, *in principiis ſanguinem miſſum.* Nam ibi exactæ pleræque pœnæ, vt dixi. *Catonis, vt videtur, à Polybio diſſenſus.* Quod autem ait de ſanguine miſſo, id ita in Agellio legitur: *Sanguis miſſus.* *Fuit hæc quoque antiquitus militaris animaduorſio, iubere ignominiæ cauſſâ militi venam ſolui & ſanguinem dimitti. cuius rei ratio in litteris veteribus, quas equidem inuenire potui, non exſtat: ſed opinor factum hoc primitus in militibus ſtupentis animi, & à naturali habitu declinatis, vt non tam pœna, quàm medicina videretur. Poſteà tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum eſſe credo per conſuetudinem, quaſi minus ſani viderentur omnes qui delinquerent.* Lib. X. cap. VIII. Ita Agellius, cum cauſsâ ſubtilius quæſitâ, & quæ M. Antonio Mureto non proba. Lib. XIII. Var. cap. vlt. Ipſe magis cenſet factum, vt ſanguinem quem cum gloriâ fundere pro patriâ noluerant, eum cum ignominiâ amitterent. Sed rogo te Marce, in furto ſic caſtigato (Cato dixit) quis ſanguis pro patriâ fundendus fuit. Quin

ego etiam seorsum censeo, id fuisse notam meritæ summæ & vltimæ animaduersionis; quam cùm clementia remisisset, speciem tamen eius vsurpabat in pauculo sanguine fundendo.

Falsum testimoniũ fuste punitum. „ *Qui falsum testimonium dixit.*] Amo vos Romani ob cultam etiam inter arma pietatem. Cur hoc capitale? quia religio mixta, & læsum aut spretum potiùs (lædere quis potest?) periurio supremum numen. Supremâ igitur pœnâ luant.

Corruptela iuuenũ capitalis. „ *Qui in flore ætatis corpore suo abusus.*] Nec id crimen olim capitale in togâ ante Scantinium: fuit tamen in castris. Quid ita? quia occasio eius magna, nullo fæmineo sexu, & multis iuuenibus in ipso vigore formæ, sub annum decimumseptimum. Cauent igitur, puniũt: sed in liberis maximè, vix arbitror in seruis. Notum illud sub Mario factum. cùm Tribunus militum blanditiâ & mixto imperio iuniorem militem tentasset, ille generosi sanguinis Tribunum stricto gladio interfecit, *Virum*, inquiens, *me scito.* Caussâ dictâ & probatâ, Marius iuuenem collaudatum absoluit. AVD. Moram tibi iniecisti vno alteroque verbo, quod non demitto. Peto? annuis. Dixti *nullum fæmineum sexum* in castris fuisse: possum credere? LIPS. Debes. nec de scortis loquor: apage

Fæminæ exsules à castris. has turpitudines: nego ius fuisse habendi ibi vel vxores. idque etiam primariis viris. Tacito nostro volo te hoc

III. Ann. accredere, apud quem Seuerus Cæcina censuit, *Nequem magistratum, cui prouincia obuenisset, vxor comitaretur.* Veteres mores aduocat, & ait, *Haud frustrà placitum olim ne fœminæ in socios aut gentes exteras traherentur.* Dat & rationem, mihi probissimam: *Inesse enim mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur,*

tur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant. Oracula ille vir loquitur, nec vltrà opus firmari. AVD. Non de vxoribus, id fateor: ſed de ſcortis etiamnum hæreo, & en Liuium in Epitomâ, qui admiſcet. Nam ſcribit Scipionem ad Numantiam, *duo millia ſcortorum è caſtris reieciſſe.* Simile in Floro hac in re & viro: *Scorta, calones, ſarcinæ niſi ad vſum neceſſariæ amputantur.* Vt ergo dixeris in ſtrictâ Diſciplinâ non fuiſſe; tamen vides in laxiore, nec tam nouum id crimen. LIPS. Nouum, nouum, inauditum. nec patior vltrà te errare (etſi pudor prohibet:) illa ſcorta, non mulieres ſed mulieroſi fuerunt. Nec vltrà reuelo. Enimuerò non Romani ſolùm hîc ita caſti, ſed Macedones & Græci: ac de Philippo rege proditum, *quòd is bello in Thebanos, cùm duo iuuenes pſaltriam mercede conductam in caſtra induxiſſent, re cognitâ, ambos extra fines regni ſui relegarit.* Totidem hæc pænè verbis reperire eſt in Polyæno. Iterùm ad noſtra iudicia & mores prouocabis: quis vetat? non imitari hoc licet, non licet negare. Etſi qui hîc mores? nuperi, & non ante multa ſæcula ipſa Germanorum natio, quæ maximè nunc iſtîc peccat, morem aut legem hanc habuit in caſtris. Exſtat in Ligurino Guntheri poëtę, qui tum vixit, inter res Friderici primi Imperatoris in Italiâ geſtas, exſtat inquam iſta lex:

Etiam ſcorta.

Epit. LVII.

Lib. II. cap. XVIII

Simile in Græcis.

Friderici Imp. in hac re lex.

Non erit in noſtris nobiſcum fœmina caſtris,
Qui reus exſtiterit, ſpoliis nudatus abibit
Turpiter, & naſo mutilabitur illa reſecto.

Res ita fuit, non verba. & quicumque vir in culpâ, nudus eiectus militiâ & caſtris; quæ mulier, facie perpetuum dehoneſtata. Abi nunc. & mores prætende. AVD. Sileo. nec vltrà iam Iſidorum ſubſanno aut rideo, qui

qui *Castra dicta* vult *quasi casta, quòd castraretur in iis libido*. Olim verum, nunc exserto cachinno rideamus. Lips. Sequitur in Polybio:

Tergemina pœna, capitalis.

„ *Qui ter ob eamdem culpam mulctatus.*] Videsis & nota. Etiam leuiores & pecuniariæ culpæ, capitales fiunt, si ter repetitæ. Caussa. quòd talem prauo ingenio censebant, & factum ad peccandum. Fortasse & contumacia iis visa punienda, & quòd quasi per contemptum ludibriumque legis peccaret. Hæc & talia sunt illa leuia, de quibus Iosephus: Προσασκοῦνται δὲ καὶ τῷ φόβῳ. οἵ τε γὰρ νόμοι παρ' αὐτοῖς οὐ μόνον λειποταξίου, ἀλλὰ καὶ ῥᾳστώνης ὀλίγης θανατικοί: *Prædocentur & metu. nam leges apud eos non solùm desertionis, sed etiam leuiculæ neglegentiæ capitales sunt.* Benè factum. nihil satis adstricti aut seueri inter armatos, & terrent nisi timent.

Culpæ militares, propriè.

„ *Hæc talia vt crimina puniunt.*] Videatur alicui hæc à sequentibus pœnâ distinguere: quod non ita est, sed genere & colore. Quæ nunc dixi, inquit, crimina apud omnes sunt, etsi non sic punita: quæ addam, propria militiæ, atque illi adhærent. Omnia tamen pariter capite sancita. Est ipsa distinctio, quæ in Arrio Menãdro I. C^{to}: *Militum delicta siue admissa, aut propria sunt, aut cum ceteris communia. Proprium militare delictum est, quod quis vti miles admittit.* Hæc igitur posteriora nunc adiungit, & enumerat quattuor. Primò,

l. 11. De re milit.

Præmij falsa petitio.

„ *Siqui falsò strenuum aliquod factum referunt.*] Cur hoc iterat, & an non antè in Falso testimonio dictum? Non. discrimen aliquod: quia illîc periurium & impietas est; hîc non nisi mendacium & praua ambitio, quam tamen morte castigant. Ratio fuit. quòd in militiâ eorum varia & multa præmia virtuti posita (audiuisti:) ad

quæ

quæ ne indigni aſpirarent & decus hoc polluerent, rigidè fraus punita. Eò magis hoc factum, quòd nuda profeſſio præmium capiebat. Exemplum illuſtre in Liuio, cuius hic ſenſus ſi non verba. Scipio Carthaginem Nouam ceperat ſuâ fortunâ pariter & militum virtute. Sedit pro tribunali, vt mos, præmia cuiuſque operæ daturus. Coronam muralem propoſuit ei, qui primus murum aſcendiſſet. *Duo profeßi ſunt, Q. Trebellius Centurio, & Sex. Digitius ſocius naualis.* Magno certamine res gerebatur, cùm ſui cuique corporis fautores & ſuffragatores adgregarentur. Scipio vt litem decideret, tres recuperatores dedit, qui teſtibus auditis cognoſcerent ſtatuerentque. Id verò non remedium, ſed augmentum motus fuit. Stabant vtrimque *per omnes deos parati iurare, magis quæ mallent quàm quæ ſcirent vera eſſe*; per ſigna, per aquilas, & per quidquid eſſet religionis. Lælius ille Sapiens, mali exempli rem cenſens, & non longè à ſeditione: ad Scipionem venit, proſpicere monuit & temperare. Ille igitur pro tribunali ſic pronunciat, *Se ſatis compertum habere, Q. Trebellium & Sex. Digitium pariter in murum aſcendiſſe, ſéque eos ambos, virtutis cauſſâ, coronis muralibus donare.* Ita finem ea res habuit, & diſſimulata alterius fraus ſiue error (nam & is potuit) pacis cauſsâ. Lib. xxvi.

„ *Siqui in præſidio aut ſtatione poſiti.*] *Suprà huic rei aliquid dictum, & quàm nefas deſerere ſtationem, ordinem, locum. Licet addere hoc Suidæ: Φρουρὰ, τάξις ἐστὶν ἐκ διαδοχῆς ἱσταμένη περὶ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶν ὅπλων. καὶ δεινὸς ἐπ' αὐτὴν ῥωμαίων νόμος τὸν ὑποχωρήσαντα καθ' ἡνδήποτοῦν αἰτίαν θνήσκειν. οἱ δὲ μετὰ κολάσεως τὸν μετ' ἀρετῆς θάνατον προκρίναντες ἵστανται: *Statio, ordo eſt per vices ante caſtra*

*Dial. viii. huius libri.

Præſidium deſerere, capitale.

ſtantium in armis. Et ſeuera in eo lex eſt Romanorum, vt moriatur qui cauſsâ quacumque exceſſerit. At illi præoptantes per virtutem, quàm per ſupplicium mori, perſiſtunt. In quo tamen eſt, *quacumque cauſsâ* deſerentes puniri: in Polybio arctiùs, qui *ob metum.* Arctiùs, & niſi fallor, veriùs. Quid enim ſi impetus hoſtilis pepulit & vis violenta? omnis ratio eſt ignoſci.

Arma amittere, capitale.

„ *Siquis abiecerit armorum aliquid in ipſo diſcrimine, per metum.*] Miles vitam amittit, ſi ſua arma: cum duplici reſtrictione, ſi in acie, ſi per metum. Idem in Signiferis, qui ſigna. Liuius de Appio: *Vbi arma, vbi ſigna eſſent? ſingulos rogitans, inermes milites, ſigno amiſſo ſigniferos, virgis cæſos ſecuri percuſsit.* Modeſtinus: *Miles qui in bello arma amiſit vel alienauit, capite punitur. humanè, militiam mutat.* Huc ſpectat factum Scæuæ, qui contra Britannos in ſcopulo ſolus relictus, diu vniuerſis reſiſtens, ad extremum impar, galeâ diſcuſsâ, ſcuto abſumpto, *profundo ſe credidit,* & (verba Valerij) *viſo Imperatore, armis non amiſsis, ſed benè impenſis, cùm laudem mereretur, veniam petiuit*: legem ſcilicet hanc in oculis habens militarem. Quæ ipſa, aut ſimilis, apud quaſdam gentes. Græcis ῥιψάσπιδες prouerbio infames ſunt: & apud Germanos, ait Tacitus, *ſcutum reliquiſſe præcipuum flagitium, nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas.*

Lib. II.

L. III.

Lib. III. cap. II.

De mor. Germ.

Catonis filij virtus.

„ *Quidam in ipſo conflictu.*] Credo inter hos intellegi Catonis Cenſorij filium. qui in prælio cum Perſe Macedonum, equo delapſus, dum ſe recolligit, gladium amiſit: ad quem recipiendum inter medios mucrones hoſtium ſe immerſit, & multis vulneribus acceptis ad ſuos rettulit. Hoc Plutarchus, Valerius, Iuſtinus, Frontinus

inter

inter insignia facta prodiderunt. Hactenus de singulorum pœnis Polybius, & quæ ad eas culpæ: nunc adiungit, de plurium peccatis, & quæ ratio puniendi, si exercitus aut pars eius deliquisset. Vide verba:

Ἐὰν δέ ποτε ταὐτὰ ταῦτα περὶ πλείους συμβῇ γίνεσθαι, καὶ σημαίας τινὰς ὁλοσχερῶς πεισθείσας λιπεῖν τοὺς τόπους, τὸ μὲν ἅπαντας ξυλοκοπεῖν ἢ φονεύειν ἀποδοκιμάζουσι. λύσιν δὲ τοῦ πράγματος εὑρίσκονται, συμφέρουσαν ἅμα καὶ καταπληκτικήν. συναθροίσας γὰρ τὸ στρατόπεδον ὁ χιλίαρχος, καὶ προαγαγὼν εἰς μέσον τοὺς λελοιπώτας, κατηγορεῖ πικρῶς. καὶ τὸ τέλος, ποτὲ μὲν πέντε, ποτὲ ὀκτώ, ποτὲ δὲ εἴκοσι, τὸ δ' ὅλον πρὸς τὸ πλῆθος ἀεὶ στοχαζόμενος, ὥστε δέκατον μάλιστα γίνεσθαι τῶν ἡμαρτηκότων. τούτους ἐκ πάντων κληροῦται τῶν ἀποδεδειλιακότων, καὶ τοὺς μὲν λαχόντας ξυλοκοπεῖ κατὰ τὸν ἄρτι ῥηθέντα λόγον ἀπαραιτήτως. τοῖς δὲ λοιποῖς τὸ μέτρημα κριθὰς δοὺς ἀντὶ πυρῶν, ἔξω κελεύει τοῦ χάρακος καὶ τῆς ἀσφαλείας ποιεῖσθαι τὴν παρεμβολήν. λοιπὸν τοῦ μὲν κινδύνου καὶ φόβου, τοῦ κατὰ τὸν κλῆρον, ἐπ' ἴσον ἐπικρεμαμένου πᾶσιν, ὡς ἂν ἀδήλου τοῦ συμπτώματος ὑπάρ-

Quòd si plures peccasse contingat, & manipulos aliquot simul locum deserere: omnes quidem fuste percutere aut occidere nolunt, modum autē rationémque repperunt & commodam pariter, & terribilem. Exercitum enim aduocans Tribunus, & in medium noxiis productis, acriter eos incusat, & interdum quinque, aliâs octo aut viginti, & vt semel dicam, ad multitudinem semper respiciens, vt decima ferè pars delinquētium sit, hos ex omnibus ignauis sortitur: & in quos ea sors cecidit, sine vllâ deprecatione, fuste percutit ad modum iam dictum. Reliquis hordeum pro tritico admetiens, iubet extra vallum tendere & tutelam castrorum. Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente, POLYB.

χοντος, τοῦ δὲ παραδειγματισμοῦ μετὰ τὴν κριθοφαγίαν ὁμοίως συμβαίνοντος περὶ πάντας, τὸ δυνατὸν ἐκ τῶν ἐθισμῶν εἴληπται, καὶ πρὸς καταπληξιν, καὶ διόρθωσιν τῶν συμπτωμάτων.

dente, & exemplo item dati hordei ad omnes perueniente, plurimum ex eo more capitur & terroris & correctionis.

„ *Rationem repprerunt & commodam pariter & terribilem.*] Pulcherrimum non dubiè inuentum, quicumque eius auctor. Vetustum ego video, & an non ab regibus ipsis? Enimuerò statim post exactos eos in Liuio lego (nec anteà) de Appio Consule, cuius exercitus cùm fugisset, capita capite puniit, sed *Cetera*, inquit, *multitudo sorte decimus quisque ad supplicium lecti*. Propria Romanis ista lex, & *Patria* à Dionysio dicta. Ἐκ δὲ τοῦ ἄλλου πλήθους ἀπὸ δεκάδος ἑκάστης εἷς ἀνὴρ ὁ λαχὼν κλήρῳ πρὸ τῶν ἄλλων ἀπέθνησκεν. αὕτη ῥωμαίοις πάτριος ἐστι κατὰ τῶν λιπόντων τὰς τάξεις ἢ προεμένων τὰς σημείας ἡ κόλασις: *Ex aliâ multitudine, cuiusque decuriæ vir vnus quem sors designasset, ante ceteros periit. Ea Romanis patria quædã punitio est in eos, qui ordines reliquerunt aut signa deseruerunt*. Etiam Appiano, vt ego velim scribi. cùm Cæsarem alloquẽtem turbidos milites facit: χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ, καὶ τοῦ ἐνάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸν δέκατον διακληρώσω θανεῖν: *Vtar lege patriâ, & Nonæ legionis, quoniam ea seditionem maximè cœpit, decimum quemque sorte ad mortem ducam*. Vulgò tamen ibi, τῷ πετρείῳ νόμῳ: quasi *Petreius* aliquis eius auctor, veteri illo æuo nusquam notus. Sed & Plutarchus in Crasso: πάτριόν τι κόλασμα, *patriam punitionem* hoc ipsum appellat. Vides rationem totam, & decimũ quemque sorte captum. decimum dico: nec fallent Polybij mox verba, qui ait *interdũ quinque, aliàs octo aut viginti* periisse.

Decimatio vetus.

Lib. II.

Patrium institutũ.

Lib. IX.

Correctus Appianus.

periisse. non quasi quintus aut octauus interfecti: sed pro numero delinquentium, vult ex iis interdum tot & tot occisos. Pone quinque decurias peccasse: quinque punientur; pone octo, octo; viginti, viginti: atque hic est sensus. Non tamen nego etiam Vicesimationem inter- *Vicesimatio.* dum adhibitam, imò & Centesimationem: cuius vtrius- *Centesimatio.* que rei in posteriore historiâ exemplum. Capitolinus in Opilio Macrino: *Cùm seditiones militares pateretur, multo sæpius decimauit, aliquando etiam centesimauit, quod verbum proprium ipsius est, cùm se clementem diceret, quando eos centesimaret, qui digni essent decimatione atque vicesimatione.* Discis & ex Macrini, & suprà ex Cæsaris facto, sic quoque de more punitos qui turbidi aut seditio- *Seditiosi sic puniti.* si in ducem essent. Quid si hodie? an hæc fierent, quæ videmus? Sed profectò periit ducum auctoritas, quia seueritas: nec alia res militem in turbas & scelera soluit, quàm solutæ leges. In sanguine & cæde qui versantur, ferociam & contemptum induunt; nec nisi sanguine & cæde coërceantur.

„ *Ita periculo & metu à sorte æqualiter omnibus impendente.*] Vtilitatem huius supplicij, & quæ eò duxit ratio- *Vtilitas decimationis.* nem, exponit. Periculum, inquit, omnibus super caput est. atque imminet ob incertam sortem, atque inde metus. qui ferè inhærere solet iis qui semel seriò admoti ad extremam illam metam. Cicero caussam hanc ipsam expressit: *Statuerunt maiores nostri, vt si à multis esset flagi-* *Pro Cluent.* *tium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, pœna ad paucos perueniret.* Plutarchus, pręter hoc, considerat & scænam ipsam faciemque terribilem, cum ignominiâ adiunctâ. Καὶ γὰρ, inquit, αἰσχύνη τοῦ θανάτου τρόπῳ πρόσεστι, καὶ δρᾶται *In Crasso.*

πολλὰ φελκώδη καὶ σκυθρωπὰ περὶ τὴν κόλασιν ἁπάντων θεωμένων: *Nam & dedecus tali morti inest, & fiunt multa, quæ terrorem & tristitiam gignant, circa ipsam punitionem, in omnium aspectu.* Indubiè ita est. Stant sub ictu mortis omnes, suspensi & anxij, quæ tamen paucos tangit & excipit: atque ij mox ipsi manibus suorum perituri. Adde increpationem ducis, & publicam mæstitiam, & nihil solatij, vix miserationis. imò occulti aliquid gaudij, dum quæ sibi quisque timuit, conuersa vident in capita paucorum. Nec plura de Pœnis Polybius. AVD. Non tu etiam? LIPS. Non ego. AVD. Sed certum & obuium est plura esse, & Vites, Fustes, Ignominias passim legi. LIPS. Si obuia & passim, quid me poscis aut aspicis? à te & industriâ tuâ pete. AVD. Imò, dum in sermone es, exsequere. Mihi colligenda, tibi collecta: & valet in te illud vetus:

Nam qui benè sapit, omnia in collecto habet.

* Ὁ γὰρ φρονῶν εὖ πάντα συλλαβὼν ἔχει.

LIPS. In fine haud difficilem aut tenacem me præstabo, ne priorum etiam beneficiorum (ita homines sumus) gratia pereat. Accipe, & aperi sinum. Duo sunt hîc etiam consideranda, *Castigatio* & *Ignominia.* Illa verberibus facta, & Polybio quoque tacta cùm scripsit tribunum ius habuisse *verberandi.* Ipse μαστιγοῦν dixit, quod etiam *flagellare* reddas: sed caue nunc feceris, nec seruilia Flagella admoueris ad corpus ingenuum & militare. Fuerunt in hac re *Fustes* aut *Virgæ*: illi honestiores, istæ acerbiores. Sed Fustes iterùm duplices, è Vite aut aliâ materie. E vite, ciuibus reseruati. & hac mente Plinius: *Vitis in delictis pœnam ipsam honorat.* Liuius discrimen apertius ingerit, aut eius epitoma de Scipione ad Numantiam: *Quem militem extra ordinem deprehendit, si Romanus*

Vitis in castigatione.

Lib. XIIII. cap. I.

Lib. XVII.

nus eſſet, vitibus; ſi extraneus, fuſtibus cecîdit. Sic Catilina apud Q. Tullium militariter *M. Marium, inſpectante populo Romano, per totam vrbem vitibus cecîdit.* Libello de petit. conſ. Ita enim libri vetuſtiores, non vt editi, *virgis.* Ex hoc ritu Tacitus: *Centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum, Cedò alteram, indiderant. quia fractâ vite in tergo militis, alteram & alteram poſcebat.* I. Annal. Et Iuuenalis de Mario: *Nodoſam poſthac frangebat vertice vitem.* Significat gregalem fuiſſe, & vite Centurionis inter operandum ſæpè percuſſum. Appellat inibi, *nodoſam*: quia talem eligebant ad validiorem ictum. Apuleius: *Miles è legione obuius, inuersâ vite, deuaſtiore nodulo cerebrum diffindere conatus.* Lib. IX. Militem appellat, ſed oportuit aut Centurionem fuiſſe aut Euocatum, quorum hoc Centurioni Vitis. geſtamen & inſigne. Euſebius in Eccleſiaſticâ hiſtoriâ: Τιμὴ τίς ἐστιν παρὰ ῥωμαίοις τὸ κλῆμα, καὶ τοὺς τυχόντας φασὶν Lib. VII. ἑκατοντάρχους: *Honos quidam Romanis eſt, geſtare vitem; & qui adepti, dicunt Centuriones.* A Libero patre Scholiaſtes vetus Iuuenalis hoc petit, in verſum —— *aut vitem poſce libello. Vt Centurio fias,* inquit. *Vitis nam inſigne Centurionum eſt, à Libero patre inuentum, qui primus triumphauit, & inuentor vitis eſt.* Plura de hac vite exempla: atque adeò in lapidibus paſſim Cēturionum dignitas notatur bifurcatâ aut incuruâ vite. Addo, Græco- Græcis baculus. rum quoque ducibus baculum in manu (ſed de vite non arbitror) geſtamen & inſigne fuiſſe. Clearchus à Xenophonte ita deſcribitur, ἐν μὲν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ δόρυ ἔχων, ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ βακτηρίαν: *in manu ſiniſtrâ haſtam tenens, in dextrâ ſcipionem.* Aſtyochus etiam dux apud Thucydidem, dum Hermocrati minatur, ἐπανήρατο τὴν Lib. VII. βακτηρίαν: *ſuſtulerat ſcipionem.* De Vite tantùm. de com-

Fustes ad castigandum. munibus Fustibus, Isidorus: *Fustes quibus iuuenes pro criminibus feriuntur, dicti ab eo quòd præfixi in fossis stent, quos palos rustici vocant.* Iuuenes sæculi illius more appellant milites ipsos. Lampridius in Alexandro: *Siquis militum de viâ in alicuius possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subijciebatur, aut virgis, aut condemnationi.* Vbi Fustium pœna (per gradus enim scandit) leuior illâ Virgarum. Valerius quidem appellat, *Virgarum contumeliosa verbera*: & raró etiam in militiâ legas: raró inquam, nisi vbi mors consecuta, & hæ sollenniter tunc præiuerunt. Tamen in eodem Valerio est,

Lib. II. cap. VII. de P. Aurelio: quem *C. Cotta virgis cæsum, gregalis militiæ munere inter pedites fungi coëgit*: sed hoc ob atrocem & capitalem pænè culpam, atque inibi vide. Fustes crebriores, & inferiore æuo vbique leges. Retinuerunt & nunc Turcæ ac plerique Orientales, in publicâ cottidianâ castigatione. Transeo ad *Ignominias*, quibus boni honestique animi haud minùs coerciti, quàm pœnis.

Ignominiæ militares. Eæ multiplices Romanis fuêre, & ordine dabo. Pri-

Hordeum in cibum. mùm, quod in Polybio hîc est, pono, *Hordeum pro tritico*

Lib. XXVII. *datum.* In Liuio exemplum: *Cohortibus quæ signa amiserant, hordeum* Marcellus *dari iussit.*

Lib. XLIX. In Dione: *Antonius legionibus suis, cùm Partho cessissent,* κριθὴν ἀντὶ τοῦ σίτου ἔδωκε, καὶ ἐδεκάτευσέ τινας: *hordeum pro frumento dedit, & quosdam decimauit.*

Cap. XXIIII. Suetonius de Augusto: *Cohortes, siquæ cessisset loco, decimatas hordeo pauit.* Quod vsurpasse eum

Lib. XLIX. bello Delmatico, in Dione leges. Sed & Vegetius notat,

Lib. I. cap. XIII. *tirones si parum in prolusione & exercitio profecissent, pro frumento hordeum coactos accipere.* Caussa huic rei, vt indigni viderentur communi militum cibo, sed reijcerentur potiùs iungerenturque cum iumentis. Alterum,

cùm

cùm *ære priuantur*, & ſtipendium non procedit. Valerius: *Age, quàm grauiter Senatus tulit, quòd Q. Petillium Consulem fortiſsimè aduerſus Ligures pugnantem occidere milites paſsi eſſent? Legioni enim neque ſtipendium anni procedere, neque æra dari voluit*. Duplex hîc ignominia, quòd annum eum militiæ nolunt in numerum venire, ad emeritum; & quòd æs dari vetant. Feſtus: *Reſignatum æs dicitur militi, cùm ob delictum aliquod iuſſu Tribuni militum, ne ſtipendium ei detur, in tabulas refertur. Reſignare enim antiqui pro reſcribere interdum dicebant*. Varro in Fragmentis: *Stipendium appellatur, quod æs militi ſemeſtre aut annuum dabatur. cui datum nō ſit propter ignominiam, Ære dirutus eſt*. Ad Varronis mentem Auſonius: *Procedere mihi inter frequentes ſtipendium iubebis; ſin aliter, Ære dirutum facies*. Benè, *inter frequentes*. nam qui Infrequens, patiebatur hanc pœnam. Frontinus: *Decreuit Senatus vti ea legio tota infrequens referretur, ſtipendium ei annuum non daretur, æráque reſcinderentur*. Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodoſium: *Gothus ille & Hunnus, & Alanus, reſpondebat ad nomen, & alternabat excubias, & notari infrequens ferebat*. Seu potiùs, vt Cuſpinianus edidit, *notari infrequens verebatur*. Quam ſententiam ipſam verſibus ita Sidonius expreſſit:

Aere dirutī.

Lib. II. cap. VII.

In Centonis Præfat.

Lib. IIII. cap. I.

Ibant pellitæ per claſsica Romula Turmæ,
Ad nomen currente Getâ. timet Ære vocari
Dirutus, opprobrium non damnum barbarus horrens.

Panegyr. ad Socer.

Infrequens autem, ait Feſtus, *appellabatur miles, qui abeſt abſuítue à ſignis*. Cornificius ad Herennium: *Prætereo quòd militiæ te infrequentem tradidiſti*. Plautus alibi: *Hunc pro infrequente mittas militiâ domum*. Tertium, cùm *extra vallum & caſtra iubentur tendere*. Cauſſam

Infrequēs miles.

Lib. IIII.

Extra caſtra tēdere

 habuit,

habuit, quasi indigni essent qui inter verè milites agerent, proiecti & obiecti hosti: idque interdum sine tentoriis. Liuius: *Cohortes, quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destitutas inuenit.* Valerius de iis qui capti, remissi à Pyrrho fuerant: *Decreuerunt ne quis eorum intra castra tenderet; néue locum extrà assignatum vallo aut fossâ cingeret, néue tentorium ex* pellibus haberet. Recursum autem iis ad pristinum militiæ ordinem proposuerunt, siquis bina spolia ex hostibus tulisset.* Fecit & Corbulo apud Tacitum, qui *Pactum & Præfectos, militésque tendere omnes extra vallum iussit*: quia fugerant hostem. Quartum, *Discinctos & turpi habitu prostitui*, nempe vt parum viros. Liuius de Marcello: *Centuriones manipulorum, quorum signa amissa fuerant, districtis gladiis, discinctos destituit.* Suetonius de Augusto: *Pro cetero delictorum genere variis ignominiis affecit, vt stare per totum diem iuberet ante Prætorium, interdum tunicatos, discinctósque.* Valerius de Calpurnio Pisone, qui *iussit Titium togâ laciniis abscissis amictum, decinctáque tunicâ indutum, à mane in noctem vsque ad principia adesse.* Plutarchus de Lucullo: *quosdã notauit, vt discincti fossam foderent, reliquo exercitu spectante.* Zosimus denique de Iuliano Cæsare: Amictos veste muliebri per castra duxit, *ratus militibus, qui viri essent, eam pœnam grauiorem morte futuram.* Quinctum, *Mutare militiam.* quod est, ab honestiori genere in humilius transscribi. Valerius de captiuis à Pyrrho redditis: *Decreuerunt vt ex iis qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia transscriberentur.* Ad hoc ipsum factum fugitiui Cannenses respexerunt, oratione ad Marcellum (in Liuio:) *Nunc deteriore conditione sumus,*

quàm

Lib. x.
Lib. II. cap. VII.
* Licuit igitur è cãnis aut stramine. Puto hoc ipsum in Velitibus fuisse.
XIII. Ann.
Discingi.
Lib. XXVII.
Cap. XXIIII.
Lib. II. cap. VII.
Lib. III.
Militiam mutare.
Lib. II.
Lib. XXV.

quàm apud patres nostros fuerant captiui. quippe illis arma tantùm, atque ordo militandi, locúsque in quo tenderent in castris est mutatus. Iterùm Valerius de Pisone, *qui turmas equitum ademptis equis, in funditorum alas transscripsit.* longiùs etiam eos abiiciēs, quàm ad ordinem secūdum. Tale in Ammiano: *Reliquos ex eâ cohorte ad pedestrem compegit militiam, quæ onerosior est, dignitatibus imminutis.* Iterumque: *Equites quartæ Sagittariorum cohortis, omnes contrusit ad infimum militiæ gradum.* Imò aliquando extra omnem ordinem proiecti. vt Iulianus (in Ammiano) *Tertiacorum equestrem numerum, ademptis signis hastísque diffractis, inter impedimenta & sarcinas & captiuos agere iter imposuit.* Sunt & alia quædam minora, vt * *Stantes cibum potúmque capere*: quod Gracchus imposuit Volonum parti: & siquid tale, per te obseruandum. Atque hæc in Romano ritu, similia quædam in Græco. Charondæ lex de iis qui arma pro patriâ non cepissent, aut in bello ordines deseruissent: προσέταξε τοὺς τοιούτους ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐφ' ἡμέρας τρεῖς καθῆσθαι ἐν ἐσθῆσι γυναικείαις: *statuit hos tales in foro per tres dies sedere in vestibus muliebribus.* Diodorus Siculus hoc tradidit, & subiunxit: *humaniorem eam legem aliis, quæ mortem inferunt; sed occultâ vi penè validiorem esse, cùm metu tantæ infamiæ viros absterret, quibus mors optatior.* Et qui scimus an non à * vicino populo mutuati hoc Romani? Iam Spartani eos qui ignauiæ in bellis comperti essent, variè notabant. οὐ γὰρ μόνον (ait Plutarchus in Agesilao) ἀρχῆς ἀπείργονται πάσης, ἀλλὰ καὶ δοῦναί τινι τούτων γυναῖκα καὶ λαβεῖν ἄδοξόν ἐστι. παίει δὲ ὁ βουλόμενος αὐτοὺς τῶν ἐντυγχανόντων. οἱ δὲ καρτεροῦσι περιιόντες αὐχμηροὶ καὶ ταπεινοί, τρίβωνάς τε προσγεγραμμένους χρώματος βαπτοῦ φοροῦσι. καὶ ξυρῶνται μέρος τῆς ὑπήνης,

Lib. xxiiii

Lib. xxix.

Lib. xxv.

Lib. xxiiii
* In cænâ nēpe aliâs vsitatum.

Græcorum ignominiæ.

* Locrensiū quibus ille dedit leges.

Spartanorum notæ.

ὑπήνης, μέρος δὲ τρέφουσι: *Non enim solùm arcentur omni magistratu & imperio, sed & dare alicui horum vxorem, aut ab eo accipere, infame est. Percutit autem & cædit eos, siquis vult, obuiorum: at illi ferunt, squallidi & humiles, palliáque gestant colore aliquo tincta & inscripta. Partem etiam barbæ, quæ est ad labrum superius, siue mustaca, radunt; partem verò alunt.* Ecce hi & tales stimuli, apud varias gentes, excitandæ Virtuti, Secordiæ comprimendæ. AVD. Multi, & duri quidem apud Romanos: & quæ patientia ferre potuit? LIPS. Semper tu mirator; & plures, credo, tecum. quia reuera multa in totâ hac militiâ, de quibus cum Mercurio Termaximo dixerim: ταῦτα μὲν ἐννοοῦντι ἀληθῆ δόξειεν, ἀγνοοῦντι δὲ ἄπιστα: *Hæc scienti quidem vera videantur, ignoranti incredibilia.* Sed tu iam scis, & paullatim ad fidem teipse forma.

DIALOG. XIX.

De Missione quadruplici, Honestâ, Caussariâ, Gratiosâ, Ignominiosâ: & de Commodis missorum.

NAM ego quidem te dimitto, & vnà meos milites. *Quirites*, quò lubet, abite. AVD. Quid autem facis? LIPS. Quod res iam poscit, finem sermoni toti impono, & ad *Missionem* venio; quæ labore militem & me soluet, ad quietem ducet humanarum actionum finem. Nam post confecta stipendia, mittebatur miles, liber deinceps & immunis. Dixi *confecta stipendia*, quia lege certus annorum numerus definitus, nec sumere aut ponere militiã volentibus erat. *Ea legitima stipendia* vocat Liuius, de milite ex Cannensi fugâ: *Nullo præstituto militiæ tempore, nisi quod legitimorum stipendiorum esset.*

Legitima stipendia. Lib. XXIII

Ea

Ea viginti annorum in pedite fuisse, decem in equite, suprà in Dilectu verè definiui. Perpetuum id mansit: etsi sub bellum Cimbricum aliquid immutatum (credo per Tribunos) sed mox antiquatum. Cicero tetigit in eâ pro Cornelio: *Vt Q. Cæcilio M. Iunio Consulibus, quæ leges rem militarem impedirent, vt abrogarentur.* Ad ea verba Asconius: *Ipse quoque hic Iunius aduersus Cimbros malè rem gessit, ac plures leges quæ per eos annos, quibus hæc sic gerebantur, populo latæ erant, quibus militiæ stipendia minuebantur, abrogauit.* Sanè viginti isti anni ad Imperatores vsque venerunt, & sub iis quoque (excipio Prætorianos, quibus sedecim) manserunt. Nauticos etiam milites deteriore conditione fuisse, & annos vigintiquinque militasse, è lapidibus Domitiani æuo dicas. Atque his confectis mittebantur: siquis aliter se subduxisset, mors aut seruitus pœna. In Liuij epitomâ: *C. Matienus, quòd exercitum in Hispaniâ deseruisset, damnatus, sub furcâ diu virgis cæsus est, & sestertio nummo vaniit.* Ad hoc ipsum factum, fragmentum refero (Polybij, nisi fallor) in Suidâ: Ἐμαστιγοῦτο ῥάβδοις, εἶτα ἐπεξαγωγῇ ἐπιπράσκετο, δειλίας καὶ ἀποδράσεως τίμημα φερόμενος δοῦλος εἶναι: *Virgis cæsus est, deinde licitatione vaniit, timoris & fugæ pœnam hanc ferens, vt seruus esset.* Nec dubium quin pro Desertore puniretur, siquis sine iustâ missione recessisset. De quâ ipsâ Censores etiam Romę cognoscebant, ex Liuio: *In censu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quàm multi abessent ab signis census docuit, in prouinciam cogebant, caussas stipendiis missorum cognoscebant, & cuius nondum iusta missio visa esset, ita iusiurandum adigebat: Ex tui animi sententiâ, ex edicto C. Claudij, Ti. Sempronij Censorum, in prouinciam Macedoniam redibis,*

Pœna temerè abeuntium. L V.

De missione censorũ notio. Lib. XLIII.

redibis, quod ſine dolo malo facere poteris? Iuſta autem Miſſio duplex: *Honeſta, Cauſſaria.* Honeſta, quæ emeritis ſtipendiis datur: Cauſſaria, quæ ob vitium, defectum, morbum. Puta aliquem manu truncatum, oculis captum, valetudine aut aliter inutilem militiæ factum, mittebatur. Suprà tetigi. & Apuleius ad hanc aſpexit: *Rebar enim me iam prorſus exanimatum ac debilem mereri cauſſariam miſsionem.* Hæc quia iuſtam cauſſam habebat, etiam præmiis interdum *Honeſtæ* æquata. Vt in lege Valentiniani & Valentis: *Alij verò qui honeſtas miſſiones ſiue cauſſarias conſequuntur, ſingula paria boum & quinquaginta modios vtriuſque frugis accipiant.* In aliâ Conſtantini: *Intra viginti etiam ſtipendia dimiſſus, quoniam imbecilli & debiles cenſibus non dedicantur, eodem beneficio vtantur.* Iniuſta item miſſio duplex: *Gratioſa,* & *Ignominioſa.* Gratioſa, quam Liuius ita nominat, per gratiam aut ambitum ab Imperatoribus impetrata: ſed ſæpè inualida, & Cenſores reſcindebant. Liuius: *Miſſorum quoque cauſſas ſeſe cognituros eſſe, & quorum ante emerita ſtipendia gratioſa miſsio ſibi viſa eſſet, eos milites fieri iuſſuros.* At *Ignominioſa* eſt, quâ ob delictum aut crimen militiâ quis ſolutus. Et ideò ſic dicta, quia nominis notam & infamiã adferebat. Iuriſconſulti quoque hoc teſtati: & exemplum huius elegans, atque ipſa formula, in Hirtij, de bello Africano: *Cæſar poſtero die de ſuggeſtu, conuocatis omnium legionum Tribunis, Centurionibuſque, C. Auiene, inquit, quòd in Italiâ milites populi R. contra remp. inſtigaſti, rapináſque per municipia feciſti, quódque mihi reíque publicæ inutilis fuiſti: ob eas res, ignominiæ cauſsâ, ab exercitu meo te remoueo, hodiéque ex Africâ abeſſe, & quantum poteſt, proficiſci iubeo. itemq́; te A. Fontei,* quòd

Honeſta miſsio. Cauſſaria.

Lib. IIII.

Lib. VII. cod Th. tit. XX.

Gratioſa.

Lib. XLIII.

Ignominioſa.

quòd Tribunus militum seditiosus, malúsque ciuis fuisti, ab exercitu dimitto. Ipsa verba sic cum dignitate in aspectu omnium de Tribunali prolata, æterno vulnere eos sauciabant. Atque hæc ita olim: sub Augusto duplex Missionis genus factum, *Exauctoratio & Missio.* Illa fuit, cùm expletis stipendiis soluebantur onere omni militiæ, nisi pugnæ in hostem. Nec iam sub signis aut aquilis erant, vt alij milites, sed sub vno Vexillo habebantur seorsim: dicebáturque Veterani. Id repertum, quia plena Missio commoda & præmia sua habebat, instituta ab Augusto, quæ non statim solui & repræsentari à rep. poterant: atque ideò exspectabant ea sub Vexillis, vnde & *Vexillarij* dicti. Sed fraus sæpè in hac re, & de industriâ protrahebantur. Ita Suetonius de Tiberio: *Missiones veteranorum rarißimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans.* Bono enim fisci id fiebat. & inde querelę sub eodem Tiberio ipsorum militum, apud Tacitum: *Quod tricena aut quadragena stipendia senes tolerent.* Item: *Ne dimißis quidem finem esse militiæ, sed alio vocabulo eosdem labores perferre.* Ideoque petunt à Principe: *Ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris præmium pecuniâ solueretur.* Volunt in pecuniâ præmium, quia specie agrorum, & vt ij adsignarentur, eludebantur. Tota hæc ratio, vt dixi, ab Augusto. & docet Suetonius: *Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorúmque formulam adstrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis mißionum: ne aut ætate aut inopiâ, post mißionem solicitari ad res nouas possent.* Ecce duo instituit, & Stipendia, & Præmia: atque hoc de pręmiis, ostendit missioni adhæsisse, alioque verbo *commoda mißionũ* dicit. Ita Ouidius:

Exauctoratio. cap. XLIII. 1. Annal. Cap. XLIX. *Commoda mißionis.*

Lib. I. de Arte.

Romule militibus scisti dare commoda solus,
Hæc mihi si dederis commoda, miles ero.

Cap. XXXII.

Suetonius Nerone: *Ita exhaustus & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi ac differri necesse esset.* In libris legum, *Commoda primipili.* & alibi pluries. Miror quid ita in Suidâ: Κόμοδα, δόσις ἐπὶ τοῦ σεισμοῦ παρεχομένη: *Commoda, donatio in terræmotu facta.* Equidem scio, & memini, liberalitate Principum opida quassa interdum sustentata: sed id *Commoda* dictum peculiariter, haud legi. Vide an non aptius: ἐπὶ τοῦ σιτισμοῦ, *in annonâ*: & vt huc trahamus. Ista Commoda quanta fuerint, expressum à Dione: *Quoniam*, inquit, *milites ægrè tunc ob præmiorum paruitatem ad bella irent, extra tempus definitum: factum decretum à Senatu, vt Prætoriani post sedecim annos quinque millia drachmarum caperent, alij post viginti annos, tria millia.* Id sub Augusto institutum. & conatus minuere Caligula: qui, vt Suetonius ait, *Commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recîdit.* Sed immanis & falsa illa *sexcentorum millium* summa, recidatur, fiatque *senûm millium*: quæ scriptio fortassis errori fuit. Id verissimum, & conuenienter ad Dionem, qui vult Commoda sub Augusto *trium millium* drachmarum fuisse, siue *duodecim mille sestertiûm*: at à Caligulâ accisa & ad medium reducta. Medietas autem quam dixi, *sena millia.* Nec plura de omni Militiâ, in eius fine esto finis.

Lib. LV.

Quanta ea fuerint.

Cap. XLIIII

Correctus Suetonius.

DIA-

DIALOG. XX.

Conclusio sermonum quinque, & militiæ veteris cum nostrâ breuis comparatio.

AVD. O quæ gratia condigna tibi à me erit? nisi, vt olim Socrati Æschines, me tibi donem. LIPS. Accipio, & æternùm meus esto. Nunc in vrbem rectà & domum. Sol deserit. AVD. Inter eundum hoc vnum, nisi graue est, sermonis totius fastigium & culmen. LIPS. Quid amplius? AVD. Summatim vt conferas, veterem illam cum hac nostrâ, & vtra atque vbi præponderet, dicas. LIPS. *Ἀρκαδίαν μ' αἰτεῖς. Egóne? ab vmbrâ & togâ?

* *Arcadiã me poscis*, id est, difficilia.

Οὐκ ἔστι ἐμὸν τὸ πρᾶγμα, πολλὰ χαιρέτω:

Non est meum negotium. facessat hinc.

Sagati nostri non ferant, & vocibus aut manibus me tangant. AVD. Meliora. non sic periit pudor. Atque ego commemini, quod Michael Montanus ille, quem æstimas, de Hadriano Turnebo scripsit: virum fuisse rerum ciuilium aut militarium, tractione & vsu, rudem, tamen bonitate quadam & rectitudine iudicij de his quoque optimè & peritissimè censuisse. Cur non idem de te sperem, qui instituto & professione iuxta Turnebum es? LIPS. O bone, sed aliis impar. In illum conuenit:

—— *ἀνὴρ περιώσια εἰδώς,*

Ὃς δὴ μηκίστων πραπίδων ἐκτήσατο πλοῦτον:

* *-vir qui compluria nouit, Et qui diuitias mentis cõgesserat amplas.* Empedocl. de Pythag.

in nos, quid nisi optimarum rerum amor & studium? AVD. Imò. LIPS. Sile, sile. tu, quod dicitur, claudus pilam retines: & mos tibi iterùm gerendus, nec aliter eludam. Ergo audi à capite, sed calculus albus aut niger

penes milites aut duces potiùs esto. Quinque in Militiâ Romanâ, totidem diebus, consideraui: *Dilectum*, *Ordinem*, *Arma*, *Aciem*, *Disciplinam*. De Dilectu, non videtur ambigendum quin optimus ille ex optimis honestissimisque apud eos fuerit: hodie tamen, vt mores & instituta sunt, ęgrè imitandus. Nisi si fortè in aliquâ republicâ. Sed apud nos eæ paucæ, aut impotentes: & vna Venetorum quæ potest polletque, ob caussas quasdam suas, à militiâ ferè suos arcet. excipio naualem. Principes aut reges, ad hanc Romanam formulam ægrè adstringantur: ij quoque ob caussas. Difficile sit, non aliâ descriptione aut censu: vix etiam tutum, promiscua sic esse arma. Sed hæc talia in Politicis. Nunc illud tamen teneo, vtiliter à quocunque Principe rationem aliquam Dilectuum instituendam, aliam à vulgatâ. Quid Turca in Ianizaris suis faciat, non est ignotum: ego velim legiones plures aut paucas; (vt opes cuiusque sunt aut regna) conscribi ex idoneis, & ab adolescentiâ in certum tempus Militiæ obstringi & formari. Ars quædam est tractandorum armorum, nec professio nominis, & vultus aut cultus immutata, militem statim reddunt. Sed iterùm remitto te ad Politica nostra, & quas dabo Notas. Alterum est *Ordo*: ô ille bonus in re Romanâ, quacumque consideres! Sectio partium apta, corpus legionum grandius, membra cohortes, artus manipuli ipsi. Vide Duces & Centuriones dispositos, Signiferos, Optiones: nihil abest, nihil superat: sic vt vsui omnia, non vt oneri sint aut pompæ. Considerentur quæ dixi: multa cum bono totius militiæ, cum* bono etiam ærarij vsurpanda. Tertium *Arma*: & hîc, inquiunt, iacemus. Irrident cùm ventum est ad hos sermones, & Fundas, Iacula,

De Dilectu iudicium.

Vix reuocari possit.

Nisi in selectâ aliquâ & perpetuâ manu.

De Ordine iudicium.

Posse in multis vtiliter assumi.

*Ne Duces & Duplicarij sic redundent.

cula, Sagittas pedibus calcant & trahunt præ vnis nostris Bombardis. Hoc fulmen & tonitru nullam Romanam aciem sustinere potuisse: vtique si grandiora illa accederent & quassatoria tormenta. Hæc & plura ita disserunt: quid rerum veterum aliquis benè gnarus? Habeat profectò, quod reponat, & quo refellat. Primùm, quòd missilia illa omnia eleuant, vereor vt vim eorum benè norint. Fundæ, quantulum à nostris bombardis vi & effectu (nam forma diuersissima) abierunt? Ridiculum hoc in primo auditu: sed mecum examina. E plumbo vtrumque telum est, nec magnitudine aut modo glandes valdè dispares: nec impetu aut violentiâ valdè vincantur Fundæ. Credere me iis oportet, qui viderunt, qui interfuerunt militiæ priscæ, & *cùm hæc arte & vsu valebant: ij ergo scribunt, quę componant cum bombardis eas, aut anteponant. De impetu, is tantus in emissâ peritè fundâ, vt glans sæpè liquesceret in medio cursu, concepto igne. Lucretius:

De Armis iudicium.

Vulgi sensu reiecta vetera.

Nostro, asserta & defensa.

Fundarũ vsio.

Impetu adsimiles bõbardis.

*Nõ enim nunc, credo, tales.

—— plumbea verò
Glans etiam longo cursu voluenda liquescit. Lib. VI.

Ouidius: *Non secus exarsit, quàm cùm Balearica plũbum*
Funda iacit. volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

Lucanus: *Inde faces & saxa volant, spatióque solutæ*
Aëris, & calido liquefactæ pondere glandes.

Statius: *—— arsuras cæli per inania glandes.*

Imò idem cum fulmine comparat:

—— volucres imitantur fulgura glandes.

Poëtis fortasse fidem non habes? Philosophus accedat, noster Seneca: *Aëra motus extenuat, & extenuatio accendit. Sic liquescit excussa glans fundâ, & attritu aëris* Nat. quęst. II. cap. LVI

velut

velut igne diſtillat. Et tale in Ariſtotele alibi ſcriptum.

Vis Fundæ. Nec id tamen perdit vim teli, ſed ſic igneum veniebat in corpus. Virgilius:

> *Et media aduerſi liquefacto tempora plumbo*
> *Diffidit, ac multâ porrectum extendit arenâ.*

Vno ictu ecce, interficit. nec miror de Dauide, qui iuuenis & inter funditores, hoc telo immanem Goliathum deiecit. Atque vt ſemel & plenè vim eius noris, accipe Diodori Siculi iſta, de Balearibus: Βάλλουσι λίθους πολὺ μείζους τῶν ἄλλων, οὕτως εὐτόνως, ὥστε δοκεῖν τὸ βληθὲν ἀπό τινος καταπέλτου φέρεσθαι: *Jaciunt lapides* (ſcis enim & hos, nec

Inſtar tormēti venit. ſolum plumbum fundâ miſſum) *multo maiores quàm alij, ita intentè & robuſtè, vt videatur ictus à catapultâ quapiam deferri.* Cum tormento, vt vides, comparat. at-

Arma omnia rūpit. que addit: Τούς τε θυρεοὺς καὶ τὰ κράνη καὶ πᾶν σκεπαστήριον ὅπλον συντρίβουσι: *Et ſcuta, & galeas, & omne armorum tegumentum perfringunt.* Nego, nego bombardis his noſtris maiorem vim eſſe poſſe, fortaſſe nec tantam: excipio *Muſquetta* quæ vocant. Iam parte vnâ certò vincunt

Curſus eius longinquus. Fundæ, quòd multo longinquiùs ferantur & lædant. Quæ noſtra bombarda vltra *ducentos aut trecentos* pedes tenorem & vim ſeruat? langueſcit aut aberrat, ſi protendis. At fundæ telum ad *ſexcentos* pedes vim pertulit & permiſit. quod ita in Vegetio clarè ſcriptum. *Sa-*

Lib. II. cap. XXIII. *gittarij vel funditores*, inquit, *ſcopas hoc eſt fruticum vel graminum faſces pro ſigno ponebant, ita vt ſexcentos pedes remouerentur à ſigno, vt ſagittis vel certè lapidibus ex fu-*

Vel ſagittam ſuperat. *ſtibalo deſtinatis ſignum ſæpius tangerent.* Iungit hîc cum ſagittis, & ſpatium vtriſque dat, quod dixi: at alij ante ſagittas etiam ponunt, & longiùs volunt permeare. In

Lib. VIII. Strabone leges, μακροβολωτέραν τὴν σφενδόνην τοῦ τόξου: *longin-*

longinquius iacere fundam, quàm arcum. In Dione: ⓓ Lib. XLIX.
σφενδονῆται μακοτέρω τῶν τόξων ἰόντες, πάντας τὸν κατάφρακτον ἰσχυρῶς ἐλυμαίνοντο: *Funditores longiùs quàm sagittarij iaculantes, omnes etiam cataphractos lædebant.* Hoc ille in rebus M. Antonij contra Parthos: quos tamen benè armatos fuisse constat, & eosdem sagittis scientissimè vsos. Sed prævalebant tamen iis fundæ. quod & Xenophon disertè scribit in Græcorum suorum rebus: μακρότερον γὰρ Lib. v. Anabas.
οἵ τε ῥόδιοι τῶν περσῶν ἐσφενδόνων, καὶ τῶν πλείστων τοξοτῶν: *Longiùs enim Rhodij quàm Persæ funditores eiaculabantur, atque adeò quàm plerique sagittariorum.* Longè igitur iaculantur: an & certò? Omnes adfirmant, præsertim de Balearibus, & ab infantiâ didicisse destinatos istos ictus. *Rectissimè iacit.*
Quinetiam in Bibliis sacris lectum: *Habitatores Gabaa ad septingentos, sic fundis lapides ad certum iecisse, vt capillum quoque possent percutere.* De fundis satis, & tu nobis credis? AVD. Debeo. quæ frons contra tot talesque testes? tamen præter fidem opinionemque meam hactenus id esse, non nego. At terrore nihilominus & sonitu Bombardæ vincunt. LIPS. Hoc damus. quid? vt aues terreant? Nam veros milites aut sono aut aspectu illo igneo motum iri, non opinamur: nisi forte in nouitate. Et sanè existimo, si Romani primò cum nostris conflixissent, terrendos sub initia specie & strepitu fuisse: sed sub initia dumtaxat. re perspectâ, futuros qui fuissent. Præsertim qui sic armati, scuto proiecto, leues aut vanos reddidissent istos ictus. AVD. Quid tamen de maioribus tormentis? totas legiones nonne prosternimus? Lib. Iudic. cap. XX.
LIPS. Scilicet vt hodie. & periti narrant, nullam aciem vidisse hoc telo solutam. Leuis colliculus, agger aut margo fossæ interiacens, vim elidit aut directionem ter- *Tormenta nostra sæpe inutilia.*

ribilis machinamenti. Nota hæc militaribus: & excipio oppugnationes opidorum, plus in ſpeciem quàm in ſummam belli confert hoc tormentum. Incommoda autem quæ adiuncta, omitto: nec machinas Romanorum parte alterâ oppono aut libro: longior ſit ille ſermo, & *aliò reſeruatur. Tranſeo ad Iacula, quæ item eludũt. Atqui bonitas in iis hæc, quòd facilè & citò mitterentur, quòd in omni tempore & loco. Non ita in bombardis. quæ & moram aliquam habent vt impleantur; trepidationem, vt emittantur; impedimentum, à pluuiâ aut quo alio caſu. An non & iacula longiùs permeant? Obſeruo ſagittarum curſui æquari ab Homero; apud quem de ſe Vlyſſes:

*Ad libros II. De Machinis.

In iaculis & miſſilibus quid boni.

Longè eũt.

Odyſſ. θ.

Δουρὶ δ' ἀκοντίζω, ὅσον οὐκ ἄλλος περ ὀϊστῷ:

Haſtâ autem iaculor, quantum vel nemo ſagittâ.

Etſi hoc in Vlyſſe dictum, non communiter tamen verum, & præuolabat Sagitta. Quanto? ipſe modus expreſſus in Statio:

Quàm longè?

Lib. VI.

Quale quater iaculo ſpatium, ter arundine vincas.

Circum metitur ad ludos & deſcribit. & is fuit tantus, inquit, quantum vel quater iaculo tranſmittas, vel ter ſagittâ. Ergo parte curſus quartâ Sagitta vincebat. & ſi illa *ſexcentos* pedes ibat, vt vidimus: iſta ſuprà *quadringentos*. Vt ridere meritò debeam in affirmatione ſcriptoris Itali, harum rerum tamen periti, qui conſtanter negat lacertum vllum tam validum vt ſaxum, aut telum aliud iaciat ad *quadraginta* paſſus. Deſine homo, & in vulgatâ tunc re veteribus crede. Atqui Iacula iſta vim etiam habuerunt? vidiſti in Pilo, de quo *diximus: vis & in alio? Tragula in vſu fuit Hiſpanis & Gallis, & aliquando Romanis. De eâ ſic in Suidâ ſcriptor aliquis: Κόπας

*Lib. III. Cap. proprio.

Vis iaculorum.

ἐχένσα τ

ἐχρήσατο τῷ ὅπλῳ ὃ τραγόλας ἐλέγετο, μεθ' οὗ οὕτω βίαιαν ἀφίει πληγὴν, ὥστε τὸν βληθέντα διά τε τοῦ θώρακος καὶ τῶν πλευρῶν διαπείρειν καὶ τῇ γῇ προσπηλῶσαι: *Cotta vtebatur telo quod Tragula dicitur quo ille tam validam plagam infligebat, vti eo percussum per loricam, per latera, terræ velut clauo affigeret.* Per Deum, quæ istæ manus? aut viribus aut peritiâ validæ, quam assiduum exercitium dabat. Aliquid de Sagittis dicam? & patrum æuo in pretio fuerunt, & fortasse non bono consilio prorsus sic omissæ. Reperio Parthorum sagittas *arma omnia penetrasse*, in Plutarchi Crasso. In Agathiâ Historico, *Aligerni Gothi manu sagittas emissas, statim totum hominem per scutum & loricam traiecisse.* & quod mirêris, *si in saxum aut aliud quiddam durum fractúque difficile incidissent, totum illud impetus violentiâ diffregisse.* Quæ Procopius de sui æui Sagittariis diffusè scribat, apud ipsum, si vis, vide. hoc tantùm excerpo, *tantâ vi emissam sagittam, vt ei neque thorax vllus neque scutum posset resistere.* Satis de leuibus armis: quæ tamen præcipua in nostrâ militiâ sunt: & quàm rarò aliter pugnatur? Illa pugnam omnem decernunt, capiunt victoriam statim, aut cedunt. Veræ & statuariæ pugnæ tantùm nunc leguntur. AVD. Sed tuo iudicio igitur, vetera illa tela meliora, aut vsurpanda? LIPS. Meo, non spernenda prorsus: imò & quædam assumenda, ac cum nostris istis miscenda. Pulchrè & vtiliter fieret, sed à præexercitatis. Alioqui tela futilia. Iam grauis armatura Romanorum, quid dici potest quin optima? Homo à capite ad calcem in armis, ipsa crura non intecta: & præcipuum munimentum, pediti atque equiti prægrande scutum. Aio vtilius non esse inter arma: sed nostra ignauia an audacia, è militiâ omni eiecit. Vicini ali-

Vis sagittarum.

Lib. I.

Lib. I. Bell. Perſ.

Leues pleraque nostræ pugnæ.

Panoplia Romanorum.

Scutum optimum armorum.

quot retinent, vt Pannonij equites, & Turcæ: nos, vt dixi, ignauè remisimus, vel etiam confidenter, quasi vel sic tuti. Nec hîc insisto: video qui nostro æuo de Militiâ scripsêre, culpam agnoscere, & hortari ad emēdandum.

Contrà hodie. Certè nostri isti plerique omnes inermes, & quid nisi cum Velitari manu componendi? expositi ad ictus, & ideò trepidi, quod natura sui anxia cogit. AVD. Mi doctor, bonæ fidei esto, vt soles. Nostri omnes Velites? quid

De Sarissis iudicium. ergo Hastati aut Sarissophori, quos laudabili Macedonum ritu habemus? LIPS. Paucos habemus, nos quidem Belgæ aut Galli. Plures Hispani, fateor, qui *Hastam* etiam prouerbio appellant, *reginam armorum*: plurimos Heluetij, qui olim hac pugnâ clari, & veri phalangitæ. Sed & nunc cœperunt rarescere, & alia arma leuia miscere. Quæ autem nostra hîc sententia? omisi, quia

Lib. XVII. vide. Polybius pro me adfatim dixerat, vbi Romana arma cum Macedonicis ex professo confert. Quid prudentius aut firmius illo possim? Tamen sententia mea hæc est.

Romani spreuerūt. Romanos, etsi bonos & faciles bona imitari, non vsurpasse Hastas, imò quas Triarij olim habuerint, sub Ma-

Ob caussas. rij & Cæsaris æuum omisisse. Caussæ. quòd non conueniens hoc telum distinctæ & diuisæ per manipulos aciei. Grande & cohærens debet esse corpus, vbi vim hastæ habeant: sparsæ sunt inutiles. Item. pauci in magno corpore qui habent vtiles: cùm primi modò ordines eas possint exserere, reliqui non nisi nixu & corporibus iuuare. Amplius. immobilis ferè & vniformis est talis acies, in frontem valida: subitò vertere se & stabilire, ægrè potest. Postremò. qui habet eam, vnum modò id telum efficax ferè habet (etsi Macedones tamen iaculatoriam etiam hastam:) & inprimis scutum grandius gestare aut

vti aptè non poteſt. Hæc,& forſan plura, Romani conſiderauere. & quanquam ſæpè phalangis periculum feciſſent, atque etiam cum ſuo interdum periculo (vti Paullus Æmilius ſcribitur *exhorruiſſe ad confertam & haſtis protentis irruentem phalangem*:) tamē ſua pluris fecêre, & putarunt in totam rationem belli meliora. Ipſi enim quocumque loco pugnare vtiles, quacumque formâ, à fronte, à lateribus, à tergo: & omnes vtiles, cùm res ferret. Vt in corpore hoc optimum, omnia membra agilia eſſe & implere ſuum munus: ſic in acie. Enimuerò, ait Liuius, *illa phalanx immobilis, & vnius generis; Romana acies diſtinctior, ex pluribus partibus conſtans, facilis partienti quacumque opus eſſet, facilis iungenti*. Adde, quod in locis ſalebroſis aut inæqualibus, inſtruere ſe Romanus poteſt: phalanx cum fructu vix poteſt. quæ denſitate & connexione conſtat: eoque ſi foſſa, cliuus, ſepes, aut aliud medium ſit, facilè diducitur, & manipularis illa acies inſinuat ſe per abrupta. Tum actum. Nec tamen negem, noſtris moribus & pugnis perutiles eſſe haſtas, præſertim contra equitem, cuius vim & impetum ſiſtunt egregiè aut repellunt. At in Romanâ armaturâ quid opus? cùm Velites in fronte ferè procurrerent, & telis ſuis equitem arcerent: ac ſi non ipſi, legionarius facilè tardaret aut fugaret coniectis pilis. Graue & efficax hoc telum, & quod ſinguli duplex geſtabant; vt vel incurrentem etiam equitem obiectu ſcuti maioris, itemque protenſione pili alterius facilè (vt meus eſt ſenſus) refutarent: præſertim firmi ſic & denſati. Illud quidem certè ſcio, raro ab incurſu * equitis ſolius Romanam aciem diſſipatam, quod hodie eſt crebrum. An non, inquies, à Parthis? Ita, ſed obſerua quod *incurſu* dixi:

A Plutarcho in Aemilio.

Lib. IX.

Bona tamen in equitem.

Romanis huic rei Pila.

**Imò ſoli ipſi equitē pellebāt. vt Cæſaris pugnâ cum Pompeio, ſex illæ cohortes.*

Parthi autem ſagittis eminus ferè obruebant Romanos, in manus aut propiùs non ſuccedebant. Itaque non proterebant eos, ſed lentè conficiebant & vulnerabant, more ſuo ſcilicet refugientes & accedentes. Idem Sariſſophoris noſtris accideret per Bombardarios, ſi à ſimili auxilio aut equite deſtituerentur. De Haſtis igitur ſic ſentio. Romanis non neceſſarias; nobis haud inutiles eſſe, nec fore, etiam ſi Romana in parte arma aſſumantur. Vidi qui *miſceri vellet, & manipulos partim gladiis ſcutiſque inſtrui, partim Haſtis. Ipſi Duces, & vſu callidi, talia vidento. Quartum in Militiâ *Acies*. quam ſi vndique tutam & compoſitam in Romanâ inſtructione dixero, ratio mihi addicet. In fronte Haſtati, imbecilliores; pòſt Principes, robuſtiores; tum Triarij, robuſtiſſimi. vt per gradus fatigaretur hoſtis. Iam ad latera equites, qui circumueniri vetent aut cingi: & ſi à fronte hoſtium equites inuadãt, ipſi ab aperto latere eos incurrant. Multa, quæ ex prioribus meis haurire liceat, nec opus repetere: ſed illud pulcherrimum, & victoriæ patrandæ: quòd diuiſi per interualla, & in iis aut ante ea Veles. ita vt ſtatarius miles receptui iis ſit, & ipſi ſecurè aut deſinant pugnam, aut reſumant. Age, profligata aut inutilis iam omnis Velitum manus: quid mali? Conſtant ordines: & callido conſilio, cùm mixti aut inſerti iis non ſunt, nihil iſti putant ſibi periiſſe. Itaque quaſi integri pugnam ineunt, animis & corporibus nihil imminuti: denique cum tuto & certo ſemper recepti in ſua interualla. Conſiderate Duces. magnum hoc arcanum eſt, fidere militem, pugnare cum ſpe victoriæ, cedere ſine metu ignominiæ aut periculi, ſi res cogat. In Romanis ita factum, triplici iſtâ acie per Haſtatos, Principes, & Tria-

Concluſio diſſertatiunculæ.

*Is eſt Marchiauellus.

De Acie iudicium.

Romana adprobâ.

Interualla laudatiſſima.

Acceſſus & receſſus per ea.

& Triarios: qui vltimi, molem totam excipiebant, & sustinebant validis præsidiis fulti. Ibi Duces, ibi Signa præcipua, ibi veteranus miles: & in summâ, ibi Victoria quia Virtus. Abite Turcæ, cum Ianizaris vestris: qui imaginem aliquam vsurpatis militiæ priscæ, sed falsam. vera illa si sit, nos iam non simus. Nam illud pro certo habeo, si cum nostris istis nouitiis armis vetera iungantur, & simul Ordo & Acies: orbis vetus & nouus eat breui sub vnius leges. Sed diuina illa dispositio supra nostram est, & aut non dici hæc vult aut non credi, cùm intempestiuum. O arcanum verè cæleste! quod suspicamur magis homines, quàm intellegimus, & quod mirâ temperie mundum hunc gubernas! Frænas impios, aut prouehis: & bonos attollis, deiicis, vt ad te aut à te iuerunt. Non pando pennas propiùs ad hunc Solem, ne liquescam aut amburar: sed libero ore clamo, qui gloriam aut imperium vult, flectendum ad antiqua. Enimuerò si nostri isti Leues (Bombardarios sic appello) mixti per manipulos & ante manipulos grauium sint, cum interuallis & receptu: idque contra equitem, contra grauiorem peditem: quæ acies inuadat, imò quæ resistat? Nam nostri aptissimi sic impetere, & resilire ad iterùm impetendum: quæ omnia tamen consuetudine & longo exercitio facienda sunt, ne in re turbent. Vos, vos appello Duces, me vera dicere: per Fidem imitamini, sed contra eos, qui oppugnant Fidem. Iam in particulari instructione multa sunt, sed gustum dare potuimus, præcepta non potuimus, & pendent ab ingenio verè Martiali, id est igneo & excelso. Qui capit, capiat; qui non, succumbat & vapulet. Illud moneo, Stratagematum hîc latum campum esse: & non aliâ re plures victorias aut trophęa parta.

Temperāda militia vtraque.

Prouidētia hæc dirigit.

Mixtio vtriusque armaturę.

Stratagemata præcipua ad victoriam.

parta. Quidquid inopinatum eſt, hoſtem turbat: modò tale ſit, vt non tuos turbet. Ea ſit cautio: nec quælibet inuentiuncula fructuoſa ſtatim aut efficax eſt, ſed cui circumſpectio & luſtratio adiuncta. Argum eſſe oportet, qui Dux eſt, in tergo, in fronte, in capite, in pedibus oculos habere: & tamen omnia facilia diſpoſitu, vbi ſemel proba communis illa diſpoſitio præceſſit. Da cohortes, da manipulos, ſic ſubſitos, ſic diſſitos, ſic ſolitos iungi aut diſiungi: præſtabo tibi in omni occaſione velut corpus Aciei, quale tu aut res volet. Vltimum, *Diſciplina*. Me miſerum, quid componam! vtinam color aut ſpecies ſit, quâ poſſim! Sed qualiſqualis illa veterum; hodie nulla eſt, & fatebuntur ipſi qui Militiæ ſe dederunt. O pudor, ô dedecus! Barbari & Scythæ hac parte nos ſuperant, & leges aliquas habent, nos nullas. Quid ergo comparem? Diſciplinam Romanam laudem, aut ſuadeam? illa verò non bona, ſed optima eſt, quot fuerunt, quot erunt: data diuinitus in exemplum. Conueniant & conſideant aliquot ſapientes, mente & ſcripto non concipient pleniorem, meliorem. Hanc igitur ſuadeo? vt noſtri mores & homines ſunt, vix auſim. ſatis, ſi vniuersè Diſciplinam aliquam, ſine quâ Militiæ non dicam bonitas aut felicitas non conſtat, ſed vix nomen. Latrocinia iſta ſunt, quæ ſine lege, iure, modo exercentur: nec velim appellare equidem talia hæc noſtra (nec debeo, cauſſa cùm bona eſt:) ſed bonâ fide, lineam eorum tangunt. Medêre, medêre tu aliquis Princeps, tu qui in animo mihi es, quem magnum & ad magna genuit Deus. Exemplo aliis præi, qui opibus præes. Nec plura de Diſciplinâ, in quâ perdidiſſe me cenſeo hæc pauca ipſa verba. AVD. Siccine deſperas? an ars hæc tua eſt,

De Diſciplinâ iudicium.

Id dilatū.

Diſciplinæ neceſſitas.

est, vt sermonem facias compendi? Quin tu exsequere, de effectu in aliorum manu esto. LIPS. Quid si offendam, aut vapulem? tu succidaneum tuum tergum dabis? AVD. *Δέδιας δέος ἀδεές, vt cum Græcis hoc dicam. Noui modestiam & prouidentiam tuam. Denique esto, aliquid quod improbetur dixeris: quis mali consilij pœnas vmquam luit, si ipse non malus? Fides vbi constat, caligo & imbecillitas ingenij excusanda sunt. LIPS. Impellis, permittam me vel cum metu lapsus. Tres igitur partes fecimus Disciplinæ veteris, *Munia*, *Exercitia*, *Leges*. Singulæ videndæ sunt, & siquid in iis nobis boni. *Munia* sunt, *Excubiæ*, *Ministeria*, *Opera*, & hæc quæ diffusè sum exsecutus. Et de *excubiis* quidem, aliqua nec improba apud nos species: credo tamen quædam meliora aut tutiora olim fuisse. Vt de Stationibus ante portas, vt de Tesseris, de Circuitione assiduâ, de interpolatis Vigiliis & discrimine horarum: & talia, quę industrius Dux animaduertat & *excerpat. *Ministeria* aut cessant apud nos, aut voluntaria sunt, & sine lege. Tamen decorè (quis neget?) Tribunis & Ducibus talia quædam præstentur, sine incommodo aut vexatione militum, cùm res it in orbem. At *Opera* præcipua & vtilissima, imò necessaria pars, nec ad victoriam solùm, sed ad salutem. Castrorum tamen munitio cur tota omissa est? aperti considemus, & sine certo ordine: ac siquando cautioribus esse visum est, *Carrago* vsurpatur re & voce Barbarorum. At vide mihi illa Romana castra sic digesta, sic composita: quàm pulchra aspectui, apta vsui, tuta ab incursu omni & vi hostili? Quot exercitus nostri aut alieni, per hanc incuriam cæsi aut fugati sunt? & iamnunc pulcherrimus ille ad Danubium, cùm inopinato trans-

Times inanem timorem.

Resumptū hoc iudicium.

Imitanda quædam in excubiis vtrisque.

*Ex iisquę prædicta.

Ministeria commendata.

Opera maximè.

Castra munienda.

itu superuenisset immanis ille hostis. Dic sodes, si Romana ibi castra & custodiæ, hæc euenissent? Atqui non lubet, imò pudet, operariis esse. Miles manum ad ligonem? ignominia sit, apage, mercede conducantur qui id præstent. Hæ voces: & quorum? credas regali stemmate & opibus esse; tamen inspice, mendicabula ferè hominum sunt, quos inopia & desperatio ad militiam redegit. Homuncio, te pudeat facere, quod tot inclyti olim viri, imò Senatores? Opiniũcula est quâ ignauiam suam tegunt, depellenda vnâ admonitiunculâ Principis aut edicto. Nemo turpe habebit, quod in commune fiet, quòd à melioribus fiet, & interdum à Ducibus ipsis in exemplum. Polybius mihi in mente est, qui alibi scripsit, *Hominem censeri prudentissimum animalium, at sibi stultissimum videri*. quid ita? Nam ceteræ animantes vbi semel offenderint, cauent; non vulpes ad laqueum, lupus ad foueam, canis ad fustem temerè redibunt: solus homo ab æuo in æuum peccat ferè in iisdem. Ad nos & nostra hæc nunc accommodem. quę clarior quàm operum hæc vtilitas? quid magis expositum in scriptis & libris? Neglegimus, & salutem abiicere malumus, quàm opinationem. Atqui ea ipsa Opera, quàm extra castra vtilia etiam sunt? ad oppugnandũ è tuto, contra nostra hæc Tormenta vnicum remedium & certum. Ad opida ipsa claudenda, ad hostem à nobis, ab illis arcendum, Opera eximia sunt, & quibus præstes quod nec magnâ manu militari. Iam in ipsâ Acie iis locus. vel vt parte aliquâ subitò munias te contra hostem, vel vt ipsum * inducas, aut te subducas. Fossas à Sullâ contra Mithridatis copias & amplissimum equitatum subitò ductas leges, ne circumueniri posset: & simile à Cæsare in aliâ occasione

Obiectiuncula nostrorum.

Opinio vilitatis detrahenda.

Homo pertinax, aut fatuus.

Vtilitas operum.

* Decipias, palis fixis, vallo cæco structo, aut calibus.

ſione aut re factum. Quid verbis opus? Domitij Corbulonis dictum res probabit: *Dolabrâ* (id eſt operibus) *vincendum hoſtem eſſe*. Vtinam animus ſit experiundi, & militem leuiter huc ducendi, nec alij alienæ ignauię exemplo peccemus! Sed alterum in Diſciplinâ, *Exercitium*: id quoque neglectum nobis. Vbi campidoctores noſtri ſunt? vbi cottidianæ meditationes armorum? Quin cùm nemo artem profiteatur quam non didicerit; ſola hæc militaris eſt, quam vnà ſumere & ſcire ſe arbitrantur. Tympanum ſonuit, concurrunt: nomen apud ſcribam profeſſi ſunt, in veſte aliquid mutant, ferociùs incedunt, bacchantur, potitant: ecce iam miles. Hæc ridenda, an miſeranda ſunt? ſed fiunt. Ito, ito, qui ſapis, ad illos veteres, & eorum exemplo milites tuos in omni genere armorum forma. & aſſiduò forma. *Neque enim*, vt ait Vegetius, *longitudo ætatis, aut annorum numerus, artem bellicam tradit, ſed continua exercitationis meditatio. Poſt quanta volueris ſtipendia, inexercitatus miles ſemper eſt tiro.* Vltimum, *Leges*. Adeſte mei Duces, date veſtras: examinem paullum cuiuſmodi ſint, & componam cum Romanis. Quid muſſatis? an nullæ, an paucæ ſunt? illæ ipſæ quæ ſunt, irritæ & pro nullis? Profectò ita viuitur: libido pro lege eſt, — *iuríſque locum ſibi vindicat enſis.* Furta quis hodie punit? imò quis raptus? imò quis cædes? Nam ſtupra & adulteria, iam inter facinora militaria cenſentur, & quæ poſcant aliquam coronam. Scilicet de abſtinentiâ aut frugalitate in victu agam: exercitus linguis irridebor. de iuramento aut periurio: manibus propellar. O pudor, ô honos, quò iuiſtis! quàm exſules facti eſtis militiæ pleræque in Europâ! Iterùm teſtor, querela aut accuſatio mea in bonos non conuenit:

Nota.

Exercitij hodie neglectus.

At cottidie vſurpandum.

De Legibus iudicium.

Nobis paucæ, & vanæ.

Scelera impunita.

Temperies in meo ſcripto.

gaudeant hæc dici, qui non ſunt tales. Vos flagitia hominum inſequor, vos maculæ & vibices generoſi Martis: qui ſcelerum confugium & aſylum bella habetis.

Romani boni & modeſti.

Quàm aliter apud Romanos noſtros, ſatis dixi. vbi Iuſtitia, Caſtitas, Innocentia habitabat in caſtris: & nuſquam violenti aut feroces, niſi in hoſtem, erant. Non deduco quæ in recenti memoriâ habes: ſed profectò ſunt talia, quæ in animo ſuo tacitus laudet, qui linguâ etiam culpet. Quis tamen ille furioſus, qui vel hoc auſit? Non

Vox vulgi reiecta.

dicunt. ſed abiiſſe illa tempora, alios mores aliud hoc æuum velle. O boni & ſuaues! quaſi alij nunc homines, aut alia quæ gubernet ratio: & non omni æuo iuſtum,

Virtus volenti facilis.

iuſtum ſit; tale iniuſtum. Nempe ad difficilia vocantur. abſtinere à vi & vitiis; manus in hoſtes, non in ciues vertere; vires non Veneri ſed Marti reſeruare: denique ſtipendia ſua non prodigere, aleâ, pene, ventre. De qui-

Ratio adſeruandi ſtipendia.

Lib. II. cap. XX.

bus ſanè Stipendiis incidit opportunè hîc monendum. veteribus cautionem fuiſſe, ne tota ea eſſent in manu militari. ſed, vt ait Vegetius, *diuinitus hoc inſtitutum, vt dimidia pars ſequeſtraretur apud Signa, & ibidem ipſis militibus ſeruaretur, ne per luxum aut inanium rerum comparationem à contubernalibus poſſet abſumi.* O verè præclarum, & vt ipſe vult, diuinum inſtitutum! cum dupli-

Dupliciter vtilis.

ci, eoque aperto fructu. vt & continentior aſtrictiorque miles eſſet, minùs in laſciuiam, epulas, & denique turbas pronus: & vt maiore animo pro Signis ſuis dimicet, *more humani ingenij*, ait idem ſcriptor, *vt pro illis habeat maximam curam, in quibus ſuam videt poſitam eſſe ſubſtantiam.* Quod equidem à Græco etiam Imperatore

Iphicratis factum.

Lib. III.

vſurpatum video, Iphicrate. De illo Polyænus: Ἐν τῇ δώσει τοῦ μισθοῦ καθ' ἕκαστον μῆνα ὑφαιρῶν τὸ τέταρτον μέρος, ὥσπερ ἐνέχυρον.

ἐνέχυρον ἑκάστου κατέχων, ἵνα μὴ λίποιεν τὸ στρατόπεδον, οὕτως ἄρα καὶ πολλοὺς εἶχεν ἀεὶ τοὺς στρατευομένους καὶ εὐπόρους: *In mercedis ac ſtipendij ſolutione, quoq; menſe ſubducens quartam partem, velut pignus militum retinebat, ne facilè deſererent exercitum. atque ita & multos ſemper frequentéſque habuit milites, & eoſdem diuites.* Quis non videt hoc etiam in ſolutis iſtis moribus poſſe, aut potiùs debere fieri? cùm alioqui miles, velut per gloriam prodigus, poſt quantauis ſtipendia pauper & egenus ſemper eſt? imò, niſi rapto viuatur, victus diurni expers? Talia atque alia quàm facile, quàm laudabile imitari, ſi mens altior nobis ſit, & vt poëta loquitur, *incoctum generoſo pectus honeſto*? Iam *Præmia* & *Pœnæ* notum eſt quàm excitent, *De Præmiis & Pœnis.* aut reprimant: per malam ſecordiam & indulgentiam omnia nunc omiſſa. Præmia Promotionum ſi repetantur, *Promotio reuocãda.* bonum mirificè ſit, & ſine ærarij vllo ſumptu. Ea dico, cùm miles gradatim per virtutem aſcendit, & in ipſis ordinibus Centurionum (id enim quoque debet) eſt diſcrimen. Exiguum aliquod lucellum ad hos locos adiunctum, quàm inferiores milites inflammet? iſta perueniendi ſpes, quàm multos trahat ad militiam, & in eâ libentes teneat? Denique ipſæ coronæ, aut torques, & à *Inſignia virtutis vſurpãda.* me ſingillatim dicta, cum laudationibus publicis, ingenuos animos non ad diſcrimina ſolùm impellant ſed ad ipſas mortes. Pœnas tamen etiam adiungo. Virtus aſ- *Pœna inprimis.* ſurgere non poteſt, vbi vitium libero paſſu comitatur: & abſciſo ac ſeuero caſtigationis genere turba militaris coërcenda. Vnde tot rebelliones hodie ac tumultus? minæ aut arma in ſuos duces? ab impunitate & licentiâ: *Licentia militiæ corruptrix.* & quamquam aliæ cauſſæ prætexantur, iſtæ veræ & intimæ ſunt. Coërceantur, & vno verbo, plus ducem

suum miles timeat quàm hostem. Satis composui, præsertim tam inæqualia. iterùm hortor, vt adsumantur? quem? vtinam adsit & audiat, cuius interest, quem animi istis oculis iamdiu designo. Sed in cælesti Prouidentiâ hoc est: audiat non audiat, Ius Fasque hæc audiet, & comprobabit in iis qui facient, vindicabit qui contemnent. At ecce mea domus, intro, & iam spatium omne de Militiâ decurri. Non quin aliquid supersit dicendum alibi, sed in FACE HISTORICA, si Deus volet, hoc fiet. Omnia simul, nec potuit, nec oportuit, vitandæ confusioni. AVD. O illa Fax quando lucebis! * ἔξεχ' ὦ φίλε ἥλιε. LIPS. Breui. & si non toto vultu & corpore, at per partes & velut radios emicabit. Sed quod dicebam, *De militiâ ad Polybium* iam decurri: in quo salebras aut cliuos complures fuisse, vt cum Platone loquar, * οὐκ οἴομαι ἀλλ' εὖ οἶδα. Si peruasi aut complanaui pleraque, gratia mihi esto: si quædam minimè, venia. & illud vetus cogitetur,

Finis comparationis, etiam sermonis.

* *Exórere ô care Sol.*

* *Non puto, sed scio.*

Καλὸς Θεόκριτος οὐ μόνος ἀνθρώπων ὁρᾷ:

Pulcher Theocritus solus hominum non videt:

Sed nec omnia videt. & ideò siquis post me aliquid (nec dubito) moneat, vel ipse diuulget. Nihil æmulor aut inuideo, imò vltrò excito & adhortor. Quid sibi volunt ij, qui velut locum in balneis, sic scriptorem aliquem occupant? iniuriam suam putant, ab alio tangi? Abite. mihi alia mens: & quicumque es, doce, dirige, corrige, auidis auribus & supinis manibus accipiam facientem. Liuor tantùm aut conuicia absint, ad quæ ferri video hodie scribentium mentes. Pudet, pudet, & Senecam nostrum sæpè ruminor, qui dictum hoc protulit, *Postquam docti prodierunt, boni esse desierunt*: hactenus dictum,

ctum, vereor vt mox oraculum, vti ſunt mores. At ipſi viderint. ego de me teſtor, pacis mihi ingenium eſſe, & cum Heſiodo,

Μηδὲ κακῶν ἑτάρων μηδ' ἐσθλῶν νικητῆρα:

Non certatorem ſociis prauiſue boniſue:

& in hoc ipſo ſermone bellico, nihil tamen ſpirare bellicum. Tu Deus, qui Pax & Amor es, da conſentire & conſpirare in commune bonum; da te, virtutes, honeſta ſtudia amare; & hæc iuuare pro viribus & copiâ, quam dediſti aut dabis. Nos quid ſumus? humiles, imò humus: tu ſuper omnes, tu omnia; & à te, quidquid boni eſt, Summo bono. Hoc ama, me dilige mi AVDITOR, & vale. AVD. O tu quoque longùm mi doctor, mi parens, nec aliter te appellem.

BREVIARIVM

LIBRI VLTIMI.

DISCIPLINÆ *ſedes ſunt*
- CASTRA. Ea diſpoſita, & dimenſa:
- *Pratoris, Quæſtoris, Legatorum, Tribunorum, & Militum metaturæ.*
- *Valli & Portarum deſcriptio, & enumeratio.*

Partes ſunt
- MVNIA. *quæ continent Miniſteria, Excubias, Circuitiones, & alia in caſtris.*
- EXERCITIA. *quæ ſunt Oneris, vt in Agmine (& per occaſionem Agmen deſcriptum:) aut Operis, aut denique Armorum.*
- LEGES. *quæ variæ ſunt. nos è Polybio explicauimus eas quæ tangunt Furta, Stipendia, Præmia, Pœnas, Miſſionem.*
- *In clauſulâ, Comparata militia noſtra cum priſcâ.*

FINIS.

256

IVSTI LIPSI
ANALECTA
siue
OBSERVATIONES
RELIQVÆ AD
MILITIAM ET HOSCE
LIBROS.

257

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.
Cum Priuilegiis Cæsareo & Regio.

AD LECTOREM.

Divnximvs etiam, Lector, reliqua Obſeruationum quædam, & vt verè appellamus, Analecta. Cur autem recolligo? cur non in Opere ipſo dedi? Cauſſæ ſunt, quas boni æquique conſules, quiſquis es talis. Primùm, verebar ne nimis à re interdum abirem, aut certè diutius in eâ ſiſterem; ſi quidquid eò facit, concinnarem. Polybius quæ non tetigit, aut quibus anſam non dedit vt apprehenderem, paſſus ſum abire paullulum, mox reprehendenda. Ordo etiam ita viſus melior, nec in omni occaſione mens abducenda lectoris. Fit cum noxâ eius, adeò non cum fructu. & vt oculus qui variè ſe inflectit, intentè nihil videt: ſic mens, quæ auocatur. Denique & tertiò, curioſa quibuſdam quædam ex his viſum iri cenſebam, & velut πάρεργα. qui igitur ſic affecti, prioribus illis contenti, ad hæc ne veniant: & qui aliter, quibuſque cupido eſt ſcitè aliquid ſcire, leui diuerticulo huc deflectant. An & quartam cauſſam addam à meâ fortaſſis incuriâ? prodam, nec diſſimulabo. quædam mihi ex dictis illuſtranda magis viſa, quædam firmanda, fortaſſe & alibi adducenda & reſtringenda. Ea omnia decorè mihi facturus videbar in hoc adtextu. Siquid etiamnunc neglexi, aut non correxi: veniam da, quiſquis memor es tuæ & meæ conditionis. Quid ambo ſumus? homines, id eſt labi faciles. quid ego ſeorſim? æger, & in decennali amplius languore. Ah, quoties per eum in cali-

gine esse me sentio, & velut nube? quàm quæ volo, non volo; quæ possum, non possum? Sed prorsus, vt ij qui vincti & impediti sunt, membra habent ad vsum, nec vtuntur: sic mens, lingua, stilus, adstricta ad morbi hanc catenam. Solue me eâ Deus, cùm tibi visum: aut his totis vinculis solue, si visum; vt liber & solutus te, apud te, fruar, in æternâ illâ luce despector aut irrisor eorum quæ nunc miramur. Intereà dum hoc fit, in statione maneo, & nec saucius eam desero: vt si manu & operâ haud multum, animo tamen iuuem & exemplo. Interpretare sic Lector, & hæc accipe, quædam etiam eius generis opportunè in FACE nostrâ habiturus.

IVSTI LIPSI
ANALECTA
siue
OBSERVATIONES
LIB. I. DIAL. II.

DE *Dilectu*.] Dilectus Græcis est, στρατολογία, itemque κατάλογος, & καταγραφή. Dicunt passim κατάλογον ποιεῖσθαι, καταγραφὴν ποιεῖσθαι: *legere militem, scribere militem*: sicut & Romani. De scripturâ ideò, quia sic lecti in tabulas & codices referebantur, vt memoria nominum & stipendiorum publicè exstaret. Itaque κατάλογος etiam pro ipso tali indice. vt in Suidâ: Κατάλογος, ὁ πίναξ ἐφ' οὗ ἐνέγραφον τῶν στρατευομένων τὰ ὀνόματα: *Catalogus, liber aut breuis, in quo militantium nomina scribebant*. Dio Cassius peculiari quodam sensu vsurpat, pro ciuilibus tantùm & legionariis copiis. vt libro LII. ἑκατοντάρχης ἐκ τοῦ καταλόγου: *Centurio è catalogo*, siue è legione. Iterùm libro LV. τὰ τείχη τῶν ἐκ τοῦ καταλόγου στρατευομένων: *legiones eorum qui ex catalogo & dilectu militant*. Opponit auxiliis, & copiis non perpetuis ac firmis. Tertiò idem, libro XL. de Crasso Diuite: quem scribit *vt pauperes miserari solitum*, τοὺς μὴ δυναμένους στρατόπεδον καταλόγου οἴκοθεν θρέψειν: *eos qui non possent legionem catalogi à se & domesticis copiis alere*. Quod dictum Plinio effertur, libro XXXIII. cap. X. *M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui redditu annuo legionem tueri posset*. Haud dissimiliter in Basilio, de quadraginta martyribus: Εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς ἐτάχθησαν καταλόγους: *In militares legiones relati sunt*. Eoque sensu reperies in Iustiniani Nouellis. Vox etiam alia huic rei, æuo illo sequenti, *Adnumium*, vel *Adnumius*. In Suidâ: Αννούμιος, ἀπογραφὴ ὀνομάτων παρὰ Ῥωμαίοις· οἱ δὲ ἀδνούμιόν φασι: *Annumius, descriptio nominum apud Romanos; alij autem Adnumium dicunt*. Est in Cedreno ea vox, rebus Iohannis Comneni: & interpres vir industrius & doctus fatetur ignorare quid vocis esset. Est & in Leone, Cap. VI. *Tempore rogæ & adnomij, id est descriptionis nominum*. Sed ne dissimulem, non tam in Dilectu fortasse locum habet, quàm in recensu & adnumeratione militum sub tempus stipendij aut largitionis. Ad hanc ipsam rem reperies, *Pittacia, Breues, Laterculum, Matriculam*. Sicut autem scribebantur iam milites, ita delebantur non milites & reiecti. Plautus aspexit:

Pulchrè miles centuriatus ibit expuncto in manipulo.

Et explicabit Scholiastes vetus in hoc Persij: *Proximus expungam*.] *Tractum à militibus, qui expuncti dicuntur, dum foras à militiâ emittuntur.* Solent & mortuos ibi notare, & Theta suum adfigere. Ruffinus in Hieronymum: *Quod tale esset, quale siquis accepto breuiculo in quo militum nomina continen-*

Pagina 5. linea 12.

continentur, nitatur inspicere quanti ex militibus superſint, quanti in bello ceciderint: & requirens, qui inspicere miſſus eſt, propriam notam, verbi cauſſâ, vt dici ſolet, &. ad vniuſcuiuſque defuncti nomen adſcribat, & propriâ rurſus notâ ſuperſtitem ſignet.

Pagina 14. linea 28. ,, *Tenuiores ad militiam non vocari.*] De bonâ illâ & compoſitâ rep. verum eſt: etſi poſteà remiſſum. Adeò, vt non libertini ſolùm, ſed ſerui etiam adſcripti; ſed ferè per ciuilia bella, cùm Virtus & Honos ius ſuum ægrè ſeruant. Exemplum tamen ab æuo Annibalis, cùm neceſſitas id expreſſit. Tunc enim non ſolùm *octo millia ſeruorum* in militiam empta, quod Liuius aliique produnt: ſed etiam paſtores aliquot ferociores in equites adſumpti. Docet Valerius (quod alij ſilent) libro VII. *Ex Apuliâ quoque & Fidiculis ſeptuaginta atque ducenti ad ſupplementum equitatus ſunt empti.* Atque hos ipſos ſtatim appellat *à paſtoralibus caſis collecta mancipia.* Sanè multi in Apuliâ & feroces paſtores. ac Pompeius etiam bello in Cæſarem, eodem illo tractu, *ſeruos paſtores armat, atque his equos adtribuit:* quod ita in Cæſare ſcriptum Ciuilium primo. Repetit & occultè obiicit idem Commentario tertio: cùm in equitibus Pompeij recenſet *octingentos, quos ex ſeruis ſuis paſtorúmque ſuorum coëgerat.* Qui tamen locus vitij ſuſpectus: nec *paſtorum ſerui* conſcripti videntur (id verò vile & ridiculum, ſeruorum ſeruos) ſed ipſi paſtores. Itaque vide num ſcribendum: *quos ex ſeruitiis paſtoribúſque ſuorum coëgerat.* Ita in eodem Cæſare, libro eodem, *M. Cælius Milonem in Thurinum, ad ſolicitandos paſtores, miſit.* Ita & Domitius *colonis paſtoribúſque, quos ſecum adduxerat, naues Maſſilienſium complet,* Commentario primo.

DIALOG. III.

Pagina 22. linea 21. ,, *L. Atius Tribunus primus.*] Per honorem ita dicitur; qui creſcit, ſi *Primus in Legione primâ.* Eſt in Feſto: *Primanus Tribunus, qui primæ legioni tributum ſcribebat.* Sed non de iſtis legionum, ne erres: de Tribunis ærariis id capiendum.

DIALOG. VII.

Pagina 49. linea 18. ,, *Eorum vicem Auxilia fuiſſe, quæ variis gentibus ſolent imperare.*] Plenæ huius rei Principum hiſtoriæ, & *Socias cohortes Hiſpanorum, Germanorum, Tungrorum, Batauorum,* aliarum gentium, vbique leges. Creberrimè item, *Auxiliares,* & *Auxilia.* Iſti verò omnes è prouincialibus; & certis quibuſdam bellicoſiſque gentibus, non aliud loco tributi, quàm militiam & viros imperabant: quod de Batauis ſcriptum Tacitus reliquit. Sed alij diffuſiores populi & ditiores, vtrumque ſępè dabant, & Pecuniam & Militem: adeoque robur in his & numerus, vt idem Tacitus audeat dicere: *Nihil validum in exercitibus, niſi quod externum.* Sed & alibi idem ſcribit: *Prouinciarum ſanguine prouincias vinci.* Etſi autem miles è ſubditis, non tamen dilectu eorum aut arbitrio capiendus. Romani, Centuriones aut tales aliquos peritos legendi, mittebant: qui ſæpè vſui ſuo & compendio, magis quàm publico ſeruiebant. Tacitus fraudes & quæſtũ hac in re indicat, & inter cauſſas ponit rebellionis Batauicæ: *Iuſſu Vitellij Batauorum iuuentus*

ad dile-

ad dilectum vocabatur. quem suapte naturâ grauem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu: senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent; rursus impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Sed &, cùm hæc aberant, dilectus ille per se grauis. quod iidem Bataui ibi apud Tacitum effantur: *Instare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremùm diuidantur.* Trahebantur enim in diuersas terras, vt magnitudo imperij erat; atque illîc longâ militiâ ferè consumebantur. Galgacus Britannorum Dux apud Tacitum, inter grauissima Romani dominij ponit: *Liberos cuique ac propinquos suos naturâ carissimos esse voluit; hi per dilectus alibi seruituri auferuntur.*

„ *Habuisse eos proprios suos Tribunos ærarios.*] Tangit hoc Cicero, cùm Verri obiicit quæstum eum fecisse in classe contra prædones comparandâ: & ait, cùm antiquitus institutum esset, vt ipsi socij pecuniam hanc tractarent; eum ad se transtulisse, & prædatum esse. Verba sunt quinto in Verrem: *Cognoscite nunc nouam prædandi rationem, ab hoc primùm excogitatam. Sumptum omnem in classem, frumento, stipendio, ceterisque rebus, nauarcho suo quæq. ciuitas dare solebat. is neque vt accusaretur à nautis committere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat. Erat hoc, vt dico, factitatum semper, nec solùm in Siciliâ, sed in omnibus prouinciis, etiam in Sociorũ & Latinorum stipendio ac sumptu, tum cùm illorum auxiliis vti solebamus.* Postrema huc propriè faciunt, & notabis inibi Socios iam ante Ciceronem desiisse. Pagina 51. linea 17.

DIALOG. VIII.

„ *Ex beneficiariis superiorum exercituum.*] Cæsaris verba sunt; & dat intellegi plerosque Euocatorum è *Beneficiariis* solere esse. Quod hoc genus? eorum qui beneficio Imperatoris ad gradus aut commoda promoti. de quibus & Suetonius Tiberij cap. XII. *Venit in suspicionem per quosdam beneficij sui Centuriones.* Vegetius lib. II. cap. VII. *Beneficiarij ab eo appellati, quòd promouentur beneficio Tribunorum.* In lapidibus priscis: BENEF. TRIBVN. Meminit Cicero libro V. epist. XX. & ostendit etiam in pecuniâ Beneficia hæc fuisse. de quibus & in Synodo Nicænâ, can. XVIII. *damnantur ij, qui militiam & zonas deponentes, postea ad vomitum redeunt,* ὡς βενεφικίοις κατορθῶσαι τὸ ἀναστρατεύεσθαι: *vt beneficiis feliciùs militiam resumant & instaurent.* Festus aliter explicat: quem in voce eâ vide. Pagina 54. linea 16.

DIALOG. IX.

„ *Suspicor tamen nomen Imperatoris.*] Imò iam pænè scio. Is qui orationem funebrem scripsit (D. Ambrosium auctorem faciunt) Valentiniano Imperatori: *Charactere domini inscribuntur & serauli, & nomine Imperatoris signantur milites.* Duplex ritus. & de seruis, qui compungi solent dominico nomine, vt agnoscerentur; & de militibus, qui præferre Imperatorem. Locus hic in scidis meis delitescens commodùm se nunc obtulit. Pagina 59. linea vlt.

„ *Nomen Imperatoris in statuis.*] Nolui ego sic esse, & scripseram *scutis.* Id enim exemplum huc facit, non de Statuis. Infrà de hoc ritu dicam, in Scutis. Pagina 60. linea 10.

ANA-

ANALECTA

LIB. II. DIAL. II.

Pagina 70. linea 12. ,, *Etsi rarò tamen in agmine aut acie sic incessêre.*] Id verum est, & in agmine ferè præmitti solent ad incerta aut occulta viarum exploranda. In acie quoque aliter locari, & abiungi à grauioribus, in loco dictum. Sed addo, distributionem hanc, de quâ Polybius, videri ad Cohortes maximè pertinere: in quas certum est Velites fuisse relatos *centum viginti*: id est ter quadraginta, quot in singulis manipulis colligimus fuisse. Cohors igitur si alibi in præsidio, aut diuisa; habuit suos Velites, & huic rei adtributio illa seruiit.

Pagina 71. linea 15. ,, *Ab eo quòd iunctis manibus pariter dimicabant.*] Hinc aliquis colligat, in acie stetisse ferè per Decurias in quâque centuriâ: & quia tales in vno contubernio etiam erant, Vegetius voluit *Manipulum* ab eâ ratione simul pugnandi dictum. Etsi de etymo tamen aliter est, sed res notetur.

DIALOG. III.

Pagina 75. linea 1. ,, *Etsi habuit suas caussas.*] Suspicionem, quæ dominantibus ferè innata: & ne turbare Latini possent, putauit Tarquinius melius misceri eos ac confundi cum Romanis. Posteri aliter.

Pagina 76. linea 7. ,, *Vt in vno Ordine duo sint Centuriones.*] Id nego factum; & rectè, si pro more & vero loquaris. Cùm tamen in omnia me verso, nequid frustrà aut temerè mutem; succurrit posse excusari fortassis, si Optiones etiam & Succenturiones venire velimus in hoc principale nomen. Fecisse videtur Liuius lib. x. *Quattuor Centuriones manipulúmque hastatorum armillis aureísque coronis donauit, quia primi portam murúmque Aquiloniæ ceperāt.* Vnius enim manipuli facinus hoc facit, nec credo admixtos Centuriones ex aliis fuisse. Etsi nec argumentum, nec numerus fortasse, satis certa.

DIALOG. V.

Pagina 85. linea 10. ,, *Legio.*] Quæ variis nominibus Græcis Latinisque etiam postmodum dicta. Græci veteres, στρατόπεδον, στράτευμα, & creberrimè τάγμα dixerunt: nouelli etiam θέμα, scilicet quòd in loco & limite certo solent poni. In Glossis illis bonis: *Legio*, Τάξις, θέμα. In Cedreno θεματικοὶ, ipsi Legionarij: & Constantini Porphyrogenetæ libellus est titulo, περὶ θεμάτων, *de Legionibus*, vt illo æuo erant. Produxit Cedrenus etiam ad equites, & θέματα καβαλλαρικὰ in eo sunt *Equitum alæ.* Iidem Græci dixêre & τέλος: vti Plutarchus & Appianus. quo sensu fortasse Dio (verba dedi in Transuectione equitum, libro primo) ἱππεῖς ἐκ τοῦ τέλους: *legionarij aut ordinarij equites*: etsi paullo aliter id fuit. Reperio & τεῖχος, pro legione: nec audiam viros doctos qui vertunt in τέλος. Ita enim Dio lib. LIIII. post recensum legionum: Τοσαῦτα τείχη τῶν ἐκ καταλόγου στρατευομένων: *Tot legiones sunt,*

ſunt, quæ ex ordinario catalogo & dilectu militant. Iterùm idem in Eclogis, quas vulgauit vtiliter Fuluius Vrſinus, Eclogâ vltimâ: τȣ͂ τετάρτȣ τȣ͂ σκυθικȣ͂ τείχȣς: *legionis quartæ, cognomento Scythicæ.* Et infrà: πολεμικώτατον τεῖχος: *bellicoſiſſima legio.* Cur verò abhorream? nam & Latini poſteriores *Murum* ſic vſurparunt. Vegetius: *Antiquos murum dixiſſe pedeſtrem exercitum*: & alibi in eodem. Notabis & *Numeros* pro legionibus, quod exemplis ad Tacitum firmaui. Item *Ordines*: imitatione ſcilicet Græcorum, quibus ſunt τάγματα. Hegeſippus ita: *Connexis ordinibus Quinto & Decimo*: & pluries idem, ne cumulem è ſuperuacuo verba. *Virtutes* etiam in Paullo Diacono legi; ſed communiùs, pro copiis & robore militari.

„ *Variatum in occaſionibus oſtendit.*] Inſtabilis omnino hic numerus, Pagina 86. linea 29. cùm Patres ſub initium anni prouincias & exercitus ornarent: id eſt, legiones deſcriberent, quot quantiſque, bellum geri ex vſu videretur. Sæpè ad eos magiſtratus hoc referunt, apud Liuium. vt lib. XXII. *De bello déque rep. Dictator retulit, quibus quótue legionibus victori hoſti obuiam eundum eſſe cenſerent patres.* Idem libro XXVI. *Conſul Senatu in Capitolium vocato, de adminiſtratione belli, de prouinciis exercitibúſque Patres conſuluerunt.* Inibi obiter nota locum, in quem vocati: nempe Capitolium, vbi de bello ferè actum monuimus libro I. ex Appiano. Nunc pro noſtrâ re etiam Claudianus, qui Stiliconem docet imaginem priſci & deſiti ritus retuliſſe.

Neglectum Stilico tot iam per ſæcula morem
Rettulit, vt ducibus mandarent prælia Patres,
Decretóque togæ felix legionibus iret
Teſſera.

Teſſera, nimirum ad iter, & quò copiæ dirigendæ.

„ *Quadratam dictam.*] Infrà, in Acie, de cauſsâ huius cognominis. Sed Pagina 87. linea 22. lubet alia quoque agnomenta legionum exſequi, quæ in ſcriptoribus prompta. Si curioſitas videbitur; tranſi cui ſic videtur: tu lege, cui aliter. & vt peſſimè, quid niſi iactura atri liquoris alicuius & chartæ? Vtinam meum illum omnem hîc effundam. Communis igitur & receptiſſima agnominatio legionum à numeris fuit, idque diſcretionis cauſsâ. Si enim *Legio* tantùm; de quâ intellegam? & intereſt ſæpè ob facinus aliquod egregium, aut aliam notitiam, ſciri. Ergo à numeris, *Prima, Secunda, Tertia*, vſque ad *Vigeſimam, Trigeſimam*, & quot fuêre. Id ab ordine temporis & dilectus, quo conſcriptæ. Dio Caſſius libro XXXVIII. Τὰ πολιτικὰ ϛρατόπεδα πρὸς τὴν τῶν καταλόγων τάξιν ὠνομάζετο, ὅθεν περ καὶ νῦν ὁμοίως τὰ μὲν ὄντα ἐπικλήσεις ἔχει: *Ciuiles legiones iuxta ordinem dilectuum appellabantur, ſicut & nunc ea quæ exſtant agnominationes habent.* Quot autem æuo eius, itemque Auguſti exſtiterint, & quibus cognominibus (nam & alia, præter numeralia illa, ex occaſione dabant) ipſe fusè ita ſcribit libro LV.

„ *Tres tunc* (Auguſti æuo) *& viginti legiones, aut vt alij volunt, quinque &* „
viginti alebantur. Nunc verò noſtro æuo, nouemdecim modò ex iis ſuperſunt. „
Legio Secunda Auguſta, quæ in Britanniâ ſuperiore hibernat: & tres Tertiæ. „
quarum vna in Phœnice Gallica cognomento; altera in Arabiâ, Cyrenaica; ter- „
tia in Numidiâ, Auguſta. Iam Quarta Scythica in Syriâ agit, Quinta Ma- „
cedonica in Daciâ. Sunt & Sextæ duæ. quarum vna in Britanniâ inferiore, „

 cognomento

» *cognomento Victrix; altera in Iudæâ, Ferrata. Est & Septima in Mysiâ superiore, quæ plurimùm Claudia dicitur. Octaua Augusta, in Germaniâ superiore. Decima in Pannoniâ superiore, dicta Gemina, atque altera Decima in Iudæâ. Vndecima in Mysiâ inferiore, Claudia dicta. Ita enim hæ duæ legiones à Claudio cognominatæ, quoniam in rebellione Camilli contra eum non steterunt. Duodecima in Cappadociâ, Fulminatrix. Tertiadecima Gemina, in Daciâ. Decimaquarta Gemina in Pannoniâ. Decimaquinta Apollinaris in Cappadociâ. Et Vigesima, Valens & Victrix dicta, in Britanniâ superiore. quam ipsam, vt mihi videtur, cum ea quæ & ipsa Vigesimæ nomen habet & in Germaniâ superiore hiemat (etsi etiam, nec tamen ab omnibus, Valens appelletur: neque nunc eo cognomine vtitur) accipere oportet. Hæ ex Augusti legionibus saluæ sunt. Reliquarum aliæ prorsus exstinctæ, aliæ aliis quibusdam vel ab ipso Augusto vel à secutis Imperatoribus sunt permixtæ: vnde & Geminæ cognomen sollemne habent. Quoniam verò semel in hunc sermonem de legionibus veni, etiam alias quæ deinceps à Principibus conscriptæ sunt edissseram, vt promptum sit volenti in vno loco hæc videre & discere. Nero igitur primam Italicam dictam scripsit, quæ in Mysiâ inferiore hibernat: Galba Primam Adiutricem, quæ in Pannoniâ inferiore; & Septimam, quæ in Hispaniâ. Vespasianus Secundam Adiutricem, quæ in Pannoniâ inferiore; & Quartam Flauiam, in Syriâ. Domitianus Primam Mineruiam, quæ in Germaniâ inferiore. Traianus Secundam Aegyptiacam, & Trigesimam Germanicam, quas & à seipso agnominauit. M. Antoninus Secundam, in Norico.*

Ecce hîc habes & numerum legionum, quæ sub Principibus ordinariæ, & cognomina, & loca earum siue castra. Percurram ipsa verba, & inferam (quia opus) alibi nostram facem. Ait: *Vt alij volunt, quinque & viginti.*] Dissensum inter scriptores tangit, quorum alij vigintitres Augusti æuo legiones faciunt; alij vigintiquinque. Inter hos posteriores Tacitus est, inquisitionis & fidei notæ scriptor. In rebus enim Tiberij, cùm ex occasione vires & copias imperij recenset, ita infit; *Italiam vtroque mari duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximúmque Galliæ littus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur, Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallósque subsidium, octo legiones erant. Hispaniæ recens perdomitæ tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, domum populi Romani: cetera Africæ per duas legiones, paríque numero Aegyptus. Dehinc, initio ab Syriâ vsque ad flumen Eufratem, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coercitum: accolis Hybero, Albanóque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersum externa imperia. At Thraciam Rhœmetalces & liberi Cotyis; ripámque Danubij legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsiâ attinebant. totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo illis, & si repens auxilium Italia posceret, haud procul accirentur. Quamquam insideret vrbem proprius miles, tres vrbanæ, nouem prætoriæ cohortes. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæq. & auxilia cohortium. neque multo secus in iis virium, sed persequi incertum fuit, cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur.* Insignis & delectabilis locus, iis quidem qui animo intueri & concipere non solùm magnitudinem vi-

resque

resque Romani imperij, sed & ordinem dispositionemque volunt. Habes igitur vigintiquinque legiones hîc in prouinciis (adnumera:) præter cohortes alasque sociales, & classes. Habes in ipsâ Italiâ legiones duas classicas Rauennatem & Misenatem, præter copias Foroiulienses: & in ipsâ vrbe duodecim cohortes, ferè millenarias, id est legionum item instar duarum. Sed de Sociis, excusat quòd non numeret, quia aliquando, inquit, hîc illîcque erant; & numero maiores aut minores. Tamen certum est, haud infrà ciuiles copias fuisse, ex prisco illo & perpetuo ritu quo Socij æquabant; & ex Taciti hîc assertione, *haud multo secus in iis virium fuisse*: quod est, haud minus. Fuerunt igitur tunc ciuiles copiæ, legionum circiter triginta: quæ essent (in legionem quinque millia sumendo) *centum quinquaginta millia* hominum. Adde Socios tantundem. Is modus tunc virium, nec aliter ferè Dionis æuo, & hîc verbis. Nam numerat superfuisse nouemdecim ex Augustæis, & alias deinde nouem accenset. At, quod mireris, Agathias Scholasticus copias istas immensum auget. Nam cùm Hunnorum irruptiones, Iustiniani æuo, in Thraciam Græciamque denarrat & deplorat: culpam coniicit in copiarum paucitatem, quas Principes tunc alebant. Τὰ γὰρ (inquit libro quinto Historiæ) τῶν ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκ ἔτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν. δέον γὰρ εἰς πέντε καὶ τεσσαράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. καὶ τούτων αἱ μὲν ἐν ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν λιβύην, ἕτεραι δὲ ἐν σπανίᾳ, καὶ ἄλλαι περὶ τοὺς κόλχους, καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν ἀλεξάνδρου καὶ θήβην τὴν αἰγυπτίαν. ἐκάθηντο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἑῶα τῶν περσῶν ὅρια, οὐ γὰρ δή που ἔδει ἐκεῖσε πλειόνων, διὰ τὰς σπονδάς: *Romanorum enim copiæ non tantæ iam permanserant, quantæ sub prioribus olim Principibus fuerant, sed ad minimam quandam partem redactæ, non iam vltrà magnitudini imperij sufficiebant. Cùm enim ad sexcenta & quadragintaquinque millia virorum militarium, vniuersas copias colligere oporteret; vix tunc in centum quinquaginta millibus constabant. Atque harum aliæ in Italiâ locatæ erant, quædam in Libyâ, item in Hispaniâ; aliæque circa Colchos, & aliæ circa Alexandriam & Theben Aegyptiacam. Considebant & paucæ ad Orientales Persarum limites: quia pluribus nondum opus ibi erat, ob fædera & pacem.* En tibi & hîc breuiter statum imperij, cuiusmodi sub Iustiniano, & circà, fuit. Sed quod ait de tam immensis olim copiis: quando id fuit? non Augusti, aut Dionis etiam æuo, id est sub Alexandro Seuero: imò nec Traiani, cùm florentissima (quod ad militiam) videtur fuisse res Romana. Nam columella in Italiâ. Romæ exstat in ipso Capitolio, vbi nomina & numerus tunc legionum. Sunt in vniuersum vigintinouem, sic desculptæ.

NOMINA LEG

II. AVG	II. ADIVT	IIII. SCYTH
VI. VICTR	IIII. FLAV	XVI. FLAV
XX. VICTR	VII. CLAVD	VI. FERR
VIII. AVG	I. ITALIC	X. FRETE
XXII. PRIM	V. MACED.	III. CYREN

I. MINER	XI. CLAVD	II. TRAI
XXX. VLP	XIIII. GEM	III. AVG
I. ADIVT	XII. FVLM	VII. GEM
XIII. GEM	III. GALLIC	III. ITALIC
I. PARTH	II. PARTH	III. PARTH

Sic Capitolinus cippus: cui adsimilis alter apud Maffæos, nisi quòd versu antepenultimo tres istas etiam inserit:

X. GEM   XV. APOL   II. ITALIC

Sed nec sic longè suprà triginta. quem numerum velut sollennem etiam Fauorinus ioco vsurpat apud Spartianum in Hadriano: *arguentibus amicis, malè eum cedere Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; Non rectè, inquit, suadetis amici, qui non patimini illum me doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Nec aliter reperio, nisi quod in lapide quodam prisco: L. SERGIVS. L. F. LEPIDVS. ÆD. TR. MIL. LEG. XXXX. Vbi *quadragesima* legio exprimitur, non sine mendi suspicione, nisi si per bella ciuilia sic fuit. Sed in Dione iam pergamus. Ait amplius: ,, *Legio secunda Augusta.*] Sic dicta quòd ipse eam legisset; siue etiam per honorem, quasi eo digna. Lego in Dione eodem, *Legionem totam Augustam vetitam hoc cognomine amplius vti*, quòd ignauiter se gessisset. Ita in rebus Augusti, libro LIIII. Sed cùm tres fuerint hoc cognomine: de quâ, ignoro. Amplius: ,, *Gallica cognomento.*] Dio hîc γαλατικὸν dixit: at ipsâ Latinâ voce τὸ τρίτον ςρατόπεδον γαλλικόν, in Eclogis Fuluianis. Hæ tales autem agnominatæ videntur à locis Hibernorum. ,, *Quinta Macedonica.*] Ita & in marmoribus aliquoties reperio. tametsi in Tacito est *Quarta.* Lib. III. Hist acie Vitellianâ, *Quartam Macedonicam dextro cornu locat*: sed rescribendum fortè *Quintam.* ,, *Cognomento Victrix.*] In Græco est, *Victorum*, τῶν νικητόρων: & est in Ammiano *Legio Victorum*, sed nouella magis: atque illa vetus cognomen *Victricis*, habuit, quod lapides docent. ,, *Ferrata*] Dicta, vt videtur, ab armorum præstantiâ, & quæ tota è ferro. Fuit & FRETENSIS, freto assita, in lapidibus. ,, *Ita enim hæ duæ legiones à Claudio.*] Nec Claudiæ solùm dictæ, sed *Piæ, Felices.* quod ipse Dio in Claudio ita scribit: *Iussit duas legiones, Septimam & Vndecimam, Claudias, & Fideles, & Pias, etiam à Senatu agnominari.* Sed postremis his cognominibus video & alias gaudere. vt in lapide: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. SEVERIANARVM. In alio: PRIMIP. LEG. X. GEM. PIÆ. FIDELIS. Ratio collaudandi prisca, & in Liuij XXV. *Viginti millia armatorum fortia, fidelia.* ,, *Duodecima Fulminatrix.*] Itaque vetus hoc cognomen, & ab insigni fortasse scutorum sumptum. Valerius Flaccus de Bisaltis, lib. VI.

Cuncta phalanx insigne Iouis, cælatáque gestat
Tegmina, dispersos trifidis ardoribus ignes.
Nec primus radios miles Romane corusci
Fulminis, & rutilas scutis diffuderis alas.

Fortasse dixi. quia vulgò videntur fulmen sic per scuta diffudisse, quod monumenta prisca ostendunt. Magis igitur ab impetu, & quod fulminis in morem rueret, prosterneret. Nam Christiani scriptores, etsi consensu tradunt,

tradunt, dictam legionem *Fulminatricem* vel *Fulmineam*, quæ precibus suis fulmen & nimbos sub Marco Imp. impetrauerit: tamen constat diu ante cognomen hoc fuisse, sed in legione scilicet aliâ, & ob aliam caussam. Solent autem & alia quædam insignia scutis inscribere, vt elephantes in Appiano: vt leones in Claudiano, de Bello Gethico:

Neruius insequitur, meritúsque vocabula Felix,
Dictáque ab Augusto legio, noménque probantes
Inuicti, clypeóque animosi teste leones.

Atque ibi quod est de *Felice*, in Aureliano Vopisci *Tertia* sic cogminatur: *Tecum habebis legionem tertiam Felicem.* Amplius: ,, *Valens & Victrix dicta.*] Sic verti: etsi in Græco est, οὐαλέριοι καὶ νικήτορες: *Valerij & Victores.* Sed certum est ita Latinis appellatam, vel ex lapidibus. vt illo, qui Parmæ visitur: PRÆF. LEG. XX. VALEN. VICTR. Item in Faliscis: LEG. XX. V. V. interpretari sic postrema hæc oportet.
,, *Quam ipsam, vt mihi videtur.*] Hæc confusa valdè in Græco, imò & corrupta sunt. Verba nunc sonant, eandem illam Vigesimam esse cum superiore: quod falsum est. nec sic *nouemdecim* legiones Augustæas feceris, Dioni anteà assertum, sed *octodecim* tantùm. Adde, quòd hibernis diuersæ cùm fuerint, ipsas oportuit diuertisse. Græcis igitur negatio immittenda est, siquis id curat. ,, *Primam Mineruiam.*] Græce τὸ ἀθηναῖον στρατόπεδον. Errauerat Xylander, qui *Athenîensem* fecerat: & columellæ suprà docent. Dicta est ab ipsâ illâ Deâ, quam Domitianus eximiè coluit, & nomine eius legionem honestauit. Simile antè de *Apollineâ*: quam ab Augusto, cui peculiaris ille Deus post pugnam Actiacam, probabile sic dictam. Satis de istis: quæ passim in Tacito, Spartiano, Capitolino occurrent, pleraque his consona; interdum cum dissensu. Vt in Vopisci Aureliano, *Tribunus* ille scribitur *legionis sextæ Gallicanæ, apud Maguntiacum*: quæ aut diuersa est à *Tertiâ* hîc *Gallicanâ*; aut in hanc reformanda. Talia per te, cui studium, indagaueris: ego modum seruo.

DIALOG. VII.

,, *Ea est, Ala.*] Dico cornu Sociorum *Alam* appellatam: & quamquam satis docui, tamen accedat Vegetij imitatio, qui non semel *Alam* pro *Cornu* dixit. vt lib. III. *Dextram alam tuam sinistræ illius alæ iunge*: & ibidem iterat. Pagina 97. linea 11.
,, *Nam Vegetius longè in aliam mentem.*] Cuius verba & sensum super Centurionum numero atque ordine operæ est ponere: quia & diuersa valdè à priscis, & in ipso intricata. Verba sunt hæc, libro II. cap. VIII. Pag. 123. lin. penult.

Centurio Primipili non solùm Aquilæ præerat, sed etiam quattuor centurias, hoc est quadringentos milites in prima acie gubernabat. Item primus Hastatus duas centurias ducebat in acie secundâ, quem nunc Ducenarium vocant. Princeps autem primæ cohortis centuriam semis gubernabat. Item secundus Hastatus centuriam semis, id est, centum quinquaginta homines. Triarius prior centum homines gubernabat. Sic decem centuriæ cohortis primæ à quinque Ordinariis regebantur, quibus magnæ vtilitates & magnus honor est à veteribus constitutus. Erant & centuriones, qui singulas centurias curabant, qui nunc Centenarij vo- ,,

rij vocantur. Secunda cohors habebat Centuriones quinque, similiter tertia, & quarta vsque ad Decimam cohortem. In totâ autem legione erant Centuriones quinquagintaquinque.

Ista Vegetius. & ponit in singulis cohortibus Centuriones quinque: ergo *quinquaginta* in vniuersum. At enim *quinquagintaquinque* in fine numerantur. Falsò,& induxit Modestus qui *decem* in primâ cohorte recensuit, sed præter verum & Vegetij claram mentem. Sunt igitur pauciores denis,quàm olim: hoc ideò quia non iam manipuli, vt olim: & in quoque bini:sed centuriæ, & cohortes: & in quaque cohortium, quini centuriones. Prima autem cohors plenior: sed tamen idem numerus, sed plures centuriæ vni. Ipsa verba iam perlustro. Ait:

„ *Quattuor Centurias in primâ acie gubernabat.*] Planè præter morem veterem,idque dupliciter. Quòd & quattuor, cùm olim non nisi vnam; & quòd in primâ acie,cùm ille in extremâ.

„ *Primus Hastatus duas centurias.*] Iste Primopilo subiungitur, & dignior habetur Principe primo. Non aliter ex Vegetio dixeris; vel claro indicio, quòd duas centurias etiam habeat, cùm alter non nisi vnam semis. Itaque comparatur cum Hastato secundo. Omnia hæc nouitia, & ab ordine atque armis immutatis nata. Nam Hastati iam inter firmos,& qui contis pugnabant.

„ *Triarius prior.*] Ecce hîc inter vltimos suæ cohortis, re & nomine dignitatis nouo.

„ *A quinque ordinariis regebantur.*] Hoc mihi nota, sic vocatos communiter quinque illos primæ cohortis centuriones. Vegetius Capite anteriore: *Ordinarij dicuntur,qui in prœlio primos ordines ducunt.* Vopiscum an non sic intellegam in Bonoso? *Militauit primùm inter ordinarios, deinde inter equites.* Et magis certè Capitolinum in Clodio Albino: *Sæpè & ordinarios Centuriones in crucem tulit.* Alio sensu ista vox in Festo, & Catonis ibi verbis: *In eâ oratione quam scribit de suis virtutibus, contra Thermum. Quid mihi fieret, si non ego stipendia in ordine omnia, ordinarius meruissem semper? Sunt quidam qui manipularem, eum qui infimi ordinis sit, appellatum credant Ordinarium.* Non ego Feste & puto mentem Catonis, sese nullâ ambitione aut gratiâ in contuberniis Imperatorum, extrà ordinem & immunem, militasse: sed semper inter alios. Frontinus ita. *Q. Metellus Consul, quamuis nullâ lege impediretur, quia filium contubernalem haberet, maluit eum in ordine merere.*

DIALOG. XII.

Pag. 142. linea 10. „ *Color in Imperatorio eximius, è cocco.*] Huc traho Cæsarianum illud, Commentario septimo: *Accelerat Cæsar, vt prœlio intersit. eius aduentu ex colore vestitus cognito, quo insigni in prœliis vti consueuerat, hostes committunt prœlium.* Etsi an germana illa Cæsaris, quis cui nasus est, non dubitet? Quid enim opus monere *insigni colore vsum in prœliis*, cùm id fuerit vulgatissimi moris? Sed hoc & alia pro Celsi ingenio diffusa aut mixta sunt, & parùm in totis illis Commentariis meri.

ANA-

ANALECTA
LIB. III. DIAL. I.

„ *Rorarij, Accensi.*] Lubet hoc semel aperire, quia posteà etiam iteramus. Est igitur commune nomen leuis armaturæ, *Ferentarij*. Sallustius vsurpauit in Iugurthino: *Postquam eò ventum est, vnde à ferentariis prælium committi posset.* Explicat Festus: *Ferentarij, in bello auxiliares, à ferendo auxilio dicti; vel quia fundis & lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur.* Posterius etymon verius videtur, & est Varronis: *Ferentarij,* inquit, *equites dicti qui ea modò habebant arma quæ ferrentur, vt iaculum. Huiuscemodi equites pictos vidi in Aesculapij æde vetere, & Ferentarios adscriptos.* Sunt igitur Varroni leuiores equites & iaculatores, etiam Ferentarij: etsi alij ad pedites ferè adstringunt Id genus olim in Romanâ militiâ duplex, *Rorarij* & *Accensi.* Liuius vtrosque sic recenset, & locis etiam ordinibusque disiungit in pugnâ cum Latinis Festus de prioribus: *Rorarij qui è leui armatura primi prælium committebant, quòd vt ante imbrem ferè rorare solet, sic illi ante grauem armaturam prodibant.* Et ait disertim, *prodisse ante graues:* quod etiam Liuius indicat, dum ait *inter Antepilanos procurrisse, & vires addidisse Hastatis Principibúsque.* Moneo sedulò, quia idem Liuius (loco dicto, id est libro octauo) in fine & tergo agminis vtrumque genus collocauerat, sed cum hoc sensu, vt ibi starent, donec pugna cœpta, tum procurrerent, & eminus inter ordines pugnarent. Ad eum ipsum situm Lucillius spectasse videtur: Pag. 152. linea 11.

Ponè paludatus stabat rorarius velox.

Malè *veles* reponunt: & est distinctum hoc genus. Ponè igitur stabant, id est post Triarios. Hęc vox corrupta leuiter in Symmacho, qui amat Plautina & vetera inspergere, epistola XLVII. lib. VIII. *Soles in scribendo esse prolixus, pro ingenij tui viribus. Postquam te honor aulicus in procinctum vocauit, tu quoque verba succingis. Tanquam leuis armaturæ miles rurarius æmularis.* Scribo, *rorarios,* & explico: facis quod Rorarij olim, pauca quasi verborum tela iacis & lacessis, mox te subducis & post Triarios sistis. De iisdem Glossę: *Rorarij,* ἀκροβολισταί. Genus alterum, *Accensi:* quos Plautus quoque à Rorariis discernit, in fragmento apud Varronem:

Vbi rorarij estis? en sunt. vbi accensi? ecce.

Festus diffusè satis explicat, & nonnihil confusè: *Adscripticij velut quidam scripti dicebantur, qui supplendis legionibus adijciebantur. hos & Adcensos dicebant, quòd ad legionum censum essent adscripti. quidam Velatos, quòd vestiti inermes sequerentur exercitum. nonnulli Ferentarios, quòd fundis lapidibúsque præliaturi, ea modò ferrent quæ in hostes iacerentur. alij Rorarios, quòd id genus hominum, priusquam acies coirent, in modum rorantis tempestatis dimicarent.* Varia promit, vera aut iuxta verum. Vera, de Ascriptiuis & Accensis, qui iidem videntur, aut similes: de Velatis & Ferentariis, conuenit etiam in alios: de Rorariis, fallit, nec sunt iidem. Sanè de Adscriptiuis etiam Varro: *Adscriptiui dicti, quòd olim adscribebantur inermes, qui succe-* derent

derent armatis militibus siqui deperissent. Simile Festus loco alio: *Adcensi, qui in locum mortuorum militum subitò subrogabantur, dicti ita quia ad censum adijciebantur.* Et Plautus: —— *extra numerum es mihi.* PEN. *Idem istuc aliis adscriptiuis ad legionem fieri solet.* Itaque horum sententiâ supernumerarij sint & extraordinarij; quod tamen è Liuio minimè dixeris, qui & Ordines dat, & numero certo legionibus miscet. Vidi qui vellent eos armatos pariter vt Graues fuisse, hoc argumento: quòd in Liuio scribitur, *Manlium accensos ab nouissimâ acie ante signa procedere iussisse. Qui vbi subière, extemplo Latini, tanquam idem aduersarij fecissent, Triarios suos excitauerunt.* Quî enim, inquiunt, impositum ita Latinis, nisi armorum & aspectus paritas fuisset? At negamus ita esse, & Vegetius mecum libro III. *Quibus scuta deerant, siue lapidibus manu iactis, siue missilibus, in hoc ordine dimicabant: quos Accensos, tanquam iuniores & posteà additos vocabant.* Vides ne Scuta quidem habuisse, & fundis aut iaculis modò pugnasse. Sed & Festus suprà inermes posuit, & veste solâ velatos. Quid ipse Liuius? *minimæ fiduciæ* hanc *manum* appellat, & infra ipsos Rorarios ponit. Apage igitur de Armis. Nec ea conspecta Latinis imposuerunt à similitudine aliquâ; sed ipse motus & progressus nouæ manus, vt oculi & sensus facilè falluntur in puluere illo campestri. Adde, quòd iacula fortasse primi prætenderint, velut Triariorum hastas. Ista de vtroque genere: quod desiisse natis iam Velitibus dixi, sed posteà tamen iterùm in Funditoribus & Sagittariis quasi resurrexisse. Nam Romani, promoto iam imperio, sociis in ciuitatem acceptis, prouinciis variis subiectis: Velites è suis scribere omiserunt: eorum loco vsi funditoribus, sagittariis, iaculatoribus, quos Baleares, Cretenses, Numidæ, & id genus nationes subministrarent. Itaque posteà crebra horum iterùm mentio: qui tamen inermes fuêre plurimùm, vt illi prisci. Suidas hoc adspectu verè scripsit: Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ ἐφαπτίδας εἶχον, καὶ ζώσματα πρὸ τῶν μηρῶν: *Romanorum leues milites sagula habebant, & cingula super femora.* Talem ego descriptum aut desculptum potiùs Funditorem adnoto, in monumento vetere: qui sagulo aut chlamydulâ reductâ, lapides sinu præfert. Tamen & alium etiam diligentiùs paullò ornatum, cui Galea, Scutum lunatum, & Ocreæ. Raros fuisse tales credo: etsi tamen in Suidâ etiam scriptor aliquis: Οἱ ῥωμαίων ψιλοὶ, ἕκαστος αὐτῶν εἶχον ἐφαπτίδας, καὶ κνημίδα τε καὶ λογχάδιον, καὶ ἀκόντιον δι' ὅλου σιδήρου πεποιημένον: *Romanorum leues sagula habebant quisque, & ocream* (nota singulariè *vnam) *& lanceam, & iaculum totum è ferro.* Sed id aut inferiore alio æuo fuisse debuit, aut in facinore aliquo & expeditione semel sic vsurpatum. De Sagulo quidem, etiam Lucillius suprà docuerit, vbi *paludatus rorarius* dicitur, sic ornatus.

*Sic & in alterâ figurarum hic obserues. Adde quæ de Ocreis.

,, *Afro-*

,, *Afrorum pleraque scuta sic fuisse.*] Quæ dicebant *Cetras*, aut *Citras*: Pag. 157. linea 19.
vtramque enim scripturam inuenio. Virgilius:

Læuas cetra tegit, falcati cominus enses.

Et in Appiani Lybico, Masanissa rex gestat ἐλεφαντιςὴν, id est *scutum è corio elephanti:* quod haud dubiè firmum, nec facile penetrari. Quid hodie Mauri? nónne vsum seruant, & habent lorea ista scuta, sed maiuscula & formata ferè in cor humanum? Atque ea cælare aut pingere variè solent. quod etiam olim factitatum Silius indicat, libro III.

Versicolor contrà cetra, & falcatus ab arte
Ensis Adyrmachidæ.

Versicolorem enim appellat, à variante hac picturâ. Britannis etiam Ta-
citus hæc scuta tribuit, & pugnare eos facit *ingentibus gladiis, breuibus ce-*
tris. Ostendit paruas fuisse: cuiusmodi & Hispanorum, qui vel maximè iis
vsi. Strabo de Lusitanis: Ἀσπίδιον δὲ αὐτοὺς διπῶν ἔχειν τὴν διάμετρον φασὶ,
κοῖλον εἰς τὸ πρόσθεν, τελαμῶσιν ἐξηρτημένον: *Clypeolum eos habere dicunt bipe-*
dali diametro, cauum antrorsus, loris suspensum. Ac vide ne Diameter & hîc
sit pro lineâ ambiente. Nam aliâs, haud sit sanè paruus. Atqui in Diodoro
Siculo etiam paruitas expressè valdè ingeritur, de iisipsis: Φοροῦσι δὲ ἐν τοῖς
πολέμοις πέλτας μικρὰς παντελῶς, διαπεπλεγμένας νεύροις: *Ferunt peltas in*
bellis omnino paruas, neruis intertextas. Atque has addit scitè eos, contra
ictus aut tela incidentia, circumferre: quod idem in Velite nostro est suspicandum.

ſpicandum. Itaque leuitatem iiſdem Curtius iure tribuit, libro III. *Armati bipennibus leuibúſque ſcutis, cetræ maximè ſpeciem reddentibus.* Et in Suidâ legas: Ὁ δὲ θυρεὸς τῶν ἰβήρων εὔφορος: *At ſcutum Hiſpanorum geſtatu facile.* Sed erat etiam in Diodori verbis, *è neruis eas textas*: quod hodieque fieri didici in Hiſpaniâ, munimine ſatis firmo. Simile, quod Strabo quoſdã Luſitanorum, νευρίνοις κράνεσι, *neruinis galeis* vti ſcribit. Capimus Tacitum igitur, qui de Germanis, eorumq́ue arma abiiciens: *Ne ſcuta quidem ferro neruóue firmata*: & oſtendit neruos ſolere intexi aut adtexi, tortos & duratos in ictum. Hiſpani itaque cetris vſi, nec tamen omnes. Cæſar quidem diſtinguit Commentario I. Ciuilium: *Prætereà ſcutati citerioris prouinciæ, & cetratæ vlterioris Hiſpaniæ cohortes.* Pro iam dictis diſtinguit, & Luſitanis finitimiſq́ue dat cetras; aliis, qui Gallis viciniores, ſcuta. Ea ipſa facie etiam Gallicanâ, ex Liuio, libro XXII. *Gallis Hiſpaniſque ſcuta eiuſdem formæ fermè erant, diſpares gladij.* Idem Polybius, libro III. Τῶν δὲ ἰβήρων καὶ κελτῶν ὁ μὲν θυρεὸς παραπλήσιος: *Hiſpanorum & Gallorum ſcutum quidem adſimile.* Sed hoc vniuersè haud verum (quî poteſt? Gallorum ſcuta longa, Luſitanorum cetræ breues:) ſed dumtaxat de Celtiberis, & confinibus eorum. Vlteriores, inquam, cetris; citeriores magis vſi ſcutis. Dixerat clarè Cæſar, poſteà reuocat: & eodem libro ſequitur: *Hos leuis armaturæ Luſitani, peritique earum regionum cetrati citerioris Hiſpaniæ conſectabantur.* Quid definiam? mutare, ſi auſim, & ſcribere: *cetrati vlterioris.* Niſi ſi alio adſpectu *citeriorem* ibi dicit, quod poteſt. Addo, Hiſpanos qui cetris vſi, pulſaſſe eas rythmicè & cum cantu ſaltuque hoſtem ſic inuaſiſſe. Mira & laudanda alacritas in periculo, viribuſq́ue attollendis. Silius III.

——— miſit diues Gallæcia pubem,
Barbara nunc patriis vlulantem carmina linguis,
Nunc pedis alterno percuſſâ verbere terrâ,
Ad numerum reſonas gaudentem plaudere cetras.

Idem X. *——— ac ritu moris Iberi*
Carmina pulſatâ fundentem barbara cetrâ
Inuadit.

Diodorus pariter: Ἐν δὲ τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμοὺς ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν, ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: *In prœliis ad rythmos incedunt, & pæanas cantant, cùm inuaſuri ſunt oppoſitos.* Nónne pænè Laconum ritui reſpondet, qui ad tibiam & numeros ingreſſi & congreſſi? Et de cantu ac ſaltatione, etiam Gallos Germanoſq́ue ſcio adhibuiſſe. Hæc de Cetrâ, quæ paullo aliter in Gloſſis optimis explicatur: Ἀσπὶς λῃστρική, *citra.* Ita enim ſcribitur. quaſi velint *Latronum* fuiſſe id ſcutum. Pro *Peltâ* paſſim etiam ſumunt, & pro eâ Latini reddunt. vt Liuius, libro XXXI. *Nocte cetratos, quos peltaſtas vocant, in inſidiis abdiderat.* Vt contrà Plutarchus, qui *cetratos* Luſitanorum, πελταστὰς Græcè conuertit. Nam vt ait idem Liuius, libro XXVIII: *Pelta cetræ haud diſſimilis eſt.* Et de communi quidem Græcorum Peltâ hoc accipio, de quâ in occaſione iſtâ dicam. Inuentum eius ab Iphicrate. vt Æmilius Probus in eius vitâ: *Cùm ante illum Imperatorem maximis clypeis, breuibúſque haſtis, minutis gladiis vterentur; ille è contrario Peltam pro Parmâ fecit, à quo poſteà Peltaſtæ pedites appellati, vt eſſent ad motus concurſúſque leuiores.* In quibus verbis notes, *Parmam* eum reddere

dere τὴν ἀσπίδα, aspicientem scilicet non ad modum, sed ad rotundam formam. Alioqui (mox dicam) ipsa *Pelta* Latinis, creberrimè *Parma*. Sed de inuentore illo etiam Diodorus libro XV. Τῶν ἑλλήνων μεγάλαις ἀσπίσι χρωμένων, καὶ διὰ τοῦτο δυσκινήτων ὄντων, συνεῖλε τὰς ἀσπίδας, καὶ κατεσκεύασε πέλτας συμμέτρους: *Græcis anteà magnis clypeis vtentibus, & ob id ad motus parùm aptis, ipse contraxit eos, & effecit modicas Peltas.* Hoc ita Iphicrates, & ob caussam dictam: contrà Philopœmenes posteà, qui grandiores clypeos reduxit, & spreuit Peltas. In vitâ eius apud Plutarchum leges: & hoc quoque, fecisse eum μόνιμον καὶ βεβηκυῖαν μάχην ἀντὶ δρομικῆς καὶ πελταστικῆς: *stabilem & gradu progredientem, pro cursoria illâ & peltasticâ.* Hæc Græcorum Pelta, formâ, nisi fallor, haud longè à Romanâ & velitari parmâ: etsi fortasse haud vsquequaque sic rotunda. Profero dubiè. quia iam dicta hoc euincere videntur, alia abnuere & contrà ire. vt apud Suidam: πέλται, ἀσπίδια τετράγωνα: *Peltæ, clypei quadranguli.* Apud Thucydidis Scholiastem: Πέλτη, ἀσπὶς τετράγωνος. Itaque hæreo: etsi Plutarchus etiam rotundam facere videtur in Numâ, vbi de Ancilibus: Κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, inquit, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς: *Non enim circuli formâ sunt, nec reddunt, vt pelta, circumferentiam, sed incisionem habent lineæ flexuosæ.* Omnino parum claret mihi de communi Græcanicâ Peltâ: magis de *Thraciâ*, quam reperire est crebrò. Imò propriè velut istis adtributam. vt in Hesychio: πέλτη, θράκιον ὅπλον: *Pelta, Thracia armatura.* Latini *Parmam* ferè reddunt. & est in Glossis: *Parma*, θρακικὸν ὅπλον. In Festo: *Thraces gladiatores, à similitudine Thraciarum parmularum.* Iis enim gladiatores certi Romæ armabantur. Martialis:

Hæc quæ sæpè solet vinci, quæ vincere raro
Parma, tibi scutum pumilionis erit.

Non ipse parmularius, nec Thracum fautor; eoque illudit obiter iis, & simul ostendit paruam fuisse, & velut scutum pumilioni. De eâ paruitate in omni Peltâ, opinor, sensit Statius, libro VII. cùm dixit,

Sæuáque difficiles excludere vulnera peltas.

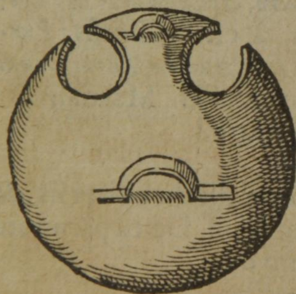
Sed quæ forma huius? quæue communis illius? minimè, nec opus fuisset agnominatione discernere. Ad ancilia accessit, etsi lateribus minus, nisi fallor, incuruis aut reductis. Accessisse quidem Dionysius satis indicat, cùm Saliis adsignat πέλτην θρακίαν, *peltam Thraciam*: quos pro comperto est ancilia gestasse. Pergit etiam describere: ἡ δ' ἐστι ῥαβδοειδεῖ θυρεῷ, στενωτέρους ἔχοντι τοὺς λαγόνας, ἐμφερής: *Ea verò est virgato scuto, quod latera arctiora habeat, adsimilis.* Atquin Ancilia à Peltâ abiunxit suprà Plutarchus. Scimus, sed à communi: nec eam vult omnino repræsentasse. Porrò Ancilia cuiusmodi, adi Festum qui doceat: tum etiam vide hunc ab antiquitate Nummum. Sed amplius etiam aliquid in Thraciâ Peltâ noto. non fuisse videlicet sic incisas tantùm, sed etiam leuiter sinuatas & introrsum curuantes. Planæ, inquam, non fuerunt. Id colligas è Plinianis istis, libro XXXIII. de Speculis: *Multúmque refert, vtrùm concaua sint, & po-*

& poculi modò, an parmæ Threcidicæ. Faciunt differentiam in aſpectu, inquit, ſpecula, plana & concaua: iterumque concaua, ſiue vt poculum protuberantia extrorſum, ſiue vt parma Thracia, introrſum. Eſtne illa mens, an de cauitate aliâ poculi aut ſcyphi ſentit? ſed tamen diſſimili à cauitate parmæ. Hæc ita poſita, ſed timidiùs: magis certò adfirmare habeo de Amazonicâ Peltâ. Ea enim & à prioribus diſtincta. Virgilius nominat:

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis.

Et Seneca Tragicus: —— *lunatâ latus Protecta peltâ.* Iſidorus: *Pelta, ſcutum breuiſſimum in modum lunæ mediæ.* Nota in eo paruitatem obiter: & ſpeciem, quæ eſt dimidiatæ lunæ. Satin' certò? nec aliud diſcrimen? Imò eſt, nec leuiter debebat ſic defungi. Poëtæ, qui *lunatas* dicunt, excuſandi ſunt ſi non magis exprimunt, nec commodè poſſunt. Ego faciam, & didici ex lapidibus aut monumentis priſcis, bilunem fuiſſe hanc Peltam: id eſt, duplici ſemilunâ inſignem. Hoc cùm marmor quoddam in Pontificiis hortis docet, vbi Amazonum pugna expreſſa, & cum eiuſmodi ſcutis: tum clarè Marcianus Capella, libro VI. qui partem Italiæ extremam, quę Brutios habęt, *læuorſum ſe flectere* ſcribit, *& duobus promuntoriis peltæ Amazonicæ formam reddere: dextro autem cornu Leucopetram tendere, læuo Lacinium.* Adi, ſodes, vel Ptolomæi vel alias tabulas, videbis duplicem ibi ſinum reddi, cum medio diſcrimine & eminentiâ, vti in formis

ſubiectis reddo. Dicit quidem ibidem paullo antè Capella, *Italiam lunatam & quodã Semicyclo in promuntorium memoratũ* (Brutiorum) *circumferri.* Sed ne imponat, ſemicirculi igitur ſimplicis formâ Peltam eſſe: alius enim ibi adſpectus, & ſinum totum reſpicit qui Brutios à Salentinis ſeiungit, ſiue etiam extremum Brutiorum litus. Vtrum-que eſt tale: at noſtra hæc Pelta, ſic in dicto marmore expreſſa. Item altera ſuprà pariformis, ſed paullò magis diffuſa, in Funditore quem dedimus: denique & pluſculæ in Notitiâ imperij, inter inſignia quibus numeri aut cohortes vſæ, vt VESONTES, MENAPII, aliique. Nec plura nunc de Peltis, niſi quòd moneo è collo pependiſſe loris: quod etiam Strabo in Cetris dixerat ſuprà. Plutarchus in Æmilio: Τῶν μακεδόνων τὰς πέλτας ἐξ ὤμων περισπασάντων: *Macedonibus peltas ex humero detrahentibus, & demittentibus.* quod fiebat, cùm aptarent ſe pugnæ. Talia & Xenophon de Thracibus fugientibus, lib. VII. *reieciſſe Peltas in dorſum.*

DIALOG. II.

Pag. 166. linea 16. ,, *Anſa remanſerat ſola.*] Vnam Anſam nominat; atqui duæ plerumque fuêre in ſcuto grandiore. Græci ὄχανον dicunt, à tenendo. Euſtathius:

Ὄχα-

Ὄχανον, τὸ τῆς ἀσπίδος, κράτημα. Herodotus id inuentum Caribus assignat lib. I. Καὶ ὄχανα ἀσπίσι οὗτοί εἰσι οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι. τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας, τελαμῶσι σκυτίνοισι οἰηκίζοντες περὶ τοῖσι αὐχέσι τε, καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι: *Ansas scutorum hi sunt qui primi fecerunt. Eousque enim sine ansis ferebant clypeos, vinculis è loro suspendentes circà collum, & humeris sinistris circumponentes.* E ferro istas facit Suidas: Πόρπαξ, ὁ ἀναφορεὺς τῆς ἀσπίδος. ὡς δέ τινες τὸ δι᾽ ἥκον μέσον τῆς ἀσπίδος σιδήρεον, ᾧ κρατεῖ τὴν ἀσπίδα ὁ στρατιώτης: *Porpax, lorum quo scutum sustollitur. vt alij dicunt, ferrum paruum quod scutum medium transit, & quo tenet ipsum miles.*

„ *Germani habuère.*] Quorum scuta grandia, vti & Gallorum. Tacitus: *Immensa scuta, enormes hastæ.* Sed de longitudine id maximè capiendum. vt de Gallis Diodorus: θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως: *Scutis vtuntur ad hominis longitudinem, pro cuiusque ingenio pictis.* Pag. 167. linea 29.

Virgilius de hisdem:

——— *scutis protecti corpora longis.*

Et Ouidius V I. Fastorum:

Iacta super galeas scutáque longa sonant.

Strabo: θυρεὸς μακρὸς, καὶ λόγχαι κατὰ λόγον: *Scuta longa, & lanceas ad proportionem.* Sed longa tamen magis, quàm lata. ex Liuio clarè, lib. XXXVIII. *Scuta longa, ceterùm ad amplitudinem corporum parùm lata, & eaipsa plana, malè tegebant Gallos.* Polybius hoc ipsum libro III. Τὸν γαλατικὸν θυρεὸν οὐ δυνάμενον τὸν ἄνδρα περισκέπειν: *Scutum Gallicanum, parùm aptum hominem totum tegere.* Tacitus & alterum illud de planitie indicat, dum scribit Germanis fuisse pro Scutis, *tenues & fucatas colore tabulas.* Ita isti: Plutarchus tamen Cimbris Theutonisque dat θυρεοὺς πλατεῖς, *scuta lata.* Sunt nummi ad illam formam:

„ *Ferreus vmbo.*] Cùm de Vmbone aliisque accuratè ita Polybius, cur silet de ornatu Scuti & picturâ? Solent enim Græci, Romani, Barbari varias formas aut colores scutis addere; siue ad insigne vt cognobiles essent, siue ad decorem. Vetus ritus. & quem heroicis quoque temporibus video obtinuisse. Plutarchus Vlyssem ait *Delphina in scuto habuisse,* libello De sollertiâ animalium: Lycurgus *tridentem* adsignat Palamedi. Herodotus originem rei ad Cares refert libro I. Κᾶρες εἰσὶ, inquit, οἱ καταδέξαντες ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημεῖα ποιέεσθαι: *Cares sunt qui ostenderunt signa scutis imponere.* Strabo idem libro XIIII. & Ἐπίσημα ipse appellat, *Insignia* seu *Notas.* Sequenti æuo multa exempla. vt in Græcis, Plutarchus scribit, *eum qui Lysandrum interfecit, insigne clypei draconem habuisse: eóque oraculum monuisse, vt Draconem vitaret.* Idem de Spartano quodam, qui clypei insigne Muscam haberet, viuâ nihilo maiorem: cumque irrideretur ab aliis, quasi ab ignauiâ & metu ita faceret, ne hosti conspicuus esset: *Imo, inquit, vt agnoscar. Vsque eò enim accedo, vt cernere cominus possint signi mei modum.* Athenæus de Alcibiade, *scutum ex ebore & auro confectum habuisse,* Pag. 170. linea 27. Lib. XII.

buisse, & in eo Cupidinem pro insigni, qui brachiis fulmen complecteretur. Ad poëtas si abeam, quis finis? Ij deos, homines, animantes, alia intexunt, & pænè quidquid in rerum naturâ. Sed Romanos videamus. quos vetustos Propertius negat ita cultos fuisse, libro IIII. eleg. XI.

Picta nec inducto fulgebat parma pyropo,
Præbebant cæsi baltea lenta boues.

Non vult pro temporis sui luxu, pyropo scuta ornata; siue lapide ipso, siue potiùs colore rutilo & flammante. Talis enim in fulmine, quod crebrum valdè, & quasi de more, in Romanis scutis. Sed tamen antè de Tatio rege Sabino, idem poëta scripserat:

Pictáque per flauas arma leuare iubas.

Et scutum intellegit. in quo iam olim imagines etiam Iuuenalis agnoscit:

Pendentésque deos perituro ostenderet hosti;

Romulum & Remum de lupâ *pendentes*: & *ostenderet*, nempe admoto scuto. Sed & maiorum facta expressa. vt de Scæuolâ quodam Silius libro VIII.

Scæuola, cui diræ cælatur laudis honorâ
Effigie clypeus. flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenûm valli medio stat Mucius, irâ
In semet versâ.

Aut imagines eorum. vt de Scipione Africano idem libro XVII.

Terribilem ostentans clypeum, quo patris, & vnà
Cælarat patrui spirantes prœlia dira
Effigies.

Sed & proprias fortasse laudes & facta cælabant: quod liber de bello Hispaniensi, etsi parùm integer, subiicit, de singulari congressu insignium duorum militum: *Cùm ad dimicandum in planitiem se cõtulissent, scutorúmque laudis insignibus præfulgens opus cælatum.* Quinetiam oculis intueri est, in columnâ Traiani, scuta quædã coronis variis ornata. quas equidem donaticas fuisse arbitror, & eo iudicio latas. Adnotaui & alibi (puto columnâ Antonini) duplicem aquilam, concorporatam sic vt in imperij insignibus hodie solet. Quâ caussâ? nec enim tunc duplex illud imperium Orientis & Occidentis: & si fuisset, non militi priuatim congruebat. Puto indicari, è legione gemellâ fuisse: quoniam duæ velut aquilæ in vnam sic mixtæ. Hæc insignia aliis etiam gentibus nota. Silius de Saguntino quodam, libro primo:

Centum angues idem cælatum insigne gerebat
In clypeo.

Idem libro IIII. de Chrypo quodam, Gallo:

——— in titulos Capitolia capta trahebat,
Tarpeióque iugo, demens, & vertice sacro
Pensantes aurum Celtas vmbone ferebat.

De iisdem quidem Gallis etiam Diodorus suprà scribebat, *scuta habuisse* πεποικιλμένα ἰδιοτρόπως: *variegata insigni aliquo proprio.* Benè, de proprio. nam

nam & communia quædam gentibus, legionibus, cohortibus erant: quod in Notitiâ imperij disces. Item è Vegetio, libro II. cap. XVIII. *Ne milites in tumultu prælij à suis contubernalibus aberrarent, diuersis cohortibus diuersa in scutis signa pingebant, vt ipsi vocant, δείγματα. sicut etiamnunc moris est fieri.* Porrò ab illis peculiaribus nata insignia & argumenta hæc familiarum, quæ in vsu esse dicam, an abusu? Ignauissimi vsurpant. & quos meliore iure increpes, quàm suum illum Africanus Scipio qui *cùm ornatum scutum* (verba Frontini) *elegantiùs cuiusdam vidisset, dixit non se mirari, quòd tantâ curâ ornasset, in quo plus præsidij, quàm in gladio haberet.* Ista de Insignibus: addo de Inscriptionibus. Nam & ea Romanis fuit, & soliti ferè nomina quædam in iis scribere. Primò Imperatorum, sub quibus merebant. Hirtius de bello Alexandrino: *Cn. Pompeio se prouinciam recuperare velle præ se ferebat. Id quâ mente fecerit, coniecturâ sciri non potest. Certè hoc præ se Thorius ferebat: milites adeò fatebantur, vt Cn. Pompeij nomen in scutis inscriptum haberent.* Atque ita Dio Cassius vt rem nouam scribit, Antonium adeò addictum nexumque Cleopatræ fuisse, *vt milites Romanos in satellitio haberet, omnésque in suis scutis nomen eius inscripserint.* Hoc libro L. scribit, & alibi (libro XLVIII.) eundem ritum tangit, de M. Titio. Secundò, Centurionum etiam nomina inscribebant, atque adeò & sua: Vegetius loco dicto: *Præterea in aduerso scuto, vniuscuiusque militis, literis nomen erat adscriptum, addito ex quâ esset cohorte, quáue centuriâ.* Dio in Domitiano: Ἰουλιανὸς τἄλλα τε παρεσκευάσατο εὖ, καὶ τοὺς στρατιώτας τότε ἑαυτῶν ὀνόματα καὶ τὰ τῶν ἑκατοντάρχων ἐπὶ τὰς ἀσπίδας ἐπιγράψαι ἐκέλευσεν, ἵνα ἐκφανέστεροι οἵ τι ἀγαθὸν αὐτῶν ἢ κακὸν ποιοῦντες γένωνται: *Iulianus cùm alia benè instituit, tum & milites iussit sua & Centurionum nomina scutis inscribere, vt nobiliores essent qui strenuum aut ignauum aliquid fecissent.* Talia igitur & insignia, & indicia, cùm in Scutis; non mirum ea curiosè cautèque habita, & contrà nimbos, puluerem, talesque iniurias tecta. Id Cæsar nos docet, Commentario II. *Hostiúmque tam paratus ad dimicandum animus, vt non modò ad insignia accommodanda, sed etiam ad galeas induendas, scutisque tegmenta detrahenda tempus defuerit.* Vbi *Insignia* acceperim quibus miles à Centurione, aut inter se, distinguitur, & maximè *Cristas.* Ita enim idem Cæsar Comment. VII? *Cæsar tectis insignibus suorum, occultatisque signis militaribus.* Insignia à Signis disparat, & commodè acceperis illa eminentia & conspecta. Sed ad *tegmenta* (Cæsar palàm sic appellat) vt redeam: idem Plutarchus clarissimè, in Lucullo. qui cum exiguis copiis in Tigranem iens, cùm rex ille fastu cæcus fugere eum putaret & iter ingredi; Taxiles quidam, gnarus Romanæ militiæ, Ἀλλ' ὦ βασιλεῦ, ἔφη, οὔτ' ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιποροῦντες, οὔτε θυρεοῖς ἐκκεκαθαρμένοις χρῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, τὰ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περιασπάσαντες. ἀλλὰ μαχουμένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὕτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους: *At ô rex, inquit, neque vestem nitidam viri isti capiunt iter ingredientes, neque scutis splendentibus, & nudis galeis vtuntur; vti nunc, cùm coriacea detraxerint armorum tegimenta. sed reuera pugnaturientium hic splendor est, & in hostes iam euntium.* En clarè tibi totum ritum, & cuiusmodi etiam quaque materie illa tegmenta. Tangit Frontinus IIII. Stratag. cap. I. de Manio Curio: *Quattuor legiones eduxit armatas, & consistere, omnibus de-*

tectis armis, velut in acie, iußit. Ante aciem igitur, siue in viâ, siue in castris tegebant. Iosephus libro v. Excidij, cùm Romani, iussu Titi Vespasiani, lustrarentur, vt pecuniam acciperent: Οἱ δὲ, inquit, ὥσπερ ἔθος, ἀποκαλύψαντες τὰ ὅπλα θήκαις ἐσκεπασμένα τέως, κατάφρακτοι προσῄεσαν: *Illi verò, vt mos est, arma sua detegentes, thecis hactenus inclusa & tecta, vndique armati prodibant.* Sed nescias, an illîc non tam viatoria hæc inuolucra, quàm Armamentarium aut similia repositoria intellegat in castris: quia nominat θήκας. In Cæsare I I. Ciuilium similis ambiguitas: *Cùm*, inquit, *alius discessisset, alius ex diutino labore quieti se dedisset; arma verò omnia reposita contectáque essent: portis se foras hostes erumpunt.* Et sanè in Tacito etiam lego, in castro Prætorio recondita arma, nec nisi iussu capta. De Othone, I. Historiarum: *Aperire deinde armamentarium iußit, capta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius insignibus suis distingueretur.* Nota hîc quoque de *Insignibus*, quod prædixi. Cùm autem sic reposita in vno loco arma, etsi per centurias manipulosque, opinor, digesta; non tamen frustrà militum nomina inscripta scutis, nequa fraus vel error in recipiendis. Nam potuit & hęc ritus eius esse caussa. Sed de tegminibus istis, breuiter etiam Cicero libro II. De naturâ deorum: *Scitè autem Chrysippus. vt clypei caußâ inuolucrum, vaginam autem gladij; sic, præter mundum, cetera omnia aliorum esse caussa generata.* Quod cũ è Chrysippo sumpserit, liquet Græcis fuisse quoque talẽ morem. In Curtio quidem lego, cùm in viâ milites essent, *Patronem, Græcorum ducem, præcepisse suis, vt arma quæ in sarcinis anteà ferebantur, induerent, ad omne imperium suum parati.*

DIALOG. III.

Pag. 175. linea 25. „ *Minorem alium, quem Pugionem Latinâ voce Tacitus.*] Taciti verba x I. Annalium: *Ferunt militẽ, quia vallum non accinctus, atque alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos.* Hunc minorem gladium ad sinistram latum video in imaginibus quibusdam, aliter ac Iosepho dictum: more scilicet toto eo, vt monui, variante. Sed en militem è columnâ Antonini, vtrimq. sic cinctũ.

Hunc

Hunc gladiolum Græci παραμήριον vocant, quia pendulus sic ad femur. Leo Imperator: *Habeant spathas Romano more ab humeris pendentes, & parameria.* In Glossis: μάχαιρα, παραμήριον; *sica.* Iunctim hoc malim, & rescribi: μάχαιρα, παραμήριος. Nam de omni machærâ, falsum sit. Ita in iisdem restrictè, παραζώνιος μάχαιρα, *sica.* Sozomenus in Ecclesiasticâ historiâ, de Gerontio quodam Romano: σπασάμενος τὸ παρὰ μηρὸν ξιφίδιον: *distringens gladiolum, qui ad femur.* Et nostri aliquot hodie pugiunculos ita ferunt. Iidem Græci παραζώνιον dicunt, qui ad zonam, & ab eâ pendet. In Martiali Lemma est, *Parazonium*, & subscriptum:

Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris,
Arma Tribunitium cingere digna latus.

Cui non is sensus, quasi soli Tribuni gestassent (errant qui arbitrati sunt:) sed laudat illud suum parazonium, & ita fabrum cultumque vult, vt vel Tribuno sit dignum. Ornare enim auro & argento solent, quisque pro fortunâ. Herodianus de Seueri militibus: Τά τε ξιφίδια περιαιροῦσιν αὐτῶν ἃ παρηώρηντο τῷ ἀργυρίῳ καὶ χρυσῷ κεκοσμημένα: *Et gladiolos iis* (Iuliani militibus, Prætorianis) *abstulerunt, quos suspensos gestabant auro & argento cultos.* Abstulerunt, inquam, tanquam militiâ iam exauctorarent, discingerentque. Idem παραζωστρίς Hesychio: παραζωστρὶς, μικρὰ μάχαιρα: *Parazostris, parua machæra.* Vegetio hoc ipsum est *Semispatha. Habebant* (inquit lib. I. cap. XV.) *gladios maiores, quos Spathas vocabant, & alios minores quos Semispathas.* Nec verò Romani sic tantùm, sed veteres etiam Græci. In Homero est, de Agamemnone, Iliad. γ.

——— ἐρυσσάμενος χείρεσσι μάχαιραν,
ἥ οἱ πὰρ ξίφεος μέγα κουλεὸν αἰὲν ἄωρτο:
——— *manibus strinxitque machæram,*
Quæ iuxta gladij vaginam dependebat.

Eustathius pro nostrâ re explicat, & vult intellegi Παραξιφίδα siue ἐγχειρίδιον. Herodotum aduocat: καὶ ἐγχειρίδια παρὰ τὸν δεξιὸν μηρόν: *Et pugiones ad dextrum femur.* Nam & Persæ vsi, estque eorum Acinaces. Iulius Pollux ita docet: Ακινάκης, περσικὸν ξιφίδιόν τι τῷ μηρῷ παρηρτημένον: *Acinaces, Persicus gladiolus quidam, femori adaptatus.* Moschopulus item, in vocibus Atticis: Ακινάκης, ἐγχειρίδιον βαρβαρικὸν, ὃ φασὶν οἱ Ἕλληνες παραμαχαιρίδιον: *Acinaces, pugio barbaricus, quem Græci dicunt Paramachæridium.* Denique in Suidâ exponitur, μικρὸν δόρυ περσικόν: etsi malè. Non ergo magnus ille gladius, quo Turcæ atque Orientales hodie vtuntur, ex isto- rum quidem mente. Hispani iisdem etiam vsi, vt monet Diodorus lib. VI. ξίφη δὲ ἀμφίστομα, καὶ σιδήρῳ διαφόρῳ κεχαλκευμένα φοροῦσιν, ἔχοντες σφιθαμιαίας παραξιφίδας, αἷς χρῶνται κατὰ τὰς ἐν ταῖς μάχαις συμπλοκάς: *Gladios ferunt ancipites & vtrimque incidentes, ferro præstantissimo factos, habentes & gladiolos duodecim digitorum adiunctos, quibus vtuntur iunctâ pugnâ & in complexu.* Et an non Romani, vt maiorem gladium, sic minorem ab Hispanis? maximè cùm & modus ille Sphithamæ vtrobique sit, quem Iosephus dixit. Ab illis, an à Gallis: cùm & hi vsi. Claudium Quadrigarium sic exaudio, apud Agellium libro IX. *Gallus quidam nudus, præter scutum & gladios duos.* Nam duos tribuit, & puto alterum minorem. De Germanis

quidem (& mores plerique tunc iidem) Dio clariùs hoc asserit, pugnâ Cæsaris in Ariouistum: *Adeò autem cum impetu Romani eos inuaserunt, vt nec contis, nec gladiis illis longioribus vti possent. imò multi etiam vsu breuiorum gladiorum* (τῶν βραχυτέρων ξιφῶν) *priuati, manibus & dentibus depugnarent.*

Pag. 176. linea vlt. ,, *Ab humero, non à medio cingulo pendebant.*] Veteri & heroico ritu. Homerus: Ἀμφὶ δ᾽ ἄρ᾽ ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον:
Circum humeros iecit clauis gladium argentatis.

Virgilius: *Tum lateri atque humeris Tegeæum accommodat ensem.*

Et quid verbis opus? monumenta passim ostendunt, & procaciores militum hodie vsurpant. Loris autem latioribus dependebant, & id *Baltei*, vel *Baltea.* Virgilius:

——humero cùm apparuit alto
Balteus, & notis fulserunt cingula bullis.

Sidonius libro IIII. epist. XX. *Penduli ex humero baltei.* Silius libro X.

——tergo quà balteus imo
Sinuatur, coxáque sedet munimen vtraque.

Qui versus tamen indicat cingulum etiam commune, & quo in orbem ambimur, *Balteum* item appellari. quod verum est: & de vtroque Isidorus: *Balteus dicitur non tantùm quo cingimur, sed etiam à quo arma dependent.* Ab hac similitudine zona illa cælestis, *Balteus* Manilio:

Sed nitet ingenti stellatus balteus orbe.

Hunc autem singulariè milites ornabant, eoque velut militiæ præcipuo insigni superbiebant. Bullis honestari plerumque solet, ex argento, auro, interdum & gemmis. Inde Varro *Balteum* format, *quòd cingulum è corio habebant bullatum.* Virgilius de illo Pallantis. ——*notis fulserunt cingula bullis.* Calpurnius in Bucolicis:

Alternat vitreas lateralis cingula bullas.

Cingulam dicit, nouo genere. vt & Glossæ: ζωστήρ, *cingula, balteum, cingulum.* Bullæ autem istæ quid, ex Isidoro discas: *Bullæ*, inquit, *quòd similes sint rotunditate bullis, quæ in aquâ vento inflantur.* Et tales Plauto sunt: *Iussin' bullas has foribus dari in splendorem?* Item Ciceroni in Verrem. Sed illæ forium ex ære, & vt capita clauorum: hæ meliore, vt dixi, metallo. Liuius de Samnitibus: *Auratæ vaginæ, aurata baltea illis erant.* Plinius: *Capuli militum, ebore fastidito, cælantur argento, vaginæ batillis, baltei laminis crepitant.*

Virgilius: *——phaleras Rhamnetis, & aurea bullis*
Cingula.

Ausonius in Cupidine suo: ——*auratâ fulgentia cingula bullâ.* Trebellius Pollio in Salonino: *Cùm cingula sua plerique militantium ponerent horâ conuiuij, Saloninus puer his auratos constellatósque balteos rapuisse perhibetur: atque hinc tractum, vt deinceps cum Imperatore cincti discumberent.* Constellatos ibi accipio, stellulis, aut stellarum in modum lineis decussatis sparsos. Simile autem furtum in Taciti Historiarum II. *Incuriosos milites, vernaculâ vrbanitate, quidam spoliauere, abscisis furtim balteis, An accincti forent? rogitantes.* De hisdem Bullis & Flori hoc potest accipi, lib. II. cap. VI. *Opes suas Senatus libens in medium contulit, nec præter quod in bullis, singulisque anulis erat, quidquam sibi auri reliquêre.* Etsi nõ abnuo ad pueriles quo-

que

que posse duci. Dixi & gemmis ornari. En Trebellius de Gallieno: *Gemmato balteo est vsus.* Tertullianum sic accipe, De habitu virginum: *Latent in cingulis smaragdi, & cylindros vaginæ suæ solus gladius sub sinu nouit.* Parthi maximè sic luxuriati. Claudianus, libro I I. de raptu.

Parthica quæ tantis variantur cingula gemmis,
Regales vinctura sinus?

Tertullianus, De cultu fœminarũ: *Vt ex auribus grana nescio quæ penderent, quæ Parthi planè per omnia quæque sua bullarum vice inserunt.* Atque tales ornatiores baltei, ornatiorum militum. Ideò in Suidâ: Μονόζωνοι, οἱ τίμιοι τῶν στρατιωτῶν, οἱ μὴ τὸν αὐτὸν τοῖς ἄλλοις ζωστῆρα φοροῦντες: *Monozoni* (*singulariter cincti,*) *digniores militum dicuntur, qui non eundem aliis balteum gestant.*

„ *Ad Orientalem aut Turcicam formam.*] Conspiciũtur ita in columnâ Antonini, atque alibi, sed omnino rariùs. Vide militem, qui indidem effictus. An non Græci hoc genus Copidas vocarũt? Dubius sum, & hæreo an non potiùs alio & inuerso fuerint flexu. Ita enim Curtius describere videtur, & cum falcibus componit, libro VIII. *Copidas vocabant gladios leuiter curuatos, falcibus similes, quîs appetebant belluarum manus.* Claudianus eos intellexit, de laudibus Stiliconis libro I. Pag. 179. linea 13.

——*non falce Gelonus,*
Non arcu pepulère Getæ.

Ij enim populi, & finitimi, talibus de more vsi. Statius poëta I I. Achilleidos:

——*quo turbine cestum*
Sauromates, falcémque Getes.

Ecce Getis tribuit, id est Dacis. & in columnâ Traiani non aliis gla-

diis isti pugnant. Vide & hunc typum. Quod autem in Statij versu *cestum* legitur, fateor mihi incertum esse. & aliâs *contum* supponere volui, aliâs *restim*. Cestuum profectò in acie rem esse, nondum mihi lectum. at contis eos pugnasse, indubium: & in Silio, *pondera conti Sarmatici*: etiam apud historicos, in eorum rebus. Sed de *resti*, id est laqueo, magis placeat: & peculiare hoc iis & finitimis videtur. Pausanias de Sarmatis, libro I. Καὶ σειραῖς περιβαλόντες τῶν πολεμίων ὁπόσοις καὶ τύχοιεν, τοὺς ἵππους ἀποστρέψαντες ἀνατρέπουσι τοὺς ἐνσχεθέντας ταῖς σειραῖς: *Et laqueos iniicientes in quemcumque hostium possunt, equos deinde auertentes deijciunt detrahúntque implicitos sic & illaqueatos.* Sozomenus de Scythâ quodam, libro VII. Eccles. Hist. cap. XXV. *Parato in hoc laqueo, ad scutum alligato, sicuti solet in hostes, alteri cuidam dum loquitur, sublatâ manu dextrâ funem immissurus erat, vt ad se traheret.* De Scythis Alanis, hoc ipsum Iosephus, libro VII. Excidij. narratque Alanos istos in Mediam irrupisse. quibus obuius factus rex Teridates, pænè viuus in eorum venit potestatem. Βρόχον γὰρ, inquit, αὐτῷ τὶς πόῤῥωθεν περιβαλὼν ἔμελλεν ἐπισπάσειν, εἰ μὴ τῷ ξίφει θᾶττον ἐκεῖνος τὸν τόνον κόψας, ἔφθη διαφυγεῖν: *Laqueum enim aliquis procul cùm ei iniecisset, tracturus ad se erat, nisi ille gladio celeriter abscidisset funem, & occupasset fugere.* Hegesippus de iisdem, libro V. cap. L. *Laqueos iacere, atque hostem innectere, ars Alanis bellandíque mos est.* Valerius Flaccus aliam eius oræ gentem, Anchates, facit sic bellare, libro VI:

Doctus & Anchates patulo vaga vincula gyro
Spargere, & extremas laqueis adducere turmas.

Denique & Persarum quibusdam simile adscribit Herodotus, quos *Sagartios* appellat. *Ij*, inquit libro VII. *reste vtuntur è loris confectâ, & cum hoste congredientes inijciunt eas, in summo laqueum habentes, quibus aut equum aut ipsum implicantes, ad se trahunt.* Notus Statiano illo æuo mos fuit, & in multo sermone, ob pugnas tunc cum iis gentibus. eoque & in Amphitheatra deductus, & gladiatores dati hoc exemplo. Isidorus: *Laquearij, quorum pugna erat fugientes in ludo homines, iniecto laqueo impeditos consecutósque prosternere.* Adde Suidam in voce Σειραῖς.

DIALOG. IIII.

Pag. 184. linea 7. „ *Adde quòd Hastæ velitum conueniens.*] Conuenientissimum: & considera. Septem eas miles vnâ manu tulit: fuêre septem digiti. totidem nunc in duobus Pilis, si alterum quattuor digitorum facis; alterum minus, trium. Ipsa profectò res est, litiget aut contendat qui volet.

Pag. 188. linea 4. „ *Corrigenda Græca censeo, ἐκ θατέρου.*] Imò nunc vix censeo, & potest esse eadem mea sententia verbo illo, etsi ambiguo, manente. Certè Pilum non nisi parte alterâ mucrone indutum fuisse, cùm ratio tum Polybij descriptio clamat. Illud mirum, in veteribus monumentis *nusquam conspici (quod ego sciam) vetus hoc & Polybianum pilum. Sed hoc ideò, quia æuo desiisse & minus factum, verè à mè dictum. Vegetij descriptio hoc euincit. qui amplius etiam ostendit, suo æuo vix vsurpata illa ipsa leuiora.

*Suprà tamē vbi de Parazonio, miles expressus, cū tribus pilis, sed leuiori bus, nec tāto ferro.

uiora. Nam post descriptionem illam Pili (libro I. cap. XX.) addit: *Cuius generis rara apud nos iam sunt tela.* Nominant scriptores inferioris æui, fateor: sed videndum, ne in alium sensum. Vt in ipso Vegetio, cùm scribitur libro II. cap. XV. *Quod pilum vocabant, nunc spiculum dicitur*: satis indicat Pili vocem aliò iuisse. Item libro I. cap. XX. *Sciendum cùm missilibus agitur, sinistros pedes inantè milites habere debere: sed cùm ad pila, vt appellant, venitur, & manu ad manum gladiis pugnatur, tunc dextros.* Pila missilibus opponit, & in pugnâ statariâ vsurpat. Quid te traho? credo hastas tunc sic dictas. Vide quæ noto infrà libro IIII. Dial. I. pag. 232. & adde Panegyricum Iuliano dictum: *Iuuenes cum gladiis atque pilis, non custodiæ corporis sunt, sed quidam Imperatorius ornatus.* Illi verò custodes Cæsarei, non pila sed hastas ferebant, ex Suetonio aliisque. Moneo hodie tamen perseuerare apud nos Belgas vocem Pili, qui sagittam sic vocamus.

DIALOG. V.

,, *Argenti aliquid mixti in cristis, vel auri.*] Ita Silius de Chrypo Celtâ, libro IIII. Pag. 192. linea 17.

Auro virgatæ vestes, manicæq. rigebant
Ex auro, & simili rutilabat crista metallo.

,, *Maiores nostri studiosè.*] Ita est. & galeæ istæ quæ scutis imponuntur, familiarum vtraque digmata, originem habent à multifariis istis cristis. Pag. 195. linea 24. Mira enim lasciuia. & alius *cornua* sumebat, quasi ad impetendum & terrendum: vt de Pyrrho rege in textu rettuli. Addo & de Philippo Macedone: de quo Liuius libro XXVII. *In arborem illatus impetu equi, alterum cornu galeæ ad eminentem ramum perfregit.* De cornu isto, pro insigni, capio. sicut Afri. cuiusdam, in honorem Ammonis, ornatus describitur à Silio libro XV.

Caßide cornigerâ dependens infula.

Sed & in Virgilio est, libro XII.

Ensémque, clypeúmque, & rubræ cornua cristæ.

aliâ tamen fortassis mente, & cristæ ipsæ plumeæ sectæ & diuisæ intelleguntur velut in cornua. Suidas tale: Κέρας οἱ παλαιοὶ τὴν τρίχωσιν ἐκάλουν: *Cornu, veteres capillos aut iubas vocabant.* At in nostris hodie Galeis quàm crebra cornua? aliæ animalium partes? sæpè capita? Quæ omnia olim in Gallorum & Germanorum cottidiano ritu. Diodorus de Gallis: Κράνη χαλκᾶ περιτίθενται, μεγάλας ἐξοχὰς ἐξ αὐτῶν ἔχοντα, παμμεγέθη φαντασίαν ἐπιφέροντα τοῖς θεωμένοις. τοῖς μὲν γὰρ πρόσκειται συμφυῆ κέρατα, τοῖς δὲ ὀρνέων ἢ τετραπόδων ζώων ἐκτετυπωμέναι προτομαί: *Galeas æreas capiti circumponunt, quæ magnas eminentias verticésque habent, & magnificam opinionem spectantibus obyciunt. Aliis enim naturalia cornua apposita sunt, aliis autum aut quadrupedum animalium expressæ effigies.* Plutarchus de Germanis, in Mario: Κράνη μὲν εἰκασμένα θηρίων φοβερῶν χάσμασι καὶ προτομαῖς ἰδιομόρφοις ἔχοντες, ἃς ἐπαιρόμενοι λόφοις πτερωτοῖς εἰς ὕψος, ἐφαίνοντο μείζους: *Galeas habentes quæ aßimilarent terribilium ferarum rictus, aut alias peculiares facies, eásque cristis pennatis exstruentes, maiores, quàm erant, apparebant.* Etsi hoc paullò diuersum est à Diodoro. & vult iste, vt verba sunt, galeas ipsas fuisse aut è feris, aut in eas formatas. Id enim quoque solent, detractas ita

 exuuias

exuuias ferinas, ipsosque hiantes rictus capiti imponere. Apud Suidam scriptor: Οἱ δὲ πάρθοι τὰς κεφαλὰς τῶν θηρίων ἁρμόσαντες τοῖς κράνεσιν, ἐχρῶντο τοῖς τῶν θηρίων χάσμασι: *Parthi capita ipsa ferarum galeis adaptantes, vtebantur earum rictibus.* Statius libro III.

—— ore ferarum
Et rictu horrificant galeas.

Pag. 196. linea 2. „ *Cristas aliquot è monumentis vide.*] Non tamen hîc Polybianæ illæ expressæ, nec triplices. Polybij verba siquis attendit, dixerit magis pennas erectas fuisse, altas sesquipedem: cuiusmodi & Turcæ hodie gestant.

DIALOG. VI.

Pag. 203. linea 17. „ *A Dousâ nostro emendatus, ærato.*] Nec *aurato* tamen sperno: quoniam & loricas auratas lego, & Parthia metalli eius diues.

Pag. 209. linea 4. „ *Exstat descriptio plena in libello qui Notitiæ.*] Ne petere graue sit, en repræsento.

Pag. 210. linea 29. „ *Librarum vtraque, an vtralibet?* Ambiguū enim Plutarchi verbum, ἑκατέρος. Sed magis est, de vtraque accipi, vt singulæ pependerint libras vicenas. Scribitur ibidem, solum *Alcimum quemdam, valentißimum virum, centum viginti pondo armorum tulisse, cùm alij non nisi sexaginta.* Hoc ad omnia arma spectare arbitror: & nota olim eorum pondus.

DIALOG. VII.

Pag. 219. linea 10. „ *Dextris cruribus.*] Non vana sunt hæc Vegetij, nec mea questio. Sanè pro eius mente funditor, quem expressi suprà (in Dial. I. lib. III.) sinistrum crus tectum palàm habet: contrà Legionarius, quem item expressi (Dialog. III. lib. III.) dextrum modò crus ferro tegit.

Pag. 222. linea 28. „ *Sellarum equestrium fulcra.*] Tale in Panegyrico Nazarij, quem Constantino dixit, vbi de Cataphractis equitibus ab eo cæsis: *Tunc ire præcipites, labi reclines, semineces vacillare, aut moribundi sedilibus attineri.*

„ *Velita-*

,, *Velitares istas hastas plures donat.*] Lapis quoque antiquus est, quem Pag. 226. linea 21.
exscriptum misit ad me Iohannes Viuianus, vir elegantissimi ingenij & doctrinæ, qui positus est ALBANO. VITALI. EQ. ALÆ. INDIANÆ: & in eo ipse miles expressus, dextrâ equum fræno retinens, in læuâ colligata hastilia, adiacente scuto. Raræ alioqui, quod sciam, spectiones eiusmodi aut exempla.

ANALECTA

LIB. IIII. DIAL. I.

,, *Extrema verò Triariorum.*] Nihil hoc more notius aut certius. imò Pag. 231. linea 13.
seruabant & in nauali certamine, quod ex eodem Polybio dicas. Ille enim libro I. cùm pugnam Romanorum classicam in Pœnos describit, ait *exercitum diuisisse in quattuor partes.* Τὸ δὲ, inquit, μέρος ἕκαστον διττὰς εἶχε προσηγορίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἐκαλεῖτο στρατόπεδον, καὶ πρῶτος στόλος, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ λόγον. τὸ δὲ τέταρτον καὶ τρίτον, ἐπωνυμίαν ἔτι οὐ προσειλήφει. τριάριοι γὰρ ὠνομάζοντο, κατὰ τὴν ἐν τοῖς πεζικοῖς στρατοπέδοις συνήθειαν: *Quæque autem pars duplicem agnominationem habebat. Dicebatur enim Prima legio, & Prima classis, & sic deinceps. Quarta autem & tertia pars, agnominationes non habebant: sed Triarij dicebantur, iuxta consuetudinem in pedestribus copiis.* Sciendum igitur, copias ita diuisas locatasque fuisse, vt duæ postremæ partes ad latera sibi iunctæ fuerint, eoque Triarij dicti: non autem Tertia illa in medio ponenda. Hic Polybij locus tenebras alioqui habeat.

DIALOG. II.

,, *Rorarij procurrebant inter Antepilanos.*] Simile Vegetius in suâ dispositione notat, libro III. cap. XIIII. *Sciendum ergo est, stantibus duobus primis ordinibus, tertium & quartum ordinem, ad prouocandum, cum missilibus & sagittis, primo loco semper exire. Qui si hostes in fugam vertere potuerint, ipsi cum equitibus persequuntur: sin verò ab hostibus pulsi fuerint, redeunt ad primam & secundam aciem, & inter ipsas recipiunt se ad loca sua.* Ita illo æuo vides reditum pænè fuisse ad priscum & diu desitum morem. Pag. 240. linea 26.

DIALOG. V.

,, *In nummis M. Antonij & Augusti sic apparent.*] Non vt hîc quidem Pag. 257. linea 5.
sculptor expressit. Culpa eius est, & me absente alibi talia peccata. Sed quod sculptor quasi per decussatam crucem reddidit, id scito trisulcum fulmen in ipsis nummis esse.

,, *Defigi in terram solere.*] Ita olim factum, & ipsa hasta sic solo infixa. At Pag. 258. linea 29.
posteà (ad custodiam, an ad delicias?) non ipsa hasta, ne macularetur aut absumeretur, sed loculi aut thecæ ferreæ in terram defixæ, & in eas immissa ima hastæ cuspis. Conspicitur ita clarè & desculpitur in lapide marmoreo, ædibus quæ Cæsiorum sunt Romæ: vbi quadrati isti loculi ferrei, in acutum desinentes, introrsum vacui, efformantur, & aquila ac cohortium

tium Prętoriarum signa imponuntur. Lapis inscriptus est M. POMPEIO. PRIMO P. LEG. III. & pluribus titulis.

Pag. 262. linea 25. „ *Cohortium ergo omittis?*] Quod hîc lineis aliquot dico, antè posueram, & repeto ignarus. Video semel atque iterùm alibi euenisse. Caussa, quòd scripsimus hæc per interualla, imò misimus etiam per interualla. Tu lector distractioni aut valetudini nostræ facilè hoc condonabis.

DIALOG. VI.

Pag. 274. linea 21. „ *Dextraq; vt læuum teneat.*] Alij legunt, *Dextérque v. l. teneat, dextrúmque sinister miles*: sed consimilis est mihi sensus.

DIALOG. VIII.

Pag. 285. linea 14. „ *Vt in genua primi subsiderent.*] Simile in Silio, effectu non modo, lib. IX.

Queis astare loco dederat fortuna secundo,
Contorum longo & proceræ cuspidis ictu,
Ceu primas agitent acies, certamina miscent.
At quos deinde tenet retrorsum inglorius ordo,
Missilibus certant pugnas æquare suorum.

Quod planè est pro locatione Vegetij, de quâ dixi, cùm Hastati & Sagittarij secundo tertioque ordine consistunt. Itaque à suo æuo hoc Silius (vt solent poëtæ) ad priscum traxit.

Pag. 288. „ *Iconismus Aciei vulgatæ.*] Non litigo cum sculptoribus, nec absentes verbero: tamen in interuallis, aliisque, haud satis mentem meam aut prototypon quod misi, expressam, loquuntur mea verba: quæ tu potiùs, lector, semper inspice quàm adumbrationes istas. Semel moneo.

Pag. 289. linea 29. „ *Nam fuerunt in quoque cornu, detractis Ablectis, Extraordinarij 504.*] Hoc verum est, si cohortem plenam detrahis in Ablectos. Quod in castrorum ordinatione ad Polybianam metaturam aptiùs mihi visum seruari: tamen vacillo, & inclino iudicij libram ferè in alteram partem, vt fuerit in Ablectos non nisi dimidia è quoque cornu: atque ita essent duæ plenæ cohortes Extraordinariæ, in Acie vtrimque sic locandæ. Tum numerus sit 672. In vexillis hîc etiam præcipiendum animo, pro numero esse debere: quod nec hîc factum.

Pag. 291. linea 24. „ *Acies erat Afraniana duplex.*] Correctionem nostram vides, facilem nec longinquam, si per notas (vt solet, & editur vulgò) numeros istos scribas Subit tamen nunc propius veriusque fortasse legere: *legionum* II. *&* III. id est; *duarum & trium.* Ita velit aciem duplicem fuisse, id est in duo cornua diuisam: vno stetisse duas legiones Petreij, cum ipso; altero, tres Afranij, item cum ipso. Tot enim quisque eorum legiones proprias habebat, vt ex Cæsare suprà clarum. Tum post eas, subsidia cohortium.

Pag. 294. linea 26. „ *Nusquam isto æuo Antonianos milites reperio.*] Imò iam reperio, & non moueo loco. Orosius & Epitoma Liuij nominant C. Antonium, qui in Illyrico victus, ipsi & milites in potestatem Pompeij venerunt. Itaque locus ille intactus esto, & de Afranij tamen desideretur.

Pag 297. linea 1. „ *Externâ acie singulas cohortes.*] Monui legendum *senas cohortes*: sed hoc amplius alij, *ex tertiâ acie volunt.* De quo dubito. Vellem sanè ad totam disposi-

dispositionem, vtramque aciem non in frōte solùm triplicem, sed in subsidiis fuisse: at id non reperio, imò contrà in Frontino, *Cæsarem disposuisse triplici acie in fronte legiones:* disertim scribitur, *in fronte.* Itaque hoc sensu & positu, non rectè *ex tertiâ* legatur. Si tamen aliter; tum rectissimè, nec ego aut ratio valdè damnent. Pro locatione tamen, quæ magis ad verba Iuliana videtur, sententia sit, ex vnaquaque acie (id est, dextrâ, sinistrâ, mediâ) duas cohortes detractas, atque ita sex factas: acie, dico, extremâ, ne hostis sentisceret aut videret. Eam quartam esse aciem factam, & stetisse obliquam post Decimam legionem, ex Plutarcho. Atqui *Tertiam* tamen aciem seorsim Cæsar commemorare & ponere videtur, ac iussisse quietam esse. Sed ea videtur Dextrum cornu, siue legio Decima fuisse, in quâ Cæsar ipse stetit.

„ *In fronte quinas & quinas stetisse.*] Locus Frontini mihi obscurior est, & mens mea interpretantis, *quinas & quinas cohortes stetisse*: quæ vox malè omissa. Sentio, in quaque legione, quinque cohortes stetisse in fronte, quinque alteras in subsidiis: & cùm duæ legiones in quaque acie iunctæ essent, decem igitur ordine stetisse: atque id *Ordines* totidem à Frontino appellari. Non nego nouitium esse, & Ordines magis dici ipsas lineas simplices, & per seriem singulos viros: sed quid hîc aliter faciam? Si pro vulgato more & sensu accipis: omnes istæ legiones (vndecim fuisse, è Cæsare & Appiano colligas, etsi Orosius non nisi *octogintaocto cohortes* numeret; sed idem in equitum numero falsus) omnes, inquam, legiones in triplici non nisi triginta viros habuerint in fronte: vt Frontini verba sunt, si tamen pura & recta. Ambigere enim me fateor: & an non magis, *denos ordines in altitudinem?* Etsi ea quoque profunditas parua, pro numero copiarum. Omnino ambigo, & numerus fortasse corruptus, ampliorque faciendus sit: quod rogo considerare eos, quibus Mars & ars ista militaris vsu quoque nota. Ibidem, linea 24.

DIALOG. X.

„ *In Propertij versu vidi qui mutarent.*] Et scriberent scilicet, *æra* pro *ossa.* Pag. 307. linea 14.

DIALOG. XI.

„ *Quis autem clamor ille, aut in quæ verba.*] Addo, reperire me etiam gentis aut patriæ nomen acclamatum, vt nunc à quibusdam solet. Nam Hispani, Hispaniam ingeminant in concertatione aut rixâ, & cùm auxilium cient. Plutarchus in Mario, hoc scribit: *Ambrones, cùm pugnam cum Romanis incœptarent, siue quò sese cohortarentur, siue vt hostes terrerent, nomen suum identidem intonasse* AMBRONES. In eodem lego, Romanos etiam vsurpasse crebrò illud, *Feri*, in acie, & cùm sese mutuò adhortarentur. *vnde etiam*, inquit, (in Marcello) *quidam Feretrij Iouis nomen deriuant.* Sed hoc in ipsâ acie, non ante eam. Pag. 319. linea 26.

„ *Videntur cum cantu aut rythmo quodam fuisse.*] Idem ex Paullo Diacono dicas libro XVIII. de Heraclio Imp. qui tirones exercebat opere & arte militari: *Clamorem bellicum, & carmina & iubilum, & impetum in alterutrum surgendi habere hos docebat: vt reperti in bellis nil mirarentur, sed fidenter proficiscerentur in hostem.* Pag. 324. linea 8.

ANALECTA

LIB. V. DIAL. III.

Pag. 21. linea 20. ,, *Amplius, & ducentorum pedum scilicet in longo.*] Tot quidem pedum, si aream ipsam modò inspicis, sine aspectu Quintanæ suprà iunctæ. Aliâs, trecenti pedes sint: & ita posteà consideramus.

DIALOG. V.

Pag. 57. linea 28. ,, *In tentoriorum scilicet vsum, & si fortè scutorum.*] Vtrumque fuit. atque ita Cicero L. Pisoni obiicit, Proconsuli Macedoniæ: *Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris, cùm omni totius prouinciæ pecore compulso, pellium nomine, omnem quæstum illum domesticum paternúmque renouasti? Videras enim grandis iam puer, bello Italico, repleri quæstu vestram domum, cùm pater armis faciendis tuus præfuisset.*

DIALOG. VII.

Pag. 77. linea 3. ,, *Si tres sub vno Consule legiones.*] Quod Polybij quidem æuo haud crebrum; increbuit sub Principibus, atque etiam antè, cùm socij iam remoti. Tum igitur metatio latior, & Principia per vias suas magis diuisa. Tacitum sic interpretor I. Annalium, de Germanico qui cum copiis ad infelicem locum venit vbi Varus cæsus: *Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant.* Id est, cùm principia dimensi essent, reppererunt tribus legionibus locum.

DIALOG. IX.

Pag. 107. linea 4. ,, *Fraxare, vigiliam circuire.*] Dubitabat Claudius Dausquius, vir vtriusque linguæ benè sciens, an non à Græco ductum esset, παρὰ τὸ φράξαι: quia sic muniuntur Vigiliæ. Prudentius eâ formâ ἐκ τοῦ χαράξαι, fecit *Charaxare.* Idem Claudius suprà, vbi in Græco est πληροῦσι τὴν ἐκτὸς ἐπιφάνειαν, de Velitibus, suspicabatur τηροῦσι: vti Polybius in hac ipsâ re loquitur.

Pag. 110. linea 4. ,, *Aliud est in Ausonij versu, & nisi quis explicat, muto.*] Atque iam repperi, ecce, qui explicaret, & vellet referri ad triplicem noctis sectionem, quæ apud Græcos fuisse videtur, ex Homero & Theocrito. Notauit, & me quoque in sermone monuit, vir pietate, doctrinâ, & amore in me singulari M. Antonius Delrius, ad Senecam.

Pag. 116. linea 22. ,, *De Ignibus, quos reperio crebrò.*] Et palàm ac certò in Cæsare, III. Ciuilium: *Cùm animaduertissent ex ignibus, nocte cohortes nostras ad munitiones excubare, vniuersi in multitudinem sagittas coniiciebant, & se confestim ad suos recipiebant. Quibus rebus nostri hæc reperiebant remedia, vt alio loco ignes facerent, alio excubarent.* Nota obiter, & incommodum quod oriri ex ignibus iis potest, & in facili remedium.

DIA-

DIALOG. XII.

„ *An parati ad bellum?*] Verè dixi rarum in scriptis morem, & in re tamen assiduum. An non tamen odoror in Paulo Diacono, libro XVII? *Philippicus*, inquit, *egressus è regiâ vrbe, hostili sumpto apparatu, ad ciuitatem Amidam properat. Et collectis armatis percontabatur, Si in promptu haberent properandi ad bellum?* Simile profectò est, an tamen tunc sollenniter ita factum ignoro. Pag. 142. linea 14.

DIALOG. XIII.

„ *Denique extra controuersiam.*] Hæc ita è Lucano, & Appiano: sed finem controuersiæ, quid si ita ipse Cæsar dicit & præit? Mihi apertè, cùm notat: Pompeium territum hoc cœpto Cæsaris, cùm tamen neque prohibere posset, nisi prœlio vellet decertare; nec à Dyrrhachio aut mari discedere, vbi apparatum omnem belli habebat: *relinquebatur*, inquit, *vt extremam rationem belli sequens, quamplurimos colles occuparet, Cæsarísque copias quàm maximè distineret. Idq; accidit. Castellis enim* * XXIIII. *effectis, quindecim millia passuum in circuitu amplexus, hoc spatio pabulabatur.* Obserua verò, ipsum Pompeium XV. M. passuum in spatio interiore amplexum, quanto igitur amplius, & longè amplius oportuit esse spatium atque ambitum Iulianum, quo is cingebatur? Analogia clamat, & aperta est. Sed scito, castella fuisse, non vallum ita perpetuum. Hoc autem de Pompeio, Lucanus ita ex fide narrat, vt solet: Pag. 152. linea 14. * *Credo plura fuisse in tanto spatio.*

Ac tantum septi vallo sibi vindicat agri,
Parua Mycenææ quantum sacrata Dianæ,
Distat ab excelsâ nemoralis Aricia Româ.

Sunt ipsa *quindecim milliaria*, quæ posuit Cæsar. At virum doctum, & alia cautum, (iamnunc lègi) hæc referre ad ipsum Cæsaris vallum, supinitas est & aberratio larga in legendo. Lucanus videatur. Quòd etiam idem Strabonem aduocat, & vult Ariciam distare Româ *viginti milliaria*: non ita est, & Strabonis scriptura falsa imposuit, nec ibi *stadia centum sexaginta* legenda, sed *centum viginti*. Nota altera immutetur in Græcis. Vult Cæsar hîc, cum Lucano compositus: vult palàm Dionysius libro sexto, qui *centum viginti stadiis*, sine vllâ notâ numerali, distare Ariciam à Româ scripsit. Idem cum eo Philostratus in vitâ Apollonij libro IIII. Idem denique in Antonini Itinerario: nisi tamen quòd illic vnitas additur, & XVI. M. P. leguntur.

DIALOG. XIIII.

„ *Palus in terram rectus & fixus.*] Quem palum more & Latinitate sui æui Diaconus *lanceam* dixit, in his verbis libri XVII. *Phocas Macrobium Scribonium iussit sagittari apud Septimium, pendentem in lanceâ, in quâ tirones exercebantur.* Pag. 162. linea 12.

„ *A Tarquinio rege structus Agger.*] Adde ad dictos auctores Strabonem libro V. in descriptione vrbis, vbi Aggerem hunc in *sex stadia* protendit. Pag. 165. linea 24.

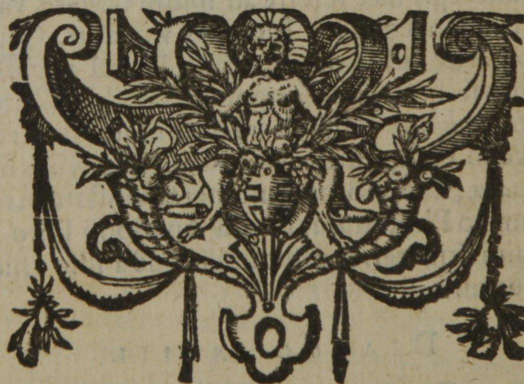
DIALOG. XVI.

Pag. 174. linea 2. ,, *Pro donatiuo Principis.*] Ita Diaconus: *Anastasius timens rogam multam iecit in populum.* Idem etiam pro Stipendio: *Mauricius Imperator iussit Petro Prætori, vt tertiam portionem rogæ in auro Romanus acciperet, & tertiam in armis, & aliam tertiam in vestimentis diuersis.*

Pag. 178. linea 30. ,, *Tribunus & Præfectus alæ quadruplum.*] Hoc probabilius puto, quàm quod Hermolaus Barbarus, vir summus, censuit talentum esse. Induxit eum Strabonis locus, scribentis libro XII. *Tigranem regem Pompeio & militibus varia dona largitum, & Tribunis talentum.* Atqui non pro Stipendiorum modo id fuit, sed ex regiâ & liberâ benignitate. Si ad stipendia trahis: quid ergo Centurioni stipendium erit *decem minæ*, siue mille drachmæ? militi *dimidiata mina*, siue quinquaginta drachmæ? Ita enim diuisit eâdem illâ donatione Tigranes, ex Plutarcho & Appiano. Fallax aut nullum hoc argumentum est.

Pag. 188. linea 10. ,, *Aristoteles te reformet.*] Ante eum Plato, qui & hoc de Carthaginiensibus notauit, & lege complexus est, *Nequis in militiâ vinum gustet, sed aquam omni eo tempore bibat.* Vide librum II. De Legib.

FINIS.

Analecta *nostra habes*: errata *minora addimus, siue ego calamo, siue typis operæ commiserunt. Sed ego me non pono extra culpam: & hoc certè pecco, quòd etsi correctè fortasse, parum bellè & expreßè tamen scribo. Ignosce vtriuis nostrûm, qui tibi alibi vis ignosci.*

In latinis.

Pagina. 11. linea. 3. *veniant.* scrib. *venirent.*
27. 11. *M. Curij.* scrib. *M'.*, quod est *Manij.*
39. 10. *Ebulio.* scrib. *Ebutio.*
62. 21. *cum his.* scrib. *in his.*
104. 17. *si quem.* scrib. *se, quem.*
113. 20. *Nascemius.* scrib. *Nasennius.*
114. 17. *ista Liuius.* punctum insere, *ista. Liuius*: & sæpiculè sic peccatum.
120. 11. *atque iste.* scrib. *atque*
125. 6. *terni tribus.* scrib. *terni è tribus.*
179. 21. *aut emißione.* scrib. *demiss.*
182. 2. *sic armat.* scrib. *ornat.*
204. 24. *securum cuspidis.* scrib. *securam.*
Ibid. vlt. *& laureum.* scrib. *lauream.*
209. 16. *confictis.* scrib. *confectis.*
210. 7. *cenductis tegi.* scrib. *cenduclis.*
219. 3. *vtile. & firmiori.* dele punctum.
224. 17. *Stauroter.* scrib. *Sauroter.*
227. 23. *portusculum.* scrib. *portisculum.*
249. 19. *cornui.* scrib. *cornu.*
261. 3. *Ergo.* scrib. *Ego.*
272. 7. *adsignant.* scrib. *adsignauit.*
309. 27. *Huic tuba* scrib. *Hinc.*
314. 14. *Tympanotuba.* scrib. *Tympanotriba.*
316. 8. *tantùm, in ligno.* insere, *tantùm, sed in.*

In græcis.

Pag. 9. βετεράνος. scrib. βετερανὸς.
Ibid. εἰκοσαετίαν. meli⁹, εἰκοσαέτειαν.
63. πενιχροτάτους. scrib. πενιχρωτ.
81. περιώρισμος. scrib. περιορισμός.
119. ἕπεσθαι, pro ἕπεσθαι: & aliquoties sic in simili peccatum.
132. πρῶτου scrib. πρώτου.
152. συνοξυσμένον. scrib. συνωξυμ.
158. μεχανική. scrib. μηχ.
159. αἰγιείη. scrib. αἰγείη.
160. λινοὺς. scrib. λινοῦς.
163. μοχίῳ. scrib. μοχείῳ.
Ibid. σιδηρὰ. scrib. σιδηρᾶ.
165. ἄασπις. scrib. ἀασπὶς, & posteà peccatum.
166. κρέων γ' scrib. γε.
168. ἔξοθεν. scrib. ἔξωθεν.
170. τοῦ καλομένου. scrib. καλουμ.
Ibid. κυκλῷ. scrib κύκλῳ.
180. μαχαίραι scrib. μάχαιραι.
181. ἕως μέσον. scrib. μέσου.
182. ὑπερῶον. scrib. ὑπερῷον.
184. δακτυλίαν ἔχειν. sc. δακτυλιαίαν.
190. φοινικίοις. scrib. φοινικοῖς.
209. μανδυὰς. scrib μανδύας.
210. ἐκ κυπροῦ. scrib. κύπρου.
215. χρῆσαι. scrib. χρῆσθαι.
224. σαυρωτῆρ. scrib. σαυρωτὴρ.
225. παραπλευρὸν. scr. παράπλευρον.
231. σημείας. scrib. σημαίας.
237. παρ' ἄυτην. scrib. αὐτὴν.
239. ἀπογνώσθη. scrib. ἀπογνωσθῇ.
259. ἡγεμωνίας. scrib. ἡγεμον.
261. ἠργηρωμένων. scrib. ἠργυρωμένων.
263. φοινικὰ. scrib. φοινικᾶ.

320.1. *soleat.* scrib. *solent.*
327.24. *Tubæ sonis.* scrib. *sonus.*

Libro v.

Pag. 28. lin. 2. *qui fuit.* scrib. *quod fuit.*
35. 8. *Prætorium.* scrib. *Prætorem.*
37. 3. *coniunctæ.* scrib. *coniunctè.*
42. 28. *oppositis.* scrib. *oppositus.*
58. 6. *contectis.* scrib. *contecti.*
67. 10. *Ipsi nec.* distingue *Ipsi. nec.*
95. 4. *tessera signis.* scrib. *signum.*
101. 6. *opinionem hanc.* scrib. *opinionum.*
122. 21. *visio. Nunquid.* distingue, *visio Nunquid.*
126. 20. *menstruo iusso.* scrib. *menstruum.*
131. 13. *onusti militis.* scrib. *milites.*
145. 29. *ad stationem.* scrib. *sation.*
153. 22. *& structione.* scrib. *structuræ.*
171. 15. *duæ Legio, duplex.* distingue, *duæ, Legio duplex,*
204. 8. *Aureorum.* scrib. *Aurearum.*
237, 19. *& vsu, rudem.* dele commation.
243. 21. *& statuariæ.* scrib. *statariæ.*
246. 27. *semper recepti.* scrib. *receptu.*
254. 20. *solus hominum non.* clarius, *non solus hominum.*

305. παρακλετικὸν. scrib. παρακλητικὸν.

Libro v.

Pag. 5. σόφος scrib. σοφὸς, & iterùm.
24. πετώμενα. scrib. πετόμενα.
31. ἡμίσει ὡς scrib. ἡμίσεις.
64. κατεπῆξεν. scrib. κατέπηξεν.
75. παρεμβεβλυκυίας. scrib. παρεμβεβλημ.
Ibid. παράμηκες. scrib. παραμῆκες.
80. φυλάκειον. scrib. φυλακεῖον.
84. ἐδάφισαν. scrib. ἠδαφ.
91. ἐξῆς. scrib. ἑξῆς, & alibi.
94. σοφώτατας. scrib. σοφωτάτας.
118. σημαντηρία. scrib. σημαντήρια.
129. πρώνα. scrib. πρίονα.
135. ὑδρεῖας. scrib. ὑδρείας.
137. συνήθων. scrib. συνηθῶν.
141. ἐφ᾽ ὕπληγγος. scrib. ἀφ᾽.
Ib. πόλεμον εἰσὶ. scrib. πόλεμόν εἰσι.
167. ὁρμίζουσι scrib. ὁρκίζ.
176. ταχὰ. scrib. τάχα.
185. ἐκπόματα. scrib. ἐκπώμ.
206. ἀργύρων. scrib. ἀργυρῶν.
Ibid. προτετίμητο. scrib. προετετ.
221. ἥνδιποτοῦν. scrib. ἥνδεπ.
223. προαγαγῶν. scrib. προαγαγὼν.
Ibid. λελοιπώτας scrib. λελοιπότας.
224. τοῦ ἐνάτου. scrib. ἐννάτου.

Sunt & quædam quæ me fugerunt, vt pag. 167. libro III. ῥομβειδεῖ, pro ῥομβοει. & 197. κατιζωσμένους, pro κατεζωσμένους. 220. ἔθισο, pro εἴθισο: & tu Lector alia vide.

295

APPROBATIO.

I. Lipsij, clarißimi Louaniensis Academiæ Professoris, de Romana militia libros quinque, *quos ad priscam illustrandam historiam eruditè conscripsit, probo, & prælo dignos censeo. Louanij Idibus Martiis 1594.*

Henricus Cuyckius D. Petri Louanij Decanus, & Pontificius ac Regius librorum Censor.

296

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quę DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tanquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in literis ac disciplinis operam ponunt, præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio, concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Literis possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuę ita literarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tanquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæq. à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haud quaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patricinioq. nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcunque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum,

aut

aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocunque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani Imperij, Regnorumq. ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimum cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsue tuis, auxilio Magistratus, vbicunq. reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hęredibúsue tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis extiterint, pręsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámue exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscunque modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti. Anno Domini Millesimo, Quingentesimo Nonagesimo secundo. Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

*Ad mandatum sacræ Cæsareæ M*tis *proprium.*

Io. Baruitius.

*Additum sigillum Cæs. M*tis *in cerâ rubrâ.*

T*Ibi* IOANNES MORETE, *pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti hos libros* DE MILITIA *& ad eos* ANALECTA *typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar dixit.*

Iustus Lipsius.

SVMMA PRIVILEGII REGII.

REGIÆ Maiestatis Priuilegio cautum est, Ne quis *Iusti Lipsi de Militiâ Romanâ Libros quinque, vnà cum Analectis siue Obseruationibus*, citra voluntatem Ioannis Moreti Typographi Antuerpiensis, intra nouennium vllo modo imprimat, vel alibi impressos importet, distrahat, venalésue habeat per omnes eius ditionis fines; qui secùs faxit, confiscatione librorum, & graui pœnâ mulctabitur: vt latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVI. Maij. M. D. XCIIII.

Signat.

I. de Buschere.

&

D'Enghien.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
APVD VIDVAM, ET IOAN-
NEM MORETVM,
M. D. XCV.

KONSERVIERT DURCH
ÖSTERREICHISCHE FLORENZHILFE
WIEN 1967